

జంభల విగ్రహము.

[జౌద్ధ సంప్రదాయమున ధనదేవత, కుచేరునిష్ఠానము వ్యాధిమిశ్రమము. ఈవిగ్రహము మేతా. ఐ. సి. ఎన్. గారికి నూతనముగ లభించినది.]

క త్త

అసలు సంపుటము. 3

క్రొత్త సంపుటము. ౧

సంచిక. ౧

కవిత్వప్రయోజనము

దువ్వూరి రామిరెడ్డి

శాస్త్రజ్ఞానము వ్యాపించుకొలఁది కొందఱు కవిత్వ ప్రయోజనమును గుఱించి సంశయింపఁ జొచ్చిరి. కావ్యముయొక్కయు శాస్త్రముయొక్కయుఁ బ్రయోజన భిన్నత్వమును దెలిసికొనక రెంటిని గలగుమ్మటము చేసికొనుటనలన సత్యములేదనియుఁ బ్రకృతి విరుద్ధములగు చర్యలకుఁ దావలమనియు అందువలన మానవుల కేలా టి యుపయోగము లేదనియు వారినమ్మకము. “ప్లేటో” అను గ్రీసు దేశపుఁ బ్రఖ్యాత తత్త్వశాస్త్రజ్ఞుడు కవికిఁ దన “రిపబ్లికు” నందుఁ దావొనంగలేదు. “హెర్బర్టు స్పెన్సరు” అను ఆంగ్లేయ తత్త్వ శాస్త్రజ్ఞుడు “వీలై నయెడల సేమానవుడైనను దనయుద్దేశములను ఛందోబద్ధము కావింపకుండుట మంచిది” అని స్వీయ చరిత్రమున వ్రాసికొనెను !! “ఎలిజెబెత్” రాణికాలమున నింగ్లండునందలి కవిత్వ నిరాదరణము నెదుర్కొనుటకు సర్ ఫిలిఫ్ సిడని వంటివారు గ్రంథములు వ్రాయవలసి వచ్చెను ! కాని ఆకాలమునందె పేక్కిపియరు వంటి మహాకవులుద్భవించి యాంగ్లేయ ప్రతిభను సర్వతోముఖముగఁ బ్రసరింపఁ జేసిరి. కవిత్వమును తన్నిరాదరణమును ఒక్కయుయ్యాల

క వి త్వ ప్ర యో జ న ము

తొట్టిలోఁ బెరిగి పెద్దలైనవి ! కాని కొంతకాలమునకు “నిరాశరణము” ఉరివేసికొని చచ్చినది.

భారతదేశమున నట్టి సంశయ మెన్నడును బుట్టి యుండలేదు. హిందూమతపుఁ బునాది యనంగు పవిత్రమైన వేదవాక్యము ఛందోబద్ధమై యున్నది. హిందువులకుఁ గవిత్వ మున్న బ్రహ్మసత్యమైన శిల్పము లలితకళల కధిదేవతయైన సరస్వతి పృథ్వి కర్మయగు బ్రహ్మదేవుని భార్య !

శ్లో॥ సంసార విషవృక్షస్య ద్వేషలేహ్యమృతోఽమే ।

కావ్యామృత రసాస్వాదః సాధుభిశ్చ సమాగమః ॥

కావ్యామృతరసాస్వాదమును, సాధుసంగతియు నుండి విష వృక్షముయొక్క అమృతమయములగు రెండుభాగాలు లభింప ! ఇవిగలవలన హిందువులకుఁ గవిత్వమునందు నెంత యాదరణ మూహింపగోమన మూహింపఁ గలము. కావ్యప్రయోజనములను గుఱించిన మన యాలంకారికుల మతము ఈక్రింది శ్లోకము వ్యక్త పఱచుచున్నది.

శ్లో॥ కావ్యం, యశసేఽర్థకృతే, వ్యవహార విదేశివేతి రక్షతయే.

సద్యఃపరనిర్వృతయే కాంతానమ్మితతయోపదేశయతే.

ఇందు “సద్యః పరనిర్వృతయే” అనునది ముఖ్య ప్రయోజనము. ఆనందాస్పదమైన రసోత్పాదకత్వమే లలితకళల గుణివ్యము. శాస్త్రముయొక్క కార్యము వస్తుతి త్త్విపరిశోధనము. శిల్పముయొక్క పని వస్తువు నావరించిన మనోహరత్వమును మూర్ధ్నిధివింపఁ జేయుట. మొదటిదాని ఫలితము విజ్ఞానము. రెండవదాని ఫలితము ఆస్వాదము.

కవి యేమనోవస్థలోఁ గనకావ్యమును రచించెనో ఆయవస్థనే సహృదయుఁ డాకావ్యమును జదివినప్పుడు పొందును. సంకుచిత

మూలములను భేదించుకొని మనస్సు విశాలమైన భావ
 ప్రసంగముల అనిర్వచనీయమైన చూపుచు ము సనుభవించును. కావ్య
 ఆగ్రహములను అర్థము లన్నియైనపుడు అదియు శాఖ్యా ప్రసంగము
 నది యధార్థముగఁ గోఁచును. ఒకనాఁడు నే సభిజ్ఞానశాకుంతలముఁ
 జరుపుచుండ, మనోహరారణ్యముల సంచరించినట్లును, శకుంతల
 పూడివలకు నీరుపోయుచుండ నేను బ్రత్యక్షముగఁ జూచినట్లును,
 ఆమె సత్తనారెంటికి వీడ్కొలుపుటకు నీటికాలువ వఱకు వచ్చిన
 కణ్వమహర్షియు సససూయా నియంపదలు మున్నగు సఖులలో
 నేనుగూడ నొకడననియుఁ దలపోసి నారి సుఖదుఃఖములను నేనును
 బంచుకొనుచుంటిని. కణ్వని యాశ్రోశము నాకర్ణ పుటముల గింగురు
 మని మూఱు మ్రోయుచుండెను. కాని నేను చదువుచుండినది నాటక
 మనియుఁ గాళిదాసుని యసదృశమైన రచనాచమత్కృతియుఁ బ్రతి
 భయు నన్నటుల ముగ్ధుని గావించినదనియుఁ దెలిసికొనుటకు నాకుఁ
 జాలసేపుపట్టెను. మనసు సామాన్యశ్రుతిలోఁ బడినవెనుక, కలగని
 నిదుర లేచిన యనంతరము స్మృతి లేశములు స్ఫురించునటులఁ
 గణ్వని సంసారము నాభావమునకుఁ బొడకట్టుచుండెను. హెన్రీవుడ్
 అనునామెరచియుంచిన “ఈస్టిను” అను నవలలోని కడపటి యధ్యా
 యమును “ఒ థేలో” నాటకములోని “హత్య-రంగమును” జదువు
 చుండినపుడు నాకుఁ దెలియకయే నేను గన్నీరు నించుచుంటిని. ఈయ
 నన్థ నా కెంతసేపుండెనో తెలియదు. తెలిసినప్పుడు, నేలపై జాటిపడిన
 వాఁడు తన్నెవరైనఁ జూచుచున్నారాయని యటునిటు పరికించునటుల
 లజ్జాకరమైన నాస్థితిని నెవరైనఁ గాంచుచున్నారాయని పాటఁజూచి
 అచ్చట నెవరును లేకుంట నెఱిగి తృప్తిపడితిని. కావ్యలోకము ఆనమ
 యమునకు సత్యమని తోఁపనిచే మనకు సహానుభూతి యెల్లుగలుగును ?

క వి త్వ ప్ర యో జ న ము

జర్మను కవిశేఖరుడగు “గెటె” కావ్యప్రయోజనములను గొంచెమించుమించుగ మనసులకుకాదీకుల పలెనె నుపేవియున్నాడు.

“Each age has sung of beauty

He who perceives is from himself set free”

మానవసంఘమున యథార్థముగా నాగరికత శోభింపఁగల సృజలయందు సౌందర్యవిహసయు నభివృద్ధి చెందుచున్నది. కట్టికాలమున సామాన్యజనులు గూడ లలిత కళల నభిమానించుచున్నారు. ఇది యెంతయు సహజము. కాళిదాసుని కాలమున ప్రాచీన సంఘము చాల నాగరకస్థితియందున్నదనుటకు ఆనాటి యాచారి వ్యవహారములును, కళాకౌశలమును, సాక్ష్యములుగ నున్నవి. అందున గాళిదాస మహాకవియే మొదటితార్కాణము ! కవుల కావ్యములందు సమగ్రత నమైన సాంఘికపరిస్థితులు, తదభ్యుదయ పరిణామములు ప్రతిబింబించుచుండును. సారస్వతము సంఘముయొక్క యుచ్చ నీచ స్థితిలను బలియఁ జేయు ‘భారమితి’ యని చెప్పవచ్చును.

కాళిదాసుని కాలమునఁ జిత్రలేఖనము, సృత్యము, సంగీతము, నాటకము, మున్నగు లలితకళలు చాలవ్యాప్తిలో నుండినవి. మాళివి కాగ్నిమిత్రమునం గల యంతర్జాటికయందుఁ గాళిదాసు ఆకాలపు రాజకుటుంబముల సృత్య వినోదములను గాన్పించినాఁడు. శకుంతలను అత్తవారింటికిఁ బంపుసమయమున వనస్పత్ర తొనగిన యాభరణములచేతఁ దమనకియ నలంకరింపఁజూపుచు ననునూయ “మేమింత వఱకు భూషణముల నుపయోగించి యెఱుంగము. అయినను జిత్తిరువు వ్రాతయలవాటునుబట్టి నీయంగములయం దాభరణవినియోగము చేసెదము” అనిపలికెను. వనమున నివసించు ఋషికుమారికలె చిత్ర లేఖనము నందంత నిపుణులై యుండ, నిక నాగరక యువతుల మాట

వేదాద్వైపలముగా? అర్హక కపుల కావ్యము లందైనను దేశకాల
ములు తినునది చిహ్నముల ముగ్ధింపకపోవు. రామాయణ మహా
భారతములు ఆ గూకాలము నాటి హైలవన సంఘముయొక్క ఆదర్శక
ప్రతికృతులని తెలుపవచ్చును.

మన మనోవికారములను, భావములను శిక్షించి సంస్కరింపఁ
గల యనుభవములు మాటిమాటికి లోకమునఁ గలుగింపవు.
ఒక వేళ తటస్థించినను, అవి పరిపూర్ణముగను, ఆదర్శకప్రాయము
గను నుండవు. కాని, అట్టియనుభూతులను గావ్యములందు మనము
యథేచ్ఛముగఁ బొందవచ్చును. కవిత్వసంపర్కమువలన సంకుచిత
భావము శౌలఁగి యఖండజీవనముయొక్క పరతటము నంటఁగలము.
క్రమక్రమముగ మనస్వభావము సున్నితముగ మాటి తిలకించుఁ బ్రతి
వస్తువునందు సౌందర్యమును గురించి యానందింపఁగల యభిరుచి
హెచ్చును. కావునఁ గావ్యము మానవప్రకృతి నుద్ధరింపఁ గల యొక
మనోహర సాధనము.

సంఘముయొక్క సంయోగితను బోషించుటకుఁగూడఁ గావ్య
ము లమోఘసాధనములు. అట్టిప్రబంధముల యందలి సర్వజనీన భావ
ములు ప్రజలనందఱిని నేకసంప్రదాయబద్ధులను గావించి సంఘము
యొక్క యొక్కమును బలపఱచును. రామాయణ మహాభారత
ములు లేకుండిన హైందవసంఘ మేమై యుండునో. హిమవత్పర్వతము
మొదలు కన్యాకుమారివఱకుఁ గల యీ విశాలభారతదేశమున నీరెం
డు జాతీయకావ్యములను జదువని వినని హైందవుఁడుండునా? ఎన్ని
శతాబ్దములనుండి యీ కావ్యద్వయము మనసంఘమును బాలించు
చున్నది! కాలము మాటినది. చక్రవర్తులు గతించిరి. రాజ్యములు
బంతులవలె నొకరిచేతినుండి మరియొకరిచేతికి దుమికినవి. మతములు

క వి త్విప్ర యోజనము

పుట్టిచచ్చినవి ; చచ్చిపుట్టినవి. అన్యదేశ నాగరకతా సంఘర్షణము గలిగినది. ఆచార వ్యవహారములు మాటిసవి. పూర్వార్వాభ్యాస స్థితి రూపముమార్పుకొని క్రొత్తదేశమైనది. కాని మన జాతీయకావ్యములు ప్రాతిపదిలేదు. వానియధికార మింకను మొక్కతోలేదు. దేశాదవజీవన ప్రవాహమున కాకావ్యములు తటములనలె నున్నవి. కాలమా ! నీవుచచ్చితివి ! రామాయణ మహాభారతములు చావ లేదు. అవి చిరంజీవులు !

ఫలశ్రుతి

నాయని సుబ్బారావు

ఈయగమ్యపర్వతపంక్తు లెక్కివచ్చి
నీగృహప్రాంగణమ్మున నిల్చినాను
నాయెడఁగ సంశయావిప్రమై యెఱుంగఁ
బడని యర్థమ్ములైన నీభావగతుల
పరమపదనాధుకొఱకు పార్వతియుబోలె
నాకొఱకు యోగమున నున్నావు నీవు !

నీయనంతరూపములకు నిలువనీడ
యైన నానిఱు పేదదేవాలయమ్ము
నెట్లు తగినట్లు కైసేయు తెట్టులని ని
రంతరము నాకు తీఱనిచింత దేవి !

నిమిష నిమిషమ్ము నిట సమున్నిషితతావ
కాంఘ్రినీరేజదివ్యరేఖాంక మిదియు
శబలితవిచిత్రరోచిరుజ్వల మలోక
మధుర సౌందర్యసోపానమండితమ్ము
నాదు భాగ్యమ్ము నాలోన నాకె వెఱగు!

అంతులేనియీయాత్ర నిరంతరాయ
సాంతమయ్యెను నాజన్మ సఫలమయ్యె
ననుచు మూపున పూజోపహారసమితి
దించుకొన్నాను నీపాదదీప్త ధరణి

ఫ ల స్తు తి

పరవశత్వమునకే మేనుమలచియున్న
 నాకు నీయమృతాలింగనముగోని
 ప్రథమసంస్పర్శ నెల్ల విశ్వములు తోచి
 నెన్నునును లేని యుగదివ్యస్పృష్టికలిగి
 కలిసిపోయిన యంత్రులు పులకదించు
 నూతనపదములందు సంగీతమునలి
 స్వాంతవీణాశ్రుతుల గల్పి పాడుకొందు
 నీఫలశ్రుతు లింక నెన్నెన్ని గలవో!

తలియమెత్తని చిన్ని పాదములు నూసి
 నాశిరస్సున ముద్రించి నాపు జేవి!
 అమృతవల్లులు చిక్కుజీరైన నీదు
 కనుమలుపులందు ననురాగవసంధు లూగి

కృష్ణపాదచిహ్నితశణాగ్రేనగుండు
 కాళియునిరీతి నీయంఘ్రికమలదీప్తి
 లోన భాగ్యము! మెలయుచున్నాను...

ఈబహిర్జీవనమ్ము భరింపజాల
 నన్ను నీలోన వైకృత్యమ్మునచ్చుకొమ్ము!

ప్రహ్లాద-విషాదనాటకము

పాశ్చాత్య నాటక పరిభాషయందలి 'ట్రాజెడీ' (tragedy) అను రూపక విశేషమును మనభాషయందు 'విషాదనాటకము' అనుపర్యాయపదము వ్యవహరమున నున్నను అనేకులకు దానిలక్షణములుగాని తత్వముగాని స్పష్టమైనట్లు తోచుటలేదు. పర్యాయ పదస్వరూపము సైతము అర్థపరమునే నిరూపించుచున్నది. అంతమున నాయకుడో, నాయికయో, కాని ఇరువురనో మృతిచెందు నాటకము 'ట్రాజెడీ' అని యూహించుటచేతనే 'విషాదనాటక' మని భాసించెనీకరించిరి. అది పొరబాటు 'ట్రాజెడీ' యందు ప్రధానపాత్రకు దుఃఖమువాట్లొట్ట నిజమేగాని ఎట్టిసందర్భముల నెట్టి కారణములచే నెట్టి కష్టము సృష్టించినను విషాదరసము (tragic sentiment) ఉద్భవించునని యూహించుట తప్ప. విషాద సాత్మికమైన నాటకము 'ట్రాజెడీ' గాని కేవలము విషాదసాత్మికమైననాటకము గాదు. కావున నీవిషాదరసముయొక్క స్వరూపమును అది గ్రహించుట అవశ్యకము.

లోక సాధారణమైన ప్రత్యక్షముననున్నందు ఆనేక కారణములచే గల్గు దుఃఖానుభవమునకు, కష్టాదులమైన విషాదరసమునకు భేదముగలదు. సామాన్యముగ మనకాళ్లుగాని. మనయముగలనానుగాని మనఃశీలనచో విచారించుచు; కష్టములకు బొటైన సామాన్యమునను, మనమును దుఃఖించుము. కాని అట్టి యనుభవము విషాదరసమునకు జేరినదిగాక. నీధనినోవుచుండ, నెవడో యొకముగసలి బండికింద బడి మృత్యునొందిన గాఢమితి శివన మాత్రాన విషాదరస ముప్పటిల్లుచున్నదనుట అతిశయోక్తిగదా అర్థపరమును. ఇట్లు అనేకసందర్భములందు ఇతిరుల మరపథ గాంచి యున్నది విషాదరసముగాని ఆసందర్భములే కళారూపములలో నొకటియైన నాటకమున ప్రదర్శించుచో కేవలపరామర్శ సుఖవిపదు.

విషాదనాటక జీవితమైన రసమునకు గొన్నిముఖ్యలక్షణములు పరికింపవచ్చును. నాయకుని చిరవృద్ధులైన సామాజికులకు గల్గువిషాదము స్వాభావమైనమైనదిగ నుండవలెను. కౌడవది, అయవృద్ధుల గారణము కేవలము పురుషకారమునకు ఆతీతమైబలవంతమైనవిధిగా కూడదు. అప్పుడు నాయకుడు స్వతంత్రుడుగాక విధిచేత కీలుబొమ్మయైపోవును. కృత్రిమము నశించును. పాత్రపోషణము దుస్సాధ్యమగును. నాటకము

ప్ర స్థో ద - వి షా ద నా ట క ము

గంకముల నందు ఎట్లొకాంక్షాపము చేసి విదవయంకమున ఏపామో కరచి నాయకుడు మరణించిన మాత్రాన విషాదసము పోషించబడడు. విషాదనాటకము నాయకుని దురవస్థకు నాయకుడే కారకుడై యుంకవలెను. ఆదురవస్థ హఠాత్సంభవమును విధివశమునుగాక ప్రారంభమునుండియు సామాజికులమరలునకు గొప్పరీతినుండవలెను.

నాయకుని దుస్థితికి (మరణమేయుండవలెనని నిబంధనలేదు) నాయకుడే కారకుడంటిమి. ఈతత్వము నాటకమాలతత్త్వముపై నాధారపడియున్నది. ధనజయుడు నుడివినట్లు రూపకప్రయోజనము ఆనందాన్వాదనముగాని త్రివర్గసాధనము గాక పోయినను సహృదయుల కెన్నటికిని ధర్మవిరుద్ధమును, అన్యాయమును, అసంగతమును అగువస్తువు రసవలెనుగానేరదు. అందుచే నాయకుడు సత్యసంఘండును, స్వస్థుడనోపేతుడునై యుండి అన్యాయముగ కట్టకడకు భుజివస్థ చెందునట్లు ప్రదర్శింపబడినయెడల సరసులగువారికి మనఃశాంతియును, వైరుభ్యమును, అసహృదయు ఊహించును. ధర్మమడుగంటుటయు, అధర్మము జయించుటయు, వస్తువుగాగల నాటకము ఉత్తమకళకుం జేరదు. అట్టి సందర్భములందు విషాదసము కాదుగాదా ఏదైనమును పోషించబడదు. కావుననే ఇప్పటి “సారంగధర” అనేకరీతులను ఏర్పల్పించుచున్నది. అట్టి న్యాయప్రవర్తకునకు అట్టియవస్థయా! అతనిగతి చూచి ఇంటికేళ్లు సరసునకు లోకమునందు ధర్మము జయించునను వాక్యముకల్లయను సందేహము భృథమగునుగాదా! కావున నాయకుని దుస్థితికి గారణము నాయకునియ దలి గణలోపమో దుర్లభమోయై యుండవలెను. అప్పుడే ఆయవస్థ ధర్మానుసారమై సామ్యకసామ్రాజ్యదాయ బోధకమై రసాశ్రయమైయుండును.

అట్లుంటే, విషాదనాటకమున నాయకుడు దుర్మార్గుడును, అన్యాయముండవలెనని యూహించుటయు అనర్థదాయకమే, ఏలయన కేవలము దుష్టునిగా యిష్టకుం గవ్వము ప్రాప్తించిన విషాదరసనిష్పత్తి దుర్లభమగును. అట్టి నాయకుడు సామాజికసానుభూతికి పాత్రుడుగాడు గనుక అతనిదురవస్థకుం జరిగించు నవసరముండదు. అక్కటికే ‘మొక్కింతయులేక, తుచ్చవిషయాసక్తిని దవలి, దార్లుగొట్టి, నోరుగని వారిని హింసించు మాంతుడు పోలీసుపారి తుపాకీకి నెయైన త మాత్రాన మనకు విషాదము గల్గదు.

కనుక కించిత లోపముండినను విషాదనాటకమున నాయకుడు ఇతరవిధముల నుత్తముడుగనుండుట ఆవశ్యకము. ఈ యంశము కవిసార్వభౌముడగు మేక్సిసియరు

వ్రాసిన విషాదనాటకరాజములగు, హామెట్ (Hamlet) ఒథెల్లో (Othello) మొదలగు వానియందు విశదమయ్యెడివి.

ఈదృష్టితో 'ప్రహ్లాద' నాటకమును పరిశీలించిన కొన్ని క్రొత్తవిషయములు బయల్పడిగలవు. ప్రహ్లాదనాటకము పౌరాణిక నాటకములలో ప్రసిద్ధిచెందినది. ఆంధ్రజనులదాతను ఇతివృత్తము పరిశీలించే. భక్తిరసపూరితమైన నాటకమని ప్రఖ్యాతి వహించినది. ప్రహ్లాదపూజన విజయమే ఆంధలిగొప్పవిషయము. దుష్ట శిక్షణ, శిష్టరక్షణ ఇవియే ప్రధానాశములు. హిరణ్యకశిపు రాక్షసుడు. క్రూరుడు మూర్ఖునిచేసిన దౌర్జన్యము. ప్రహ్లాదడే నాయకుడు. నాటకము మంగళాంతము. ఇట్టి యభిప్రాయములే ప్రస్తుతము సామాన్యముగ నున్నవి. కాని మై వర్ణించిన విషాదనాటకరత్నమును దృష్టియందుంచుకొని మరల నీ స్రాతనాటకమును పరిశీలింపుము. ఆపైనది గొప్పవిషాదనాటకముగ పరిణమించును. దానికి నాయకుడు హిరణ్యకశిపు. అతనియంతలే విషాదరసము.

ఈ నూర్చుదృష్టి ఒనించుటకు ప్రబలకారణము శ్రీతాడేపల్లి రాఘవానుచార్యులగారి హిరణ్యకశిపు పాత్రధారణమే. ఆనటసాగ్యభావముడే ఆపాత్రమును ప్రఖ్యాతిమముగ నభినయించి విషాదరసమును పోషించెను. హిరణ్యకశిపు శీలమును చిత్రించుటయందు గొన్ని మార్పులొనర్చి ఆంధ్రనాటక ప్రపంచమున కొక విషాదనాటకరాజము నర్పించెను.

విషాదనాటకమున నాయకుడు తనగుణసంపన్నుతచే సామాజికుల సానుభూతిని గౌరవమును ఆకర్షించుటలేనని మున్ను చెప్పియుంటిమి. రాఘవాచార్యులుగారు హిరణ్యకశిపువేషము ధరించి యభినయించినపుడు ఏపిసికనకు ఆభిమానము గౌరవము జనింపదు? ఆలేబిరుగు! ఆగాభివ్యు! అశక్తి! తపోనిస్తామన్నుండై మొట్టమొదట మన కనులుండ గట్టును. ఆవైభవము రాజసమైయుండును గక, కాని తామసమెన్నటికిని గాదు. ఉగ్రతపమెనర్చి బ్రహ్మను మెప్పించినవాడు సామాన్య డెట్లగును? బ్రహ్మ పరములు గొరుకొమ్మని చెప్పినపుడు గంభీర భాషణముల ననురత్నమును ఆజేయత్యమును వేడినప్పుడును, అవెనుక, ఏయేకాలముల నెవ్వరిచేత తనకు మరణము సంభవింపకుండ వలెనని చెప్పినపుడును రాఘవాచార్యులగారి యభినయము మొట్టమొదట నాకు అతిశయముగ గన్పడెను గాని విచారించినవెనుక దానియూచిత్యము బోధపడెను హిరణ్యకశిపు బ్రహ్మను కరుణించి పరముల నెమ్మని గూచించుటలేదు. తాను కష్టించి, యాజ్ఞించిన ఫలముల నిమ్మని కోరుచున్నాడు. ఈ మొదటిరంగమునుండియే ఇతని

ప్రహ్లాద - విషాదనాటకము

భీష్మోదాత్తగుణములతో బాటు దుర్గణమునైతము గోచరమగుచున్నది. అగణితము ఇతని కట్టకడకు పిచ్చివానివలె జేసివేయును. తుదకు ఇతని నాశనమునకు గాఢముగా మగును. ఈదుర్గణము తుచ్ఛగుణములతో నొకటిగాదు. మహాపురుషులని నేనని దిన యనేకులను దూరముగానిది.

అహంకారమే ఈదుర్గణము. స్వర్గమున జయించి, ఇంద్రాధిపతులను బానిసలుగా నొనరించు రంగమున రాక్షసాచార్యులుగారు భీష్మమున, శౌర్యమున బాగుగ పోషింతురు. వానితో నీదుర్గణమును నైతము సూచించుచునేయుండును. “నాకన్న నధులెవ్వరున్నారు. నేనే విష్ణువు” అని గర్జించునపుడు అధ్యైశాహుని ములకు మనము మెచ్చుకొన్నను, అంతయహంకారము తగదని తలపక మానము.

విధిచిత్రముగ నీయహంకారమునకు ప్రబలవిరోధము ఒక్కచే గట్టిస్థించినది. అదియే ముద్దులకుమారుడు ప్రహ్లాదుని రూపమున. పారణ్యకశిపునకు కుమారుడై పుట్టిన మైనది. అతనికిగమారుని యెడల ప్రేమలేదనుట కల్ల. ప్రేమాభ్యున్నత చేతనే బాధ ఏక్కుడాయెను, మొదలు మొదలు కుమారుని తప్పేమియు లేదనియు, ఎవరో గిట్టనివారు దుష్పథములు చేయుచున్నారనియు తలచి ఊరక బెడరించును. బుద్ధిగించును. ప్రహ్లాదుడు హరినామస్మరణము విడకుండుట గాంచి కోపించును. మూలక్షణమున చింతించి ముగ్ధుడును. ఆయినను, కొంతకాలమునకు, ఆయహంకార ప్రవాహము విరోధమును సహింపజాలక పోవును. అహంకారభంగముచే జనించిన తీక్షణి పావస్థయందు, కుమారుడని నైతము ఎంచక, శిలపైనుండి పడద్రోయింప నాజ్ఞాపించును. కాని, తోడనే, లీలానతి దుఃఖించుచుండుట గాంచి తనకును లోనుండి పొంగి పొరలివచ్చు దుఃఖము కన్నులలోనే అడచుకొని భాగ్య నోదార్పును. ఈ తోభయంతయు అచార్యులవారు సహజ కాశలములతో నభినయింతురు. ప్రహ్లాదుడు మడియక సజీవుడై మరలివచ్చినపుడు అతని సంతోషము గాంచిన మనకు జాలివొడమక మానదు. ఆయినను అహంకార మాహాత్మ్యము అత్యధికము. దానికి అడ్డువచ్చినవానిని సహింపజాలదు. తానెన్నివిధముల ప్రయత్నించినను ప్రహ్లాదడే జయించుట గాంచి పారణ్యకశిపునకు పిచ్చియేపట్టును. అచార్యులవారు ఎన్నియో విధముల ఉన్మాదము నభినయించియున్నారు. ఈనాటకమున అహంకారోన్మాదము నటించురు. చేతులార కుమారునకు విషము నందించునపుడు అతనికండ్లకు కుమారుడు కన్నడుచున్నాడాయను సందియమే కలుగును.

అత్యైరంగమున అచార్యులవారు విషాదసరాజ్యవక్రవర్తి యగుదురు. అట్టి

మహాశక్తి సంపన్నుడు అహంకారదృగ్భూతాకారమున నశించుటగాంచిన ఏకశివము
 'భేదముప్పటిల్లదు? ధర్మమే జయించెననుకొని గల్గినను, అట్టివాడను ఆయొక్కదృగ్భూ
 తముచే అట్టి దురవస్థ చెందినందులకు మనము చింతింపక మానము. ఆయనధర్మమే
 విషాదరసమున కాథారము. ఆరసము పోషింపబడుటచేతనే 'ప్రహ్లాద' నాటకము.
 విషాదనాటకరాజము

[ఇందు ప్రచురిత బడిన ఫోటోలు 'క శ'కై ప్రత్యేకముగ వి. ఎన్. గోపా
 లుగారిచే దీయింపబడినవి.]

ధ్యాని

శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి : సాహితీసమితి

వృద్ధురాలు

ఏమి యిట్టు లుంటి వీనాడు నాయనా?
 వడన మేల యింత వన్నె తరిగె?
 ముఖము జూచినంత మూర్తీభవించిన
 దుఃఖమో యనంగ దోచె దోయి!
 జలక మాడి కేశసంస్కార మొనరించి
 తిలకరేఖ నుమట దిద్ది తీర్చి
 ధౌతవస్త్రములను ధరియించి, మెడలోన
 మల్లికాప్రసూనమాల దాల్చి—
 సందేవేశ నెటకొ చనునాడ వంతలో
 పండుకొంటి వేమి పాన్పుమీద?
 నీనిగూఢభూరినిరుపమవ్యథల నీ
 విమలవేష మెంతో వృద్ధిచేసె.
 ఏల చింతతోడ కాలశూసనచేయు
 చుంటి వోయి తండ్రి యొక్క రీతి?
 చాలకాలమునకు సాహసంబు వహించి
 నేడు తరచుచుంటి నీచరిత్ర.
 పిల్ల నిత్తు రన్న పెడచెవి బెట్టెద
 వేమి కారణంబో యెరుక పడదు!
 చెప్పువారులేక చెడిపోవుచున్నావు,
 శీఘ్రగతిని పెండ్లి చేసికొనుము!
 ఒల్లవైతి వెట్టి యుద్యోగ మేనియు,
 భూమిపట్ల శ్రద్ధ పూన వెపుడు,

చదువుకొనియు ప్రవృత్తి సంపాదనము లేదు,
ఇట్లు లున్న నీకు నేమి సుఖము?

నా య కు డు

చిన్ననాటనుండి చేసిన కృషి యెల్ల
పూర్ణ మకార సానుభూతికొరకు,
చదువుకొన్న డెల్లి జ్ఞానోపలబ్ధికి,
కాంచనమ్ముమీద కాంక్ష లేదు.
వృద్ధజనుడ నేను వ్యావహారికదృష్టి,
కార్యలోకమందె కాపురంబు,
నడపువాడు లోకనాయకు డున్నాడు,
ఎట్టిలోప ముండ దెపుడు నాకు.
ఇన్నియేండ్లు వచ్చె: ఇంక నేమి వివాహా!
మమరు నాకు విద్యలందె సుఖము.
దేశమును పవిత్ర దేవాలయంబుగా
నెంచి నే నలంకరించుకొందు.

వృద్ధ రా లు

అంతమాత్ర మెరుగ ననుకొంటివా యేమి!
ముసలిదాన నయ్యు మోసపోను.
కాంత యెవరొ చాలకాలముక్రింద నీ
యార్ద్రమైన హృదయ మపశరించె!
ఒక్కనాడు మిగుల నుల్లాసము ర్తివై
పాడుచుందు వేవో పశ్యములను,
మోము ముడిచి మానముక్రతో నొకనాడు
కూరుచుండు వొకట గువ్వవోలె.
మరల నొక్కనాడు మందస్మితంబుతో
నేమొ చేయుచుందు వింటిలోన,
శూన్యనృప్తితోడ జూచెద వొకనాడు

ధ్యాని

కరయుగంబు జేర్చి గండవాళి.
 ఒక్కనాడు తాల్తు వంగరమ్ములు వ్రేళ్ళ
 కనకహారములను కంఠసీమ;
 పరిమళింతువోయి పటవాసములతోడ
 సాంక్రసురభిగంధచర్చతోడ.
 పెద్దవారితోడ ప్రేమవృత్తాంతంబు
 చెప్ప నిచ్చుపడరు చిన్నవాండ్లు.
 ఎట్టులైన నొక్కయింటిని నాడివు కమ్ము,
 అంతకన్న మాకు పక్ష మేది?
 ఇంతసేపు పూని యెట్లెట్ల తాలిమి
 వృద్ధురాలి నుడులు వింటి వయ్య
 వెడలిపోదు నింక వెల్లించి నీయంబు,
 అలమె తమము మందిరాంతరమున.

నా య కు డు

తలుపు మూసి పొమ్ము ధ్వనిచేయకండగ,
 దీపశిఖను జూడనోప నేడు.
 పండుకొనుటె మేలు పర్యంకతలమున
 అంధకార మొనగు సధికశాంతి.

* * *

కానరాకయుండు గాఢాంధతమమున
 సర్వలోకవస్తు సముదయంబు
 దేవి, నీయఖండ దేదీప్యమూర్తి నా
 యక్షియుగళియెమట నపుడు వెలుగు !

నాటకము

భారతుల మార్కండేయశర్మ

నాంది

గునియు నభవద్రు సుమనః కకుష్పటముల
సరసమధుగంధలుబ్ధ బంభరమువోలెఁ
బొలయు నాపేరిచటుఁడు సమ్మదితుఁడౌత
మీ ప్రదర్శనవిలాస సమీక్షణమున ;

ప్రస్తావన

నారచించిన యిమ్మహానాటకమున
నేనె నటకులం దొక్కండ నైనతింతు ;
నాదృగంతర నిష్క్రమణ ప్రవేశ
కములు నన్నుదుటయె నాటకంబునుండి ;

ప్రథమచ్ఛాయ

ఈ యపారాంధకార సంప్రక్తజగతిఁ
బొట్టకక్కుటితి స్థలాంతములఁజరించు
నాయపూర్వవిధి విలసనంబుఁ గూర్చి
నాకె నగ వుట్టిపడు కారణంబు గనక ;
కాని తన్మయులైన ప్రేక్షకులు తమ్ము
గన్మోఱఁగు నంతరజ్యోతి గతుల కుబ్బి
ననుఁదలంచి యవ్యక్తరోదనముసేయు
నట్టి పాల్గీటునట్టిడం చభినుతింతు ;
ఏ నుదధిభంగ భుగభుగాయితరవాను

వాకసంశ్రవణానందపరవశుండ
 నాయదృచ్ఛా విహార విహాయసమున
 భేదమెనయని సకలజీవి స్రశాంత
 భేలనంబునఁ దాండవకృష్ణమూర్తి
 నే ; వినీవృదిలాకారయితను నేను
 నాపరబ్రహ్మభావకంధరమునందు
 కావలసినంత విశ్వమ్ము గానుపించు ;

ద్వితీయచ్ఛాయ

ఉదయ సాంధ్య భానుచతుష్కి నిదుర వీడి
 శ్యామకమలినీ కుసుమపల్యంకము దిగి
 నూత్నచైతన్యగరిమ మందుటకువోలె
 నాయితఁడనైతిఁ జదువ మంత్రార్థములను ;
 భావిఘటనం బెఱుంగని వానిమాది
 ముందుపోలేక పోలేక బోవుచుంటి
 శ్యామసుందరకంధర శ్రావ్యసరణిఁ
 జదువు లన్నింటిపై నిగ్గు జదువుఁ జదువ ;
 ఈవిలుంతితాగమవాద్య లింకియుండు
 నాపరబ్రహ్మబిందుల ననయకున్న
 నావిబుధసమాశ్రితసుమనఃప్రతోభి
 నెన్నిశిల్పంబు ! లెన్నిసాహిత్యసరణు !
 లీ స్వయంకృషి నేరని సృప్రజంబు
 లరయు కృషిశాస్త్రములకు వ్యాఖ్యాత నేను ;
 నావచఃకారణమున నున్నారు మీర
 లఘటఘటనాసమర్థతంత్రార్థమేను ;

నాటకము

తృతీయచ్ఛాయ

కరువలికడంకఁ దార్ద్రాచుగాఁగఁ దాల్చి
వడిఁ బ్రతీక్షించి మిన్నలు వడ్డచోట
నేమొ తలపోతుఁ గన్నీరు ప్రామిప్రామి
చికిలి చెక్కుందుటారమ్ము సెమ్మగిల్లి ;
ఇటు లనేకబిందువులె యొక్కటిగ నొక్క
దరినెఱుంగని నిమ్నసాగరము లయ్యె
నిపుడు వాఘలింకేడు బాహిరలి నన్ను
ముచ్చమునిగించునేమొ యిమ్మాహవేళ ;
తుమ్మెనలు తమ్మిపాట పొత్తమ్ములరసి
యరుణసంధ్యాదినాంతపర్యంతసమయ
ముఱకవల్లించు ననువాకనరణిఁ గామ
శాస్త్రవైదుష్యమనిబడి సంచరింతు ;
ప్రేమ పీయాష సంయోగ పృక్త పాత్రఁ
గొని విలాసప్రపంచంబుఁ దనుపుచుందు
నేను ; మందారసుమకాయమాన విహర
ణప్రియంభావుకమధుప్రియప్రభుండ ;
విస్మయానురాగంబు లూపింపఁ గదలు
నవధి కల్గోలముల నీదులాడుచుందు ;
పులకితామరీ స్వేదబిందులు గుణించు
పనియమును మున్ను మునుకొన్న ప్రాభవంబు ;

తురీయచ్ఛాయ

ఇది భగీరథ ప్రాంజలి కిచ్చగించి
నిజ జటాజూట వేల బంధింప గంగ

శంకరుఁడు ; తద్యశః కరోచ్ఛలితమైన
 ప్రకృతి కాన్పించు నొకకాండపటవర్ణము ;
 నాధరించిన కవచకుండలము లేను
 ద్వానశార్కబింబాకృతిఁ దాల్చితి నను
 లాంఛనము లీనురాపగాలంఘనమున
 నాదు వీరాంకకీర్తి కానంగఁబడును ;
 ప్రళయవహ్ని కీలాభీల వర్తనములు
 నన్ను వెన్నొనియే జగన్నాటకమున
 నప్పుడపుడు ప్రదర్శనీయంబులయ్యె ;
 ఇది నడిమిప్రాద్దు విపరీత మీసమయము ;
 నావిను నిఘంటులందు దంధనపదంబు
 నాచదువుశాస్త్రముల యశోనాశనంబు
 నెచ్చటనులేమి వైర్ఘ్యణ్య మెనయఁబోదు ;
 పలుకరించెద నొక్క యవ్యాజరేఖ ;
 ప్రతిఘటించి యెదుర్కొను పవనములకు
 భయదమైన దధీచికోపప్రసక్తి
 హృదయనిర్భేదివేళాపరీతబంధ
 ముల హరిశ్చంద్ర సత్యనిశ్చలత నేటి
 యకలుషధురానిబద్ధమైనట్టి నాల
 యాంతనుఘరదూపంబు వియ్యమునఁ దార్చు ;

పంచమచ్ఛాయ

ఆవయఃకాల సామ్రాజ్యభావిఫలము
 నడలి లంబోదరత ప్రశస్తంబుగాఁగఁ
 దత్పృథ్వార్ణసీతస్మృతి దరియుచుండు

వలఁగొనఁగల యంతేవాసివారకముల ;
 సంసరణవారినిధి మధించఁగ జనించి
 నట్టిజ్ఞానామృతము బంచిపెట్టుచుంటి
 నాఫలితగర్భశుక్తిముక్తాఫలముల
 మలిన మిఱిసెడుగాత ;
 వ్యావహారిక పద్మోదరావతార
 ములకుఁ బడునొకండును గూర్పఁబొడమినాడ
 నానచేతనవృత్త మీనాటిదా ? భ
 వప్రవీడితదక్షుపన్నటిదికాక ;
 నాదు ధర్మావతార పుణ్యమునఁగాదె
 ఘోరకలి ఘోరకలి గాకయే రహించు ;

షష్ఠచ్ఛాయ

ఈరసప్రదర్శనమున నెనయలేని
 కొఱత యింకెందు నేఁగడల్కొనగవలదె ;
 తన్నిమిత్తమ యంగకతతి కృశించె
 వయసఱిసి నన్నుఁగని హసింపంగవలదు
 ఈయమాయికామోదనిభృతకిశోర
 పావనాందోళనముల కుబ్బంగఁదలతు ;
 మఱియొక ప్రభంజనం బూపుమాద్రిదోచు
 నోలగంబులఁ దూగుటుయ్యాల లందు ;
 ప్రకృతిపురుషుండనై పుట్టి ప్రకృతిఁజెంది
 ప్రకృతి సిద్ధవికారసంపదలఁ బొదల
 కుంటిఁ ; గాలవాహిని పాటుచున్నది దరు
 లాని ; సైకతద్వీప మెట్లాఁగఁగలదా ?

నస్తమచ్ఛాయ

చరమసాంధ్యరేఖలు దిశాంతరములందు
 నాయికానయనారవిందస్రవణము
 లనఁగఁ జిప్పిలు నేటివాహ్యశివేశఁ
 నియ్యరిష్టాస్పదచరిత్ర మిదియసమయు ;
 ఆయనంతాతటంబు మిన్నందుచోటు
 నాదృగావరణానఁ గన్నట్టఁదొడఁగె
 నటదుమాధీశహాసవిస్ఫుటితమయ్యెఁ
 గాశ్యపీగోళ మావర్తకములురేగె
 విలయవహ్ని శిఖాళి వీవెనల దూరి
 గాఢ్మజేవర రెండురెక్కల మఱుంగెఁ
 బ్రభవమిది ద్వాదశార్కబింబముల కుదధి
 విశ్వతోముఖ మయికానిపించె నపుడె ;
 నాపునర్జన్మ మింక నేనాటికానా ?

... ..

ఫలశ్రుతి

ఈ విషాదాంతనటన మీరేడులోక
 ముల యుగంబున కొకమాటు వెలయుఁగాక ;
 నాయపత్యపారంపర్యనాటకములు
 నాబడిఁ బ్రపంచితమ్మాత ; నటనమకాత.

ఓఁతత్సత్.

అ మృత ప్రేమ

మునిమాణిక్యం నరసింహారావు-సాహితీసమితి

కటిక చీకట్లఁ గన్నీరు కార్చి కార్చి
సూర్యకాంతి రవంత పైసోకినంత
ప్రణయహృదయకవాటము బారఁడెఱచి
నళిని యేటికి పకపకనవ్వుకొనును !

ఘోరనై దాఘతీక్షణతఁ గుమిలి కుమిలి
పొగలు గ్రమ్మెడు నిట్టూరుపులను విడిచి
తొలకరించినయంత నెందులకు పుడమి
కట్టునో యాకుపచ్చని పట్టువలువ !

పగలు పగలెల్లఁ దీరనివగలఁ బొగిలి
కూయనే కూయకున్న చకోరకంబు
పండువెన్నెలవెల్లి చూపట్టి నంత
ఏల యుప్పొంగి బాడుచు నీదులాడు !

ఒంటి నెచటనొ యున్న మయూర మేల
యానవాసాధలక్ష్మి నీలాంబుదంపు
ముసుఁగు కై సేసినంతనే మరిసిపోయి
యవశయై పురి విప్పి నాట్యంబునలుపు ?

మబ్బు పట్టిన యంత సంబరముజెంది
యేల చాతకి మినుముట్టి యెగురులాడు !

అటులె స్వక్రీయమైన నీయమృతముగ్ధ
మధుర దరహాస మృదుఃకీమళము సోకి

నంతనే యెండి యెండి మ్రోడైన యట్టి
నాయెద క్షణక్షణోత్సవానంతమందు.

ఎదియొ తలపోయ నలవికానిది నితాంత
నిరవధిక జీవ గానం నిభృతమైన

చిరతరప్రేమ మనజంటకొఱకె యీస్త
పంచమును స్వర్గముగ నొనరించుచుండె.

నాటకాభినయము

నెల్లూరు నాగరాజరావు

నటుడు నిజశృంగారభావములను, నడకలచేతను, చూపుల వల్లను బ్రకటించుదానిని యభినయమందురు. ఈ యభినయమున కనుకరణము ప్రధానము. జనసీజనకులు దమబిడ్డలయెడ జూపు ప్రేమ సూచకకార్యములు అభినయము కానేరవు. అవి లోకసహజములు. అట్లుగాక తల్లిదండ్రుల పాత్రల కొందఱు పిల్లల వేషములు కొందఱు ధరించి ముద్దిడుకొనుట, కాగలించుకొనుట, మొదలగు ప్రేమసూచకకార్యములుచేయుట యభినయమనబడును. ఈ యభినయము నాల్గువిధములు అంగికము, వాచికము. ఆహార్యము, సాత్వికము అని భరతాచార్యులు విభజించియున్నారు. అందు కన్నులు, ముఖము, చేతులు, కాళ్లు మొదలగు వాటిచే మనోభావములను దెల్పుదానిని యాంగికాభినయమందురు. ఒకని బాహ్యేంద్రియ వ్యాపారములను బట్టి యతని మనోగత భావములను తెలుసుకొనవచ్చును. ఒక భావమునే భిన్నవ్యక్తులయెడ గనబఱచుచో భిన్నాభినయముల జూపవలసి యుండును. భార్యపై జూపుప్రేమకును, అక్కచెల్లెండ్రుపై జూపు ప్రేమకును, స్వసంతానముపై జూపుప్రేమకును, చాలా తారతమ్యమున్నది. ఒకే రీతిని యీ ప్రేమ ప్రదర్శింప వీలులేదు. మనోవ్యాపార భేదములయం దొక్కొక్క విధమున కన్నులు, ముఖము, హస్తములు ఇతరావయవముల సంచలనముచే బ్రకటించుచుండవలెను. దానిని నటులు చక్కగా యోచించి అనుకరించినగాని ప్రేక్షకులకు సంతోషము జనింపదు. ముఖరాగాన్నితాభి

నయమే శ్రేష్ఠమయిన దని చెప్పబడుచున్నది. నేత్రాభినయము ముఖ
రాగయుక్తమగుచో నెల్ల రసభావముల వ్యక్తబలుపవచ్చును.
ఆంగికాభినయము మూడుతెఱంగులు:—(1) ఆంగికము, ప్రత్యంగి
కము ఉపాంగికముఅని. తల, చేతులు, తొమ్ము, పార్శ్వము, కటి,
పాదములు షడంగములు. కన్నులు, కనుబొమలు, ముక్కు, పెద
వులు, చెక్కిళ్లు, గడ్డము ఉపాంగములు. భుజములు, వీపు, కడుపు,
తొడలు, పిక్కలు, మణికట్లు ప్రత్యంగములు. మోకాళ్లు మోచేతులు
సహాయించుజేరును. ఇం దొక్కొక్కయంగచలన భేదములను
నాట్యశాస్త్రకారులు అభినయశాస్త్రమున విస్తారముగ దెల్పియు
న్నారు. శిరోభేదములు ఆరు విధములు:—(1) తల మీదికెత్తుట
(2) తల క్రిందికి వంచుట (3) అడ్డముగా రెండుప్రక్కలకు ద్రిప్పట
(4) క్రిందికి మీదికి కదలించుట (5) చక్రాకారముగ ద్రిప్పట
(6) ప్రక్కకు ద్రిప్పట. వీట్ల సాంకర్యమువలన ననేకభావములు బుట్టు
ను. దృష్టిభేదంబులు పదిమూడు విధంబులుగ విభజించియున్నారు
(1) మనోహరముగా జూచుట (2) కొంచెము సంకోచించి చూచుట,
(3) స్ఫుటముగా నేత్రములు విచ్చిచూచుట (4) కన్నులు మూసు
కొనుట, (5) కడగంటజూచుట (6) రెండుప్రక్కల ద్రిప్పట
(7) పైకి నల్లగ్రుడ్డుపోనిచ్చి సగముగా లేక ముక్కలుగా కన్నులు
దెఱచి ఎగువకు మాయుట (8) కన్నులు దెఱచి యిచ్చట బుద్ధినుం
చక యెక్కడనో యోచించుట, (9) మీదికి నిక్కించి మెల్లగావంప
బడిన దృష్టి, (10) నల్లగ్రుడ్డు చక్రాకారముగ ద్రిప్పట. (11) క్రిం
దు మీదుగ వడిగా త్రిప్పిచూచెడిదృష్టి. (12) క్రిందుగా జూచుట.
(13) పైకి చూచుచు నిలిచియుండుట. వీటి నెల్ల నటుడు గమనించి
వచనమునకు తగిన చూపు చూచిన ప్రేక్షకులు ఆపాత్రయొక్క మా

నసిక భావముల శీఘ్రముగా గ్రహింపగలుగుదురు. భూభేదములు అయిదు విధంబులు:—(౧) కనుబొమ్మలను మీదికి నిక్కించుట. (౨) రెండుకనుబొమ్మలను క్రిందికి వంచుట (౩) రెండు కనుబొమ్మలను యెడముగాజేయుట (౪) కనుబొమ్మలు ముడివేయుట. (౫) రహస్యము వినునప్పుడు కనుబొమ్మను వికృతిజేయుట మొదలగునవి. నటుడు చక్కగా సాధన చేసినగాని యెప్పుటికప్పుడు మార్పజాలడు.

నాసాచలన భేదంబులు రెండు విధంబులు (౧) సంతోష కాలమున ముక్కుపుటము లుబ్బించుట (౨) కోపానానంద సమయములందు ముక్కు సంకోచింప జేయుట.

అధరోష్ఠచలన భేదంబులు ముక్తైంజులు: (౧) కోపాదినమయంబుల పెదవి వణకించుట, (౨) మూతి ముడుచుకొనుట. (౩) హాస్యద్భుత సమయంబుల విప్పట. మరల నవ్వు అయిదువిధంబులు (౧) చిటునగవు (౨) సహజమయిన నవ్వు (౩) ఒడలు తెలియని నవ్వు (౪) పరిహాస యోగ్యమయిన నవ్వు, (౫) తొలుత నవ్వుగలిగిన దానికి కారణ మూహించుకొని మాటిమాటికి నవ్వుట.—ఇట్లే యనేక విధములైన సాధనలు, నటుడు సందర్భానుసారముగ తన పాత్రమున కెంతవఱకు పయోగించునో తెలుసుకొని రంగస్థలమున ప్రదర్శింపవలెను. నియమముల ననుసరించుచు తనలోకజ్ఞానమును అనుకరణ శక్తిని, ఉపయోగించి యభినయించినయెడల ప్రేక్షక హృదయరంజక మగును.

మాటలచే తెలుపునది వాచికాభినయము. ఈ వాచికమువల్లనే భావములు వెల్లడియగును. ధ్వని కాకున్వరము విరామాది మార్పులచే వాక్యముల పెక్కుఅర్థములువచ్చునట్లు చేయవచ్చును. కాబట్టి పాత్రోచితభావ యుండవలెనని తెల్పియున్నారు.

ఇట్లని యాంధ్ర నాటక మాడుచు హూణ, మహమ్మదీయ పాస్రిములకు వారి స్వభావనే వాడి చూపరాదు. ప్రేక్షకులకు నిన్నిభాషలు తెలియక పోవచ్చును. వారిగతి యేమి? ఆడునది తెనుగునాటకము. పాడునది హిందుస్తాని పాటలు. వచనము మధ్య మధ్య హిందీ. మరల వెంటనే తెనుగు పద్యములు పాడుట. ఇట్లుచేసిన పాత్రాచిత్యాభి నయమగునా! యోచింపుడు!

సాత్వికాభినయము ఎనిమిది విధంబులు. (౧) ఏమియు దోచకుండుట. (౨) అతిమోహముచే నగు మూర్ఛ. (౩) కన్నీళ్లు (౪) చెమట (౫) గద్గదవాక్య ముచ్చరించుట (౬) పులకాంకురము (౭) వణకుట (౮) వెలవెలబోవుట మొదలగునవి. మరల వీటిలో సంచారీభావములు ముప్పదిమూడున్నవి. ఈ భావములన్నియు నన్ని ర ములందు గలవు. పరుల సుఖదుఃఖములను తనవిగా నెంచినగాని యీసాత్వికభావములు కలుగవు. నటుడు తానభినయించు భావము ను తాను స్వయముగా అనుభవమునకు తెచ్చుకొనవలెను. అనుకరించ వలెను. అనుకరణశక్తిలేనివాడు నటుడు కాజాలడు. నటులెల్లరు నన్ని రకముల రసముల ననుకరింపజాలరు. కొందఱికి కొన్నిరసములు అభి మానములైయుండు. మరి కొందఱకు మరికొన్నిరసములు ప్రీతిపాత్ర ములుగ నుండును. కాబట్టి యెవరెవ రేరసముల ననుకరింప గలరో వారికట్టి భూమికలనే నొసంగుచుండవలెను. లేకున్న వికటించును. నిక్కమయిన యభినయము నేర్చుకొన నెంచిన యెడల లోకము లోని జనుల యాచార వ్యవహారముల యాచరణమును చక్కగ పరిశీలించి, వాని ననుకరింపవలెను. నాటకాభినయమునకు శాస్త్రము కంటెను లోకానుభవజ్ఞానమే తోడ్పడును. కేవలము నియమములనే యనుసరించుచు నటు డభినయించుచో ప్రేక్షక హృదయమునకు

ఆనందముకలుగదు. అభినయ సంప్రదాయముల దెల్పిన పిమ్మట భరతాచార్యులవారు నాట్యశాస్త్రమందు ౨౫ వ అధ్యాయాంతములో చిత్రాభినయాధ్యాయమం దిట్లు లిఖించియున్నారు.

శ్లో॥ యాని శాస్త్రాణి యే ధర్తాయాని శిల్పానియాః క్రియాః
 లోకధర్త ప్రవృత్తాని నాట్యమి త్తభినంజ్ఞతం
 నచశక్యంహి లోకస్య స్థావరస్య చరస్యచ
 శాస్త్రేణనియమం కర్తుం నానాచేష్టావిధింప్రతి
 నానాశీలాః ప్రకృతయః శీలేనాట్యం ప్రతిష్ఠితం
 తస్మాట్లోకప్రమాణం హి జ్ఞేయం నాట్యం ప్రయోక్తృభిః ॥

కావున నాట్యమునకు లోకమే ప్రబలప్రమాణమని తెలియవలెను.

ప్రేమ గీతాలు

గిరికుమార

౧౦౧

నేను మాయమ్మ యొడిలోన నింతవాడ
నైన యపుడ నాలోన నీయఖిల మిమిడి
యుండఁ గావలె, నేటికి ప్లుబికివచ్చి
చిత్రచిత్ర భావాకృతుల్ చెలువుమిగులు
పాడుటకు మున్ను కంఠగర్భమున నెలుగ
రాక యవ్యక్తమైయున్న రాగమువలె
నిభృతచిక్కణమూర్తులు నీవు, నిసువు
లిన్నిసుఖములు దాగినా రెటుల దేవి !
అన్నదీయ హృదబ్జనాళాంతరమున
బీజరూపమ్ముగా నుండి విశ్వమింత
యిది బహిర్గతమయ్యె నాయెలుక లేక
అంతయవ్యక్తశిశుమూర్తి నైతి నెట్లొ ?

౧౦౨

ఇవి యథాకంఠనిర్గత మ్మివి తథావి
లిఖితములు ప్రేమగీతముల్ దేవి ! నీయ
పాంగరేఖాచలన్నందహాసవాహి
నీతరంగాల నాదుగుండియ చలించి,
ఈ విశాలకృష్ణాతటి నీవిలాస
మృదుశబలశారదాంబునంపదల కదలు

ప్రేమగీతాలు

లాడు జమిలి నావలకు సామ్యము కుదుర్తు
 నీప్రశాంతాస్తదుభయమూర్తిప్రథలకు.
 ఇది విచిత్రమ్ము నాకు నాకే మదీయ
 హృదయమున నన్నునేఁ బ్రతిష్ఠించుకొనుచు
 స్నిగ్ధదేవతామూర్తిని నేన పూజ
 చేసికొందు నన్ను వరలక్ష్మీదయితుని.

౧౦౩

ఇది యొకశతమ్ముతో నాగునేకద యని
 నలుగడలఁ గోటగాఁగట్టినాను గాని
 జలజల స్రవించు నీసెలజాలునకును
 నేనటే యధికారిని నీవుగాక
 ఇంత పొంగాపలేను నూవే ! యివే ! ప్ర
 పంచమర్యాద లెఱుగని భావములివి
 నాయెద జనించు నాగుండెలోయలోకి
 నన్నదుము తాక్యమైనయాంధ్యమ్ముక్రమ్మి
 బయట నందఱుఁ జీకటుల్ ప్రచ్చెనంఘ్ర
 ననుఁ బరీహాసములుచేసి నవ్వుకొంఘ్ర
 కాని నాయెదలోపలఁ గదలి మినుకు
 మినుకు మనుచున్న జ్యోతిస్సు కనెదరోటు ;

౧౦౪

ఈ యనంతప్రయాణమ్ము నేగుచుంటి
 నా ! ప్రతిమలుపునందు నీవై యిదె కను
 మింతదూరమ్ము వచ్చినా వీవటుంచు
 జ్ఞాపకము నాకు చేయుచున్నావు దేవి !

ప్రతిమలుపునందునుం జానపదులబాల
 వలె ననంస్కృతములు రాగివైన కేశ
 ములును నివ్వెఱవోవు దృక్కులును ధూళి
 పిహిత దేహంబుతోడఁ గన్పించుచుంటి.
 కనులఁబొడిచితి వీయనాగరకజాన
 పదకుమారికామూర్తివి ప్రథమమందు
 నేను నివ్వెఱవోతి నూహించుకొలఁది
 నాకనుగొలంకు నిండుచున్నది జలాన.

కథలెల్లా వ్రాస్తాను?

నోరి నరసింహశాస్త్రి: సాహితీసమితి

౧

మేము చిన్నవాళ్ళంగా ఉన్నప్పుడు ఒకసంవత్సరం, ఈరోజుల్లోనే, నేనూ మా బావమరదీ మా పెత్తల్లిగా రింట్లో ఉండడము తట్టించింది. ఒకనాడు ఉదయం మేము సద్దన్నాలు తింటూ ఉండగా రాజమ్మ-మా పెత్తల్లి అత్తగారు--“హ్లా హ్లా హ్లా హ్లా” అంటూ అక్కడికి వచ్చింది. మా మామ్మ అప్పుడే దూడను విడవడానికి పశువుల కొత్తం లోకి పోయి ఉన్నది. ఎప్పుడూ నవ్వి ఎరగని రాజమ్మ అప్పుడు నవ్వడానికి ఏదో ప్రబలకారణం ఉండకపోతుందా అని మే మిద్దరమూకూడా పక పకా నవ్వసాగినాము. కాని కాస్తనేపు అవిడ “హ్లా హ్లా హ్లా” విన్నమిదట అది ఏడు పేగాని నవ్వు కాదని మాకు తెలిసింది. ఆమె చేతులారా పెట్టుకున్న తోటకూర మడి ముదరప్టపు ఆవు ఎక్కడిదో వచ్చి మేసినంతమేసి తక్కినది నలగదొక్కి పోయిందట. అక్కడ ఎవరన్నా పెద్దవాళ్ళంటూ రేమా చెప్పిపోదామిని ఏడుచుకుంటూ వచ్చింది. కాని మేము తప్ప మరెవ్వరూ అక్కడ లేకపోవడంవల్ల మేము చిన్నవాళ్ళ మైనా మాతో చెప్పుకున్నది.

ఆమె నవ్వడం లేదని తెలియగానే మేము తెల్లబోయినాము. మానవ్వా బిగిసిపోయింది. మాకా రాజమ్మను చూస్తేనే అసలు భయము!—ఎప్పుడూ నవ్వని వాళ్ళను చూస్తే ఎవరికి భయం వేయదు! అందులో మే మప్పుడు చిన్నవాళ్ళ మాయె ను!—మా బావమరది నాకంటె కూడా చిన్నవాడు కావడం చేత వణికి పోయినాడు నేనుమాత్రము కాస్తతెప్పిరిల్లుకొని “అయ్యో! పాడుఆవు! ఎవరిదేమిటి అది! బందిలి దొడ్డిలో పెట్టిద్దామా?” అని, ఈ విధంగా మాట్లాడి ఓదార్చినాను. అన్నం తింటున్న వాణ్ణి కంచందగ్గరనుంచి లేచేదా అనికూడా అడిగినాను. కాని అటువంటి వీరకార్యము అవసరం లేకపోయింది. ఆ ఆవు పారిపోయి అప్పటికే చాలా సేపయింది.

మే మారోజు లేచినవేళ మంచిది! ఆమె ఏడుపులో మేము మొదట నవ్వడం ఆమె కంట బడలేదు. నేను ఓదార్పు ప్రారంభించేదాకా అస లావిడబట్లే ఆవిడకు తెలియలేదు. ఆరోజు మధ్యాహ్నం మా మామ్మను “ఏమమ్మా, తోటకూర మడి,

ఆవు తొక్కిపోతే నవ్వుతున్న దనుకొని నవ్వి నాను. అట్లా ఏడ్చిందేం? అని అడిగి నాను. “సరే మంచివాడవే గాని మీరు నవ్వడం ఆవిడ చూసిందా, అలాగే? మా మామగారు పోయినప్పుడు కూడా ఆవిడ ఇంత ఏడవ లేదు!” అన్నది మా మామ్మ.

రాజమ్మ ఏడుపు విని నవ్విని మేము భ్రమపడడము నాకు మరుపు రాలేదు, తర్వాత ఎన్నాళ్లదాకానో ప్రతివాళ్లతో ఈ సంగి లే మట్లాడుతూ ఆవిడచేత తిట్లు పడడము కాస్తలో ఎట్లాతప్పించుకున్నామో చెప్పి పొట్ట పగల నవ్వుతూ ఉండే వాణ్ణి. కాని నా ఏడుపుకూడా రాజమ్మ ఏడుపుగాలే పట్టబోతున్నదని అప్పుడు నా కేమాత్రము తెలిసిఉన్నా అట్లా అగడంగా కనపడ్డ మనిషితోనట్లా చెప్పిఉండే వాణ్ణి కాదు. పాపము! ఆవిడ ముసలిది. భారీమనిషికందలు జారినదవడలలోనుంచి ఏడుపు రావలె నంటే “హ్లా హ్లా హ్లా” అనికాని వచ్చింది కాదు. చిన్నతనం తెలియమెదట నవ్వు అనుకున్నాను.

నాకు దవడ లేమీ జారలేదు. కాని పెద్దలూ చిన్నలూకూడా నేను ఏడ్చినా నవ్వి నా ననే అనుకుంటారు. నాకగ్గమే నాన్నేహితులలో కొందరికి కూడా పట్టింది “హాస్యగాడికి తేలుకుట్టినట్లు” అనే సామెత మనలో ఉన్నది. మేము హాస్య గాళ్లమే కాకపోయినా మాకు హాస్య గాళ్ల గాతే పట్టింది. ఒకవేళ మేము హాస్య గాళ్లమే అనుకున్నా మేక్సిన్సియరు నాటకాలల్లో వచ్చే హాస్య గాళ్లనంటివాళ్లము గాని పట్టికొని నాటకాలల్లో వచ్చే హాస్య గాళ్లము కాము.

౨

హాస్య గాడికి తేలుకుట్టడ మంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది! సామెతలో హాస్య గాడికే గాదు; మామగూడా తేళ్లు మండ్రగబ్బలు పాములా అనుభవమున్నది.

మాన్నేహితు డొకాయన ఉప్పులూరులో ఓమనీయరు గా ఉంటున్న గోలల్లో ఇంతొకన్నేహితుడు ఆయనను చూచిపోదామని వెళ్లి నాడు. వాళ్లిద్దరూ సాయంత్రము షికారు వెళ్లి వస్తూ ఉంటే ఆరవీనుకాలవ ఒడ్డున ఓమనీయరు పొదము నీటి సామువీరిందిన్నేహితుణ్ణి తేలు కుట్టింది. ఆ బాధతోనే వాళ్లింటికి వచ్చి మందలు వేసుకుంటూ ఉంటే ఏదోగాయమయిందని ముల్లుగుచ్చుకున్నదనీ ఇంట్లో అనుకున్నారే గాని నిజము చెప్పి తేకూడా నమ్మలేదు. వైగా “మమ్మన్ని ఆట పట్టిస్తారా? మే మంతిపిచ్చినాళ్ల మనుకున్నారేం? పాము కరిస్తేనూ తేలు కుడితేనూ ఇంత నిశ్చలంగా ఉంటారా?” అన్నారు. తందనా లాడితే తప్పు పాము కరిచినట్లూ తేలు కుట్టినట్లూ కాదు కాబోలు!

కథలెల్లా వ్రాస్తాను

చిన్నప్పటినుంచీ నాకు ఎప్పుడూ తేలు కుట్టలేదు. నా గదిలోకి రాత్రిళ్లు ఏన్నో సార్లు దీపం లేకుండాకూడా వున్నకం కోసమో ఉత్తికిగానికో పట్టుబట్ట పెట్టిరావడానికో వెళ్లుతాను గాని ఒక్కసారికూడా నన్ను తేలుకుట్టలేదు. కాని మరెవరైనా చుట్టో నాగదిలో అడుగు పెట్టినారా, వాళ్లకు తేలు కుట్టించన్నమాటే. నాకూ ఇది విచిత్రంగానే ఉండేది. “మీ కిందరికీ తేళ్లు కుట్టించుకునే శక్తి ఏదో ఉన్నట్టున్నది” అంటాను నేను. “నీ గదిలో ఇతరులకు అడుగుపెట్టినయిండా తేళ్లను కాపలాపెడతావా ఏమి?” అంటారు వాళ్లు.

నన్ను తేలు కుట్టదనే అతిశయము చివరకు ఒకనాటి రాత్రితో అణిగింది. “ఎంత వై కెక్కరితా అంత పడతావు!” అని మహాకవి అన్నాడు. పాతికేళ్లదాకా తేలు ఒక్కటి కుట్టక పోతే ఇక అప్పుడు తేలు పని చేయదేమో నని మంద్రగ శ్లేష చచ్చింది.

మా బావమంది వివాహానికి బ్రాహ్మణ కోడూరు వెళ్లి నాను. సదస్యంనాడు సాయంత్రం ఒంట్లో ఉత్సాహంగా లేక ఊరేగింపు వెంట వెళ్లక విడిదిలోనే దిగబడ్డాను. కాని ఇంతలోనే స్నేహితు డొకాయన ఊరినుంచి దిగినాడు. అతను కాళ్లు కడుక్కున్న తర్వాత పెళ్లికొడుకును చూసి వత్తాము రమ్మన్నాడు. స్నేహితుడు రావడం వల ఉత్సాహం వచ్చి లేచినాను. ఊరేగింపు ఎదురు కుండా మని దగ్గర వీధిని వెళ్లి నాను. ఊరేగింపు దగ్గరికి వచ్చినాను. లైట్లు మాకు కనబడుతున్నవి గాని వాటి వెల్తురు మాకు ఉపయోగించడం లేదు. నాకాళ్లకు చెప్పులు ఉండనే వున్నవి. “అబ్బా! తేలుకుట్టింది” అని కేకవేసినాను. పక్క ఇంట్లో ఒకరు మారకేను లాంతరు వెలిగించి తెచ్చినారు. చూడగా అక్కడనే మంద్రగబ్బి ఒకటి నడయాడు తున్నది. నా స్నేహితుడు సన్నటి చేతిబెత్తంతోనూ నేను చెప్పితోనూ కొట్టి దాన్ని సంహారము చేసినాను. పక్కన నే నొక అరుగుమీద కూలబడేప్పటి కల్లా అక్కడికి పెళ్లివారు వచ్చినారు. మంద్రగబ్బి కుట్టించని బంధువులంతా నాచుట్టూ మూగినారు ఐతే మంద్రగబ్బి కుట్టించని పేరే గాని నేను ఏడవడంలేదు, గంతులు వేయడంలేదు. “ఊరికే గిట్టలతో పట్టి వుంటుంది” అన్నారు అంతా. “కుట్టనూ కుట్టిం” దని చెప్పి పెళ్లి కొడుకు తెప్పించి నిద్ధంగా ఉంచిన పొటాషియము పర్రాయిగి నేటూ టార్టారిక్ ఆసిడూ వేసినాను. వెంటనే కాస్త బాధ తగ్గింది, కాని ఇంకా చాలా బాధ ఉన్నది. నన్నేదో మహావధిలో ఉంటే ఓదార్చి పోదామనే ఆశ్రంతో వచ్చిన వాళ్లు నేను నిశ్చలంగా ఉండడము చూసి నిరుత్సాహపడి ముఖాలు చిన్న బుచ్చు

కున్నారు. పాపము, వాళ్లను సంతోషపెట్టడము కోస మన్నా కళ్ల నీళ్లు పెట్టిరాగాలు తీతా మనుకున్నాను గాని చివరకు ఊరుకున్నాను. వాళ్లిక' లాభం లేదని తెలిసి “ఊ! మండ్రగబ్బ కుడితే అట్లా ఉంటాడా! దానికి గిట్టలలో కూడా కొంచెము విషముంటుంది” అన్నారు.

తర్వాత ఎంతసేపటిదాకానో మనుష్యులు వచ్చి పోతూనే ఉన్నారు. కాని అందరికీ ఉత్సాహ భంగమే. మొత్తాన నాకు పాదము మీద మూడుచోట్ల బాధగా ఉన్నది. అందులో మధ్యను బాధ తీవ్రము. వాగం పది గోజుల దాకా పాదము బెణికి నట్లుండి బాధ పెట్టింది. బాగా రెండు గిట్టలతోనూ పట్టుకొని కనితీగ కొండితో అంట పొడిచి ఉంటుంది. కాని ఏమీ లాభము, ఎవ్వరూ నమ్మలేదుగా! “మమ్మన్ని అంతా తేలు కుట్టించుకునే తెలివి లేటలు గలవాళ్ల మని ఎక్కిరించే వాడివే, నీకు ఇవ్వాలిటితో పరాభవ మయిందా?” అన్నారు మావాళ్లు. “ఎనానా గదిలో కుడితేగా నాకు పరాభవము! నేను పుట్టిన ఊల్లోకూడా కుట్టలేదు. అసలు నన్నుకుట్టింది తేలు గాదు, మండ్రగబ్బ” అన్నాను. నా పాదము ఎట్లాఉన్నా పరాభవము స్పష్టమే.

3

కాబట్టి నేను ఏడ్చినా నవ్వినా ననుకుంటారని చెప్పినాను. కొంతమంది నవ్వినా ఏడ్చి నట్లుగా ఉంటుంది. కాని వాళ్ల అదృష్టం నాకు లేదు! ఈమాట వింటే అంతా నవ్వుతారు కాని ఏడుపుకు జనాదరణ ఎంత కావలెనో తెలిసినవాళ్లు నవ్వరు. నవ్వి నప్పుడు పక్కనున్నవాళ్లు నవ్వినా నవ్వక పోయినా నవ్వినవాళ్లకు నవ్వు సంతోషమే కలిగిస్తుంది. నవ్వుతున్నవాడి పక్కనున్నవాడు ఏడుస్తున్నా నవ్వే వాడికి కోపం రాదు. కాని ఏడుపుతత్వ మది కాదు. నలుగురిలో ఏడుపు మనస్సుకు సత్ప్రతి కలిగించ వలెనంటే పక్కనున్నవాళ్లు అంతా ఏడవ వలె. ఏడుస్తున్నవాడి పక్కనుండి ఎవరన్నా నవ్వినా ఏడ్చేవాడికి ఎక్కడిలేని కోపం వస్తుంది. “నేను ఏడుస్తుంటే నీకు నవ్వుగా ఉండేం నాయనా!” అంటారు. మన పూర్వులకు ఏడుపు తత్వం బాగా తెలుసును. అందు వల్లనే మనదేశంలో ఎవరన్నా మరణిస్తే వాళ్లముఖ్యులవద్దకు ఆపులేగాక ఎక్కడెక్కడి వాళ్లూ కూడా వచ్చి కన్నీళ్లు పెట్టుకొని ఏడ్చిపోతారు. ఇటువంటి ఏర్పాటు మనలో ఉండబట్టే, మనిపోయిన భర్త కోసం వీధి ఎగిరి పోయేట్లు రాగాలు పెట్టడము భార్యకు మహాభోగంగా ఉంటుంది.

కథలెల్లా వ్రాస్తాను

కాబట్టి మా ఏడుపును ఇతరులు నవ్వనుకుంటే చెప్పలేని బాధగా ఉంటుందని చెబుతున్నాను. కొన్నాళ్లు నాకిదే ఆలోచన పట్టింది. ఎందువల్ల? చివరికు నావద్దనే ఏదో లోపమున్నదని తోచింది. ఆ బాధ నాకు కలిగినప్పుడు ఒంటరిగా ఉంటే చిరు నవ్వు నవ్వుకుంటాను. నలుగురిలో ఉంటే ఘక్కుమని నవ్వువస్తుంది. అది ఒక్కొక్కరి స్వభావం తీరు!

కాని ఒకటి అంటే ఇతరులు ఇంకొకటి అనుకోవడము మాకు దినదినానుభవమే!

ఒక సారి సాయంత్రం వెన్నెట్లో బయలుదేరి కాలి నడకను ఒక స్నేహితునితో కలిసి పదిమైళ్ల దూరంలో ఉన్న పల్లెటూరికి పోదామని బుద్ధి పుట్టి ఇంట్లో వంట త్వరితంగా చేయమన్నాయి. మేము భోంచేస్తూ ఉన్నప్పుడు మావాళ్లు “ఏమీరు వెళ్లుతారు?” అని అడిగినారు “ముట్లూరు” అని మేము నిజమే చెప్పినాము. “కాదు లెద్దురూ, నిజం చెప్పండి. ఆరుగంటలరైలుకు తెనాలి కాదూ పోవడము?” అన్నారు మావాళ్లు. మే మిద్దరమూ ఎంత చెప్పినా వాళ్లు నమ్మలేదు. “అందులో దుబారాఖోరులైన మీ ఇద్దరూ ముట్లూరు నడచి వెళ్లుతున్నారంటేనా మేము నమ్మేదీ?” అన్నారు,

పట్టంలో చదువుకుంటూ మాంబళ్లలో ఉంటున్న గోజులలో ఒకసారి పొద్దున క్రాపు చేయించుకుందామని పట్టం వెళ్లుతూ స్నానానికి తువాలాలు వెంట తీసుకొని వెళ్లినాను. మళ్లీ సాయంత్రం దాకా ఇంటికి రాననికూడా చెప్పినాను. కాని మా వాళ్లకు నేను సముద్ర స్నానానికి వెళ్లినా ననే నిశ్చయము. సముద్రస్నానాని కని వెళ్లినవాళ్లు సాయంత్రందాకా రాకపోతే ఏమని దిగులు పడుతానో అట్లా మా వాళ్లు దిగులు పడ్డారు. కాని చివరికు నేను పోకుగా క్రాపుక త్తిరించుకొని పట్టమంతా తిరిగి సినిమాకు వెళ్లి ఇంటికి వచ్చేటప్పటికి, ఏమున్నదీ?

నాకొక వైష్ణవ స్నేహితు డున్నాడు. ఆయన శుద్ధ శ్రోత్రియుడు. వైష్ణవ మతాచార్యులైన శ్రీరామానుజుల వారే అనాచారమంతా నిశ్శేషంగా ఆచరించి ఉన్నారు. కాబట్టి వారి మతస్తులైన వారికి సాంప్రదాయమే మిగిలింది. అందువల్లనే వైష్ణవుల కంత ఆచారము! వాళ్ల ఆచారము ‘ఆచారి’ అని పేరులోనే ఉంటుంది. మా ఆచార్యుగారు కూడా అంటే, అందువల్ల వారు దేవతార్చనాది విధులలోనే కాకుండా సామాన్య లౌకిక విషయాలలోకూడా ఆచార బద్ధులై ఉంటారు. నేను ఎక్కువ మనశ్శాంతితో ఉన్నప్పుడు ఎక్కువ మాట్లాడకుండా ఉంటే “మీరివ్వాల కులసాగా లేరే?” అని అడుగు తారు, “ఇవ్వాల నామనన్ను మహా శాంతముగా ఉన్నది” అంటాను. “కాదు లెండి నాకు తెలియదా!” అంటారు ఆచార్యుగారు.

“ఐతే ఎట్లా ఉంటే నాకు ఉల్లాస మున్నట్లు?” అంటాను. “మీరు ఏలాసాగా ఉంటే అల్లరి చేస్తూ తాగినవాడవట్లే మాట్లాడు తారు కాదా?” అంటాను. కాని పాప మా ఆచార్యుల గారకి ఏం తెలుసు? నామనస్సు ఎందువల్ల నైనా ఆశాంతంగా ఉన్నప్పుడే గాని అల్లరిగా వాగుతూ ఉండనని అయినను చెప్పలే మాత్రము విశ్వ సిస్టాడా?”

౪

లోకింటలో ఎవరికైనా ఏదోకాణిం చాల ఎప్పుడన్నా మనస్సు కలల పడుతూ ఉండకపోదు. కాని నేను సామాన్యంగా మాత్రము బయటికి ఏలాసాగా ఉనపడతాను. విసప్పటికీ ఒక్కొక్కసారి అకస్మాత్తుగా అకాణింగా ఆవేదన వస్తుంది. ఉన్నవాణ్ణి ఉన్నట్లు ఉండగానే అది అట్టే వచ్చి కడుపులో చెయ్యిపెట్టి కలిసేస్తుంది. వైద్యులు దాన్ని జబ్బు అంటారు. కాని “నయమయ్యేగాకా డబ్బు దమ్మిడి ఇయ్యను. మందుప్రాసంభించి”మంటే నాల్గు అందుకు ఒప్పుకోరు. ఇక, మానసిక శాస్త్రంతో ధర్మశాస్త్రం జోడంచి చదువుతున్న లాయర్లు “బహశహ, నీ వేదో గొప్పసేను రహస్యముగా చెసి ఉండవలె!” అంటారు. పూర్వజన్మలో ఏసేదనున్నా చేసినా నేమో చెప్పలేను గాని, వాళ్ల ధర్మాన, ఈ జన్మలో మాత్ర మేమీ చేయలేని.

ఆపాధ ఎప్పుడు వస్తుందో ఎందుకు వస్తుందో చెప్పలేను. అది వస్తే ఒక్కొక్కప్పుడు బోర్లబుక్కలా పండుకొని చేతులుచాపి ఆచేతన పదార్థంవల్లే నిశ్చబ్దంగా నిశ్చలంగా ఉంటాను. ఒక్కొక్కసారి వెల్లికిలా పడుకొని “ఊ!” అని బిగ్గిగా మూలుగుతాను. మరణవేద పడుతున్నవాళ్ల మూలుగు రాత్రిపూట లోకిము నూటు మణి ఉన్నప్పుడు వినబడితే ఎంత భయంకరంగా ఉంటుందో, అది అట్లా ఉంటుంది. ఆప్పుడు ఇతరులు నాపక్కన ఉండలేరు. ఉన్నారా, వాళ్లకూ ఆపాధ అంటువ్యాధి వల్ల ప్రసరించిందన్నమాటే!

ఎక్కువ ఉల్లాసంగా ఉండని ఒకానొక కొత్తన్నేహితుడు నేను బయట ఆడుతూ తనహంగా ఘాట్లాడడము విని అటువంటి సాతో కలిసి కొన్నాళ్లుఉంటే అనకు ఊడా ఉల్లాసం వస్తుందనే ఆశతో నాగిదిలో వచ్చి ఉంటానన్నాడు. నేనూ న్నేహితుడు గదా అని అందుకంగీకరించినాను. మేమిద్దరమూ కలిసి ఆగదిలో ఉండడం మొదలుపెట్టి పదిహేను రోజులు గడిచేలోపల ఆ ఆవేదన తెర నాకు మూడుసార్లు వచ్చింది. మూడవ సారితో నాన్నేహితుడు బెదిరి నాగిది విడిచి పారిపోయి నెలరోజుల దాకా నాకు ముఖం మళ్లీ కనపరచలేదు.

కథ తెల్ల వ్రాస్తాను

౫

ఈ ఆవేదన సామాన్యంగా ఇన్నిగోజుల కొకసారి అనివస్తుంది. వారంగోజుల కొకసారి రావడం మామూలు. కాని ఒక్కొక్కసారి హెచ్చుతగ్గుగా రావడం కూడా కద్దు. ఎంత ఆలస్యమైతే అంత దుస్థిరంగా ఉంటుంది.

పట్టంలో హోటల్లో భోంచేస్తూ నేను చదువుకుంటున్న గోజుల్లో ఒకసారి అది రెండు నెలలపాటు రాకుండా ఉండి ఒక్కగోజున పొద్దున్నే నిద్ర లేవంగానే అట్టేవచ్చింది. వరసను అన్నాళ్లు బిగవేయడము ఎన్నడూ లేదు. ఇక అన్నాళ్లకు రాక రాక వచ్చినప్పుడు, నాకు కలిగిన బాధ వేరే చెప్పడమెందుకు! తొమ్మిది గంటలై కాలేజీ వేళ అవుతున్నా అది వదలడంలేదు. అప్పుడిక అదివదలక పోతే మనసున్నాదాన్ని వదిలించుకోక పోతే మర్యాదకాదని బలవంతాన లేచి ముఖప్రక్షాళనముచేసుకొని స్నానం చేసి తల జాగ్రత్తగాదువ్వి తిలకం తీర్చి కోటూఅదీ వేసుకొని ఉల్లాసంగా ఉండవలెనని ప్రయత్నిస్తూ హోటలుకు వెళ్లి నాను.

నాపక్కనే ఎరిగినాయన ఒకాయన భోంచేస్తున్నాడు. ఆయన తాను తెలివిగలవాడైనట్లు ప్రదర్శించుకోవలెనని సంభాషించే వేళలలో ప్రయత్నిస్తూ ఉంటాడు. ఆయన ఆగోజున తల ఎత్తి నావైపు తిరిగి “ఏమండీ, కవులు వివాద గ్రస్తులై ఉంటారంటారు. కాని మీరెప్పుడు చూసినా నవ్వుతూ కులాసాగా ఉంటారు” అన్నాడు.

“అట్లాగా! ఇవ్వాళ ఎట్లాఉన్నాను?” అని చిరునవ్వుకూడా నవ్వుకుండా నిశ్చలంగా అన్నాను.

“ఇవ్వాళా మామూలువల్లే కులాసాగా ఉన్నారు” అన్నాడు.

ఇక నాకు చిరునవ్వు రాకతప్పిందికాదు. కలవరిస్తున్న చిరునవ్వుకంటే ముఖాన పొందవిస్తూ ఉండగా “అట్లాగా! ఐతే పోనీ నేనుకవిని కావనుకోండి!” అన్నాను.

“ఎట్లే అంటే కోసం కాదండీ! మీరు, లూఫింగ్ ఫిలాసఫరువంటి వారండీ” అన్నాడు.

గ్రహములమీమాటలు మాట్లాడడానికి ఈ తెలివిగలవానికి సరిగ్గా ఈరోజే దొరికవలెనా, గోజూ హోటల్లో ఒకరికొకరిము కావడము ప్రతిష్ఠాత్మకమయ్యేవాళ్లమేగా! నాకు విభ్రాంతికలిగింది. ఇంత చెప్పలేని బాధపడుతున్న ఈరోజే ఇతగాడికి కులాసాగా కనపడుతుంటే-ఇంకా ఏముంది? అంతట ఊరుకోక నేను ఘృమని నవ్వి “అయితే నిజంగా ఒక్కవిషయము చెప్పితే నమ్ముతారా? ఇవ్వాళ నేను పడుతున్న యాతన ఈసంవత్సరంలో మరెప్పుడూ అనుభవించలేదు” అన్నాను.

అంతటితోనైనా ఆయన ముఖాన విశ్వాసనూచనలు కనిపించలేదు. ఒక చెంపన నేను నవ్వుతూ యాతన అనుభవిస్తున్నా నంటే పాపమా బ్రాహ్మడు ఎట్లా నమ్ముతాడు ! అందులో ఆయన తెలివిగలవాడాయెను ! తెలివి తక్కువ ఘటమైతేగా ! చివరకు నాకు విసుగుపుట్టి “మనకు చింతగా ఉన్నదిగదా ! అని అది ముఖాన ధరించి లోకాని కంతా చాటిస్తూ పోవలెనా ఏమిటి !” అన్నాను.

ఇది తలుచుకున్నప్పుడల్లా నా కొకానొక స్నేహితుడు జ్ఞాపకం వస్తాడు, అత నెప్పుడూ గంభీరంగా ఉంటాడు. దుఃఖము వస్తే స్త్రీలవల్లే అది బయటికి కనపరుస్తామా అని అతని అహంభావము ! కాని ఎవరికైనా దుఃఖాలు రాక ఊరుకోవు. దుఃఖము ఏదోవిధంగా ప్రకటనగా కి తప్పదు. అతను దాన్ని లోకాచారము ప్రకారము గాక దాచిపెట్టవలెనని ప్రయత్నిస్తాడు. ఆ ప్రయత్నంలో అతిగా పోయి నవ్వుతాడు కూడాను, రెండుసార్లు నేనిది స్వయముగా చూసినాను.

అతనికి చాలా కాలానికి కుమార్తె పుట్టింది. ఆపిల్లను ప్రాణంగా పెంచుకుంటున్నాడు. సంతోషం దాటకముందే పెద్దదైనట్లుగా భావించి ఈవిధంగా చదువు చెప్పిస్తాను. ఈవిధంగా పెంచుతాను. ఈవిధమైన భర్తను వెదుకుతాను. అని ఆపిల్ల సంగతే మాట్లాడుతూ ఉండేవాడు. పాప మా పిల్ల సంతోషం దాటక ముందే ఈ లోకము దాటింది. ఈవార్త విన్నతర్వాత అతన్ని చూసి రావడానికి నాకు మనస్సొప్పలేదు. చివర కొకనాడు ఓదారుద్దాముగదా అని జంకుతూ విచారము సూచించే మూరెడు ముఖం పెట్టుకొని అతని వద్దకు వెళ్ళినాను. నన్ను కిటికీలో నుంచి చూచి చూడడంతోనే అతను పకపక నవ్వుకుంటూ ఎదురుగా వచ్చాడు. ఏమాటలు మాట్లాడి ఓదారుద్దామా అని నేను రెండుగోజుల బట్టి ఆలోచించి తయారు చేసుకున్న మాటలన్నీ మాట్లాడ కుండా వృథాగా ఊరుకోవలసి వచ్చింది. ఆమాటలు మాట్లాడేందుకు పిలుచిక్కునిస్తేనేనా !

ఇంకోసారి ! నేను పట్టంలో చదువు కుంటూ ఉండగా ఏదోపనిమీద పట్టు వచ్చి నెలగోజులున్నాడు. నా విలాసానికే అతని ఉత్తరాలు వచ్చేవి. ఒక గోజున తంతి వస్తే గాభరా పడుతూ అతనున్న చోటు వెదికి ఇచ్చినాను. విప్రీ చదువుకొని ఖక్కుమని నవ్వినాడు. ఏమిటో నవ్వు మాట కాబోలు ననుకొని నేనూ నవ్వినాను. ఇంతలోకే అతను “ఇదేమిటో తెలుసునా ? మానాన్నగారికి అకస్మాత్తుగా ప్రాణం మీదికి వచ్చిందట. ఈ సాయంత్రమే వెళ్ళవలె !” అన్నాడు. ఆమాటలు వినేటప్పటికి నిర్ఘాంతపోయినాను.

కథ లెల్లా వ్రాస్తాను

ఆప్పటినుంచీ ఆన్నేహితుని స్వభావం నాకు తెలిసి పోయింది. కాని లోకులంతా ఆట్లా అనుకోరు. “అతని కేమి కష్టం వచ్చినా ఎంతమాత్రము పట్టించుకోడు” అనుకొని కొందరు ఆశ్చర్యపడతారు. మరికొంతమంది కటికి గుండె వాడని దూషించుకూడా దూషిస్తారు. కాని నాకుమాత్రము అతను ఏమైనా దంజే ఏదో దుఃఖములూ ఉన్నాడని నిశ్చయంగా తెలుస్తుంది.

సవ్యగాని ఏడుపుగాని అక్షర సమామ్నాయ మవసరము లేని సంగీతము వంటి భావ. తాటిచెట్టును వేపచెట్టుఅని, వేపచెట్టును తాటిచెట్టు అనీ లోకమంతా వ్యవహరించి నట్లయితే ఏమీ ఇబ్బంది ఉండదు. అశేరులు వట్టి సంకేతాలు. ఆట్లాగే మా పూర్వోక్త స్నేహితుడు ఏడుపును నవ్వుతో ప్రచురిస్తాడు. ఇంతేకాని మా స్నేహితునికి దుఃఖము లేదని కాదు. ఇక్కడ ప్రత్యేక వ్యక్తి భావ సంఘభావతో భేదించినదే కాని స.ఘానుభవాలకూ మా స్నేహితుని అనుభవాలకూ తారతమ్య మున్నదనలేము !

E

ప్రస్తుత విషయానికి వద్దాము. నేను కథ లెల్లా వ్రాస్తాను ? నేను మొదట హాస్య ప్రధానమైన కథలు వ్రాసేవాణ్ణి కాదు. కథలన్నీ దుఃఖముతో మొదలుపెట్టి దుఃఖముతో పూర్తిచేసేవాణ్ణి. కాని ఆ కథలు వ్రాసేప్పుడు నాకు బ్రహ్మానందంగా ఉండేది. కొంతమంది నన్నప్పుడు “ఇంత కఠినంగా వ్రాయడానికి నీమన స్సెట్లా ఒప్పుతుందయ్యా ? మేము చదివేప్పుడే బొటబొట కన్నీళ్లుకార్చాము. ఇక నీకు వ్రాసేప్పుడెట్లా ఉన్నదో !” అని అడిగినారు. కాని పద్మాసలలో నిశ్చలంగా కూర్చునే బ్రహ్మదేవునికి సృష్టికాల మప్పుడు ఉండే ఉత్సాహము కంటే, తాండవేశ్వరునికి ప్రళయకాల మప్పుడు నాట్యము చేయడములో ఉత్సాహ మెక్కువ ఉంటుందని వాళ్ల కంటెలును ! కథ వ్రాసేప్పుడు అందులో ఎంత మంది మనుష్యులను చంపడానికి వీలవుతే కథకు దంత సంతోషిస్తాడు. కథాంతాన స్వినాశనము చేయగలిగినాడా, ఇక నటరాజమూర్తికి ఉండే బ్రహ్మానందమే అతనికి !

మొదట నేను విపాద కథలే వ్రాస్తున్నప్పటికీ నెమ్మదిగా హాస్యకథలు కూడా వ్రాయడంసాగించినాను. కాని అటువంటి కథలు ఒకటి రెండు వ్రాయకముందే నాకు హాస్యకథా రచయిత నని పేరు వచ్చేసింది. ఆట్లా పేరు రావడానికి మరేమీ కారణం లేదు. నాస్నేహితులలో ఇద్దరు మొదటినుంచీ హాస్యకథలే వ్రాస్తున్నారు. కాబట్టి నన్నుకూడా వాళ్లతో కలిపి నావద్దలేని హాస్యము లోకము నాకు అరోపించ సాగింది.

అది అసత్యమైనా ఏదోవిధంగా కొత్త డిగ్రీ తీసుకునే గ్రామ్యుయేటు వలె నూతన గౌరవంగా అంగీకరించినాను. తర్వాత కొన్నాళ్లకు హాస్యకథలు వ్రాయడము నాకు పరిపాటి బిపోయింది.

కులాసాగా వ్రాసే విషాదకథలు ఎల్లా వ్రాస్తానో చెప్పితే చునుత్కార మేమీ ఉండదు. కాబట్టి ఈ హాస్యకథ లెల్లా వ్రాస్తూఉంటానో చెప్తాను. ముందు హాస్య కథలు నేనెల్లా వ్రాస్తానో చెప్పక నాన్నేహితు లిద్దరూ వాళ్లవి ఎల్లా వ్రాస్తానో చెపుతాను. ఆ ఇద్దరు స్నేహితులలో ఒకరిని మోటు హాస్యము, ఒకరిని సుస్మయించి.

ఆ మోటు హాస్యపు స్నేహితుడు అకారణంలో కూడా అట్లాగే ఉంటాడు. జమానువంటి మనిషి, చూస్తే పిల్లలు బడునుంటారు. ఒకసారి వాళ్లింటికి భోజనానికి వెళ్లి “మీరు కథ లెట్లా వ్రాస్తారండీ?” అని అడిగినాను.

జవాబుకు తడువుకో కుండా ఆయన “ఎట్లావ్రాస్తా రేమిటయ్యా? ఏమన్నది! ఏ స్నేహితుడన్నానో పబ్లిషర్ వ్రాయ మండేనో, ఖజానాలో దబ్బు తక్కువగా ఉండేనో లేచి కూర్చోని కలం చేతులో పట్టుకొని తోచిన దల్లా కాగితంమీద సెట్టేస్తాను!” అన్నాడు వెంటనే.

పేను కొంచెము జంకుతూ “కాస్త్రాలోచించవద్దా?” అన్నాను.

“అలోచనఏమిటి! నీవు అలోచిస్తూ వ్రాస్తావు కాబోలు! అందుకనే ఎన్నరూ నీకథలు మెచ్చుకోరు. కథ వ్రాయడానికికూడా అలోచన కావలెనట! ఈ స్వల్ప విషయాలకే అలోచిస్తూ కూర్చుంటే దబ్బు సంపాదించడెట్లా!” అన్నాడు.

నేను కొంచెము నిర్భంతపోవడమే కాకుండా నా కథలను పరిమానించినందరూ చిన్నబుచ్చుకున్నాను కూడాను. కాని వెంటనే కోలుకొని సంగతి తెలుసుకోవలెనని ఉన్నాను కాబట్టి పట్టు విడవక “అట్లా బతే ఎవరన్నా ఏమన్నా అంటారేమోనని భయంలేదా?” అన్నాను.

“భయం నాకా? ఎవ రన్నా వన్నుండే ఎరగరూ! ముక్కు బద్దలు కొడతాను!” అన్నాడు. అప్పు డాయనను చూస్తే నాకు భయం వేసింది.

“సరే లెండి కాని సాపు వ్రాసేప్పు డన్నా అలోచించరా?;” అన్నాను.

“నీవు వట్టి చాదస్త్రుడ వట్లే ఉన్నావే. కథలకు సాపు వ్రాస్తూ కూచోవడం కూడానా; ఆపాడు సంగతి విడిచి పెట్టి కడుపునిండా భోజనయ్యి, ఏమీ లెండి అది! పిచ్చిక మేత మేస్తావు!” అని నన్ను మళ్ళీ ఆవిషయ మెత్తనీయక, మర్రాడు అజీర్తితో ఉపవాసం చేసి పడక వేసేట్లు బలవంతాన భోజనం చేయించినాడు.

కథ లెట్లా వ్రాస్తాను

ఆ స్నేహితుని కథలను ఆంధ్రదేశమంతా, పండితులనక పామరులనక ఏక గ్రీవముగా పొగడుతున్నారు. ఆయనను ఎడ్డిసన్ వంటి గొప్పగొప్ప హాస్యకథకులతో పోలుస్తున్నారు. ఇంత హాస్యకథాకర్త ఇంకొకరు లేరని కూడా అంటున్నారు. మధ్య నేనొకణ్ణి మోటు హాస్యమని అంటే మాత్రము నా మాటలకు విలవ ఏం వుంటుంది!

ఇక చెండవ స్నేహితుడు. ఆయన పొడుగ్గా సన్నగా జబ్బుమనిషి వలె ఉంటాడు. ఊదితే పడిపోతాడా అని భయపడు వేస్తుంది. ఆయన మాట్లాడు తుంటే కంఠము సన్నగా శ్రావ్యముగా ఉండి విన సాంపుగా ఉంటుంది. ఎప్పుడన్నా నవ్వితే వెండి చిరుగంటల నాదాన్ని తలపుకు తెప్పిస్తుంది. పిల్లవాడి వల్లే కనపడడమేగాక మాట్లాడుతూకూడా ఉండే ఆయనను చూస్తే ఎవరికి గొరివించ బుద్ధి పుట్టుతుంది?

ఒకనా డాయన మాఊరు వచ్చినాడు. మే మిద్దరిమూ గదిలో పడక కర్చిల్లో పడుకొని కళ్ళుర్రు చెప్పుకుంటున్నాము. నే నప్పుడు నెమ్మదిగా మొదటి స్నేహితుణ్ణి ఆడిగినట్లుగానే “మీరు కథ లెట్లా వ్రాస్తారు?” అన్నాను.

ఆ ప్రశ్న నేను వేయగానే నాస్నేహితుని ముఖాన ముగ్ధమైన చిరునవ్వు చిరుగాలివల్లే మలసింది. “మీరూ కథలు వ్రాస్తారగా!” అన్నాడు కొంత సేపటికి.

నేను కాస్త ఆలోచించి “ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్క విధంగా వ్రాస్తారగా! అంత సగస మైన హాస్యకథలు వ్రాసే మీ అనుభవ మేమిటో తెలుసుకోవలె నని కోరిక!” అన్నాను.

“మీరు నవ్వుతూ రేమా! ముందు మీరు కథ లెట్లా వ్రాస్తాగో చెప్పండి, నాకూ తెలుసుకోవలెనని కుతూహలంగానే ఉన్నది” అన్నాడు.

నేను ఘక్కున నవ్వి అన్నాను, “నా కథ లెట్లా వ్రాస్తానో కొద్ది రోజుల్లో వ్రాతపూర్వకంగా ప్రచురించబోతున్నాను. అది ఇప్పుడే చెప్పితే మీరు సరవ వచ్చే పుటికి దానిలో మజా పోతుండేమా! కాబట్టి నన్ను ప్రస్తుతము వదలి పెట్టి మీ కట్లా వ్రాస్తాగో చెప్పండి! నేనెట్లా వ్రాస్తానో అనేది వ్రాయడం కోసమే మీ కట్లా వ్రాస్తాగో కూడా తెలుసుకుందామని అడుగుతున్నాను.”

“అయ్య బాబూ! మీ కథలూ నన్నెక్కిస్తారా ఏమిటి? అయితే ఆసలే సిగ్గుగా ఉంటుంది” అని ఘక్కున నవ్వి నాడు నాస్నేహితుడు. ఆ నవ్వు నాకు వెండి చిరుగంటల నాదంవల్లే వినవచ్చి సంతోషము కూర్చింది.

“వెండి చిరుగంటల నాదంవల్లే ఉండే మీనవ్వు వల్లనే మీ కథలలోని హాస్య ముంటుంది. అవి వ్రాసే మీరు ఎట్లా వ్రాస్తాగో చెప్పడానికి సుదేహించవలసిన

అవసరం లేదు. అదీ ఒక చిత్ర మనోహరతతో కూడి ఉంటుంది” అన్నాను.

నా స్తోత్రానికి ఆ స్నేహితుడు కొంచెము తల వాల్చినాడు. సిగ్గుతో య న ముఖము వివర్ణమైనది. ఇక చెప్పకుంటే సరసంగా ఉండదని మధ్యమధ్య అగుతూ ఈ విధంగా ఆయన మంజుల కంఠస్వరముతో చెప్పసాగినాడు !

“బాబూ, మీరంతా నాకథలనూ నాహాస్యాన్నీ పొగడుతారు. కాని అవి వ్రాయడానికి నేను మహాచెడ్డబాధ పడతాను నుమండి ! కొన్నాళ్లు కథ మనస్సులో మాటిమాటికీ తోస్తూ వేరే ఏమీ లోచనీయదు. సవతిపోయి సహించని భార్య వల్లే ఉంటుంది దాని స్థితి. చివర కంతా తయారవుతుంది. ఆనైన, ఇప్పుడు పడక కుర్చీలో పడుకున్నానే, సరిగ్గా అదే విధంగా పడుకొని, ఒక చేతులో కాగితాల కట్టా, రెండోచేతులో పెన్నలూ పట్టుకొని వ్రాయడం మొదలుపెడతాను. కథ పూర్తి అయ్యేప్పటికీ నా ఒంట్లో ఉన్న ఓపిక అంతా సాఫయి పోయి మూగ్గు పోయి నట్లు పడిపోతాను. అప్పుడా కథ మీద విరక్తి పుట్టుతుంది. మెటనే విసరి అవ తల పడవేస్తాను. ఒకవేళ ఎందువల్లనైనా అది మళ్ళీ చదవడం తటస్థించిందా, అది చింపి వేసినా నన్నమాటే. అందువల్లనే నా వాటిల్లో చిన్నచిన్న లోపాలు ఉంటూ ఉంటవి. ఆ లోపాలు సద్దుకోవలె ననుకుంటే కథే సద్దుకోవలసి వస్తుంది ! మీరు చెప్పినాను గాని ఇదంతా మీకథలోకి ఎక్కించేయ నుమా,, అని పూర్తి చేసినాడు.

నే నతనేపూ చిరునవ్వు పెదవుల మీద నటించ జేస్తూ చాలా శ్రద్ధగా విని, చివరకు “మీకేం భయ మవసరము లేదు. నేను ఇది నా కథలో ఎక్కించినా మీరు సిగ్గుపడవలసిన అవసరముండదు. కాని నా కథలోకి మాత్రము చాలా అద సర మవుతుందేమో !” అన్నాను.

“ఏమో, మీదయ !” అన్నాడు, పాప మాస్నేహితుడు !

2

ఇంతవరకూ వ్రాయకుండా అట్టేపెట్టి నప్పటికీ నేను కథ రెల్లా వ్రాస్తానో ఇక చెప్పక ఊరుకునే వీలులేదు. కాని ఇద్దరు స్నేహితులు కథరెల్లా వ్రాస్తానో చెప్పిన మీదట నాలో వాల్లిద్దరి స్వభావాలూ కలిసి ఉన్నవి కాబట్టి నా పద్ధతి వేరే ఎక్కువగా చెప్పవలసిన అవసరంలేదు.

నేను ఎవరన్నా కథలు వ్రాయ మంటే వ్రాయను, వ్రాయలేను కూడాను. కాబట్టి కథలతో కతావధానాలు చేయలేను. ఆకుకవిత్వాలూ చెప్పలేను. చాలా వరకు కథకు నేను లోబడి ఉండవలసిందే గాని కథ నాకు లోబడి ఉండదు. కథలు

కథ లెల్లా వ్రాస్తాను

ఇతరులకోసము ప్రచురిస్తున్నమాట నిజమేకాని వ్రాయడము మాత్రము నా కోసమే. నవ్వువచ్చినప్పుడు నవ్వకుండా ఊరుకుంటే ఏమవుతుందో, కథ వచ్చినప్పుడు వ్రాయకుండా ఊరుకుంటేకూడా అదే అవుతుంది. ఒక్క కవిత్యమే మనస్సు నిట్లా వేధిస్తుందని అందరూ అనుకుంటారు గాని కథలూ అంతేనని నా అనుభవము. అదే విధముగా ప్రతి లలితకళాసాధకుడికీ ఉంటుందని తోస్తుంది. నాకూ సహసంగా వ్రాసే నాన్నేహితునికి మల్లేనే కథ మనస్సులో కొన్నాళ్లు మధన మవుతుంది. కథామధనము చేసేది నేను కాదు, అదే ఏదో అగోచర మైన శక్తి ప్రోద్బలమువల్ల జరిగిపోతూ ఉంటుంది. కాని నాన్నేహితునివలే ఒకటే తప్ప వేరేమీ రాకుండా ఉండవలసిన అవసరము లేదు. ఒక్కొక్కసారి మూడునాలుగు కథలు కూడా, అభీను అత్తైరాలలో కాగితాలవలె, ఒక్కసారిగానే మనస్సులో రూపము పొందుతూ ఉంటవి. ఒక్కొక్కప్పుడు వాటిలో ఒకటిచెడు వెనక్కు పోవడము కద్దు. ఎట్లా వినా ముందు ఒకదాని ఆకారం పూర్తిఅవుతుంది, కథ ఎప్పుడైనా ఆ పరిణామ దశకు వచ్చేప్పటికీ సామాన్యంగా సాయంత్రమవుతుంది. అప్పుడు భోజనం చేసి దీపంవద్ద తీరకగా కూర్చుంటాను. పడక కుర్చీలో మధ్యమధ్య విశ్రమిస్తూ కూర్చునే, కలంతో వ్రాస్తాను. చిన్న దైతే ఆరాత్రే విపోతుంది. పూర్తిఅయ్యేప్పటికీ ఏ పన్నెండో ఒంటిగంటో అవుతుంది. అప్పటికి ఆలుపు వస్తుంది. పడుకుంటాను.

కాని వైత్యాధిక్యంవల్ల ఎంతకూ నిద్రరాదు. మరేమీ తోచదు. ఎందుకు కథ వ్రాయవలె నని బుద్ధి పుట్టిందా అని చింతిస్తాను. ఈ బుద్ధి ఉన్నవాణ్ణిగా దేవుడు నన్ను ఎందుకు సృష్టించినాడా అని దేవుణ్ణి దూరబడతాను. కాని ఎవరిని దూరినా నిద్రపట్టదు. నిద్ర పట్టడానికి పుస్తకాలల్లో చదివిన ఉపాయాలన్నీ అనుష్ఠించి ప్రయత్నిస్తాను. కాళ్ళూచేతులూ చన్నీళ్లతో కడుక్కుంటాను. మనస్సు ఏకనిష్ఠముగా ఉంచవలెనని ప్రయత్నిస్తాను. వినుగు వల్లవైనా నిద్ర వస్తుందేమోనని ఏరామజపమో చేస్తాను. మనస్సు భావహీనముగా ఉంచవలెనని యత్నిస్తాను. సూర్యోదయ కాలాన్ని మనస్సులో చిత్రించుకొని ధ్యానిస్తాను. ఏమిచేసినా ఏమీ లాభం లేదు. తల తిరుగుతూ ఉంటుంది. ఏవో చిత్రచిత్రమైన ఆకారాలు కళ్లముందు తేలిపోతూ చిరాకు పుట్టిస్తవి. వాటి కొక్కొక్కప్పుడు చెప్పలేనంత వికృతాకారాలుకూడా ఉంటవి. భయపడే గోజులుకూడా కద్దు.

చివరకు ఏ తెల్లవారుజాముకో దాని అంతట అది నిద్ర పడుతుంది. కాని అనిద్రమాత్ర మేమి నిద్ర! మధ్యమధ్య భయకరమైనవో బాధాజనకము లైనవో

కలలు వస్తవి. ఉలికి ఉలికిపడి లేస్తూ ఉంటాను. మర్నాడు పొద్దుటికి దేహము జ్వరము బారిన వానికి వల్లే ఉంటుంది. మధ్యాహ్నం బాగా భోజనంచేసి నిద్ర పోయి లేచిన తర్వాత మళ్ళీ మనుష్య లోకంలో పడతాను.

కథ పెద్దదై, ఆరాత్రి ఒంటిగంటా రెండింటికీ పూర్తికాక పోయిందా, అక్కడి నుంచి ఆరాత్రి అట్లా బాధ పడడమే గాక మర్నాడు పగలల్లా అదే ఛానంతో ఉంటాను. ఎట్లాబనా కథ పూర్తి అయ్యేప్పటికీ మళ్ళీ మరుసటి రాత్రి రావలసిందే, ఆ బాధ పడవలసిందే!

నేను పడే బాధ చూడలేక మా ఇంట్లో వాళ్లు “లేని పోనిది ఊరికే ఒళ్లంతా మోరాన పెట్టుకోవడ మెందుకు?” అని అంటూ ఉంటారు. వాళ్లకు ఒక్కొక్కసారి జవాబే చెప్పను. ఒక్కొక్కసారి కనురు కుంటాను.

హాస్యకథలు వ్రాసేవాళ్లంతా నావల్లే బాధ పడతానో లేదో నాకు తెలియదు కాని హాస్యకథ వ్రాయడమే శిక్షగా నేనెంచుతాను, అందు వల్లనే ఎవరి మీద నన్నా కోపము వస్తే ఒకటే తిట్టు తిట్టుకుంటాను. “ఇతనికికూడా హాస్యకథలు వ్రాయ వలెనని బుద్ధి పుడితే బాగుండును!” ఇంతకంటే నేను తిట్టుకోలేను.

మా మామగారిమీద ఈమధ్య కోపము వస్తే కూడా ఇట్లాగే అనుకున్నాను. అందులో వారు ఈమధ్య “ఏమిందీ కథలు వ్రాయడము! నేనూ వ్రాయగలను. గోడ మీద పిల్లీ, పిల్లిమీద కుక్కా, కల్పించివ్రాయడమే గా!” అన్నాట. అందు వల్ల నా కని తీరేట్లుగా పడేపడే, “తథాస్తు, రథాస్తు! వారికికూడా హాస్యకథలు వ్రాయవలెనని బుద్ధి పుడుతుందిగాక!” అనుకున్నాను.

కాని కథ వ్రాయడంతోకే పూర్తివిసట్లు కాదు. సరసహాస్యపు స్నేహితుని వల్లే పూర్తివిస తర్వాత వాటిని చూడడానికి నాకు భయ మేమీ ఉండదు. మనుష్య ప్రపంచంలో పడ్డతర్వాత రెండురోజు లాగుతాను. ఇంతలో అక్కడక్కడ చేచ్చి వలసిన చిన్నచిన్న విషయా లేమన్నా తోస్తవి. మళ్ళీ కథ రెండుమూడుసార్లు చదివి నెమ్మదిగా శ్రద్ధగా సాఫు వ్రాస్తాను. ప్రతివాక్యములోనూ ఏదో ఒక చిన్న మా రైనా ఉంటుంది. సాఫు పూర్తి విస తర్వాత మళ్ళీ ఇంకొకసారి చదివి తోచిన దిద్దు బాట్లు చేస్తాను. అంతటితో దానికీ నాకూ ఉన్న ఋణము తీరిపోతుంది.

ఇక దాన్ని ఏ ప్రతికలోనో పుస్తకంలోనో ప్రచురిస్తాను. కొంతమంది చదవనే చదవరు. వాళ్లకిదే పనా! కాని చదవకుండానే “పాడు కథ!” అంటారు ఇంకా కొంతమంది అశ్రద్ధగా చదివి అశ్రద్ధగా వ్రాశాడంటారు. మరి కొంతమంది

కథలెల్లా వ్రాస్తాను

లోపమేదై నా చూపక పోతే తను విమర్శ దృష్టికి కళంకము కలుగుతుందని లోపాలు వెదుకుతూ ఉంటారు. చివరకు వాళ్లకు ఆచ్చులోపా లైనా కనపడతవి. ఇక కొంత మంది “ఈ భాగంలో ఇట్లా వ్రాస్తే బాగుండేది, ఇక్కడ ఇట్లా!” అని మూతి విరుస్తారు. కొంతమంది “ఎందుకూ, కూటికీ గుడ్డకూ ఆక్కడకు రాని వ్రాతలు!” అంటారు.

మరి కొంత మందికి భక్తి ఉండవలె! మొదటిసారి బయాస్కోపు మాడిరూ వచ్చినప్పుడు ఉల్లోజనమంతా చూడడానికి పొద్దుబడి వెళ్లుతున్నారు. మానాయ నమ్మనుకూడా నేను తీసుకొనివెళ్లి చూపించినాను. పెద్దది అవిద కదిలేప్పటికి మా సందులో ఆడవాళ్లంతా బయలుదేరినారు. ఆది చూసి వచ్చిన మర్నాడు మా దొడ్లో తులసి కోట ఆరుగుమీద వాళ్లంతా సభచేసి బయస్కోపు సంగతులు మాట్లాడుకుంటూ ఉన్నారు. చివరకు వాదన పూర్తి ఐన తర్వాత తీర్మానము చేసినారు, “అక్కడ ఏమున్నది, కృష్ణా? రామా?” అని ఆమాటలు విన్ననాకు మండుకుపోయింది. వాళ్ల దగ్గరికి పోయి “సరే కానీయండి కాని రేపటినుంచీ గోజూ పావుగంట నేపు ‘కృష్ణా’ అనీ ‘రామా’ అనీకూడా అంటూఉంటాను. టిక్కిట్లు పావలా ఇచ్చి కొనుక్కు పోతూ ఉండండి!” అన్నాను. మా నాయనమ్మా ఆమెసావాసగ తైలూ అన్నట్లుగానే మా కథలను చూసి కూడా కొంతమంది “ఏమండీ కథలలో? కృష్ణా రామా?” అంటారు.

మరి కొంతమంది “నీతిబోధ లేనే, ఎందుకు వ్యర్థ” మంటారు. ఒక వేళ ఆ కథ ధ్వనిమాత్రంగా నీతిబోధ చేస్తూ ఉంటే “ఇంకా స్పష్టంగా చెపితే బాగుంటుంది, లేక పోతే నూతన విద్యా పద్ధతులను సరిపోదు” అంటారు.

ఎవరేమంటే నేమి! ప్రచురించిన తర్వాత నా కథ కర్మ నాది కాదు. ఒక్కసారి నాచేతులు దాటి ఆచ్చులోకి ఎక్కిందా అంటే నాబాధ విరగడ అవుతుంది. తాము కన్నబిడ్డలను పాలుపోసి నానాశ్రమపడి పెంచే తల్లుల కన్నట్లుగా, ఆపైన బాధపడవలసిన అవసరంలేదు. భూలోకంలో కనిపారవేస్తే అవి జీవిత మున్నన్నాళ్లు బతుకుతవి. కథకునికి ప్రసూతి వేదనే గాని ఆపైన వేరే వేదన ఏమీ ఉండదు.

నే కథ లెల్లా వ్రాస్తానో చెప్పడ మింతటితో చాలదూ? ఇప్పుడు రాత్రి పదియై పా వయింది. నాకీ రాత్రి ఏవేళటికి నిద్ర ప్రాప్త మవుతుందో, ఎలాంటి నిద్ర పోతానో, ముందే చెప్పిఉన్నానుగా!

స్వాగతము

ఈ శ్వర

ఈ దరీద్యార భూమియం దీకఠోర
శైలతటమున, సంధ్యా ప్రమీలకాంతి,
నీకొటకె వేచియున్న ఇద్యేకతమున
స్వాగతము, స్వాగత మహోనిశాకుమారి!

నేటి ఈతొలుసారి కన్నీటిబారు
నందణఁగియున్న మాన మగ్నానురాగ
శూన్యత రచించు లజ్జా ప్రసూనశయ్య
స్వాగతము, స్వాగత మహోనిశాకుమారి!

ఈ రహశ్యయ్య లేఁగల లేరుచున్న
దీ నిదురకన్నె,—దానిమనోనిగూఢ
భావమున రగుల్కొనెడి యకావనపుటాశ
స్వాగతము, స్వాగత మహోనిశాకుమారి!

‘చిత్రాంగి’

వేలూల. రామచంద్రయ్య

ఇట్టి * కృతులు ఆంధ్రసారస్వతమునకు మిక్కిలి యాదరణీయములు. ఆంధ్రనాటకరచన యారంభమై కొంతకాలమై యైనను నాటక సంఖ్య మిక్కిలి యెక్కువయైనది. కాని గుణసంపద విరళముగ గోచరించెడిని. వస్తువిన్యాసమునందేమి, పాత్రపోషణమునందేమి, నాటక రచనయందేమి నాటకకర్తలు గొఱ్ఱెలయట్లు ఒకరినొకరు అనుసరించుచుండిరే కాని (మిక్కిలి కొలది మందితప్ప) స్వతంత్రతయనవ్యతయుఁ జూపలేదు. ‘చిత్రాంగి’ నాటకమునందలి మూలకథ ప్రాతదైనను వస్తుకల్పనావిన్యాసముల యందును పాత్రపోషణమునందును తక్కిన విషయములను నాటకము స్వాతంత్ర్యశోభాయమానమై పాఠకప్రేక్షకుల మనంబుల చూరగొనుననుటకు సందియము లేదు.

క్రొత్తనాటకమునకును ప్రాతనాటకమునకును నామకరణమునందును భేదమున్నది. ఇది ‘చిత్రాంగి’ ఆది ‘సారంగధర’. రెండును విషాదాంతములే కాని చిత్రాంగియే నిజముగ విషాదాంతము. ‘సారంగధర’ యందు కడపట శివుడు ప్రత్యక్షమై బాహుపాదప్రదానము చేయుటచే కొంత రసభంగ మగుచున్నది. కాని ‘చిత్రాంగి’ యం దిట్టి యసంగతమైన దేదియులేదు. మఱియు ‘సారంగధర’ యందు సారంగధరుడు ముఖ్యపాత్రము. ‘చిత్రాంగి’ యందు చిత్రాంగి ముఖ్యపాత్రము. ఆమెచరిత్రయే విషాదకరము, ఆమెజీవితమే విషాదాంతము.

(* గ్రంథకర్త: గుడిపాటి. వెంకటాచలంగారు B. A, L. T.,)

పూర్వనాటకమున ముసలివాడగు రాజరాజనరేంద్రుని చాప
ల్యమునకు విసుగును, చిత్రాంగి కులటాత్వమునకుఁ గోపమును, సారంగ
ధరుని పితృమాతృ భక్తులకును ఉదాత్తతకును గౌరవభావమును
పాఠక ప్రేక్షకులకుఁగలుగును గాని వీనికన్న గాఢతరములగు ననుభావము
లేవియు నుదయింపవు. పై పాత్రలలో వేనియందును సానుభూతి గలు
గదు. సారంగధరుని వర్తనమున కమితగౌరవభావము మాత్రమే
కలుగును. ఉద్వృత్తికిఁగలుగు పాట్లకు విసుగు, కోపము, నాస్తిక
భావము తప్ప తక్కినదేదియు జనింపదు. అదియుగాక నాటకమునకు
ముఖ్యగుణమగు హృదయమునందలి యాందోళన, విరుద్ధగతులకును
భావములకును గలుగు పెనగులాట యే పాత్రయందును కానుపిం
చదు. నాటక పఠన దర్శనానంతరము పాఠక ప్రేక్షకులకుఁ గొఱత
యే మిగులును కాని సంతృప్తికలుగదు.

మనపూర్వులకు విషాదనాటకములులేవు. ఆంధ్రమున నిప్పుడే
కొన్నికొన్నిపుట్టుచున్నవి. అవియు పూర్తిగ ప్రేక్షకుల మన్ననపడయ
లేదు. విషాదాంతనాటకరచనమున పాశ్చాత్యనాటకములే మన
యాదర్శములు. తద్రచనావిధానమే మనకు లక్ష్యము. 'సారంగధర'
నాటకకర్తలు ఈలక్ష్యమునైన దృష్టియం దుంచుకొనిన ట్లగపడదు.
నాటకనాయకుడగు సారంగధరుడు ఆభిజాత్యమును ఉదాత్తవర్తన
మును గలవాడేకాని యతనియం దేలోటును కానిపించదు. నాటక
వస్తువునందు చిక్కులు (critical situations) గల యవస్థ లేవియుఁ
గానిపించవు. పాత్రల హృదయమున విరుద్ధభావసమ్మధన మేదియుఁ
గోచరింపదు. దుశ్శీలుడు (Villain) ఎవ్వడునులేదు. తప్పేమియుచే
యనివాడు కులటా చిత్రాంగి మానము గాపాడ బ్రయత్నించినందులకు
మూర్ఖుడగు రాజరాజనరేంద్రునిచే కాళ్లుచేతులు గొట్టివేయబడును.

న్యాయమునకు గలిగిన ఫల మిది. సారంగధరునకని చిత్రాంగిని దెచ్చి తాను పెండ్లిచేసికొని సారంగధరుని జంపి చిత్రాంగిజీవితము వ్యర్థము సేసిన రాజరాజు చెక్కుచెమరక ఆరోగ్యసంపదతో వర్ధిల్లును. ఇట్టి నాటకము దర్శించుటచేఁ ప్రేక్షకులకుఁ గొఱతగాక మఱియేమి కలుగును?

నూత్ననాటకమున నిట్టి యసంగతము లేవియులేవు సరిగదా రసపోషణము చక్కగ గావింపబడియున్నది. చిత్రాంగి పాత్ర ముదాత్త పరుపబడియున్నది. రాజనరేంద్రుని పాత్రముయొక్క క్రౌర్యము జగన్నాథ పాత్ర (దుశ్శీలుడు) కల్పనముచేఁ గొంత శమింపబడియున్నది. సారంగధర పాత్రమున కేవల దైవప్రకృతిగాక మానవప్రకృతి మిశ్రీకరింపబడియున్నది. శ్రొత్తనాటకమునకును ప్రాతనాటకమున కును గలతారతమ్యము బోధపడుటకై ‘చిత్రాంగి’ కథ టూకిగ వ్రాసెదము.

చిత్రాంగీ సారంగధరులు అతిగాఢముగ పరస్పరము వలచి యున్నారు. దుశ్శీలుఁడగు జగన్నాథముప్రేరణముచే వృద్ధుడగు రాజరాజ నరేంద్రుడు తనయంతరాత్మ బాధించుచున్నను లోకపుమేలు కనియు, సారంగధరుని మేలుకనియు, తన్నే మోసపుచ్చుకొని చిత్రాంగి పెదతండ్రి (పెంచుతండ్రికూడను) యుగంధరవర్మ, అతని కుమారుడు సుబుద్ధి—వీరియిష్టముల నిరాకరించి బలాత్కారముగ చిత్రాంగిని బెండ్లియగును. చిత్రాంగి తన పూర్వవర్తనము వదలినట్లును రాజనుప్రేమించునట్లును నటించును. కాని తాను వలచిన సారంగధరునిపై నష్టలితప్రేమ గలిగి రాజనరేంద్రుని కరముపైతము తన దేహముపై సోకనీయదు. చిత్రాంగివేడికోలు ననుసరించిరత్నాంగీ సారంగధరులను చిత్రాంగియున్నమేడకు తేర యోచించుచుండ జగన్నాథము

రాజును మందలించి చిత్రాంగి సారంగధరు లొక మేడయందే యుండిన బ్రహ్మదమువచ్చునని బోధించి చిత్రాంగిని బరీక్షించుటకై రాజు నూరి బయటి కనుపును. అప్పుడు చిత్రాంగి సారంగధరులు ఒకరినొకరుగూడి తమ ప్రేమల వెలిబుచ్చుచు వితర్కించుకొనుచు తమపాట్లకుఁ బరితపించుచు తుదకు నొకరినొకరు వీడ్కొనలేక వీడ్కొనుదురు. మూర్ఛ వోయిన చిత్రాంగి సారంగధరునిగూర్చి కలువరించుచుండ రాజనరేంద్రుడు వచ్చి చిత్రాంగి నలిగిన దేహమును జూచి సారంగధరుని 'కత్తి కోటును' గుర్తించి యతనిపై సందేహపడి విచారణ నలిపి మూక భావముదాల్చిన సారంగధరుని నోటినుండి మాటతీయలేక యతనిపై నేరముమోపి కాళ్లుచేతులు లెగవ్రేయ నాజ్ఞాపించును. అతనిసేవకులు రాజాజ్ఞ నెరవేర్తురు. చిత్రాంగి మూర్ఛదెలిసి సారంగధరునకుఁ గలిగిన శిక్ష రాజరాజునోటినుండి విని తనమేడనుండి దుమికి సారంగధరుడు పడియుండిన మెట్టకుబోయి యతనియవస్థ చూచి తన్నుపొడుచుకొని చచ్చును.

చదువరులకుఁ బూర్వప్రస్తుతనాటకములకుఁ గలభేదము, తారతమ్యము, ఇదివరకే బోధపడియుండును. రెంటియందును వస్తువుచిన్నదే కాని ప్రాతనాటకమున నిర్దర్శకముగను, అనావశ్యకముగను, కథపెంచి వ్రాయబడెను. ఇచ్చట మధురముగ క్లప్తముగ వ్రాయబడి యున్నది. ఇందు అందులోవలె కొలువు, అనమకాలీనమగు విచారణాడంబరము లేవియు లేవు. చిత్రాంగి సారంగధరులకు వకీళ్లు లేరు. అందులేని సాత్రమిందు ఒకటి నూత్నముగఁగల్పింపబడినది. జగన్నాథము రాజుగారి యాత్మీయ మంత్రి. ఇతడే కథలోని దుశ్శీలుఁడు. (Villain) ఇతనిచేత రాజరాజు కీలుబొమ్మ, నాటకవిషాదమున కితడే కారకుఁడు.

పూర్వప్రస్తుతనాటకములయందలి రాజరాజనరేంద్రుని వర్తనము గర్హ్యమేకాని పూర్వనాటకపు రాజరాజు ప్రస్తుతనాటకపు రాజనరేంద్రునివలె మనకరుణకుఁ బాత్రుఁడు కాడు. పాతకప్రేక్షకుల సానుభూతిపడయలేడు. పూర్వపు రాజనరేంద్రుడు స్వతంత్రుడు. ఒకరి చేతిలోనివాడు కాడు. పేరుప్రఖ్యాతులు పడసినవాడు. ధర్మవేత్త అన్యాయమని తెలిసియుఁ దనకునూరునకని నిశ్చయించినకన్యను వివాహమాడెను. ఆవల కులట చిత్రాంగి మాయమాటల నమ్మి సారంగధరుని వృత్తాంతము బాగుగవిచారించి నిజమరయక కామాంధుడై సద్వర్తనమునకు పెట్టినపేరని వెలసిన సారంగధరుని యందు కన్నను కొన్నిదినములకుఁ బూర్వమే తనయింటిమే ట్టెక్కిన చిత్రాంగి యందు నమ్మకముంచి కుమారుని శిక్షించెను. కానిప్రస్తుత రాజరాజును జూడుడు. ఇతడు స్వంతబుద్ధిగలవాడు కాడు. ఆత్మీయమంత్రియగు జగన్నాథముచేతి కీలుబొమ్మ. అసలు చిత్రాంగి సారంగులకే పెండ్లియగునట్లు సంకల్పముండెను. కావుననే సారంగధరుడు యుగంధరవర్మ యింట చిత్రాంగితోడ రెండునెల లుండుటకు రాజనరేంద్రుడు సమ్మతించెను. ఆవల జగన్నాథము ప్రేరణచేతనో లేక చిత్రాంగినిజూచియో లేక రెంటిచేతనో చిత్రాంగియందు చాపల్యము వహించెను. తన నూత్నవివాహమునకై రత్నాంగి యనుజ్ఞ గైకొనఁ బ్రయత్నించునప్పుడు రత్నాంగి సంరంభసభ్యతవాక్యముల వలదని మందలింపగా వెనుతీసెను. ఆవల సుబుద్ధి సకలధీరజనసమ్మతముగా రాజనరేంద్రుడు సారంగధరునకని యేర్పఱచిన చిత్రాంగి నెంత మాత్రము పెండ్లికాగూడదని పట్టుపట్టగా నెందుకని ఊహించు జూచెను. తుదకు జగన్నాథము చిత్రాంగిని పరీక్షింప నతని పురికొల్పి ‘ఈగోలంతా నాకెందుకు? ఎవరికర్మ ప్రకారమట్లా జరుగును.

మనము అడ్డదేమోలేదు.కదా! నాకెందుకీశ్రమ' యని నైముఖ్యము జూపెను. కాని ఖడ్గభారము కార్యభారము జగన్నాథముది గదా. అతడు రాజనరేంద్రుని లోటుల నెఱుగును. కుమారునియందలి గాఢ ప్రేమ యొకటి. రెండవది. తనపౌరుషమునందలి యహంభావము. ఈరెంటిని రగిల్చి జగన్నాథము తనపట్టుదల కొనసాగునట్లు చేసెను. రాజనరేంద్రునికి మనస్థైర్యవిహీనతయేకాదు, కొంచెమవివేకత్వము నుగలదు. చిత్రాంగి పై వేషములకు ఒక నిముసమున మోసపోయెను. ఇన్నాళ్లు సారంగధరుని గాఢముగ వలచెనని డెలిసియు వలపు వదలెనని యెట్లు నమ్మెనో? నమ్ముటయేకాదు. చిత్రాంగి కలవరింతల విని సారంగధరుడు బలాత్కరించెనని నిశ్చయించెను. స్త్రీమోహముచే చిన్నప్పటినుండియు సారంగధరుని శీలమెఱిగియు నతనిపై నేరము మోపుట మతిలేమియేకదా.

'సారంగధర'లోని చిత్రాంగికిని 'చిత్రాంగి' లోని చిత్రాంగికిని చాలభేదముకలదు. మొదటి చిత్రాంగి సామాన్యపు స్త్రీ. సారంగధరుని మొదట చూడలేదు; వలవలేదు. రాజనరేంద్రుని పెండ్లి యయిన వెనుక సారంగధరునిఁ జూచి మోహించి తిరిస్కరింపబడి తనకని దీర్ఘకొన నిశ్చయించుకొని సారంగధరుని చావునకుఁ బ్రయత్నించి నది. 'చిత్రాంగి' లోని చిత్రాంగి మొదటినుండి కొనవఱకు సారంగధరునే వలచినది. అతనిపై నష్టలితప్రేమ వహించినది. ఆమె యభిప్రాయముల ననుసరించిన నామె గొప్పపతివ్రతయే యనవలయును. కృతికర్త చిత్రాంగిపాత్రమును ప్రస్తుత కాలపు కుంచెతో చిత్రీకరించెను. చిత్రాంగీ సారంగధరులవలపు గాంధర్వముని చెప్పటకువీలులేదు. అందు కొంత నవనాగరకత కలిసియున్నది. పాశ్చాత్యవిధానము గొంత యనుస్మృతము. చిత్రాంగివివాహమునకుఁ బూర్వము రెండునెలలు

‘చిత్రాంగి’

చిత్రాంగీసారంగధరులు కలిసియుండిరి. చిత్రాంగి తండ్రిలేనిబిడ్డ. ఆకారణమున పెద్దతండ్రియింట నల్లారుముద్దుగా పెరిగినది. అదియును గాక పెద్దతండ్రి మిక్కిలివృద్ధుడు. కావున వారి రెండునెలల జీవనము గడు విచ్చలవిడిగనుండెను. చిత్రాంగి పందొమ్మిదేండ్లస్త్రీ యైనను బాల్యతత్వ మింకను పోలేదు. ఆమెనడవడి, మాటలు అన్నియు బాల్యమునకుఁ జేరినవే. అంతియకాదు. బాల్యమునకు సహజమగు దుడుకు దనమును పోలేదు. ఆదుడుకుదనమే మితి మీరుటవల్ల ఆమె జీవితము నింత గోలకు దెచ్చెను. జగన్నాథమును చెట్టుకొమ్మనుండి క్రిందికి ద్రోసి యవమానపఱచుకున్న తన కట్టిగతి సంభవించి యుండదు కాబోలు.

చిత్రాంగి గుణము లన్నిటియందును ఆమెప్రేమ యత్యాశ్చర్య కరము, అత్యద్భుతము. ఆమె సారంగధరుని అతిగాఢముగ వలచినది. ఆమెప్రేమతత్వము సారంగధరునికిగూడ బోధపడలేదు. అతని వలపు ఆమెవలపుయొక్క యున్నతి వహించలేదు. ‘నేను చిత్రాంగినని మరిచి పోగలను గాని సారంగధరునిదాన్నని మరిచిపోను’. సారంగధరుని రూపము ‘నార క్తంలో, నానరాలలో, నామెదడులో చిన్నప్పణ్ణించి కలిసి పెరిగిన’ దట.

చిత్రాంగికి లోకన్యాయములతోఁ బనిలేదు. ఆమెయంత రాత్మకు సరియనితోచినదే న్యాయము. సారంగధరుని ఎల్లప్పుడు చూచుచుండుటకు, దేనికైనను ఆమెహృదయము సమ్మతించును. అందుకై యేకదా రాజరాజనరేంద్రుని పెండ్లియగుటకు సమ్మతించి యతనిపై వలపు నటించెను. ‘నీతో వుండడానికి కాకపోతే, యీముసలిని నేనెందుకు పెళ్ళిచేసుకుంటానూ?’ ఆమె ప్రేమతత్వము గాంచుడు (పేరుప్రతిష్టలను) నేను వదులు కొంటాను. నీతోసం ఇక్కణ్ణించి

తప్పించుకొని, సీతోవుండే విధమే ఉంటే, ప్రతిరోజూ, ప్రతివారూ, నామీద వుమ్మి వేస్తున్నా ఆనందంగా అదృష్టమని వారినికూడా ప్రేమిస్తాను. సీప్రేమతో పవిత్రమయిన యీ శరీరం, ఎవరెన్నితిట్టినా, మలిన మవుతుందా?'. .

సారంగధరుని వలపు చిత్రాంగి వలపువలె లోకాచారములను, లోకన్యాయములను, తిరస్కరింపదు. అతనికి పెద్దల యాచారము లందు వారు విధించిన ధర్మములందు పేరుప్రతిష్టలయందు నమ్మిక గలదు. చిత్రాంగి రాజనరేంద్రుని పెండ్లియైన తర్వాత చిత్రాంగిని ప్రేమించుట తప్పని యంతరాత్మ బాధించుచుండెను. మనసు వదల లేదు. ఆమెయు మరపునకురాదు. తాను 'చేసేది పాపమని మరపునకు రాదు'. ఈ రెండువిధములగు భావములకు నెరయగుటచేతనే యతనికట్టిగతి సంభవించెను. సంపూర్ణముగ లోకాచారముల యందు నమ్మకముంచి ఆమెమాట యెత్తకున్న రాజనరేంద్రునికోప మాధ్యములకుఁ బాత్రుడై యుండడు. లేక లోకన్యాయముల దిరస్కరించి చిత్రాంగిని లేవదీసికొనివెళ్లిన 'కథ అడ్డుంగా తిరిగి' యుండును. ప్రస్తుతము రెంటికింజెడిన రేవడై మృతిబొందెను.

జగన్నాథము పరమదుశ్శీలుడు. ఒకరికి కీడుచేయుటయే అతని స్వభావముకాబోలు. అతని నిందింపని వారు లేరు. సారంగధరునికి రత్నాంగికి, చిత్రాంగికి, సుబుద్ధికి అందఱికి నతనిగుణము తెలియును. అయినను 'వృధాన్యార్థభంగము గావించెడివారి' గోష్ఠిలోనివాడు కాడనితోచెడిని. ఏదియెట్లున్నను, చిత్రాంగివివాహవిషయమున కారణములేక వర్తింపలేదు. చిత్రాంగి యతని చెట్టుకొమ్మనుండి త్రోసి యతని ముసలితనమును వెక్కిరించి యవమానపరచుటకు అతడు ఆమెజీవితమునే వ్యర్థపఱచుట. నేరమునకెన్నో రెట్లు హెచ్చగు శిక్ష

‘చిత్రాంగి’

కావచ్చును. కాని దుండగీలకు సాకుగలిగిన చాలదా తమవిషము ప్రజ్వలింప చేయుటకు?

దుండగముతో బుద్ధిసూక్ష్మత చేరిన ఫలితము భరింప శక్యము కానిది. జగన్నాథము నర్తన మట్టిదే. రాజనరేంద్రుని తనచేతితో నాడించుచున్నను తానే స్వతఃగా చేయుచున్నట్లు అతనినోట జెప్పించుచుండెను. ఎన్నటికిని తనకు దేనియందును బాధ్యతలేనట్లు చూపించుకొనుచుండెను. చిత్రాంగితోడి వివాహమున కంగీకరింప జేయుచు రాజనరేంద్రునితో ‘మళ్లీ బాగా ఆలోచించుకోండి. చివరికి నేను చెపితే దోదోబలవంతమీద వొప్పుకొన్నట్లు కనపడుతుంది. ఆఖరికి తమకే’ అని తప్పించుకొనుచున్నాడు. రాజుమనస్సున సందేహములలేవదీయుటకు అతడే కారకుడు. ఆవల ‘లేనిపోని అనుమానాలెందుకు?’ అని దెప్పిపొడుచువాడు నతడే. అనుమానములు తీర్పుకొనుటకు పన్నుగడలచేయువాడు నతడే. అందఱిని (అందఱితో తనను) గోలకుదెచ్చినవా డతడే, దుశ్శీలురు కలకాలము రాజ్యమేలుచుండగలరా? సుబుద్ధిచే నతడు చచ్చునప్పుడు అతనికి తగిన శిక్షయైనది చెప్పవారు తప్ప నతని కనికరించువా రుండబోరు.

నాటకములోని పాత్రలన్నిటిలోను సుబుద్ధి పాత్రము అత్యద్భుతము. అతడు ఇరవై ఆరేండ్ల ప్రాయమువాడు. నిర్భరోత్సాహము గలవాడు. అన్యాయవర్తనమునకు గుత్సించువాడు. అతిధీరుడు. భయమెరుగనివాడు. చిత్రాంగిని రాజనరేంద్రుని పాలబడకుండ తప్పించుటకు ప్రాణములైనను సరకుగొననివాడు. విషపుచ్చమగు జగన్నాథము నితడే చంపెను. సర్వవర్తనముదుర్వర్తనమునుభంజించుటలో వింతదోమియులేదు గదా. ‘నిజంగా యీశ్వరుడే వుంటే యీవొక్కపనికే

నాకు వెంటనే స్వర్గమిస్తాడు' అన్నవాక్యము హాస్యరసోత్పాదకమైనను ఆతని అన్యాయ విముఖత్వమును సూచించుచున్నది.

నాటకమునందలి యితరవిషయముల కొంత గమనింతము. ఇది యేకాంకనాటకము. 9 రంగములు గలవు. కథ చిన్నదియు విభజనసౌకర్యము లేనందునను కాబోలు అంకవిభజన చేయలేదు. కృతికర్త నాటకమునకు కాలపరిమాణ మిచ్చియున్నాడు. కథ సోమవారము ఉదయ మారంభమై శనివారము రాత్రి ముగియును. కథకు ఈకాలపరిమితి కన్న నెక్కుడు అనావశ్యకము. కథ నాడుకభాషలో వ్రాయబడియున్నది. కావున పాత్రలు చదువరుల హృదయ సమీపమున నుండురు. చదువరుల యన్నదమ్ములకును అక్కచెల్లెండ్రకును కష్టసుఖములు గలిగిన సానుభూతి కలుగునట్లే పాత్రలతోడను సానుభూతి కలుగును. నాటకములోని భావములు కథాభాగములు వర్తమానకాలము ననుసరించినది. వివాహపూర్వము చిత్రాంగీ సారంగులు రెండునెల లొకటిగా నుండుట 11 వశతాబ్దమున నసంభవము. 'ప్రతిరక్తనాశమూ నీమిది ప్రేమతో మండిపోతూవుంటే, నిన్ను కోరడం వ్యభిచారమున్నూ, అసహ్యంతో శరీరం జలబరిస్తోవుంటే తాతగారిని కావలించుకోవడం పాతివ్రత్యమునా?'. 'ఆగ్రాహాడిమంత్రాలు ఇంకొకరి దాన్ని చేశాయా నన్ను'. ఇట్టి భావములు ఆకాలపువి కావు ఈకాలపువే.

చిత్రాంగి చెమట కంపు గూర్చి మాట్లాడుట మొరలగునవి కొంతయసహ్యకరము. ఇట్టివి కృతికర్త మానియుండవచ్చును. నాటకమున గొన్ని అసమకాలీనములు (anachronisms) గలవు. ఆకాలమున ముక్కుపోడుము, కంటియద్దములు, పొగచుట్టలు లేవేమో అయినను భావము లీకాలపువైన ఈనాటి పరికరము లుండగూడదా?

‘ చి త్రాం గి ’

మొత్తముమీద ఆంధ్రలోకమున ప్రత్యక్షరాస్యులను ఈగ్రంథము చదువవలయును. ఇట్టిగ్రంథముల జదువుటవలన పూర్వదురాచారవిసర్జనభీతి, నూతనద్వైనిమయపరిగ్రహణసంకోచము తొలగిపోవును. స్వయంచింతన (Independent thinking) నిర్భీతి, త్రికరణశుద్ధి యేర్పడును. సంఘపరివర్తనము కలుగును.

చిత్రకళ

మంత్రవాది వెంకటరత్నము

(చిత్రకారుడు. శారిదానిపెటనం)

౧

చిత్రకళ మహారాజుననుంగుబిడ్డ. అతడొకమె సతిగారాబముగ పెంచెను. ఆమెకాతనియందు నిండుభక్తి.

చిత్రకళా స్రియనుతుడు చిత్రకారుడు. రాజాతని నాస్థాన చిత్రకారునిగ నియమించెను. బహుకాలమునుండి చిత్రకారుడు రాజును సేవించుచుండెను.

ఒకనాడు చిత్రకారుని సముద్రమును చిత్రింప రాజాజ్ఞాపించెను కాలముగడచెను. చిత్రకారునకు మతివిభ్రమ గల్గినదని కొలువుకూటమున సభ్యులకు దెలియవచ్చెను. చాలకాలమునుండి రాజును సేవించు చిత్రకారునకు గల్గినదుర్దశ కండఱు చింతించిరి. తారచించిన చిత్తర్వు చేబూని చిత్రకారుడు రాజాస్థానము బ్రవేశించెను. మతివిభ్రమ మున్నటుల గోచరించుటలేదు. ఆతనిముఖమున నిర్మలానంద తేజ ముట్టిపడుచున్నది. అతనిహృదయాంతరాళమున నిర్మలములై సాగరాతీతములైయున్న విశాలభావములు దేలి యాడుచున్నవేమో.

“అతనికీ మతివిభ్రమ మేలగల్గె” ననుప్రశ్న ప్రతియువకుడును మరొకని యడుగ నారంభించిరి. కాని ప్రత్యుత్తర మొకరును ఈయజాలకుండిరి.

“మతివిభ్రమము చిత్రకారునకుగాదు. అతని నెఱుంగలేని మనుజులకని” యొక స్త్రీ కంతరవ మారాజసాధమును ప్రతిధ్వనింపజేసెను. సభ్యులాశ్చర్యమొందిరి.

మహారాజు చిత్రమును వీక్షింపసాగెను. చిత్తర్వు “సముద్ర దృశ్యము” అదెట్లున్నది?

రాజు ముఖము నొక్కమారు చిట్టించెను. అట్టై యూరకుండి పక్కున నవ్వెను. భీభత్సరస మాతనిముఖమున పలుమారు గోచరించుచున్నది.

“సముద్రమా ఇది?” యనుచు చిత్రమును అజాగ్రత్తతోను నిర్లక్ష్యముగా క్రింద బడవేసెను. సేవకు డొకడు చిత్తర్వును రాజున కందీయబోయెను గాని రాజు తీసికొనలేదు. తరునాత చిత్రము రాజు జ్ఞప్రకారము ప్రజలకును సభ్యులకును ప్రదర్శింపబడెను. సభ్యులెల్లరు నొక్కమారుగ వికటహాసమొనరించిరి. చిత్రకారునకు మతివిధ్రమమున్న దనుకొనిరి.

చిత్రకారు డొకింత మందహాస మొనరించెను. అత డట్లేల చేసెనో దెలసికొనలేక పోయిరి. మతిచాంచల్యమున కదొకగుర్తను కొనిరి. అంతయు నిశ్శబ్దమాయెను.

“ఇట్టి చిత్తర్వుల నావద్ద కెన్నడును దేవలద” ని రాజు కఠినముగ చిత్రకారున కాజ్ఞచేసెను. అందఱు నిర్విణ్ణులైరి. మరల సభ నిశ్చలమయ్యెను.

“ఈ చిత్తర్వు తీసి వేయుటకు హేతువేమి? వలదు. చిత్రము త్రోయవలదు. ఎట్టి చిత్రమునైన భావహీనముగ వ్రాయుటకుచిత్రకారు డంత అవ్యక్తుడుకాడు. చిత్రమును నన్ను జూడనిండ” ని బలుకుచు త్వరితగతి నడచు రాజతనయంజూచి సభ్యులూశ్చర్యనిమగ్నులైరి.

“అహా! ఎంతరమణీయముగ నున్నదీ చిత్తరువు. సాగరదృశ్యమా ఇది? ఏమిసాగరము? మానవసాగరము. దుర్భిక్షసాగరము. అయ్యయో - ఎందరుకృశించియున్నారు. కృశించిన శరీరములతో

కండ్లు తిరిగి నేలకొరగుచున్నారు, మనుజుల మనుజులు భక్షించుచున్నారు. ఎచ్చట చూచినను రోదనముచేయువారె. వారిప్రక్క ఎముకలు లెక్కించుటకు కూడ వీలగును. పాప మాబాలగోపాలము ప్రాణవాయువుల గోల్పోవుచున్నారు. ఈబహుజన సమావేశమున కావల సముద్ర మతి తీవ్రముగ పొంగి పొరలుచున్నది. చిత్తరువున కను కూలముగనుండియు చూచుట కతి కంటకముగ రచింపబడినరంగు శిల్పినై పుణ్యమును దెల్పుచున్నది. ఏమికల్పనాశక్తి? ఇట్టి చిత్తరువును చ్రాసిన చిత్రకారునకా, రాజు కఠినముగ శాసించుట? చిత్రకారుడె చటెచట'' అని తనదృక్కుల నతిత్వరితముగ నిగిడించు చిత్రకళను జూచి సభ్యులెల్ల రొక్కమారుదిగ్భ్రమజెందిరి. రాజురక చూచుచు నిశ్చలుడై యుండెను. ప్రజల కిపుడ చిత్తరువు గోచరించినది. వారా చిత్రమును గ్రహించిన కొలది వారికా చిత్రకారునియందు గౌరవము హెచ్చగుచుండెను. ఆకాలమున వారిదేశమునందు వాటిల్లిన కరవును చిత్రకారు డతిరమణీయముగ, కడుజాగ్రత్తగ చిత్రించెను. ఆచిత్రము న డామదేవత తాండవించుచున్నది. రాజు నేత్రములా చిత్రము నా కర్షింపలేదు.

*

*

*

౨.

కాలముగతించెను. మఱియొకనాడు రాజు చిత్రకారుని వీక్షించి “పూర్ణిమాచంద్రు” ని చిత్రింపమనెను.

సవినయముగ చిత్రకారుడు రాజుజ్ఞ శిరసా వహించి కొంత కాలమునకు చిత్రమును రాజు సమక్షమునకు దెచ్చెను. రాజు చిత్రమును చేతబట్టి చూచుచుండెను. తానూహించినటు లాచిత్తరువు లేదు. కాని మరెట్లున్నది?

చి త్ర క శ

బృందావనము - వివిధవృక్షములతోను, అనేకములైన లతా గుల్మములతోను, మంచిపుష్పజాతులతో నిండియున్నది. యమునా నదీ నిర్మల తరంగములు పరుగిడుచున్నవి.

శ్రీ కృష్ణుడు వృత్తాగ్రమున వేణువు నూదు చున్నాడు. ఆవేణు గాన మాధుర్యమున ఉన్మత్తులై గోపిక లండఱు నృత్యము చేయుచు న్నారు. నిద్రించుచున్నారు. ఏడ్చుచున్నారు. ఆనందము పట్టజాలకు న్నారు. నిర్మలానందమూర్తి శిఖ పించము మెరయుచున్నది. కస్తూరీ తిలకము నుదుటదిద్ది, తలయం దడవిమొల్లలు తురుముకొని పీతాం బరధారియై పిల్లనగ్రోవిధరించియున్నాడు. ఆమూర్తి కావల నీలాకాశ మున్నది. అచట పూర్ణిమాచంద్రమండల మతిరమణీయముగ ప్రకా శించుచున్నది. మందమారుతము కూడ వీచుచున్నదేమొ. చంద్రబిం బము యమునలో ప్రతిబింబించుచున్నది. ఈ విధముగ నున్నదా చిత్రము.

రాజు దానిని జూచెనుగాని ఏమియు బోధపడలేదు. ఆతడాజ్ఞా పించినది పూర్ణిమాచంద్ర దృశ్యమే. కొని చిత్రకారుని కల్పనము మాత్ర మాతనికి గోచరింపలేదు, నీరసహృదయుడై యారకుండెను.

సభ్యులూ చిత్రపటమును చూచి యొక్కమారుగ తెలివిమా లిన నవ్వునవ్విరి.

“నవ్వవలదు. చిత్రమును పరిశీలింపుడు. చిత్రమును గ్రహించి శిల్పి నాశీర్వాదింపుడు. నాకాచిత్తరువు నిండు. నేజూడవలయు” నని చిత్రకళ పటము నందుకొనబోయెను.

పట మామె చేతులం దుంపబడెను. ఆమె చిత్రపటమును నిరీ ట్తించుకొలది ముఖకమలమున చిరునగవు హెచ్చగుచున్నది. “ఎంత మనోహర సృష్టి. కడురసవంతముగ సృష్టించినాడు. నీడీ యాశిల్ప”

యని సభ్యుల నడిగెను. సభ్యులందఱొక్కమారు చిత్రకారుని వంకజూచిరికాని చిత్రకారుడు లేడు. ఎచటకేగెను?

రాజున కెంతప్రయత్నించి చూచినను చిత్రము బోధపడలేదు. తనబిడ్డయొక్కహృదయభావము దెలియలేక చిత్రపటము లోని గోపికవలె అట్లా యుండి పోయెను. మరల మరల ప్రయత్నించెను గాని నిష్ఫలమాయెను.

*

*

*

3.

మరొకనాడు రాజు ఏకాంతగృహమున కూరుచుండి శిల్పిని బిలచి “శిల్పరాజా! యీగోడనున్న చిత్రపటమును దిలకించితివా? అయ్యది సూర్యాస్తమయము యొక్కఛాయాపటము. నీ వీతరి ఇట్టి చిత్రమును చిత్రింపవలయును. అప్పటికై న నీనిపుణత్వమే నెరుంగలేక పోను. చిత్తర్వు నతిరమణీయముగ చిత్రింపవలయు” నని రాజాతని నడిగెను.

రాజుజ్ఞ శిరసావహించి చిత్రకారుడు వెడలిపోయెను. తనఏకాంత గృహమందు కూర్చుని తదేకముగ నేదియో యోచింపసాగెను. చిత్తరువు నేవిధముగ వ్రాయుటకును పాల్పడుటలేదు. కుంచచేబూని ఏదియొ వ్రాయ మొనరిడెను. అంతయు వ్యర్థమగుచుండెను. ఇంతలో సాయంకాల మాసన్నమాయెను.

విహారార్థము చిత్రకారుడు వనమునకు బోయెను. ఆయుధ్యానవనమం దచ్చటచ్చట విహారులకు విశ్రాంతినిచ్చుట కమర్చబడిన పొదరిండ్లున్నవి. ఆపొదరిండ్లలో చంద్రకాంతశిలాపీఠము లమర్చబడియున్నవి.

తొలకరివానలు తెరలు తెరలుగ వర్షించుచున్నను అప్పుడ

ప్పుడు మేఘమండలమును భేదించి తన లేతకిరణముల ప్రసరింపజేయుచున్నాడు. ప్రకృతి ప్రశాంతసముద్రమున మందవాయుతరంగములతో పరువులిడుచున్నది. అప్పుడె యొక్కమారు వర్షించి వెలసెను. సూర్యకిరణముల వలన వర్షపుచినుకులు ముత్యములై యుద్యానవనమున ముత్యముల వర్షము వర్షించుచున్నటులుండెను. ఆ సాంధ్యరాగ సమయమున యొకజవ్వని తన దేవకపుత్రునితో శిలావేదికపై కూర్చుండి బాలునకానందము గూర్చుచున్నది. ముగ్ధమోహనమూర్తియైన బాలుడు తల్లివదనమును తదేకముగ దిలకించుచున్నాడు. ఆమూర్తి నిర్మల యధరోష్ఠముపై లేతనవ్వు తాండవింపుచున్నది. మాతృసందర్శన పరవశోన్మాదము ఆనేత్రద్వయమున దేలుచున్నది. పుత్రవీక్షణోత్సవమును జూచి పకృతి హర్షించుచున్నది. వృక్షములు నవ్వుచున్నవి. ఆమహోత్సవదర్శనాపేక్షతో పడమటిదిశ మేఘావృతమైన యాకాశమునుండి సూర్యు డొక్కమారు తన సాంధ్యరాగ కాంతుల వెదజల్లెను.

చిత్రకారుడు కుంచ బూని అస్తమయ చిత్రమును పూర్తిజేసెను. ఆపటమున ప్రశాంతత తేటబడుచున్నది. మాతాపుత్రుల వాత్సల్యము విశదమగుచున్నది. సహజప్రకృతి సృష్టింబడినది. సూర్యాస్తమయ మతిరమణీయముగ చిత్రింపబడెను.

*

*

*

౪.

అంతటితో తృప్తినొందడా చిత్రకారుడు, గ్రీష్మఋతువు నందలి యస్తమయముకూడ చిత్రింపసాగెను. కొలదికాలములో ఆచిత్రము కూడ బూర్తియైనది. అదెట్లున్నదో చూతము.

గొప్పభవనము - అందువివిధములైన చెక్కడములు - చిత్ర

పటములు అలంకరింప బడియున్నవి. భవనాంతర్యాగమునం దొక ప్రక్క గవాక్ష మొకటి తెరువబడియున్నది. గవాక్షమున కెరుట మంచ మొకటి యున్నది. భవనమునుండి గవాక్షమునకును గొప్పస్థానాచి నహో నొకనది - ఆవలకొండవరుసలు - అట్లున్న నొకనము గోచ రించును

ఆ నీసవికాలపు నాంధ్యవేళ రిక్తిసిక్తుడై దేహముచందంతి టను గాయములతో సేనాధ్యక్షుడొక డాభవనము ప్రవేశించెను తోన మంచముపై బడిపోయెను. మరిల లేవ లేదు. ప్రమక్రమముగ దేహము శుష్కించుచున్నది. శక్తి విహీనమగుచున్నది. ముఖము ముడతలు వడుచున్నది. కన్నులు దిరుగుచున్నవి. చూపులు నిలుచు టలేదు. చేతనున్న కృపాణ మదంతటనే జారి నేలబడుచున్నది. రిక్త ము గాయములనుండి స్రవించుచు నేయున్నది.

పైనికుని ప్రియపత్ని భర్తకు బోషధసేవ చేయుటకు బోషధము చేబూని ప్రియుని నోట పోయబోవుచున్నది. కానిపోయ లేదు. ఆతని చెంతకూరుచుండి ముఖమును జూచుచున్నది. ఆమె కేమియు గోచుట లేదు. ముఖమున సతి చిత్రి విచిత్రి భావములు పోరలుచున్నవి. భర్త అకాలమరణవేదన జూచు భార్య ఎట్టి యవస్థయందుండునో ఆమెయు నట్టిదశ యందె యున్నది. దుఃఖపూరితమగు నామెభావము వ్రాయుటకు వీలుగాకున్నను పటమునంపలి యామెముఖమున చిత్ర కారుని కుంచ వ్రాయగల్గినది.

పైన్యాధిపతి ముఖమునకును - ఆతనిసతి ముఖమునకును నడుమ వారిబిడ్డ, వినిర్మలహృదయభావ మాతని నేత్రద్వారముల గోచరింప, ఒకపరి తండ్రి ముఖమును మరొకపరి తల్లి ముఖమును చూచుచున్నది. ఆశాల కేమియు బోధపడుటలేదు.

గవాక్షమునుండి చూచుచో భయంకర యర్ధభూమి కాన్పించును. రక్తము కాల్యలుగట్టి ప్రవహించుచున్నది. పీన్లు కుప్పలు వేయబడుచున్నవి. తెగిపోయినశిరములు నదీప్రవాహమున కొట్టుకొని పోవుచున్నవి. సూర్యుడు క్రుంగిపోవుచున్నాడు. భూనభౌంతరాళములు ఎత్తుగ ప్రకాశించుచున్నవి. గగనకాంతులు నదిని సహిత మెత్తుగ చేసినై చినవి. యువకుని గుఱ్ఱము గుండుదెబ్బచే నేలకొరగుచున్నది. పనంచీకట్లు నలుదిసలక్రమ్మినవి. యువకుని ప్రాణనాయువులు ఎగసిపోవుచున్నవి.

*

*

*

౫.

రెండు చిత్తర్వుల దీసికొని రాజునన్నిధికి చిత్రకారుడు చెడబోయెను. రాజునమయమున ఏకాంతగృహమున విశ్రమించియుండెను. చిత్రకారుని పటములను జూచెను. మొదటి చిత్రము చూచునప్పటికి ఆతని ముఖము ప్రశాంతముగ నుండెకాని చిత్రము బోధపడలేదు. ఇక రెండవ చిత్రము చూడబోయెను. నేత్రము లెఱ్ఱవారెను ముఖము కండెను. అతినిచూపు లతితీవ్రగతి బొందెను.

“నిజముగ నీకీ మతివిభ్రమ మున్నదని ఇంతవరకు నేదలచలేదు నీవిభ్రమము మితిమీరిపోయెను” నని రాజు జాలిగల్లు మాటలతో వాక్రుచ్చెను.

చిత్రకారున కేలనో పట్టరానినవ్వవచ్చినది. అతడు దాని నాపలేక నవ్వసాగెను.

రాజుంక నొకనిమునమైన నిలువక “దూరముగబొమ్ము. నావద్ద కెన్నడు మరల రావలదు. ఇట్టి చిత్రముల రచించు నీవేటి చిత్రకారుడవు? నాయాస్థానమున నీ కింక తావులేదు. ఆవలకుబొమ్మని” తీవ్ర

చిత్రకళ

ముగ శాసించెను. ఆతని తీవ్రకోపము, శోషము, చూచి చిత్రకారుడు నివ్వెరపడెను. చిత్రకారుని కనుగవ్వనుండి రెండు గొప్ప కళికలు నేలబడెను. వెంటనే రాజునమక్షమునుండి వెడలిపోయెను.

పదిగజములు సడచియుండు నేమొ, యీతని కట్టిపుటములకు 'కణకణ' నినాదము విననయ్యెను. చిత్రకారుడవంక గూచెను. మనోహర దేవీమూర్తి మంజహాస మొనరించుచు తన తొత్తు వచ్చుచున్నది. రివ్వన గాలి వీచెను. ఆనూగుత వేగమున పల్లి నాడమ్ముపై బడి చిత్రకారుడు రోదన చేయసాగెను. కుమారునకు గల్లినయవస్థకు తల్లియు దుఃఖించెను. ఒకరికొక రాలింగనము చేసుకొనిరి. వాటికింక స్పృహ లేకు. ప్రేమతరంగములు చాలా కాలము గే విధముగ గల్లెను. తల్లికి పిను స్పృహరా లేకు. చిత్రకారుడు తన మూలము ముచ్చాది ప్రకటన మాచింపి వెడలిపోయెను.

చిత్ర వివరణములు.

—K.O.—

1. గాడేపల్లి వీరరాఘవ శాస్త్రిగారు :—

వీరి వాసస్థానము కర్నూలుమండలములో చేరిన ఎఱ్ఱగొండపాలెము (డిగునపాలెము) వీరు కొంత కాలము గద్వాల సంస్థానకవులుగాను, దైవము దిన్నె శ్రీరామారెడ్డిగారి యాస్థాన కవులుగా నుండిరి. వీరు సంస్కృతాంధ్ర భాషలయందు “శతావధానములు” పెక్కు పట్టణములలో నొనర్చిన లబ్ధిప్రతిష్ఠలు, ప్రస్తుతము నంద్యాల సంస్కృత పాఠశాలలో నుపాధ్యాయులుగా నున్నారు. శ్రీమదహూవిల మహాత్య మాంధ్రీకరించిరి. కర్నూలు జలప్రళయము మున్నగు పెక్కు గ్రంథములు వ్రాసియున్నారు. ఈ పుత్రికయందలి “భారతమాత” అను వ్యాసకర్తలు.

(2) అనుముల వేంకటేశ్వర కవిగారు :—

వీరు నంద్యాల కాపురస్థులు. ఆంధ్ర భాషలో సరసమైన కవితః జెప్పఁగలరు. అష్టావధానములు. “అభినవ తారాశళాంకము” అను నాటకము తన 18 వ వత్సరముననే వ్రాసిరి. స్వీయ సుఖము” మున్నగు పెక్కు గ్రంథములు వ్రాసియున్నారు. ప్రస్తుతము నంద్యాల మునిసిపల్ మహామండః మాధ్యమిక పాఠశాలయందు దాండ్రిపాఠ్యాయులుగా నున్నారు. ఈ పుత్రికయందలి “రవివర్ణ” “కవితా నిరూపణము” అను వ్యాసములకు కర్తలు.

3. శారావర్ణుల రామకృష్ణ శాస్త్రిగారు :—

వీరి జన్మస్థానము బాపట్ల. నెల్లూరు మండలమందలి అనంతవరాహేశ్వరము వాసస్థానము. (రామకృష్ణ సుబ్రహ్మణ్యకవుల) లో నొకరు వీరిద్వరు బాపట్ల శంకర విద్యాలయమందును శ్రీ కురుగంటి పిచ్చయ్య శాస్త్రిగారివద్దను గీర్వాణ భాషను పఠించిరి. వీరు బ్రహ్మశ్రీ, తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవుల శిష్యులు. పెక్కు పట్టణములలో శతావధానములొనర్చి సువర్ణ పతకముల నందిరి. వీరు శ్రీరామనిర్యాణము, కలిచర్య, ఇందుమతీపరిణయము, నీలాకల్యాణము, (హరికథలు మున్నగు గ్రంథములు రచించిరి. ప్రస్తుతము “కృష్ణబోధామృత” మను ప్రబంధము వ్రాయుచున్నారు. సహపాఠి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి స్వర్గస్తులగుటచే వీరు తమ సోదరులగు సీతారామ శాస్త్రిగారు (రామకృష్ణ సీతారామ సోదర కవులు) కలిసి గ్రంథములు వ్రాయుచున్నారు.

(4) కీ॥శే॥ అక్కిపెద్ది సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు :—వీరివాసస్థానము గుంటూరు జిల్లాయందు దలి కళ్యాపురము. (రామకృష్ణ సుబ్రహ్మణ్యకవుల) లో నొకరు. శతావధానములు ; వీరు క్రోధన జ్యే॥ శు॥ 3 సోమవారమున శరీరుగఢతచే బాపట్ల గ్రామంబున స్వర్గస్తులైరి.

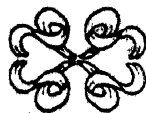
శారా వర్షుల సీతారామశాస్త్రిగారు :— వీరు శ్రీరామకృష్ణ శాస్త్రిగారి సోదరులు. (రామ కృష్ణ సీతారామ సోదరకవులలో) నొకరు. ఈ పత్రికయందలి “ఆంధ్రభాష, వసంతగ్రీష్మములు వులు, శ్రావణలక్ష్మి” అను వ్యాసములు రచించినారు. ప్రస్తుతము, నంద్యాల మునితిఫల్ హై స్కూలు నందు ఆంధ్రోపాధ్యాయులుగా నున్నారు. వీరి జన్మస్థానము అనంతవర్రాగహోరము. వీరు “బాలసితీ, వేంకటేశ్వర శతకము” మున్నగు విద్యాశాఖాదికారులచే నామోదింపఁబడిన గ్రంథములను వ్రాసియున్నారు.

(6) యం. సి. కణ్ణక్ శేషిగారు :— వీరి జన్మస్థానము తిరుత్తణి; వాసస్థానము చెన్నపురి. వీరు రబ్బరుప్లాంపు వ్యాపారాద్యక్షులు. “హిందూ శ్రీ” పత్రికకు సూత్రచతురులు, ఉదారులు.

(7) డాక్టర్ పి.ఆర్.జే. సుంగరంగారు :— వీరు మధుర. తిరుమల్ నాయక్ వంశీయులు.

ప్రస్తుత వాసస్థానము నంద్యాల. వీరు ఆయుర్వేద, యూనాని, ఇంగ్లీషు, హోమోపతిక్ చికిత్సయందలి నిపుణులు. ఆయుర్వేద వైద్య శిఖాముఖి పరీక్షయందారి తేరినవారు. శ్రీ పండిత గోపాలాచార్యులవారి శిష్యులు. వీరు నంద్యాల ఆనరరి మేజిస్ట్రేటుగాను, తాలూకాబోర్డు మెంబరుగాను, సెషన్ జూరి, అస్సెస్ర్ గాను యున్నారు. ప్రస్తుతము మహానందియందు ఆయుర్వేద కళాశాల రు. 50,000 లు వేల రూప్యములతో పెట్టించవలయునని ప్రయత్నించుచున్నారు. వైద్యమునందు పెక్కు యోగ్యతా పత్రికలు పొందియున్నారు.

(8) పాలవర్తి - సూర్యనారాయణ రావు గారు :— వీరు ఆంధ్రభాషయందు సరసమైన కవిత్వముఁ జెప్పగలరు. వీరు హిందీ భాష నుండి మేవాడ్ పతనము మున్నగు నవల లాంఢీకరించిరి. ప్రస్తుతము చాగలమిత్తియందు పాఠ్యాదులుగా నున్నారు. ఈ పత్రికయందలి “దృఢచిత్తము” అను వ్యాసమునకు కర్తలు.

హిందూ శ్రీ

మాస పత్రిక.

1 వ సంపుటం

1927 సం॥రం జూలై నెల 1 తేది

1 వ సంచిక

శ్రీమేధాదక్షిణామూర్తయేనమః.

== ఆశీర్వాదము ==

బ్రహ్మశ్రీ కావ్యతీర్థ మధ్వలపల్లి వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు
(కవితాసామ్రాజ్యము, సంద్యాల)

క. పొందిక యై వ్యాసంబుల,

నందం బై చిత్తరువుల, నానందం బై

సందర్శవిషయముల నీ

“హిందూశ్రీ” వెలయుఁ గాత ధి సూక్ష్మరకరుణన్.

శా. లోకంబందున నెన్ని పత్రికలొ వేలున్ వేలు గాఁ బుట్టు లే

కై కాహంబున కంతరించుటయుఁ బ్రత్యక్షంబ యాంధ్రంబునన్

శ్రీకృష్ణానుపమప్రభావమున నీరీతి బ్రహ్మచారింప క

స్తోకస్వాస్థ్యమునన్ మెలుగుతను హిందూశ్రీ యథాకాలమున్.

మ. పురుషుం దీఱక కొన్ని, కొన్ని నెలలుంబూర్ణంబు గాకుండ, వ

త్సరముల్ నిండక కొన్ని, యేండ్లుచని నిస్తంధంబులునొన్ని, ద

త్తరసామండలిఁ బత్రికల్ వెలయ నుత్సాహించునాబహ్మ బం

ధురదీర్ఘాయువు నీదలంచుతను “హిందూశ్రీ”కి నైనం గృపన్.

ఆయువు నానాట వృద్ధి బొందుచున్నదనియు, కొందరు నానాట క్షీణించుచున్నదనియు, వృద్ధి క్షీణములకు మానవుడే కారణమనియు, వాద ప్రతివాదములు జరుగుచున్నవి. ఈ వాదప్రతివాద తార్కాణముల మధ్య యే కొంతకాలమో ఈశ్వరసేవయో! ముముక్షుర్థ రహస్యమో! దేశసేవయో! సంఘసేవభి వృద్ధియో స్వార్థ పరత్యాగముతో సాధించిన విజ్ఞానశక్తి యొకింత మాత్రము ఫలించునని పెద్దల వాక్యము.

కాలానుగుణ్యముగా, దత్త మండలమందును ఆంధ్రదేశమునందంతట అనేక ప్రతికలు ప్రకటించు చుండుట విదితమే. ఇన్ని ప్రతికలు దేశసేవ జేయుచుండ వానికే తగువసతిలేమి పడరానియిడుమలఁబడి స్వార్థత్యాగముతో సాధించుచుండు ప్రతికాధి పతులకిరత కడుశ్లాఘనీయము.

మా “హిందూశ్రీ” మాసపత్రిక కొలది సంవత్సరముల నుండియు దేశసేవ చేయుటకై ప్రయత్నపడి తగు సహాయము లేమి ముందంజ వేయుచు వెనుకంజ వేయుచు నితర పత్రికా పుత్రికలను చూచినప్పుడంతయు నువిఘ్నములు తనయల్ప జత్వమునకు కొంత కుంగుచు “సిరహ్ పత్రికః కురుతే వ్యయత్నం యత్సేకృతే సిద్ధ్యతి కార్యజాతమ్” అనువాక్యము స్మరించుకొనుచు కొంతకాలము గడపెను.

కొలదిమాసముల క్రిందట ఏద్రావతి సాధనాది శోడిచెలియండ్రతో మనవిః జేసికొనినది కాఁబోలు తన చిన్నిశ్లోకమునకు మారుగా “పశ్చిర్జ్ఞానవయత్నా నాం సప్తమం దైవచింతనం” అనువాక్యమును స్మరించుకొనుచు కొంత ధైర్యసాహస ములతో దేశసేవ చేయుటకై బయలు దేరినది.

భాషాభిమాన మహాశయలారా! ఈ ప్రతికాపుత్రికకు సాతకమహాశయలందఱు సోదర సములు. పోషక మహాశయలందఱు జనక సములు. వ్యాసకర్తృ మహాశయ లందఱు గురు సములు. ప్రకటన విషయవిధాన సత్త్వాసత్వ నిర్ధారణవిషయ లందఱు బాంధవులు. కావున నీ ప్రతికాసుపుత్రికను రక్షించుభారము భారతీయులదియే. ఏత త్ప్రతికాపోషక స్వాములసేవాభాగ్యములభించి నందుల కానందించు మీ సేవకులు.

వి. ఆది శేషు
నిత్యానంద.

ఎం. రామసుబ్బయ్య శ్రేష్ఠి, మునికోటి శ్రీనివాస
ప్రొపైటరు. అభయానంద గీతాతీపాది.

బ్రహ్మశ్రీ శతానధాని గాడేపల్లి. వీరరాఘవ శాస్త్రిగారు (కవితాసహజ్యము సంద్యాల.)

శ్లో. సుజలాం సుఫలాం సౌమ్యాం సస్యశ్యామలకోమలాం,
నిశ్చైకమత్యదాం శాంతాం వందే భారతమాతరమ్ ॥

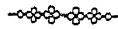
సీ. భృకుటిమాత్రంబున ♦ సకలశత్రుక్షమా పాలుల నదుము భూ ♦ పాలురుండి
కల మెత్తినంత దు ♦ గర్వనర్హారాతి బలమడంపగ గవి ♦ బ్రహ్మ లుండి
తలచినంతనే కులా ♦ చలసంచయంబైన నలచివైచెడు ముని ♦ నాథు లుండి
అలిగిన విలయరు ♦ త్రాకారులై జగత్త్రితయంబు మ్రొగెడు ♦ ధీరు లుండి

తే.గీ. శాలవశమున బడువాట్లు ♦ గాంచినాపు
మంచిరోజులు నివె యరు ♦ దెంచె చమ్మ
నీడుసుతులకు ధైర్యంబు ♦ నెఱవవమ్మ
పరమసుగుణావలంబ శ్రీ ♦ భారతాంబ

ఉ. త్రిరమణీవిలాససర ♦ సీరుహమై భననీయమంగళా
కారము విజ్ఞప్తిగుతటి ♦ కట్టడి సూనులు పుట్టి నీయసా
ధారణకీర్తిమాపి రని ♦ దైన్యముఁ జెందకు మమ్మరో ! నమ
స్కారముపూర్వరీతు లికఁ ♦ గాంగల వన్నియు దేశనూతరో !!

చ. జరగిన యిన్ని నాశ్శవలె ♦ సర్వులు కన్నులు మూసి పూర్వపు
జరితల నేటంగల్పంగల ♦ సాహసు తాదు రటంచు ఖేదముకొ
దారలఁగ నీకుమమ్మ విబు ♦ ధుల్ సుపథుల్ శివపంబు దాల్చి రీ
సిరులు నిరంతరాయములె ♦ సేమము గాంచుము దేశమాతరో .

గీతా ప్రశంస.

భగవద్గీతారహస్యమును ఇదివరలో శంకరులవారు మొదలుకొని భాష్యాచార్యులవరకును తీకా తాత్పర్యవిశేషార్థములతో వ్రాసియున్నారు. త్రిమతస్థులు త్రివిధములగు అర్థములు వ్రాసినను వాఁరినుభవమున సూత్రములయందు వాడుట చూడగా నిశ్చయమగు వేదరహస్యమునకు తోడ్పడు కర్మ జ్ఞాన రహస్యముల కాధారముగ చెప్పినట్లు తేలుచున్నది.

ప్రకృతము కొంతకాలముక్రిందట బ్రహ్మశ్రీ సుబ్రహ్మణ్యస్వామిలవారు (తిరువాన్కూరు సంస్థానపు దివానులుగానుండినవారు) గీతారహస్యమును సేర మూడువిధములగు పుస్తకములను రచించి కీర్తి పురుషశ్వామును వహించినారు.

కీ॥ శే॥ బాల గంగాధర తిలకుగారు గీతారహస్యమును అనుభవాధ్యక్షములతోచేర్చి అనర్గళమగు అనుభవమున కర్మరహస్యమును, జ్ఞానరహస్యములను, విభూతిరహస్యమును, సన్యాసరహస్యమును వెల్లడించి లోకమున కెంతయో యుపకారమును జేసియున్నారు. కాని! వేదరహస్యమగు మూడవపాదమగు గీతారహస్యమందలి నిజమగు అర్థమును కొంత విచారించవలసియున్నది.

ప్రథమమున వేదములను, వేదములనుండి వెలువడిన ఉపనిషత్తులును, ఉపనిషత్తులనుండి గీతలుగను తమవరి సుతీస్మృతి పురాణ శాస్త్రములుగా, వేద భాగములనుండివిభజింపబడి మానవ ప్రపంచమునకు సులభశైలికి తేబడెను. మూడవ పాదమగు గీతలయందు పౌతలిథ్యా యాంతమున “ఉపనిషత్సుగీతాసు ” అని పేరయోగింపబడియె.

కాన వేదములనుండి యుపనిషత్తులుగా మారుటకు కారణమేమి? ఉపనిషత్తులనుండి గీతలుగా మారుటకు కారణమేమి? ఈ విషయములను అలోచించిచూడ వేద భాగములు అతి సూక్ష్మ గ్రాహ్యములనియు అజ్ఞానావస్థ చే ఆవరింపబడిన జీవుని జ్ఞాతృభావశక్తి అనుభవమునకు తోడ్పడదనియు అందలి భాగములు విచ్చిన్నముగ విభజించి ప్రపంచానుభవమునకు సాక్షి చేయుటకై ప్రయత్నించబడినదని తేలుచున్నది.

శబ్దార్థము నొకింత విచారించినయెడల వేద శబ్దమునకు విద్ :—ధాత్వార్థము. ఉపనిషత్తునకు “అసీత్కర్మసాక్షి చైతన్య ఉపసాధన ” మితి పరియోగం. గీతాయాం, గం తంపవా దితిగీతా (ఉత్తరసాంఖ్యం) అనగా? నిత్యపరిపూర్ణ సత్యత్వమునుండి ప్రకృతిమామూనరణ తత్వమునకు తేబడిన జీనసాక్షాత్కార రహస్యమును మరల జ్ఞాతృత్వమునకు నిలుపుకొనుటకై సూచించిన “అసీత్కర్మ ”రహస్యమనియు అందునుండి ఆవరణశక్తి కిలోబడిన అజ్ఞానమును జ్ఞానావస్థకు మరల్చుటకై చూపింపబడిన రహస్యములను తెలుపునది “గీత ”యనియు ప్రతిపాదించబడినది. కనుకనే కర్మనుండి ప్రారంభించబడి కర్మ రహస్యములు వెలిపుచ్చు జ్ఞానకర్మ రహస్యముములతో ముగించబడినది

వేదము సత్యము. ప్రపంచము సత్యము. సర్వము ఈశ్వరస్వరూపము. అందు అజ్ఞానావస్థ చే ప్రకృతి సత్యత్వము స్థిరపరచలేమి అసత్యమనియు అజ్ఞానమనియు లేని పోని దార్శాణములు గల్పించుకొని తార్కాణమున కంతరాయమగు అంతర్వ్యవస్థలతో తక్కించి తక్కించి

తుదకు సత్యము తెలిసినవారి నే సమత్వముగ్గిర
 ఐదును గాన, శ్రీ సర్వలయైక పరిపూర్ణ పీఠాధిప
 తులగు శ్రీ॥ శ్రీ॥ శ్రీ॥ సత్యవాదాంబావధూత
 స్వాములవారిచే అజ్ఞాపింపబడి కృత, తే०త, ద్వా
 సగ యుగములనుండి పరంపరగ నుంచుచుండు
 (అనగ పూర్వము పృథివీబాలుడును తన 8వ ఏట
 నుండి మతములను అశ్రమములను చేరి 24 సం
 త్సరములవరకును కర్మ, జ్ఞానాది మోక్ష సన్యా
 సముపరకు గురుసేవచే గ్రహించి, అచ్చటనుండి
 వారినెలవ్రపొంది 6 సంవత్సరములు దేశాటన
 ముచేసి, తనస్వగృహమునుచేరి గృహస్థాశ్రమ
 మున వేదవిద్యజ్ఞానకిర్మిత సంసారసుఖముల

ననుభవించి తన 80 వయేట (చేక తన
 అంతరాయమునకు 12సం॥లు నిలుచుటతెలిసి
 ఏతత్ పూర్వము గురుచంద్రాద్వపొందిన సన్యాసా
 శ్రమధర్మమును గృహముననుండియే స్వీకరించు
 విధి) కర్మమును కర్మజ్ఞానమును భూతకర్మమును
 అంతమునకు ముముక్షుత్వసాధనమునకుతగు రీతి
 ప్రతియొక శ్లోకమునకును అయిదేళ్లములచో ప
 పంచమునకు వారి వారిశక్తికొలది విశ్రాంతమును
 సాధించుకొనకు ఏలగునట్లు మొదటి అధ్యాయ
 ము తయారగుచున్నది. అంబలి ఉదాహరణ
 మానకై యొక శ్లోకము ఇందు ఉదాహరింపఁప
 బడుచున్నది.

శత్య సృష్టి.

ఓం.

తారకప్రథమశీతము—గీతాః = గంతవ్యాదిగీతా

తారకపూర్వశీతము—గీతాః = గతంస్వాగతమతి గీత

సాంఖ్య ప్రథమపాదము—గీతాః = త్యాగాదితీవ, గీత

సాంఖ్యవృత్తరపాదము—గీతాః = తం గంతవ్యాదితి, గీత

బీజసాంఖ్యం—2.7=27 తత్వములకు అధికారి. సాంఖ్య రహస్యం—7+2=

సూక్ష్మసాంఖ్యాధికారి. 2+9, 3+9= లింగశరీరం. 4 అంతఃకరణ చతుష్టయము.

లు, జ్ఞాతృ 1, 23

అమనస్కము గంఢము, తంభూచక్రం, ఈశశక్తిస్వరూపం, అప్రణవ బీజ

ప్రథమాధికారం గీతాః గీతా = తప

ఓం శాంతి; శాంతి, శాంతి;

శ్లో॥ ధర్మక్షేత్రే కురుక్షేత్రే | సమవేత యయుత్సవః॥

దృష్టాతు పాండవానీకం | కిమ కుర్వతు సంజయ॥

(సశేషము)

శ్రీమద్భగవద్గీతామైనము.

“హిందూశ్రీ”

స్వాగతము.

బ్రహ్మశ్రీ వేలమూరి జానకిరామశాస్త్రిగారు. (పుల్లారెడ్డిపల్లె కంభం తా॥

మ. ఘనతం జెంది పురాపురాతనకథా ♦ కాండంబులో మోదనం
జనకంబయ్య జగత్త్రయమున గడున్ ♦ సంచారముంజేయుచున్
జనవాత్సల్యముకేని ప్రాపగుచు ని ♦ చ్ఛాద్యష్టిమాప్తాందవం
బనుకన్యానుఃకి విశ్వమందుబుధగే ♦ యం జాచు వాసిం చెడిక్.

తత్త్వాస్త్రాలహరిక.

బాలాష్టములెన్నియో కలిగి చె ♦ పృథ్వీరాని దోషంబులం
గోలంజెందుచు మాసముల్ ఋతువులుం ♦ గొప్పైన నావత్సరం
బైలాంత్యము గొల్పుచుండి కడు న ♦ ల్పాయుస్థితిం బ్రతికా
బాలాజాలము దత్తమండలమునం ♦ బ్రస్తావనల్లేకయే
తూలం జూచుచునుంటి మిప్పటికి “హిందూశ్రీ” భవతీర్తి వి
ద్యాలావణ్యము స్వీయసౌఖ్యగుణ వా ♦ రానందకందంబుగా
వాలాయమ్మగ సత్యమార్గకలనా ♦ వ్యాసారపారీణవై
లీలాతాండవ సుందరప్రభల బా ♦ శిఖమీర జాతి ప్రమా
కాలాహిం దిగ్రమింగి నవ్యకవితా ♦ గౌరవ్య చిన్మృతభక్
వీలై నప్పుడు దేశసేవకును సు ♦ విష్ణుద్ధి యత్నించి యీ
కాలంబందున నింపు సొంపుగను వా ♦ క్యశ్రీల జెన్నొంది దు
శ్శీలాధ్వంబును మాని జ్యోతిషకథా ♦ చిత్రప్రభాయు క వె

సౌలభ్యంబుగ వేదశాస్త్రముల యి ♦ స్వాసంబుజేకొచ్చి యీ
 పీఠోకంబున సర్వకాలము కళా ♦ వృద్ధిం బ్రకటింపఁగా
 నాలోకింపఁగ నెల్ల వారలకు బ్ర ♦ హ్మసందముం గొల్పి యే
 వేళ నిన్ను గనంగ ధర్మములు హృ ♦ ద్విశిష్ట లసత్కృతితో
 లీలన్నిల్చి జగత్ప్రమాణతను బా ♦ లికవిార బోకాచ్చి చ
 రాచలూనగ్యము సప్రతర్హముగఁ బా ♦ రావార గంభీరతాఁ
 వేలానిస్సరణ ప్రమాణకలనా ♦ విరూపతనైతిన్యతే
 జోలాతివ్యము జూపవే నెరపవే ♦ సూక్తిప్రభాగితమున్
 బాలజ్యోతిష వృద్ధవైద్యముల తేవకమించి నెల్లపుడున్
 హేలాలీలఁ జరింపుమా నిరతమున్ ♦ హ్రీబుద్ధి నీయొంటఁ బో
 దోలంగావలె నెప్పటప్పటికి స ♦ ద్యోధర్మచుర్మక్రియా
 కాలవ్యాప్తియై నీకుశ్రేయమునుమా ♦ కల్యాణవిహ్నంబగుం
 దూలాజేయు మధర్మబుద్ధి మది “హిం ♦ దూశీ” కళాప్రతికా.

క. పొందుగ “బ్రథవాబ్ధంబున” “హిందూశ్రీ” జననమయ్యున్ నెంతో మోహం
 బందింపగ డికొను. నే, “సందేహములేదు దేశంసంసేవ కిలక.

రవివర్మ (1897—1906).

అనుముల వెంకటేశ్వరకవి(కవిత్వాచారాణ్యము) నంద్యాల.

భారతదేశము మొదటినుండియు కళాభాగ్యవల్లభము కరుణ బుట్టికొట్టి. ఎందరు చిత్రకారులలో-ఎందరు వులలో-ఎందరు బిల్వలలో-ఎందరు గాయకులలో, తెల్పుటకు నేటియల్లురచుచును చిత్రజ్ఞాన మిందుకయు సుపయోగకారి కాజాలదు. కాలము వెంట కన్యమును, కన్యము వెంట మనశ్రద్ధశ్రేమియు-జాలవలెను నాడుచేసినను విష్ణుజీ మన చిత్రకారులనుగూర్చి శిల్పిలనుగూర్చి తెలుసుకొనుటకు మన దేవాలయముయందును రాచనగరాల యందును, చెక్కడపు పనులయందును, వలసినంత సాధన సామగ్రి కలదు. ఒక్కొక్కసారి కళావిషయమే దేవుడు నడిచిచటలుండెడిది. కాని వెంటనే యెవరిగోయొకడే కవిత్వమో - శిల్పమో - చిత్రకారకమో నేర్చికొని పూర్వవైభవమును స్ఫురించే చొచ్చుచుండుట చుట్టించుచున్నది. అట్లు చిత్రకారకత్వం పనిలో దలయెత్తి ప్రసిద్ధిజెందిన వారిలో సురేంద్రనాథగాంగులీ, అవనింద్ర నాథ టాగూరు, మహాతర్, రవివర్మయు ప్రగణ్యులు.

అందు మనమిప్పుడు రవివర్మను గూర్చి తెలిసికొందము. రవివర్మ కళాప్రేమిత జీవితపర్యంత మెన్నడును దరిద్రతా పితాచమితో దగవులాడిమైన నెరుగడు. గొప్పగొప్ప కళా ప్రవీణుల నెవరినైన బరికింపుడు! సాధారణముగా వారి ఢీకేక్కి బద్దనితోధియగు దరిద్రా జీవిత వారి నాశ్రయించియే యుండును. గొప్పవారి దానిద్ర్యము సారస్వత లోకమునంగల ముఖ్యమగు తమాషాలలో నొకటి. కాని వారిలో గొందఱైనను చాలవరకద్రుష్ట బాలురగు వారుండకపోలేదు. అట్టి వారిలో రవివర్మ యొకడు.

రవివర్మ 1848 సం॥ తిరువాన్కూరు రాజ్యము ఖ్యుపట్టణము తిరువేండ్రమునకుత్తరమున ననేకయోజనముల దూరములోనున్న కిలిమనూరను గ్రామమున జన్మించెను. అతని తుటులబ మాదేశ చరిత్రలో మిగులబ్రసిద్ధిజెందినది. గౌరవనీయమైనది. కొన్నాళ్లకు బూర్వము తుటులబము వారాదేశములో గొంతభాగమును బరిపాలించిరి. విద్యావిషయక కృషిలో దిరువాన్కూరు కడు ప్రసిద్ధి వహించినది. కాని, మొట్టమొదట కిలిమనూరే యీవిషయమునకు పీఠస్థానమని చెప్పవచ్చును. ఎట్లుండునను నటు మిక్కిలి గర్వింపదగి

నదియు, విచిత్రమయినదియు నగు విషయమొందుగలదు. క్రమముగా రవివర్మ దేశానాశముల నిప్పుడెయ్యని ప్రాజ్ఞత చెట్టుబడెనో యేతత్కళాకుశలతలోని భాగ్యవంతులగు రక్తనాశములు మొదలునుండియు నతని తుటులబ సామాజికులలో బ్రవహించుచు నేయుండెను.

రవివర్మత్వ స్వయముగా గొంతవరకు గవిత్వములోను, చాలవరకు విద్యావిషయక కృషిలోను బ్రవేశముగలది. అతని సినిమా రాజవర్మగూడ నొక విధముగ మందికళాకుశలుడు. అప్పుడప్పుడు రవివర్మ యతని పనినిగనిపెట్టి చూచుచుండెడివాడు. అప్పటికింకను నాన్యభాషయంత వ్యాపకమునలేదు నతడు బాల్యములో సంస్కృత పాఠశాలలో బ్రవేశించెను. ఇతర బాలురవలె నతడు తరగతి పాఠముల గమనింపక పుస్తకములవలె పారవైచి యెప్పుడును గోడలపైబిచ్చిగీతలు గీయుచుండెను. ఇట్టి విద్యార్థి దశ ననుసరించి యొక రాబోవు చద్రవ్యమును నిగ్గయింప దలచుటకంటె బుద్ధిహీనమగు పని వేరొకయుండదు. ఇదిగాక వంశక్రమాగతమగు నుజ్జయింక కథగలదు—అది కథయేయగుగాక—తప్పక వ్రాసియుంచదగినది. రాజవర్మ (అతని సినిమా) యొకానొక సమయమున నొక చెట్టును చిత్రంపం దొడగెనట! అతడు సగము వాగిసి యాచలకేగగనే రవివర్మ యందుబ్రవేశించి దానిని నొక చిలుకను రచించెనట! ఆ చిలుకవలన చెట్టుగూడ చెడిపోయి యుండునని నానమ్మకము; కాని, రాజవర్మ యాపిల్లవాని తుతూహలమును దీర్చివేశాలక పటుము నున్నదున్నట్లే ముగించివైచెనట! చిత్రము నశించినను కథమాత్రమిప్పటికిని మనహృదయములలో నాటుకొనియే యున్నది.

1862 సం॥ అతనికి చాలముఖ్యమైనది.(eventful) అప్పుడతనిపినతండ్రితో నతడు తిరువాన్కూరు మహారాజును దర్శించబోయినపుడు 14 వత్సరముల వయస్సు. ఫిద్యాన్ధిదశలో నున్న యాతుమాగునకు పినతండ్రి మహారాజు పరిచయమును గలిగించెను. రాజుగారతనిని మెచ్చుకొని యతనికొక రంగులపెట్టెను బహుమానముగ—(అది 1862 సంవత్సరము నందలి రాజబహుమానము.)—నొసంగెను. కాని, బహుమానమున కది తగిన సమయముకాదు. ఈ కాలపు పరిస్థితులను బట్టి గుప్పటి కత్యంతమనోహరమగు నారంగులపెట్టె చాలవిలువగలదనుటకు సందియములేదు. రవివర్మ మాత్రమట్లు తలచియుండడనియేనా యభిప్రాయము.

కర్మాత కొంతకాలమున కట్టి దివసమొందు లభించెన నటలూ నాశ్వర్యమేమియులేదు. వివరవివర ఆనెట్లైల నెంపనివో చాలవరకొకను నభివృద్ధిజేసి యుండవలసినవాడు శిష్టి సందర్భమున

* Full many a gem of purest ray serene
The dark unfathomed Caves of Ocean bear

గీ|| సాంద్రదినకర కేరణంబునరణి ధరణి

బ్రబలకాంతి దనర్చిడి వజ్రవితతి

గలిగియుండును గాఢాంధకార బంధు

రాశి యందలి గూఢ తరంగసమితి.

* అని (గ్రే) (Grey) వచించియున్నాడు

పిసత్తండి, లేక తనకుంటుంబములలోని యిరులయట్ల కాక రవివర్మ నారంగులపైట్టె సహజ కళావశలతనుండి తప్పించెను. ఇంతకుముందాతడుపయోగించు వానికంటె భాగ్యవంతులును—సాధారణ శాస్త్ర పద్ధతిప్రకార మొక దాని నొకటి కలుపుటవలన నేర్పడినవియు నగు పలుతెలుగుల రంగుల వంక కాతని దృష్టి నారంగుల పైట్టె మరలించెను. ఒక పద్ధతి నవలంబించుటయు—దాని వలన ననేకములగు రంగులు సృష్టించుటయునొకటియై నొకటి యభివృద్ధికొర కేర్పడిన దివ్యసోపానములు

పూర్వాచారములింకను నగ్రముగాని విషమసమయమున—రవివర్మ కారంగులపైట్టె కడుస్పల్కుముగా గన్నట్టెను. స్పల్కువిషయములేయాకాలమునందలి ముఖ్యవిషయములు హిందూధర్మ రహస్యముల లోకమునఁ దెలుపుటకు రవివర్మ పాశ్చాత్యపద్ధతుల రంగులుపయోగింప నిశ్చయించెను. ఈ కోరిక యెంతవరకు విజయమందుటచే నుపకారమేర్పడెనో విచారించెను.

ఏదేండ్లవరకును రవివర్మ నీళ్లరంగుల (water colors) తో నీడులాడెను. ఈవధ్యకాలములలో నతనిచిత్రమేదియు ప్రచురణమరాలేదు — ఆనగా నతడేదియు నితరులచేతులకెక్కువజ్ఞులగుటలేదు. అతనికేవిధముగామాచినునదియైనకీటులును లేవు. ఏమివా? సినన నతనికతడేమెచ్చుకొనుటయొ నిందించుకొనుటయొ యొనర్పవలసియుండెను. 1865 సం॥రము తిరువాన్కూరు రాజకుటుంబమునకుచేరిన యొకశ్రీ నతడు వివాహమాడెను; భావిభాగ్యమున కిదియొక గుర్తుగానుండెను. అతడు రాజనగరిలోనే యుండుట కలవాటపడి యటే చిత్రకళాసౌందర్యమును రుచిమాడఁజొచ్చెను.

1868 వ॥ తిరువాన్కూరు మహారాజుగారు తమకు కుంటికుల ప్రతిమలను చిత్రించించఁగోరి యందులకై యూపెనుండి వచ్చుటకు * బాన్సుక్ అనునొక చిత్రకారునకాహ్వాన మందిరి. అతడువచ్చి తిరువాన్కూరు ప్రజలెల్లరదృష్టత మందఁగట్లు నూనెరంగులతో ప్రతిమల జిత్రించెను రవివర్మ దృష్టి యానాతన సృష్టివంకకు మరలెను. వెంటనే దానినతడు పరామర్శించాచి మెచ్చుకొనెను. నీటిరంగులను గొప్ప తనములేక ఖోలేదు; కాని, నూనెరంగుల చాతుర్యమును. గ్రహించిన చిత్రకారుఁడెవ్వఁడు నాపద్ధతి ననుసరింపఁజూడదు. కాని, రవివర్మకొక కష్టమేర్పడెను— ఆకష్టమేయతని జీవితమునంతయు నధిపతియై గావించివైచెను—ఏమనిన, నతనిని తగినశీతుకు పాల్పఁచి విద్యాక్రమము నేర్పవారులేరు అతఁడు బాన్సుకు నర్పించెను. అనాయచేతనో మఱియేకారణముచేతనో దురదృష్టవశమున నతఁడందులకంగీరింప లేదు. తన కళను చూచుటకుమాత్ర మవకాశమిచ్చెను. అందువలన నింతకు ముందతఁడెన్నఁడెఱుంగని కళాకాశల్యము కొంత రవివర్మ నేర్చుకొనెను. తిరువాత యేడేండ్లవరకును రవివర్మను గూర్చి మనకేనియుఁదెలియదు. చివరలో నొక చిత్రకారుఁడుండుట రాజకుటుంబమునకెల్ల సంతోషదాయకమే గాని యతనిని ప్రోత్సహించువారెవరును గానరాకుండిరి. వారి కంటికది యొకతమాషగానుండెను. అతడత్యంత చిత్రవిచిత్రములగు బొమ్మల చిత్రించినను—నంత పరంపరాగతమ బిద్దయగుటచే వారికతనియందంత గౌరవములేకుండెను. అయినప్పటికి నతని పిసత్తండి పలుమారు హెచ్చరించుచు వచ్చెను. ఆదియు, శిష్యుడో యొకసారి దక్కనతని నోటినుండి విలునగల పలుకులు తఱచు వివరాకుండెను.

1873 సం॥ (మదరాసు చేతిపనుల పాఠశాల నూపరింతుండెంటుగా నుండిన) కిమోగారు తిరువేండ్రమునకు విచ్చేసి, రవివర్మకు కనుగొనిరి. సహజముగ నలవడిన యతని చిత్రకళాకాశల్యమునకు వారెచ్చిరవందిరి. రవివర్మ యింతవరకును సరియైన పద్ధతిని నడచుకొనకుండెను. అతని నట్లేవదలిన యెడల క్రమముగా కళనశించిపోవునని కిమోగారెఱిగిరి. కావున వారతని నొక చిత్రము నెటులయిన కన్పపడి వ్రాసి దానిని మెనపత్తరము మదరాసు ఎక్కిలివక్ నకు తీసుకొనిపోవలసివదిగా హితబోధణచేరి. ఘనతచెందిన మహారాజుగారు పైతము కిమోగారిని గొప్పజ్ఞునిగా ప్రోత్సహమున కాశ్వర్యపడి యందులకు కావలసిన ధనసహాయ మొసంగిరి. రవివర్మయు నిక నదేపనిమీద తనకాలమున

గతము. 1874 సం॥ యవరలో నాచిత్రప్రతిమ ప్రమరం
పరచెను. తలలో వల్లెపూలదండ నలంకరించుకొని నొ
క “నాయకు లేరు” యందు జిత్రంపలుడెను. వస్తుపరిగ్ర
హణమే ప్రత్యేక సంతోషదాయకముగ నుండెను—అందు
లో నది సవిన భావపరంపరకు బుట్టినిల్లయి తనరారుమండె
ను. మదరాసునకు నాయరుల చక్రదండ మొక విధముగ
చూపింపఁజేయునది గలిగించెను. చిత్రపటమునందొక విధముగ
జీవశయ్యగుపడెను. దానిని బరికింప గుంపులుగుంపులు త్రొ
కికొనినచ్చిరి, జనసామాన్యము రవివర్మ కత్తిని గుర్తించెను.
ఇట్టిలందఱు ‘గలసిగవర్మ మేడలు’ నిచ్చునట్టి మెచ్చి
కొలు నాప్రతిమ బడయఁగలిగెను. హాస్యపుష్పపు చిత్రప్ర
తిమఁజూచి మిక్కిలి తహతహపడి స్వయముగా రవివర్మతో
చాలాసేపు ప్రసంగించెను. అప్పుడెక్కడలేని కార్యాను క్ర
మణికలఁ గూర్చిన కథలు తెల్పులు జరిగియుండునని మన
మూహింపవచ్చును.

రవివర్మ తుతి పరామృతముడై, కాన్పిలునవీడి తిరువేండ్ర
మునకేతంచెను. మహారాజా పటము తనసంతమైనట్లెంచి
చాల సంతసించెను. మునుపటిదానివంటిదే మరల రెండవ
సంవత్సరము , వీణవాయింపు నొక యరవపిల్ల , చిత్రంప
బడియెను. ఇది తొల్లిటికన్న నేమియు భావోన్మేషణము
నగాని, పరిసమాప్తిలోఁగాని యంత బాగుండకపోయినను—
రెండవసారి బంగారుపతకమును సంపాదించుజాలెను. 1875
సం॥ యువరాజు [విద్యార్థ చక్రవర్తిగారు] మదరాసునకు
వచ్చియున్నపుడు సందర్శించఁబోయి తిరువాన్మూరు మహా
రాజువారికి గొన్ని రవివర్మ చిత్రపటములు సమర్పించిరి.
అందులో ‘నరవపిల్ల’ యొకటి పాశ్చాత్యవిద్యా పరిచయ
లాభము లేకున్నను రవివర్మచూపిన కళాప్రావీణ్యమునకు
యువరాజుగారాశ్చర్యపడెను.

1876 సం॥ మరల మదరాసులో చిత్రకళా ప్రదర్శన
మొనర్చెను. అదికేతుంతల దువ్యంతునకు తేజావాయుప్రతిమా
కథ యడఁజుకును దెలిసియున్నదగుట చిత్రము—వెంటనే జ
నసామాన్యముయొక్క—మనసుల నాకర్షించెను. హైంద
వనాటక స్వతంత్రోత్సాహములతో పరిచయము జేసికొను
ట కతనికిదే మొదటిసమయము — భావప్రకటనముగూడ
చాతుర్యముగనే యుండెను. చాలమంది అప్పుడు విమర్శన
లతో గుంపులుగూడిరి. కాని యివియెల్ల సామాన్యాభిప్రాయ
యనుచే గట్టివుచ్చుటయే. హిందువుల పురాణగాథలలో

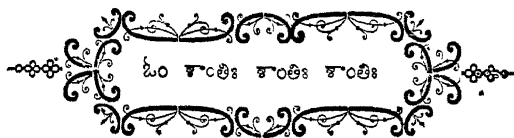
నొక విధముగ కదలిక గలిగినట్లయ్యెను. ఈచిత్రీకరణమును
హాబ్స్టెరువాత మదరాసు గవర్నరుగా నేగుదెంచిన డ్యూల్
ఆఫ్ బకింగ్ హామ్ గారుకొనిరి.

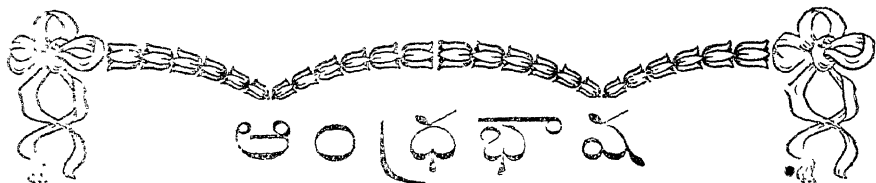
తరువాతి రెండేళ్లలోవీల రవివర్మ గవర్నరుయొక్క
యను, నతని కుటుంబ సామాజికల యొక్కయు, ప్రతిమలను
చిత్రించెను. ఇందలి మొదటి ప్రతిమ ఇప్పటికినిగవర్న మెం
టు హానులోనున్నది. ఉన్నదున్నట్లు గౌరవముగానుండు
టలేప్పు యింకేమియు నట విశేషములేదు. చిత్రీకారుఁడా
ప్రతిమ యెడ నంతగా శ్రద్ధచూపినట్లగపడదు. అయినను
మరియొకవిధమున నది స్తుతిపాత్రముగ నున్నది. ఎట్లనిన
పూర్వపు హిందూచిత్రములు విశేషించి భావప్రధానములు.
రవివర్మ యా నిగూఢ పద్ధతికి బిట్టువృత్తిరేకముగా సంచ
రించెను.

1878-81సం॥రం వరకును రవివర్మ నిశ్శబ్దముగ కష్ట
పడి పనిచేసెను సర్వత్ర పేరువ్యాపించుటచే, నవీనప్రతిమ
ల కొరకు దక్షిణహిందూదేశ జనసామాన్యమతనిచేతులు నింపె
ను. అప్పటి చిత్ర ప్రతిమలన్నియు చాలవరకు క్రమ క్రమ
ముగా దక్షిణ హిందూస్థానమున ప్రతియింటిలోను నిండి
పోయెను. అందుఁ గొన్నిటిని చూడగలిగి నప్పుడంతయు
నింక కొంచెము మతవిషయ ముండియుండిన బాగుండునని
నే ననుకొనెడివాడెను. ఈకాలమునందతఁ డొక్క పురాణ
విషయములే నేయెక్కుడుగా చిత్రించి యుండలేదు. అయిం
తలో నొకా నొకడైన నొకేత చెప్పఁదగిన విషయమును
గలిగి యుండక పోలేదు. అట్టివానిలో ‘సీతామానసపరీక్ష’
యొకటి సమూహముతో గూడి యుద్దేశక పూరితముగా
నున్నది. కథయందఱకుఁ దెలిసినది; కానిచో చిత్రమునుండి
యెవ్వరు నర్థమాహింపఁ జాలరు. సీత, రాముఁడు భూదేవి
వీని నొకటొకటిగాఁ దీసికొని చూచినచో బాగుగ నేయున్న
వి పరీక్షకు నిలిచిన సీత శాంతి, రాముఁడువిదనాడి నప్పటి
యామె హృదయావేదనము, చక్రగప్రకటించఁబడినవి. కా
ని వెనుకటి చిల్లరబొమ్మలపద్ధతియు చెడిపోయి యంత తృప్తి
కరముగ లేవు. ఎందు పరిక్షించినను రవివర్మ తోతునకు
దిగియుండలేదు—బట్టయల నతఁడొక పనినిజ్ఞులరెనుండెను.
లత్తులుండు నిక్కముగ భావహీనుఁడు. సాధారణ సంగ
తులలో రవివర్మభావము లతిగభీరములు—ఇంకను మొండి
కిబడి ముప్పుదియేండ్ల యువకుని విమర్శించుట తెలివిహీనత
యే. సర్. జి. మాధవశాపుగారి దృష్టిదానివైఁబడి, యా
యన మిగుల నాశ్చర్యచకితుఁడాయెను. అతఁడా చిత్రమును

దెచ్చి ఘనతఃకెడిన గాయక వార్ (బరోడా) గారికి సమర్పించెను. ఈ సమర్పణము, మరుసటిసంవత్సరము తన పట్టాభిషేక మహోత్సవమున కళాకోవిదుని సిలిపించుటకు గాయకవారితో తగిన పరిచయము గలిగించెను. కొంత కాలమతఃకు బరోడాలోనే నిలిచి రాజకుటుంబము వారి యొక్క ప్రతివలను చిత్రించెను. రాజకుమారుడు తన జీవితాంతము వరకు నీతని మఱచిపోనంతటి మహానంద మందుట కాచిత్రములే హేతువులయ్యెను. అతఁడునుండి తిరిగి వచ్చినతోడనే చిత్రకారుడును నతని పినతండ్రియు నగు మహాశయుఁడు గతించెను. 1885 నుండి యతని మృతి (1806) పర్యంతము రవివర్మ జీవిత మొకటిరెండు మాటలలోఁ చెప్పివేయవచ్చును. ఇందందు దిరిగి చిత్రము లువాశి పేరు సంపాదించుటతోడనే యీ కాలమంతయు గతించెను. ఒకటి రెండు తప్పు యీ కాలమున మనము జ్ఞాపక ముంచుకొన దగిన విషయములంతగా జూపట్టవు. 1685 సం॥ మహీశ్వర మహారాజుగారి **Private Secretary** యొక్క చిత్రము రవివర్మకు కీ॥ శే॥ మహారాజుగారి పరిచయముగలిగించెను. మహారాజుతని నాద రించెను. కొన్ని ప్రతిమలు చిత్రింపబడెను. పురుష్కొట కుటుంబమువారి ప్రతిమలు గూడ నతడు చిత్రించెను. దాని చే నప్పటి మదరాసు గవర్నరుగానుండిన (M. E. Grant Duff) యమ్. ఇ. గ్రాంట్ డఫ్ గారి పరిచయ మొక్కింత లభించెను.

హిందూత్వరాజు, చరిత్రాత్మకములగు చిత్రముల నతఁడు పెక్కింటిని వరుసగా రచించెను. రామాయణ మహా భారతములేయందు ముఖ్యములు. అతఁడు చనిపోవునప్పటికి మనకు పూర్వగాఢలలో చాలవరకు తెలియనివే లేకుండెను. రాజాదరణము, ప్రజానురాగముకూడ నతని గొప్పదనమునకు కారణములయ్యెను. దానివలన నతఁడంత యెక్కువగా గాకపోయినను—చాలవరకు లాభమును సంపాదించెను. దీని కొరకతఁడొక ముద్రాయంత్రమును సంపాదించెను. ఏరంగున కారంతఁడయ్యు గొట్టిచ్చెను. కాని దీనివలన కళకు లాభమేమియు కలుగదనుట యటుండ—నవ్వుమే చాలవరకుండుననియే నా యభిప్రాయము. రవివర్మ హిందూజాత పు చిత్రకారులకెల్ల నాయకమణివంటివాఁడు. అతఁడు చాలమంది శిష్యులను సంపాదించగల్గెను. సద్యశిముమిన్ను ముట్టవలసిన దినములలో—నతనిస్థానములే మిన్ను ముట్టటచే వెన్నెల దినములుపోయి కడకు చీకటిదినములు వచ్చెను. చావు తరువాత నతనికి గలిగిన సంతోషములో ముఖ్యమైనది 1600 సం॥ తిరువాన్కూరునకు వచ్చి కర్ణాట ప్రభువు గారతని చిత్రముల సందర్శించి మెచ్చికొలు దెబుపుట. కమముగా నాలోగ్యము నకించుటచే రవివర్మ 1906 సం॥ రము ఆక్టోబరునెల 2 తేది నాడీలోకమును విడిచి, కీర్తి శేఖుఁడాయెను.

ప్రహ్లాదీ రామకృష్ణ సీతారామ సోదరకపులు, (శతావధానులు. అనంతవరము.)

ఉ. వాగనుశాసనాని కవి*వర్య విచోరచనా చమత్క్రియో
ద్యేగ విలాస దివ్య షడ*విసముషస్థిత, నార్య భూవర
త్యాగ గుణానుకూల బరి*తస్త వనీయ మహాంధ్ర భారతిక్
న్వాగత మిచ్చి గౌరవము * సల్పుడహేహా! రసికావతంసముల్ !

సీ. కోవిదావళికి ముం*గొంగుబంగారంబు శబ్దార్థసమితికి * జననసీరు
ఉపమాద్యలంకార*నిపుణత కాలయం బమరవాగ్రముశి నె*య్యంపుఁజెలియ
బహుళశయ్యావృత్తి*పాకంబులకు తాపు హావభావముల వి*హార వనము
నవరసంబులకుఁ గా*ణాచి ఛందోబద్ధ వృత్త సంతతికి ని*వేశ గృహము

గీ. పుష్పసాయక సాయకో*ద్భూత శర ప
రంపరోపమపద్యవి*చరణ దక్ష
కవివరాళికి నాట్యరం*గస్థలంబు
ఆంధ్రభాషావఘాటి బు*ధావలార!

మ. హ్నిభ్రువుల్ బంగరుపల్లెరంబులను రూ*ప్యంబుల్ సమర్పించి తా
మిభయానంబుల నుత్సవంబులను జే*యింపంగ, విద్వద్వరుల్
సభలెన్నె న్నుయొనచ్చి స్తోత్రముల స*ల్పక్ బూర్వకాలంబునం
దభిమానంబున నాంధ్రవాగ్జనని వా*హ్యళిక్ విడువినపడే ?

సీ. రాజరాజనగేంద్రుఁ * డోజమై స్థిరతర కరుణార్ద్ర దృక్కుల*నవయకున్న
కృష్ణరాయలు దయా*మృతవారిరాళిలో ముంచియు నోలలా*డించకున్న
మనుమసిద్ధి నృపాల*హళి కూరిమిముద్దు పట్టి చందానఁ జే*పట్టకున్న
చాళుక్యనరలోక*సార్వభౌములు గజో త్వవముల వేడుక*సలుపకున్న

గీ. కంజభవ కంజశ్రేత ప * త్కంజయుగళ

మంజుమంజీర సింజాస * మాననినద

సమవచోధాటి యాంధ్రభా * పావసూటి

యస్ మింపక నిలచునే? * యాంధ్రులార!

ఉ. రాయల గన్నగిటి కవి * రాజుల నాల్కలమేనుమాటి ; వె
మాయల హొంతకారియి * మాటికి మాటికి రాజరాజులక
డాయుచు ; దూరమేగుచును * డావుపజావుపయోగపెట్టి భ
ద్రాయత పీఠమెక్కె మన * యాంధ్రవచోగనతోటి వారిలోక.

మ. కలవెన్నెన్నియె బాసలీజుతి ని * క్కాలంబునక ; వానిలో
పల్ల; శబ్దాథ రసాలవాలమయి; భా * స్వస్థలికాసూన పే
శలమై; యిక్షురస ప్రవాహమయి; రా * జత్తీర్తియై; ముప్పు నీ
తెలుగుక బాసనుతింప గాఁ దగచె? పు * ధ్విక బండితగ్రామముల్ !

ఉ. నన్నయకన్నవాఁడు; కవి * నాథుఁడు తిక్కనవెంచినాఁడు; వి
ద్వన్నుతుఁడైన పెద్దన స * దారసపుష్టి నెచ్చినాఁడు ; పో
తన్న యఖండభక్తి రస * మబ్బగఁజేసినవాఁడు ; దేశముల్
గ్రన్నన ద్రిప్పె నీ తెలుగు * గన్నెనిలక గవిసార్వభౌముఁడుక.

ఉ. భర్గజటాటవీ లుతద * భంగ తరంగ వయధునీ జవా
నర్గళ నిర్గతామలర * సాధిక సాధువచో విలాస నై
సర్గిక పాడితీగరిమ * జాలిన వేములవాడ భీముఁడీ
మార్గము మంచినంచు గద * మాచక యాంధ్ర కవీంద్రుఁడౌటయి !

ఉ. అరున భీష్మకర్ణ భయ * దాహవ రంగతలోగ్ని కార్ముకో
త్పజ్జిత వాయువేగ శర * జాల సమాన మహాశుషద్య వా
గూర్జిత కీర్తిశాలియన * నొప్పుచుఁ డెల్లన భట్టమూర్తి తా
నార్జనజేయఁ డే? నరవ * రాధిప దత్తజయాంకముల్ ధరక !

చ. ఆమర వరప్రసూన విను ♦ తాభరణ భరణాయమాన వి

భ్రమ సుకుమారసారి నన ♦ రమ్య విలాస కళావిలోల ను

త్యమత మనోజ్ఞ సౌమ్య కవి ♦ తావనితా మహితానురాగ ధీ

ప్రమద మెలర్పఁ దిమ్మనకివి ♦ భాసిలడే? కవులెల్ల మెచ్చుగో? ?

శి. పొంగిన పాల చందమునఁ ♦ బోయెడి దివ్య కవిత్వ వాహినీ

రంగదభంగ మంగళ తరంగ మృదంగ నినాద నిస్తులా

పాంగ సమానయాన మృదుభావ విలోలత నందియాలలో

బింగళి సూరనార్యకివి ♦ పెద్దతనంబున విఱివేగఁడే ?

సీ త్రైలింగభూప సామ్రాజ్య రమామనోహర ముఖాలంకార ♦ మాంధ్రభాష

కర్ణాట కేశ్వర ♦ ఘనజయలక్ష్మీ ముఖాంభోజ దరహాస ♦ మాంధ్రభాష

వేమ భూమిశ్వర ♦ వితత రాజ్యేంద్రి హరి మాశిష్యమీ ♦ మాంధ్రభాష

మనమక్షితీక సు ♦ వత్కామినీ శిరః ప్రాంగణ మంజరి ♦ మాంధ్రభాష

తే.గీ. సుందర నవార విందమ ♦ రందపాన

మత్త బంధర గానాస ♦ మానపండి

తాళి చిత్త సముల్లాస ♦ మాంధ్రభాష

నాదరింపఁగ వలయునో ♦ మాంధ్రులార!

సీ. ఆసేతు తుహినహి ♦ మా చలావధి భూమి సంస్కృతవాణి ♦ ముంచునాఁడు

“ముందునే నేజన్మ ♦ మండితి”నని యరవంబు తాదండెత్తి ♦ వచ్చునాఁడు

“దానికన్నను దొలి ♦ నేనె, నే”నని కన్నడంబు వాదింపఁ దొ ♦ డంగునాఁడు

ప్రతిపట్టణమున నా ♦ ప్రతిభ సాగింతు నటంచు హింది బెద ♦ రించునాఁడు

తే.గీ. ఒక్కరిని బోవనీయక హాసభాష

మించి చెవులను బట్టియాడించు నేడు

తనఘనత సుంతయేనియుదఱుగ నీక

సంచరించెడు మాంధ్రభాషావధూతి.

క వి తా ని రూ ప ణ ము

బ్రహ్మశ్రీ అనుముల వేంకట శేషకవిగారు, (కవితాసామ్రాజ్యము నంద్యాళి.)

The poet in a golden clime was born,
With golden stars above
Dowered with the bate of hate,
The scorn of scorn.
The love of love.
He saw through life and death, through good and ill
He saw through his own soul,
The marvel of the everlasting will,
An open scroll,
Before him lay with echoing feet he threaded
The secretest walks of fame
The viewless arrows of his thoughts were headed
And winged with flame.

Tennyson.

క్రొత్తమున దేనికిని శాశ్వతములేదు. నేడు చూచెడి వస్తువు రేపును, రేపు చూడెడి వస్తువా మఱునాడును నుండదని మనమెఱుంగుదుము. అట్లయిన దేనికిని శాశ్వతములేదా? ఎవ్వరును చిరంతనము వర్ధిల్లరా? యని సందేహము కలుగవచ్చును. నిజముగా నది సందేహింపవలసిన విషయమే. యోచింపగా నట్టి వాఁడొక్కఁడు మాత్రమే యున్నాఁడు. అతఁడత్యంత ప్రతిభావంతుఁడు. “ప్రజ్ఞాన వనవో న్మేషశాలినీ ప్రతిభామతా” యని మనశాస్త్రకారులు వచించిరిగదా? క్రొత్తక్రొత్తకల్పన

లఁజేయు బుద్ధి వికాసముతో నతఁడు స్వర్గలోకమునకును, మధ్యమలోకమునకును, మధ్యనిలచి సృష్టికర్తయై, సర్వశాస్త్రములు-సర్వధర్మములు బోధించి, సర్వశక్తులుగలిగించి, సర్వశుభములు సమకూర్చి యనవరతముఁ బరోపకార మొనరించుటయందే తనయావజ్జీవమును వినియోగించుచుండును. పురుషార్థమును చవిజూపి, జగతీచక్రమునంతయుఁదన చూపుమేరకు సాగునటులొనరించును. మంత్రహస్తములెల్ల వెల్లడిచేసి, కష్టనుఖముల గడించి, దేశకాలపాత్రాదికములఁ దెలిసి, పాపపుణ్యములఁ బరిగణించి

కాలమువెంట - కర్మమువెంట మనోవేగమునఁ జరించుచుఁ బ్రపంచమున సుస్థిరుఁడై నెల కొనును.

అతఁడెవఁడు ? అతఁడే ప్రకృతికంటెను ప్రకృతి దురాపముగు సత్తామాత్రము కంటెను, మనముకనులఁగాంచు పృథివ్యక్తికంటెను, కను లకుఁ గనరానిదేవతలకంటెను, నంతకన్న నధి శూలగు వారందఱికంటెను నధికుఁడై మునియై కీర్తికాయుడగు కవి. అతఁడే ప్రకృతి కాధారమై, యనంతముగు భావవీధి దిగుఁగఁ గలుగు తత్వజ్ఞుడు. అతఁడే సకలవృద్ధయ కేదారసీ మలదున్ని పడుచుచేయఁగల కృషీవలుడు. అతఁడే నవరసవీజములనాటి, మొలకలెత్తింపఁ జేసి, కవితాలతను బెంచి పెద్దఁజేసి, సుకృతిను మములఁ బూయఁ జేయఁగల తోటమాలి. అతఁడేదివి-అతఁడేసర్వమును-అతనికంటె నధి కమేలేడు.

విశ్వవిశ్వంభరాపురోభివృద్ధికి మూలకార ణుడు కవి, చరత్రజ్ఞానమునకుఁ బునాది వైచినదికవి. కవులు లేని దేశమే లేదు. యింతయేలే? కవులులేని భాషయేలేదు. కవులు లేని ప్రపంచమేలేదు. పాల్కికిలేకున్న రామ కథతెలుపో-నలుపో. యెవ్వరికైనఁ దెలిసియుండునా? వ్యాసుడు పుట్టకున్న పాండవుల మన మెఱుంగనైన నెఱుంగుదుమా? కాళిదాసు జన్మింపకున్న శకుంతలా దుష్కంఠుల మనము క

న్నెత్తియైనఁ జూచియుందుమా? “రవిగానని చోకవిగాంచునే గదా?” యనుటసత్యము. కవికిఁడెలియని విషయమేలేదు. కవియెఱుంగని శాస్త్రమేలేదు. సర్వమును కవి నిర్మితము. కవి రచితముకానిది లేనే లేదు. కవి దేవునివంటి వాడు.

సృష్టికిఁ బృథివీసృష్టి యొనర్చుటలోఁ గవి మనంబు సునిపుణమ్ము. వీరుని కత్తియైన నొక వేళ పసును గోల్పుడి వ్రేటు గుఱితప్పి పోవునే మోగాని కవీశ్వరుని కలము మొక్కపోదు. లక్షలకొలది వీరభటులకంటె, నొక్కఁడైనను కవియేరాజ్యమున కత్యంత సౌఖ్యమొనగూర్చు టయందధికుఁడు. భూలోక వృక్షములన్నియుఁ గలములుచేసి, సప్త సముద్రములు శిరాబుడ్లుగా, నాకాశమను కాగితపు బుట్టపై వ్రాసినను సత ని మహాత్యమింతంతయని చెప్పటకు వీలు లేదు.

నిరంజనుఁడును, నిర్వికారుఁడును, నిరా మయుఁడును, నిర్వికల్పఁడునగు భగవంతుఁడు కొందఱు భక్తులను మాత్ర మాకరింపఁ గలిగెను. తత్వశాస్త్రజ్ఞులూ యింతప్రజ్ఞయే మహా గొప్పయని యొప్పుకొందురు. కాని కవీశ్వరు డో-లోకమునంతయుఁ దన చూపుమేరకు మఱి లించెను. మాటలతో విసిగిపోయి లోకము పాటలకొఱకు కవీశ్వరుని వెంబడించెను. చూచితిరా! కవిమహిమ? కావుననే-

ద్విపద. కురిసెను వాన మేల్కొనెగవీందుండు
పుర నిషద్యలఁబడి పోయెనాతండు
మలయానిలఁడు సూర్య మండలమునుండి
లలివీచె ; నీడ తరఁగలు గోధుమల
పైరుపైఁబడె : నొంటిపాటనను గడి
దీరి, మేఘులలోఁ దెల్లవోనంచ,
పాదంబులకా భరద్వాజుంబు పడఁగఁ

దాఁ దీసెరాగమాతల డింపునొక.
 పిట్టతటుక్కునక విడవేకొడ
 నట్టె తానడఁగెఁబామది రెమ్మకింద
 నెటోకాళ్ల నాహార మిరికించు కొనుచు
 నటవిశ్వేనము నిల్పెనట్టె ముక్కుమీద
 “ నేనాడొ జరుగఁబోయెడి దెలింగించు
 నీనాడితం”, డంచు నిటులంచె శుకము—
 “పాటలన్నియు నేనుఁజాడితింగాని
 పాటయింతటి సౌఖ్యపరమైనదెఱుంగ”

అను కవి గీతమున ‘తెన్నినక’ కవి మహిమఁ ప్రకృతి కతీతముగ వర్ణించియున్నాఁడు.

P. O. No. 1.

డాక్టర్ రామకృష్ణ అప్పారావు ఆస్పిటల్.
 వెలుగోడు,

సుమారు 1000 రూపాయలు ఖర్చు చేసి 3000 రూపాయల ఇక్ష్వామంతలతో
 ప్రారంభించ బడినది.

సర్వవిధనేత్రరోగములు గ్యారంటీగా కుదుర్చి రోగులను సంతోషపరిచి తగు
 చార్జీ చేయబడును. చికిత్స కుదరనియడల మీపైకము వాపసుచేయబడును. గొప్ప
 సర్టిఫికేట్లు పొందియున్నది.

యొకతూరిమావద్ద పరీక్షించి వేరుగ్రామములకు మీధనము శైలప్రచేయక
 స్వస్థపడుడు.

N. B. విషయములు తెలియగోరువారు కాగితమాలకముగా తెలుసుకొనవచ్చును.

అడ్రస్సు:—యం. కె. పి. రామకృష్ణ,

యం. బి. (Homo)

Eye specialist.

వెలుగోడు.

భద్రగిరిసీతారామశతకము

“అభినవ నన్నయభట్టు” బ్రహ్మశ్రీ రాళ్లబండి నృశింహశాస్త్రి గారు (అనంతవరాగిహారము)

మ. వెనుకన్మృందర రెండుపక్కల నభోవీధి ధనుస్తూణ మా
గ్గఱలై తమ్ములు నీవు నీభటులహారాత్రంబులకు సంధ్యలకు
నను రక్షింతురుగాత? దుర్విషయ చింతం బాసి సంతోషి నై
దనియె? భద్రగిరింద్రధామ! జయ సీతారామ! దేవోత్తమా !

మ. సిరులివ్వం దగినట్టియాలు; మరునాఁడేసింపఁ జాల్వెలు; సం
గరమందడములేని వాలు; హరువిల్లిఁగిండించిగ్రాల్వెలు; మేల్
దొరయకు రాతిని నాఁతిజేయు నరకాఁలుకల్గు నిన్నెన్న నా
తరమా! భద్రగిరింద్రధామ! జయసీతారామ! దేవోత్తమా !

శా. ఊరుర్వల్లెలు వేడ; భోగములు నుద్యోగంబులుక సొమ్ములుక
గోరకు రాజ్యముగీజ్యమిమ్మనుచుఁ జిక్కుల్వెట్ట; నంజేరగా
రారా! సత్కృపజూడరా! పలుకరా! రక్షింపవేరా! మహిమా
దారా! భద్రగిరింద్రధామ! జయసీతారామ! దేవోత్తమా !

శా. కానంజేరిన; నాకులందినిన; వేడక బెంజడల్ దాల్చినక
మానకబూనిన; నీటదాఁగినను; యుష్మన్నామ మంత్రంబు చం
దానం బాపము మాపినిత్య సుఖ మందంజేయునే? దీనసం
త్రాణా! భద్రగిరింద్రధామ! జయసీతారామ దేవోత్తమా !

శా. దారాపత్య ధనాదికంబులను నిత్యంబుచు భావించి సం
సారాబ్ధింబడి దొర్లు దుర్మతి నిమేషంబైన నీనామముక
నోరూరం బరియింప బ్రహ్మపదమొందుంగాదె; లోకత్రయా
ధారా! భద్రగిరింద్రధామ! జయసీతారామ! దేవోత్తమా !

మ. పరులకా బ్రాధన సేయనంటి; నితనాభారంబు నీదంటి; మ
స్తర మాయంబడనీకుమంటి; యముచెం తకజేర్ప వద్దంటి; కా
పురమున్నమ్మిన మోసమంటి; కృపచేఁబొమ్మిపుమంటికా; జగ
ద్భరణా! భద్రగిరింద్రధామ! జయసీతారామ! దేవోత్తమా !

మ. శరణన్నంశ విభీషణుండలర రాజ్యంబివ్వవే; సత్కృపా
పరతకా రాతిని నాఁతఁజేయవె; ధరాభారంబు వారింపవే;
పరమార్థంబుఁ దలంచి యిత్తఁజిననుకాబాలింపరాదే! విప
ద్భరణా! భద్రగిరింద్రధామ! జయసీతారామ! దేవోత్తమా !

మ. ఉపవాసంబుల కోర్వఁజాల; గుహలోఁనుండంగఁజాలకా; సదా
జపముల్ సేయఁగఁజాల; మానము ధరించుంజాల; దుష్టాత్ములకా
గృపబుట్టకా బతిమాలఁజాల; ననురక్తికా బ్రావరా! ధీర! స
త్యపరా! భద్రగిరింద్రధామ! జయసీతారామ! దేవోత్తమా !

శా. అంభోజాసన పాకశాసనులు మోహభ్రాంతులై స్రుక్కి నీ
శుంభన్దాయఁ దరింపలేరట గదా? శోధించిన న్నెట్లు ని
ర్దంబత్వంబున నుద్ధరించెదో? లసన్మందార శాఖాభదో
స్తంభా! భద్రగిరింద్రధామ! జయసీతారామ! దేవోత్తమా !

మ. మహి నెందాక నరుండు, మోహలత ధ్రుంపంజాలండందాక దు
స్సహతాపత్రయ వహ్నిచేఁగనలి, సంసారాంధ కూపంబునకా
బహుబాధల్ బడుగాని నిన్నెదఁ దలంపకా లేండు పాపాటవీ
దహనా! భద్రగిరింద్రధామ ! జయసీతారామ! దేవోత్తమా!

మ. మృతికాలంబునఁ జిత్తమెవ్వనిపయికామేకొల్పినం గర్మ సం
చితదుఃఖంబులఁ ద్రుంచి నిత్యసుఖముకాజెందించునో తన్మహా
వ్రతశీలుం బరమాపు భక్తసులభుకాబ్రాహ్మణ నినుకొల్తు స
ద్గతి కై భద్రగిరింద్రధామ! జయసీతారామ! దేవోత్తమా!

శా. నానాయోనులఁబుట్టి పుట్టి ఖలులకా యాదించి యాదించి లో
లోలోనంగోర్కుల స్రుక్కి స్రుక్కిదినముల్ పోఁతొచ్చి ప్రోద్రోచి ని
స్తాంజెందితి బేలనైతి గరుణకారశీంపవేభక్త సం
త్రాణా! భద్రగిరింద్రధామ! జయసీతారామ! దేవోత్తమా!

(సశేషము.)

దృఢ చిత్తము

[ఏకాంశ రూపకము]

(బ్రహ్మగోపాలవర్ణి సూర్యనారాయణరావుగారు (చాగలమట్టి.)

(గంగాగర్భమున నీరు వైవలినీ ప్రతాపులు)

(రంగము ౧ గంగాగర్భము)

ప్రతా! వైవలినీ! నీ నైగల రాగలిగితివి.

తే! నీ నైగల ప్రేమచే రాగలిగితిని. నీ నైగల మమతను విడువజాలక ఘాస్తరుతో లేచిపోతిని. నీవు నన్ను వదలించి నీ యింట విడిచినత నిన్ను నిపాయాలు వట్టుకొని పోవుటంగాంచితిని, పిదప బెంగాలు నవాబు మిర్ఖాసీం పరార్మయె యున్న తనభార్యయైన దలినీ నీనీ సీయింట నున్నదని విని సేవకుల బుకైచిన మీ వెంటనే ఆంధ్ర వైని కులచే గొంపోబడిన దళినీనీదీనిగానక వారు నన్ను గొని పోయిరి. నేనాతని సత్ప్రత్యక్షమంతయు నెఱిగించి మిమ్ము ను నీనీ వదలించెదనని యతని నమ్మించి యొకనావ పెక్కి మిమ్ముంగలిసికొని యున్నాదినివలె నటించి భోజనమునకై మీదాపునఁజేరి మీ బంగనములు వదలించియీ విధము గ నిరువురము బయటఁబడితిమి.

ప్రతా! వైవలినీ! చిరకాలనర్థమైన ప్రేమ నిష్ఫలమై నది. ఇంతకాలము భరించితిని కాని భరింపజాలను రమ్ము వైవలినీ. ఇందుచే నీభర్త చంద్రశేఖరున కపరాధము సలిపినవారమగుదుము కాని విధిలేదు. ఒకపరి కాగలించుకొని యీ గంగాగర్భమున శాశ్వతానందమునకై మునిగిపోవుదము.

వైవ! ప్రియతమా! నేను మహాపాపాత్మురాలను విశ్వాపాత్యురాలనుగాను. ఒకపరి మనబాల్యమును స్మరించుము. మనమిగువురము పుష్కరిణి యందేదులాడుచు నిరువురము మునిగిపోవ నిశ్చయించుకొంటిమి. మాటమేఱకు నీవు మునిగితివి. ప్రాణభయమున నేను మునుగలేదు. ఎంతసేపటికి వైకి రాసంగున మరణించితిని ప్రేమబంధమును సడలించి వైవలినీయైతిని. పిదప చంద్రశేఖరునితో వివాహము

చేయునది. విశ్వాసభూతకురాలినయ్య నీ నైగల మమతను విడవజాలక నాతని కుఖమును, నా కుఖమును చెడగొట్టితిని. నీ ప్రేమ దృఢమయినది. అన్యులైనా పూర్వకమైన ప్రణయ ప్రాప్తల ధర్మాసక్తతఁ ద్రోసిపుచ్చితివి. అప్పటికిని మహాపాపినై లాచెన్నుఘాస్తరు వెంట లేచిపోయితిని. అతనింగా మించికాదు. నీ ప్రాపునఁడుటకు నేనేలేచిపోయియు, నాతనిచే నిల్లెందుకుఁ గొల్లగొట్టించితిని? యెఱిగితివా? బలవంతమున ఘాస్తరు నన్ను గొనిపోయెనని భావించి నీవు క్రోధఘూర్ణితవృద్ధయమున మద్రక్షణాఘవశక్రము వత్తువని చేసితిని. అట్లేయియునది. అప్పటికిని నీవు నావై నెనరు కలుగలేదు. కాని పాపమునకు మరణప్రాముఖ్యిత్వ మంగీకరించి నన్ను చేరదీయ నెంచితివి. నేనుమహాపాపిని దూర్యలోలసాత్మకు. నేను మరణింపజాలను.

ప్రతా! వైవలినీ! అదో మన నావ యగుపడుచున్నది యారోహిత్యము రమ్ము.

(ఇరువురు నీరుగొని నావంజేరి పోవుదురు.)

[రెండవ రంగము]

బ్రహ్మచారివేషమున చంద్రశేఖరుడు ఉన్మాదావస్థయందు శరీరమంతయు గాయములతో వైవలినీ, చెంత ప్రతాపుడు, ఒక మహాయోగియునుందురు.

యోగి! చంద్రశేఖరా! ఈమంత్రేజలము నామె కొసంగుము [చంద్రశేఖరుడట్లుచేయుచుండును]

ప్రతా! యోగి నాధా! ఈమె నావెంట నావవై వచ్చుచు నదీతీరమున నావ యాపినంత యభ్యుత్థమైనది. నేనది మొదలుకొని పిచ్చివానివలె పరిభ్రమించుచుంటిని.

యోగి॥ మహారా! యావద్వృత్తాంతము నెఱిగించెద
వినుము. శైవలిని యాంక్షయునితో తేచిపోయినంత గాగ్రి
మాంతరమరిగియుండిన చంద్రశేఖరుడు మరలివచ్చిన పిమ్మ
నెఱిగి విరక్తిఁబూని బ్రహ్మచారిశేషమున నన్నుంగలసి కొ
నియెను. అది మొదలు మేమిరువురము సంచరించుచు మీ
యాదరి వృద్ధయములఁ బరిక్షించుచుంటిమి. దళిసి బీడి
యన్నతోవాదలాడి యుంటివై చేటియగు కులసమఱోగూ
డ సంచరించుచుండ బ్రహ్మచారిశేషమున నితఁడు మహా
మృదీగుకాంతల నిరువుర మీయింటఁజేర్చెను. నీవడే సమ
యమున శైవలినితోఁ గూడ నింట బ్రేవేంచి పిదప నాంక్ష
యులచే బంది గొంపోబడితివి. మహామృషియ కాంతలు
నట్లేయిరి. నీవు శైవలినిచే విడిపింపబడి నావనై వచ్చు
నపుడు శైవలిని తనపాప చిత్తమునకు వ్యధనొంది మఁన్ను
చెడి నడవుల వెంటఁ బఱగిడి గిరి నెక్కి మిగులడస్సి వానచే
బాధింపబడి సంపూర్ణ పశ్చాత్తాప మొందెను. పిదప చం
ద్రశేఖరుఁడామె నొక గుహయందుచేర్చెను. ఆమె చంద్ర
శేఖరునకై పలవించుచుండ నేనామెను చంద్రశేఖరు నందే
స్థిరహృదయము కలిగియుండునట్లు నియమించి వారమురోజు
లు నిరాహార వ్రతముపడేశించితిని, ఆమె యట్లేగావించి
దృశ్యమలన్నియు చంద్రశేఖర యాపముతేయని భావింపఁ
జొచ్చెను. అంత నామెకుఁ జంద్రశేఖర దర్శనమిష్టిచి
పశ్చాత్తాప హృదయ యగుటయు నిరాహార వ్రతమున శోషి
ల్లినదగుటయు నున్మాదినియగుటయు, చైతన్య విహీనయై
యున్న యీమె నిటు గొని తెచ్చి యాగచిత్త జేయించు
చుంటిని. ఈ రోజుతోఁ జిత్తపూర్తియైనది. అన్నియు నా
మెయే చెప్పగలదు. చంద్రశేఖరుఁడామెతో సంభాషిం
చు చున్నాడు వినుము.

చం॥ నీపేరేమి? నీవెవరిభార్యవు.

శై॥ శైవలిని యనుదానను చంద్రశేఖరుని భార్యను.

చం॥ ఫాస్టరు నిన్ను బలవంతముగా నెత్తుకొనిపోయెనా?

శై॥ లేదు. స్వేచ్ఛచేఁ జనియుఁ బ్రతాపుని దర్శనాలకు
చే నట్లుచేయించితిని.

చం॥ నీవు ఫాస్టరున కుపపత్నివిగా యుండలేదా?

శై॥ లేదు.

చం॥ భోజనమెటుల చేసితివి.

శై॥ నేనే పాకముచేసికొనుచుంటిని.

యోగి॥ చంద్రశేఖరా! ప్రతాపుని విషయమున నామె
నిర్దోషి. యందుకు గారణము ప్రతాపుని దృఢచిత్తైరయే.
ఇత మనకు లాచెన్ను ఫాస్టరునట్ల నీ విషయములు ప్రమా
ణీ కరింపబడవలయును.

(ఇంతలో నవాబు సేవకులు వచ్చి వారినందఱిని రావలసి
ననిగా యజ్ఞాపింతురు.) ఉండరును శైవలినిం బట్టెంక
నై నెక్కించి వెంటఁగంటి వెళ్లుదురు.

[మూడవ రంగము]

నవాబు సభాభవనము

(మిర్ఖాసింపవాజ్, ఫాస్టరు, సుబేదారు. చంద్ర
శేఖరశైవలియు) ఉండరు.

నవాజ్॥ చంద్రశేఖర్ గారు! మీరు గంగాతీరమున ప్ర
తిభ్రమించు నా భార్య నొకపరి కాపాడి మరల నాంక్షయు
లచేఁ జిక్కి గంగాతీరమున నర్ధరాత్రుమున నొంటిగా విదంప
బడిన నాల్గిమును సుబేదారుచేతఁజేర్పితిరి. వాడు ద్రోహ
చింతచే నామె ఫాస్టరున కుపపత్నియని వ్రాసెను. నెను
యత్తాయత్తు ములాలోచింపక నామెను మడియింప నాజ్ఞా
పించితిని. ఈ దుష్టుఁడామెను వధించెను. ఈ విషయ
మున ఫాస్టరు దళిసిబీబి శీలము వివరించవలెను. కులసము
చే విని పరితపింపబడితిని. ఈసుబేదారు సమక్షమున నామె
శీలము నిరూపింపవలయు. నీతని దగిరితి దిండిపవలయు.

చం॥ అయ్యా! నాభార్య శైవలియు ఫాస్టరుచేత
నుండెను. ఆమె శీలము నాతఁడే నిరూపించునట్లు ఆజ్ఞాపిం
చుచు.

నవాజ్॥ ఫాస్టర్ నీవు చాలా మున్నుచుండవు. హిందూ
శ్రీలఁ బలువుర నవమానించితివి. మీకంపెనివాఁని మోసగిం
చి వారితే వెడలగొట్టబడి మూరేరిడుకొని తిరుగుచుంటిని
ఇప్పుటికైన పశ్చాత్తాపమునొంది శైవలిని దళిసిబీబుల శీలము
ను ఋజువుచేయుము.

అయ్యా! నేను పరమ కిరాతుఁడనని నిరభ్యంతరంబుగా
నొప్పుకొనుచున్నాను. నేనే శైవలిని తీసికొనిపోయితిని
నానావనై నెక్కించుకొని గోవిందపురమునుండి కలకత్తాప
యాకు మొనర్చితిని.

నవా॥ ఆమె నీ కుపపత్నిగా ప్రకటించినదా?

ఫా॥ లేదు ఎప్పుడునులేదు. నేనామె నొకగదిలోనుంచుతిని
ఒకనాడు తత్సందర్భ ముద్దుడనై మోహవేశమున నామె

ముందు గదిలోనే తీసి. ఆ మెరుపులన్నింటిని. ఆ మెయి
చిచ్చుకత్తికి తెన హస్తతలమందమర్చుకొని యింకనీగది పూ
వేళించిన నిరువురి ప్రాణములు దక్కరనికాసింపెను. నేనా
మొ సురలఱాడబోవలేదు.

నవా! నీచున్న మే తినుపించుదుంటివా?

నా! లేదు. ఆ మెయి స్వయముగా మడుకొనుచుండెను.
కొన్ని రోములకు ప్రతాపుకు నన్నొక కతీహస్తాగ్రహతమున
నీటన్నె యా మెయిగూడ వెదలిపోయెను.

నవా! నీ చునుచులేల నాభాగ్య దళినివీటిని. ఆ మె
యెక్కితై దులసమున బంధించుకొని పోయిరి.

నా! నన్ను హింసించిన ప్రతాపుని పట్టుకొనవచ్చును
చేరియింటున్నవారిని కూడ బంధించుకొనవచ్చును.

నవా! దళినివీ నీ కుపపత్ని గానున్నదనుట వాస్తవమా?

నా! లేదు. ఎప్పుటికిని లేదు. ఆ మెయి నేను మాటాడ
వలెనలేదు. ఆ మె నేవిధివైన నాతావునండి తప్పించవలయు
చని యూహించి యా మెను నవీతలుమున దింపివైచితిని.

నవా! సుబేదార్! నీవాయుబద్ధమునలే సృజింతివి. నీవు
చునున్నాడవుగావు పందికంటెను హినుడవు నీమఖము
మాడరాదు.

(ఇంతలో ఆంగ్లవైనికులు ముట్టడింపెను. శత్రువీధ్యులు
వినుటకును.)

ఆం! ఆంగ్లములు యుద్ధమునకువచ్చినారు. ఇంక తప్పిం
చుగొన నవలెను పరుగెత్తుడు. (సుబేదారు నవా
బు, ఫాన్సుకెప్పు నందరు పరుగెత్తుచును)

నవా! సుబేదార్! నీకీయుద్ధమున జచ్చుచొగ్యతయుం
యుండకాడదు నాచేత నే హతుడవగుము. (అని యత
విని పొడవివేసి యుద్ధమునకు వెదలిపోవును.) ఫాన్సుర వె
దలిపోవును.

3 వ. రంగము.

చంద్రకేళిర వైవలీనీ యోగులు ప్రవేశము.

యద్దరంగము.

చం! మనమాయుద్దరంగమునండి తప్పించుకొనుటయెట్లు?
వేటితో మహాయుధము పురుషులనుతరించినది. ఆంగ్లప్రభు
త్వమారంభమైనది. ఆమెయి! భరతవర్షమా! నీ సంతాన
మందెన్నిమంది హింసకుల మహాయుధియులు జయించి
మనమునుగూడ వచ్చి శత్రులముల గడచిన మీద

ప ధోరములేక మనకంకటును నశించి నశింపకమున్నే మరి
యొక జాతి ప్రభుత్వమునకు దొరకొనుచున్నది. విధిక్రమము
తప్పింపవీలులేదు.

యోగి! తుమారా! ఇందాశ్చర్యమేమియును లేదు. కల
కాలముండునదియేదియునులేదు. అంతయు మధ్యనశించునదే
ప్రకృతీస్వభావమేయది తెలివిగలిగిన వాడెదిగ్రహించి యే
దియు నంట యంటక కుమ్మరువువుబోలే, తానుగానుమీ
ది నీటినిండువువలె వర్చించుచుండును. (ప్రస్తుతము మీరిగవు
రీ యాపస్సముద్రమునండి తప్పించుకొనుట యెట్లు?)

(ప్రతాపును ఏబదిమంది వైనికులతో ప్రవేశించును.)

ప్రతా! రుండు మిమ్ము సురక్షితులుగా యుద్ధక్షేత్రమున
దాటిచివచ్చెను.

వైనికులు వారిమువ్వరిచుట్టును పరివేష్టింప యుద్ధక్షేత్రము
ను దాటిపోవుచుండురు.]

వై! (ప్రతాపుని చెంతకరిగి) ప్రతాపరాయా! నీ చును
తారమును మరవజాలరు. నానాధుడు నన్ను తీమించి
నాడు.

ప్రతా! వైవలీనీ! సంతోషము ఇహసౌఖ్యమున నీ
చి పరము నొందుము.

వై! ప్రతాపా! నేను సుఖింపజాలరు నీవునాకగుపడు
నంతకాలము నాకునుఖములేదు నాకెకను నీవగుపడరాదు.

ప్రతా! నీకేకాదు. ప్రపంచమున ప్రతాపుడే యింక
నుండజాలకు.

(అనిపలుకుచు గుఱ్ఱమును వెనుకకు మరలించి యుద్ధ
మునకు పోవును.)

చం! గురువారా! వైవలీనీ మనఃఫలకమునండి (ప్రతా
పునివే)రు చిత్రము తొలగలేదు. అందుచే నామె సౌఖ్య
మునకై స్థిరచిత్తముగల ప్రతాపుడు మరణింప జనుచున్న
వాడు. ప్రతాపా! ఏమి నీదృఢచిత్తము. మరణమున
వైన వొప్పుకొంటినికాని వైవలీనీ సంగమమున కొప్పుకొన్నవై
తివి. వైవలీ నీనై నీప్రేమ యెంతదృఢమైనదో యిప్పుటి నీ
యుద్ధమును చెప్పుచున్నది ఇట్టిదృఢతర ప్రేమపాశబద్ధ
ల విడచియు, తల్లిదండ్రులు నిండ్లుల

యోగి! (ప్రతాపునిచేరజని) ప్రతాపా! నీవు యుద్ధ
మునకు వెళ్లకలదు. తిరిగిరమ్ము

ప్రతా! యోగిగాయా! తమింపుడి. నాదేశమునకై నా ప్రభువునకై ఋణిమోచనమునకై యొక్కింతసాటు పడెదను. నన్ను విడువుడు (నిష్క్రమించును.) వెంటనే యోగి పెడలిపోవును.

(చంద్రశేఖర శైవములు పట్టకాభిముఖులగుదురు.)

4 వ రంగము.

నిశీధము. యుద్ధరంగము (పీనుగులమధ్య యోగి సంచరించుచుండును. హస్తమునకాగడాముండును.

యోగి! ఎట్టి భయానకదృశ్యము ప్రపంచమున నెట్టి ఘోర హత్య జరుగుచున్నది. అకాపికాచమా! ఎందఱి నిండు ప్రాణముల నీసాట్టుబెట్టుకొనుచున్నావు. జీవహింస పరమ దూష్కరించుచుండు మతగురువుల బోధనలే మంటగలసెను. అబ్బా! ఈతత్వముల మూర్ఖుల మర్మామాతములగుచున్నవి. ఈ శివమధ్యమున నెందును ప్రతాపుడగుపడఁడే. ప్రతాపాసుగుణకలాపా! కులదీపా; ఏమయితివి ఎందుఁగాలితివి మహాఋషుల కసాధ్యులగు నింద్రియజేతువు. నీమహాత్మ ని కెవ్వఁడెఱుంగ గలఁడు. (కొన్ని శవములను పరిశీలించుచు)

నొక శవగణాంతరమున కొనయూరితిోనున్న ప్రతాపుని వేహమును బయటికిఁదీయును.)

ప్రతాపా!

ప్రతా! స్వామీ! కడసారి నమస్కారములు.

యో! ఏమిచేసితివి ఏలయింతటి సాహసము.

ప్రతా! చేచుకొడకు.

యో! నీవు శైవలిని బ్రేమించితివా?

ప్ర! ఇంతయని శేవరుగజాలను. వచివఁజాలను. నా కాయాసము.

యో! యోధాగోసరా! ఇంద్రియజేతా! నీకైష్వర్య క వాటములు దెఱచియున్నవి. విమానము వచ్చి కాచుకొని యున్నది. ధన్యుడవు నీజితేంద్రియత్వమునకు ప్రబుతులొనరించుచున్నాను.

(ప్రతాపుని ప్రాణవాయువు లెగిరిపోవును.)

యో! మనుష్యశ్రేష్ఠా పామ్ము! శేను నీ కీర్తిగానమును ప్రపంచమున కంతయు వినిపింతును.

(నిష్క్రమించును.)

సంపూర్ణము.

యువతీ యువకులు

యర్రగుంట్ల సుబ్బరావుగారు సంధ్యాల.

యువకుడు.

ఇలను నీకన్న నాకెవరిందువదన
ఏలబలుకవు ? నాతోడ నెందుకింత
అలుకసేయుదు జెప్పమా యవసరముగ
మదనతాపము నే నోర్వమందయాన!

౧

పలుకకున్నను మోహంబు పట్టజాల
పలుకకున్నను ప్రాణముల్ పరముజెందు
ఏలబలుకవు నాతోడ నెఱుంగజెప్పుమ
కోమలాంగిరొ నీకింత కోపమేల ?

౨

సరిగె కోకలదెచ్చెద సరళనయన
సరిగెరవికెల దెచ్చెద సరసవదన
ఊరడిల్లుము నీవింక యుజ్జ్వలాంగి
పోయిరమ్మని నెలవిమ్ము పొలతిమిన్న!

౩

పూర్వస్నేహము విడువకు పువ్వబోడి
పోయినచ్చెద వై శంబ పొలతినేను
కిరుణయుంచుము నాపైన కంబుకంఠి
తెప్పలున్నను క్షమియించు తరళయన!

౪

విశ్వసింపుము నాపల్కు విరులబోడి
ఆడరింపుము నాపల్కు లబ్ధనయన
మరువజాలను సీతేమ మందగమన
పోయిరమ్మని నెలవిమ్ము పొలతిమిన్న!

౫

యువతీ

పిలిచినను పలుకలేని నిగువడేల

రిమ్మనెజ్జపై బవళించు రాజరాజ !

ఇలదు నాపైన కోపంబు వన్నెకాడ

పగలకోర్కెల దీర్చెడి మగువలుండ.

౬

యువకుడు

బాలచంద్రులుబోలు నీ బాలముఖము

కమలకాండముబోలునీ కమలకరము

తేతగొమ్మనుబోలునీ తేనుగొను

రంభ తలుపునుబోలునీ రమణియూగు

మరల నెన్నడుజూచెదో మగువయెఱుంగ ? 2

యువతి

తడవునే నాక వైశంబ తరలిరమ్ము

నిన్నుజూడక నిముసంబు నిలుచలేరు

కోరినవి యెల్లగొనిరమ్ము కోమలాంగ

నీనురాకకు మసలుచు నిర్మలాత్మ!—

ద్వితీయరత్నము

సాంఘిక

కలియుగదర్పణము.

నాటకము

మోహముల మోహము

(అ యి ద ం క ము లు)

గ్రంథకర్త:—కల్వలాల జయరామారావు.

త్వరపడుడు!

కలిపాతకనిరసము!!

ఖలవిదారక చండశాసనము!!!

వృద్ధవివాహములు, అతిబాల్యవివాహములు, కలియుగానర్థకములనియు, వృథాచార పరివర్ధకములనియు, యశావనకంటకములనియు ప్రచురించుటకు “కలియుగదర్పణ”మే దర్పణము. బాలవితంతువగు సుమతి దుఃఖమును, చదివిన నెంతటి రాతిగుండెయైన నీరగును. ఇందలి పద్యములు రసవంతములు. మోహవార్ధి మునిగిన జనార్దనుడు ముక్తిమార్గము నుజూపించును. వృథావివాహిరాయగును. సీతిబాహ్యుడు, సీతిబోధకుడుగును. ఇది దుండ గిడులకు సమైక్యప్రేటు. దుష్టహావన విద్యార్థులకు వివేక బోధిని. వేశ్యావృత్తికి దవా నలము. వేయేల ? చదివిమూచిన హృదయము రంజిల్లును.

పుస్తకములు వలయువారు—

వెల పోస్టేజిగాక రు 1-0-0 మాత్రమే.

శ్రీబాలభారతీ గ్రంథనిలయము నంద్యాళ. అని వ్రాయవలెను.

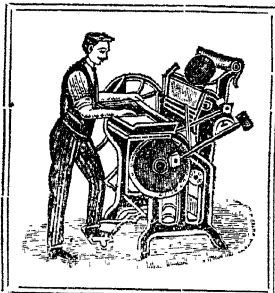
సత్యైతి

శ్రీమతి రాజమ్మగారు, నంద్యాల.

మానవకోటిలో ప్రతి మానవుడకు మైత్రీ ముఖ్యావస్థ్య కము. మైత్రీ రెండు విధములు. మొదటిది సన్నైత్రీ రెండవ మైత్రీ. ప్రతిమానవుడును యిదిచూచిది యిదిచేసిది యిది తపను, యిదితగదు, అని తెలిసినవారే! విశిష్టతకిని అట్టి సజ్జనుల సహవాసము చెడుదారికి పోవుచుననును త్రిప్పలు గుచ్చుచి. “అభ్యాసంకూసువిద్య.” దుర్మార్గుని సహవాస ము చేయగా చేయగా కొన్ని దినములకు దుష్టగుణములు పట్టు బడి సంపారమున కనేక సుకతుములు గలిగి దర్శనమై పడ రాని అవస్థలపాలుగు చున్నారు. కాబట్టి సజ్జను సహవాసము సుఖమునకు మొదటి మట్టైన వచ్చును. దుష్టల సహవాస ము వలన ఎవ్వరను వృద్ధికిరారు. ఒకరి సహవాసము చేయ తలచునెడ కొన్ని దినములు వారి గుణగతములను తెలుసు కొని మిత్ర లక్షణము లెగి మైత్రీ జేయవలయు. యిదిసా మాన్యము గాదొరకనిది. దొరికిన నెన్నిటికి జేదనిది యగును. దీని కలన మనుష్యులకు కలుగు లాభములు అనేకములు గలవు. లోకములో యోగుల సహవాసము చిక్కడవరు సు. కాబట్టి స్నేహము జేయనెడ ఒక్కొక్కని గుణవర్త నములను కొంత కాలము పరిశీలించి వారియందు యేలాటి దుష్టగుణములు లేదని నిశ్చయించి అప్పుడు మనసిచ్చి స్నే హము చేయవలయును. అట్టివాడు మరణాంతము చెదని స్నే హితుడగు చున్నాడు. యే ప్రయోజనము లేకనే యేయిరు వురకు ప్రేమ ప్రీతి హెచ్చునో వారిచే స్నేహము. సజ్జనుల సహవాసము అపదలలో మైత్ర్యము విశ్వస్యములందు పోర్పు కారాధ్యవసరయిన అలోచన అన్నివిధముల సౌఖ్యము నిచ్చును. మన కష్టసుఖములు మిత్రునితో చెప్పకొన్నంగు వల్ల మనస్సు సందుకు విచారము తగ్గును. మనమితరులకు ఎంత ఆలోచన చెప్పగలిగిన వారమయ్యును మన కార్యము లందు సురుథులము కాజాలము. ప్రాణిజీయుడగు సహవాస గారు దొరకుట కంటే మనసుష్యులకు మైత్ర్యు జేదియు లేదు లోకజ్ఞానము తలెరుచివారు ప్రతి వారిని మిత్రులని తలచి

చమరహస్యమును తెల్పి మోసపోవు చున్నారు. నిజమైన స్నేహము మొదట రుచికరము గా నుండక కాలము గడచు కొలది వృద్ధిమై వీడని దగును. సకలహర్షము లందును ధర్మ హర్షము ప్రధానము. అట్టి ధర్మమునకు ఆధారము సజ్జనులే! అట్టిసజ్జను సహవాస మెన్నిటికి వృద్ధులుకాదు. యెంత దుష్టు డైనప్పటికిని కొంత కాలము సన్మార్గులలో మెలగిన యడలశీఘ్రములో సన్మార్గుడు కాగలడు. పదిమంది సన్మార్ గులలోయొక దుర్మార్గుడు జినప్పటికి సన్మార్గుడగుచు న్నాడు. పదిమంది దుర్మార్గులలో ఒక్క సన్మార్ గుడుండి నప్పటికిని దుర్మార్గుడగు చున్నాడు. కాబట్టి ప్రతి మానవునికి సజ్జను సహవాసము యిహపరసౌఖ్య సాధనము. సకల భూతములయందు దయగలిగి యందుకుట మనస్సుతోగాని మాటచేతిగాని శరీరము కలనగాని యితరుల యడ నొప్పికలగ జేయవలకుట కరుణాసముద్రుల లక్షణము లు. వారిహృదయ సరస్సుల యందలి జ్ఞానమును నలీలకలపు లోకమునందు ధర్మాత్ములైనవారు ఎన్ని కష్టములు వచ్చినను తా మెనరెందు ధర్మకార్యములను విడువరు. వారికి సంతోష ముపుట్టును. శిర చిత్తముతోనూడరు. లోకములో వారివా రికి నియతములైన ధర్మము లాచరించువారు అరుదు. ఉడు లేని అట్టివారి సహవాసమున నమస్త పాపములు నశించును కాబట్టి అట్టివారిలోకిమునందలి సయస్త తీర్థములకన్నను సధి కులు. ప్రతిమానవుడును మంచి ప్రవర్తనయందే బుద్ధికలిగి యుండ వలయును. సజ్జనుస్నేహము బంధముతో కూడకొని యుండును, ఆబంధమునకునిల్చి పూజ్యభావముతో స్నేహము చేసిన యడల తనపూర్వ వికారములను మైత్రీచే నశింపజేసు కొని వుత్తము డగుచున్నాడు. స్నేహితుడు యీవికారము లు నశింపజేయుటలేద. విశను స్నేహమువల్ల తనవికారము ను తానే నశింప జేసుకొనుచున్నాడు. పరనపండునుజూచి గరుకులున్నవని లోకపల మధురమైన వస్తువున్నది గానక విడ చివెట్టి పోయినట్లు సజ్జనులకు స్నేహితులు విశేషము డరు.

ఉండినను అట్టివారి పుట్టుకలో దానన్న సుముఖ్యమైనది గాదు. పిదప తానే భేదము గలిగించుకొనుచు న్నాడో. అభేదము నశింపజేసి కొనుటకు మార్గము స్వజన స్నేహమే. స్వజనుడు లోకపూజ్యుడు. విదన లోకిము నన్నే పూజించుచున్నది గదా! అందు గర్వము స్వజనునికి ననించి యుండను. దుష్టచరికి అదే పరమార్థమని మ్రొచి ప్రపంచములో పలవిధములైన బాధలకు లోపై చింతించు చున్నాడు. యిత చింత తనకు తానే యేల వెట్టుకొన వలెను. ఎంతి అభిమానము, ఎంతపిచ్చి, అన్నలారా! దనము నుష్వలము పుట్టినది నిట్లుట చేయనుట విచిత్రమైనంగతి. విశే ఎప్పటికిని నిట్లేదనునే గదానములేక భ్రష్టంచమాయకు లోపై గ్రమించి ఆకాశ్వలముని కానక పలువిధములైన బాధలకు లోనగుచున్నాము. యాబాధలన్నియు స్వజన స్నేహమువల్ల నశింపజేసుకొనిన యడల పిదప ఎన్నతానే తెలుసుకొని ఆ నందపడుచున్నాడు. అట్టిపాదనా దనుకి సర్వాక్షణలయందు ఆనందము ఆరదేభేదరహితుడు, స్వయుచ భేదములేకయారు చున్నాడు. అట్టి సత్త్వాత్ములకు కనుగొని స్నేహముచేసి వా రనేవచే మార్గములను కనుగొని ఆనందించుని నాపాక్షిక.

మీకు వలయు అన్ని నిధములగు అచ్చు పనులకు అనగా

వెండి పత్రకలు, కార్డులు, నాటకముపేపర్లు వాల్ పేపర్లు, కార్డులు, కవర్లు, లెటరుపేపర్లు, విజిటింగు కార్డులు, పో కార్డులు, రశీదు బుక్కులు, హుండి బుక్కులు, రోజు, కథామణి, చిట్టా, ప్లాకు మొదలుగాగల పొత్తములకు, రబ్బర్ స్టాంపులకు, పోటాగ్రాఫులకు, వాటర్ పేముటు, ఆల్ పే యిట్, యెకలాజికామెంట్లు, డ్రామాలకువలయు పరచాటు, డ్రాస్సుపర్ సీనులు డ్రెస్సులు, విగ్గులు, మొదలుగాగల సామానులు మరియు ఇతర వ్యాపారసహాయములకు వలయువారు :—

యం. రామసుబ్బయ్యశ్రీష్టి,

పొప్రైయిటర్ శ్రీబాలభారతివెల్కం ప్రెస్,

చౌకుమహల్ నంద్యాల, అనివార్యము.

వ సంత గ్రీష్మము తువులు

బ్రహ్మశ్రీ రామకృష్ణ శ్రీతారాను నాదరకవులు,
(శతావధానులు అనంతవంశము.)

వసుమా మాధవ వివాహా వైభవంబు
జరుగ; వల్లమత్సరికా సముదయంబు
సల్లుసేసలనంగను మల్లెమొల్లు,
లుల్లసెల్లను సర్వపు రోషవరుల

ఓలకీహలడో లికా కేళికేలు
బాల రోలంబునకుం జల్ల గాలివీచు
బాలకుడుగాంగోయిల జోల బాచు
లీల నటియించె మధుమాస కాలమందు.

విరహిణీ జనపాళిని వేటలాడఁ
“జత్తజుడు దండువెడలె జా గ్రత్త” యనుచుఁ
చెలుపు రీతిగ వనములఁ జిలుకగములు
గోయిలలు గూయఁజొచ్చె గోకోయటంచు.

కమ్మ పుప్పొడు లెగఁజిమ్ము తమ్మివిరుల
నేటులై పాటుమకరంద ధారలాని
నీటుగా బాటఁ బాడుచుఁ దేటిబోటు
లాటలాడఁగ నొప్పె బూఁ దోటలెల్ల.

పుష్పవతులైన తీవె పూ బోడులందు
సంచరించిన, కతనకా సారములను
మజ్జనంబాడి వలిగాలి మఱలఁదాఁకు
వెఱపుచేనేమొ మెలమెల్లఁ దిరుగఁజొచ్చె.

బాంసుమల్లియలందంను / నిండియుండె

మల్లెమొగ్గల సోయగం / బుల్లసిల్లె

సంపెంగలు సాంపుమారె ని / ద్రింపబుద్ధి

బాడముచుండెను మానవ / పుంగవులకు.

అందమైనట్టి మల్లె పూ / పందిరులను

జేరియల్లన ముచ్చటల్ / జెప్పకొనుచు

జీరలొడిగి గట్టి మొగ్గల / జిడుమసాగి

రపుకు కన్నియ లెల్లది / నాంతములను.

తనపదంబును శాత్రవ / జనముఁగొవంగ

జోగియై పోవునట్టి యు / ద్యోగిపగిది

కాననముల వసంతుఁడా / క్రమణజేయ

శశిముతువు సందుగొందుల / సంచరిచె.

అధముఁడధముండు ఘోరావ / హంబానర్చి

పుణ్యపూరుషులను దృంప / బోవుకరణి

దరువు తరువును రాపిడ / దరవివహ్ని

కాజడవులను గాల్పఁగా / గడఁగెనపుడు.

మున్నదానిచ్చినట్టి య / ప్పులనువడ్డి

తోడరా బట్టుకొను బేర / గాడనంగ

మున్న దానిచ్చినట్టి య / ప్పులను జండ

కిరణుఁడైకొనుచుండె భా / స్కరుండు ధరణి.

పగలు నీరులభింపమి / వగచిరేల

వెన్నెలబయళ్ళ నిద్దర / వీడి ప్రాథ

కామిసీకాముకులు నొక్క / గతిగఁ గూప

ముల జలంబులఁ గడవల / మోయుచుండ.

ఎండవేడిమికియిల / నుండభీతి

గొని మహేశజటాటవీ / కుహరమునను

దాఁగఁగా నేఁగెనో ? యనఁ / గాఁగడాల

వేసి వెతకిన గంగక / న్నించుదయ్యె.

భానుకిరణాళి కడలికృతి శానుఃపాప

గాదుల మునింగెనోయన సహజహంబు

మీనములు మిట్టిపడంగర మై నడంగ

వీలుగాకుండు సలసలఁ గాలె జలము.

అవని నెల్లర దాహంబు నార్పఁజాలు

తక్రమేడప్పిగొని నీరుఁ ద్రావఁదొడగె

నందఱకుఁజల్లఁడనమిడు నట్టితగులు

గొప్పకొమ్మల మైనిండఁ గొప్పకొనియె.

చండశాసనుడగు రాజ చంద్రమునకు

వెఱచి సాధునృపాలుని మఱుగుఁజొచ్చు

ప్రజలవలె; సూర్యకిరణాళి బాధకడలి

తరువరంబులఁబులుఁగులు శరణుజొచ్చె.

“తలఁచినను గందిపోవు డెఁ దంబు; నోట

బలుక నోరెల్లఁ చొక్కుఁడఁ త్రుభను గాంచఁ

గన్నుఁగవవాడు”నని జను తెన్నుకొనఁగ

సంతకంతకు నెండలు నతిశయిలై.

హరిపరు డెను దుగ్ధసా గరమునందు

వలిమలల్లుండు గంగను తలధరించె

శారదాపతి తొలి జల జంబుఁజీరె

నెండవేడిమి భరియింప కుండుకతన.

చండకిరణ తప్త జంతు సంతతులను

దనదుగర్భమందు దాఁచుకొనఁగ

గరుణ గలిగి యేమొ? తెఱపియిచ్చె ననంగఁ

బలువిధములనేల పరియలయ్యె.

మానవేశ సభాముఖ మంటపముల

వారిపూరిత కలశముల్ బారుదీరె

నహరహము భూసురాళి శి వాలయములఁ

జేయఁబూనిరి రుద్రాభి షేకములను.

తెక్కలల్లాచ్చి తన పెంటి / దిక్కుజూచి
 కొలను కొలనారయుచు నెందు / జలముఁగాన
 కడిపులను దిరుగాడె వి / హంగమంబు
 వేసవిని రెండుశాముల / వేళయందు.
 హళికులు దను పొలముల / యందు దుక్కి
 దున్ని యలసటచే మేనఁ / జిన్నచిన్న
 చెమటబిందువు లలరార / సేదదీఱ
 దరువ రచ్చాయ కేఁగఁగాఁ / దరలిరపుడు.
 చల్లగాఁనుం డెడు విహార / శాలనూత్న.
 భాండతోయంబుద్రావి బి / ట్టెండవేళఁ
 దాళవృంతంబు కరమున / గ్రాలధనిక .
 మానవులు మాటలాడఁగాఁ / బూనిరపుడు.
 కాంతకొఁగిలి నొకక్షణ / కాలమేని
 బాయకుం డెడు యవకుల / నాసరముల
 సురత ములరోసి చలువ పం / దిరుల నొంటి
 జల్లగాలికిఁ బవళింప / సాగిరపుడు.
 ఆల మందల నీరును / గ్రోలఁజేసి
 తరువర ఛాయలను నిల్పి / సరస వంశ
 నాళసంగీత సౌఖ్యభిఁ / దేలుచుండె
 నాలకాఁపరి యాగ్రీష్మ / కాలమందు.
 ఎందఁడెందఁకొ విశ్రాంతిఁ / జెందితన్ను
 “పాంధజనకల్పనగ”మని / పస్త్రుతింప
 నిర్మలం బైన యొక్కకో / నేటి దరిని
 పాదుకొనియుండె నొకచూత / పాదపంబు.

పురాతనపు వైద్యగ్రంథకర్తలు.

ధర్మ ఆయుర్వేద డిప్లొమా సరి ఆన్యములు

(డాక్టర్ పి. ఆర్. జె. సుందరం ఎ. వి. యస్. నంద్యాల.)

కల్యాణ గుణుండును దయార్థిహృదయుండు నగు బ్రహ్మ తాను సృజించిన ప్రాణులకా భారంబగు దేహము లాలోగ్య స్థితిలోనుంచుట కు తగిన సాధనంబగు నాయూర్వేదమును 1 శల్యము 2 శాలాక్యము 3 కాయచికిత్స 4 భూత విద్య 5 కౌమారభృత్యము 6 అగదతంత్రము 7 రసాయనతంత్రము 8 వాజీకరణతంత్రము 8 భాగములుగా రచించి మానవుల సంరక్షణార్థము తనకుమారుడగు దక్షప్రజాపతి కుపదేశించెను. ఆదక్షుండు సూర్యపుత్రులగు నశ్వినీ దేవతలకును అశ్వినేయులు సహస్రాక్షునకును సహస్రాక్షుడు భారద్వాజనకును భారద్వాజుడ్రాత్రేయ అగ్నివేళి, భేడ, పరాశర ధన్వంతరి చరక సుశ్రుతుఁడు, మున్నగు మునిశ్రేష్టులకుపదేశించినటుల గ్రంథరాజంబుల వలన వెల్లడియగుచున్నది. ఈ ఋషిశ్రేష్టులు వైద్య శాస్త్రము, నభ్యసించివారి వారికిగల యనుభవమును బట్టి వేరు వేరు గ్రంథములను రచించి మిగుల వన్నెగాంచిన.

అశ్వినీదేవతలు :—వీరుదేవ వైద్యులుగానుండి కాయచికిత్సమీదను శస్త్రచికిత్సమీదను చికిత్సాత్మకమాదిగాగల యనేక వైద్య గ్రంథములను రచించి మిగుల కీర్తిగాంచినియును నెట్టిభయంకరమైన వ్యాధులనైనా నతిచమత్కా

రముగా చికిత్సచే కుదిర్చిరనియును ఋగ్వేదమునుబట్టి వెల్లడియగుచున్నది.

ఆత్రేయుఁడు:—ఈఋషిశ్రేష్టుండు రచించిన గ్రంథములలో నొకటి “ఆత్రేయ సంహిత” అనుగ్రంథము 5 భాగములు కలిగి దాదాపుగా 46 రు వేల శ్లోకములతో విలసిల్లుచున్నదనియును యిప్పుడున్న వైద్యగ్రంథరాజములలో నీ యాత్రేయ సంహిత మిగుల ప్రాచీనత వహించియుండననియును చెప్పుచున్నారు.

అగ్నివేళుఁడు:—ఈఋషివర్యుండు రచించిన గ్రంథరాజము, వైద్యమునందసమాన ప్రజ్ఞగల చరకమహాముని వలన సవరింపబడి యిప్పటివరకు చరకసంహితయని చాల పృథ్వితిగాంచుచున్నది.

చరకమహాముని:—విషుద యను మునికుమారుడై కీ॥ శ॥ 320 వ సంవత్సరమునకు, పూర్వము వారణాశి నగరమునందు జన్మించినటులజెప్పుదురు. (ఆకాలములో నీచరకునికంటె మించిన వైద్యశ్రేష్టుండులేడనుట నిర్వివాదాంశము. ఈ చరకుండు సకలశాస్త్రవేత్త యగు నాదిశేషునియొక్క యవతారమని వాడుకొనుచుండిరి ఈ ఋషివర్యుండు రచించిన వైద్య గ్రంథముగు చరక సంహిత శ్లోకస్థానము, కల్పస్థానము, శిద్ధిస్థానము, నిధానస్థానము, విమా

సస్థానము, శరీరస్థానము, ఇంద్రియస్థానము చికిత్సస్థానము, అని యెనిమిది భాగములుగలిగి (120) యద్యాయములుగా, సవరించివ్రాసెను.

ఈ సర్వగ్రంథము, కాయచికిత్సాదివిషయములను బోధించుటయందుత్తమమైనది. ఈచరక సంహితను సంస్కృతభాషనుండి రిప శతాబ్దముందే బెలూ దేశస్థులు తమభాషలోనికి తర్జుమాజేసికొనిరి. అవి సెన్నరాజన్, సిరిపియాను, మొదలగువారు రచించిన లాటిన్ భాషా గ్రంథములలో. నీచరకమహాముని తరచుగా గాన్పించున్నాడు. ఈ చరక సంహితను కలకత్తాయందలి వినాచ చంద్రకవి రత్నముగారాంజ్లేయభాషలోనికి తర్జుమాచేసి యప్పటికి మూడు నాలుగువంతులు ముద్రింపించినారు వీరితర్వాతవారు సుశ్రుతుడు.

సుశ్రుతుడు:—ఈ మహానీయుడు శ్రీరామునికాలములోనివాడగు విశ్వామిత్రుని కొమారుడనియును తండ్రియనుమతిమీద తనవడుగురిసోదరులతోను, కాశివాళియగు దివోదాసునియొద్దవైద్యశాస్త్రమును నభ్యసించెననియును, చెప్పుదురు. దివోదాసుడు శత్రువిద్యయందసమాన చక్షుగలిగిన దేవవైద్యుడగు ధన్వంతరి యొక్క అవతారమని వాడుచుండెడివారు. ఈ సుశ్రుతుని ధన్వంతరిచే నీయబడిన యువన్యాసములు మొదటి ఆయుర్వేద అనుచరణముగా మార్పులుజేసి సుశ్రుత సంహిత యనుగ్రంథరాజమును రచించెను. ఈ గ్రంథము శత్రుచికిత్సాదివిషయములను శారీరశాస్త్రవిషయమైన సంగతులను బోధించుటలో నుత్తమమైనది. శత్రువైద్యమునకు గొప్పప్రమాణ గ్రంథముగా హిందూవైద్యులవలన మిగులకొనియాడబడుచున్నది. ఈ గ్రంథమునందు రోగాదులు వెంటనే కుదుర్చుట కనేకములైన యంత్రసాధనములను విశేషముగా చెప్పుబడినది. ఈసుశ్రు

త సంహిత క్రీస్తు పుట్టిన తరువాత 800 సంవత్సరములకు అరేబియా భాషలోనికి తర్జుమ చేయబడెను.

వాగ్భటాచార్యుడు:—ఈమహానీయుడు క్రీస్తు పుట్టుటకుముందు 2వ శతాబ్దములో ప్రశిద్ధిజెందెను. పడమటి యండియాలోనిదగు సింధూదేశములో జన్మించెను. ఈయన రచించిన గ్రంథము అపొంగహృదయము. తనకుపూర్వులు చరక సుశ్రుత అగ్నివేళ భేలమున్నగు ఋషిశిష్యులు రచించిన గ్రంథరాజముల ననుసరించి చక్కని మార్పులతోరచించి పూర్వపుగ్రంథములన్నిటికి ఖ్యాతిదెచ్చెను. మరియు నీయన అష్టాంగ సంగ్రహమునకు ఇంక నొక గ్రంథమునకూడ రచించెను.

మాధవాచార్యుడు:—ఈ మహానీయుడు ప్రస్తుతము గోలకొండయని పిలువబడుచున్న కిష్కింధయందు 12 వ శతాబ్దముందు జన్మించెననియు విద్యానగరరాజగు వీరబుక్కరాజున కొక ప్రధానమంత్రిగానుండెననియు తెలియుచున్నది ఋగ్వేదమునకు వ్యాసకర్తయగు నాయనయొక్క సోదరుడు ఈ మాధవాచార్యుడు హిందూవేదాంతముమీద “మాధవ వేదార్థప్రకాశమను గ్రంథమును భాషావిషయమై మాధవవృత్తియను గ్రంథమును వైద్యమువిషయమై మాధవనిదానమను గ్రంథమును జ్యోతిషమువిషయమై కాలమాధవము అనుగ్రంథమును న్యాయశాస్త్రవిషయమై వ్యవహారమాధవము అను గ్రంథమును రచించిమిక్కిలి వన్నెకెక్కిన ఈమాధవు నిదానమందు రోగోత్పత్తియను దాని లక్షణములును వివరముగానవ్రాయబడినది. ఇయ్యదిరోగ నిదానమునందు ప్రబలప్రమాణగ్రంథమనుటనిర్వివాదాంశము. రోగినిదానమునందు మాధవచార్యునికి రోగి నేయవస్థలయందు దేప్రకారము కాపాడవలెనో వైద్య

శాస్త్రవిధులను బోధించుటలో, వాగ్భట్టాచార్యునికిని చికిత్సవిషయమై చరకాచార్యునికిని చానినవారు లేరు ఈ మాధవాచార్యుడు తన వార్ధకదశలో సన్యసిచి విద్యారణ్యుండని పేరు బడసెను.

భావమిశ్రు:—ఈవైద్యశ్రేష్ఠుడు 1550 వ వత్సరములో మద్రాజ్ దేశములోనుండి చాలప్రఖ్యాతిగాంచెను. భావప్రకాశమగు గ్రంథమును రచించెను. పూర్వము ప్రసిద్ధిగాంచిన వైద్యశ్రేష్ఠులందరి యనుభవమును తనగ్రంథములో సంగ్రహముగ వివరించివ్రాసెను. హిందూదేశము నందలి వైద్యులవలన యీ భావప్రకాశమును గ్రంథమత్యంతోప యుక్తమైనదనియును బాహుళ్యమగు నార్యవైద్యగ్రంథసముదాయము నుండి యుపయుక్తంబగు విశేషాంశంబుల నిందుచేర్చెను. ఈభావమిశ్రుడు కాశీలోనివశించి యుండెననియును పెక్కుమంది విద్యార్థులీతని చెంతనుండిరనియును చెప్పుదురు.

శార్దూధరుడు:—ఈతండు యిరువది ఆధ్యాయములు కలిగిన శార్దూధరసంహితయను గ్రంథ రాజమును యుపయుక్తంబగు విశేషంబులను జూపుచు రచించెను. మరియును వైద్యామృతమును రచించిన బట్టమోరేశ్వరుడును వైద్యజీవనమును రచించిన చక్రదత్తుడును చక్రదత్త ముక్తావళియును గ్రంథములను రచించిన చక్రపాణియును చికిత్ససారంబును రచించిన గోపాళదాసుడును అగ్నిపురాణమును రచించిన వ్యాసుడు అమృతసాగరమును రచించిన ప్రతాపసింగుడును యీక తెక్కలేని వైద్యగ్రంథకర్థుల రచించిన గ్రంథ రాజంబులు పెక్కులున్నట్లు గానించు చున్నది ఒక్కొక్కటి యొక్కొక్కవిషయమును గూర్చి విశేషముగా బోధించుచుండుచు శాస్త్రచికిత్సావిషయములను బోధించుటకు సుశుత సంహితము

తముత్ర మమయునది. కానిచికిత్సాది విషయములను బోధించుటకు చరకిమనునది శ్రేష్ఠము శాస్త్రరహస్యములను బోధించుటలో అష్టాంగ హృదయము అష్టాంగ సంగ్రహము అనుగ్రంథములును రోగముల లక్షణములు నిదానమును తెలియజేయుచది మాదవ నిదానమును రసములు ఉపరసములు లోహాములు సవ రత్నములు వీని జేధములు సమ్మేళనములు మారణానుపాయములను బోధించుచది రసరత్నసముచ్చయము, రసరత్నకరము, నాగాగ్ధసీయము మొదలగు గ్రంథంబులును ప్రశిద్ధిచెందియున్నవి బహుళ్యమగు నీ వైద్యశాస్త్రము తరచిన కొలది ని గ్రంథకర్తలును గ్రంథములును వెల్లడియగుచున్నవి వైద్యగ్రంథములన్నియును సంస్కృత భాషయందుండుటచేతను అట్టి సంస్కృతభాషానభ్యసించువారలు పేములుకొక్కవైనను లేకుండుటచేతను యత్యంతోపయుక్తంబగు వైద్యగ్రంథరాజముల నామములైన తెలుసుకొన లేనట్టి యసమర్థులమైనందులకు చింతింపవలసిన యవస్థలో నున్నారము.

హిందూదేశవాసులమైన మనమందఱములు సమస్తముండియు ననుభవింపవలసిన రీతిగ ననుభవింపలేకున్నాము. పరోపకారపాఠీయులగు ధనవంతులగు మహారాజులు జమీందారులు హిందూ వైద్యులకుతగు సహాయ మొనరించియాయుర్వేద మెల్లతావులయందును వెల్లడియై హిందూదేశ మందారోగ్యదేవత తాంజవమామనముల జేసి యాయుర్వేదమునకు పూర్వపు మహిమన్నత దశవచ్చునటుల ప్రయత్నించి సద్వృద్ధి భగవంతుడు కలుగజేయుగాత.

వీ పీ లీ కా ప్రపంచము

—:0:—

బ్రహ్మశ్రీ కేశరి ఆదినారాయణశర్మగారు S. T. C.

భగవద్గీత లనంతములు. సృష్టియందంతటను పరమేశ్వరుని యపారప్రజ్ఞ ప్రతిబింబిత మగుచుండును. ప్రపంచమున గొన్ని జంతువులు మనోహరాకృతిచేత మారవలొకమునకానందదాయకములగుచున్నవి. మఱికొన్ని తమవృద్ధులకారపరిమాణమున బాచ్చెములేని యచ్చెరువునకుఁ గారణములగుచున్నవి. శుకపిక మనుూరశారికాదులును భ్రమరాది కీటకములును మంజులకృతికిని, మహంగ, దంతావళ తిమింగిలములును, గోరిల్లా, ఖడ్గమృగము, ఉష్ణిపక్షిలోన గునవి, పృథులకారపరిమాణములకును నుదాహరణములుగ నైకొననగును. కొన్ని జీవులు తమ సూక్ష్మాకృతిచేత జఙ్ఘరిం ద్రియమున కలవిగాక యంత్రసాహాయ్యమునఁ జూడ సాధ్యమగు చున్నవి. ఇట్టి సూక్ష్మాక్రిమిలు వాయు ప్రపంచమునందంతటను నిండియుండి ప్రాణికోటికి మేలు చేయ గొన్నియును, కీడుసలప మఱికొన్నియును సమర్థములుగను, సహాయకారులుగానున్నవి.

మనుజులందువలెనే ప్రాణికోటులలో సయితము కొన్నిట సంఘీభావమును వైర భావమును, కలవను విషయమును సృష్టిపరిశీలనా చణునకుద్యోతముకాక మానదు. పక్షులయందును మృగములందును క్రిమికీటకాదులయందును అన్యోన్యసాహచర్యమును, సంఘీభావమును భగవంతుఁడొదవజేసి యున్నాఁడు. సుపాదితార్థమునొకచోఁజేరిచి, వలసినయదనననావస్తు సంచయమును సంపూర్ణ సాప్త ప దీనతతో ననుభవించుటలో మధువీతనికరములు ప్రబల సాదృశ్యములు. సృష్టిపరిశీలనా పేజీలురగు గో

ల్లు' 'హ్యూబర్' ఫోరెల్, వేన్ మన్, మున్నగువారలు చీమలతో లెక్కకు మిక్కుటములగు తెఱగులు కలవనియు, నితరమృగములు, క్రిమిలు, కీటకాదులకన్న వీనియందు సంఘీభావము సమత్వము ఉచితార్థ సంగ్రహణాభిలాష స్వభాత్యభిమానము మొదలగునవి కలవను విషయమును సయితము దీర్ఘపరిశ్రమజేసి కనుగొనగల్గిరి.

ప్రపంచమునగలనానావిధ పిపీలికజాతులలో నేరెండుజాతులకును సమానస్వభావమును, అలవాటును గలిగియుండుట అరుదు. ఒక్కొక్క-తెగకుజేరిన చీమలకొక్క-తెఱగగు నలవాటుండును. వానిజీవిత పరిమితి సయితము కొన్నిట దీర్ఘముగ నెయుండును.

“రైటు ఆనరబుల్ లాక్ డు ఏవబరిగారు” చీమలకొఱకయి నేనొక నివసనమును గట్టించితిని. అందుగొన్ని చీమలనివసంపజేసితిని అందొక చీమ యేడొడ్లువయసుకలది. ఆచీమలకన్నీటికిని రాణి (Queen) యగుదానికి బదునైదు వర్షములప్రాయము అనియొక-నో వాక్రుచ్చి యున్నాఁడు పిపీలికాసంఘమున వయసుచెల్లిన వాటికిఁదోడుగ శార్మికశాఖకు సంబంధించిన చీమలును శైశవముననుండు పిపీలికములును కొన్నియుండును. సాంఘిక వ్యవహారముల నీ కార్మికశాఖయందలి చీమలు నిర్వహించుచుండును. పసిచీమల బోషింపసయితము వీనియందొక శాఖయుండును. వయసువారిగనుండు శిశు పిపీలికముల అపాయమునుండి కాపాడుచు నాహారము నొసంగి పెంచుచుండుట వీనిపని, ఇటుల

దమసాంఘికకార్యముల నిరవద్యముగ నెఱవేర్చి కొనుచుండటయు చిఱుతచీమలకు వయసున కుదగినటుల పోషణశిక్షణాదుల నొసంగుచుండు టయుజూడ లార్డు “ఏవబడి” గారికప్పట్టు (చీమలనివాస్థము) క్రమిశిక్షణము నొసంగుచుండు నొక పాఠశాలవలె జూపఁబడిదట.

అంగల భూమినుండు చీమల తైఱగులలో, పనిచేయునట్టివి (workers) యగు చీమలు తఱితర పిపీలికములకన్న బరిమాణమున దప్ప తక్కుంగల విషయములన్నిటను నొక్క తైఱగు గు పోలిక నే కలిగియుండును. ఐరోపాదేశమున నితరభాగములనుండు చీమలటులగాక నానా విధములయిన చీమలకుబలు తైఱగులయిన యొక్కతులును, బరిమాణములుండును. ఈ యొకా రభేదములు వానివయసునుబట్టికాని, వర్ణముప యినాభారపడికాని, యుండవు. వానివానివ్యాపారభేదముల ననుసరించుచుండును. సాంఘిక జీవమునాశించి జాగరూకతను మెలంగుచు నదనొదవినయెడ శాత్రవానికములతో భారపలసిన చీమలకు పెద్దతలలును, గొప్పదవడలును వాడియగు ముక్కులు నుండును, రాణి (Queen) యను వృద్ధ పిపీలికమీ చీమలకు దల్లిగానుండును “మాతృదేవోభవ” యనునీతి వీటసయితము కలదు. తక్కిన చీమలన్నియు నీ తల్లిచీమ సప్రతిమానగౌరవభావమునఁ జూచుచు భోజ్యపదార్థముల నొసంగుచు నొకచోట నూరక గూరుచుండ నియమించును తల్లికి లేక మయినగొప్పముమువలెనా, తక్కుంగల చీమ లాడుప్త పిపీలికమును, ఎదిరించి ధైర్యమునఁబోరి యద్దానిం బరిమార్చును, లేక దిట్టముగనయిన గఱచును.

—పిపీలికాసంఘము—

ఒకతైగచీమలుకొన్నిచేరి యొక సంఘముగ నేర్పడును. ఈతైగచీమలే మఱికొన్ని యింకొక

సంఘముగ సయితముండును. సుమారయిదు లక్షల చీమలొక సంఘమున నుండునట. ఒకే సంఘమునకు సంబంధించిన యేరెండుచీమలును కలహించుకొను చుండుట గానము. ఒకతైగ లోని చీమ మఱియొక సంఘమునందలి చీమలతో నేస్తమునెఱపఁబోయినచో, అదిచీమలద్దానిని, కాలునోతలనోడ్చి యిచ్చి బహిష్కరణముగావించును. మనముకావలయునని యొకగుంపునందలి చీమను మరెయొకగుంపున బ్రజేశింపజేసితిమేని యయ్యదియనుచట నర్థశిక్ష ననుభవించుటకాని, లేక మృతినొందుటకాని తటస్థించును.

—జాపక శక్తి—

ఒక సంఘమునకుఁజేరిన పిపీలికము నొకదానిని గొంపోయి యెటనయిన గొన్నివత్సరముల కాలము పెరుగనిచ్చి మగలదెచ్చి యద్దానిం దనపూర్వ మిత్రులజేష్ఠినచో దక్కుంగల చీమ లానవిన వయస్సున సతికాలమున నె గుఱితిండి తమతోడమైతిని తెలంగనిచ్చును నేడుచూచిన మనుజునొక నెలనాటికి మరలగనినచో గ్రొత్తవానినిగ దలచుట మానవస్వభావముగనుండ హీనజీవులుగ బరిగణింపబడుచుండు నీచీమల యసదృశ మేదాసంపత్తిగంటిరా ?

—అన్యోన్యసహాయము—

ఒకతొడలుకాని, వంచకముకాని, వ్యాధిగ్రస్తముగనుండు తఱి యొ బాలి జంతువులా జబ్బుమెకమును సంఘబహిష్కరణ మొనర్చుట యో తుదకు అమృగమును తుదముట్టించుట యో తటస్థించును. చీమలట్లుకాదు. ఒకచీమకు కాలువిరిగియో మఱియవయమున కయిన, నూనముతటస్థించి కదలమెదలలేని సీతినుండునపుడు సంఘశ్రేయోభిలాషులగు చీమలొ వ్యాధిబాధిత పిపీలికము నొద్దకువచ్చి తగినచోటు స్వస్థముగ బఱుండవెట్టి యోహారము నొసం

గుచు సంపూర్ణావోగ్యము నొందువరకు నచ్చోటునువాసించనవు. తన్ను మున్నెన్నడయిన నెడిచ్చియో తన కెగ్గొనరించియో తప్పించుక పోయిన చీమ తనకంటబడెనా మఱి పదిచీమల సహాయమున నాశత్రువును జయించుటయో లేక చంపుటయో యగు నంతవఱకును చీమ విడువద.

—వికమత్యత—

ఒకచీమతాసంచరించు ప్రదేశమున నెద్దియేని యాహారయోగ్య పదార్థముఁ జూచెనా, వెంటనేపర్వపర్వనబోయి తన నేస్తులకాయదంతము నొక విధమగుసన్న, మూలమున చెలుపును ఈ సంజ్ఞాప్రకరణమును, తమ ముఖమున మీసముల బోల్కి దీర్ఘములుగ బెఱిగియుండు వెండ్రుకలమూలమున బాలభటులు పతాకసంజ్ఞలచే దమయభిప్రాయముల దమజుట్టువారల నెఱుకపఱచినరీతి నెఱింగించును. చీమలపుట్టను త్రవ్వి పరిశోధింపగల్గితిమేని యందు వివిధ విశేషములను గమనింపవలనుపడును వీనియందు గృహనిర్మాణశాఖకును, పారిశుధ్యశాఖకును (Sanitation) సంబంధించిన యులు కూడ యుండును ఒకపుట్టకిరుప్రక్కలను లోన బ్రవేశింపగనే చిటుతగమలఁబోలిన సారంగములకు జొరవనొసగు సన్ననిమార్గములును సన్ననిదారులకుజేర్చు పెద్దత్రోవ మఱియొకటియు గాన వచ్చును ఇట్లులనె ముప్పది నలువది గదులవరకీ పెద్దత్రోవపోవుచుండును త్రోవక్రొత్తగ నమర్పబడినరోడ్డును చిన్నత్రోవలు తచ్చాఖిలను ననుకరించుచుండును. వర్షాదిక్యమున గాని, మఱియేకారణమున నేని యాపుట్టయొక్క ముఖ

ద్వారమును సీరుచోరువనున్న ప్రథమ కార్మిక సంఘముఁకుజేరిన చీమలఁ యును వాకిలికడకేగి యత్నినై పుణ్యముతో ముఱిసినానీటి కడ్డమునైచి నేటిమార్గమును ద్రిప్పటయో, లేకదారిని గప్పటయో యొనర్చును.

సారంగములజేరియుండు ధాన్యపుంబొట్టును క్రిమికీటకాదుల యస్థిపంజరములు, షొక్కలు మున్నగువానిని కొన్ని పిపీలికములు బయట ద్రోయుచుండును ఆపనిని నేకరించిన యాహారపదార్థములను దాచు నుగ్రాణములు నా నొప్పు గదులసయితమీపుట్టలోనగుపడును, ఈయుగ్రాణములు జేర్పఁబడినధాన్యాదులను, శుష్కఫలములను, వర్షర్తుతువున నెఱుబోవస్వీలులేక యాహారపదార్థ సంపాదనమునకు గవ్వముగ నుండునెడ, విధిలేకతినుచు బ్రాణధారణముజేసి కొనుచు మరల ఫలితకాల మాసన్నమగువఱకు గాలయాపనము జేయుచుండుటయును సమయ జ్ఞతయూ ప్రాప్తార్థసంతృప్తియు నీపిపీలికము వలననేరిచికొనదగు విషయములు ఇంకను నిట్టి విచిత్రమ ల ననేకముల నీపిపీలికా సంఘముల నుండి గ్రహింపవచ్చును. సృష్టిలోనంత్యజీవి పిపీలికమ అగ్రము పరబ్రహ్మము. ఈయంతరమున గల జీవరాసులకు సయిత మిట్టి బుద్ధి కుశలతను పరమేశ్వరుఁ డొసంగియుండ మేధాసంపత్తి నన్నింటికన్న మిన్నతానయను నహంకారపాశబద్ధుండయిన మనుజుఁడు జీవితా విధి నెఱింగి ప్రపంచమున మెలంగుచుండినచో నాతనికి సర్వమును గరతలామలకముగ నుండుననుట యతిశయోక్తికానరదు.

“ఇయ్యది బ్యూటీన్ ఆఫ్ నేచర్ నుండి నాచేసినవందింపబడినదని విన్నవించ పండితాఖండలుల పాదసేవకుడు”

మోహ విభ్రమము

డాక్టర్ చల్లా సుబ్రహ్మణ్యంగారు L. M. P.

—:0:—

(1)

అదియొక భౌతికమతార్థము ఒక వైపున వికాలమగు మండపముండెను. నురియొకవైపున స్పటిక జల పూరితమగు పుష్కరిణియుండెను. అందలి నిర్మలతోయ మొక గండిని బ్రవేశింప ప్రతిముఖముననున్న దానిగుండప్రవహించి పోవుచుండెను. చుట్టును తులసికోటలును, స్తూపములును నెలకొనియుండెను. నల్లడల శ్రీబద్ధ భగవానుని విగ్రహములుండెను. సిద్ధార్థుని సహత్యాగమును బోధించి చిత్రించి త్రములగు ప్రతిమలెల్లడల నాటి శిల్పలచాతుర్యమును బ్రకటించుచుండెను. పుష్కరునిగి కవ్వలనుండిన పూదోట నుండి పరతెంచు వివిధకుసుమ సౌరభమంతయు హాయి గొల్పుచుండెను.

తనప్రభావమంతయును బాటింపక, నైజదుస్స్వభావము నుజ్జగింపని మత్స్యల దురాచారముల నైపతేని లోక బాంధవుల డప్పుడే దారుణదారుణగాత్రుడై కడుద్రాగిన యపరంజి భాండమువోలె బల్బిమాద్రీని వేలబడిపోవుచుండెను. పారతంత్ర్యమెఱుంగని యసంఖ్యాకములగు కేవల సంతానములు గగనతలంబున బారులుగట్టి నదైసలఁ బయనము సేయుచుండెను. చిఱుగంటల సవ్వడిననుసరించి దోగాడు ధూమపాతకము గోగణంబుల నతిదూరంబున బుర ప్రవేశమొనర్చుట నూచించుచుండెను. కరుణ రససంజనకములగు లేదాడల “అంభా” యను యరపులను, ఉండియుండి శ్రవణపుటగోచరమగు “టొక్కు టొక్కు” మను

పక్షికూజితంబులును, గోపకుమారుల వృగుగుగుర మురళీరవంబును ఘోరకీర్తిమ సంతోభితి మానససరోవరంబులకైన శాంతి నొదవింపగల్గియుండెను.

విరాగులగు శౌధపరివ్రాజకు లగ్గుటచ్చట గుమిగూడె శాస్త్రవిచారంబునో, భగవన్నాను సలక్ష్యనంబునో సంద్యానియమిత్రా నుష్టానంబులనో జల్పింపండిరి. సుమనో మనోభిరామమగు నావాటికయందొక విదేదుల బొలుండొక నెను లిపుంజును దరుముచు కెలకెలచుని నవ్వుచుఁ దన్ను తిలకించుచుండిన తల్లిక నందమొదవించుచుండెను. సోయగనున్న యాయన్ను మిన్న “నాయనా! మహిందా! నలనా పరుగెత్తకుమరా దానినినీవు పట్టజాలవు రమ్మాయి నాయనారమ్మ” అని గారాబమున మందలించుచుండెను. ఆ దుండగీడినుమంతయు సరకు సేయక యుద్ధాన వనాంతరమున జారబారిపోయెను. అదృశ్యుడైయున్నను బాలకుని మంజులహాస మామెతు వివసడుచుండెను.

“ఆహా! ఎట్లునుభవించును విశ్వామిత్రా నీవాక్యను తృప్తిని మరువగలనా నీ శౌర్యపరాక్రమముల మరువగలనా నీనిజలశాస్త్ర ప్రవీణతను మరువగలనా నీయశస్సేనా భాగ్యమును మరువగలనా నీమందరపురుష విగ్రహమును మరువగలనా దేనిమరుభూతన్నను నాయెడనవ్యాజముగ జూపిన నీశౌర్యము మరువజాలను ఈబుడత డిప్పటినుండియే నిన్ను నుకరించుచున్నాడు. సకలసద్గుణగరిష్ట డేవయ్యల గ్రూరుడవగుట నామందభాగ్యముకదా. వివాహమునకు బూర్వ

మీవు జూపిన ప్రేమడికి వేరుడుంగుల నీచిన్నికొమారు జన్మకాలముదనుక జూపుచుంటివి అటువైసన్నిట్లు నిస్సాగరముగ విడనాడుట కెట్టిమరగాతమొనర్చి యుంటిని ? కటకటా కాలమహిమ. అయ్యో ! ఎంతటి దుస్సహ దుఃఖిప్రాయ మొదవనన్న నట్టి కఠినశాసనము బంపియుండువు తలచినంతనె గుండెలయొడుగ్గువి. సహజమార్దవ్యాప్తిమగు నీ సునోరాజ్యమెట్టి యీగ్వాత్పముచే శుష్కించి దహించెనోగదా ! మాత్సర్యానిలసంక్షోభితయయ్య దుర్నిరీక్ష్యతేజోవైద్యులైన సెనలారు నీబుద్ధినిరుపమానమైనది. ఎంత యున్న సేమిథలము. ఆడుపుట్టుక కడుదౌర్భాగ్యము స్వాతంత్ర్యమే హుళిక్కిగదా. స్వత్రయగూలనూత్మ శరీరముల సంపూర్ణముగ నుగనిగూర్చిననుజేరియు నాచి మెప్పునడయుట యరుదు. ఇహమందుకనెకాక యాముష్మికంబును తనయధికాగమే నెడవలయునని నుగడుగోతుండు. బౌరూ నగవని యహంభావమున కెట్టి మేరయు లేదుగదా. శ్రీలయందగు పడిన ఘోరకల్పిసాహసములగు గుణములు తనయందున్న వైలాటకములనియు, గౌరవనీయములనియు గొన్నిపట్ల విధివిధానములనియు సుసంధింపగలడు. ఇంచేమున్నది. మదియక్రేయోకాంతీకుండగు మేనమామ సద్గుణ భునియు భిషజ్యునియుగు చాణుక్యభట్టారకుడు నాతో నొంటరిపాటున ముచ్చటించెనట. వచ్చిననర్థము. ఎంతటి యపహాసముగ నున్నది. సకలనీతివిశారదుడు సుర్వానుభవ విరాజితుడు పూతచరిత్రుడు, మిత్రగుప్తసార్వభౌము సంతటివాని సంప్రీతిభురుడు ఈ విశ్వామిత్రునిసేంతటి యుట్టిపాటున ననూయాభావ ముద్భవించెనన్న నమ్మవారెప్పు ?—తామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మాత్సర్యముల చర్యలతిథియంకరములు అవి యుష్పతిబ్బుటకు బూర్వజన్మదుష్కర్మ ఫలిపాకమే కాని యన్యకారణ మనావశ్యము. అందున నీమాత్సర్యాలము విజృంభించెనేని మనోరాజ్యము నొక్కమృడి దహించివేయగలదు. ఈ ప్రచండదుర్గుణము జనింపకుండవలె యుగాని సంభవించుచో నున్మాలింప నెవ్వరి తరము. కటకటా దుర్భరము. జన్మాంతమునైన నాకింక విశ్వామిత్రుని సేవలభింపగలదా కల్లకల్లు. పునర్దర్శనమైన కల్పించుకొనెదనున నాతని చండతరశాసన మప్రమేయమహా మహిధరమైయున్నది.” అనియాలిననతి జొట జొటగాను కన్నీటితో వాపోవుచుండెను.

ఇంతలో వేరొక యెలబ్రాచుంపు లేమ గంధగండ్రయానంబు నవ్వనాంధితర్భాగంబున బరుగిడుచుండిన యాచి అంతవానినెట్ల ముద్దాడుచు సమీపించెను. ఆమె సంభ్రమితో “ గిరిజా ! వీరదా దుష్కృతకుమారుని మించుగట్లున్నాడు సుమీ ” ఇప్పుడే వీనికంత పౌరుషము ఆ సెమెల్నినొక శునకము శరవేగమునరా నదల్చుబోవుచు గడ్డించుచున్నాడు” అనెను.

గిరిజా:—సావిత్రి ! కాలాపికవిషాసలము సహజ సాభాగ్యము ఇందుకంత యచ్చెరువే ?

సావిత్రి:—అన్నా ! ఏటికెంత నిరుత్సాహమైయుండువు !

గిరిజా:—లేకయేమి కొదమనింగమునకు భూకపరాక్రమమే భూషణము. అట్లనిదానిని ముద్దాడుట సమంజసమగునా. నిరాడంబరమై భర్తైకపరాయణత సెనలారు దివ్యపరాక్రమంబునే భవిష్యవలయుగాని స్వాధిపరత్వాంకారాది కతోరకుతారసము పాష్టతంబగు నగవని రాక్షస పరాక్రమంబు నింతలుపేసి స్థాభించుటలే

సావిత్రి:—ఇదియా ! బోధపడినది. స్వాధిపరత్వము పురుషునికొక కళంకమేకాని యాచి సహజపరాక్రమమెల్ల మమత్వోదితమని క్రోడీకరించుటపోలదు.

గిరిజా:—నీవేమన్న ను సరియే పురుషజాతివన్న డెల్ల నయ వంచనయే పరాక్రమమైన నెందున్నది ? తనయానందము, తనసౌకర్యము, తనయధికారము, తనవిద్యాపాటనము, తన నిగంతుశత్యము జూచుకొనువాడే కాని వీనిని నిగనహాధగ్యచారిణిక బంచియిచ్చిన యుదారు నొక్కనినైన జూపగలవా వానికాదైర్యమేదీ. మనత్యాగ మొక్కింత బరికించుము. దైవసములగు తలదండ్రుల వీడితిమి. చిన్ననాటి మిత్రుల నెడబాటితిమి పుట్టినయింటికిదూరమైతిమి. మగని నిరంతర సేవకుఃబూనుకొంటిమి. అతని యానందమనుచుండిన చిన్ని కందువలరూపమున మనదేహముల విభజించి సుమర్పించి కండువాటియుంటిమి. మనసారగొల్పుచుంటిమి. తనకష్టసుఖములు మనవిగనె భావించి యనుభవించుచుంటిమి. దుర్గుణముగ మనమానవశరీరమంతకన్న నెక్కుడేమిచేయగలదు.

సావిత్రి:—అనుభవవేద్యమగు నీమాటకాదనలేను దురంత దుఃఖిసీడితవగు నీ యాశయమునకు దుఃఖిప్రాయమగుండైన విశ్వామిత్రుని పరాజ్ఞాభివ్యమే కారణము. ఇట్టివిశ్వామిత్రులకు లోకమున గరవులేదు. కానిధర్మబద్ధులుగ ప్రపంచమున

చరణి నీచన్నతవివరముగలేదు. పరస్పరపురుషులు యు
షుడు ప్రకృతి (శ్రీ) పురుష ప్రకృతుల యన్యోన్యానురాగ
ముననే విశ్వమెల్లయు విలసిల్లుచున్నది. ఇచ్చాతారతమ్య
మున్నచో సమత్వముండదు. సమత్వముననేగాని కేమియుడి
యలవడదు ప్రకృతిపురుషుల వ్యక్తపరబ్రహ్మయొక్క వ్యక్త
పరిణీతులేయనదగు. గ్రహించితివా వీరియందెవ్వరిని ఖునుల
నందగును ఇట్టిదే సంసారమందలి యాందోళనమునకును గా
దబును మనకున్న బ్రామి పురుషుడెంతకాల మిరుహనా
స్వాతంత్ర్యము ననుభవింపగలడు ?

గిరిజ:—నిజమే సావిత్రీ? ఇంతయధికారమున్నదాన జేటి
కీ మగనాలుకా నొల్లవైతిని సన్దశించితివే ?

సావిత్రీ:—గొప్ప ప్రశ్న. సతీపతులహాడిమి యిట్లుండవల
యునంటినిగాని పత్నిత్వము శ్రీకృప్రమేయమని నుడువలేదు.
నాస్వాతంత్ర్య నూర్చిము ననుసరించియే బ్రహ్మచర్యమను
ష్ఠించుటకు యురుషునకున్న పౌరత మనకునుగలదని యె
ఱుంగవా తాపత్రయ సంక్షోభిత సంసారనీరధియందు దరి
దాపులేక యల్లాడి చొచ్చిదూగుటకుంకె స్వచ్ఛంద బ్రహ్మ
చర్యవిహారమున నీ సర్వ సర్వం సహాశేమషీ భారంధర్య
మును విలీనించి యానందించుట పాలకా ?

వీరిట్లు విలగ్గించుచుండగ మతాంతరముననున్న దేవాల
యములొనుండి ఘంటానినాద మతి గంభీరముగ విసబడెను.
శ్రీబుద్ధభగవానుని సంధ్యార్చనకు సమయమైనదని యమృత
కాశిను లిడుపురు బాలునిదోడ్చిని మందగమనమున లొని
కేరి.

రాజాంతఃపురములకు వాసియు వన్నెయు సమకూర్చు
జాలు నీవిదుషీమణులిట్లు విరాగులై సన్దశించియుండుట
కడు నక్కజమగఁడొక పోవదు.

[2]

“భమరికా ! ఏటికిట్లు జేలవై విలపించెడు. భైరవమా
నుమ.

భమరిక:—నాధా ఎంతటి సాహసినిగాకున్న నిట్టి విప
రీతములదిలకించియుఁ బ్రాణములబాయకుంటిని అయ్యా !
ఎట్టి దుర్మహార్తమున నాప్రాపునీకుఁ గల్గెను నాయట్టి
పాతభాగ్యురాలెవ్వరైన గలరా హా హాతదిధి !

నాధుడు:—నలదుడుగుమా. ఇంతమాత్రిమునకే యింతము

వంతిగునా ? ఇపుడెంత దుష్టుమాగున్నను నునస్థితి
శుభపరిణామమేయగునని యాపగలదు.

భ్రమరిక:—ఇంకను అడిమానలేటి ? కృపామయుఁ
డగు సార్వభౌముడవ్వదేశమేగియుండునీ పనదుఃస్వప్నము
ఈయహ జాత వేదను కక్షాటికముగయిండుననియా మీద్రగు ?

నాధుడు:—సందేహమేమి ? చెలువా ! పురుషువను
భుండగు విశ్వామిత్రు నెంతి కేరడముగ బల్లు మింటిని ! అణి
మాద్యస్త్రాంగసాధుడై, నిగమశేత్తయై, భక్త్యుక్తతత్పరుడై
నిష్కపటపీఠా పరాయణుడై, నిర్విసర్వత్రుడై, యశః
కాముడై, శూరజనదాదాసునీయై యెలలారు విశ్వామిత్ర
భట్టారకునే ప్రప్రదలంతువా ! ఎంతటి వాడుగాకున్న
లోకజనకుఁడా సార్వభౌముడేతనిఁ దనపత్నినిధిగా నొనర్చి
నిరాటంకముగా దిగ్విజయము నేయబోయెను. న్యామైక శీ
లండిమహాబాలసున్దుడు మనకెక్కి ముప్పును వాటిల్లని
యడు ఇంతకు నానేరమైననేమి ? నినువందించి విడనాడ
నెంచితివా ? మోసగించి బలిమిమై యెడబరచితివా ? మన
యద్వాహముచే నీయాభిజాత్యము వమ్మగునా ? లేక
నందయశోదలించున కంగీకరింపరా ? మనమేమి వ్యభిచరిం
చితిమా ? నేనెట్టి కలుషముగావించితినిని శిక్షింపగలఁడు
ఇదిగో చెప్పుచరచితి నిన్నటియభియోగ సమయమున నన్నా
తఁడెంతయో జాతిలోజూఁచెను. భ్రమరికా ! నీవిట్లుకుభ
ముగ దరపిల్లనేటికి ?

భ్రమరిక:—అయ్యా పిట్టపిడుగున మాచంద్రగుప్తుని మ
రణమేకల్లకుండిన నిట్టిదగ్ధతి మనకు సంభవించియుండదు.
శివశివ ! ఇంతలోననే నాపాపాంతరము మొగదొడగి పు
ష్పించి ఫలించవలయునా !

నాధుడు:—భ్రమరికా భగవత్ప్రసాదితమగు నీయహూ
ర్య పౌభాగ్యమునకు సంతసింపవా ? అన్నా ! కాలవిపరీత
ము సంతానోదయముకానున్న నలది యువ్వెశూగక దుఃఖిం
చి దూషించుకొననయ్యెనా. పరమేశ్వరా-జగజ్జనకా. దయా
నిదే మమ్మింక నెన్ని భంగుల నాశనమొనర్చ నెంచితివి ?

భ్రమరిక:—మి మొక్కమాటుగ గబళింపనేతెంచిన ఘోర
రాక్షసిని-అయ్యా ఈపాపార్జనమునకు మూలమగు మహా
పాపిని నన్ను మన్నింపగలరా ?

నాధుడు:—పరమేశ్వరా మాణికిదిక్కు లేదా”

అని వాపోవుచున్న ఘనశ్యాముడగు నవయువకుని న యాశ్రయమిచ్చి నుండి ఘనశ్యామప్రేమిణియులు గలవల జాలువారు చుండెను. వారి విశాల బాహుపంజరమునందుండి నున్న ముందరాని నెమ్మొగము పోయి పుష్పాలయము లోనియ వున్నవలె యింబుమనోలె నభివీక్షించి యుండెను. కాలవ గట్టి పోగుచున్న యాహుతిజాతీ యుష్ణాశ్రుతోయ మామె యూర్ధ్వలిచై వల్లెవాటుగనున్న జీలుగుపయ్యెదను దదప్రచుం డెను.

శ్రీశ్యామి చేదహించి కర్పూరముకల కిగుచున్న సంప తులఘానియం బాదనరని కారాగృహధికారి ప్రతిముఖ ముననున్న లెనరాస్థానమున బదిలయగు గూర్చుండక పరా రుచేయదొడంగెను. సాటలీపుత్రియందు మగధరాజన్యులు నిర్మించిన కారాగృహము కడగొప్పది. ఇందుమించు ను త్తరహిందూస్థానమంతయు నాక్రమించిన సామ్రాజ్యమును శాసించు చక్రవర్తి కలదిటిగడ్డ బంజోహానా యుజ్జయిచో సాగగలదా. మై నాకాలమున బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమందు న్నట్లు ప్రతిగ్రామమందును భంధనాలయములుండెను గనుక నాకారాగృహధిపతి కాదీదాను నిష్కలపటరైదుడు. అను దినమున దశమాల బ్రదర్శింపుడు యమానుష దృశ్యములం దిలకించుచున్నచే దయారసమాతని హృదయ భాగమున వింకిపోయెను కాని నేడుజాతీయ లెనప్రకృతికి భిన్నుడై వర్తించెను. యుండియుండి “విశ్వామిత్రుగణేటి: గువ్వల ఒట్టి సాధించుచున్నాడు” అని యహంకీకరుల కీడుచున్న నిజభట వర్ణమతోననుచుండెను. అజన్మాశ్రిల జీవితములచే గణ దువాతిన యా మొఱకుపెనుడి బాటించువైరి.

ఎవ్వడో రాజభటుడొక తాశ్రమశ్రమచికు నొనికచ్చి విషయవిధేయతలట్టిపడ కారాగృహధికారి కిందిచిపోయెను. నడిమివయస్సువారి న వాడగుటచే వృష్టిమంచ్యమును సరుకు కొనుటకై వెలుగునకేగి పాఠజూచి పంతులననుసరించి తల యూపుచు సంచితయందలి వ్రాతెట్లు చదివెను.

శ్రీశ్రీశ్రీ మార్కండేయపారావార రాకానుధాకర జగదేకవీర చతుస్సుమ్రితమగధ సామ్రాజ్య సింహాసనాధీ శ్వరుడగు మిత్రగుప్త సార్వభౌముని యాస్థానంబున రాజ ప్రతినిధి ప్రధానామాత్యాది బిరుదాంకతుడగు విశ్వామిత్ర భట్టారకుని సమక్షమున జరిగిన యభియోగ విమర్శనము.

నింజితుడు విష్ణు గుప్తుని కడగొట్టుకొడుతు మోహనగు

ప్రభు విద్యావతుడయ్యు, సంపన్నయయ్యు, ముం. వె నుకలాలోచననేయక నిరక్షదయ, పుష్కలకీడితుడను వృద్ధుడను అగునందగుపురి పుత్రికు ఖగోళికును కన్య ను నుంకితిండ్రికుటిలోపాయములచే మోసగించి భంజరిచె ననియు, కర్పూరమున నామంజూగృహాలు చూపాల్చె తల పోనమై నిర్భయమై పోయెననియు నెంబాలోకంపం బడినది. నిజహిలకల ధనవంతుడగు బాజుగ్రామపులకేం చినచో తననిగ్నదశకాలంబు యుద్ధరింపబడ నని యెంచి మ గడఁజుగు నేని యాగ్రహపంవతుడై లెన్ను పులయతుముగ వెడలదొల్బునను ధయముచే యశోద ఈ కహస్యమున సంకుప్తముగావెంచెననియు రూపంబుబడినది. సాక్షుల వా ఙ్గాలముల విశ్వసనీయుముగనుండుటచే వానినై నాధార పడు తీశ్యానము భగృబద్ధముగనుండదని నాయనమానము అలోపబాగ్ నువత్తుమున గొనిరాబడిన శ్రమరికవాక్యములీ విధమున నున్నవి. “జాతాన్ని యగు పరమేశ్వరుని సన్ని ధిని బ్రహ్మణమొదర్చి పల్కుచున్నాను. త్రికణశుద్ధిగా మోహనగుప్తుని ధర్మగా వరించుచున్నాను అవ్యాజమై అవిలంఘనీయమై, గాఢతరయిన మాయనోగ్యనానగాగ మీ యభాగ్య ప్రదర్శనమునకువచ్చుట నాభూర్వజన్మ దు మ్మర్చి పరిపూర్ణముగనే యని భావించును. ఇందు నాకుల గౌరవ మేనుడుగంటలేదు. వివాహితులమై సుఖావహా గు జీవనమొనర్పించెతిమి గాని విధివశమున ననేకకారణ ములచే వలకుకాక పోయెను. ఈ సంకల్పమున నాతండ్రి కెట్టి యసమృత్తియు లేదని నాయభిప్రాయము.”

వృద్ధుడనందగుప్తుడిట్లుచున్నాడు. ఈకైలాటమంత యు నేనేమియంగను మోహనగుప్తుడింతటి దొరసాయని నే నెన్నడు దలచియుండలేదు. నేనాతనియెడ జూపుచుండి న వాత్సల్యకారణముననే యంతటి చనువున నాయింట దిరు గాడగల్గెను ఈ కల్లోలమంతయు సంభవంపకుండిన ముత్ర మరిక నాతనికిచ్చి నెట్టిజేయుటకు మిగుల సంతోషించి యుండునుకాని అభశుభము లెఱుగని యాయమానురురాలి నిట్టికొఱములినదాగిం జేయుటచేతను నాయనికి నేమరచి తూష్ణింభావమున నన్నొక మోహమృగం బరిగణించుట చేత ను మోహనగుప్తుని నేనెంతమాత్రమును తుమింజబాలను రుద్రాస్వేదమున నీయప్తులెల్లను దీర్చి నీకు నారింజపండ్లం త బంగారమిచ్చు కట్లాజ్ఞాపించెదను— మోహనగుప్తుని తు మింపగలవా” యని నేనన్నమాటకు “భగో! న్యాయ

మూర్తి బలమునైనయూసచే సౌందర్యపుత్రిక నొకయపా
 త్రునకు విజృంభించ గల్గునంతటి ఛండాలుడగాను వలయు
 నన్న నాభిఁ దిక్కుని కాసుకలు గాజేందుని కోశాగారమున
 నే బడసింను ఇచ్చటలేకున్న బరమేశ్వరుడే న్యామిమివ్వ
 గలడు నిరుపేదల నాతఁడొకను విడనాడలేదు" అని క్రుద్ధుఁ
 డై వృద్ధుడాపాదరుస్తకము వడికిపోయెను — ఒకసరియగు
 యశోదయూరక ఓగాత్యము సేయదు మోకపత్రికైతెద
 గు సమాదానమివ్వలేదు. ఇకనిందితునివాదము "నేనెన్న
 డసత్యమాడి యెఱుగను. ప్రమాద మొనగ్గుగోరునప్పుడే సహ
 జముగ గల్లూడువాడననియు నిప్పుడట్లుచేయకూడదని దే
 వరసన్నాజ్ఞాపించుటలు భావించుచున్నాను. నిష్కలపట వ
 ర్తనుడనగుటచే నావాక్యములవిధేయతా నూచకములుగ
 దమకుదోచినచో నాకిది నుజ్జీయింక నిష్కలపట దౌర్భాగ్య
 మేయగును. భ్రమరికను నే నెట్టి మాయోపాయములకు
 లోబరచియుండలేదు. మాయనోన్యన్యమురాగము కేవలము
 స్వభావజనితము. భ్రమరికను యదావిధిగ బరిణయమాడవల
 యుననియే నాయుద్దేశము కాని నందగుప్రసంగమిడిన కష్టస
 రంపరలలో దైవికముగ సంభవించిన పుత్రశోక మిందుల
 కభ్యంతరమయ్యెను నాకే కాసుకలక్రూరతదనియు, వివా
 హమునకగు వ్యయమంతయు నే నేభరింతుననియు, తన్ను
 జననీజనకులతో మాయింటికే గొంపోయెదననియు, బుత్రు
 శోకమునగుండుచు. డెన తి-డ్రీకిచర్య దుస్సహముగనుండునని
 యు, బుత్రశోకమున గుంగుచుండిన యావృద్ధదంపతుల
 నట్టిసమయమున వివాహవిషయమయి బాధాపరాదనియు
 నాయభిమానవతి నన్ను వారించు చుండెను. తన్నెదబాసి
 యుండుట నాకెంతయో దుర్భరమయినను ఓపికతో వివా
 హసంవిధానసమయమున కెదురుమాచుచు నిక్కల్యాణి సం
 దర్శనము దీక్షితో వారించుచునే యుంటిని. కాని యొకనా
 టి యొకక్రూర ముహూర్తమున మహ్మాభంగవంతుడు చిన్న
 చాపుమాచెను. ఆహా! వింతలయ్యెను=దుర్భరము దుర్భ
 రము హతవిధి భ్రమప్రమాదజనిత దోషము-మోహవిభ్రమ
 ము-మోహవిభ్రమము హా దౌర్భాగ్యము=ఘోరతరావమాన
 ము హా హా "యని ముగియుచున్నది. నిందితుడు మూర్ఖి
 తుడగుటచే నభియోగమప్పటి కాపునలచేయవలసినవచ్చినది.

ఎల్ల యభియోగములందును సందర్భముల సమాప్యమించి
 సమీచినాభిప్రాయ మొనగు భారము న్యాయాధిపునిపాల

నేబడియున్నది. ఈ యసిగారాత్రదగ్గర స్రావికము
 విషాదకరముగనుండును. ఇటునిరుల్లాఖ్యులు యువతీయువ
 కులు సత్యసంకల్పమురాగి బంధితులు. వీరి సంకారమున
 వీరిమలగౌరవమురూపుము సెననుట కేహేతువునలేదు. అయి
 ననవీరియెడ నన్యోన్యాభివృద్ధినింపని ప్రేమయు సంతయాస్ప
 దములగు పరిస్థితులయందుగలయిండ్రిట్లు సాదమాపుదున్నది.
 సుందరియగు పుస్త్యుతోడి తన్నె కరింపలయున్న యాతు
 రమున నీతడే లేని గుర్తెవలెములబన్నియుండును నుండ వ
 చ్చును. అట్లొనర్చునపుడు నిగినిత్యా, వశాయాప, సౌభా
 గ్యముల యున్నతిని నీటు బుచ్చియుండునప్పుడు. ఆలసిం
 చినచో నెల్లప్రాయముననున్న నీసంపన్నులొం పోచో నాక
 ష్టింపబడునను యాతురమున దిట్లు నగు యశోదకుమార్తెను
 ప్రోత్సహించి యిట్టికోచనిచుర్రమున జేరిపెయిండు వ
 చ్చును. ఏట్లున్నను జరిగిన నేన మొనర్చినని మోహన గు
 ప్తడేయనియు, తగుతున్నములకేని తోడ్పడినది యశోద
 యనియు నిగ్ధారము. జరిగినది నేన మేయనుటకెట్టి సందియ
 మునులేదు. ఏలనన:—విధినిధానమున మద్యాహమయినగా
 ని శ్రీకృతి కన్యత్వచుంతరించదు. వివాహమున మంత్ర సం
 బోధితులైన సమతులున, సమావేశమున కెవ్వలయెదుట వ
 భూవరుల యన్యోన్యాంగీకార యుక్తముగను, వారితెలిదం
 డ్రుల సమ్మతితోడను కన్య వరుని భాగదేయము వరుడు క
 న్యకు భర్తయగుట. ఇందెట్టి నియమము నుజ్జరించినను
 శ్రీయొక్క కన్యాత్వము నవహరించిన ద్యాయమేయగును.
 అట్టిచర్యయందలి నిందితుడు పురుషుడే, న్యాయనూత్ర ని
 క్షేతలు కరుణానిధానులగుటచే నబలకీయభయహస్తమిచ్చి
 యున్నారు. కన్యతనస్సాతంత్ర్యమును బురుషుకముగానుకగ
 నొనగుచుండుటచే బురుషుడెట్టి పన్నాగమైన బన్ని కన్య
 నొడంబరచిన నట్టిది కాస్త్రసమృత్ వివాహముగానెరదు.
 కన్యస్వకీయచర్య సమగ్రియగ నెతిగి యుండవలయును ఆ
 టుగాక యజ్ఞపతుపునలె కన్యను ధాగవోసినను గృహించిన
 ను శిక్షార్హుడు చర్యయగును. వివాహవిధానమింత భర్త
 బద్ధమైయుండగ నవివాహితుడై నిందితుడొనర్చిన దుండగ
 మునకు మేరలేదు. విద్యాగంధమాస్వాదించియు నీతడి
 ట్లు చరించియుండుట కేవలమహాహాసముగనున్నది. "భ్రమ
 ప్రమాదజనితదోషము"ని యీతడు కొంత పశ్చాత్తాపము న
 టించుచున్నాడు. మానవమానసమునకున్న కళంకమే భా
 వ. లోకమునగల్గు నేరములన్నియు దాననే. అటులని

క్షమింపనేరకము. సంకగుప్తుడన్నట్లే భ్రమరిక అమాను
కురాలు, సాలబడినది పంచావతనుని యుష్పాంగము.
ఈయభిమోగముచే నామె వ్రీడాభారమున గ్రుంగిపోవుచు
న్నది. తల్లి దుర్గాసున మత్రికమింపజాలనయవిదేగున,
మోహనుని మోహనముకై దేవీమాద నేగించపలచిత్త,
కన్నతండ్రి కష్టములతోర్వనోపని కరుణాంతరంగి, మూడేన
నుష్టమైన నరయతున్న ముద్దలాలీ భ్రమరికను జూచిన గడు
జాలిగొలుపుచున్నది. “భ్రమరప్రమాదజనిప దోషముల” నీ
యు నీచపలచిత్తదనతికాలమున మరియొక “భ్రమరికను”
జూచుకొన్నది. విందయేమున్నది? తేదీషుటి భ్రమరికనే
యేలుకొనుచు వాలాయముగ శాసించుటకేకట్టి యధికార
మయినగలదా?

కావుననే నాకేత విహదకరముగనున్నను ఇట్లాజ్ఞాపించు
చున్నాను.

[1] యశోదను జన్మమున్నంత కాలము కారాగృహముం
నుండవలయు.

[2] ఈనిందితుని మాగు బహుళ ఏకాదశి. శనివారము
అనగా ఏకాదశి మాడవ నాటి యదయమున నూర్యూదయ
సయయమున భీష్మమున— రాజుగారివ్యాఘ్రములకు బడవే
యవలయును.

విశ్వామిత్రభట్టారకుడు.

ఇంతలో నేడదేరియుండిన భ్రమరిక కాళిదాసు విచిత్ర
పతనలీలబరికించి మోహనుని జూచి చిరునవ్వునవ్వెను. పా
పమామిధునమున కాలేఖయందలి యశనిసాతమెట్లు తెలియ
గలడు! కాళిదాసు జక్కవకవనోలే నుండినవారి జూచి
యభినువ్వారిగాగ నశ్రుజలపూరిపముల నయనములతో
లూనికేగి “అమృత” యనుచు దనపీఠముపై తారుమారుగ
గూలపడిపోయెను.

[3]

రాజప్రతినిధి విశ్వామిత్ర భట్టారకుడు మోహనగుప్తునకు
చురణమండన విధించిన విషయము వెల్లడియయ్యెను. పా
తులిపుత్రములయూ బురబురబొక్కిపోయెను. నిజాంతర్లతం
బులనున్న వివిధాభిప్రాయముల బాటలు బాహుముగ నూ
చింపఁజొచ్చిరి దుర్వారముగ జనవాక్యమును బంధింపనెవ్వ
రితరము.

చావుపుట్టుకల గడచి బ్రదికకు వారెవ్వరు లేపకడమో
హనగుప్తుడిట్లంతరించిన మీయబాసటుమై నిలువగలరా” య

ని మర్త్యలోకము నెకనెక్కమునేయు చాడున చండభాను
డు మంజుష్టాంగుడై పశ్చిమాద్రింగుంకెను కడగండ్ల గుండు
వారికేడుగడ సాందర్య రసాస్మృతా స్వాదనమెకా నునఱ
తారకము బోధించునగరలక్ష్మి సంకోశితత దీపికాజ్వాలల
లో, పుష్పచూలిక వివిధమును పుడర్చుచుతో విటకటి
జన్యనైర్గర విహారములతో, బాలికాబాలకుల గీర్వాణనిత
కొలాహలంబుతో, భగవదరుల భగవత్సంకీర్తనంబులతో మ
జ్జివిత్తమై విజృంభించుచుండెను. రాజవీధిని వెడదయురము
తో నిడుదబాహువులతో, గరవమీసముల దువ్వుచు తను
త్రాణనారలైన రాజభటులు శిట్టుబిరీ బాహుబాహిని
హుటాహుటిని బోవుచు మిత్రగుప్తుసార్వభౌముని వైభవము
ను జూటుచుండిరి

అపుడా సావిత్రి కారాగృహాధికారి కాళిదాసును వెన్నా
డి రాజవీధిని సమభ్రమమున బోవుచుండెను. నీలములై
నిడుదలైయుంగరములు గట్టి నిగనిగలాడుచు బాహునల్లరు
లైన నుపిఱుండులవరకు నల్లూడు విముక్తకేశపాళియు, శు
భోన్నతమై చిరుచెవుటచే శైవ్యగిల్లి చెలువొందు విశాల
ఫాలభూగంబును, దట్టముగ దెగి మనోహరముగ వక్రశనోం
దిన కన్యోములును, విచలితవిస్ఫాఠములై శరశృంగికా జా
లమువోలే మనోహరదృక్పందికావారము వెదజల్లకన్దయు
నూడియై సాబగునించునాడియు, విచ్చిన దొండపండువలె
నున్న పాటలాభరంబును, అతుల్యముగ నాదంత హాక్రిక
పండ్లియు, శీర్షికలేని శ్రీకారములట్లున్న కర్ణయుగళియు,
అచ్చపు గజదంతంబున దోలచినట్లున్న స్త్రీగంబులగు బా
హుదండంబులును విరాగియు నిరస్తభూషితయునగు నారా
జ బింబాస్యకుండెట్టిని భూషణములై యొప్పియుండెను. జి
లుగు చెంగావి వలువచే గాటముగ బంధింపఁబడియుఁ గూల
బడని పయ్యెన యందలి శృంగారముల యాడుదుడుకును,
తాళనకందువారు మొటిములుగల బూరటింపును ఆమె యన్వ
నబ్రాదు రాగవంబును శరీర పాటవంబును మొగమోటుములేక
జూపుచుండెను. నిజాంగంబున విభూతిలేఖల దీర్చిరుద్రాక్షి
మాలికల దాల్చి తాళపత్రగ్రంథ మొకకేలను, పుష్పచూలిక
యొకకేలను ధరించిన యాబ్రహ్మచారిణి భువివతరించిన
కాల్యాయనియో కాదంబరియో యన దోషట్టుచుండెను.

కాళిదాసు:—అమ్మా! రావణున కీడునేము రాద్రము
గలవాడితడు నీవెల్లు జంతు గొంతులేక యర్పింతునో

సావిత్రి:—కాద్రమేగాని కాదు లేదుగదా.

కాలిదాసు:—తప్పు తప్పు ఆధారస్వరూపుడే నీటిట్టి భీతి వలదు.

సావిత్రి:—గంధీజీమీ ఇక నాపని యిట్టి కనిపించుచుండే చూడకుండా క్రొవ్వెత్తివేసి వచ్చితిమి ఇంకను నగు చేరమైతిమి.

కాలిదాసు:—ఇదేవచ్చితిమి. కొంతకాలానికి బానుము లోనిగే వచ్చెదను. ఈ ద్వారపాలకుడతియమారుకు కొంత విశ్రమింపును “అనును ఇంద్రజిత్తునికను నొక దివ్య తిర సాదాంతరమునదొకటి పోయెను. అనన్యరూపరేఖ సముజ్వలాంగియగు సావిత్రి గాంచిన ద్వారపాలకాది టటస్థుల యలపలమాగిపోయిన సంకటము కాళిదాసుగనుకు దనుక నామెదడిసిన సంభాషణ సత్కార్య సవర్యల విశేషకరింప నవసరములేదుగాని యాచర్యులందు నాగరకతా భావము దంచితమై యుండెనన్న బాలును.

కాళి:—మంత్రివర్యుడెప్పుడు కాంతిమండప మందనుష్టానము ముగించి విశ్రమించియున్నాడు. తగుసమయమునకే రాగల్గితిమి. ఎట్లెట్లో యొప్పించితిని. దుర్లభుడుగు నాతని దర్శనము లభించుట యొక శుభశకునము, భయపడకుము. విజయిని వగు యువుగాక. పితృసమానుడగు నీతడే నీసోదరికి బ్రాణదానము సేయగలడని జ్ఞప్తి యుంచుకొనుము. అని సావిత్రికిబోధించుచు లోనికిగొనిపోయి విశ్వామితృడున్న బ్రహ్మదానసంబున బ్రాణేత పెట్టి తాను ద్వారము వెలుపల నక్కరియండెను.

సహజ కోమలయగు సమ్యానవతి వీరీడాభరణున దూగాడు తనూవల్లరితో స్మేరాంతరీత గండభాగంబులతో పిడచ గట్టగ నాలుకతో చిడిముడిపాటుతో నలైనగాంచుచు నయ్యావరణము బ్రవేశించెను॥ రాజసాదాంతర నందనో ద్వార మగుటచే నెంతయు వర్ణనీయమై విలసిల్లవలసియున్నను ధీరోదాత్తుడగు విరాగియునగు విశ్వామితృన ధీనమై యుండుటచే జలకమాడుటకొక కొలను, నిత్యానుష్టానముల నిర్వర్తించుటకొక చిన్న మండపము, అందరియొక చిత్రానిసన ముద్రపై మరెట్టి చిత్రవచిత్రములను లేవు.

ప్రతాపమగు సహ్యా సంధ్యాస్రాదాది నిత్యనియమితా సత్కారముల నిర్వర్తించి యెడతొక్క గ్రంథము నున్న జీతాని తదితరములను దరింపజేసిన విశాలమిత్ర పటారకుడు

సమాధియందున్న బృహస్పతియో, కసిష్టాశో, ధూష్టతయ ను కట్లామెట నోపట్టెను అతని ఏతదాప్యాయువ నతిరూరిమున నున్న దీనికి కనోపిశ్చియించి యంతిగాత్మనాత మందపమును వెల్గొందించుచుండెను.

కేతన్ను గుంతుటే మహాకాంతిని మిలమిలలాడు విశాఖాన్న తథాలభాగ సహస్య ముపైవైద్యమును, సోమత్ర ప్రోదోగన్న నల్లని కన్పియులు సహజహృదయమును, పోవై నూటిమై చివర ను గొంకెర కక్కిరెంచిన నాసిక పునసంకల్పమును, లోతుగనుండియు నెక్కితే తేజోగనిములగు నయగంబుల పరేంగితా గాహ్వామును, నిరస్తమైన మైమెదని ప్రహ్లాదవ్యక్తియు, కర్ణమండల ప్రభాపటలిపై వెల్గొందు నిడుదచ్చెన్ను విశ్వవ్యాపిన్నాయు, మందహాసములలా భిజాత్యమును, కురుదన్ను వెలసియుండిన భయనుభవజ్ఞానమును, మారనలంబులై కలుగుచుండిన జాహుదండములు శరీరపాటవయును, విశాఖాన్నతోనగ్ధలము కరుణాంకరంగమును, ఏకాంతగ్రందినతలల ముముక్షుత్వమును ఆమహా వ్యక్తికి వెలసియుండుట బాటుచుండెనని విదుషీమణియగు సావిత్రి దర్శనమూత్రమున గ్రహింపగల్గెను. ఆమె నావరించుచుండు ప్రసాదదేహంబు లొక్కొక్కటి పటాపంచ లాయెను. ప్రభూత చరిత్ర యాబ్రహ్మనారిగే వివర విశమిత వదనమై నమస్కరించి తాదెచ్చిన పుష్పహారిక మంత్రివరుని సాదములకడనుంచి చెదరచున్న వైద్యము జిక్కిబట్టి “తండ్రి ధర్మభక్తుడవగు నీమ్రాల నావిన్న పమెనన్న సాహసించి నీ సమాధి కంఠరాయము గల్గించుచున్నందుకీ దీనురాలిని తమింపుము. నాగారామతమ్ముడు, అనికేకి, నీతిభాహ్యుడు మోహనకల్పద్రోనర్చిన మహాపరాధమును కాదని సమర్థింప నచ్చిన మూర్ఖురాలనుగాను, కాని దయానిధి నీకండతర కాననము.—

విశ్వామిత్రుడు:—అబలా ఆకాననము నాదిగాను మరొక్కనిదిగాదు. కేవలము భర్తకాస్త్రానిర్భీతము. బౌపయిక మప్రమేయము. దానిబాటింపకుండుట యసాధ్యము.

సావిత్రి:—పురుషవరా మామోహముడీ నిందలతోనే బుట్టియుండలేడు. దూర్తప్రవర్తనమూతని ప్రవర్తనమే, పునర్నవదొలగించుటకై పునర్నవదొలగిన దెగటార్లు రోగనిష్ఠార జాగరణ రోగినిగమగమగింపజేసినా నిద్రులొక్కరికే—

విశ్వామిత్రుడు:—బాలా “అంగవ్రాతములో జీకిత్తుకుండు దుష్టాంగము ఖండించి కేసాంగక్రేసికి బోది నేయున్ద్రయ” కన్న నాచర్యభిన్నము కాదు. అతీతపతితుడగు మోహన సేనుడు సమసుచుండుండగడు. అనినకటభ్రమటిమై పరామృతిపడయ్యెను.

సావిత్రి:—ఓ! కామధేవగు ధర్మజేవత భీకర కరావదన గవ్యగర్భై రుధిరాంగియై ఇట్లు పరిభవిల్లుచున్నదా? కొంతయూసతో వచ్చియుంటిని ఇకవాని మరన బ్రహ్మింప కేమిసేయువను.” అని యనుకొనుచు వెనుకంజవేయుచు ద్వారమువైపుజూచెను. పాపము కాళిదాసు గల్గిమోదికొనుచు కార్యచుత సునాయాసముగ గాజాలదనియు, కడుంగడుదీపియై బౌద్ధింపవలయుననియు సవిష్ణుముగ బోత్సహించెను.

సావిత్రి:—పిచ్చుకవై బ్రహ్మాస్త్రమా అయ్యో! పురుషవరా అమాదురుడగు మూవెట్టిమోహనునివై ఇంత చలమా సంహరింపనేవలయునా వాని సంస్కరించి సముద్ధరించుటపోలదా. శివశివ మా దౌర్భాగ్యము ; నీలంబున గరుణజనింపదాయెగా.

విశ్వామిత్రుడు:—చతురిణి నీవెడగువేడబుల కడమేమియులేదు. చాలించి వేడలుము.

సావిత్రి:—ఓరవదాన్యా! చిరంజీవమగు కారుణ్యవైభవ మెఱుంగని వాడవుకావు. ధర్మవాదంబున దయాదాత్మత్వములకెనవచ్చునేడి! చూడవా బహుదేహధారియగు మేఘుడు ప్రచండపవనబోదితుడై ధరాధరశృంగతాడితుడై జలుజల్లును వర్షంబుగరియుచున్నాడు. సర్వవ్యాపియగు కరకలి నిఖిల జీవగణంబులచే నహర్నిశంబుల గడలింపబడియు నసువులనొసగుచున్నాడు, కరుణానప్రపూరితయీ సర్వసర్వంసహాప్రాదేశ మాత్రుడగు కృషీశుని నాగేటిపోటు మన్నించి కడపార యారగింప సస్యసమృద్ధినిచ్చుచున్నది, నిరవధికబల సంపన్నుడు మహామహీధరము శతస్త్రినియములచే జీల్చిబడి పండితున్వల బరిదానము సేయుచున్నది. అగాధయనన్యగంభీర సమావేతయగు బ్రాయేలు మర్మభేదసమార్పి నవరత్నముల బ్రసాదించుచున్నది. తేజోనిధానుడగు లోకబాంధవుడు దూషింపబడి

యు, నిరసింపబడియు దగ్ధమైతిరిడువకున్నాడు. పంచమహాభూతములే ఇట్లు తమకడగండ్లబాటింపక గయాదాత్మత్వముల జూపుచున్నవి. గ్లిబడింపబడు సౌరభమునించుచున్నది. బక్షింపబడి ఫలముశ్చరీతసము నీనుచున్నది. ఛేదింపబడి వృక్షము మనుజునకాక్షిమమై యెలారుచున్నవి. పదననంది పట్టపురుగు జిలుగుపట్టంబుచున్నది. దండతాడితమై యశ్వము శరవేగమున ఓయనముసాగించుచున్నది. నిర్గుంధింపబడినకోయిల సహజగమభరీయరీలహరిచే నెవులపండువు సేయుచున్నది. అల్పములగు నీసజీవ నిర్జీవతీగ్ర్యముమాహములెల్లయు సుయయ సందర్భములగాని పాత్రాప్రాతగాని సరకు సేయక తమ్ముతాలిన ధన్యమేయేయచున్నవి. ఇంతేకద విశ్వసంహితకున్న కీలకమేయిది. అట్లుండ మానవశ్రేష్ఠుడవగు నీవు మామోహనునికి బ్రాణదానము సేయుటపోలదా. నీయధికారము నాకున్న నింతమాత్రమున కభ్యర్థినింత రవ్వసేయుదునా?

విశ్వామిత్రుడు:—కల్యాణి (ఇకవిశ్వామిత్రుడోర్వలేక పోయెను.) నీవాగాడంబరము ప్రార్థనజేసెదలగు స్వపతంసుల వేగోలగంబుల జూపడిగిది—మోహవిప్రమమున మున్నుమిన్నుగానక, స్వీయాభిజాత్యమున గర్వించి, విద్యావయో సౌభాగ్యముల దుర్వినియోగించి కల్లకపటమెఱుంగ నేరని క్రొత్తడిని వంచించి మానధనంబవహరించిన నృశంకు నాక్షమింపుమనుచుంటివి? చాలుచాలు నిక మగలుము.

సావిత్రి:—చిత్రముగనున్నది. ఇట్టిమడగ మొనర్చని దెవ్వరు? ఒనర్చి శిక్షింపబడిన దెవ్వరు? భ్రమప్రమాదజనిత దోషమున గూల్పదని యాదుస్ఫులితులైన నెవ్వరు? శ్రీహరి ఒనోదమునకు మోహినియై నాట్యమాడినపుడు నిరంతర స్మృతావసారియు మహావిరారియనగు నాధస్మాంగరాసుని గతియేమయ్యెను. వనవాసముచే సుపసి యపవాసములచే నలసి యావనము వానినగతముని పట్నీజూచిన నాజగ్గుంపుటోగిమతేగాని యారగింపని యావేల్పులారాయని ముమ్మరమేమాయెను. చినిగినగుడ్డకట్టుకొని చింపిరితలతో మహాదర్శధ భూయిష్టమైయున్న మత్స్యగంధిగాంచిన పరాశరని చిత్రధైర్యమేమయ్యెను. ముసలిదాని యొకడు మోటుదానిజూచియొకడు తమ తాత్మిగిల్పియిరి. ఆహా! యెట్టివిట్రాగేసరులు. లోకులెల్లరు వీరినగ్గించువా

తె కాని నిందితులను తేరట. కులవయోధాపంబుల గొను రాజు కోమలిం గోధిసందుకై మీసలురాని మోహనునకు శిరచ్ఛేదనమా? ధర్మమెంత వక్రగతినిొందినది. హా! హాత విధి. ఇంతవృద్ధుల భేదనమా.

విశ్వామిత్రుడు:—చతురవహోవిలాసిని! నీనుడుల నాయాశయములతో ననువొందకున్నను నామానసును నలరించుచునే యున్నది. కాని గత్యంతరము లేదుడుగును.

సావిత్రి:—ధీరవదాన్యా! కానుడేనువుకడ గడ్డిపరకను గోరినట్లు నేను నాయావిన్ని మొర విన్న విందితిని. నీకుటనా ఘటన సామర్థ్యమునకుఁ బారముగలదో? ఒకత్రుటిలో నా ఘోరవివృత్తులన్ని జల్లార్చుచున్నవి. మోహనుని బ్రతికించి న నిన్ను భూషింపనివారుందరా? ఏటికిట్లయింతువు కాని చో వాని దేశాంతరమునకైనఁ బంపివేయుము. కరుణింపుము [అని కోరికభరంబున నాతనిపాదములవైచడెను.]

విశ్వామిత్రుడు:—ఉన్నాదిని! ఈనీప్రాధ్వన సమంపమై నహో విష్ణు గుప్తుడే జోక్యము కలిగించుకొని యుండునని యూహింపఁజాలవా? ఇఁకఁజాలింపుము సత్వరముగ వెడలుము. [అని యించుక తొంగిచూచును.]

అహ! అలనాడు పతివ్రతాశిరోరత్నముగు సావిత్రి పరేతనాయకుని తన జీవితేశ్వరు రక్షింపుమని యింతసకారణముగ సకరుణముగ అడిగియుండలేదు. అతఁడింత నిర్మోగ మాటయుగ తృణీకరించియు నుండలేదు, తుదకింతయేనా!

సంతోభిరకరుణాంతరంగ తరణితరంగ మాలకాణ్డోలికలెల్ల నానిశ్చలనిష్కళంక నిగ్ధాభి మహోత్తులగ పామోఽమువై మెత్తునియలై విరళింపవలసినచేనా? చుటననిచ్చట ఘటనాగ్ధటిసదభింతు మిన్నేటిజాటి నూటిపోయిన భూర్జుటి యోదలబంకింపఁడా? అక్షత బ్రహ్మచారిణి వదన ప్రభాగుంభిత తప జ్ఞానాభి కరణవారంబునై యా హిమవంతుడు కరగియవుతతోయంబులఁ బ్రసాదింపఁడా! ఏమోచూతము.

యల్లాడుచుండెను. చూలగు నొక గౌళి విశ్వామిత్రుని యోదలవైబడి యధోముఖముగఁ బ్రోచిపోయెను. సకలభాస్రపారంగతుడగుటచే శత్రునకూచనగు బాటించుమూర్ఖుడుగాని సమయజనితాందోళనమున నగ్రయత్నముగ నవ్వెను. నిజాంతరంగమునఁ గూలంకమునుగ నుభయపొన్నించుచున్న ను, మహాపృథ్విమైనను నునుజుడే యగుటను జూటిన యాతని తత్తటపాటునుగాంచి యామెయు నవ్వునాపుకొనఁ జాలకపోయెను. ఇఁకేమున్నది బృధజాలమై పోయినది. తన్నెక్కువెట్టి చూచినట్లుండిన యాచూడ్చి విద్యుల్లత వోలె మెఱసిన యాదివృత్తము, కిన్నెర నూటినట్లుండిన యామంజులహాసము, గనుగొన్న విశ్వామిత్రుని వృద్ధయ కలశము, భగ్నమై మోహవిప్రమగఁబయి గురియఁబొచ్చెను. పాడుబట్టి !! యెంతపనిచేసితివి.

విశ్వామిత్రుడు:—సేజాణపు నీనిన్నాణమెంతయన్నది నీపేరైనఁ దెలుపవైతివిగా.

సావిత్రి:—నా పేరు సావిత్రియందును. మీరు నదయ వృద్ధయలగుట మామోహనుడు పునర్జీవితుడని యెంచుచున్నాను. నేనీరుణమెట్లు తీర్పఁగలను.

విశ్వ:—నీవున్న మోహనున కేమి కొడుక? కానినీదెంతచక్కని పేరు. నీవిమయమే ముచ్చటగున్నది?

సావి:—పితృసమానులగు మీరింత యుద్గండంబు నాగుదృష్టమే ఘోరావమానాస్పదమైన కరాళ నిందాస్వని మామోహను నెట్లు నేయుదురు.

విశ్వ:—నీయచ్చవచ్చినట్టివరింతము. (త్రోలోకసుందగులని పేరన్ని కఠన్న మోహిని అహల్యచత్స్వగంధుల నిరసింతుకు నీ వె తగుదువు?

తోడనే యామ దండతాడిత భుజంగమువోలె నొక్కత్పటిలో దనసహజాలిత్యము నుజ్జగించి పృత్యక్షదుర్బుణోత సత్యంత గంభీరముగ నాభీభయై నిలచి, దక్షిణతర్జ్వన్యాగమునుండి యాగవాహినిఁ గేంద్రీకరించి నికుట్రుకుటతయై యట్టుహాసమొనర్చి పండ్లగిటించుచు యాక్షేపణయై మృత్యుకేళును నుద్దేశించి యిటునియె.

అత్యున్నతపదవి నందు సర్వసామాన్యదోషము కాని యెరులయె
డనున్న నింద్యము తమయందు నంద్యముగ భావించుట భవా
ద్యుతలకేటగును. అనుచు నాతని హృదయకూపముంగలయ
గావించునొక గాటంపుమాడ్కిచూచెను.

అంత విశ్వామిత్రుడు “విదూషిణీ! ఎన్నటికిని కాదు.
ప్రమాదమున ప్రమించుటొక్కటి భ్రష్టప్రమాదమునఁ జరిం
చుటొక్కటి. మోహవిభ్రమ మీరెండింట సమానమేయై
నను, భ్రమించియు సుపథించుకొని నిర్వృత్తుడై న్యాయమా
ర్గమునందాయెయై గడతేరువాడైత కూరుడో భ్రమించి
సుపథంపనేరక దుర్మతిం జరించువాడైతటి యధముడు.
శృంగిలాముకత్తయి హరించు వత్తికరీంద్రమునకు నెలు
వఁగూల్చువాడు కూరుడు. గత్యైతిరముగానక దాని
పాదతాడనమున మృగ్ధివాడధముడు వీరియపురకును నూ
ర్యభిద్యోతాంతరమున్నది. నీ నెట్టిమోహముడు నాకొక
యజ్ఞయా?

సావి:—భ్రమప్రమాదజనిత దోషము శ్రీ లోకమునకు
గూడ సామాన్యమేకాని యహంకారపూరితులగు పురుషులీ
పాటిపాటిపరుగదా!

విశ్వా:—అదివారి ఛాందసమేకాని పౌరుషము కాజా
లదు.

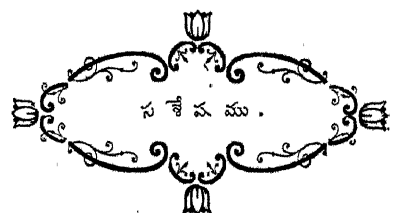
సా:—తామింతవఱకు గ్రహించినఁజాలును. ఇక దా
పనేల! పురుషవరా! నేనవివాహితయగు కన్యను మీరెం
తకప్పిపుచ్చినను, మీయింత మెలుంగనివానఁగాను. అని
మందహాసమొనర్చెను. ఇకేమున్నది? మంత్రశేఖరుని జ్ఞాన
దీపిక యంతరించినది. విశ్వామిత్రుని యంతరంగమునావ
రించిన రాగాంధకారము బాహ్యగాఢాంధకారముతో నేకీ
భవించెను.

“ఓ చంద్రవదనా! తటిల్లితాదృశ, నూతలతా! ఓనా
జంగారుబొమ్మా! యప్రియత్నముగ నుచ్చరించుచు సావి
త్రిమాత్రగ్రహణ మొనర్చునందు నంత నామె తప్పించుకొని

(4)

కశ్యపుఁడు పాటలీపుత్రునినుండండి వార్తనుతాదివతి ఆ
ప్థలితప్రకృతిచారి. మానమాతని బాహ్యగుణయందలి ప్రధా
నాశయము. అచూచునోడ నె యెల్లగువిధోదయికర బాతు
డయ్యెనన్న నావరివారిజుడైతటి సగ్గణంశుడో ఎట్టి
కర్మయోగియో యూహించుడు. చిన్న నాటి స్నేహకపు
వచ్చులచే నాతనివదనము వికారమైయుండెను కుడికన్ను
కాయకాసి దృష్టిహీనయ్యెను. కాయసంబునుబోలిన
కాయయువాడు. బోసినోటునుగలదు. బక్కపలుచని
దేహమును విశ్చిదియున్నను, చిట్టివెంట్రుకలును, అసహ్య
ముగనుండెను. మూర్తికిని గుణస్ఫూర్తికిని పరస్పరసంబంధ
ముండుట స్వాభావికమని యెల్లరనుచున్నట్లుగ కశ్యపుఁ
డెంత వికారముగదోచుచుండెనో అంతసగ్గణంతుడు. అం
తరింద్రియ గుండు జ్ఞానదీపిక గల నాతనికేమిటఁగొడువ. ఆత
ని నెలుంగనివారు, పాటలీపుత్రును నడచు. అతనిపాద
ముల కెలుంగనివారునుతేరు భగవంతుడగు బుద్ధదేవుఁ డంతరిం
చిన పిమ్మట నావరివారి వారుతేనె చెప్పనచ్చును.

కశ్యపుఁడుకలదుగ యెలుకాలకు వెళ్ళి యచ్చటినిందితులకు
సదుపదేశము గావించుటకుగూడ నవకాశముండెను. కూప
స్థమందూకమువలె నన్యమెలుంగని కా దాసును గూడతరిం
పఁజేయవలయునని యాతఁడు యెచుచుండెను. ఇప్పటికే
కారాగృహధికారి తనవిశంధవాదములను మెలుకుదనము
నువదలి సామాన్యవనుజుల లోకంపాగెను. భ్రమరికా
మోహనుల దీనస్థితినిజూచి వహించినకరుణయే యాతనియం
దలిమూర్ఖునకుఁ దార్కాణము కశ్యపుఁడు రాజగృహలో
నొక భౌధపరివర్తనస్థాపించి భౌధధర్మముల వెల్లడిజేయు
చుండెను.

శ్రావణ లక్ష్మి .

బ్రహ్మశ్రీ, రామకృష్ణ సీతారామ సోదరకవులు, శతావధానులు.

సకల శుభవాసరములకు ॥ జనన సీమ
బాలికారత్నములకుఁ జా ॥ ట్టాలసురభి
బాడబావళిపాలిఁటి ॥ పాడిపంట
కాటుమబ్బులకెల్ల వి ॥ హారవనము
మత్తబహిణులకు నాట్య ॥ మందిరంబు
నగుచుశ్రావణమాసంబు ॥ సాగసునింపె
నిరుపమానందకరము తా ॥ నిస్వనముల
భావగీతంబులను నదుల్ ॥ బాడఁదొడఁగె ;
నభినవతృణాంకురముల శ ॥ య్యాతలమునఁ
బండిభూసతి నూతన ॥ ప్రసవవేద
నల ననుభవింప ; బుధులును ॥ స్నాతులై ప్ర
భాతవేళల నరుణ మంత్ర ॥ పఠనసేయ ;
జిలుఁగు పావడఁ గట్టి మం ॥ జీరమంజు
శారవము ముగ్ధజనుల మో ॥ హమునముంపఁ

నోరపుం బ్రేమ నూత్న వ / ధూటియత్త
 వారి యిలుజేర మెలమెల్ల / పయనమయ్యె ;
 “అత్తవారింటి కోడల / వమ్మ ! నయము
 భయముఁ గలిగి నాధునిత్వ ప్రి / బరపుమమ్మ!
 తల్లి ! నీవ్రత నివసముల్ / దాటువెరుక
 నాన్న యరుదెంచు లెమ్మ నా / చిన్నికూన !
 కనుల నీర్ణింపఁగారాదు ; / కలికి వేగ
 పోయి రావమ్మ ! ” యని తన / పుత్రినపును
 పంపఁగాలేక జనని దా / బంపుమండె ;
 పసుపు కుంకుమ గంధము / పచ్చ నక్ష
 తలుగలుగు పాత్రతమ పాశి / తలమునందు
 వరలఁ బ్రతియింటి కేఁగి ను / వాసినులకుఁ
 జన్నిక న్నెలు బెట్టిరి / చిట్టిబొట్టు ;
 ఆరి యారకమున్న నీ / లాలకముల
 వాలు జడనల్లి జిలుగు దు / వ్వలువఁ గట్టి
 కేలఁబాత్రను గైసేసి / పూలబొట
 కరిగె నొకకన్న దావ్రత / మాచరింప
 గరమునను వెండికుంకుమ / భరిణమెనయఁ
 దరుణి వలపులభరణి ము / దమగుకరణి .
 వెంటఁజెలులేగుఁ దేరమా / మాయుంటఁబేరఁ
 ట”మ్మనుచు బొట్టుఁబెట్టిమో / దమ్ముకోడఁ
 బిలువఁదొడఁగెను ముత్తైదు / వులవభూటి ;
 ఏమి నోములొ ? దేవత / లెవరో ? ఫలమ
 దేమొ ? చేయఁగలదగువిధు / లేమొ ? సలుపఁ
 జాలుదురా ? లేవో ? కానియే / బాలికలను ;
 గన్నముత్తైదువులఁ జీర / గడఁగిరపును ;
 “భామవారవ్రతంబు త / వ్వుక మత్తెన్ని
 పనులుగల్గిన మీరు రా / వలయు”ననుచు
 మాటిమాటికిఁ దేనియ / లూటలూరఁ
 బిలచి రతివలఁ దొలికాటు / చెలియలెల్ల ;
 అపహదే పరిణయం బయి / నట్టి యబల

నిన్న మొన్న నీడేరిన | కన్నెమిన్న
 చీర సింగారమెఱుంగని | చిగురుఁ బోడి
 పావడా లింక విప్పని | బాలసాగను
 మాటలాడెడు ప్రాణ వ | ధూటి ; మెల్ల
 మెల్ల గావచ్చు పసిపిల్ల | తల్లి ; పలిత
 శీర్షయగు నవ్వ యత్యంత | హర్ష మునను
 ణోడివారలతోఁగూడి | వాడవాడ
 లరసిప్రాచుర్యచేడియ | లభికభక్తి
 పసపుకుంకుమ కాటుక | ఫలయుతముగ
 విడైము శనగలు కరమునం | దిడుచు “దేవి
 యిస్తి వాయన మియ్యదే | యిస్తి నాయ
 నం” బనుచుఁ బల్కఁగ్రపనాశి | షంబులొసఁగి
 కర్ణ పేయమ్ముగాభావ | గర్భితముగ
 నెండుచింతలు మోసల | నెత్తునటుల
 నొకరి నొకరుజయించెడు | నుత్సుకతను
 కేలఁదాళంబుదట్టుచు, | బాలమాత
 పల్లవగ్రాస పరభృత | పల్లకీని
 నాదసమకర మధురిమ | మోదమొసఁగఁ
 బాటలను బాడి; తమపాలి | పంట యనఁగ
 పరలు శ్రావణ మంగళ | వాసరముల
 సంజవేళల పురరమా | సతులనంగ
 సంచరించె సువాసిని | సఖుమృగు

పరిశ్రమలు.

మా సూత్ర చతురుడు.

మా సూత్రపత్రికయందు ప్రతియొక మాసమును క్రింద వివరించియుండు పరిశ్రమలను చర్చింతుము. మరియు స్వల్ప పరిశ్రమలను గూర్చియు ధనమార్జించు విధములను గూర్చియు వ్యాసములను ప్రచురింతుము గాన మా చదువరులు పంపు వ్యాసములకు ప్రచురింపబడిన ప్రతివ్యాసమునకును రూ. 3-0-0 లు గాని ఒక సంవత్సరమునకు మా పత్రికను ఉచితముగా గాని పంపుదుము.

సిన ఉచితముగా మాసంచికయందు ప్రచురింపబడును. లేక ప్రత్యేకముగా తపాలుద్వారా గోరువారూ నాలుగణాలు తపాలుకర్చులకై పంపకోరెదము.

ఇవిగాక వ్యాపార విషయమై జర్నలిస్టు అమెరికా మొదలగు ఇతర రాజ్యములయం దుండు గొప్ప వ్యాపారస్తుల చిరునామాలు ఉచితముగా కోరినయెడల ప్రచురింపబడును.

మరియు పరిశ్రమలను గూర్చి సూత్రములు గాని ఆంగ్లేయ మందులకు పదునాల్గు భాషలలో తర్జుమాగాని మా సూత్రచతురునికి వ్రా

పై విషయములకై చర్చింపగోరువారు ఈ క్రింద వివరించియుండు మా విలాసమునకు వ్రాయవలెను.

రాబోవు సంచికలలో ప్రచురింపబడు

పరిశ్రమల వివరము.

2-వ సంచిక—విద్యుద్వ్యంత్రములు.

3-వ సంచిక—విద్యుత్శక్తి ద్వారా బంగారు, వెండి, రాగి, తెల్ల రాగి, మొదలగు పూతలు పూయుట.

4-వ సంచిక—సిమెంటు మొదలగునవి.

5-వ సంచిక—మైనపు వత్తులు.

6-వ సంచిక—చెప్పుల కుపయోగించు మెరుగు పదార్థములు.

7-వ సంచిక—సబ్బు ప్రకరణము.

8-వ సంచిక—వాసన ద్రవ్యములు.

9-వ సంచిక—షర్బత్తులు.

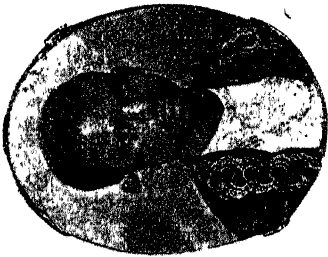
10-వ సంచిక—సిరా ప్రకరణము.

11-వ సంచిక—చాయాపట ప్రకరణము.

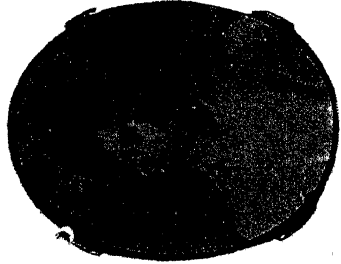
12-వ సంచిక—తంత్ర చాయాపటములు.

విలాసము :—

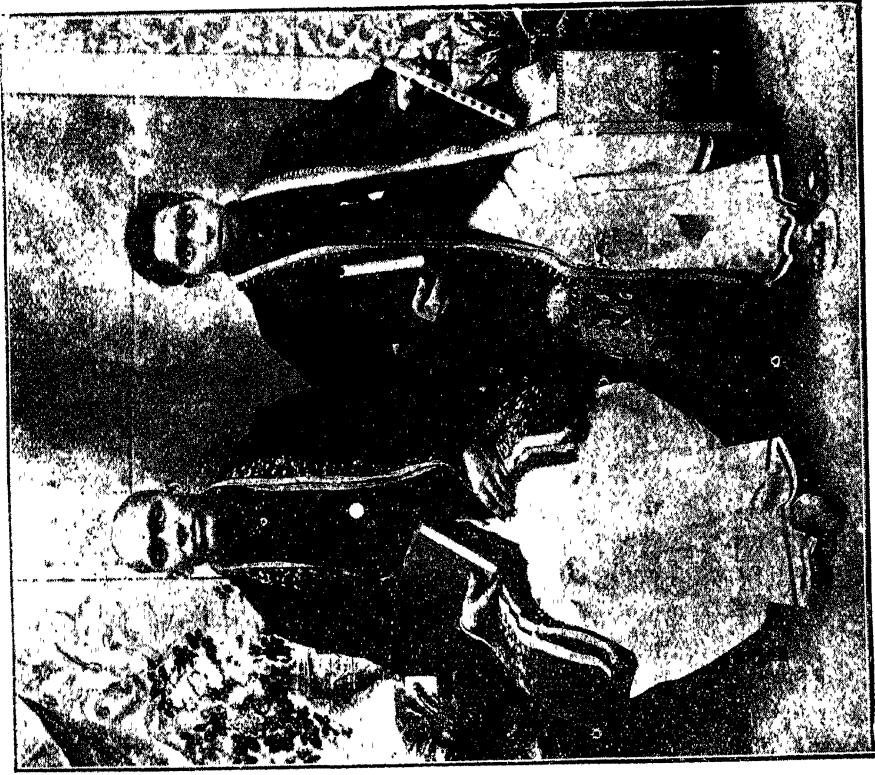
సూత్ర చతురుడు, హిందూ శ్రీ, నంద్యాల.

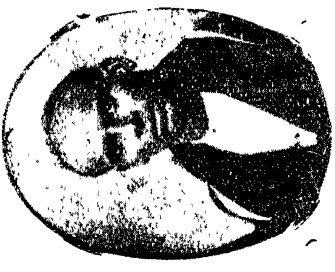
బ్రహ్మశ్రీ,
అనుమల వేంకటేశ్వరకవి
గారు.

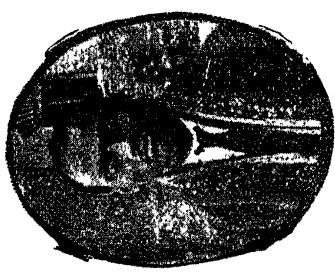
శ్రీయుత యం. సి. కణ్ణ
శ్రీశివగారు సూత్రచతురుడు
బి “హిందూత్వ”

బ్రహ్మశ్రీ కారావర్షుల రామకృష్ణశాస్త్రి శతావధానిగారు
శ్రీ శే. అక్కి-పెద్ది సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

బ్రహ్మశ్రీ గాడేపల్లి
వీరరాఘవశాస్త్రిగారు
శతావధాని.

బ్రహ్మశ్రీ కారావర్షుల
నీతారామశాస్త్రిగారు
శతావధాని.

SMALL TRADES & INDUSTRIES

(By our Formulæ Expert.)

=====

We publish in every issue of ours, topics on industries, arts & crafts. These subjects, are open for discussion in the respective issues as follows. Such of them as are willing to send in their articles are requested to communicate the same to the Formulæ Expert c/o Hindhu Sree in either English or Telugu. Every one of the articles sent for publication and accepted will be paid for at the rate of Rs. 3/- per article or this journal

will be supplied free for the period of one year.

Our Formulæ Expert will publish free of charge, answers for queries; and give addresses of American and German business firms. Generally questions will not be sent by post; but such of them as are desirous of receiving the answers by post are requested to send As. 4/- in stamps to defray postage and other stationary expences.

Articles to be Published in the coming Issues.

2nd issue—Electric Batteries.

3rd issue—Electro plating and
Electro typing.

4th issue—Cements, Glues, pastes
and Mucilages.

5th issue—Candles.

6th issue—Boot Polishes.

7th issue--Soap and its by-products,

8th issue—Perfumes and Hair oils.

9th issue—Syrups, Sherbets and
cool drinks.

10th issue—Inks and their manu-
facture.

11th issue—Photography.

12th issue—Trick Photography.

~~~~~

All Communications to be addressed to:—

THE FARMULÆ EXPERT,

c/o

THE HINDHU SREE,

NANDYAL.

మీకు కావలయునా!

మత, సాంఘిక,
అపరాధ పరిశోధక,
పౌరాణిక, చరిత్రాత్మక
నవలలు గాని
నాటకములు గాని

ప్రతి రెండు మాసములకు ప్రచురింతుము.
మా గ్రంథ నిలయమునకు ఎనిమిదణాల చందాను పంపి
ఆంధ్ర భాషాభివృద్ధి జేయుడు.

శ్రీ బాల భారతీ గ్రంథ నిలయము,

నంద్యాల.

పై పుస్తకములు ఇతర పుస్తక వ్యాపారస్తులవద్దను దొరకును.

N O V E L S
AND
D R A M A S
(TELUGU)
D E T E C T I V E
S O C I A L
H I S T O R I C A L
MYTHOLOGICAL,
PUBLISHED.

Become members of our Grandha Nilayam.

Sree Bala Bharathi Grantha Nilayam,

NANDYAL.

(Also of all Book-sellers.)

B E S T   =   =   =   =
EMPLASTRUM   =   =
RESINÆ   =

Available at:-

K. M. S. KRISNASAMY CHETTY & Co.,

No. 3, Thambu Naick Street,

G. T. MADRAS.

ఎలెక్ట్రిక్ దీపములు

నాటకములకు

ఎలెక్ట్రిక్ మాల్ లు

జేబు దీపములు

మొదలగునవి దొరకును.

JAYARAM

సాత్ ఇండియన్ ఎలెక్ట్రిక్ ఎంపొరియం,

రామచంద్రుడు

—: ఉమక్ అలీపా కవిగారు :—

రామచంద్రుడు దశరథ-రాజతనయుఁ
డై యయోధ్యాపురంబున - నవతరించె
గడివె హితులతో తన బాల్య-కాలమెల్ల
కాలమంతయు గడియలై - గడవిపోయె
కానికాలంబు రాముని - గానివాని
సుగుణచార్ిత్ర ములగాని - సుంతయేని
మఱువలేదు మరెన్నడు - మఱువబోదు
దేవుఁ డే దేహదారియై - దివిని విడిచి
భవికీ దిగిరా నవసరంబు - బుట్టదెవుడు
ఎవరు బాల్యంబునుండి జ - తేంద్రియు ల్లు
దేశసేవ యొనర్తురో - దేవుడట్టి
వారిహృద్విధిలోనుండి - వరలుచుండు
మాటలేల తక్కినవన్ని - బూటకముల్లు
రాముడాదర్శమూర్తి - బాల్కంబు నుండి
తప్పనాడ డెవ్వరి బెట్టి-దములు పలుక
డాడి తప్పదు కలనైన - నన్నత మన్న
మాటయెఱుంగడు కాంతల-మాటలెప్పుడు

ఉబసునకునైన ఎత్త డే-మున్నగాని
మిగుల మొగమాటులజ్ఞా వి-వింశ్రీతుండు
సఖులు సోదరు లనిలేక - సంచరించు
నమల్ ప్రేమార్థ పొంగిపొ-ర్లాడుచుండ
నిండు సంతోషమున దూగు - చుండు నెపుడు
నియమముల మీరి చెడుగురా - నీయ డెదను
మదము మాత్సర్య మనునవి - మొదలె లేవు
సదయహృదయుండు బహుసాధు - సజ్జనుండు
అతని సాహస్య మందఱ - కబ్బవలయు
అతనివిజ్ఞాన మందఱ - కబ్బవలయు
నతని నర్థించి యట్టియో-గ్యత గడించి
మాతృదేశంబు పూజించి - మనుట లెన్న
ఒక్కనాడు ప్రాతఃకాల - ముదయకైల
శిఖర మరుణాకృతిని దాల్చి - చెన్నుమీఱ
పక్షులదయగీతంబులు - పాడుచుండ
కుసుమ సౌగంధములు మోసి - కొనుచునుండ
మందగతి పిల్ల వాయువు - మామోహి

కొడలు పులకితముగఁజేసి - నేడుచుండ
 అట్టిబ్రహ్మముహూర్తైన - ఆప్రశాంత
 సమయమందు విశ్వామిత్ర-సూర్యమండ్రుం
 డరుగుచెంచె కషాయచే-లాంచలములు
 నలుదెసల దగద్ధగితమై - యలరుచుండ
 కక్షపాలయు దండంబు - యక్షమాల
 కాంతులీనఁగ తనతపో-గర్వ నిరతి
 తెలిపె బ్రహ్మచర్యమునందు - తేజమపుడు
 అతని కెదురుగ దశరథుఁ - డరుగుచెంచి
 బేదలను మొక్కి పూజించి - యతనిరాక
 కేమి కారణ మన హాని - యిట్లు లనియె
 రామభద్రుని నాయజ్ఞ - రక్షణార్థ
 మడుగుచున్నా నొసంగుక్షి - భయంతరంబు
 లాడకని యిట్లయైవచ్చి - యడిగి వాని
 వెంట గొనిపోయె దండక ? విసేనమునకు

* * * * *

రామునకు పదారేకుల - ప్రాయమైన
 కౌశికునివంటి తీవ్ర స-న్యాసిగూడ
 శిరమువంచి నమస్కృతి - చేసినాడు
 చేతులారంగ నతనిపూ-జించినాడు
 తల్లిదండ్రుల మాటలు - తప్పకుండ
 సత్యము వచించువారిని ? సగౌరవాన్యు
 లైనవారిని బ్రహ్మ - లైనగాని
 కారవింశతపోవ రే - కులమునైన (?)
 మొగియాకులు కురుచగా - ముళ్ళ నున్న
 సారభంబులు ప్రతివారు - సన్నుతింతు
 రటులె జ్ఞానముచే వృద్ధు - లైనవారి
 నెల్లవారును పూజింతు - రిందు నందు
 కామంబును రాముడు - కానక్ష
 భార్య నామమాటలు - రామభార

తాటకాసుర తీగ్రిడించి - మంటలాడి (?)
 నొక్కప్రేమను తల రెండు - ముక్కలగుచు
 వ్రయ్యనేసెను గుణమును - పట్టి రాము
 డంతుల భయంకరుడు తీగ్గావరు (?)
 డంత కౌశికుఁ డత్యంత-సంతసమున
 పొంగి రామునిఁ గీర్తించి - కౌగిలించి
 క్రమ్మరమున వశిష్టాశ్ర-మమ్మునకును
 నడిచె నట పర్వ దినమొడు - గడుపుటకును
 నాడు తత్ప్రాంతతపసిజ-నంబుగూడ
 జూడవచ్చిరి ఆవశిష్టని - కుటీర
 మాదినము నిత్యకల్యాణ-మై దనరై
 అందులో బ్రహ్మఋషులు మ-హాత్ములైన
 దేవఋషులు రాజఋషులు - దీర్ఘ తేజ
 లగుచు కోలాహలంబున - నలరుచున్న
 నంత వసిష్టాతపసి - యట్టెలేచి (?)
 వార లోసగు ఫలపుష్ప - పత్రములను (?)
 రోసి సూర్య హస్తండు యి-జ్ఞాననొక్క
 మూల నిలుచున్న శ్రీరామ-మూర్తిఁ జేరి
 అర్చి పూజించితెచ్చి య-ర్చానంబు
 నొసఁగ నెల్ల రాశ్చర్యంబు - నొందిదాని
 హేతువేమని యడిగి రా - ఋషిని ఋషుల
 శివగుణగర్వండు వ - శివుఁ డిట్లు
 లనియె వినయము రేకెత్తు - నట్లు అపుడు
 ఓ మహామునులార ! యీ-రామచంద్రుఁ
 డతి సుగుణసాంద్రుఁ డితఁడు బా-ల్యంబునంజీ
 దుర్గుణంబులు నెదలోన - దోలినాడు
 సొంత ధనమునె తృణముగా - జూచినాడు
 ఎరుల కాత్మరములు భార-వోసినాడు

పాడిపండగు తాటక - బట్టిదాని
 చీల్చి చెండాడి జగతికి - త్తేమ మొసంగి
 శాశ్వతఫలంబుకన్న వృ-థాఫలంబు
 లెన్ని మీరిచ్చినను వేట్కు- - నొసగబోవు
 ఇట్టి ఫలములె మన మపేక్షింపవలయు
 చెడ్డ ఫలములు మనము వ-ర్జింపవలయు
 నితనికన్న మహాత్ముడే - యిలనెవండు
 ఎన్నితపములు చేసిన - నెన్నిజన్న
 ములు నొనర్చిన తన స్వార్థ-మునకెగాని
 అధిక మేమున్నది మహా - పృథుయగుండు

స్వార్థము పరిత్యజించి లో-కాగ్రమాత్మ
 దేహము సమర్పణము చేసి - దేశసేవ
 సంఘసేవను నీ రీతి - సలిపినాడు
 ఇతడు పూజ్యుడు గాక మ-తేమయగును
 ఎవ్వడు జితేంద్రియులునై - యీశ్వరాశ్వు
 ణంబుగాగ పరోపకా-రంబుసేయు
 వారు బ్రాహ్మణు లైనను : బ్రాహ్మణేత
 రాది జాతులవారైన - పౌరుతి గాంచి
 వసుధ పూజింపబడుటిది - వాస్తవంబు.

తాం ద రు మా ర్కు

రాణి మా ర్కు

నీం హ ము మా ర్కు

నూలు ఉంటులనే

మీయొక్క కుట్టు యంత్రములకు వాడుడు!

మీ శిశువులకు

అప్పట మైన, వాసన తేని,

లక్ష్మీ మార్కు చిట్టామందము

ఉపయోగింపుడు.

పజ్జులు:—

కె. మునసామి శెట్టి అందు సన్న్య,

నెం. 2/5, క్రిష్ణయ్యరు వీధి,

మద్రాసు, జి. టి.

అద్వంతి పురష్టావధానము

(బ్రహ్మశ్రీ రామకృష్ణ సుబ్రహ్మణ్యకవులు, శతావధానము.)

—:0:—

ః ఎక్కడనో వధానముల • నెన్నడొ జేసినవారముచు మే
మిక్కడఁ జేయఁబూనితిమి • కెందునఁ బప్పునఁగాలువేసి తె
లక్కల నాడనియక సుధామధురోక్తుల నీయుమమ్మ! నే
మ్రొక్కెదినమ్మ! నీదయ యశమోఘు మటంచుఁ దలంచి శాంతి!

రా. శా.

సీ. ఏనీదు కరుణచే • మానిత సుకవితా, వనితానరంబునుఁబట్టినామె?
ఏనీదు కరుణచే • నెసఁగ బాల్యమునందు, శబ్దశాస్త్రంబును, జడివినామె?
ఏనీదు కరుణచే • గానవిధాన, ద్రష్టానమ్మధిచి, బడివినామె?
ఏనీదు కరుణచే • భూనాథ సత్సభా, గారంబులకుఁ బోవఁగడఁగినామె?

గీ. అట్టి భవదీయకరుణ మాయంబుఁజూపి, క్రమమనఁగించు నద్వంతినిను సభచు
జయముఁజేకూర్చు నిదనమఁస్కారమమ్మ, అంద్రభూల సరస్వతీ! యజునిరాశి

సు. శా.

1 ఈశ్వరుడు (తలకట్టు)

కం. అనయముఁదావక పదముల, మనమునఁ దలపంగఁజాలుమానవులకుఁజె
వనపదమారయు శంకరు, దనస్సుంజెస్తావధానమందుఁడుఁడగఁ

2. ఖడ్గతిక్కన మత్తకోకిల

పాలుమాలక మన్నసిద్ధి నృపాలశాశ్రవ వీరులఁ
బాలిమై నెదురింపఁజాలక • వచ్చినకా సతి నవ్వఁగా
నాలమందునఁ బొచ్చివారల • నంతమందఁగఁ జేసె ధీ
శాలినాఁడగు ఖడ్గతిక్కన • శౌర్యమెన్నఁగ శక్యమె

3. శరత్కాలమందలి చంద్రోదయము

సీ. నిష్ఠాగదిష్ఠతా • నైసిక్తుల్ సంధ్యాది, విధులు నిర్వర్తించి • వెడలుచుండ
అందందుఁ బాడసూపు • నట్టి తమోరాసి, సందుగొందుల దూర • సాగుచుండ
పూర్వదిక్కా • మిసీ • ముఖవంక జమున నూ, తనకాంతి పూజముల్ • దనరుచుండ;

నీ. అదమైన శరత్కలఁ మందుబూర్తి, మా నిశీధిని జండుఁడుఁ మానవాళి
చిత్తమున సంతసంబిగుఁ రొత్తుచుండ, నుదయమయ్యెను గంటివే? సదయహృదయ!

4. సింగరికొండ నృసింహస్వామి, అంజనేయులు, భవనాని, వచ్చునట్లుగా, వర్ణన;

చ. నందుఁగితంబు బాపు భవనాని యటంచుఁ దలంచి భక్తులక
మఱి మఱి బ్రావ నిద్దరొకఁ మాటగ యోచనఁజేసివచ్చి సి
గరగిరి నారసింహస్వామిఁ గాఁబనమానసుతుండనంగఁ దా
వరలెను దేవునిద్దరనిఁ వారణ దిగ్విజయంబాసంగతక

5. “వృస్తాక్షరి”

శ్లో॥ మేచ్ఛాహి యవనాస్తేషు; సమ్యక్సాస్త్ర మిదంస్థితం
ఋషివత్తేపిపూజ్యతే కింపున రైవపిద్విజః

6. (సమస్య)

కం. అవ్వనమున విహరించెడు; జవ్వని మోహభిమునిఁగిఁ జలజాంబకునిక
సవ్వ; యటుపైన వెలుపు (బువ్వనుఁ గని యొక్కపువ్వుఁ బోడిభయపడెక)

7. (సమస్య)

కం. సాభాగ్యవతిగ వినినా, కాభాగ్యమటుంచుఁ బెండ్లి యాడఁగఁజని కాం
కాభాగ్యమోమరేఖయ(శోభన మనిదలఁచి పరుఁడుఁ శోకించెమదిక)

8. (సమస్య)

కా. జిష్టుసాభవ కీర్తి శాలి నరుఁడాశంగాంచి వైరాటినిక
యాష్టిభావముఁ దఁ సాగనభటస్తామంబుఁ జెండాడి వ
రిష్టుఁడె తనరారగాఁగలవు చింతింపంగ నీకేల? నీ
(యాష్టిమంబునఁ గట్టవచ్చును మదఁపూహంబు నెల్లప్పుడుక)

9 గంటలు 74

10. చీట్లచేక; అట్లడ్డలు

11. వేణునానము

13. గణితము మొత్తం 984

329	324	331
330	328	326
325	332	327

(అవధానము సంపూర్ణము.)

(బంగారు పతకము లిచ్చునప్పుడు చెప్పినపద్యములు)

ఉ. ఇంకఁగొంత ధీరునటుఁ బెంతయు నొక్క మెడల్పువైచి య
ద్దంకిపురాన వైదికులుఁ దద్దయు గౌరవ మాచరించిరి
కింకవిరాజమత్త గజఁ కేసరి తిర్పతి వెంకటేశనా
మాంకిత శిష్యులకు మము బుధాగ్రజులకు సభలోన శాంకరి!

అ. సు. శా.

సీ. కరుణామృతరసాభిరవిచంద్రములను దే, లించినాఁడు యశంబుఁగించినాఁడు.
కన్నసూతానంబుఁకరణి నాశ్రితుల ర, క్షించినాఁడతల శిక్షించినాఁడు
శ్రీరమానాథ పదారవిందంబుల, ర్పించినాఁడఘములఁదృంచినాఁడు
తనబంతిభోజనఁ మొనరించువారిలా, లించికానుకల నర్పించినాఁడు

గీ. ఘనుఁడుసర్వలినస్సైక్యరనఁగ ధరణి, నున్నతోద్యోగపదవిఁజేకొన్నవాఁడు
రామచంద్రాభి దుండునఁగ్రాసనాథి, పత్నమువహించి బంగారుపతక మొసఁగె;

గా. రా. శా.

(ప్రస్తావనగా జెప్పిన పద్యములు వ్రాయలేదు.)

(పండితాభిప్రాయములు.)

శ్లో. పత్నరే రుధిరోద్ధారా-శ్రావణ్యాం శుక్లపక్షకే
పంచమ్యాంగురువారేచ-అవధానం విశేషతః
సాయంకాలేచవధానంతు-చక్రతుఃకవి పుంగవౌ
గురుపాదభక్తిరతౌ-శాంతి దాంతి విచక్షణౌ
సుబ్రహ్మణ్యరామకృష్ణ-ఉద్యోగిప్రాప్తవేతనౌ
పురాకృత్వావధానంతు-అత్యవప్రయ శోధనౌ
వ్యస్తాక్షరాద్విప్రశ్నేషు-ఘంటానాదాను బోధనే

సమన్యనాం ప్రపూర్ణావ - వంశనాభాభివర్ధనే
 సర్వేష్వరేషు పృథ్వీషు - సర్వజన్మతామపి
 ముదమత్యంతసరమాం - కారయామా సతుస్సథా
 దుష్ట్యవధానం ముదితా - యువాభ్యాంగిని కల్పయే
 సభ్యైరేతత్సారితోషం - దత్తం వాంస్వకురుష్యథి.

ఇట్లు

చిట్లా శేషయ్య నాస్త్రి, అద్దంకి.

(కొన్ని వాయలేదు.)

బ్రహ్మశ్రీ|| “తావధానులు” రామకృష్ణ సీతారామ కన్యలు పేరి
 రామకృష్ణ సుబ్రహ్మణ్య కన్యలచే విరిచుచు మును

విక్రయమునకు సిద్ధముగా నున్న గ్రంథములు.

శ్రీరామనిర్యాణము (నాటకము)	0	12	0	గంగామృతం (కల్పితము)	0	1	0
కలిచర్య (చక్కని పద్యములు)	0	2	0	స్త్రీలవేషక పాటలు	0	8	0
నిలాకల్యాణము (హరికథ)	0	4	0	బాలసీత (చక్కని సీతులు)	0	1	0
ఇందుమతీ పరిణయము (హరికథ)	0	4	0	బాగముపిల్ల (పాఠ్య)	0	6	0
కృష్ణపుష్కరమహాత్మ్యము	0	2	0				

ముద్రణలోనున్న గ్రంథములు.

1 శ్రీ కృష్ణభాగవతము (ప్రబంధము)	6 అత్తనాటికి క్రొత్తములు (పాఠ్య)
2 సత్యవతి (నాటకము)	7 స్త్రీలవేషక పాటలు (300 పాటలు)
3 శివలీలలు (నాటకము)	8 సీతమ్మ చిరుమలాట (పాఠ్య)
4 నాక పుష్కర శతకము	9 పాపానాని (పాఠ్య)
5 పెండ్లి పేరంటాండు (పాఠ్య)	10 అత్తగారి చుట్టుతచర్యలు (పాఠ్య)

గ్రంథములు వలయువారే శ్రీ కింది చిరునామాలకు వ్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును.

గౌరవములు - సీతారామశాస్త్రి,

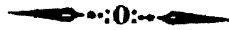

శ్రీ క న్య కాంబ.

(బ్రహ్మకీ) వేలుపుల సుబ్బనరసయ్యగారు—కొండజూటారు.)

సీ॥ ఆశ్రయించినవారి * కళిలార్థము. లొసంగు
కామధేనువుగదా ! * కన్యకాంబ ;
ఎడలేక పూజ చే * సెమవారి కొంగుబం
గారమైనదిగదా ! * కన్యకాంబ ;
వైశ్యవంశమున సం * భవమందినట్టి శ్రీ,
కల్పభూజముగదా ! * కన్యకాంబ ;
సిరిసూపదలలోన * చిందులాడించెడి
కన్న తల్లియెగదా ! * కన్యకాంబ ;

గీ॥ కనకమృదుగాత్రయే గదా? * కన్యకాంబ
యట్టిశ్రీకన్యకాంబ ద*యారసంబు
వెల్లివిరియగ నెప్పుడు వ*ర్ధిల్లుగాత,
కందనోత్ మండలపు పత్రి*కామతల్లి.

భక్తిప్రభావము

[శ్రీయత మునికోటి శ్రీనివాసరావుగారు, నంద్యాల.]

:0:

భక్తియనునది యగమ్యగోచరము భక్తి
యనునది భగవంతుని కేతక్కు దక్కినవారికి
దాని ప్రభావమిట్టిదని నిర్ణయించుటకు వీలులే
దు. కారణమేమన? స్పృహయందలి ప్రతి ప్రాణి
జనించుటకు పూర్వము జనియించిన పితవ నీవుని
కిర్యావరణరహస్యమును యీశ్వరు డెరిగి
యూడును తదుపరి తీవి నానాటికి వృద్ధియగు
కొలఁది జీవితే జరిపింపఁబడు ప్రతి విషయములు
స్వంతర్యామియగు సర్వేశ్వరునకు గోచర
మగుచుండును. గాని భక్తియనెను రెండక్షర
ముల మహామహిమ యిట్టిదని తెలుపుటకు
గానవప్రకాశమునకు అర్హతలేదనియే చెప్ప
వచ్చును భక్తుడు తనలో దానానంద పడుచు
న్నాడు. అంతలోనే తృప్తి పొందుచున్నాడు.
భంతకన్న వేరులేదనుచున్నాడు ఇదియేసర్వ
మునుచున్నాడు. మరల రెండవసానానమునకు
నెల్లిననెంచు మదిచుచున్నాడు. ఆచ్ఛేద
యే యోగించుని తలచుచున్నాడు. ఈతిగ
ముక్తిని మోచునకును భక్తి మే ప్రధానముగా
నుంచుకొని గాని యాధానముచేతి నే భక్తి
ప్రారంభముచుండి వృద్ధిచేరుకొనుచు భక్తి
బొందుచున్నాడు. అన్ని యోగములకును అన్ని
భాగములకును అన్ని విధములకు పరిపూర్ణావ
తము భక్తి మే ప్రధానము భగవంతునియందు
ప్రేమనుండియు భక్తియే.

సగ్గురువు నాగ్రియించి సద్భక్తముల
తెలుసుకొను నటులఁజేయునదియు భక్తియే.
విహింసుఖానుభవముల సాంగముగ సాధించునది
యుభక్తియే. వేదవేదాంగరహస్యములఁ తెలిపి
పరిపూర్ణత్వమును బ్రాప్తింపజేయు నదియుభక్తి
యే. భక్తియను రెండక్షరముల మహిమ పిశిలి
కాది బ్రహ్మసర్వంతర మేవస్తువునందైనను సరి
యే మొకింత తప్పేచేని న టినుండియు భక్తి.
యక్తి, ముక్తి, యనుయా మూడవస్తలును
తన్ను విడుచుటకై ప్రయత్నించును. అట్లు
మోక్షసాధనముఁ గురూడా ప్రథమగోపానముగ
భక్తిచే ప్రారంభించిఁబడి తదు పరిష్కానవైరాగ్య
సాధనసంపత్తులని తెలుపఁబడుచున్నది. భక్తి
తనయాదావిర్భవించి నానాటవృద్ధి బొంది పరి
పూర్ణావస్థను జెందినఁగాని జ్ఞానావస్థకు చో
టుకలుగదు. అట్టిజ్ఞానావస్థ ప్రారంభించిన
వెంటనే జ్ఞానమునకు చోడు భక్తిచేసినగాని జ్ఞా
నావస్థవృద్ధిపొందకు భక్తిజ్ఞానములు విడిచి
డి నానాటవృద్ధి కెది పరిపూర్ణావస్థ జెందినఁ
గాని వైరాగ్యము సిద్ధిపకు. అట్టి వైరాగ్యము
నకు భక్తి జ్ఞానములు రెండును బోడ్డబడినఁ గాని
సాధనసంపత్తిదొరకదు భక్తి జ్ఞానవైరాగ్యములు
వివిధావస్థలు సత్త్వావస్థతో నేకీభవించినం
గు. వైత్రివిధావస్థలును ముముక్షుత్వసాధక

త్వముతో నేకీభవించినగాని ముముక్షుత్వము సిద్ధి
బొంది జీవి నిశ్చయత్వ శివత్వమును పొందుటకు
అర్హత పొందజాలడు. అన్నిటికిని ప్రకమాధా
రమగు భక్తియే మానవజీవిత కాలచక్రమున
కు ముఖ్యాంశమని యెఱుంగవలయును. ఇట్టి
భక్తి స్వరూపమెయ్యది? లక్షణమెయ్యది? స్థాన
మెయ్యది? పరీతిగ జనించుచున్నది? ఎట్లు వృద్ధి
భాంధుచున్నది? పరీతిగ పరిపూర్ణ త్వమును
జెందుచున్నది? దీనినిగదా మనమాలోచింప
వలయును. యీవిషయమై ఆలోచించినట్లు
న “పితృపుత్రికాన్యాయము” రీతి వారివారి య
నుభవమును తెలుసుకొని యానందపడవలసిన
దేగాని భక్తివంచనలేక వారి వారి యనుభవము
ను వెల్లడిచేయుట వేదధర్మము. భక్తియనునది
పట్టునటుటకు పూర్వజన్మసంస్కారము వలనను
సత్సాగత్యమువలనను పట్టువడునని వేదపురా
ణములు తెలుపుచున్నవి. పూర్వజన్మ సంస్కా
రమునుండి జనించినభక్తి విషయమై ఆలోచించి
తిమేని యాభక్తి తనంతట తనలోకలిగి అజ
న్మానస్తనుండి బయలుదేరి నానాటవృద్ధిపొంది
తుదికు పరిపూర్ణావస్థఁబెరుగుననుట విశదమే.
ఇతే ఇహజన్మవిషయమై సత్సాగత్యము నైపు
నాలోచించితిమేని కొన్ని యనుమానములు
తగులకపోవు అవస్థాభేదము తెల్లున్నను, ప్రతి
యొక్క యవస్థకును మానవప్రజ్ఞ కారణ మని
వేదములందు వక్కాణించుచున్నది. అట్లు
చో భక్తియొక్క యవస్థలక్షణమెట్టిదని మన

మాలోచింపక తీరదు. భక్తియనునది మానవ
జీవితచక్రమునందు తొలుత భుక్తిప్రారంభం
చఁబడి పలువిధములగు నాందోళనములజేత తన
ప్రవర్తన సత్సాగత్యములకొలది యిటువైపు
భుక్తితోగాని లేక అటువైపు ముక్తితోగాని
పూర్ణ మగుచున్నది. ఇందుకు కారణమేమన బా
ల్యావస్థయందు తనకేమియు తెలియనికాలమున
తన తలిదండ్రుల పోషణలో నుండుట తెలియక
కొంతకాలము వెరిగి ఆబాల్యావస్థనుండి వృద్ధి
యై బాల్యారస్థలో తనబుద్ధికొంత బలము
కలిగి ప్రాపంచిక వాసనాబలిమి నానాటవృద్ధి
యగుచు కష్టసుఖములు సుఖదుఃఖములు కొంత
కొంత తెలిసినపిమ్మట తన మనమునకు సరి
పోనివన్నియు తనకు కష్టములుగఁగోచి వాటి
నుండి విముక్తి పొందుట యెఱుఁగనా! యని ప్ర
పంచమునైపు ఊరక చూచుచున్నాడు! తన
యట్టివ్యక్తులే నారాయణ కి కేవలది నామ
ములచే స్తోత్రము చేయుట విరుచున్నాడు!
ఇవియన్నియు పటికని శనలో తాను తర్కించు
కొనుచున్నాడు! దీనికితోడు పురాణములు శా
స్త్రములు పెద్దలవాక్యములు కొంత స్థలమిచ్చు
చున్నవి. తాను తన ప్రపంచమునాత్ర జరుపుట
కు యిదియే సత్యమార్గమనియు ముక్తిప్రాప్తి
దులచే తనకోర్కెలు నెరవేరువనియు కొంత
నిర్ధారణచేసుకొని భక్తులపాలిబు చేయున్నాడు.
దూరపుకొండలు నునుపనుట ప్రజాచిరవచన
ఎల్లకబోనని తలంపఁను.

Using Life's Strangest Law to Make Money

Some Have Been Made Wealthy Through the Wise Use of the Law of Averages—the Law Which We Cannot Escape

By UTHAI VINCENT WILCOX

(WITH APOLOGIES TO THE SPARETIME MONEY MAKING.)

MAYBE you think that you are different from all other human beings in your conduct and in your habits and even in your thinking. And you may be different. But the chances are that you will average up about the same in most things as will, your neighbour across the street, and Timken, the fellow next door who is always wanting to borrow something.

The fact of the matter is that human beings, when you average them up, are surprisingly alike. And human impulses are a fairly constant quantity. Equipped with a knowledge of all items entering into a situation, you yourself would forecast precisely how a man would react under a given set of circumstances.

Big and little business has come to use the law of averages in a profitable way. Individuals are leaning to use it for their pleasure as well as their profit. Perhaps the chief reason that insurance companies are so wealthy is because they have, apparently, an uncanny understanding of the future. They know that under certain conditions—age, climate, occupation, and other factors—so many men and women will die before the year closes. They know in advance the number that will be burned out of their homes and those that will be struck by automobiles. They know that out of all the buildings insured a certain definite number will be struck by lightning.

Those Having Number Nine Shoes.

Yet there is nothing uncanny about this knowledge. It is merely an application of the law of averages.

If you are going into the millinery business you will be told by manufacturers that you should have in stock only a small percentage of women's hats that are large, and a great number that are small. If you sell ready-made clothing, you will be told to stock a certain percentage of stout sizes for fat men. If you are selling shoes and doubt the advice given you by the manufacturers, you might play a little game by way of testing out the law of averages.

Stop five hundred people at random on the street, and ask them the size of their shoes. Then, in order to try out the law, go to another city or to another street and ask another five hundred, and your answer will check up with the advice of the shoe manufacturers and the two streets will give you the same results. All because, by the law of averages, each five hundred will have the same percentage of people who wear number nine shoes.

To get a working understanding of the law of averages for your own purposes, for your own home, you begin by keeping records. It is certain that the accurate knowledge possessed by life insurance companies is all a matter of accurate records. It may be that Lloyd's

other Tuesday was, that on the previous night the president of the United States had appeared before a joint session of Congress and delivered his message asking for a declaration of war. The next day men read their papers and became more thoughtful. Much ordinary business was forgotten and men were inclined to smoke and talk and sit and think. Thus the law of averages throughout the nation was proved by the conduct of all the men.

In St. Louis is a well-known hardware firm that is constantly making some use of the law of averages. For example, each day they take the little stacks of sales slips that come in by mail from the men on the road, and weigh them. Thus they know, without further study, just how much money the sales represent. Each ounce of the little slips means so many dollars. One slip may be for a bill of goods amounting to the thousands, and the next may cover a quarter's worth of nails, but a stack, or even a computation of the slips, averages a certain amount which experience has shown varies but a few cents.

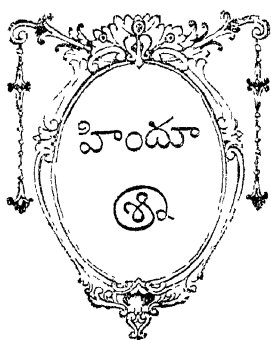
This same company gathers all sorts of other information which is important in the example, they ask their men to send in information

and daily reports on the weather, temperature, rainfall, and so on--- and also information regarding crops. They even arrange to get information on the state of the weather in England.

In getting the information from England, they are merely obtaining advance knowledge as to certain business that the law of averages assures them will be theirs in time. For, an unusually warm, rainy spring in England will mean a demand earlier than usual on English manufacturers for pruning shears, scythes, and such articles. This in turn will mean that the manufacturers will be less able than usual to make prompt shipments of such goods to America. Wholesalers in this country, therefore, must either get their orders in early or arrange to get the goods elsewhere.

Also, a rainy March and April in any section of the United States means that there will be a big demand for scythes and sickles and lawn mowers in June. Under the law of averages a certain number of men will buy lawn mowers, but the number who get new ones depends upon how luxuriant the grass grows. In the same way, a dry spring and sales on garden hose have their relation.

ప్రీతి హృదయ స్థాన ప్రచిశ్రమ స్వ విషయము

శ్రీ! పద్మాకరం దినకరో వికచం కరోతి
చన్ద్రోవికాసయతి కైరవ చక్రవాళమ్
నాభ్యర్థ్యో జలధరోఽపిజలందదాతి
సన్తఃస్వయం పరహితే విహితాభియోగః
భర్తృహరి సుభాషితం.

ఏమండలము కృష్ణ దేవరాయాది భాషాపోషకులచే బాలింపబడినదో? ఏ మండలము అష్టదిగ్గజము లని పేరొందిన “ఆంధ్రకవితా పితామహుండ”గు అల్లసాని పెద్దనాది కవికుంజరములకు జన్మస్థానమొ; ఏ మండలము పోతనాది భక్త శిఖామణుల కునికిపట్టో! ఏ మండలము “అభినవాంధ్రవాల్మీకి” “వాసుదానా”ది ఆధునిక కవివరేణ్యులకు వాసస్థానమో! ఏ మండలము మహానంది శ్రీశైల పుష్పగిరి విరూపాక్ష అహూబిలాది పుణ్యక్షేత్రములచే పావనమైనదో! అట్టిదత్త మండలము నానాటికి భాషయందు తక్కిన మండలముల కంటె వెనుకంజవేయు చున్నదనియొక వదంతి గలిగి యున్నది. ఈ మండలమందు నేటికిని నిష్ఠాతులగు పండితులు

లు లేకపోలేదు, ధనవంతులు లేక పోలేదు, దాతలు లేకపోలేదు, భాషాభిమానులు లేక పోలేదు, కాని నేటికెట్లో గండం లన్నియుం గడచి మా “హిందూశ్రీ” పత్రికామత్తల్లి బయటపడి మీ కెల్లరకును కన్నులపంపిసొనర్పఁ గలిగినది. ఇంకనీకాంతను పెంచుభారము భాషాభిమానులందరి యందున నుంచున్నాను, ముంచినను తేల్చినను, మీయదియే భారము. కొందఱు పండితులకు వ్యాసములంపుడని మనవి పూర్వకముగాఁ తొలుతనే వ్రాసియుంటిని, కొందరభిమానముంచి వ్యాసము లంపియున్నారు కొందరి వ్యాసములు మాకార్యాలయమునకాలస్యముగా చేరినందున వానిసీమాసమున పగిలించి పంజాలనందులకు తమింపఁ బ్రార్థితులు ఈపత్రికకు వ్యాసములు ఛాయాపటములు పంపి దీని తమ మిత్రులను ప్రోత్సహించి, వెలువడునట్లొర్చిన వ్యాసకర్తలకు మావందన సహస్రంబు లర్పించుచున్నాము.

ఈపథమ కుసుమమునకు చిరునామాలు తెలిసియున్న మట్టునకు పండితులకును, భాషాభిమానులకును, చందాదారులకును, పంపియున్నాము; ఈ పత్రిక చేరిన వెంటనే భాషాభిమానులెల్లరు చందాలను మనియూర్చుద్వారా పంపి చందాదారులగాఁజేరి మాకుత్సాహము గలిగింతురు గాక, యీ నెల 20 వ తేదీలోగా తమ చందాలుగాని అర్హుగాని మాకుచేరనిది రెండవపత్రిక తమకంపులకు వీలుండదుగాన వెంటనే తెలుపఁ బ్రార్థితులు పండితులెల్లరును అభిమానముంచి తమవ్యాసములను ఛాయాపటము

ఆంధ్రదేశమునందు ఆంధ్రులగు దంపతులచే, నూతనముగాను, స్వానుభవముతోడను, తయారు చేయబడినదియు వేల్లిన హృదేశమునందు ప్రతివోటను దిగ్విజయవరంపరలు పొందుచున్నదియునగు, మహాఘనత వహించుచున్న మహాత్కృష్ట ఔషధరాజము.

భగవత్కృపామిళితమే! త్రిరణశుద్ధిగానమ్మును.

A. O. NO 20, F. R.

ఇంజక్షన్ లేహ్యము.

40 దినములకు సరిపడు 5 తులముల డబ్బీ 1 కి రు. 4-0-0

సర్వప్రపంచమునకును దీనివల్లనే సర్వవ్యాధి నివారణమును, వాణిజ్యరక్షణమును, ప్రపంచములో దీనికి సాటిది లేనలేదని గ్రహింపప్రార్థన.

కుష్ఠరోగములు, కుష్టువ్రణములు, సవాయి, సెగ, జాడ్యములు, మూర్చ, పిచ్చి, చెర్చు, మశూచికములు, వాటి అంగవికృతులు, మేహరోగములు, పాండురోగములు, బొట్టి నపుంసకత్వము ఇంద్రియనష్టము ఉబ్బుసర్వాధులు ఉబ్బుజాడ్యములు మొదలగునవి జీర్ణించి బాధపెట్టుచున్న మహాకష్టతరవ్యాధు లెల్లను పూచీగానిర్మూలించును. స్త్రీలయొక్క కుసుమ రక్తసావము, జల్లులు మొదలగు దారుణరోగములు సమస్తము చెప్పినట్లు నివారణ కాగలవు గ్యారంటీ! గ్యారంటీ!! గ్యారంటీ!!!

జర్మనీ జపాన్ ఇంగ్లాండు అమెరికా ఆఫ్రికా టర్కీ గ్రీసు పోర్చుగల్ మొదలగు మహాదేశములందున్న మేధావంతులు దీని నిర్మాణరహస్యమెరుంగరు. ఆంధ్రమాండలమునందిది మాత్రమే నూతనముగా తయారుచేయబడిన అపూర్వకీగల అద్వితీయఔషధరాజము, దీనికిమేమే యాజమానులము దీనిగొప్పశక్తికిమేము మిక్కిలి గర్వించుచున్నాము.

పటాటోపప్రకటనల జూచి మోసపోయినవారు దివ్యాషధముల తృప్తికొనుటచుల్ల గొప్ప కష్టముల నొందెదరు.

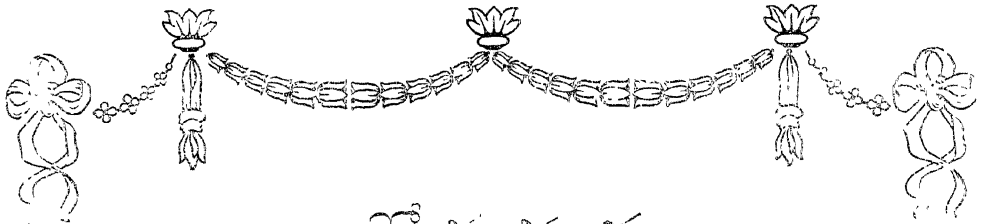
☞ ఇప్పటిమాయమందుల ప్రకటాదృశ్యములజూచి మోసపోకుడు : ☞

దీనిమూలమున నివాగ్యాధి నివారణకానిచో మోసామ్ము మీకు తిరిగి నిరాశ్చేషణగా పంపివేయుదుము.

వివరములకు:- 0-2-0 ణాలు స్టాపును, కేటలాగునకు రు. 1-0-0 స్త్రీ పంపవలెను. కార్డువ్రాసిన జవాబీయబడదు. ఆర్డరుతో సగము సొమ్మున్నూ రోగియొక్కచాయాపటమున్ను పంపించవలెను.---

చిరునామా:—The German Injection Leghya Manufacturing Co.,
Vrudha gautami Gadilanka, Mummidivaram Post.
East Godavari Dt. (Madras Presidency)

షరార్:-అకేకులు ఛాయాపటములు లేవని వ్రాయుచున్నారు. అట్టివారు వారి రోగ చరిత్ర పూర్తిగా వ్రాసిపంపించవలెనని కోరుచున్నాము.

జానోదయము.

—:0:—

S. L. V. I. K. పీఠం శ్వేతగిరిస్థానము.

—:0:—

జగద్గురు వనతరించు సవి గ్రామాదులయందు
బంటును పక్షినింపఁబడెను. 'సత్యకాల' బయలుదేరు' నని కొందరును, 'పాపు లందరును మరణింతు' రని కొందరును, జగద్గురు వనతరించిన వెంటనే మనము కనులపండువుగఁ జూచి సుఖోపేక్షచేసెనని కొందరును, వారివారికి తోచినరీతి యూహలు పడుచుండిరి. సోమ సుందరుఁడు సిక్కుస్థాపకము చదువుచుండెను. పాపశాలకు పోవుదారిలో వచ్చుచుండగా రామ స్వామిదేవాలయం పోకారపు గోడకు పెద్ద అక్షరముతో 'జగద్గురువు అవతరించును. జన్మ సాధ్యము జెందుడు' అని వ్రాశియుండుటను చూచెను. చదివెను.

కాలగతు అచ్చటనే నిలునబడెను. మనస్సున అంగోళనము జనించెను. తనలో యిటు తెల్ల చుకొనసాగెను. 'జగద్గురువు' అనగా నెవరు? నారి రాక యేమిటి? "ఈశ్వరుం డొక్కడే సర్వప్రాణులకును గురువు" అని చెప్పుచుండగా, మానవులు గురువులా? యెచ్చటి బ్రాహ్మి? యేమి యీ సిద్ధిప్రపంచము? గురువుల మని పేరిడుకొని శిష్యుల విశ్వాసహరణము చేయు మాయా గురువులు అవతరించవలయునే గాని, ప్రత్యక్షముగా అత్యక్షమునుండి జగద్గురువు అవతరించునా? అనుకొనుచు ప్రపంచమును దూరమన్నాడు. మనోసాధనమున పరం పరలుగ ఆలోచనలు బయలుదేరుచున్నవి.

చిన్నప్పటినుండి సోమసుందరునకు భగవత్ భక్తి యలవడియుండెను. అయినను తన తండ్రి గారు డెప్టి కలెక్టరుగా యుండి తియాసఫీ సంఘమున చేరినవారగుటచే విగ్రహారాధన, భజన మొదలగువాటిని అప్పుడప్పుడు దూషించు చుండుటను వినుచుండెను. నేడు ఈ వాక్యమును చదివిన వెంటనే నిస్తబ్దుడై అరగంట

ఇంతలో ఆయత్నరములపై నికనుచూపు దేవా లయము గోపురమువంక మరలినది. అచ్చట రాధాకృష్ణ రత్నిక్రీడా బామ్మలు కానవచ్చినవి. మఱిత మనస్సు చంచలమైనది. ఏమిది! మన తండ్రిగారు చెప్పుచుండిన వాక్యములు నిశ్చయమే!! లేనియెడల దేవుని సాన్నిధ్యమునకు వచ్చువారికి నేర్పు విద్యయా యిది. లేక బాల్య

వశ్యుంబరుని... యవ్వనము... గురు శిష్యులకు... ఆచార్యమాస్తములా? అన్నీయు అవశ్యతవశలే. అభ్యాసపు నడత... పూర్వీకుల చాడస్తమునకు మేరయే వేసిన.

అని యేమేమో గొణుగుకొనుచు ముందునకు నడిచిపోయెను. తన చంకనుండి పుస్తకములు కాల్చికింద జారిపడి అందున హిందూదేశచరిత్ర యందలి కాగితములు తెరువబడి బుద్ధుని విగ్రహము కనుపించెను. షక్కున నవ్వసాగెను. పూర్వీకుల ఆచారములను వ్యవహారములను పలచుకొనుచు మరింత నవ్వసాగెను.

ప్రపంచ చిత్రనటనలు మరికొన్ని జ్ఞప్తికి వచ్చు లేక కన్నులయెదుట నిలువబడెను. నవ్వు అపరిమితమాయెను. కన్నుల భాష్పము రాల ప్రారంభించెను. ఈ తెలివి తక్కున హిందువుల ఆచారములకన్నను పాశ్చాత్య నాగరకతయే మిన్న యని మనస్సున తలచుకొనుచు పుస్తకముల వైపునకు నంగెను. దేవాలయము నుండి 'భం శంకర్, భం శంకర్' అను శబ్దము తన చెవినిబడెను. ఆశబ్దము వెంటనే ముక్కులు మూత పడునట్లు గాంజాయి వాసన గుప్పుగుప్పున రాదొడగెను. సోమ సుందరుని సంతోషము పరుగిడెను. ఆలోచనా సముద్రమునకు మరింత మారుతవేగము తాకి అలలు మిక్కుటమాయెను.

ఈశ్వర సాన్నిధ్యమున ఆచారమున అతి భక్తితో చిత్తచాంచల్యము లేక శాంతమున యీశ్వరోపాసన చేయు మానవసంతతికి చిత్తవైకల్యము కలిగించు గాంజాయి, కల్లు, మదత్తు మొదలగు మత్తుపదార్థములా! అట్టి

మత్తుపదార్థములు సేవిచుటకు యీ ఘోటక సన్యాసులకు పుచితప్రదేశములా యని. వీరు సన్యాసులమని పేరికొని అమాయకులను మానవులను వంచించి పైవేషముచకుమాత్రము శంకరావతారమని యనిపించుకొని హృదయమున సంకరావతారము దాల్చిన యీ సన్యాసులను సర్వేశ్వరుడు రక్షించినా లేక శిక్షించునా? నా తండ్రియుద్యోగమైనను తుదకు యీ కాలమున నాకు లభించియుండిన యెడల పీరినందరిని హరించేయుచుంటినో యని యనుకొనుచు పుస్తకములను సంకల్పకొని దేవాలయమువై పునకు వెళ్లెను. మహాద్వారము దాటిన వెంటనే సుమారు మూరెడ గడ్డముచు, తలపాగాకన్నను మూడునాలుగుతలు యెత్తగు శిఖయు, కుడిచేత బంగొట్టమును, యెడమచేత సంకకు తగిలించుకొన్న అర్ధచంద్రాకృతితో చేరిన రెండుమూరల కట్ట యొకటి కలిగి ఆవ్యక్తికి యిరుప్రక్కలను కొందరు కన్నులు అరకిన్నులువేయుచు సన్యాసికి బంగు పొట్లమునకు సాయంకాలమునకు డబ్బు యెచ్చుల తెత్తుమా యని యాలోచించువారివలె తడేక దృష్టితో నుండుట చూచెను. తనలో మనోవికారము కలుగకున్నను అది యేలకో నడుములకిందనుండి పిరుదుల వైపుగా కాళ్లను చూచుచున్న రెండు హస్తములు ముఖము వైపునకు అకస్మాత్తుగ మరలెను. రెండు చేతులు జోడింపబడెను. తనలో తాను వితర్కించుకొనుచుండ, ఆ సన్యాసి యొరచూపుతో మందహాసముగ “మనసంతే మహాదేవ, శంభో! మనసా మాధవం” అనెను.

(సశేషము.)

మహానంది “హిందూ శ్రీ” ఆశ్రమం.

MOTTO.

“DO GOOD AND BE GOOD.”

ప్రీతిహృదయస్థాన పరిశ్రమ సేవాదళము—మహానంది.

అర్యా! రాబోవు మాసమునుండి “సాధుబృందావస” సంఘసేవాభివృద్ధికై విరాళ మగు ధనము ప్రోగుచేయుటకు బయలుదేరుచున్నాము. సంగీతము, సాహిత్యము, పటత్వము, ఛాతృత్వము జన్మావస్థనుండియే కలుగవలయును. కోరినవానికి కోరినరీతిగా వారివారి ప్రశ్నలకు తగు సమాధాన మిచ్చి (లేక సమాధానము తీసుకొని) సేవ చేయుటకొకటే సిద్ధపడి వెల్లురు కుమ్ముచాక ఆశ్రమ వాసు లగు శ్రీశ్రీశ్రీ స్వామి రాజరత్నం స్వాములవారి యాజమాన్యముక్రింద 5 విధములగు పరిశ్రామిక సంఘములతో బంధులుదేరుచున్నాము.

1. హరికథ (హరి కథ? - హరి ఎచ్చటనున్నాడనెను ప్రశ్నయే కదా?) ఈ ప్రశ్నకు తగు ప్రతు త్తర మిందుకు రూ. 116 లు బహుమతి.

2. గీతా.—“గతం స్వాగత మితిగీతా” పృతి అధ్యాయమునకును పృతి శ్లోకమునకును మూడవములతో ఉపన్యాసములు ఇవ్వబడును. పృతి అధ్యాయమునకు రూ 106 లు బహుమతి.

3. చిత్రకళ.— వాటర్ పెయింటింగు, ఆయల్ పెయింటింగు, ఎక్ లాంజ్ మెంటింగు, పోటోగ్రాఫు మొదలగునవి. వీటికి రూ 25 లు మొదలు రూ 500 లు వరకు బహుమతి.

4. ఉపపరిశ్రామిక వ్యాపారాధిక, స్వదేశ విదేశవార్తలు, వ్యాపార రహస్యములకు తగుసలహాల నొసగుట. సూత్రచతురుడు, కోరినవారికి కోరినట్లుబహుమతి.

5. “హిందూ శ్రీ” మాసపత్రికకు, “సాధుబృందావస” మునకు చందాదారులను మెంబరులను చేర్చుట.

దేశేశేవా ధురంధరులు అందరు ఈ కార్యమునకై శోభిష్టి స్వామికార్యమును స్వకార్యమును సాధించుకొనుడు.

N.B.— పై సేవాదళము ఏప్రగ్రామమునందు క్యాంపు చేయునది పత్రికలలో వెలువడుచువచ్చును. ఉత్తరములు వ్రాయుకోరువారు ఆయా అడ్మినిస్ట్రేటరులకు వ్రాయుడు.

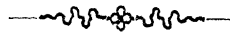
ఇట్లు;

సేవాసంఘము,

సాధుబృందావసము, “హిందూ శ్రీ”

స్వామిరాజరత్నం స్వాములవారి లేఖ.

(కుమ్ముడాన్ ఆశ్రమము.)

ఆ॥ మొదటి హేతునరయ ! మోక్షంబు దానిపై
నిత్యలీనవస్తు ! నిచయమగు న
ద్దానిపై నశమము ! దమముజితేంద్రియ
త్వంబు సాధనములు ! తలచిచూడ॥

దీనిని విమర్శించగా బాలురకు అక్షరాభ్యాసమునుండి ప్రారంభించి యుక్తవయస్సులో సర్వవిద్యలను నాధించి కలియుగధర్మముల అనాచారముగ నెరవేర్చగలరు. గాన యిందుకు పద్మద్వము సంసారికమును ఆశ్రయించి కష్టసుఖములకు ఓర్పుతో నెరవేర్చి జ్ఞానమార్గము కొరకు సత్సంఘము యేర్పరచవలయును. అనగా (హింసముః) అను అక్షరములనుంచి భారత భాగవత రామాయణములును యుక్తగ్రంథ అనుష్ఠాన పద్ధతిని చూచుటకు యోగ్యత గలిగినది. యిదేప్రకారము గృహస్థాశ్రమములను కొద్దిరోజులు ఆచరించి గృహస్థులకు సేవకా వృత్తులు జరిపి తదనంతరం గ్రామ సేవయు పిదప దేశి శేవయు చేసి సత్కర్మాచరణుడై మెలగవలసిన విధము.

ఆ॥ వినుట మొదటిశ్రోవ ! వినివిమర్శించుట
దాని లెస్స నిలిపి ! తలచుచుట
భీతి జెందకుంట ! బెరవారి దుర్బోధ
చెవినిజేర్చకుంట ! శ్రేష్టమగును॥

అని ఆచరణ జ్ఞానులు నుడివియున్నారు. గాన పైకనిన అంశములను ఆచరించడమునకు ఆధారము (ధ్యానము) అనగా శుశ్రవధ్యానము ధ్యానమనగా యేమి అని సంశయ : కలుగును. ఆత్మ అంతరంగము ; హాకీత్తుబ్ ఇక్ సాక్ ; కాక్ వక్ ట్రేటు అను యీ మూడు పదములకు మూలము ఒకటే. వారివారి ఆచరణప్రకారములవల్ల భేదములు కనుపించునున్నది. వీటికి ముఖ్యమయిన ఆధారశాసనముగా ఏర్పరచబడియుండు జన్మము. ఇందులో రెండువిధములు :

గీ॥ ఆత్మలకు లోననుండు య ! నాత్మలకును కలుగు బేధంబునుండి ! తెలియజేయువాడ దానిని లెస్సగా ! చూడవలయు మటువకుండను తానక ! మానసమున॥

తే॥ చీమునెత్తురు మాంసస్సమ ! స్తిష్కములును నెమ్ములును తోలు వీనిచే ! నిర్మితమయికాలుసేతులు తల వీపు ! కడుపు రొమ్ము యిట్టి యవయవములగాంచ ! నిల్లుబోలు॥

క॥ నాయిల్లు నాది వాకిలి
నాయది పెండ్లాముధనమునాయది యనుచుక
బాయకడలంచుచునుండెడు
నాయదియే స్థలదేహ ! మందురు పెద్దల్ ॥

శక్తిగంగా పామరత్వమునకు స్థూలాభిమానమును వదిలి సూక్ష్మాభిమాన సాధనలు ఆచరించి ఆత్మదృష్టిని అనుష్ఠానవంతులై శేకరించి యీ ఆత్మను యీశ్వరుని శాశనములకు లోపదచి సర్వజీవులయందు మనసును అసూయత మార్గముగా లోబరచక నిష్ఠసమాధి లక్షణము చేత ఇంద్రియములను బంధించి సర్వ తా శక్య

రానుగ్రహపాత్రులగు తన హిందూశ్రీయను ప్రతికను ప్రతి మానవకోటి స్థూలాభిలాషవంటి అభిలాష యుంచి పోషించడమునకు పుత్సాహ పరులగుదురు గాక.

శక్తి,

దేశపరిచారకుడు,

ఆస్పర్యము!

జయవశీకరణి తక

అత్యాస్పర్యము!

అద్భుతమైన తాయత్తు.

ఈ తాయత్తు అద్భుతమైన క్రియతో తయాచుచేయబడినది. ఇది ధరించిన ప్రతిమనుషాచును, వారికోరికలు తప్పక యీడ్చెరుచుండును. ఇది ధరించినవెంటనే మనసునకు నుత్సాహమును, అధికారుల యాదరణయును, వాణిజ్యమునందు లాభమును, ఉద్యోగలాభము, పరీక్షలయందు గెలుపొందుటయు, మొదలగు శుభములు జరుగుచుండును. ఇవియేగాక మనల నావహించియుండు పితామహులను పోగొట్టి ఇతరకష్టములనుండి తొలగించి పరమేశ్వర కృపాపాత్రుల జేయును. పసిపిల్లలనానించిన బాల్యకహాదీ ప్రతిబంధకములుగూడ తప్పించి, వారికి సంతోష మొనగూర్చును. గృహ చారమువలన కలిగిన సర్వరోగములను ఉపశాంతిపజేసి న్యాయధర్మబద్ధములందు జయము కలుగుటకై కావలసినచో ప్రత్యేకపు తాయత్తులు సంపాదించు.

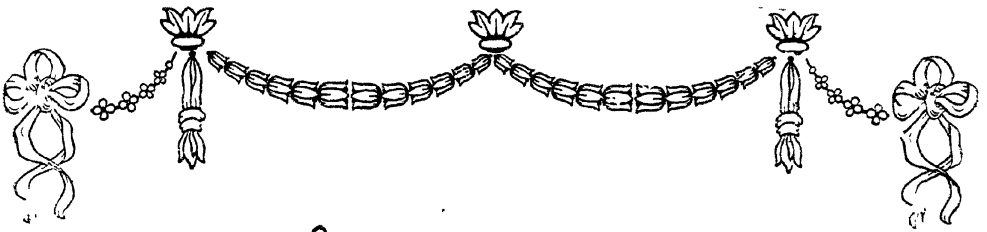
ఒక్కొక్క తాయత్తు రు. 2-0-0, 10 తాయత్తులు రు. 15-0-0.) పోస్టేజి ప్రత్యేకము.
ప్రత్యేక కార్యలాభములకొరకు ప్రత్యేకపు తాయత్తులు, ఒక్కొక్కటి రు. 50-0-0.)

హనుమాన్ ఆరూఢము! మీరు మీ భవిష్యత్తును తెలియగోచరరా?

అయినచో తిరుగు టిపాలలో కావలసిన ప్రశ్నలను పంపుడు. ప్రతిప్రశ్నకును నెంబరు చేయవలెను. మీ విలాసము పూర్తిగా తెలియజేయవలెను. జాబువ్రాసిన సరియైన కాలముగూడ తెలియజేయవలెను. వెంటనే సరియైన జవాబులను పొందగలరు. 5 ప్రశ్నలకు రు 1-0-0. వి.పి. చేసినచో రు 1-4-0. వై ప్రశ్నల కొక్కొక్కదానికి రు 0-4-0 చొప్పున చార్జి చేయబడును.

వి. కె. శతగోపాచార్యులు,

హనుమద్పానె, జ్యోతిష్కుడు, తిరుత్తణి, చిత్తూరు జిల్లా, మద్రాసు రాజధాని.

వీ డె వ డు ?

అయ్య గురువులకు పెద్దలకు బ్రాహ్మణులకు నమస్కారాలు. తక్కినోళ్ళకుకూడా దండాయి! నమస్కారాలు!! 'బాలుడు గనుక తమ ఆశీర్వాదంతో బతకాలి; పెద్దల ఆశీర్వాదం వుంటేనే కాని పిల్లలకు శ్రేయస్కరం కాదుగదా!! మొదట పెద్దల అనుగ్రహం కలగాలి, పిమ్మట దేవుని అనుగ్రహం యల్లకాలం ఉండే యుంటాది. ఆ! లోకంపలువిధాలు నమ్మినోని! నమ్మినంతావుంది. పిల్లోన్నీ గనుక పిల్లబుద్ధులే! ఏవైనా తప్పులుంటే మన్నించాలి.

ఆ! మరి నాపేరు తమకంతా తెలుపాలని చాలా కుతూహలం వుంది కాని: యెవ్వరో ఒకడు ఎవో షెడ్యూల్ ర్యంచేకాడని వానిపేరు వాడంతా ఆదేపనిచేస్తారా ఏమిటి? రాశ్వంతా దేవుణ్ణి కన్నా లంబా రాశ్వతే మెలతెలియడం ఎవళ్ళవశం.

ఆ! ఆ! ఆ! హరిక ఆలోచించకండి. మానాన్న గారు ఏదోమంచి పేరుపెట్టుక యిట్లాంటి పేరుపెట్టాడే అని ఆలోచిస్తాను కాని సురయ్యానుకూలముగ ఒక్కొక్కప్పుట్లో పనికి బహు అర్హులుగ కలిపివస్తుంది. నాపేరుపేరు! నేను పేరు! యిప్పట్లో యీవిషయాలంతా ముచ్చటిస్తుంటే కాల మారణం అవుతుంది. ఏదోక ప్రదర్శన సంపాదించాలి అని గం వెదాళతో దేశాలంతా తిరిగేకాను మండులైనాయి మం త్రాలయినాయి ఊన్నాల్లైనాయి కాస్తాల్లయినాయి వాదాలయినాయి వాదం అంటెవాదంగాదు; బంగారు గట్టు గట్టు పొయ్యాలని ప్రయత్నించేసాను మంత్రాలలో దేశ మంతా ఒక్కసారి కూరి కత్తెయాలని ప్రయత్నించాను.

మోగాలతో ప్రయోగించేసి ప్రపంచాన్నంతా ఆరచేతు లో అడించాలని చూశాను. యీ ఆపస్తంబులలో నాకష్టాలు

నాతెతక్కలు నాప్రయోగాలు కొండమిదిమల్లప్పు తిమ్మప్ప కోటిలింగేశ్వరుడే విచారించాలి. యిట్లాంటిపుడు మరచితి ఒకమాట! నావంటివాడే మా అన్న కూడాను; వాడుకూడా దేశసంచారములో వై ఉద్యోగములలో నాకన్నా ఫస్టు క్లాస్ సర్టిఫికేట్ పొందియున్నాడు. వాడప్పుడప్పుడు నాతో కలుస్తావుండేవాడు. యిట్లాంటి కష్టాలలో నాడే వో కొన్ని మక్కలు చెప్పి తప్పించేవాడు. యిప్పుడుకూడా దేశమంతా తిరుగుచూ ఏదో చూసానీలు గ్రహించాలని ప్రయత్నిస్తూ అప్పుడప్పుడు కైర్ లెస్ తెలిగ్రాంగా నాకు సంగతులంతా విపులముగా తెలుపుతూ ఉంటాడు.

ఒక్కొక్కతైంలో నాపేరువాడు మార్పుకొనేవాడు వానిపేరు నేను మార్పుకొనడము కూడాను!! యిట్లాంటి విషయాలలో సత్యమైనపేరు యిట్లాచెప్పాలి అని రెండు పేర్లు వెల్లడి వెడతాను. ఆ! కొంచెము ఆగండి! అల్ల మరి ప్రకృతము దేశభావచాలా యింత్రావుమెంటు స్థితిలో యున్నది. ఏవైనా రెండు మక్కలు ప్రచురం చేస్తామా అంటె గ్రామ్యుల ఆంధ్రంలో కలిసి ఆంధ్రం ఆంధ్రములలో కలిసి ఆంధ్రయ మన్నిటిలో కలిసి అవకతవకలై అబద్ధాలతే వప్పేరుమాట్లె అట్లాడేకాలం వచ్చింది.

అయ్య! కోప్పడాకండి; మరి యిప్పట్లో అన్నిచూచి అభిరుతు దేశసేవమైనా చేతామని భ్రాంతితో ఆలాబయలు చేరాను. తిరిగితిరిగి మొన్న మొన్ననే క్షేత్రైలంబెళ్ళి అచ్చటనుండి అడేదారిగా మహానందిక్షేత్రం వెళ్ళాలి అని సంకల్పించి అయిదారు రోజులలో మహానందిచేరినాను. ఆరోజు సుమారు మధ్యాహ్నము 12 గంటలుకావచ్చినది. క్షేత్రము మహా సౌకర్యముగానున్నది. జనులు గుంపులు గుంపు

లుగా చేరియున్నారు. ఆచట కొంచెము దాహము పుట్టుకొని మాగ్గాయానముతో చెట్టు క్రింద ఆలచకతిల బడ్డాను.

అబ్బో! అబ్బో! ఏమిజేశనేవ! ఏమిస్వాస్థ్యశ్యాగము ఏమి అల్లకల్లోలము! ఏమి ఆగబగబలు! ఏమివాదప్రతివాదాలు! ఏమిపీరావేశాలు! చింతగంటుకోగులు అపుకుదాసురులు పల్లెపకీశలు వీరు ముగ్ధుడూ జతగలకారా ఏమిటా? యని ఆలోచించాను. యస్తావ్ లిష్ మెంటు మీద ఎస్టాబ్ లిష్ మెంటు; ఆర్డర్లు బయలుదేరుచున్నవి. ఏ మా యీ అవస్థలన్నియు అని కొంచెము సామ్రాజ్యవద్దనేరాను అందులో సుమారు ముప్పది సంవత్సరముల వయసుగల యువకుడొకడు అంతకుముందేమి చెప్పెనో నడచిన ఆయాసముచేరిన వినవైతినిగాని నేవినిన సంగతులివి.

“ఖరీదు మాత్రము సంవత్సరమునకు సుమారు రు. 5000 రూపాయలుపట్టును. వ్యాపకర్తలకు స్టాంపుబిల్లులు అందాజూ మాసమునకు రు. 5—0—0 అయిదురూపాయలైనా యుండవలయును. భిన్నాభిప్రాయములగువ్యాసము లెట్టివైనను మనము ఖండించియే తీరవలయును. మనపట్టి ప్రకారం దస్మత్తుచేసినవారలలో దేశ సేవచేయుటకు తుదకు ప్రతిజ్ఞిస్త్రికుకు మగ్గురైననూ పోవలయును. ఆంధ్రదేశమందంతట యిది వరలో యెన్నియో పత్రికలు వెలువడి ఉగ్గునిలు వకమందు కొన్ని బాలార్జిష్టములలోకొన్ని దేశార్జిష్టములు కొన్ని భావభేదములచే కొన్ని కృంగుచూలేచుచూ యుండుట చూచుచునే యున్నాము. ముఖ్యముగ దత్తమండలమున ఏ రెండు మూడు పత్రికలో తప్ప తక్కిన వన్నియు ముందంజవేయుటకు అల్లాడుచునే యున్నవి.

హిందూశ్రీ పత్రికాపుత్రిక జననావస్థ ను బావయముగజరిగి నామకరణము సప్త ఋషి ప్రసాద నిధిముహూర్తము జరిపి బాల్యక్షీడ

లతో కొంతకాలము జరిగి విద్యాగురువులకై ప్రయత్నించుచున్నది. దత్త మండల ననూ తుదకు విదేశము వరకును యీ పత్రికా పుత్రికను ప్రఖ్యాతి పొందునటుల విద్యగరపి యీపుత్రికను సత్యవ్రతాచరణకు తేగోరుటకు మన సభాధిపతి సంఘాధ్యక్షుడు సహసంఘాధ్యక్షుడు వీరు మి వ్యవస్థ కంకణ బాగ్యులగుచున్నారు గాన మనలో యీకార్యదినోపరుల సహాయసేవ చేయుటకు పూనుకొనతలంచిన వాని ఎవరో చేతులు పైకెత్తుడు అనెను.”

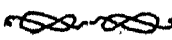
అంతలో సభయందండు వారందరూ ఏకగ్రీవముగా చిన్న యనక పెద్దయనక ముందురావోపు ముసలమృపండుగ వీడిరాయని ఆలోచింపక అందరూ కంచాలవలె తిరుమాస్తములపై కెత్తిరి. అబ్బో! అప్పుడు హైదరాబాదున జరిగిన పీఠిపండుగ తటుక్కున భూపకమునకు వచ్చినది. ఖైఫున నవ్వసాగితిని నాలోనేను విత్తముచూపులో నప్పు ఆపరిమితమైనది.

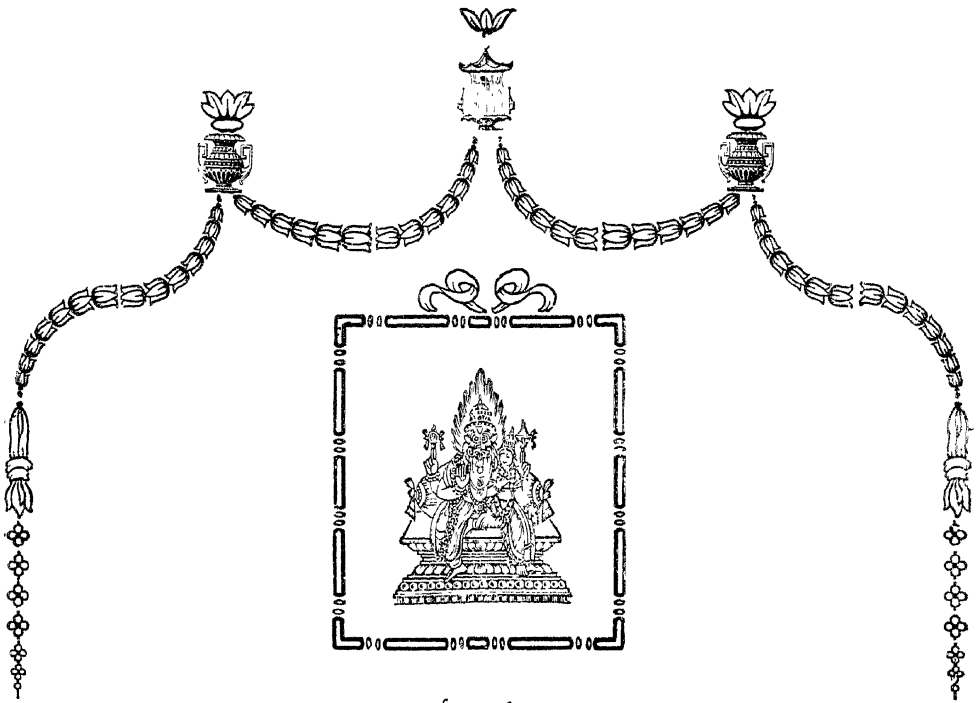
యాసంబడిలో నారు ఎవ్వరెవ్వరికో ఏమేమిటికో జేయ, జేయ, అనేకప్పుడు మాత్రము వినబడినది. అందరిలో ఉపన్యాసకర్త మాత్రము నావైపున ఉండక చూచుచుండెను. ఉపన్యాసము చాలించి తోటలోనికి కొందరును కోనేటి వొడ్డునకు కొందరును దేవాలయము వైపునకు కొందరు పరుగిడసాగిరి. ఏమిటికాయని యూరక ఆలోచించుకొను మండ యంతిలో దేవాలయములోనుండి ముగ్గురునోటియందు కిగకెట్టు పొగ గుప్పుగుప్పున విడుచుచూ స్పెన్ డర్ బాప్లేగ్గవలె తట్టులపై మూతజేసుకొని ఏదోపదాగ్ధములు నెచ్చుచుండుటచూచి బ్రతికితిరా బాబోయి యని కొంత కంతము సవరించుకొనుమా వారి వైపునకు నురలితిని. ఇంతలో ఆకస్మాత్తుగా నావైపున ఘడియని దెబ్బపడినది. ఆదెబ్బతో తొందరపాటున ఎదుటచేతి కర్రతో కంటి అడ్డుములతో నిలువబడి నాముఖమువైపున ఉండక చూచుచుండిన వ్యక్తిని చూచి నన్ను వెళ్ళొట్టుచున్నాడు కాబోలునని తలచి ఏమిటయ్యా; దేవుడు నొరయిచ్చియున్నాడని లేచి పొగ ప్రగల్భాలునరకడం; ఒక్కజీవిత భూతత్వప్రీత్యేయని న

దు చేతమంత గుఱు బొట్టమాటులుచెప్పి దబ్బులాగుట కొర కా! టాపివేయుటకా! అని విగ్ధగా కేకవేసితిని. ఇంత తోయెవరో ఒక కావిగుడ్డ వాల్చిన సన్యాసికాబోలు నా యెదుట అగట్టి ఆకున సుమాన 10 మేండ్ల పిల్లకాయకు సరిపోవునంత కొంత ఫలహారమునుంచెను. మాటలుచురచి విస్తరించుచేయివేసితిని యింతలో నాప్రక్కన నిలువబడిన యువకుడు కొంచెము తాళుడు యీశ్వరశీర్షప్రసాదములు వచ్చుచున్నవినునెను. శివాయని యూరకుంటిని. నాయువకుడు అయ్యా, మీరెవ్వరు యిచ్చటికి ఏకార్యాధ్యము వచ్చితిరి. తీర్థయాత్రకా లేక దేశసేవకా? మా యువస్వాసము పూర్తియై కరతాశ్చర్యములచే సంతోషించుచుండి నపుడు మీరేల కో నన్ను చూచి హాస్యకరమగు నవ్వు వచ్చితిరి. అప్పటినుండియు నాచేరో మీయందనుమానము కలుగుచున్నది. దయ చేసి కలసియుండెను అయ్యా; ఆకలికొర్వలేను కొంత అన్నపానములు హృదయమునందు ప్రవేశించినంగాని మాట బాడలేనుమిది. ఇంతలో నుండి హర్షితపడెదే హరహరమ హరిహర అనికలం నేయుచు తక్కినవాగదగూ వచ్చుచుండుటచూచి నాయువకుడు తమకక శిలవ నెను. శంకర శంకర అనిచూచుచు తక్కినవానికి శీర్ఘప్రసాదములు చేయబోవల వారు యిచ్చిన ఫలహారం పూర్తిచేసాను. ఒంటులు సాగిరి. వడ్డించుటకు ప్రారంభించిరి. సభితుల ప్రధమోపాసనతో నా భోజనముగమునెను. ఆ సభలో కొందరు బ్రాంహ్మణులు కాయోలు నావైపున పూరకమాచుచు సభాధిపతి వైపున యూరకమాచుచూ ఏమేమో గొనుగుకొనుచుండిరి. నేనంతో యీలాగే బ్రాంతి జన్యమైపోయిందని నాలోనను గొనుగుచు లేచి కొనేటి యొడ్డనకు వెళ్ళితిని అబ్బా! బాబు ఆనిగ్గులజలం చూసేసరికి స్నానంచెయ్యాలని మహాహలం కలిగింది. సుభ్రముగా స్నానంచేసి గట్టుచేతే సరికి నెయ్యని కొందరు నూపరుని కొందరు పగమాన్నుచని కొందరూ? పాటులకొందరు పద్మములుకొందరు శ్లోకములు కొందరూ? చెప్పకొనుచూ గోలపెట్టుచుండిరి. యింతలో మానరాగముతో ||శ్లో|| ఆమోదే భువనే ప్రమాద ఉత్పన్నమైదేసి సంకర్షణం పద్మమ్ముంచతధానిరుద్ధ మవితాం సం

హరస్సప్తిస్థితాః శర్యాభాః మతిముఖ్యమణవన్ శ్రీయుగాత్మకాః పూహాద్భిత్ వాసుదేవమపింత వైకుంఠ నాథం భజే|| యనుకొనచూ మానరాగముతో ప్రవేశించాను. అంతలో సభాధిపతిదయచేయండి అన్నచేదో శలవస్తానంటి రే యింకనైనా శలవా అనెను. అయ్యా సభాధిపతిగారు మీ సేరేమిటా నాకు తెలియదు. తునుచాలి తమసభలో నావిషయము కొంత చెప్పాలని తలచాను. కొంతదేశసేవ చెయ్యాలి అను అభిప్రాయముతో యింతకుముందుగ జంఘాలశాస్త్రి రంధ్రాన్వేషవారి సంఘములోని వాడను గనుక జంఘాల శాస్త్రి ఆంధ్రదేశమంతా సంచారము చేసాడు. యీరుద్య రంధ్రాన్వేషి ఆప్యడప్పుడు ఒకొకప్పుడు కలుసుకుంటు ఉంటాడు. వారిసేవకుతగు స్వాములు లభించి వారి కష్టాలు నివారణజేసిందను వారి పేరు ప్రఖ్యాతికిచ్చినది. నేను కూడా కొంతదేశసేవ చెయ్యాలి అని తగుస్వాముల కొరకై చూస్తూ ఆలా సంచరిస్తూరాగా రాగా మొన్న మొన్న నే నందిమండలములో ఏదో పత్రిక బయలుదేరుచున్నదని దాంలా ఒకకాగితపు ముక్క దొరికగా దానిని చూచి సంతోషించి అచటికి పోవాలిఅని వచ్చాను. కొంతకాలము క్రిందటనే జంఘాలశాస్త్రి రంధ్రాన్వేషి మొదలగువారు స్థలాలపిషయమై పోరాటం జరిగి వారివారి హస్తాలకు డిమాండ్లను రాళ్ళు స్థాపించుకోవాలని ప్రియార్థించినటుల మొన్న మొన్ననే విన్నాను. నాశక్తివంచనలేక వారిన్నే హం సంపాదించి నాప్రదేశాలకు కూడాను సర్వేచేయించుకొని మీరు పార్శ్వరంభింపబోవు హిందూశ్రీకి నా సహస్థల అంకిత వార్తలు శక్తివంచన లేక తమకు తెలుపాలి అని నా యభిప్రాయము. ఏదో ఉడుతకు ఉడుతాభక్తి నేను కొంత సంచారంచేసి తగు సమాచారములు తెచ్చి నాప్రదేశాలకి తగుసర్వే డిమాండ్లను పూర్తయగు వరకు కొంత అలస్యం అగును గాబోలు తుమించాలి (యింతలోశశభయం తయ్య సవ్యతో అయ్యా తమనామధేయమేమి కలవియ్యండి అనికేక) అయ్యా; నాపేరా! ఆభాదభూతి ప్రకాశం.

సశేషము.

అహోబిలక్షేత్ర శాసనములు.

—ॐ:०:—

స్వస్తిశీ) విజయాభ్యుదయ శాలివాహనశక వర్షంబులు ౧౫౦౨ అను నేటి తారణ సంవత్సర మాఖ బ ౧౮ లు శ్రీమద్రాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ వీర రంగ రాయ దేవ మహారాయులంగారు పెనుగొండ నగరమందు వజ్రసింహాసనామాధుడై పునహ శ్రీమద్వేదమార్గ ప్రతిష్ఠాపనాచార్య షరమ హంస పరివ్రాజకాచార్య సర్వతంత్ర స్వతంత్ర ఉభయవేదాంతాచార్యులును, శతగోపజియ్యం గారి కార్యకర్తలయిన వరుణాచార్య జియ్యం గారున్న శ్రీమద్రాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీవీరప్రతాప శ్రీవీర రంగరాయదేవ మహారాయలు అయ్యవారి కార్యకర్తలయిన రాజప్ప గారున్న, శ్రీఅహోబిలస్థానంవారున్న, శాశ్వత

పసగోత్ర ఆపస్తంభసూత్ర యజుశ్శాఖాభ్యాయులైన సూర్యవంశోద్భవులైన మూరురాయర బలవశంకర గుత్తిహన్నిబ్బరగండ యెరయూరి పురాధీశ్వరులయిన శ్రీమన్మహా మండలేశ్వర గుండ్రాజు తిమ్మరాజుగారి పుత్రులయిన వెంకట్రాజుదేవ చోడమహారాజులొగారికి యిచ్చిన శిలాశాసనక్రమమెట్లన్నను :

బహుధాన్య సంవత్సరాన విభురామువారు మాడేవాడిని గూడుకొని సీమంతతా చరాచూరచేసి అహోబిలస్థానం యావత్తు ఆక్రమించి తమవశముచేసుకొనడుస్తావున్న నిమిత్తం శ్రీ అహోబిలేశ్వరులు సన్యాసం వ్రసాడింప ఆదిమమయిన శి త గో ప జి య్యం గా రి కి * * * * *

(12) ఆశ్వరుల ప్రతిష్ఠ చేసి. ముకుందజేవుచేత పూజగొని రామానుజ దర్శనోద్ధారకుడైన శ్రీ పరాంకుశ మహాముని శిష్యులయినటువంటి శ్రీ పరాంకుశ శతగోప స్వామివారు స్తవం యీ తీరున అయిన నిమిత్తం శ్రీ రంగరాజుజేవ మహా రాయలు సముఖానకు తాము విచ్చేసి మీరు యీతీరున రత్నసింహాసనానూర్ణులై యుండిన మీకులస్వామి అయిన అహోబిల స్తవం తురు షాక్రంతమై యున్నది. వారిని పోగొట్టి ఆస్థానం అంతా సాధించి ఆహోబిల స్తవం పోద్యోధరకం చేయవలయునని రాయలవారి తోను ఆనతియ్యగాను రాయలవారు తామె దండెత్తి విచ్చేసి మేమే సాధించి యిచ్చేమని పయనసన్నాహం కాంగాను అందుకు అయ్య వారు ఆనతిచ్చిన వివరం * * విభవరాంవారికి నిత్యంమీరు రావద్దు. శ్రీ అహోబిలేశ్వరులు స్వప్న మాత్రానను నిజదాసులైన మీ బంధు అయిన కొండ్రాజు, తిరుమలరాజు, వెంకటాద్రిజు గారు పున్నారు. వారిచేతనే యీ కైంకర్య ములు అంతపడును * * * * * అని అహోబిలేశ్వరులు మాతో ఆనతిచ్చినారు. వారికి మీరు రాయల సంపితేను వారిచేతనే సకల కైంకర్యాలు చేయించుదురు. అని రాయలవారితో ఆనతియ్యగాను రాయలవారు అటువంటి నిజదాసులు * * * * * చిత్తులై రాయసమును పిలుపించి * * * * * నరపక్షకాలు అయినటువంటి దివ్యాభరణాలున్న తమమ్ముడ్ర మనుష్యులచేత అయ్యవారివెంట అంపగాను ఆ వెంకట్రాజ తిరుమలరాజుగారు యెదురుగావచ్చి అది అంతపట్టున్నూ శిరసా

ప్రతిగ్రహించుకొని ఆహరిమంపిర, రథగజతురగ పదాతులు మొదలయిన చతురంగ బలాలను కూడుకొని అయ్యవారిని ముందరబెట్టుక తాము అహోబిలానకు కదలివచ్చి ఆ విభవరామువారికి సహాయంబయిన హండివారు మొదలయిననానికి అందరిని విరుగగూల్చి ఆసీమ అంతా కట్టింది అహోబిలం పోద్యోధరణంచేసి అయ్యవారిని అహోబిలం స్థానం నిల్పి అహోబిల స్తవం పూర్వాని కంటె యినుమడిచేసే నిమిత్తమై అయ్యవారు అతి సంతోషచిత్తులై పుషకారం చేసినవారికి ప్రత్యుపకారం మరియేమి కేయ లేమే. అహోబిలేశ్వరులకు మీరు నిజదాసులు గనుక మీరు అహోబిలేశ్వరుల తిరునిధు లకు వేంచేసేటప్పుడు మీరు పరియవడమును తీర్థమును ప్రసాదమును కరుణించి తళిహపూజ ప్రసాదమున్నూ మీకు తిరుపన్నేరమున్నూ. * * * * * మీ పుత్రపౌత్రపర్యంగా నడువవలె నన రాయలవారి అనుమతిని నూకాలవారిని గూర్చుకొని వెంకట్రాజుగారికి ప్రసాదించినారు. గనుక యీ పరియవడము మొదలయినసామ్యం మీపుత్రపౌత్ర పారంపర్యమై ఆచంద్రార్క స్థాయియై అనుభవించగలవారని ప్రసాదించి శిలాశాసనం వేయిస్తామి. అప్రకారాననే పుత్ర పౌత్ర పారంపర్యంగా యాత్రవాచకంగా అను భవించగలవారు. శ్రీ శ్రీ శ్రీ. * * * ఇకమీద వెలవడు స్థానిక శాసనములను ఒకటొకటిగా ప్రచురణకు పంపుమను. అవి అహోబిల చరిత్రను తెలిసికొనుటకు చాల సహాయకారిగా నుండును.

(సం) అనుచుల వెంకటప్పయ్య, ఆర్లగడ్డ.

శ్రీబాలభారతి గ్రంథనిలయము వారి
రానున్నది! 9వ రత్నం బయలుదేరుచున్నది!

మాయలసరళి

ఎస్.జి.ఆచార్య

అత్యుత్తమ
మగు
అపరాధ
పరిశోధక
సవలా
రాజీయము

సూరభిం
చినది మొదలు
తుడివరకును
సవరస
భరితము

యస్. జి. ఆచార్య, "సమదర్శని" సంపాదకుని ప్రణీతము.

వలయునారు:—ప్రింటర్, శ్రీబాలభారతి వెల్డంప్రెస్,
నంద్యాల.

THE

“WELCOME STUDIO”

NANDYAL.

Undertakes:-

**Group photos, Family photos,
Pic-nic parties, Gatherings etc., on
Engagements.**

I A N D

M Y S E L F

**(Two postures of a single man in a
Single plate.)**

A S P E C I A L I T Y.

రాజోవు మాసమున ప్రకటించబడును.

గమనించుడు !

గమనించుడు !!

“డైలీ మార్కెట్టు ప్రతిక”

ప్రతివ్యాపారస్తులకున్న, ఉద్యోగస్తులకున్న,
సంసారులకున్న ఉపయోగము.

బొంబాయి, కలకత్తా, మదరాసు రేట్లు, సంద్యాలలో ప్రతిదినము నడచు మార్కెట్టుల
రేట్లు వివరముగా ఇందు పొందుపరుపబడి యుండును.

అనగా, ఉప్పు మొదలు ప్రతివరకు నాణ్యము లోహము మొదలగు అన్ని వస్తువుల ధరలు
ప్రతి దినము వుదయము 6 గంటలలోపల మీ గృహములకు వచ్చి చేరును.

రేట్లు వివరము.

స్వగ్రామమునందు.

ఇతర గ్రామమునకు.

నెల 1-కి 0—8—0

పోస్టేజితో 1—2—0

సం|| „ 6—0—0

„ 12—0—0

నేడే చందాదాల్లుగా చేరుటకు ప్రయత్నింపుడు.

విలాసము :—

ఎ డి టు రు,

డైలీ మార్కెట్టు, బాల భారతీ బిల్డింగ్స్,

సం దా న్న ల.

ONLY A MONTH MORE.

THE

“DAILY MARKET”

COMES OUT

A S A B O O N

TO THE

A G R I C U L T U R I S T

THE

B U S I N E S S M A N

AND

THE HOUSE HOLDER.

Contains : -

Topics of interest. Market quotations of all agricultural and mineral products of Nandyal & its suburbs with those of Bombay, Calcutta and Madras.

THE BEST MEDIUM FOR ADVERTISEMENT.

RATES:—

(Delivered at your doors.)

	LOCAL.	MOFFUSSIL.
Per month	0—8—0	1—2—0
„ annum	6—0—0	12—0—0

Apply to:—

THE EDITOR,

THE DAILY MARKET,

Bala Bharathi Buildings,

NANDYAL.

**EXPORT AND
IMPORT
EXCELLENT
BUSINESS
Connections
IN GERMANY
and AMERICA**

Sole distributions for:—

THE “WONDERFUL”
 UNBREAKABLE

Glasses for watches and wristlets
Send in your watches or Bezels for
Watertight Fitting to:

CUNNAN & Co.,

TIRUTANI,

CHITTOOR DT.

మీ ప్రకటనలు !

ప్రకటనలు !!

“హిందూ శ్రీ”

మానవత్రికయందు ప్రకటింపుడు.

ఇప్పటికే సుమారు రెండువందల ప్రకటనలు, వ్యాపారస్తుల సలహాలు చేరినవి.

మీ ప్రకటనలను మా పత్రికలో వెలిచేయుటకు ఇదియే తగిన తరుణము !

యీ పుస్తక పత్రిక 2000 రెండు వేల చందాదారులతోను

జమీందారులతోను రాజప్రోవకులతోను మెలగుచున్నది.

వ్యాపారస్తులకు సహాయకారి.

ప్రకటన రేట్ల వివరమునకు :—

మానేజరు, “హిందూ శ్రీ” మానవత్రిక,

నంబూల.

అని వ్యాయవలయును.

ADVERTISEMENTS

IN THE

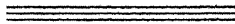
“HINDHU SREE”

ARE READ BY THOUSANDS

OF

Prospective Customers

Rajas & Zamindars.

For Rates Apply to :—

The Manager,

THE “HINDHU SREE,”

NANDYAL.

BEWARE OF SPURIOUS IMITATIONS. OUR MARK IS REGISTERED.

ALWAYS = = = =

USE ONLY = = =

THE 12 IN ONE.

NEW PROCESS

**12
IN**

**Office Outfit
of Stamps**

Registered Trade Mark.

OBTAINABLE OF

ALL

HIGH CLASS STATIONERS

Containing
the
most useful set of
twelve Rubber stamps
for
OFFICE USE

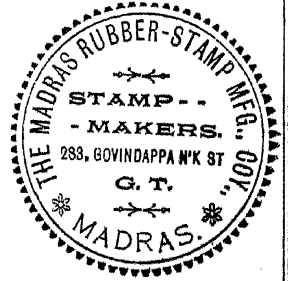
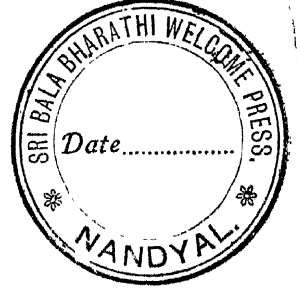
Such as : —

Paid, Cancelled,
Registered, Book-post,
Etc.

NEW PROCESS

RUBBER STAMPS

రబ్బరు స్టాంపులు

MADE BY

THE MADRAS RUBBER STAMP Mfg., Co.
233 GOVINDAPPA NAICK STREET MADRAS.

Sole Agents for the Ceded Districts

Sree Bala Bharathi Welcome Press,
NANDYAL.

శివశక్తిని వాటి శక్తి
ల

క వి తా స మి తి.

లోకమును నడుపునది శక్తి. అది ప్రభు శక్తి మొదలగు పెక్కురూపుల నుండును. అందు, జ్ఞానశక్తి ఒకటి. అది ప్రపంచమున పలుదేశములలోని పలుభాషలలో పలుగ్రంథములయందును. పలుపురుషులయందును వెలయుచుండును. గ్రంథములు, వేదములు. శాస్త్రములు. పురాణములు. ఇతిహాసములు మొదలగు బహుభేదముల విలసిల్లుచుండును. ఇవి అన్నియు మొత్తముమీఁద కావ్యభేదములే అనఁ జను. కావ్యరచనయే కవిత. కాన, కవితయు ఒకశక్తియే; లోకమును నడుపునదే.

శక్తి మేలును చేయును; కీడును చేయును. సజ్జనులశక్తి సత్కార్యములు చేయుటకు వినియోగపడి. లోకమునకు మేలును, దుష్టనులశక్తి దుష్కార్యములు చేయుటకు వినియోగపడి. కీడును చేయుచుండుట ఎల్లరకును తేటతెల్లమే. అటులే కవితాశక్తియు మంచిదారివట్టుచో లోకులను మంచిదారిని నడిపించి మేలును, చెడుదారి వట్టుచో దుష్కార్యమున నడిపించి కీడును కలిగించుచుండును.

కాన, కవితాశక్తి సహజముగా లభించిన యువకులకు, అది సన్మార్గమును వట్టి, ఆశ్మహితమును. దేశహితమును సమకూర్చు గలిగిగా నృద్ధిపొందుటకు వలయుప్రయత్నము

ము చేయుట పరమధర్మము అట్టివారు కొందఱు సుమారు సంవత్సరమునరక్తిందట 'కవి తాసమితి'గా ఏర్పడిరి. తమకంటె పెద్ద లగు వారిని కొందఱు చేర్చుకొనఁగలిగిరి. ఇప్పటికి సమితిసభ్యులు--చిన్నలును, పెద్దలును-- సుమారు గిం మంది.

దేశహితమునకు సాధన మగుతెనుఁగు వాఙ్మయము సర్వవిధములను అభివృద్ధి పొందుటకై సాటుపడుటయే కవితాసమితికి పరమాదర్శము. పక్షపాతమునకు లోనుగాక మాతృభాషాసేవకుల కెల్లరకును మాసమితి స్వాగత మొసంగును; అంతటసాయమును కోరును.

ఆదర్శముననుసరించి మాసమితివారు తెనుఁగువాఙ్మయమున కున్నలోపమును తీర్చి-సఃపూర్ణతను సమకూర్చువివిధవిషయములనుగూర్చి వానియం దభిమానముకలవారు వ్రాయువ్యాసాదులు సంచికారూపమునను, గ్రంథరూపమునను ప్రచురించుచుందురు. వైపత్రికలకును సమితిసభ్యులు వ్యాసాదులు వ్రాసిపంపుచుందురు. అంతయ కాక, అంధ్రసాహిత్యకరివత్తువారు శ్రీపీఠికా పురసంస్థానాధీశ్వరునిపోషణమున కూర్చుచున్నోటువులలో సాధనసామగ్రి లేక ప్రాకృతసమాధిపదోత్పత్తివిషయము వదలివేసినట్లు దానిమచ్చుపదములపీఠికలో వ్రా

యటచే మానసితివారు వీ లున్నంతవఱకు ఆసాధనసామగ్రి సంపాదించి ఉత్పత్తి తెలుపుటకును, వారు వ్యవస్థాత్మక తెలివినవదముల కే కాక, తక్కినవానిలో వీలగువానికి వ్యవస్థాత్మకతెలుపుటకును ప్రయత్నించెదరు. వారి నిఘంటువులలోని చేరనినుడులుకూడ చేర్చెదరు. వారు తలపెట్టియు ఏ కారణముననో ఇప్పటికి రచించబూనుకొనిననుగర్వాకరణముకూడ రచించుటకు పూనుకొందురు. వీరితో పాటు 'తెనుఁగు మహాభాష కాదు' -- 'తెనుఁగువాఙ్మయము సంపూర్ణము కాదు.' -- అనునిందిలను తొలఁగించుటకు సాధనముల గుత్కినపప్రయత్నములును చేతనగునంతవఱకు చేసెదరు.

కాని, ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారును, ఇతరసంఘములును చేయఁజాలనిపని మీసమితివారుమాత్రే మెట్లు చేయఁజాలుదురు? అని ఎవరుగాని సహజముగా అడుగవచ్చును. పైపని అంతయు తామే చేయఁగల మని మా సమితివారు తలంచుట లేదు. పెక్కురసాయము పొందియే కార్యసిద్ధిని పొందుటకు వారు నిశ్చయించుకొన్నారు. అందు, పండితసాహాయ్యము మెండుగా కావలసియున్నది. కాన, వారు తమకు తెనుఁగునందుఁ గలఅభిమానమే ముఖ్యముగా ఎంచి, వలయుకృషి కామించి, పైని తెలివినసాధనసామగ్రిలోపము తీర్చి, నిఘంటునిర్మాణప్రయత్నమునమానసితివారికి సాయ మొసర్చి, శాశ్వతకీర్తి గడించెదరుగాక! అటులే వ్యాకరణచవాదివిషయములందును వారు తోడ్పడుదురుగాక! భాషా

సేవకు ఫలము దానివలనకలుగుటనందమును - కీర్తియుమాత్రమే అని భాషాభిమానులగువండితులు తలంతురుకాని, వేఱొండేదియు ముఖ్యమని వారు గణించరుకదా?

అయిన, ఇంతవఱకు బాగుగానే ఉన్నది; సరే. డబ్బో! అది ఎక్కడనుండి వచ్చును? అని మనవారు కొందఱు మరల ప్రశ్నింపవచ్చును. తెనుఁగునాడు గొట్టుపోయినదా? మాతృభాషాభిమానము మృగ్గినదా? అనియే దానికి జవాబు. 'దేశభాషలందు తెనుఁగు లెస్స' అనుమాట సార్థము కాదగుయోగమున్నచో ధన మెట్లో వచ్చును. ఇంతకు సంశయాత్మక నాశనకారణము. దానికి లోనై సత్ప్రయత్నము మానుట పుష్కలక్షణము కాదు. కాన మానసితివారు తమశక్తి కొలఁదిని తెనుఁగువాఙ్మయమున కున్నలోపము తీర్చ ప్రయత్నించి చూచెదరు. ఫలమా? దైవాధీనము సత్సృకల్పము సఫలము కాదని ఏల జుకవలె? అనుకొన్నదంతయు చేయఁగలుగుట ఎవరికిఁగాని తటమగా అరిదియే. కాన, మానసితివారు తామనుకొన్నదంతయు తమతరమున చేయఁజాలకున్నను, కొంత అయిన చేసి దారి చూపవచ్చు నని ఆశించుచున్నారు; తమతలంపులు తోడివారికి తెలుపుటకు ఈవార్షికసంచిక ఇప్పటికి ప్రచురించినారు.

కావున, మాతృభాషాభిమానము కల తెనుఁగువారందఱును, తెనుఁగునందభిమానము కలతదితరులును, మానసితిప్రయత్నమునకు భాషాకృషి చేసియు, ధనసాహ

య్యము చేసియు- వాక్సాహయ్యము చేసి
యు, పుస్తకపత్రికాదిపరికరదానము చేసి
యు తెలుగుగొప్పదనమును హెచ్చించి,
తా మెన్నిక కాంతురుగాక!

ఇప్పటిబాలకవుల కవిత్వచరిత్రము లయి
న నిక్కములయినవి లభించునేమో అని
మాయువక సభ్యులు వ్రాసినపద్యములుగొన్ని
వారు వ్రాసినట్లే ప్రచురింప నయినది.

విభవసం॥ శ్రావణ శుక్ల సోమవారము. }
ది ౨౦-౮-౨౮ విశాఖపట్టణము. }

ఈసంచికకు అభిమాన పూర్వకముగా
వ్యాసములును- పద్యములును వ్రాసినసమి
తసభ్యులను, తదితరులను మాకార్యనిర్వా
హకపక్షమున ఎంతయు అభినందించుచు
న్నాడను.

విరాళము లిచ్చిన సమితిసభ్యులకును-
అభిమానులకును, అచ్చుపనిలో సమసాయ
మొనర్చిన కాకినాడముద్రాక్షరశాలవాడికిని
సమితివారెంతయు కృతజ్ఞులు.

మారేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రి.
అధ్యక్షుడు.

అనుక్రమణిక.

౧ ప్రబోధగీతిక.	౧ ౧౯ వరాన్వేషణము.	౬౦
౨ ప్రణయభిక్ష.	౨ ౨౦ మహామహాపాథ్యాయ శ్రీపరవస్తు	
౩ ఆజనేయవినుతి	౪ రంగాచార్యులు, అయ్యవారలు	
౪ మనజేశచరిత్రము	౫ గారి జీవితచరిత్రము.	౬౧
స్వకీయాధారములు }	౨౧ భ్రమరగీతము.	౬౫
౫ ప్రణయధర్మము.	౨౨ ౨౨ కవిత.	౬౭
౬. వసంతము	౨౨ ౨౩ “ఈమకొనిపోదుమా! ప్రాణనాథ!	
౭ ప్రబంధపరమేశ్వరుడు.	౨౩ మనము.”	౬౯
౮ సుధానిధి.	౩౦ ౨౪ జాగ్రతులేఖ. (మిథ్యాపోషకనిరస	
౯ భాష - దానిపరిణామము.	౩౨ నము)	౭౧
౧౦ మాతృభాషాప్రకీర్తనము.	౩౫ ౨౫ జానకీపశ్చత్తాపము.	౭౩
౧౧ నాహృదయేశ్వరి.	౩౬ ౨౬ తెనుగు - ప్రాకృతము.	౭౪
౧౨ మధుపానరక్షణసంఘము.	౩౭ ౨౭ ప్రణయమల్లిక.	౮౧
౧౩ చెల్లెల!	౪౦ ౨౮ కత్తిదానము.	౮౨
౧౪ ఆధృక్వితాపితామహుడు.	౪౫ ౨౯ తిమ్మరుసు - కృష్ణదేవరాయలకృత	
౧౫ దృఢానురాగము.	౪౬ ఘ్నత.	౮౮
౧౬ ఆత్మకు నిర్బంధము లేదు.	౪౭ ౩౦ సర్వసిద్ధి - రాయవరము.	౮౯
౧౭ గదబల.	౫౦ ౩౧ సత్యసూక్ష్మములు.	౯౩
౧౮ పలుకరింపు.	౫౨ ౩౨ వివిధకద్యావళి.	౯౬
	౫౯ ౩౩ తెనుగు-చరిత్రాంశము.	౧౦౦

కవివాసమితి

వార్షిక సంచిక.

* వి భ వ *

ప్రబోధ గీతిక.

[పురిపండా అప్పలస్వామిగారు.]

ఇది మనోజ్ఞుని నోదయాంచిత
సదయలాతిపవిత్రసమయము
బాలభానుసుషర్ణ రేఖా
జాలదీపితము.

* * * *

దీర్ఘ కాలగీర్షణమున
దేజరిల్లె ననంతదీధితి
సకలభువనారామనికరో
జ్వలనిభాకర మై.

* * * *

అదె విపులమాకందశాఖా
భ్యంతరంబుల కంత మెత్తెడు
సుకవచయ మత్యంతలలిత
స్ఫూర్తిరాగళముతోన్

పల్లవితకోరకిత మై సును
వల్లరీతతి తలల నూపును
పవనచాలితపృథుమహీరుహ
బాహువుల బెనగి.

* * * *

ఈయపూర్వప్రత్యుపమున
నింకశయనించెద వి దేటికి ?
మేలుకొను మోతెనుగుకొమరుడ !
చాలు నీనిదుర.

* * * *

మాతృపూజాధ్యానతత్పర
మతిఁ బవిత్రస్నాతుడవు నై
విశ్వమందిరపుణ్యభూమికి
వెడలిరావోయి.

ప్రణయభిక్ష.

[పూజిపెద్ది వేంకటరమణయ్యగారు]

“కష్టపూదావి జిమ్మునీ గాలితరంగ
లందు మెల్లంగఁ నూఁగుచు నగుగుదెంచు
నీనినద మూర ! యిమ్ముంతి యిపు నింప
మీటువీణారవము కాదోటు ? కాదు;
వెలదిముంగురుతీవల వెడలి వచ్చు
ప్రణయసంబుధ మైనలావణ్యంతి !
సాంధ్యరాగారుణప్రభ చానచెక్కు
టద్దములదోచు! కాదు; మోహార్ద్రహృదయ
సీను జనియించి మోమునఁ జిమ్మువలపు !
వనితకీల్బడలోనిపుష్పములకాంతి
యిది దలము! కాదు; పెదవులఁ జిందలాడ
లేమ పచరించువలపించు కేతనవపు !

* * * *

అతివిశాలానురాగమారుతములోన
నీలతాతన్వ చలియించె నేమి? కాదు;
మనసు చెదరఁగ నాపాదమస్తకమ్ము
పడఁకుచున్నాను నేను తాపమునఁ దూలి !
పడఁతి ననుఁ జూచి సిగ్గుచేఁ బాడ నోడ
క్షణములోపల నింతనిశ్శబ్ద మయ్యె.
కాదు; నాడెందమున రేగి క్రమ్ముకొనుచు
వచ్చుననుతాపములతడఁబాటులోన
నామనోవీధి క్షణము శూన్యత వహించె !
ఇంతి దిగ్గన లేచి పోయెడిసిబోలు
దడదడయఁటంచు నడుగుచువ్వుడులు దోచు!
కాదు; వలపున నాగుండె కలఁతఁ జెందు !

* * * *

కన్ను లుండియు గాఢాధకారముఁ
బోలె నే ద్రోమఁ బాటునఁ బొందుచుండు !
జ్ఞాను లెల్లరు మోహాధకార మనరె !

* * * *

ఒసఁగెనా, కుంటుపడనట్టియు సమలలిత
సరసశూదర్యవిభవరాజ్య మొసంగు;
త్రోసెనా గాఢదఃఖిసందోహజనిత
తీక్షణదావాగ్నికీలలఁ ద్రెళ్ళ ద్రోయు,
ప్రణయమున కింక వేటుమార్గమ్ము లేదు !
ప్రేమభూయిష్ట మై మున్ను స్పృష్టి వెలయు
ప్రేమమూలాన జగ మెల్ల వృద్ధిఁ బొందు.
కడ మొదలు లేనిజీవితకాననమున
నొసర నర్చిలియే నసంకోదయమ్ము
అఖిలజీవలఁ గలవివిధానురాగ
సార మనఁ దగుఁ బ్రాయరసమ్ము నలఁప
దఃఖి భాజనమో సౌఖ్యతుందిలమ్ము
అనుభవింపఁగఁ దగుఁ బ్రణయం బొకండ !

* * * *

ఏల నీవ్యాసరచన మీస్పృష్టి లేని
పనియె? యొక కాంతఃకురుషుఁడువలచికొనుట
ధానిఁ బ్రేమకు విధిసేషములు గలవె ?
శబ్దమున నీరు పరహింప వలను పడదె ?
ప్రజలభయ మేల? అమృతసేవనము సేయఁ
జగ్య మేటికి ? నన్యానుపాన మేల ?

* * * *

ఒడలఁ దావంబు, డెందానఁ గడలుకొనెడు
దడదడలు, వేడియూర్పు, గద్గదిక, నొసట
జిల్లుమని క్రమ్ముకొనివచ్చుచెమట, పిఱికి
తనము, దైవ్యము, వగవు, తత్తఱము గలిగి
జనసమూహమ్ముగోఁ జిక్కి కొనినబాలుఁ
బోలి నే నిట్లు తహతహఁ బొంద నే ?
అని పురందరుఁ డిఁతసాహసముతోడ
నల్లనల్ల సుడేవి డాయంగ వచ్చె.

* * * *

“ఏల ? కటకటా ! నే బుద్ధిహీన నగుచు
వీని ప్రణయాంకురంబులఁ బెరుగ నిచ్చి
మిన్న కుంటిని ? తొలుదొల్త నున్న వెల్ల
నున్న యట్టుల వచింప నొగి నితండు
మరలి పోవక యాసించి మరులుగొనునె ?
నాయొయారము నాతీరు నాహారంగు
నావిలాసవిహారాలనవ్యకోభ
లరసి యీతఁడు మాను ప్రణయాన మునిగి
తేల నాయనురాగంపుఁదృఢముకొఱు
కరములను జూచుచున్నాఁడు కడఁక నిపును!
అతని మరలింపఁ గొన్ని యన్యాయదేశ
వాక్యములఁ గూర్చి గీతానఁ బాడి చూతు.

* * * *

భ్రమరమా ! సృష్టిఁ గల్గుపుష్పముల నెల్ల
విడిచి యీసంవేగను జూచి వెట్టి వగుచుఁ
దారులాడఁగ నేల ? ఇదలిరసమ్ము
మున్న పవనార్చిత మ్మయి పోయె వలపు
గాఢ మయ్యను వానిలోఁ గడలుకొనియె
రాగ మేకము; విభజింప రాదుచూపె !
జాలిచే నిన్నుఁ జూచి యీచంపకంబు

వలవలమని హిమాంబు బాష్పముల రాల్చు”
అది విని పురందరుఁడు పిడు గడచినట్లు
కూలఁబడి లేచి నిలిచి వాకొనియె నిట్లు:—
“ప్రణయమా ! గూడు కూలినపక్కి వైతి
వకట ! యీసృష్టి నీ కడియాస మెండు !
నెలఁతచిటునప్పు లేతవెన్నెలలఁగాని
మెసవ, వెలనాఁగరూపసమీరజనిత
వీచికలఁగాని తెక్కల విప్పి యెగుర
వతివమంజులవాక్ష్పవాహమునఁగాని

ప్రబ్ధికొనివచ్చునీదగఁ బాపికొనవు,
పడఁతినును లేతకరపల్లవములఁగాని
వాల, వతిగూఢ మై చేర వలనుపడని
యతివసలలితహృత్కులాయమునఁగాని
విశ్రమింపవు ! నీముద్దు వెడత నేడు
పల్లవితభవదుద్యానవాటిలోనఁ
జిమ్మచీకటి గ్రమ్మె! కార్చిచ్చు పుటై!
అతులజంఝానిలప్రవాహమ్ము గడిరే!
పక్షుతర మ్మైఁగొప్పతుపానుపట్టి!
ప్రణయమా ! గూడు కూలినపక్కి వైతి
వకట ! యీసృష్టి నీ కడియాస మెండు
కదలిపా మ్మిక ! కన్నీట గరగిపొమ్ము!”
అని పురందరుఁ డనుకొని కనుల నీరు
గుక్కుకొని క్రుక్కుకొని వచ్చి కొంతపడికిఁ
దెప్పిరిలి మెల్లమెల్ల సుడేవి డాసి
నిలిచి యిట్లనె దైవ్యమ్ము మొలక లెత్త
“ఉదఘలాపేక్ష నున్నతతరువు నెక్కి
కూలఁబడితిని. తీరఁకోర్కీచేతఁ
బడఁతి ! నాడెంద విటు పటాపంచ లయ్యె
శాంతి లే దింక నార్తికి చాపు లేదు

కడపెదను నాదుజీవితకాలమెల్లఁ
గటికిసన్యాసి నగుచు నేకాకి నగుచుఁ
బెట్టు మే దైన భిక్ష సంప్రీతితోడ”
నన విని సుదేవి నిలుపు నీ రైసయట్లు
మ్రూన్పడఁ బురందరుం డిట్లు మరలఁ బలికె
“జగముతో నింక నాకుఁ బ్రసక్తి లేదు
అలుకకులుకులులేనిసన్యాసి నేను
వేడికొంటిని చేఁ జాఁచి భిక్షకొఱకు
ఓనుదేవీ ! భవద్వీణ నొసఁగు దేని

దానిఁ గొని మీటి ప్రణయగీతాలఁ బాడి
మఱియు నన్నియు వానిలో మాయ మగుచు”
కనికరముచే సుదేవికన్యలవ్వ లట్టె
చెప్పగిల్లెను హృదయంబు చెదరె నేమొ !
తూర్పుకొండను మెల్లఁగఁ దొంగి చూచు
నిండుచందురుమోము గన్పించె నంతఁ
దత్తఱమున సుదేవియుఁ దంత్రి నెత్తి
ప్రణయసన్యాసికేలను బాదుకొల్పి
దాన మిడియెను గన్నీట ధారవోసి.

శ్రీ ఆంజనేయ వినుతి.

[స్థానాపతి సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు.]

సీ. హురుమంజుముత్యాలసరములజన్నిద మురముపై బలితంపుహరువు జూప
తాటంకయుగరుచి దశదిశల్ వెల్లుచు గగనభాగం బెల్లఁ గప్పికొనఁగ
పాదుకోజ్వలకాంతి పాతాళమందెల్ల వటుతరం బగుచును బరిధవిల్ల
కరతలస్థగదోరుకఠినసమీరముల్ వర్వతావళికెల్ల భయము గొలువ

గీ. చెలఁగి రయమున పయనమై సీత నరయ, జలధి నవలీల దాఁటినసత్వమూర్తి
బుధజనోల్లాస వై శాఖపురనివాస, యార్తరక్షణోపాయ వీరాంజనేయ.

సీ. అతిగుణాన్విత యగునంజన సీయవ్వ రా కాసిమూకతో నీకు చివ్వ
ప్రణుతింతు వేవేళ రాముఁడు నీను దువ్వ నిత్యమున్ ఫలములు నీకు బువ్వ
మెఱయు సీమెడతోడి మేలువజ్రపురవ్వ భక్తుల శ్రోతు నివ్యాళు లివ్వ
నిగిడె రావణుఁ డట్టె నీవు మీసము దువ్వ నెక్కు పో మాయ సీకొక్కగవ్వ

గీ. మొఱ విసపుగద నాతోడ మొనసినవ్వ, వరదుఁడవు నీవు మాకును భళిర వావ్వ
బుధజనోల్లాస వై శాఖపురనివాస, యార్తరక్షణోపాయ వీరాంజనేయ.

మన దేశ చరిత్రము - స్వకీయాధారములు.

[ఐతిహాసిక కులపతి శ్రీ పరశస్తు లక్ష్మీచరసింహస్వామి అయ్యవారలుగారు.]

I. ఉపోద్ఘాతము.

(ప్రస్తుతము మనదేశమునకు సాంగమైన చరిత్రగ్రంథ మొకటి యైనను లేదు. కాని యిందువిషయమై ప్రయత్నములు జరుగక పోలేదు. ప్రపంచమున నీవిషయమున బ్రబలప్రయత్నములం జేసినవారు పాశ్చాత్యులు. వారనేకవిమర్శసంఘముల నేర్పఱచి మనప్రాచీనగ్రంథములను, దానశాసనములను, ప్రశస్తులను, నింక ననేకేతరనిదర్శనములను విమర్శించి మనదేశ చరిత్రాశ్రమల ననేకములం గనిపెట్టి వ్యాసహాపముల వానిని దమతమసంఘపత్రికలద్వారమున ప్రకటించుచు వచ్చిరి. ఇప్పటికిని నాసంఘము లట్టివిమర్శలం జేయుచునే యున్నవి. ఇటీవల మనదేశస్థులును వానియనుకరణముగ కట్టిసంఘముల నేర్పఱచి మనచరిత్రవిషయముల విమర్శించుచునే యున్నారు. కాని యీసంఘములన్నియు నింకను బాల్యదశలోనే యున్నవి. ఇందుకు ముఖ్యకారణము ద్రవ్యోపమున సాధనసామగ్రి స్వల్ప మగుటయే. ఇంకను చరిత్రవిమర్శకత్వప్రాముఖ్యతను మనదేశస్థులు తెలిసికొని దానికై తాము కొంతవితరణమును నొసంగుట యావశ్యకమై యున్నది. ప్రస్తుతము పాశ్చాత్యులయొక్కయు, మనదేశస్థులయొక్కయు ప్రయత్నములవలన మనదేశ చరిత్రమునకుఁ గొంతవఱకుఁ బాధాన

మేర్పడినది. తదనుసరణముగఁ బ్రాచీనకాలమునుండి నేటివఱకు మనదేశ చరిత్రమును విమర్శించఁ బూనినచో తద్బాహుళ్యత నది యొకవిమర్శకునకు సాధ్యము కా కున్నది. ఈయసాధ్యతను తప్పించుటకు తచ్చరిత్రమును కొన్ని భాగములుగ నేర్పఱప వలసి యున్నది అట్టి యొక్కొక్కభాగమే యొక్కొక్కవిమర్శకునకు విమర్శింప సాధ్య మగును. మఱియు నీచరిత్రవిభాగము యాదృచ్ఛికము కాక చరిత్రమునం దెచ్చట నెచట గొప్పమార్పులు కాన్పించుచున్నవో యచటనచటనే చేయఁబడుచున్నది. ఏతదీతిగ విభజించినచో మనదేశ చరిత్రమున నాలుగు భాగము లేర్పడును. 1. దొక్కొక్కభాగమునందునురాజ్యాంగవిషయమున నేమి, పరిపాలనాపద్ధతులవిషయమున నేమి, సాంఘికవ్యవస్థలయందేమి, వాణిజ్యవిషయమునందేమి, ప్రత్యేక ప్రత్యేక లక్షణములు విలసిల్లుచున్నవి. వరుసగ నీ నాలుగు భాగములును 1. ప్రాచీనదశ, 2. పూర్వదశ, 3. మాధ్యమికదశ, 4. నవీనదశ, యనఁదగియున్నవి. పాశ్చాత్యులవ్యవహారమున నివి 1. Ancient India 2. Early India 3. Mediaeval India and 4. Modern India—అని యనఁబడుచున్నవి. ఇం దొక్కొక్కభాగమును విమర్శించుటకే యొక్కొక్కవిమర్శకునిజీవిత మంతయు పట్టును.

ఇందు ప్రాచీనదశ యన చరిత్రప్రారంభమునుండి మహాపద్మచంద్రునిరాజ్యాంతరము కాలపుదేశ చరిత్రము. మనదేశ చరిత్రమున నిదియే యతిథార్థిక మగుకాలము. ఇందు మన్వంతరముల చరిత్రములు, ఐత్రేయ్యోకుని మ్యాదివంశంబులవిస్తృతి, ఋషివంశాను కీర్తనంబు, వేదసంహితలయొక్కయు, బ్రాహ్మణకల్పవాజ్మయములయొక్కయు, నావి రాభవంబు, మగధరాజ్యప్రతాపంబు, మొదలగువిషయములు కలవు. కాలవ్రమాణమున కీప్రాచీనదశ సుమారు 3000 సంవత్సరములు గలది. మహాభారతయుద్ధ మిప్పటికి 4028 సంవత్సరములకు మున్ను- అనఁగా క్రీ. పూ. 2100 సంవత్సరములకిందట జరిగినట్లు సిద్ధాంతము చేయఁబడినది. * కాన నీప్రాచీనదశ యిప్పటికి 5528 సంవత్సరములకు మున్ను ప్రారంభమైనది (3600-600 క్రీ. పూ.) ఈ ప్రాచీనదశాభాగము మన యిప్పటి చరిత్ర గ్రంథములలో చాల తక్కువగ నున్నది. ఇందలిచరిత్రవిషయము లింకను విమర్శింపఁబడి సిద్ధాంతీకరింపఁబడ నున్నవి. ఈకాలపు చరిత్రమును విమర్శించుటకు సాధనభూతములగుసామగ్రులన్నియు కేవలసంస్కృతగ్రంథములు. అందుకొన్ని వైదిక భాషయందున్నవి. కాఁబట్టియే యాభాగములలోని విషయములు చాలమందికి విమర్శించుటకు సులభ సాధ్యములు కాకున్నవి.

ఈప్రాచీనదశకం తరువాతి చరిత్ర భాగమునకు పూర్వదశ యని పేరు. ఇక్కా

లచరిత్రమును వాయుటకు సంస్కృతగ్రంథము లంతగ సహకారులు కావు. ఇందులకు శిలాశాసన తామ్రీశాసనములును, పశ్చిస్తులును, ముఖ్యాధారములు. ఈదశ సుమారు 1600 సంవత్సరముల కాలవ్రమాణము కలది. అనఁగా క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దమునుండి క్రీ. వె. 10 వ శతాబ్దాంతమువఱకు వ్యాపించియున్నది. కాఁబట్టి యీదశాభాగచరిత్రను వాయుటకు శాసనపరిశోధకులే ముఖ్యాధికారులు. ప్రాచీనాగారముల పరిశోధకులును వారికృషులునుగూడ వీరికి సహాయులే. ఈదశాభాగమున మహాపద్మచంద్రుని చక్రవర్తిత్వము, మనదేశమునకు యవనుల (Greeks) సంబంధము కలుగుట, అశోకమహారాజుయొక్క ధర్మపరిపాలనము, అంధ్రగుప్త బామన్ వంశీయుల పరిపాలనములు, శ్రీహర్ష దేవమహారాజుల చక్రవర్తిత్వము, పూర్వపశ్చిమ చాళుక్యుల రాజ్యతంత్రములు, బౌద్ధ జైన మతముల వ్యాపకము, తిరిగి హిందూమత ప్రబల్యము, పురాణములయొక్కయు స్మృత్యాది ధర్మశాస్త్రములయొక్కయు నుత్పత్తి సంస్కృతసాహిత్యవాఙ్మయముయొక్క యభివృద్ధి మొదలగువిషయములు గలవు. ఈ పూర్వదశాభాగచరిత్రవిషయమునవిం సెంట్ స్మిత్, (Vincet Smith) అను పాశ్చాత్యమహానుభావుఁడు వ్రాసిన "Early History of India" అనుగ్రంథము మిక్కిలి యెన్నిక గలది. ఈభాగముతో హిందూరా

జలరాజ్యములును వారిస్వతంత్రపరిపాలనములును సంతరించిన వనదగి యున్నవి.

ఇంక మాధ్యమికనవీనదశ లనుఉత్తరభాగములు రెండును మనదేశమునఁ గ్రమముగ మహమ్మదీయులయొక్కయు, పాశ్చాత్యులయొక్కయు, స్వాతంత్ర్యసంపాదనములను చెలుపును. ఈ కాలపుచరిత్రము వ్రాయుట చాలసులభము. కొండఱు చరిత్రకారులు తమతమ కాలపుచరిత్రములను వ్రాసియున్నారు. పాశ్చాత్యులుగూడ మనదేశమునఁ బ్రవేశించినది మొదలుకొని యెప్పటివిషయముల నప్పుడు తమదేశమునకుం చెలుపుటకుఁ గాను Transactions అనియు, Reports అనియు, సూచనలను వ్రాసియేయున్నారు. కావున, పూర్వాపరసంబద్ధానుసారముగ నిట్టిగ్రంథముల నేకీభవింపఁ జేసినచో నిక్కాలపుదేశచరిత్రము సులభముగ నేర్పడును. ఈముత్తరభాగములు రెండును విమర్శింపఁబడి యీ విషయమున ననేకగ్రంథములుకూడ వ్రాయఁబడియున్నవి. కాఁబట్టి ఈకాలపుచరిత్రవిషయమున పాటుపడవలసినది చాల స్వల్పము. మఱియు నీకాలపుచరిత్రమును విమర్శించి వ్రాయఁదలంచినవారు ముఖ్యముగ నరబ్దీ, పారసీ, సిందుస్థానీభాషలను, పాశ్చాత్యదేశభాషలను బాగుగ నభ్యసించినవారై యుండవలెను.

ఇట్లు మనదేశచరిత్రములోనినాల్గుభాగములస్వరూపజ్ఞానమును చెలిసికొని వీని నిర్మాణసాధనము లగుగ్రంథాధిసామగ్రినిగూ

ర్చి యొక విమర్శితము. ఉత్తరభాగములరెండింటియొక్క గ్రంథాధిసామగ్రివిమర్శనమును మఱియొకవ్యాసమునకై విడిచి, మొదటిరెండుభాగములయొక్కవిషయములనుగూర్చియే యొకఁ జర్చింతము. మనదేశచరిత్రమునఁ బ్రధానభాగ మగుప్రాచీనదశాచరిత్రమును వ్రాయుటకు సాధనభూతము లెవ్వియో వానిస్వరూపావతరణము లెట్టివియో చూతము. ఈప్రాచీనకాలమున మనదేశమున కితరజనసంపర్కము లేదు. కావున, నేమాత్రమయినను దేశచరిత్ర వ్రాసియుండినచో మన భారతీయులే వ్రాసియుండవలెను. ఈవిషయమునఁ బాశ్చాత్యవిమర్శకు లొకమరభిప్రాయమునకు లొనగుచున్నారు. మనదేశస్థులకు దేశచరిత్రమును వ్రాయుట యలవాటు లేదనియు, నీవిషయమునే వీరు గమనించియుండ లేదనియు, వారు తలంచుచున్నారు. ఇది కేవలము కల్ల. మనపూర్వులొక్కొక్కశాస్త్రముగంతును బాశ్చాత్యవిద్యులమించినయభివృద్ధిని యెంతయో ప్రాచీనకాలముననే చేసియుండఁగా వీనికి చరిత్రముమాత్రము వ్రాయుట చేతఁగాదనుట కేవల మనంగతము. మనదేశచరిత్రము మన పూర్వులచే వ్రాయఁబడియే యున్నది. అదియే పురాణము. మిగిలినశాస్త్రములకువలె నే దీనికిని సంప్రదాయముకూడఁ గలదు. దీనికే “ఐతిహాసికసంప్రదాయము” అని పేరు. కాని యీపురాణశబ్దమునకు కాలభేదమున నర్థభేదముకూడ సంభవించినది.

II. పురాణము - పురాణసహిత.

పురాణశబ్దమునకు కాలక్రమాగతా
ర్థభేదము నింక విమర్శితము. పురాణశబ్దార్థ
మిట్లు వివరింపఁబడినది.

శ్లో॥ సర్గశ్చ పృథిసర్గశ్చ వశో హ్యశ్చ తరాణి
చ వంశాన చరితం చేతి పురాణం వచల
క్షణం॥ అని.

(భాష్య I. 4. 10.)

అనఁగా జరాచరాత్మక మగు జగత్తు
యొక్క సృష్టివర్ణనంబును, దానిన హరివర్ణ
నంబును, రాజవంశముమీపంశానుకీర్తనంబు
ను, మన్వంతరముల వివరణయును, వంశాను
చరితరూపంబు లగును పాఖ్యానకథనంబు నను
నీవిషయంబులు గలగ్రంథము పురాణము.
ఈలక్షణ మిప్పటిపురాణగ్రంథముల కెంత
వఱకు పట్టినదో విమర్శితము ఇప్పటిపురాణ
గ్రంథములో వైవిషయము లన్నియో కొన్ని
యో మాత్రమే గాక నదీమహాత్మ్యములు,
స్థలమాహాత్మ్యములు, వృతమాహాత్మ్యములు
దానధర్మమాహాత్మ్యములు, శాస్త్రీధర్మము,
పితౄపాఖ్యానము, పూజావిధానములు,
మంత్రోద్ధారములు మొదలగు ననేకగృహ్య
విధానవిషయములు చేర్పఁబడి యున్నవి.
వైవసుతానుసారిగ శివమాహాత్మ్యప్రతిపా
దకకథలు కొన్నిటియందును, వైష్ణవమతా
నుసారిగ విష్ణుమాహాత్మ్యప్రతిపాదకకథలు
కొన్నిటియందును, దేవ్యుపాసకుల కను
గుణముగ దేవీమాహాత్మ్యము కొన్నిటియం
దను, నిజైయితరములగు ననేకకథలుకూడఁ
బేర్పఁబడియున్నవి. మఱికొన్నిటియందు సర్వ

మతసామ్యత్వప్రతిపాదకముగఁ ద్రిమూర్తుల
యొకత్వబోధకకథలు చేర్పఁబడినవి. ఇట్లనేక
విధములుగ మతబాహుళ్యానుసారముగ
గ్రంథబాహుళ్యముకూడఁ గల్గింపఁబడినది.
కాఁగా మిప్పటిపురాణగ్రంథములు కేవలమత
విషయకగ్రంథములై యట్టివిషయములకుఁ
బ్రమాణభూతము లయినవి. కాని వీనియం
దఁ గేవలచరిత్రాత్మకము లగుప్రాచీనపురాణ
భాగము లన్నియుఁగాని కొన్నిగాని యుండు
టచే వీని పేరులందుఁగాని కర్తృత్వమందుఁ
గాని మార్పు కలుగ లేదు. కాక యట్టి
మార్పు లేకుండుటయే వాస్తవమాణ్యతను
పొందించుచున్నదా ! కాబట్టి పురాణము
తోల్లి పంచలక్షణాత్మక కేవలచరిత్రబోధక
మై యనంతర మది మతవిషయకప్రమాణో
పయోగి యైనది. ఇన్ని శాస్త్రము లుండ
నీపురాణశాస్త్రమునకే యేల నీయవతార
విశేషమరవస్థసంభవించిన దన్నచో నిందు
లకు కారణము సులభముగనే యూహ్యము.
ఈయొక్క శాస్త్రమునందే మరుపు, విష్ణుపు,
రుద్రుడు, ప్రజాపతి, ఋషులు మొదలగు
పురాతనలోకైక విశులయొక్కయు, జ్ఞానపం
తులయొక్కయు నుపాఖ్యానంబులును, చరి
త్రములు గలవు. మఱియు నిందే జగత్తుయొ
క్క సృష్టిసంహరముల వర్ణనములును, దే
వాసురరాక్షసములయొద్దాదిచరిత్రంబులును
గలవు. కాబట్టి యీచరిత్రలే మతమాహా
త్మ్యముల వెల్లడించుకథలయవతారములను
సులభముగఁ బొందినవి. ఇదియే పురాణ
శాస్త్రముయొక్క ప్రాచీననవీనస్థితులభేదము

ఇంక నైతిహాసికసంప్రదాయ మెట్టిదో చూతము. పురాణాఖ్యానము చాలఁ బ్రాచీనము. కేవల గురుశిష్యానువాదరూపమున నిది చాలకాలము ప్రవర్తించినది. ప్రక్షధమపురాణకథనము పురూరవచక్రవర్తి కాలమున జరిగినట్లు కనఁబడుచున్నది. ఇది నైమిషీములకు వాయుఋషి చెప్పినదిగా నున్నది. పురూరవచక్రవర్తికాల మనఁగా చరిత్రప్రారంభ కాలము. దీనినిబట్టి చూడ పురాణకథన మతిప్రాచీనముగ మనభరతవర్షమున నున్న దనుట యొకమాత్రము సాహసము కానేరదు. ఇట్లన వాదరూపమునం జాలకాలము ప్రవర్తించి తుడకు మహాభారత యుద్ధకాలమున నిది సంహితానామమున గ్రంథముగ వ్రాయఁబడినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. పురాణసంహితాగ్రంథకర్తయు, మహాభారతమున కాదిగ్రంథ మగు జయసంహితను రచించినవాఁడును వ్యాసమహర్షియే. ఈయన పరాశరమహర్షి కుమారుఁడు. కాని వేదమును విభజించిన వేదవ్యాసుఁ డీయన కాఁడు. వీరిద్దఱికిని సుమారు $1\frac{1}{2}$ శతాబ్ద మాంతర మున్నది.* వ్యాసమహర్షి యీ పురాణసంహితను ఆఖ్యానములతోను, ఉపాఖ్యానములతోను, గాథలతోను, కల్పవాక్యములతోను రచించె నని యున్నది.

శ్లో॥ ఆఖ్యానై శ్చాప్యపాఖ్యానై ర్గాథాభిః
కల్పజోక్తిభిః । పురాణసంహితా శ్చక్రే
పురాణార్థవిశారదః॥

(వా.య. I. 60. 21.)

వ్యాసమహర్షి యీసంహితను దసయైదవశిష్యుం డగుసూతమహర్షికి చెప్పెను. ఈసూతమహర్షి యీసంహితను తిరిగి తన యార్దురుశిష్యులకును జెప్పెను. ఈయార్దురిలోను ముగ్గురుమాత్రమే సంహితాకర్తలైరి. ఇట్లు నాలుగుమూలసంహితలు పురాణశాస్త్రమున కేర్పడినవి. ఈనాలుగుసంహితలును వేదశాఖలువలె కేవలపాఠభేదములు మాత్రమే గల వనియు, నొక్కొక్కటియు 4,000 గ్రంథసంఖ్యగలిగిన దనియు, నొక్కొక్కదానియందు నాలుపాదములు గల వనియుఁ జెప్పఁబడినది. ఈవిషయము లన్నియు వాయుపురాణ† బ్రహ్మాండపురాణ‡ ప్రసిద్ధములే.

పురాణసంహితయందలి నాలుగుపాదములకును వరుసగ (1) ప్రక్రియాపాద మనియు, (2) ఉపోద్ఘాతపాద మనియు, (3) అనుషంగపాద మనియు, (4) సంహారపాద మనియు నామము లిడఁబడినవి.

శ్లో॥ ప్రక్రియా ప్రథమః పాదః కథ్యవస్తు
పరిగ్రహః । ఉపోద్ఘాతోనుషంగశ్చ ఉప
సంహార ఏవచ ॥ ఏషం హి పాదా శ్చత్వార
స్ససూసా తీర్తితా మయా॥ అని.

(వా.య. I. IV. 12. 14)

ప్రథమపాద మగుప్రక్రియాపాదమున సూతాగమనంబును, నైమిషీయాఖ్యానంబును, సమాసకథనంబును, ప్రాకృతసర్గముల వర్ణనంబును, వైకృతసర్గములవర్ణనంబును ననునీయంశంబులు వివరింపఁబడి యున్నవి.

* See my History of Panchala (Vedic period) p. 20.

† వా.య. I. LXI. 55-61 ‡ బ్రహ్మాండ I. XXXV 63. 69.

రెండవయుద్ధోత్సాహదంబున ద్వాదశశతాబ్దమున సుత్రోత్పత్తియు, స్వాయంభువప్రజాసర్గవర్ణనంబును, ద్వాదశశతాబ్దససుతప్రజాసర్గంబులును, అగ్నిసంహారమును, పితృవంశానుకీర్తనంబును, దక్షయజ్ఞకథాకథనంబును, స్వాయంభువమన్వంతరివివరణమును, భువనవిన్యాసంబును, జ్యోతిర్విన్యాసంబును, సతీతమన్వంతరములవర్ణనంబు నక్షత్రములముఖవిశదీకరింపఁబడి యున్నవి. మూడవయును పంగపాద మంతయు వైవస్వతమన్వంతరవిన్యాసంబు. ఇందు ధర్మ, ఈశ్వర, కేశవ, పులహప్రజాసర్గంబుల వర్ణనంబులును, బ్రహ్మమానసపుత్రుల యుత్పత్తియు, వాంఠశానుకథనంబును, వీరిమంత్రకర్తృత్వమును, ఋషులచతుర్విధభేదంబును, పితృవంశానుకీర్తనంబును, ఐత్రేయ్యకావ్యాదిరాజవంశకీర్తనంబును, మాగధరాజవంశకీర్తనంబును, యదువంశకీర్తనప్రసంగంబున ద్వాదశశతాబ్దమున యుద్ధవర్ణనంబును, భవిష్యద్రాజానుకీర్తనంబు ననువిషయంబులు విస్తరింపఁబడి యున్నది. నాల్గవసంహారపాదమునందు ననాగతమన్వంతరంబుల వర్ణనంబును, జగత్సృహారహంస బగుమహాద్రక్షయవర్ణనంబును గలవు. ఇదియే పురాణముయొక్క కృత్యసముద్దేశము. కాఁబట్టి పురాణసంహితాభాగమున కేవలచరిత్ర (History and Geography) విషయములే మతవిషయక (religion) సంపర్కములేదు.

ఇట్లు పురాణసంహితాజ్ఞానసంపన్నుల మై యొక నిష్పటిపురాణగ్రంథములగుర్చి

యు, వానికి నీపురాణసంహితకును గలసంబంధవైలక్ష్యమునుగూర్చియును జర్చితము. పురాణగ్రంథములు మహాపురాణములనియు, నుపపురాణము లనియు, ఖిలము లనియు మూలగ్రంథములు. ఇందాఖిల రెండవవిధములగ్రంథములును కేవలమతవిషయగ్రంథము లగుటచు బ్రస్తుతవిషయమున నవి త్యాజ్యములు. మహాపురాణములు పదునెనిమిది ప్రసిద్ధంబులు. వీనినామముల స్మారకముం జేయుచోద్య మగుశ్లోక మొకటి గలదు.

శ్లో॥ మద్వయ భద్వయం చైవ బ్రత్రయం
వచతుష్టయం । ఆ ప నా లి, పురాణాని
కూ స్కం గారుడ మేవచ॥ అని.

ఇది యొకచాటుశ్లోక మని తలంచెదను. దీనితాత్పర్యము. మకారము నామాది యందుఁ గలవి రెండును, నిల్లే భకారమాది యందుఁ గలవి రెండును, బ్రవర్ణ మాదియందుఁ గలవి మూడును, వకార మాదియందుఁ గలవి నాలుగు, ఆకార, పకార, నాకార, లిం వర్ణము లాదియందుఁ గలవి యొక్కొక్కటియు, కూ వర్ణమును, స్కం వర్ణమును నాదియందుఁ గలవి యొక్కొక్కటియు, గారుడ మొకటియు నని పురాణములనామములను వానిగ్రంథసంఖ్యయు నీకింద వివరించెదను.

1 మార్కండేయపురాణము	9,000
2 బ్రహ్మపురాణము ...	10,000
3 వామనపురాణము ...	10,000
4 లింగపురాణము ...	11,000

5	బ్రహ్మాండపురాణము ...	12,000	దలగుమహమ్మదీయచక్రివర్తులకథలును, గౌ
6	మత్స్యపురాణము ...	14,000	రుండు లనుపేరున పాశ్చాత్యులచరిత్రములు
7	భవిష్యపురాణము ...	14,500	ను, క్రీస్తుమతగ్రంథముగు “హోలీబైబిల్”
8	కూర్మపురాణము ...	17,000	(Holy Bible) లోని కొంతభాగమును గూ
9	భాగవతపురాణము ...	18,000	డఁ గలవు. పురాణములందుఁ జరిత్రవిషయ
10	బ్రహ్మవైవర్తపురాణము	18,000	ము కొంచెముకొంచె ముండినను, చాలభాగ
11	గరుడపురాణము ...	19,000	ము కేవలమతవిషయకమాహాత్మ్యము లయి
12	విష్ణుపురాణము ...	23,000	యే యున్నవి. ఈవిషయము కేవలచరిత్రా
13	వాయుపురాణము ...	24,000	త్మకమగుపురాణసహితయొక్కయు, మత
14	వరాహపురాణము ...	24,000	ప్రమాణగ్రంథము లగునీపురాణగ్రంథముల
15	నారదపురాణము ...	25,000	యొక్కయు, గ్రంథసంఖ్యలను తైపారువేసిన
16	కద్యపురాణము ...	55,000	నే మనకు విశదము కాఁగలదు.
17	స్కందపురాణము ...	81,000	ఈపురాణములలోఁ గొన్నిటికిని, పు
18	అగ్నిపురాణము ...	15,000	రాణసంహితకును, గొంతసంబంధము కలదు.

పైనామావళిలో భాగవతపురాణస్థానమున దేవీభాగవతమును, వాయుపురాణస్థానమున శివపురాణమును గొందఱు ఛరిగఁగించెదరు. కాని, యీమార్పు పైశ్లోకమునకు సరిపడదు. కొందఱు వాయుపురాణమునకే శివపురాణ మని కూడ వ్యవహారము కలదందురు. స్కందపురాణాగ్నిపురాణములగ్రంథసంఖ్యయందుఁగూడ భేదము చెప్పుదురు. కొందఱు స్కందపురాణము 1,13,000 లగ్రంథ మనియు, అగ్నిపురాణము 16,000 లగ్రంథ మనియును జెప్పుదురు. మఱికొందఱు అగ్నిపురాణము 23,000 లగ్రంథ మనియును జెప్పుదురు. భవిష్యపురాణమున రాజపుత్రస్థానపుకొండజీవీరులచరిత్రంబులును, శంకరరామానుజుల కవీరాదిమతప్రవర్తకులచరిత్రంబులును, బాబరు-అక్బరు-షేరంగదేవు మొ

వాయుపురాణబ్రహ్మాండపురాణమత్స్యపురాణములందు సంహితాభాగములు కఠోక్తిగా నున్నవి. వీనిలోఁగూడ విశేష మే మున్నను, మత్స్యపురాణముకన్న బ్రహ్మాండపురాణమందును, బ్రహ్మాండపురాణముకన్న వాయుపురాణమునందును సంహితాభాగములు మెండు. విష్ణుపురాణమార్కండేయపురాణములందుఁగూడ సంహితాభాగము లతిస్వల్పముగాను గఠోక్తిగాను నున్నవి. కాని యీ రెండింటికి వరస్పరభేద మే మున్నను, విష్ణుపురాణమున సంహితాభాగములు కొన్ని కఠోక్తిగ లేకున్నను, దద్విషయ మంతయు రూపాంతరమునఁ గలదు. మార్కండేయపురాణముననన్ననో రూపాంతరమునఁగూడ లేదు. మార్కండేయపురాణము పూర్తి కానిగ్రంథమని తోచుచున్నది. లింగపురాణమునఁగూడ

కొంచెము సంహితాభాగము కలదు. మిగిలిన భాగములు రూపాంతరమునఁగూడ నిందు కానరావు. భాగవతమున సంహితాభాగము లన్నియు రూపాంతరముననే యున్నవి. దేవీ మాహాత్మ్యముగూడ ప్రాచీనచరిత్రబోధక మే. ఇది మార్కండేయపురాణనామనపు రాణములందే కాన్పించుచున్నది. ఇది సంహితాభాగ మగునో కాదో తెలియ రా కున్నది. ఇంక గరుడపురాణాన్నిపురాణములు పురాణశబ్దమున కవకీర్తిప్రదములు. వీనిని పురాణము లనివ్యవహరించుటయే లజ్జాకరము. ఇందు పురాణవిషయములు లేకుండుటయే కాక, యగ్నిపురాణమున నమరసిఘంటుపు లోనికొంతభాగమును, శల్యతంత్రముగునుశ్రుతసంహితలోని కొంతభాగమును, మఱియొక యలంకారగ్రంథములోని కొంతభాగమును గూడఁ గలవు. గరుడపురాణమున మంత్ర శాస్త్రభాగము కలదు. ఇంతకన్న నసందర్భము మఱియొకటి యుండ దని తలంచెదను.

సంహితాభాగములం గఁతోక్తిగాఁ గలవాయుబ్రహ్మాండాదిపురాణములయవతారమును గూర్చి నే నిట్లుహించెదను. పురాణసంహితయే కాలక్రమమున మతప్రామాణికత్వసంబంధము కలదై తత్తమపయోగముగఁ బ్రక్షిప్తభాగములు చేర్పఁబడి యీ పురాణములయవతార మెత్తియుండును. కావుననే సంహిత ప్రత్యేకగ్రంథముగ నెచ్చటను గాన రా కున్నది. ఈకారణముచేతనే పురాణములక్షర్యత్వముగూడ వ్యాసమహర్షియందే యుండుననినది.

శ్లో॥ అష్టాదశపురాణానాం కర్తా సత్యవతి సుతః॥

అని యందురు. ఈవిషయమునూతన గ్రంథములప్రామాణ్యత్వమును మోల్చిందునుగదా.

ఇంక నొక్కవిషయమును జెప్పి యంతటితో నీపురాణవిషయవిన్యాసమును సమాప్తిచేసెదను. పురాణసంహితను గఁతోక్తిగాఁ గలవి పురాణములే కాక మఱియొకగ్రంథముగూడ నున్నది. మహాభారతమునకు 19 వ పర్వమై ఖలపర్వముని ప్రసిద్ధిచెందిన హరివంశమునఁగూడ సంహితాభాగములు కఁతోక్తిగాఁ గలవు. కాఁబట్టి చరిత్రవిషయమున వాయుబ్రహ్మాండపురాణము లెంతముఖ్యము లో యీహరివంశముగూడ సంతముఖ్యమైనది. సంహితాభాగముల హరివంశపాఠము మత్స్యపురాణపాఠము ననుసరించియున్నది. బ్రహ్మాండపురాణపాఠము వాయుపురాణపాఠము ననుసరించియున్నది. ఈరెండువిధముల గుపాఠములును రెండుమూలసంహితలనుండి కలిగియుండ వచ్చును.

కాఁబట్టి పురాణములను హరివంశమును మిక్కిలియుదారబుద్ధితో వ్యాసంగము చేసి ఋషీరసీరన్యాయమున మతవిషయభాగముల వదలి చరిత్రభాగములమాత్రము గ్రహించినచో మనదేశచరిత్రమునందలిప్రాచీనదశాచరిత్రము నవివేకముగఁ దెలిసికొన వచ్చును. ఇట్లు తెలిసికొనినచరిత్రాంగముల దృఢపఱచుటకు మఱికొన్నియితరగ్రంథవిదర్శనములు గూడఁ గలవు. ఇట్టితరగ్రంథవిదర్శనమున

దృఢపడినవియే నిర్వివాదసిద్ధాంతము లగును. ఈయితరగ్రంథనిదర్శనములందు ముఖ్యమగునది వేదము. కల్పముగూడ నప్పటి సాఘికసీతిభాగము.

III. వేదము—కల్పము.

వేదము సాధారణముగ భాగత్రయై త్మక మని చెప్పదురు. ఈభాగములకు మంత్రము, బ్రాహ్మణము, ఉపనిషత్తు. అని పేర్లు. కాని ప్రాచీనవ్యవస్థ మంత్రబ్రాహ్మణముల రెండింటి కేయీ వేదనామమునునియమించుచున్నది. ఆపస్తంబపరిభాషాసూత్రమున-

సూ॥ మంత్రబ్రాహ్మణయో ర్వేదనామధేయం॥ (అ॥ ఖ॥ 1.33) అని చెప్పబడియున్నది. క్షీరస్వామియు, రాయముకుటులునుగూడ వేదశబ్దమున కిట్లే యర్థనిర్ణయము చేసిరి. వీరిమతమున నుపనిషత్తులు బ్రాహ్మణములలోఁ జేరినవియే యని యభిప్రాయము. ఎట్లయినను గేవలపరిభాషావ్యవస్థభేదముగాని గ్రంథభేదము లేదు. మంత్రభాగము పద్యగద్యాత్మకముగ నున్నది. వైదిక పరిభాషను పద్యరూపమునకు “ఋక్” అనియు, గద్యరూపమునకు “యజుస్” అనియు వ్యవహారము. కావున మంత్రభాగము కొంత ఛందోబద్ధముగను, గొంత గద్యరూపముగ ను నున్నదని తెలియ వచ్చుచున్నది. అది కాలమున గద్యపద్యాత్మక మగుమంత్రభాగమంతయు నేకముగా నుండె ననియు, దానిని వేదవ్యాసమహర్షి యజ్ఞార్థము నాల్గుభాగములుగ నేర్పఱచి యానాల్గుభాగములును నాల్గుశాఖలుగ లోకమునఁ బ్రవర్తింపఁజేసె

ననియుఁ బురాణప్రసిద్ధము. ఈనాల్గుశాఖలే ఋక్శాఖ, సామశాఖ, అధర్వణశాఖ, యజుశాఖ-యనునామములఁ బ్రసిద్ధంబులు. యజ్ఞమున హోత యమించున దంతయు ఋగ్వేదముగను, ఉద్గాత యమించునది సామవేదముగను, బ్రహ్మ యమించునది యధర్వవేదముగను, అధ్వర్యుఁడు యమించునది యజుర్వేదముగను, వ్యవస్థ చేయఁబడినది. ఇది యజ్ఞములు లోకమునం బ్రబలియండినకాలమునం దత్యైకర్యాధము చేయఁబడినది. కాని కాలక్రిమమున యజ్ఞములప్రామాఖ్యత నశించినయీ కాలమున నిట్టివ్యవస్థ కేవలనామమాత్రీపర్యాయాదకము. శాస్త్రపరిశోధనమే (Criticism) ముఖ్య మగునీ కాలమున నర్థోద్దేశ్యావిర్భావంబులే ముఖ్యములు ఈనాల్గుశాఖలమంత్రభాగములందు నొకదానిలోని భాగములు మఱియొకదానియందుఁ గలవు. సామవేదమంత్రభాగ మంతయు ఋగ్వేదములోనిదే. అధర్వవేదములోని సుమారు నగముభాగము ఋగ్వేదమునం గలదు. కావున ఋక్సామాధర్వణంబు లగుమంత్రభాగంబులు ఋగ్వేదంబుతో నందు లేనియధర్వణమంత్రభాగము చేర్చిన సిద్ధించుగ్రంథముతో గతార్థ మగుచున్నది. యజుర్వేదసంహిత శ్రోతసూత్రమువంటి యజ్ఞముచేయుట కుపయోగించు కేవలవిధానగ్రంథము. కావున నిర్దుష్టమగుమంత్రభాగము ఋగ్వేదమంత్రభాగమునకు, నందు లేనియధర్వణమంత్రభాగంబును జేర్చిన సిద్ధించుచున్నది. దీనినే నిర్దుష్టమంత్రభాగ మని మన మిటుపైని వ్యవహరింతుము.

ఈనిర్దుష్టమంత్రభాగముయొక్క లక్షణములఁ గొన్నిటిని జూతము. ఈమంత్రభాగ మంత యుఁ బద్యాత్మక మనఁగా ఋక్కులరూపము గలది. ఈఋక్కులు కొన్నికొన్ని చేరి యొకసూక్తముగ ముగచున్నది. సూక్తమునకు ఋక్సంఖ్యాబియమము లేదు. కాని ఋగ్వేద మంత్రభాగమున ౪౧ దికి మించినఋక్కులు గలసూక్తము లేదు. సాధారణముగ ౩౦ ఋక్కులకు లోపుగనే యుండును. సాధారణముగ నొకసూక్త మొకదేవతాకముగను, నొకఋషిపోత్రముగను నుండును. ఈసూక్తములకు కర్తలు ఋషులు.

ఇంక నీఋషులంగూర్చి కొంత విమర్శితము. ఋషులనఁగా నెవ్వరు? వీరిలోనితెగలెన్ని? వీరెంతకాలపుచున్నవారు? అను నీయంశములను ముందుగఁ బరిశీలింతుము. మనభరతవర్షములో పూర్వకాలమున నుండినమనుష్యజాతులను మన యైతిహాసికులు నాలుగుగణములు చేసి వానికి ధర్మప్రజాసర్గ మనియు, ఈశ్వరప్రజాసర్గ మనియు, కశ్యపప్రజాసర్గ మనియు, పులహప్రజాసర్గ మనియు, * పేరు లిడిరి. ధర్మప్రజాసర్గమున సుమారైదుజాతులును, నీశ్వరప్రజాసర్గమునఁ బదిసంతతులును, కశ్యపప్రజాసర్గమున సుమారేదుజాతులును, పులహప్రజాసర్గమున సుమారెనిమిదిజాతులును, బేర్లొనఁబడినవి. ఇందు రెండవయీశ్వరప్రజాసర్గములోని పదిసంతతులవారే ఋషులు. ఈ పదిసంతతులలోను ముఖ్యము - లగుసంత

తులు భాగ్యవులు, నురీచులు, ఆత్రేయులు, ఆంగిరసులు, వాసిష్ఠులు, కాశ్యపులు, మానవులు-అని. ఈసంతతులన్నియు సమకాలీనములు కావు. ఇం దాఖరుసం జెప్పినమానవులుతక్క మిగిలినసంతతులన్నియు నొకదానితరువాత నొకటి పుట్టిసిద్ధి బడసినవే. ఇందుఁ బ్రాచీనసంతతుల యవాంతరకాలము సుమారు 1,000 సంవత్సరములుండును. ఈసంతతులన్నియు భారతయుద్ధమునకు ముందుండినవియె.

ఈఋషిసంతతులయాదిపురుషుల కీశ్వరులని పేరు. అందుచేతనే యీప్రజాసర్గమున కీశ్వరప్రజాసర్గ మని పేరు వచ్చినది. ఈయీశ్వరుల సంతతివారే ఋషులు. ఈ ఋషిసంతతివారికి ఋషీకులని పేరు. ఈ ఋషీకులసంతతివారికి ఋషిపుత్రులనిపేరు. ఈనాలుగుతెగలవాడికిని వారి వారి తపోజ్ఞానసంకదలచేఁ గ్రమముగ వరమిచ్చులనియు, మహర్షులనియు, సత్యర్షులనియు, శ్రుతిర్షులనియు, నామాంతరములు ప్రసిద్ధంబులయ్యె. ఈనాలుగుతెగలలోను మొదటిరెండు నగునీశ్వరమహర్షి బృందములే మంత్రభాగమునకుఁ గర్తలు. వీరే భారతయుద్ధమునకు ముందుండినవారు. వీరిసంతతివారలగుఋషీకఋషిపుత్రులు భారతయుద్ధానంతరకాలపువారు. కాన మహాభారతయుద్ధకాలముతో మంత్రభాగము సమాప్తి జెందినది. ఈమంత్రకర్తలలో ముఖ్యమగువారి

సంఖ్య తొంబదియొకటి యని పురాణమునం జెప్పఁ బడినది.

శ్లో॥ ఇ త్యేకసవతిః ప్రోక్తో మంత్రాయైః
ఋషిభిః కృతాః॥ అని.

(బ్రహ్మంశ. I. xxxii. 122)

కాని వీరియందఱి నామములును, వీరు చేసినసూక్తములవివరణమును, వీరిసంపూర్ణ సంఖ్యయు, కాత్యాయనులు చేసినఋగ్వేదానుక్రమణియందును, శౌనకప్రోక్తం బగుబృహద్దేవతార్వాణశ్రమణులయందును వివరింపఁ బడియున్నవి. వీరిసంపూర్ణసంఖ్య రమారమి మున్నూఁబడి కుండును. ఇందు సుమారు పాతికమంది స్త్రీలుకూడ నున్నారు.

కాని వేదము “అపౌరుషేయము” అనియు నెవరును దానిని రచింపలే దనియు లోకప్రవాదము. అమానుషశ్వునిషయమటండ సహజముగ రచన లేకుండ గ్రంథము లోకమున సిద్ధింపదుగదా! ఇట్టినిషయమున వేదమున కేల యీప్రవాదమును గల్పించిరి? దానియం దొకగౌరవమును నారోపించి దానిప్రమాణ్యతను హెచ్చించుటకే కాని యసత్యానువాదమున గౌరవారోపణము కేవలకలకౌరవ మగును. ఇట్టిపని నిందార్థముగాక ప్రోత్సాహ మగునా? ఈపాపమునకుఁ బ్రోత్సాహమున నొడికట్టినవారు పూర్వమీమాంసకులు. వేదములను భగవంతుఁడు చెప్పఁగా ఋషులు విని వానిని లోకమునఁ బ్రవర్తింపఁజేసి రని చెప్పుదురు. ఈయభిప్రాయమునే కొంచెముసవరించి నవీనకాలానుగుణముగ నీశ్వరావేశమున ఋషులే

వీరిం జేసి రని కొందఱు చెప్పుచున్నారు. కాని వేదమున కపౌరుషేయశ్వుమును లోకానుభవవిరుద్ధము కాకుండ సాధింప వచ్చును. అపౌరుషేయ మనఁగా నీశ్వరప్రోక్త మని గదా పర్యాయము. అవును. వేద మీశ్వరప్రోక్తమే. ఇది పురాణప్రసిద్ధంబై. వేదమంత్రములు జేసినవారు పరమర్షులుగదా! పరమర్షులే యీశ్వరవాచుంబున ప్రసిద్ధిపొంది యున్నప్పుడు వేద మీశ్వరప్రోక్త మనుటకు సందియ మే మున్నది? కాబట్టి యీశ్వరప్రోక్తం బనునర్థంబున “అపౌరుషేయ” వదమును ధారాళముగ మన మంగీకరింప వచ్చును. ఇందువలన వేదమునకుఁ గలకౌరవము రాదు. దానియందలిప్రమాణ్యబుద్ధియుఁ దగ్గను. తపోజ్ఞానచారిత్ర సంకడలచే నీశ్వరతుల్యు లగునీశ్వరులచే రచింపఁబడినగ్రంథములసర్వోత్కృష్టతకు శంకింపవలసిన దే మున్నది? ఈశ్వరశబ్దమునకుఁ గాలాంతరమునఁ బరమర్షి యనునర్థము వ్యవహారము తప్పి కేవలభగవద్వాచకమే యయి యీశ్వరప్రోక్తవదము మీమాంసకులకుఁ గలకౌరవారోపణసహకారి యైనది. కాబట్టి యీశ్వరశబ్దమును దానిప్రాచీనార్థమునఁ దీసికొనిన నేదియు లోకవిరోధంబు కలుగ నేరదు. పురాణము ససత్యము కా నేరదు.

మంత్రములస్వభావమునుగూర్చి పురాణ మిట్లు చెప్పుచున్నది.

శ్లో॥ మంత్రా నవవిధ ప్రోక్తా ఋగ్యజుస్సామలక్షణాః । ప్రోత్రం, నిందా, ప్రశంసా, చా

క్రోశ, స్తోష, స్తధైవచ | ప్రశ్నా, నజ్జా,
తథాఖ్యానమాశాస్తి ద్విధయోమతాః |

(బృహ్మండ. I. XXXIII. 42-43)

అనఁగా ఋగ్వజ్ఞాస్సామలక్షణాబు లగు
మంత్రములు స్తోత్రము, నీంద, ప్రశంస,
ఆక్రోశము, తోషము, ప్రశ్న, అనజ్ఞ, ఆఖ్యా
నము, ఆశాస్తి యనుతోమిదివిధములై యుం
డునని తాత్పర్యము. ఛందోబద్ధము లగు
మంత్రముల కిట్టిస్వభావము నై సర్దికమె.
సాహిత్యకులపతులుకూడ పద్యావిర్భావము
న కిట్టికారణములనె గదా చెప్పుచున్నారు.
సుఖహఃఖాదిమనోధర్మములు లత్యుత్కృష్టములు
లగునెడ విద్వాంసులకుఁ దత్తజ్ఞనితానుభవం
బులు పద్యరూపమున నబుద్ధిపూర్వకమునఁ
గూడ బయలుపెడలు ననిగదా వారు సాధిం
చియున్నారు. మంత్రము లన్నియు మొదటి
నుండియు యజ్ఞార్థమే వ్రాయఁబడిన వనట
పైశ్లోకములంబట్టి యైతిహాసికమతవిరుద్ధము
గదా? వేదసూక్తములుకూడ కావ్యముల
వలెనే పుట్టి యనంతర మొకకాలమున
యజ్ఞోపయోగత్వమునుం బొందినవి కాని
దీనింబట్టి యజ్ఞార్థ మయియే వ్రాసినమంత్ర
ములు లే వని చెప్ప లేము. ఈమంత్రములం
దచ్చటచ్చట చరిత్రవిషయములుకూడ సంద
ర్భానుసారముగ సూచింపఁబడియున్నవి ఒక
ఋషి తన కొకరాజసన్మానము కలిగినను,
లేదా తనకాలమున నున్నవా రొకగొప్ప
యజ్ఞమును జేసినను, లేదా రెండుదేశముల
ప్రజల కొకయుద్ధము జరిగినను, లేదా తన
కొక కనిద్ధపురుషునివలన సహాయము కావ

లసి యుండినను, నింక నిట్టివిషయములు తన
కాలమున జరిగెనేని వానిం బ్రసక్తానుప్రస
క్తముగ వర్ణించునందర్భములు మంత్రము
లం గలవు. ఇట్టిసూచనలె చరిత్రోశోధనము
నకు సహకారు లగుభాగములు. ఇవి చరి
త్రాంశముల దృఢపటిది నిర్వివాదాంశము
లుగ సిద్ధాంతీకరించును కాని యీసూచ
నల వెదకి గుర్తించుటకుఁ గొంతకాలము
పట్టును. ఇదికాక విమర్శకునిపట్ల నెంతయో
యోర్పికూడ నిందుల కపేక్షితము.

ఇంక బ్రాహ్మణము లనుగ్రంథములం
గూర్చి కొంత తెలిసికొందము. ఇవియు మం
త్రములువోలె చరిత్రాంశముల దృఢపటిచు
సూచనలం గలిగి యున్నవి. ఇవి యజ్ఞముల
యందలివిధానవిశేషములనే గాక మంత్రవిమ
ర్శకరూపము లగుభాగములంగూడగలిగి యు
న్నవి. ఇందు యజ్ఞములవిషయమం దైన
నేమి? మంత్రములవిషయమం దైననేమి?
సంప్రదాయబోధకాఖ్యానములుగూడఁ గల
వు. ఈబ్రాహ్మణగ్రంథములు భారతయుద్ధా
నంతరము వ్రాయఁబడినందునను, మంత్ర
భాగమునందు శాఖాప్రవర్తనము భారత
యుద్ధమునకుఁ బూర్వమే గలిగి యుండుట
చేతను, బ్రాహ్మణములు శాఖావ్యవస్థితము
లయియే రచింపఁబడెను. ఋక్సాఖకు సంబం
ధించినబ్రాహ్మణములు ప్రస్తుతకాలమున
రెండుకానవచ్చుచున్నవి. ఇవియె యైతిరేయ
బ్రాహ్మణమును, గామీతక్రిబ్రాహ్మణమును,
సామశాఖకు సంబంధించినయెనిమిదిబ్రాహ్మ
ణములలో ముఖ్యమగునది తాండ్యబ్రాహ్మ

ణము. దీనికే పంచమిశ్రబ్రాహ్మణమనియు, మహాబ్రాహ్మణమనియు నామాంతరములు. అధర్వణశాఖకు సంబంధించినది గోఠభాగ్రాహ్మణము. యజుశ్శాఖకు సంబంధించి బ్రాహ్మణలక్షణములు గలది శతపథబ్రాహ్మణము. తైత్తిరీయబ్రాహ్మణమున మంత్రభాగముకూడ కలిసియుండుటను గేవలబ్రాహ్మణముగ దీనిం బరిగణింప శక్యము కాదు. ఈ బ్రాహ్మణములకర్తలు ఋషీక-ఋషిపుత్రులని పురాణప్రసిద్ధము. వీరే సత్సర్వ - శ్రుతర్షి నామములం బ్రసిద్ధులు మంత్రభాగమందువలెనే యిదుకూడ చరిత్రాంశసూచనల మిక్కిలియోపికితో వెతకి తీయవలసియున్నది.

ఉపనిషత్తులకూడ బ్రాహ్మణభాగము లనియే కొందఱిసిద్ధాంత మని యింతకుముందు చెప్పఁబడినదిగదా? పురాణములంబోలె నుపనిషత్తులుగూడ కాలక్రమమున రచింపఁబడుచు వచ్చినవి. రానురాను వానిసంఖ్య సంఖ్యాతీత మగుటను నూటయెనిమిదియే వేదసంబంధప్రయోజనము గల పని వ్యవస్థ చేయఁబడినది. వీరసంఖ్యాతీతత్వమును, గాలక్రమాభివృద్ధియునుగూడ సగ్బర్చక్రవర్తి కాలమున రచింపఁబడిన యిహోపనిషత్తువలననే స్పష్ట మగుచున్నది. ప్రస్తుతాదరణమున నున్న నూట యెనిమిది యుపనిషత్తులలోను బ్రాచీనములై బ్రాహ్మణభాగములనఁ దగినవి సుమారు పది, పండ్రెండునూత్రమే యుండును. మిగిలినవానిలోఁ గొన్ని సన్న్యాసప్రతిపాదకంబులును, గొన్ని యోగశాస్త్రప్రతిపాదకంబులును, మఱికొన్ని మంత్రశా

స్త్రప్రవర్తకంబులును, నింక నితరములు కొన్ని యధ్యాత్మకవిషయంబులును నై యున్నవి. ప్రాచీనోపనిషత్తులలో సామశాఖానుబంధ మగునది ఛాందోగ్యోపనిషత్తును, యజుశ్శాఖానుబంధ మగునది బృహదారణ్యకోపనిషత్తును, అధర్వణశాఖానుబంధ మైనది పృశ్నోపనిషత్తును, ఋగ్వేదానుబంధ మగునది యైతరేయోపనిషత్తును ముఖ్యమైనవి. మంత్రబ్రాహ్మణభాగములందువలెనే యిదుకూడ చరిత్రాంశసూచనల మిక్కిలియోపికితో వెతకి తీయవలసి యున్నది.

కల్పసూత్రములుకూడ శాఖభేదానుసారముగ రచింపఁబడినగ్రంథములే. ఇవి కేవలసూత్రాత్మకంబు లగుటను వీనికి సూత్రము లని నామము కలిగెను. సూత్రమున నల్పాక్షరమయమై యనందిగ్రాఢమును గలదై యనవద్య మగువాక్యము.

శ్లో॥ అల్పాక్షర మనందిగ్ధం సారవ ద్విశ్వతో
ముఖం । అస్తోభ మనవద్యంచ సూత్రం
సూత్రీనినో విదుః॥ అని—

(బ్రహ్మండ్. I. 33. 58)

ఉట్టిసూత్రములు గలగ్రంథమునకుఁ గూడ సూత్ర మనియే పేరు. కాని యావ్యవస్థ నవీనకాలమునఁ జెడి యిట్టిసూత్రములు గలగ్రంథము సూత్రీపాఠ మని పిలువఁబడుచున్నది. కాని యీకల్పగ్రంథములవిషయమున సూత్రములనియే యిప్పటికిని వ్యవహారము. ఈకల్పసూత్రములలో యజ్ఞాది

విధానములం జెప్పవానికి శాస్త్రసూత్రము లనియు, గృహ్యకర్మలవిధానములం జెప్పవానికి గృహ్యసూత్రము లనియు, వర్ణాశ్రమ ధర్మవ్యవస్థను నిర్ణయించువానికి ధర్మసూత్రము లనియుఁ జేర్చు కొన్ని శాఖలవారికిమూఁడువిధము లగుసూత్రముల నొకఋషియే రచించెను. మఱికొన్ని శాఖలకొక్కొక్క దాని నొక్కొక్కఋషి రచించెను. యజుశ్శాఖోపయోగార్థ మాఽప్రబంధము మూఁడువిధము లగుసూత్రములను దానే రచించెను. ఋగ్వేదమునకుఁగూడ నాశ్వలాయనఋషియట్లే మూఁటిని దానే రచించెను. సామశాఖకు శాస్త్రసూత్రము ద్రాహ్మణ్యఋషి కృతమును, గృహ్యసూత్రము ఖాదిరఋషి కృతమును, ధర్మసూత్రము గౌతమఋషికృతమును నైయున్నవి. మూఁడువిధము లగు సూత్రములందును దేశచరిత్ర కుపయోగించునవి ధర్మసూత్రములై. మిగిలినరెండిటియందును జరిత్రాంశసూచనములు క్వచిత్తుగ నుండును. ఈధర్మసూత్రముల సహాయమున వానికాలపుసాంఘికస్థితి యెట్లుండెనో తెలిసికొన వచ్చును. రాజ్యతంత్రపరిపాలన ములవలెనే సాంఘికస్థితిగూడ దేశచరిత్రమున ముఖ్యమగు సంకేతమేగదా. మఱియు వర్ణాశ్రమధర్మముల కేవల స్వరూపజ్ఞానమేగాక యవి యేయేకాలమున నెట్లుండెనో యను తాని చరిత్రముకూడ సంగీతమువలనం దెలిసికొన వచ్చును.

మనదేశచరిత్రమునఁ బ్రాచీనదశాంశముల విమర్శించుట కుపయోగ మగుము

ఖ్యగ్రంథముల స్వరూపముల నింతవఱకుఁ బరిశీలించితిమి. ఇం కొక్కవిశేషమును మనము ముఖ్యముగ గమనింప వలెను. కేవల గ్రంథసామగ్రి యున్నమాత్రమునఁ జరిత్ర వ్రాయుట సాధ్యము కాదు. అట్టిచరిత్రకారునికి సవిశద మగుబుద్ధికూడ ముఖ్యపేషితము. ముఖ్య మన నేల? ప్రపంచమాపేషితము. విశదబుద్ధి లేనివారు వ్రాసినచరిత్రాంశములు సత్యములు కానేరవు. విశదబుద్ధి యనఁగా నాయభిప్రాయ మిది మంచిభాషాపాండిత్యము, భాషాస్వాతంత్ర్యమున, ఊహాయుక్త సంపూర్ణమైన యుదారత్వమును, (liberal thinking) సంకోచితత్వము లేకుండుటయు, (not conservative) పూర్వసృకల్పితసిద్ధాంతబుద్ధిలేకుండుటయు, నిర్ధారితసిద్ధాంతములతోఁ బ్రవర్తించుటయు, (void of pre-settled ideas and prejudiced ideas.) మతసంబంధత్యాగబుద్ధియు, (rejection of religious interference) సప్రతిహతితర్కవాదమును, (unfallacious logical thinking) అపవాదభీతిత్యాగమును, (void of the fear of censure) అన్యనీమౌదలగు గుణగుంభిత మగుబుద్ధియే విశదబుద్ధి. ఇదియే చరిత్రాంశవిమర్శనమనకు ముఖ్యప్రాణము. ఇట్లు ప్రాచీనదశాచరిత్రంబు వ్రాయుటకుఁ గావలసినముఖ్యవిషయములను జర్పించితిమి. ఇంతటితో సీనిషయమును విరమించి యాక రెండఁ భాగ మగుపూర్వదశావిషయ విమర్శనమును గొంత పరిశీలించెము.

మనదేశ చరిత్రము—స్వకీయాధారములు.

IV. శాసనాదిశోధనము.

ప్రాచీనవస్తుశోధనము.

పూర్వదశాచరిత్రమునకు ముఖ్యాధారములు శిలాశాసనములును, తామ్రశాసనములును, నితర శాసనములును, బ్రహ్మములు మొదలగు పూర్వతేఖలును. వీనిం బరిశోధించువారె పూర్వతేఖశోధకులు. వీరుకూడ ముంచివిశదబుద్ధిశో విమర్శికులవలెను. లేకున్నచో బహువిధరీతార్థములు కలుగును. ఈ విషయమున నొకచిన్నకథ* గలదు. చదువులేనిమార్వాడదేశస్థుఁ డొకఁడు గుజరాతు దేశమున నున్నయొకబంధుగణునకు వ్రాసిన యుత్తరమున నిట్లుండె నట.

కకఅజమరగయఛకకకటఛ ।

దీని నొకఁ డీక్రిందివిధమునఁ జదివి

యతిదుఃఖకర మగువార్తను జెప్పెను.

కాకా అజ్ మర్ గయాఛే కాకీ కుటఛే ।

అనఁగా “పినతండ్రి యీరోజునఁ జనిపోయెను. పినతల్లి యందుకు దుఃఖించుచున్న” దని. ఆయుత్తరమునే మఱియొకఁడు చదివి సంతోషకర మగువార్త నిట్లుచెప్పెను.

కాకా అజమేర్ గయాచే కాకీ కోటఛే ।

అనఁగా “పినతండ్రి అజ్మీరునకు వెళ్ళెను. పినతల్లి కోతాలో నున్న” దని.

* The following curious extract is supplied to me by my brother, S. P. V. Ramanujaswamy M. A. (now Principal of the Maharaja's Sanskrit College, Vizianagaram). It is taken from J. B. B. R. H. S. Vol. XVII. Part ii. Article iii. Memoir of the late Pandit Bhagavanlal Indragi L. L. D. P. H. D. Page 31.

“a.....very curious importance was attached by scholars to more correct readings of old inscriptions. It was in fact the only condition on which Indian archeology depended for its progress. Nothing illustrates the truth of this proposition better than an anecdote, which points to a serious moral, but which passes as a current joke in Guzarat even at the present day (1888). The story goes that a letter addressed by a native of Marwad to a relative in Guzarat, contained intimation couched in the following sentence.

क क अ ज म र ग या छ क क क ट थ ।

By one person the sentence was read as:—

काका आज मरी गया छे काकी कुटे छे ।

“i. e. uncle died today (and) aunt bewails his loss. But this melancholy news gave way to a cheerful feeling on another person deciphering and interpreting the same sentence as:—

काका आजमेर गया छे, काकी कोटे छे ।

i. e. uncle has gone to Ajamere (and) aunt is at Kotah.

ఈ కథనుబట్టి చూడ శాసనశోధనము నొక్కొక్కయక్షరమును జనువునెడ నెంత జాగరూకతతో నుండవలెనో చూడఁడు. శాసనములకృషివిషయమున రెండుగొప్ప పత్రికలు ప్రచురింపఁబడుచున్నవి. అందొకటి “Indian Antiquary” అను మాసపత్రిక. ఇందనేక శాసనములు ప్రచురింపఁబడినవి. ఇంకను బ్రచురింపఁబడుచు నేయున్నవి. ఇది బొంబాయిపట్టణమున వెలువడుచున్నది. దీని కనుబంధముగ రెండవ దగు “Epigraphica India” అను త్రైమాసికపత్రిక మనయిండియాగవర్ష మెంటువారిచే బ్రచురింపఁబడుచున్నది. శాసనములవిషయమున సీరెండు పత్రికలును జాల ముఖ్యము లయినవి. వీని యందు గొప్పగొప్ప పండితులయొక్కయు, పరిశోధకులయొక్కయు, విమర్శలు ప్రచురింపఁబడును. చరిత్రకారుల కివి చాలసహకారములు. మనగవర్ష మెంటువారుకూడ వారి రాజ్యతంత్రమున శాసనశోధనముకూడ నొక యంగముగ నేర్పఱచి యిందుకై కొంతమందియధికారుల నియమించియున్నారు. ఈ శాఖవారు, గవర్ష మెంటువారికిఁ బంపుసాంవత్సరికనివేదికలుకూడ చరిత్రకారుల కత్యంతోపయోగములే.

శాసనమునందలివిషయము లెంతము ఖ్యములో శాసనముయొక్కలిపికూడ సంతముఖ్యమయినది. ఈ శాసనలిపులంగూర్చి చర్చించు శాస్త్రమునకు “పేలియోగ్రాఫీ” (Paleaography) అని నామము. మనదక్షిణాపథములోని శాసనలిపులంగూర్చి బర్నెల్

(Burnell) మహాశయుఁడు “Paleaography of Southern India” అను గ్రంథమును రచించియున్నాఁడు. ఇది చాల నుపయోగకరమగు గ్రంథము.

ప్రాచీనవస్తుశోధకులుకూడ చాలచరిత్ర విషయములం గనిపెట్టుచున్నారు. వీరు పాడుపడినదేశములం జాలవ్యయప్రయాసములతోఁ ద్రవ్వించి, యచ్చట ప్రాచీనములగుకట్టకములను, నగరస్థానములను, బౌద్ధజైన్ స్థూపములను బహులుపెట్టుచున్నారు. ప్రాచీనశిల్పవిద్యల పరిస్థితుల రీతులనుగూడఁ గనిపెట్టుచున్నారు వీరి సాంవత్సరికనివేదికలుకూడ చరిత్రకారులకు చాల నుపయోగములు.

పూర్వదశాచరిత్రము వ్రాయుటకు నివియే ముఖ్యసాధనములు. ఇవి గాక బౌద్ధజైన గ్రంథములుకూడ నున్నవి. ఇవి పాలీభాషలో నున్నవి. ఆభాషావ్యాసంగము జేసినవారికిఁ గాని వానిపరిశీలన శక్యము కాదు. ఇందు కొన్ని ముద్రితములు. కొన్ని యింకను సముద్రితములే. వీనిసంపాదనముగూడ బహుధనసాధ్యము.

V. ఉపసంహారము.

మన హిందూవ్యాసమునఁ జచ్చింపఁదలఁచిన విషయములంగూర్చి యితవఱకు విమర్శించితిమి. దీనిప్రయోజనము మనదేశచరిత్రమును యథాభూతముగ నిర్మించుటయే. కాని దేశచరిత్రయొక్కయావశ్యకతను మనము తెలిసికొనినఁగాని యిప్పుడు మనము చేసిన

దంతయు వృథాకాలక్షేపముగఁ బరిణమిం
చును. బుద్ధిమంతుల కిది తగదుగదా? కాన
చరిత్రావశ్యకతనుగూర్చి కొంచెము పరిశీ
లించి యంతటితో నీవ్యాసమును జరిసమా
ప్తి చేయఁదము. బుద్ధిమంతులు దేశచరిత్ర
మును జారిత్రాదర్శముగఁ జెప్పుదురు. మా
నవునకుఁ జారిత్రమేగదా జన్మసాఫల్యము
నిచ్చునది! లేనిచోఁ దిర్యగ్జన్తుకొటిలోఁ
దత్సముఁడుగ మానవుఁడుకూడ పరిణి-పఁ
బడవలసియే యుండునుగదా? బుద్ధియు, ద
త్సవర్తకంబు లగుననుభవవిమర్శవివేకంబు
లును (Experience, power of compari-
son, and judgement) కలిగి మానవుఁడు
దాని నుపయోగింపనిచో నద్వితీయ మగు
నీగుణసంకదను గలిగియుండునంతయదృష్ట
మును బొందని తిర్యక్కులకంటె నీమఁడుగు
టకు సందియ మే మున్నది? కాబట్టి సర్వ
విధములను, సర్వప్రయత్నములను స్వచారి
త్రరక్షణమే సర్వజనులకును బ్రక్షణమకృత్య
ము. ఇందులకు దేశచరిత్రమే నావకు జ

క్మానువోలె ముఖ్యమార్గదర్శి చరిత్రమువల
ననే పురాతనపురుషులజీవితంబులును, వారి
ప్రవర్తనంబులును, సత్ప్రవర్తనానిరోధంబు
లును, దుష్ప్రవర్తనాదుష్టఫలంబులును మన
కుం జెలియ నగును. వేలకొలఁది స-వత్సర
ములక్రింద నేది యెట్లు జరిగెనో చూచు
టకుఁ జరిత్రమే జ్ఞాననేత్రము ఈ నేత్ర ముం
డినచో మనము చారిత్రాంధులము కానే
రము. సామన్యవాహకీర్తిని బొంద సమర్థుల
మగుదుము అశాశ్వత మగునీభౌతికశరీరము
త్యజించినను శాశ్వత మగుయశఃకాయ
ముతో మానవకోటి యున్నంత కాలము జీవిం
చియుండుము. ఇంతకన్న మన మీజన్మఫలి
తముగ నపేక్షింపవలసిన దే మున్నది? కా
బట్టి మన మందఱము మనదేశచరిత్రమును
యథాభూతముగ నిర్మించి, తత్సహాయమున
స్వసచ్చారిత్రసంపాదనమును నిర్వహించి,
శాశ్వతయశమును బొందుటయందుఁ దదేక
కృషి చేయుటయే ప్రథమధర్మముగా నాచ
రింతముగాక !

ప్రణయధర్మము.

[అధికార్య సూర్యనారాయణరావుగారు, బి. ఏ. బి. ఎల్.]

వేడుకల కైన నను విడనాడ లేవు;
 ఇకరదేశాలకడల కెట్లైతి తోయి?
 పరనివాసము తోచుచే భార ముచు?
 భార మని తోచియును బాయవారె? నాథ!
 చిన్ని నీమది శోకంబు గన్న వేళ
 సరసఁ గూర్చుండి తాపోపశాంతి గాఁగ
 చిత్తరంజన మకాలీల సేవ చేయు
 భాగ్యవిధవము లేనాఁడొ పాణినాథ!
 ఉడి ఉడిగియు నిముసంబు లొక్క టొక్క
 మెట్లైనడకలు పచరించి వెడలుఁగాని
 కలసి మన విరుద్ధము మున్ను గాంచినట్టి
 రభస మించు కేనియుఁ గాన రాదు నాథ!
 ఒండొరుల మన మెడఁబ్రాయ కుండువేళ
 చూచుచుండఁగ చంద్రుండు సూర్యుఁ డాయె;

నేడు వారలవెల్లువెన్నెలలులేని
 అంధకారమె నాయాత్మ నాపరించె.
 ఒంటరిగ నాథ! యేరితి నుఁటివోయి
 మది తెలియువారు లేనియామండలమున?
 కాల మేలీల ప్రాణేశ! గడపుదోయి
 కావలయువారు లేనియాగహనసీమ?
 పెదపులకు నీమముద్దులు వెల్లి యాయె;
 ఒడలు నీప్రేమకొంగిళ్ల లొడ దాయె;
 లోచనములకు నీమూర్తి లోప మాయె;
 ప్రాణసతి జేర రావోయి ప్రాణినాథ!
 కడలిఁ జుద్రుండు ముద్దాడు టుడుగ లేదు,
 పిట్ట లొడొంటి నెడఁబ్రాయువిధమె లేదు,
 మహియు నింగియు కొంగిలి మాన లేదు,
 జానకిని బ్రాయ నీ కేల ప్రాణినాథ?

వసంతము.

[అప్పిళ్ళచక్కవర్తి వేంకటరంగనాథస్వామిగారు.]

తీయ్యమామిడిగున్నతియ్యచిగురాకు కొసరుదు మెక్కదే కోకిలంబు?
 జమ్మజుమ్మి రేగి కమ్మరిమకరంద మానవే భృంగంబు లాసతోడ?
 సలిచందనగఁధమిళితపుష్పపరాగధన్యత గోరరే దంపతులును?
 ఇంపుగాఁ జేయరే సుఖంగిపూలతో మనస్థపపూజల మగువగములు?
 సకలసుఖదాయకసుమకిసలయజవన, సమయసౌభాగ్యగరిమచే శ్లాఘ్య మగుచు
 సంతతానందసౌభాగ్యసౌఖ్య మిచ్చు, సంతయో యింపుగా నీవసంత వేళ.

ప్రబంధపరమేశ్వరుడు.

[కావ్యస్మృతితీర్థ- జనమంచి కేసాద్రితర్కగారు.]

కం. వినఁ దగు నెవ్వరు చెప్పిన

వినంతన నేగ పడక వివరింపఁ దగుకొ

కని కల్ల నిజముఁ దెలిసిన

మనుజుఁడె పో నీతిపరుడు మహిలో నుచుతీ.

రసికశిఖామణుల యంగీకారమును బడయని ప్రబంధము వాని కెక్కఁజాలదు. ఎన్ని గుణము లున్నను ఫలింపవు. అట్టి గుణయుక్త మగుప్రబంధమును రసికులేల యాదలలఁ దాల్చురని యడుగవచ్చును.

శ్లో॥ ఉర్వాశ్చోఽపి మహాభరో లఘుతరో దోర్భ్యాంభృతో లీలయా! తేనత్వం దివి భూతలేచ సతతం గోనర్థనో గీయసే! త్వాం త్రైలోక్యధరం వహమీ తుచయోరగ్రే సతద్దణ్యతే! కింనా కేశవ భాషణేన బహునా పుణ్యైర్వశోలభ్యతే॥

అని శ్రీకృష్ణకర్ణామృతమునఁ జెప్పఁబడినట్లు పూర్వపుణ్యము తోడ్పడినఁగాని యశస్సు రాదనుట నిక్కము. అయశస్సు మిత్రుల తోడ్పాటున నొకప్పుడెట్టికావ్యకర్తకైనఁగలిగిన నది కాశ్వతము గాదు. తుణ భంగుర మనఁ దగును. అట్టియశస్సున గవి కొరరాదు కావునఁ బూర్వపుణ్యము తోడ్పడఁగా సత్కావ్యరచనకుం బూని యది నెఱవేసిన దాన వచ్చునుశస్సు చాల కాలము నిలుచును. అట్టికీర్తిని గొందఱు మార్పఁ జూతురు. కాని యది మార్పు నొందదు సమాజశోభ యెన్నఁటికిఁ దఱుగదుగదా. పుట్టువునఁ దొడరనిశోభ యెన్ని భంగుల నద్దీపింపఁజేసినను నిలువక చంచలఁ బోలి తుణ భంగురత్వము నొందును.

నియమబద్ధముగాని కేదము సజ్జనాదృతిం గాంచదు కుజనాదృతిం గాంచును గాని యది యశాశ్వత మగుట నట్టిదానిని గవి కొరఁడు. నియమబద్ధముగాని కావ్యముం బోలి యొక్క కుటుంబవ్యవహారముగూడ సాగక కుఁటువడును. కావునఁ గొన్ని నియమము లుండవలయును. నియమబద్ధము గావుననే ప్రభుత్వము మార్పు నొందకుండును. నియమబద్ధము కావుననే యుద్ధము

క్రియముగా సాగును. నియమబద్ధము గావుననే భటులు వసునఁ దప్పక యుద్ధము చేయుదురు. నియమబద్ధరాలు కానికాంత విఖ్యాతి నొందఁజాలదు ఎన్ని విధముల యోజించినను నియమబద్ధమగు కార్యమే విజయము గాంచును.

“ నిరంకుశాః కవయః ”—అనన్తూక్తి కలదు. కాని య దేవివశమునందు? అన్న ప్రశ్నము రాక మానదు. ప్రతివిషయమునను నిరంకుశుఁ డగుకవి యున్మత్తుఁ డనఁ బరగును. వానిపేరు నైకతశాసనమువంటిదగును. జల్లెవి మన్న నంగీకరింపఁ దగినదే. లోకజ్ఞానము గలకవి తనతెలివిని సమాసృథా వెలయించి సమానయ న్నృదయాహ్లాదకరముగా గ్రంథమును రచించి కాశ్వత యశఃకామును గాంచవలయును. అట్టివారిగ్రంథములు లోకమునకు మహావిప్లవృత్తి గావించును. ప్రబంధమునకుఁ గావ్యమునకు భేదము గానరాదు. కొందఱు ప్రబంధ మనఁ గూడఁ దందురు. కాని నియమములఁ బట్టి చూలోచించినఁ గావ్య మన్నను ప్రబంధ మన్నను ఒకటియే యని యందఁ జంగీకరింపక తప్పదు. ఈవిషయమున భేదభావము లుండిననుఁడవచ్చును. అచర్మ ప్రకృతకార్యమున కుపకరించునది కాదు. రసాత్మకము కావ్య మనుట సర్వజనసమ్మతసిద్ధాంతము. రస మొదవు లే ట్లనుప్రశ్నమునఁ దెట్లభేదము లున్నవి కాని రసము లేనికావ్యము కావ్యము కాదనుటలో భేదాభిప్రాయములు లేవు. కాఁబట్టి కావ్యస్వరూప మెట్టిది? అను నీ మొదలగువిషయములను గూర్చి వ్రాయును.

మనుజులబుద్ధి లేకరీతిగా నుండఁ వనుట సర్వసమ్మత మని నాభావము. నాలుగుగ్రంథములఁ గాంచి నపు డొక్కొక్కరి కొక్కొక్కగ్రంథముపై నభిప్రాయమును వే టొకకగ్రంథముపై నిండుక యసూయయుఁ గలుగుట సమాజము. కాళిదాసునవహాకవి “భిన్నరుచి ర్ని లోకః” అని యనువదించెను. ఇది పై నాభావమును దృఢపఱచుచున్నది. కాలము మారినకొలఁదని జరిత్ర విషయములు మారుచుండును. ఏలయునఁ వాని కొకమా

ద్రవ్యు లేదు. ఏది యిట్లు మున్న దాని కొకమాద్రవ్యు నెట్లొ కల్పింపవచ్చును. ఆకల్పనలు కొందఱు కంగీకారములు కావచ్చును. ఊహా, తాకశరామన్న వంచాంగములు కదా. కొలదిదినముల కాయూహలు దురూహ లని కొందఱు సాధింపవచ్చును. ఇట్లు డోలీ కాగమనాగమన ములవలె సూహలు మాటుచుండుట నేసిద్ధాంతముచేయు నుసాధ్యపడదు. కావున నెవరి కేగ్రంథము బాగుండు నని తోచునో వారు దానిం బాగఁడుచుదురు. ఇంతకంటె నుత్కృష్టగ్రంథరత్నము లే దని కొందఱును, లేదు- కలుగఁజో దని కొందఱును జెప్పుదురు. ఈయెదుభాగముల కొక్క బహుమానమే కాని తారతమ్య ముండుండఁ బనిలేదు.

సభామఖ యన నొకగ్రంథము చదువఁబడఁగా నందున్న సుహృదయుల కెల్ల నాకస్మికముగా నొక్క మాట ప్రయోద మేది యాయఁజాలనో యది రసమతముగా నుండునన్న నొ నవచ్చును. సుహృదయులకుఁ బక్షపాతము గలంగరాదు. రస మనఁగా మనస్సున వచింపజక్యము గానియానంద ముదయింపఁజేయుటయేకదా. ఆయానందము తెచ్చిపెట్టుకొనఁగది కాక తనంతన యుండయించునది. కాన నందుఁ బక్షపాతమునకుఁ జోటు లేదు అట్టిరసమును వర్షించుగ్రంథ ముత్తమోత్తమ మని సుహృదయులు వచింపక నిలువఁజాలరు. అగ్రంథకర్త ప్రశంసార్హుఁడు, పుణ్యరతుఁడు, సత్కృతి- అని పలుకవచ్చును. గ్రంథకర్తనమునకు ముందే నాగ్రంథమును మెచ్చుకొని యాతాఁబూలము నా కిప్పింపుఁడని యొప్పుదమువలె నొకకట్టుపాటు చేసికొని సమయమున నొను, నెబ్బాను, బాగున్నది- అను మెప్పులకుఁ బొత్తి మగునది రసికజనసమాదృతిఁ గాంచనేలేదు. ఆతాంబూలగౌరవము చాలగడియలు నిలువదు.

అనఁగా రసికకిఖామణులయంగీకారమును బడసి సగ్రంథమే సద్గ్రంథమగు ననియుఁ దత్కర్తయు సత్కవి యనియుఁ బ్రశంసమున విఖ్యాతిఁ గాంచునని దీని సారము. భారతకవులు మువ్వరు నిట్టిగౌరవమును జరకాలముగఁ గాంచుచుండిరి. వారి గౌరవతాంబూలము నీవఱకు నెటు నటు కదలింపఁజూచువారు లేవండి రని నా భావము. ఉండినను వారిసంఖ్య యత్యల్పము. ఆమువ్వ

రకుఁ గవిత్రియ మని పేరు. వారికి మర్యాద చేయుపట్టుల నగ్రస్థాన మీయఁబడినది. ఆస్థానమును దొలుతటిపొటున నెవ్వరిని గూరుచుండఁబెట్టవలయునన్న నిర్ణయించుట కష్టము. త్రిమూర్తులభంగి వారి కేకాసన మిప్పించుట రసికలకు మర్యాద యని నే నెఱుఁగును. వారి యపూర్వపూర్వజన్మసుకృతపరిణామమే తత్కవిత్వ మనకతప్పదు. ఇప్పటికిని వారిమర్యాదకు నగ్రతాంబూలము నకు తొలి రాదు. రాఁ గూడదు రాఁ బోదు. అనియే నా పంచభూతసాక్షిక మగువిశ్వాసము. వారికి బ్రహ్మదములు గలుగవా యనునది యొక గొప్పపుష్కము గాదు.

ప్రమువ్వరిలో మూఁజవతడవ లెక్కింపఁబడుచున్న ప్రబంధపరమేశ్వరునికవిత్వమునుగూర్చి నాలుగు మాటలు వ్రాసెదను ఈవ్రాంతి వారియందు నాకుఁ గల భక్తిని దేటపఱచు నేగాని నాయోగ్యతను దెల్పఁజాలదు. వారిగ్రంథముల నిట్టిగుణవిశేషములు గల వని చెప్పఁజాలినంతయోగ్యత నాకు లే దనుట సర్వజనాంగీకృతింబడయిం దగువిషయము. భారత శేషమును రచించినతరువాత నెట్లెప్పుడ యనుపేరు గలశంభుదాసునకుఁ బ్రబంధపరమేశ్వరుఁ డనుచిరుదము వచ్చిన దని నానుడి కలదు ఏసంతకృత్యమున నేనెలలో నేపక్షమున నేకుభదినమున నేకుభవారమున నేసుముహూర్తమున నేసభలో నెన రిది యీదగు నని యుపపాదించిరో మఱియొరు బలపఱచిరో ఎవ్వ రామోదించిరో యెందఱు కరతాళధ్వనుల దిక్కులఁ బిక్కటిల్లఁ జేసిరో నిర్ణయింప వీలుపడదు. ఈవిషయమును దెలుపుకాసనము లేందున్నవో నెదకుట, ఉండక తప్ప దని నిర్ణయించుట, ఇం దుండవచ్చునని యూహించుట, దానిని వారాపత్రికలకు వ్రాయుట యనునీమహాకార్యములు నాకు సాధ్యములు గావు. ప్రబంధపరమేశ్వరచిరుదము వారియనంతరమో వారిశక్తి తెలిసినతర్వాకనో యేనిర్యుత్యులలో యిచ్చి యుందు రని నే నూహించువాఁడను. ఎప్పు డెట్లు వచ్చినను ఆచిరుద మాసత్కృతిశేఖరునకుఁ దగిన దని భగవన్నామమువలె దానిని స్మరించుటకన్న నే నేమియు నెఱుంగను.

భారతకవులుమూపురును గభాసందర్శము నగును కించి వర్ణనాంశముల నెక్కువగా ననఁగా మూలము సతి

కృమించి చెప్పనాడుక గలవారే. కాని యని వారికిం గలయత్సద్భుతలోకానుభవమును దేటపఱచును. అ దతిశయోత్తమంగాని యస్వభావవిషయములుగాని యుం డవు. కవిసమయము లని కొన్ని గలవు. పంకజాక్షి యను నదియుఁ గవిసమయనిద్యమే. కమలమతోఁ గన్నులు పో బుటకవిసమయము. ఆకవిసమయ మేమి సామాన్యమా? విశ్రుతవలలోకజ్ఞానపరిణామమే. దానిని మార్చి యిం కొక్కవస్తువుతోఁ గనులను బోల్ప వీలులేదు. కవిసమ యము లన్నియు నట్టిచే ఇంచుకయుఁ గదల్చు సాధ్య ములు కావు. మనమార్చివేయద మనిపృథ్విజ్ఞులు చేయ వచ్చును. హరిణాక్షి యన పదమును మార్చి బిడాలాక్షి యనుటగూడదా యనకొందము. కొండఱకు బిడాలేక్షణ ము లుండుటయు సహజమే. కాని యామాట గర్వక వాంగీకారమునకుఁ బాత్ర్యమమాత్ర్యము కాదు. బిడాలేక్ష ణము లందఱికన్నులకు మెప్పుఘట్టింపవు ఇట్టి వన్నియు నాలోచించియే పండితాభిరూపము నర్వకవాంగీకృత్య గ్నములుగా సమయముల నేర్పఱచిరి. వానిమీఱినఁ బాప మని చెప్ప సానింపఁజాలను గాని స్వభావవిరధ్యముగాఁ జెప్పనొందిన ట్లుగునేమో. యని భయంపముచున్నాఁ డను. అట్టిప్రాశ్నియచుముల మీఱక మహాత్ముడను శంభువాసుడు కవితాకన్యకను భూషించెను.

అట్లాప్రగడ హరివంశమును యథామూలముగాఁ గాక భారతపదధి నవలించియే తెనిగించెను. నాచన సోమనాథకవి యుత్తరహరివంశమును వ్రాసెను. సోమ నాథుఁ డేమి సాన్యఁడా? కాదు. ఈకవిపాత్రము స మగ్గియుగా దొరకకపోవుటంబట్టి యతనినియుము లిట్టి వని యెఱుంగ సాధ్యము. కాదని కొందఱుమచున్నారు. ఉత్తరహరివంశమును జదివినవారిలోఁ గొందఱుమహాను భావులు కవిత్రియమున కొసంగినతాంబూలమును సోమ నాథునిపజ్జకుఁ ద్రొక్కుచున్నారు. మఱికొందఱు వలదు వలదు. అది మహానాహన కార్థ మని ప్రార్థించుచున్నా రు. వీరిప్రార్థనలఁ బెడచెనిం బెట్టి తమపట్టుదలను సా గింపఁ గొందఱు హస్తములకుఁ గంకణములఁ గట్టుకొని నిలువఁబడిరి. ఈమహానాహ మెట్లు లగునో తుదకుఁ జేతు లు చేతులు కలపఁ దగినంతస్థితికి వచ్చునో యెఱుంగఁ జా లకున్నాఁడను. మాటలపోటులాటతో నీపని చక్కఁబ

డినవోఁ బుణ్యమే యని భగవంతుఁ బ్రార్థించుచున్నాఁ డను. భగవంతుడు నామొట్టి యాలించును గాక.

తొలుదొలుత శ్రీపరమమ్మ చిన్న యనూరిగారి వా దమహామునకు స్వస్తివాచనకర్తయు నడవీరి. మూడవ కన్ను దాచిన యీశ్వరుడే యనిరి. సోమనాథకవిజ్ఞులు న్లేషించి మూడవ నొక్కటి తక్కువగాని శంకరుఁ డే యని వారి భావమై యుండనోవు. వారివెనకఁ జె త్కుమంది యనఁజాలను గాని కొందఱు కవిత్రియ మీ సోమనాథకవిముందు నిలువఁజాల రనిరి అనఁగా భారత కవుల మించినకవిగ్యము చెప్పమహాత్ముడని ప్రకటింప సామానించిరి మఱికొందఱు అంతతో నిలువక యీమహాను భావుఁడే కవిగాని తక్కినవాఁ లేటికి వ్రు నుచున్నారు శంభువాసునికవత్వ మీతనిముందట నిలువఁగలదా యని యింకను గొందఱు అన్వేషించుచున్నారు. హరివంశము ఉత్తరహరివంశముముందు నునుపఁదగిన గ్రంథమా యని కొందఱు యజ్ఞోపవీతముల మెడనుఁజాట్టుచు వాదించుచు న్నారు. సోమనాథునితర్వాత శంభువాసునకుఁ బ్రబంధ పరమేశ్వరబిరుద మూషిపోయిన దనుచున్నారు. ఇన్ని స్తుతులకుం గారణ మాయుత్తరహరివంశము నలుగుకొను టకే యని యొక్కకొందఱు పలుకుచున్నారు. ఈవా దములలో నేపథ్యమునఁ జేరినను జీవాట్లు తప్పవు కావున నావంటి నుపమర్థం డూరకుండుట మంచిది. అయినను హరివంశమును జదివి యుత్తరహరివంశమును జదివి యీ రెండింటికీ దారతమ్యము గలదా యని యాలోచించిన నావంటిమందమతికఁ జైనాదము నిరర్థక మని తోఁచి నది. హరివంశమునెదుట నుత్తర హరివంశము నిలువఁ గలదా యన్నంత యుత్సాహము గలిగినది. కాని యామా ట సాహస మూనివచింపఁదగినదే. “శంకరశృంగరస్సాక్షా ద్వాస్తోనారాయణోహరిః | తయో ర్వివాదే సంప్రాప్తే కింకరః కింకరవ్యతి” అన్నట్లు వీ రిరువురు నమాను లగు దు రనవచ్చును. కాని శంభువాసునకిదేన తాంబూలమును జరపుటమాత్ర్యము పాడి గాదు. శంభువాసుని లోకజ్ఞాన మనుపమానము. సోమనాథుని లోకజ్ఞానము దానిముందు ఖద్యోతమండలముముందు ఖద్యోతమువంటి దని కొందఱు అనఁగా చిన్న వాడను. నే నామాట పలుకఁజాలను గాని స్వభావోద్భవులు పల్కుటలో శంభువాసున మన్నంత

మమత్కృతి సోమనాథునకు లే దన నుండించి జంతువు
 వ్నాడను. వీరితారతమ్యచర్య నాపని కాదు. ఇంచుక
 యిట్లజేపద్యములు వ్రాసి యేది బాగున్న దని పూర్నించి
 వదలెదను. అట్లులైన గొన్నిచీవాట్లు తప్పవు.

శంభుదాసునకుఁ గవిత్వశక్తి యుగ్మతోఁ బెట్టి
 నట్టిది. కావునఁ జదములు తమంతన దొరలుచుండును.
 భావము మందాకినీసముత్తుంగరంగ త్రంగమం క్తికర స
 మ్మిళితమందమారుతమువలె సుశ్చాయశ్చాదయానంద
 పరిదమైనది. స్వభావోక్తి యీతనికి భగవదనుగ్రహమున
 లభించిన దని నే నన్యువున్నాడను ఆభావము లేటప
 డఁ గొన్నిపద్యముల నుదహరింతును.

కంఠుఁడు కూఁతుం జంప రాఁగా జేవకేదే యా
 ర్మయై యాల్లు వేడచ న్నుది.
 కం. అన్నా యలఁగకుమీ నా
 కన్నది యిదె యాడుబిడ్డ ? గావుము వీనిక
 ని న్నొకటి చేయఁ గలదే
 కన్నియ యతిలోకపురుష ? కారసహస్రకు.

గే.ఆ.౧౪౨-ప.

అతిలోకపురుషకారసమగ్నిక, కన్నియ-అను
 నీరెండుపదములఁ గలయర్థవమత్కృతిఁ జూడుఁడు
 దీర్ఘసమాసములు లేవే యని త త్తఱపడకుఁడు.

ఈభట్టముననే మహాకవి పోతన్నగారు

ఉ. అన్న శమింపు మన్న తగ ? దల్లుఁడుగాఁ దేది మే
 నకోడ రా ? మన్నన నేయు మన్న విను ? నూనిని
 జంతుట రాచపాడి గా. దన్న ముక్తిర్తివై మనఁ గ ?
 దన్న మహాత్ములు పోవుతోరఁ బో? వన్న భగత్స
 హాదరిఁ గ ? దన్న నిమక కరణంబు వేడెదక.

వైదానికన్ని నిది నీరస మని చెప్పసెంచును. సు
 తమారునగ రె డుఁదరులతో నెంతయర్థమున శంభు
 దాసుఁడు కందపద్యమున నిమిడించెనో యారయుఁడీ
 తునిమాత్రము విన్నవించెదను. ఇం కొక్కయుఁడా
 భారణము.

తే. పురిటిపాఁవని దొట్టలోఁ ? బొందుగాఁగఁ
 బెట్టి హెసించుకొని తాను ? బిర్యుకతియను
 పేటిగుఱ్ఱులఁ గట్టిన ? పాటుబండి
 యొక్క కేళింబ మందకు ? నేగ నెలమి.

గే.ఆ.౧౪౩-ప.

ఇది శ్రీమపడి చెప్పిన కవిత్వమా? సహజముగా
 వెలువడినదియా? ఇం దేపదమునైనఁ దీయ వీ లున్న
 దియా? పరికింపుఁడు. స్వభావోక్తికి నుదాహరణముగా
 నొకవచనమునఁ గొలదిమంతులు వ్రాసెదను. వైప
 ద్యము తర్వాత దీవచనము.

వ. “ఇట్లు చని పుష్పితఫలితానేకకరుషండమం
 డితం బగుకాళిందీతటంబున నలుదెసలు బొడవుగా
 నవర్చిన ‘ఒలితంపు ములువెండుగులు గరంబు జగనం
 బులై యొప్పువెనదొడ్డు గ్రీమంబునం బ్రమేదంబున
 వేఱువం బోఁకుమేసి వచ్చి గోమంధఃవనఁజుల’ విహి
 తశయలై సుఖియంచు కడుపులలోఁ ‘వేరువేగు బిలు
 వం బుచల్లించు నల్లనితహంకరంబు లగువదంబు
 లతో నున్ముఖ లగుకల్లులకు నభిమఖంబులై హస్తప్రతి
 నిసద బులు పొదలం బొదలనుండి యొ డొంటి దాఁటు
 కొని కలయ బాలనత్నంబుల యుత్సవసంచారబాల
 వలన’ వెదయావుల వెతుకం దిగిలి యొడొంటి జేఁనీక
 ఒలియుఁజుకలం బొదివి కాలు ద్రోవ్వి కొర్రాదాడుచుఁ
 బొగరు మిగిలి కఱకెక్కిన మెడలుకు మలుచయూపు
 రంబులును వెదెదవీఁపులును దోరంపుగఁగడోట్లుకనై కా
 లుక్పవభంబుల దిగ్వికారంబువలనను, ‘మొదవుల నోరి
 నుడవులుం బెయ్యల రేణంబులుం బాలకుండలములు
 నందరుయొకఁగులకు నెవపపని తొడవులుగాఁ బిదికియు
 యత్రాశ్రమం దలుగులు తలమెలలుంజుట్టి యట్లునట్టుచుం
 గలయంబాటి కేళిపుల నేర్పటించుచారును.”

స్వభావోక్తి యన నిట్టిదని చూపకమహాశభా
 వుఁడు శంభుదాసుఁడు కాక మఱొక్కఁడు గలఁడే
 యని చెప్పకయ్యను. పదములకూర్పును, అది లోకా
 చారమును బాటించునట్లుండుటయు నిందుఁ గనబడు.
 అంతకుముం దెన్నఁడును గోష్ఠములం జూడవచ్చును
 జూచినట్లే దీనిం జనువ నగును. సంతకము లేదు. ఇట్టి
 వీరుహామహానికవనమున నెన్నియోతావులం గలవు.

పూతనానందహరభట్టమునందు

ఉ. ఎ త్తిలి కావు కావు రస ? నేడ్చి తదీయపయోధ
 రాగ్గియల్. కుత్తుకదాఁకఁ బెట్టుకొని ? కొరెఁ
 గ్రీమంబునఁ జన్ను బాలతో నెత్తురు మున్నగాఁగ
 గణనీయములై చనున ప్రధాతువుల్. పాత్తుగఁ

బ్రాహ్మణుల చైనాటికి బొందియ త్రిక్కణ నొక్క
చేర్చిడిక.

గీ- ఆ. ౧౧-౧-ప.

ఇందు బాలకుడు పాలరాగిగునప్పటికితీచ
క్కణా వర్ణింపబడినది. కృపవిరుద్ధ మిం దేమే
గలదా? ఈపోల్కిభాగవతమున నీసపద్యమున గనబడు
చున్నది కాని-

“దిగిచన్నుగవ గేల లీడించి కబలించి” అను
చో స్వభావవిరుద్ధ మించుక గానబడియెడిది. రసికుల
కది తోచుచున్నయను సులభము గాన వదలితిరి.

శ్రీకృష్ణుని బాలకీర్తన వర్ణించు ఘట్టము.
నీ. పాలుపారగా బోల్చిలి పాన్పు నాల్లయా

లలకును వచ్చును ? మెచ్చగి మెలగి

లలిగ గపొలంబులు ? గిలిగిలింతులు వుచ్చి

నవ్వంప గలకల ? నవ్వి నవ్వి

ముద్దులు దొలకాడ ? మోకాల గేలను

దడవును నెందును ? దారి తారి

నిలుచుండఁబెట్టి యంగుళు లూత మాపఁగాఁ

బ్రీతిఁ దప్పడుగులు ? వెట్టి వెట్టి

తే. యన్న గంటిఁ దండిని గంటి ? నయ్య గంటి

నిందు రావయ్య విందుల ? వింద వనుచు

నర్థిఁ దనుఁ బిలువఁగ నడయాడి యాడి

యల్లనిలై గృష్ణుడు శైశవోత్సవముల.

గీ-ఆ. ౧౩-ప.

ఈపోలిక భాగవతమున గనపట్టును గాని మొ
దటిసండి యన్నచేష్ట లిట్లు వర్ణింపబడ లేదు. స్వ
భావవిరుద్ధ మిం దేమాత్రమైన గలదా ? బాలచేష్టల
వర్ణించినట్లే శ్రీకృష్ణుని యావసారంభము నిట్లు వర్ణిం
చెను.

నీ. నెఱుల నన్ననికప్పగియఁగలి గొనఁగూడి

పొదలి వెండుకలు కొప్పునకునెయిద

నూఁగారు మిసలతోఁ గాంతిదళుకొత్తు

మొగము గన్నుల గొత్త ? జిగిదలిర్ప

నడము కలుగ గాఁగ ? నెడఁదయై కల కెక్కి

యొప్పార వెలసి పేరురము దనర

మూఁపులు పొడవులై ? చాఁతఁ జక్కఁదనంబు

గలిగి చేదోయి యగ్గరిక చూప

తే. వెన్న పఱపయి, కంఠంబు ? విష్ణుతెరసి

పిఱుఁచు తెడఁగొంది, నడవునొప్పిదము వింక

తెఱుఁచు నైకొన గోపాల దేవమూర్తి

యభిలతోభాకలాపకభ్యాజి యయ్యె ౬౭.౧౮౦-ప

బాల్యయావసములను దెలుపునట్లనులఁ దిలకిం
చితిరి గదా? మచ్చనకు నింతమాత్రము చూపితిని. ఆ
న్నియు నిట్టివే యనవచ్చును.

ప్రబంధములలోఁ గవివర్ణము ఋతువర్ణనము
చేయక మానరు. ప్రబంధలక్షణములలో నది యొకటి
కదా. అందు స్వభావ మేమియుండునో గాని పదముల
చమత్కృతి ఋతుస్వాభావికశృంగారమును మించియుం
డును. శంభుదాసుఁడు వర్షారంభమును, వర్షాత్మయమును
వర్ణించినాఁడు. వానిం జిత్తగింపుఁడు. తరువాతివారి
వెట్టివో తెలియఁగలవు.

వర్షారంభము.

నీ. శివుదిక్కునందు చేర్చవఁ గోల మెఱుఁగులు

మెఱుఁగె నహోనసగమిరణుండు

పుట్టి తీవ్రత నేల ? తెట్టుగాఁ జఱచుచు

విసరె బీతొండతో? నెనఁగఁ నుమ్మ

లింగ మిక్కుట మయ్యె ? నెఱుంగిఁ గడుమించె

నిడుదలై తిలకించె ? నీరుకాల్గుఁ

బడమటి నిరుదెసఁ ? బ్రతిమార్గములు దొంచె

నంబరంబునఁ చేర్చె ? నాఁగదపలు

తే. పిన్న బిడ్డ తెయ్యెడలఁ బింపిల్లు గూసి

రంభిరేతలములు నీచునీచు ? యనియె జనుల

కభిలత్తులతాతరునిచ్చయంబుఁ జీడ

పట్టె నిట్టులంబుగ జడిపట్టుపాంఠె.

ఇం దొక్కటియైన స్వభావమునకు మిఱిసవిన
యను కలదా? కవి లోకజ్ఞానము కలవాఁడు కావల
యును. లేకయున్న నిట్టివిషయములు తోచునా ?
వర్తనవర్ణనమున బోత్సవగారు స్వభావమునే తెలిపిరి
గాని సామాన్యలోకజ్ఞానము నది చూచించును. శంభు
దాసునిలోకజ్ఞాన మనమానము.

వర్షాత్మయము.

నీ. వాఁకలఁబడి నీరు ? వలియఁ బాఱఁగ మిఱు

లాండ్దొంద బలసి తృణోత్కరంబు

తుదలు నిశ్చదనంబుతోఁ దలసూపంగఁ
 వీఁగ లాయ్యన కొంతు ? జేటి కోటలు
 మొగ మెత్త మెత్తన ? యిగురాకు దోఁపంగఁ
 దరవులు తనుగాడ్చు ? శపవరులు
 గాంచి సప్రాణించి ? కృత్యుఁ గొమ్ములు
 గదలించి వర్తకము మొనర్చు

తే. నెలవు తేర్చుడి కున్నురు ? నెరవు తెఱిగి
 మృగకులంబులు భ్రమవాసి ? మెలఁగఁజొరఁగ
 నాటవికకోటి తమజాడ ? లరసి తిరుగ
 నడవు లొప్పారెఁ జండవర్షాత్మయమున.

ఇందు మై రెండుతావుల గుఱుతు లుంచితిని.
 అవి ప్రాచీనపాఠములు కావు. ఈవర్ణనము మ తెచ్చు
 నిట్లు గానఁబడదు. ఇ దొక్కటియే శంభుదాసుని య
 పూర్వలోకతత్వజ్ఞతను వేసోళ్లఁ గొనియాడుచున్నది.
 దుక్కిణీకళ్యాణఖట్టము.

సీ. సౌకుమార్యమునకు ? సౌకుమార్యస్ఫూర్తి
 గలిగించు నవయశకల్పనంబు
 సౌందర్యమునకును ? సౌందర్యసంపద
 యొదనించు లావణ్యమోగరువియు
 సౌభాగ్యమునకును ? సౌభాగ్యవిభవంబు
 గావించు సరసరేఖాకృతింబు
 సౌశీల్యమునకును ? సౌశీల్యకలనంబు
 నందించు నాభిజాత్యస్థితియును

తే. దనకు నైజంబులుగ నొప్పు ? భవ్యజన్య
 దుక్కిణీదేవి నానంద ? రుచిరమూర్తిఁ
 కాణిపంజ గ్రహిణకల్యాణలీలఁ
 వీరితి గడ లొత్తుచుండఁ బరిగిహించె.
 అనన్వయాలంకారమువోలె నీపద్యమున కీపద్యమే
 సాటి.

శంకరుసలిలవిహారము.
 సీ. తలమీఁది మొటికొగ్గి తరగఁజొరొ మించు
 తరగలు పోరిఁ బోరిఁ ? దారొగ్గనఁగ
 నడవిన నిడువకెల్లజడలును ముదిరిపం
 డిననాఁచుఁడిగలుఁ ? బెనఁగొనంగ
 నటచందురుని కొత్త మెఱుఁగులు నంచఁట
 క్కలయచ్చులెలులై ? గలయబడఁగ

ఁజితికొన్న లుపురింపగునల్లఁగఁజవు
 వృల నిండుజిగియును ? జెలిమిచేయ
 తే. నుగముల భూతి పాలుపుగ ? నంబమూర్తి
 మిగుఁ దెలు వెక్కె మొగిదిన ? మీఁదికఁటి
 తెప్ప పద్మరేణువు లంట ? నొప్పు మిగిలె
 నభవు తు గంగనలిలవిహారలీల.

ఉత్తరభాగము. ౭-ఆ ౮౨.

భవానీశంకరుల జలవిహార మెంతమధుర వర్ణిం
 పఁబడినదో పరికింపుఁడు. దీనిం బోలినయు తరహరివల్ల
 శకులూని పద్యమును జూడుఁడు.

సీ. నుడిగొన్న దిగురాకు?జొంపులు గెంపారు
 తలమీఁదిమల్లికార్జున మడఁచి
 నిడద తామరతూడు?నెట్టెంచుచుట్టుకై
 బటింపుఁడియంపుభాగ మదిమి
 తోన యాకృతఁ జెఁకొనఁతుకు చాత్రించి
 మెడినక్కఱఁ గన్నా ? మెది చిప్రాసి
 పాయగొమ్ముల నల్లఁబట్టు దగిల్చి య
 కొనఁయుటవై మెడికొర నెట్టి

తే. భవశకతికి ధూలిగా కృత్యమునఁ జెరివి
 మోకమామిడి కొకకాలత ? మొక్కి నిలిచి
 యొడలిలో జక్క సగము నా ? కొనఁగు మనుడు
 నదికినన్యక తల వాంఛెహరుడు నవ్వె.

గీ-ఆ.గీ-౩-ప.

ఈరెండింటి తారతమ్యమును జూపఁ బూనను.
 ఇం దేపద్యమున నెక్కడుచమత్కారము కలదో గని
 కులు నిర్ణయించుకొందురుగాక! నాచన సోమ నా ఘండు
 కవిత్రయమునకన్న మిన్న యన్నప్రాచీనమున సత్యేక
 రమోయన త్యేతర మొ మది నెఱిగినఁ జాలను. మొదటి
 పద్యం చున్న స్వభావకర్తనము రెండవదానియందుఁ
 గొఱంత యని నే ననుచున్న వాఁడ.

ఈక్రిందిపద్యములఁ గాంచినఁ దారతమ్యము
 తేటగఁ గన్పట్టెడిని.
 సీ కలలాన నొండొయఁ ? గలిసినయప్పటి
 యానందపూర్ణ భగ్యతత్వములను
 తెలిసి యొండొరులవై ? బ్రేముడి జెరసిన
 సంతాపబహుళదళాంతరములు

సేమి నొండోరులకు శివచైత్రకతమ

నల్లిన యసమభాగ్యాతిశయము

గిరియల నొండోరులకు గీల్కొని యొదనిన

జ్ఞానసోచితకళావ్యాప్తిధము

తే జెన్నమిగుల నొండోరులకు జెప్పకొనుచు

నదృశ్యములు భయములు నాదరములు

గౌతుకంబులు బోరి బోరి గాంగ బియ్యము

బియ్యము గొలిరి నూతన ప్రేమరసము.

చారివంశము. ఉత్తరభాగము ౭ ఆ. ౨ ర ప.

ఐక నాచన సోమనాథుని పద్యము బరికింపుడు.

సీ. తెనులించి తరు లూయ్యుని దివియలే కటమున్న

కదిసినకెమ్మారి గమిది కమిది

వెడవెడ సోకి వై నడరలే కటమున్న

యలవడ్డకాగిలి నదిమి యదిమి

మలవెడలింప జేవాటులే కటమున్న

వైకొన్న జఘనంబు బాకి ప్రాకి

తమకింది కొనరుపకంబులే కటమున్న

కదిసినది తంబు గరచి కరచి

తే. తుది మొదలికంటె దుదికంటె మొదలు చాల

జవులగు లైవతులకు జవపు లిచ్చి

పూనిలుచేతిజంతంపు హృదయ జేసె

మానసితిలకంబుగు మారవరుడు.

గీ-ఆ ౨౦౨-ప.

ఈరెండుదర్శనముల బరికింపుడు. రెండను
స్వభావవిరుద్ధములు కావు. కాని రెండవది కృత్రికముపు

గఁ గన్నడును మొదటిది కృత్రిహితముగఁ గన్నడును.

ఈనాచనసోమనాథుని పద్యరత్నము గాంచియే

కాబోలు, అంధృకవిధాపితామహుడు దీనికి మొఱుగు

వెట్టునట్లు “సహసాఖంపచ సనద తపరింభము” అని

వర్ణించెను. ఇట్లు వర్ణించుట గొప్ప కాదు కాని శంభు

దాసునివలె సరసపదముల గూర్చి భావావృత్తమును

బోసి రసికజనుల హృదయములకు సంతృప్తి చేయుట

మాత్రము సామాన్యకార్యము కాదు. సభాముఖమునఁ

జడువ నెవ్వరికిని లజ్జ తోపరాదు.

కాశ్మీర శంభుదాసునకు మొదట నీయబూనిన

సభాతాంమూలమును సోమనాథునిచెంతకు సాగనం

పకుఁ డని విషయమున జేతు లొగ్గి ప్రార్థించుచున్నాఁ

డను. సోమనాథునియందు నాకు విశ్వాసము లేదను

భ్రాంతిని వదలి యత్యంతభక్తి కల దని నమ్మి శంభు

దాసునికన్న సోమన్న మిన్న యని యెన్నఁబూసక కవి

త్రియమునకు సాటి కవిత్రియమే యన్న విఖ్యాతిని

గాపాడ రసికజనశేఖరుల పాదములకడ శిర స్సాగ్గి

నేడువాడను ఏమైన గుణ మున్న గ్రహింపుడు. తే

కున్నఁ దిట్టబూనకుడు అది మీగొప్పతనమునకుఁ

గొఱంత వాపాదించును. ఎఱుంగఁజాలక యిట్లు వ్రాసె

నని తమ రూపించిన నది నన్ను గారించివట్టే భావిం

చెదను. నేను విమర్శింపఁబూనినవాడను గాను. ఆప

ద్ధతి నేను కవిత్రియమునందు మనపూర్వము లునిచిన

మర్యాదను స్మరించుటయే నా యిష్టాప్రయత్నము గాని

నే అొకటి కాదు. వారికన్న మిన్న కాలదగినవారం

డరు. చాల్మీకిని మించగలవా రీజుకు లేరు కదా.

అట్లే భావితకవులు తెలుఁగుభాషకు జనకు లని మనము

నమ్మకలయును. సదా వారి నామములను స్మరించుచుం

డవలయును. అది మన కిహపరసాధక మగును. ఇది

కించుకంతయు వెనుకదీయరాదు.

సు ధా ని థి.

[వ ఖగోళభౌతికము ఆచారము పేకటరాయసాంఖ్యాయనశర్మగారు]

శ్రీమద్విద్యుజ్జ్వలభావగరిమం జిత్రంబుగా నంతరా
 శాస్త్రేయస్థితిః గాలకారణగతిప్రీతిః ఖగోళంబు లి
 చ్ఛామాత్రంబునఃబోలెఁ జెందెడి నవస్థాభేద మెవ్వనిచే
 నామోదంబున నపురాత్పరున కత్యంతంబుఁ గేల్పొడ్పెడకొ.
 పట్టిన దెల్లఁ బైఁడి యగుభంగినిఁ బల్కినపల్కు పద్య మై
 యుట్టిపడంగఁ జెప్పినదె యొప్పుగువేదముఁ గాఁగ సత్కథల్
 గొట్టినపిడిగాఁ గవితఁ గూర్చినధన్యుల లోకమాన్యులం
 బుట్టను తిప్పనుం బొడమి పూజ్యతఁ గాంచిన వారి నెంచెడకొ.
 పదపద్యాకృతి నాంధ్రభాషఁ గలశోభామాధురీతిసం
 పద లే దొఱకదేశభాష కనుచందం బుద మై యొప్పు సొం
 పు దలిర్పంగను రామభారతకథల్ మున్ గావ్యముల్ గా రచిం
 చి దయన్ శాశ్వతకీర్తిఁ గన్నకపులన్ జుఱితు నశాంతముకొ.
 సుకవులు వంద్యు లస్పలుకు చోద్యము గా దది యెల్లవారలకొ
 గుకవులు నింద్యు లందు రిది కూడదు కబ్బపుటద్ద ముండఁగా
 నొకరికవిత్వవైఖరి మఱొక్కరు దూఱఁగ నేటి కందునకొ
 సకలము దేటతెల్లము కనంబడ కుండునె చూడఁ గల్గినన్ ?
 కవి యై యెవ్వఁడు నవ్యకావ్యరచనాకౌతూహలం బాత్మనోఁ
 జివురింపం దనయాహుకిల్కిఁ గవితాసీయంతినికొ నూత్నమా
 ర్గవహారం బొసరింప నీక కడు నిర్బంధించెడిన్ గట్టుఁబా
 ట్లు విడం జాలక వానిధర్మములు చాలుం బాలు సంరోధముల్.
 సలలితమంజులపదగతి, సలరింపుచు ముద్దుఁ గులుక నమ్మతం బాలుకం
 బలికినచోఁ గృతిబాలిక, గలిగించు సుఖంబు లెఱుక గను వారలకుకొ.
 నాకులగోత్రముల్ మీకు నెఱింగింపఁ దాతముత్తాతలఁ దడవ నేల ?
 తనవంశ మొకగొప్ప దని చెప్ప నొప్పునే యాత్మస్తవంబు నింద్యంబు గాదె ?
 యుక్తంబు ప్రకృతోపయుక్తి కెంత వచింప నంతయి వచియితు నధిక మేల ?
 లినుదినంబుఁ ద్రీసంధ్యమును ద్విజావళిచేత భక్తి నుపాసించఁబడెడి తల్లి

త్రీపదసాంఖ్యాయనసగోత్రీ దివిజవిరుత, దేవి గాయత్రీ నిత్యంబుఁ దేజరిల్లు
నామెగోత్రమే నాగోత్ర మనుటకంటె, నేమిచుట్టటికము గణియింపఁగలను ?
ఆవిమలగోత్రసంభవు లస్మదీయ, వంశ్యు లెల్లరు గౌతమీప్రాంతవాసు
లందు మాజనకుండు దా నచట వెడలి, వచ్చె నాగావళీనదీప్రాంతమునకు.

పూర్వ మాచంట మాకుఁ గాపురము గాన, నూరిపే రింటిపేరుగా నొప్పె నాడు
జనకుఁ డాచంట బాపిరాజప్రధాని, జనని నరసాంబ, యగ్రీనందనుడ నేను.
కృత్తి రచించెద జననియానతినిఁబడసి, చదువుకొన వారు స్వయముగాఁజరుపుకొనుఁడు
ఒరులు చదువంగ నూఁకొనుఁ డన్నవార, లిదియొ కథ వచ్చుచున్న ద దెట్లు లినిన.
కల దొకశైల మీధరతఖండమున న్నడుచక్కి నున్నతి.
గులగిరులందు మంచుమలకుం దగునీడు ను జోడు నౌ ననం
జెలఁగుచు నామ్యు లెల్ల ముచు జేరి ఎరించినపుణ్యభూమికిఁ
వలవలిచక్కిమేర యు బాసిలి విధ్య మనుగ నొప్పుచున్.
తరువులు గుల్మముల్ లతలుఁ దద్గోపదము లాశ్రయించి ము
ప్పిరిఁగొని యేపునం బెఁగి పెం పడరం గటకంబు లెక్కి భా
స్కరకిరణాళిలోనికడుసన్నపుఁడునకు నైన దూఱునం
తర మిడకుండఁ బై బొడువ దాఁగెను నచ్చటఁ జిమ్మచీకటుల్.
ఘనకులగోత్రగౌరవము గన్నది గావున భక్తిఁ బశ్చిమాం
బునిధితరంగమాస్తములఁ బొందుగఁ బాదము లంట రా నెదు
ర్కొని ధరణీధరంబు కడుఁ గూరిమి చేతులు సాఁచెనో యనన్
దనరు నదవ్యయంబు గిరిదాపునఁ బాటుచు వార్ధిఁ జేరుచున్.
ఎడనెడ నిడుచుకలఁ ఘటి యిల్లినకొమ్మలసందున్ బదం
పడి నునుగాడ్చుచేఁ దొడిమ ప ట్టెడలం బడుపండుటాకు పెం
బడిఁ బ్రసరించుభానుకీరణంబుల నెండయు నీడయుం దగ్గ
దడఁబడుచున్ నితంబముల దాఁగునుమూఁతలనాడు నగ్గిన్.
ఘను లగువారికేని గలుగుగల వొక్కపు డెచ్చుతగ్గు లెం
తని సరిపెట్టికొందురు తమంతనె యంచు ఘనుండుగాన జీ
వనదమహత్వ ముప్పతిలఁ బర్వతశృంగము లావరించి పై
కొని సరిపెట్టు మేఘుఁ డనుకూలపదస్థితి నెయ్య మొల్కడే?

భాష - దాని పరిణామము.

[ఉమర్ ఆలీషాగారు.]

శ్రీ॥ “ఏతస్యా జ్ఞాయతే ప్రాణో మన స్సర్వేంద్రియాణిచ | ఖం వాయు జ్ఞోతి రావః పృథ్వీ విశ్వస్యధారిణి.”

అని వేదములందు విజయమును మానవుడు సృష్టియందు దొక అద్భుతపరిణామ మని తోచక మానవ మానవునకు నాగరికత (వివేకము) అనాదినిధము కాదనుకొనుపరిణామ మనివాదించువైజ్ఞానికుల (Scientists) వాదమున కగ్ధము వ్యుత్పన్నము. వాస్తవమునకు మానవునకు జ్ఞానము బాల్యమునందులవడక పదాపడి ప్రవృత్తమానమై సహజముగ విరాజిల్లునగుట యుక్తియుక్తముగాని అశ్శాంతప్రాచీనకాలమున - అతగా మానవసృష్టియొక్క ఆదిమదినములయందు నాగరికత (Civilization) లేదనట సామాన్యము. ఏ మనిని బంగారుపిచ్చుక గూడు నేడెట్లుట నేర్పికొనన దనగలమా? కాకిగూడు ప్రాచీనము కాదా? కొయిల నేడు పంచస్థూర మేసారకాలలో నేర్పికొన్నది? చాతకము దోస్తాదునిజలమునకు వాపీకూపతటాకముల బరిష్ఠించి విడిచి యలవాటుపడిన దని చెప్పగలమా? నేడు గొంగళిపురుగు నీతాళోకపురుగుగట క్రొత్తయశివత్వజగత్తు నొకసారి చూచిన పరిణామము సృష్టికి స్వల్పకాలముననే ప్రారంభమై నాటికి నేడు నదిప్రవాహమువలె రథవక్రియవలె వచ్చుచున్నదే కాని మానవనాగరికతకు లక్షలయేండ్లుపట్టినదనట దుర్వాదము. మొగ్గ నాడులేనిమానవన గులాబికి విచ్చిననాడు వచ్చినట్లు మానవవృత్తి బాల్యము దాటినపెంటనే జ్ఞానలేఖ ముగియించినదని యొప్పుకొనక తీరదు. కావున బ్రత్యేకవృత్తికి జ్ఞానము పరిణామలభ్యముగాని సంఘమునకుం గాదు.

ఈమానవసంఘమునుగూర్చి ప్రాచీనత్యులు పెక్కువిమర్శనములు గావించి సిద్ధాంతములు రోదదనీకువారంబుల నింపినవార. అందు థేల్సు (Thales) మొదలు లుక్రేషియసు (Lucracious) వఱకును, బహు

(Buffon) మొదలు లయలు (Leyell) వఱకును, లామార్కు (Lamark) మొదలు చార్లసు డార్విను (Charles Darwin) వఱకును బ్రసిద్ధకీర్తి వహించిన శాస్త్రకర్తలుగా నెన్నబడుచున్నారు. కాని వీరికింకను పారపడి, మానవుని యధార్థగూఢసంజనితనంబానన - ఇత మిద్ధ మని చెప్పలేక వహాగధజలమున బడిపోయి వారు. మామృత్యులకుని ఈరానులోయసిద్ధాంతము కొంతకంత నిజము కానోపును. అతగా ఈరాన్ (Persia) దేశములోనిలోయయే మానవసంజాతమునకు వాదించుని కనిపెట్టిన ఒరాంగు (Orang) మధ్యాసియా, వలి యష్టమండల (Torrid Zone) వాసి యనబడియే వాస్తవము. ఈవాదము నిన్ను వెనుక వైవాదములన్నియు లొంగిపోయినవి. తుద కీతక జైవజ్ఞానము క్రమపరిణామ మనుచున్నాడు. కాని మావాదమదిగాదు. మానవులు ఈరాన్లోయలోఁ దొలక నదయించి దళదళలకుల జెదరిపోవుట్టికపదగ్రీవ మాపాదించునది కెన్నియోలక్షలనందత్సరములు పట్టియుండును. అలాగే వారు నాగరికతలై పెక్కువిషయము లలవలుచుకొన్న రహనది ఒకసిద్ధాంతము. అం దంతర్భాగ మైనది భాష.

ఈభాష వాగ్యూపముననే గాక అక్షరసంకేతమున బడినప్పు డొకపెద్దవివాద మేర్పడినది. యూరపునందలి (Hellos) హెల్లాగు లనుగ్రీకుదేశీయులు, ప్రాచీనభారతదేశమునందలివాక్షిణాత్యులు, లిపి యెడమానుండి వుడికిని, ఈరానువారు (అరబ్బులు) ఆర్యులు మున్నగు మధ్యాసియావాసులు కుడినుండి యెడమానునకు, చీనాదేశీయులు వైనుండి క్రిందికి వాయుపద్ధతి కల్పించి తమస్వాతంత్ర్యమును బెంపొందించి కలహింప సారంభించిరి. ఆవాసనావేశ మొకరిలో నొకరి కిప్పటికిని జూడఁబడుచున్నది. మన మంతలు నేయునప్పుడు చీనావారిలిపిపద్ధతి (హీరాల్) వైనుండి క్రిందికి వాడుచున్నాము. వన్నీ, కల్హర,

బ్రాహ్మణ, కణక—ఇత్యాదిపదములు వ్రాయుచో అరబుపారసీలఫక్కిని అనుసరించుచున్నాయి. సంస్కృతమునకు మొదటిలిపి బ్రాహ్మి. అది అరబ్బీవలె కుడినుండి యెడమకు వ్రాయుచుండిరి. అది ఇప్పటికిని హిందూధర్మమున మున్నగువారికాలమునదలికాననముల కలనఁ జెలియుచున్నది. ఇంకను సంపదాయములీతర్య (ఈరాన) కుటుంబమునకు ట్లు గోవర మగుచున్నది. చతుస్సమద్రీనుదిగ్రతరరాచక్రియన నెన్నియో భాష లేర్పడి యెన్నియో లిపిభేదములచే నలరారుచున్న ను మే వెలిగినపట్టుకు “అ” అనుపద్యమే లిపి కాడియందగపడుచున్నది. సంస్కృతము మున్నగుభారతదేశము లోని మఖ్యమైన ౨౦ భాషలెల్లల కాదని “అ” యే అగపడుచున్నది. ఇంగ్లీషు మున్నగుయూరపుభాషలకు “A” అను “అ” ఏ అగపడును. అబ్జీ, పారసీ, ముఱ్ఱుని మొదలగులెపు లెన్నియు “ఆఫ్” అనగా “అ” తోనే ప్రార్థింపబడును. ఇంక చీనా బర్మా లెపులకును, “అ” యే ప్రథమాక్షరము. కవుల సంస్కృతాక్షరతత్వజ్ఞులీ “అ” కు “అకారాంతో ఽష్ట ర్జగదుదయరక్షాప్రకీర్తయత్యో” అని అకారము బ్రహ్మ యని ప్రతిపాదించినారు. ఇదే కాక వెంకటాద్వైతాధ్యాయులకీ “అ”కారమే మొదటిదిగఁ దోచుచున్నది. ఋగ్వేదము:- “అన్ని మీశే శ్రువోహితం” అని. ఖురాన్:- “అల్ హాదోల్లా” అని. పూర్వమిహంక:-అథాతోధ ర్మజినా జ్ఞా వ్యాకరణమహాభాష్యము:-అథ కథ్వానకా సామ్. వైకేషికదర్శనము:-అ థాతో ధర్మం వ్యాఖ్యా స్యామః”అని. యోగశాస్త్రము:-అథ యోగానకాసాసః. సాంఖ్యశాస్త్రము:-అథ త్రివిధదుఃఖాక్షయంతిస్పృత్తి ర త్యంతపురస్కః. వేదాంతసూత్రము:-“అ థాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా” అని. ఇట్లే వెంకట లుదాహరింపవచ్చును. ఈ “అ” ప్రకృతిస్వరూప మని తోచును. గోవునూడ “అమ్మా” అని అడుచును. ఈ “అ” ఓంకారము (ప్రణ

వము) లోనియొకస్వరూప మని తత్వజ్ఞు లనుచున్నారు. అది గోవుఅజపులో విసంబంధముచే గోవును బ్రాహ్మణులలోఁ గలిపినారు. ఈసంగతినే ఆంధ్రీమహాభారతము ఆదిపర్వము ౪౮ పర్వ 64 వ పదములలో గోవులను బ్రాహ్మణులు నొకతల్లికిఁ బుట్టినారని వ్రాసినారు. అనగా ప్రణవము * (ఓంకారము) అ, ఉ, ఐ- అను మూడువర్ణములు గలిసి అగుచున్న దని వేదము చెప్పుచున్నది. అట్టిప్రణవము ఉచ్చరించుటచే హృదీత్యము పోయి బ్రాహ్మణత్వము చేహారు నని భావము. అన్నిని ఆర్యులు సమారాధించిరి. అల్లాకు అబ్బులు సాసించిరి. అకారమును విశ్వరూపప్రపంచ మంతయు పూతయుగ నెఱుంగుచున్నది. ఇట్టి అనంతోదాహరణములచే మనవకుటుంబ మొకచోటి దని తెలియును.

ఇందు దక్షిణాత్యులు తమవృక్తి ప్రత్యేక మని వాదింతురుగాని అది విమర్శకులు అంగీరించలేకున్నారు.

పంచద్రవికలలో ఆంధ్రులీ లోక రని చెప్పెదరుగాని ప్రాచీనులకు మనవుచుండాలదులలోఁజేర్చి విడిచినాడు. (?) మాగధపాటలీపుత్రమును, పాంచాలాద్య త్తరభారతభూమియు అవిచ్ఛన్నముగాఁ బాలించిన దీయాంధ్రులీ లని చెప్పబడును వీలు లేదు. ఆంధ్రులీ లనుకొను మనవారిలో రెండుతెగలు గలవు. ఈమనదేశము తెలుఁగని వాడిలేకాని పూర్వ మాంధ్రీ మని వాడ లేదు. ఆంధ్రీదేశము చప్పన్నదేశములలో లేదు. కళింగము గలదు. ఇది కళింగ మని ఏలనో విడిచి త్రిలింగ మని నన్నయ్య వ్యాకరణమున వాడినాడు. కొందఱీత్రిలింగమును త్రికళింగ మని సమర్థించుచున్నారు. ఉత్తరకళింగమునకు ఉత్కల మని మారిన దనుచున్నారు. అదే కొంతయు క్రియక్తముగ నున్నది. త్రిలింగ మనృజేశ మని విద్యావాధుని సిద్ధాంతము; అలంకారప్రాయము. పూర్వము నన్నిచోడుడు కల. “మునుమార్గకవిత లోకంబున వెలయుగఁ దేశికవితఁ బుట్టించి.”

* త్రియోవర్ణ అక్షయస్త అకార డి కార మ కార యతి.

† కారావరో నిషాదస్య చర్యకారం ప్రేయామతే వైదేశకా దంధ్రీమేదా, బహిర్భాగమవ్యవస్థితః ఆ 10 శ్లో. ౪6. మేదాంధ్రీబాజుమదానా మారణ్యపశుసాంసనం ఆ- 10 శ్లో. 48 కారావరాలు, నిషాదలు వైదేశులు ఆంధ్రులు, మేదులు—వీరలు చండాలబాతియనియు, చర్యమును బాగుచేయుచు గ్రామబాహ్యప్రదేశమున నివసించి పశువులను కొనికొనుచుండు కటికవాండ్రియ మనువు వ్రాసినాడు. ఇది ఋహళి. చచ్చరవాండ్రిను చూచి ఓడ్రిులందఱును పోకివాండ్రినునట్టి భృగుప్రమాదమై యుండును.

అని రాజమహేంద్రవరము పదునొకండవతల్లా
మునఁ బాలించిన చాళుక్యరాజులు అనఁగా రాజన
రేంద్రాదులు సంస్కృతకవిత సామాన్యముగా దేశపూజ
లకు దురవగావా మని అంధులకుఁ దెలుఁగువానకు
గ్రంథములు వ్రాయించి రని భావము. అంధులని న
న్నివోడునినాఁటికిఁ గలపదము. తిక్కననాఁటికి “ఆద
రణీయపర్వవిఃధాగ్ధకవిస్ఫురణంబు గల్గి యష్టాదశపర్వ
నిర్వహణ సంభృతమై పెరువొందియం దాదివొడిగి
మూఁడుకృతు లాంధ్రికకీర్త్య వికారదుండు విద్యాదయ
తుం డొనర్చె మహితాత్ముడు నన్నయభట్టు దత్తతనె”
అని వ్రాసినాఁడు. మాతృకయైన సంస్కృతభారతమున
“అంధా బహవో రాజా” అని అంధు లని చెప్పబడి
నది. ఇదే అర్థములో మార్కండేయపురాణమున పెద్ద
గాధ రచించిరి వేదమునందు వివరము అంధమును వా
ల్మీకాదు లభ్యసించిన అంధము నిదేవా? అని సుక
యము అది వివరించిన గ్రంథబాహుళ్య మగునని మాన
వలసి వచ్చినది.

ఎటులైన నేమి? “అంధులన పోచీతులైన
తెలుఁగువారున, విజయోత్సుకులై యీదేశమునకు వ
లసనచ్చిన బౌద్ధరాములు. అఁగా బ్రాహ్మణత్వత్రి
యలు కలిసి అంధులని క్యవహరింపబడినారు లేని
వోఁ దెలుఁగువారికి సంస్కృతకల్పింపవలసిన ముఖ్యము.
ఇది కాక ఇచ్చటిపోచీతులైన రెడ్డి, కమ్మ, కాపు,
కోమటులగోత్రములకు ఋషులతో సంబంధము లేదు.
బ్రాహ్మణత్వత్రియుల గోత్రము లన్నియు ఋషిగో
త్రములు. ఇదే దృష్టాంతము. అది గాక పోచీతులైన
తెలుఁగు మున్నగుకులజాలకు వేదాధ్యయనము లేదు. వే
దోక్తనివానాము జరుపదు. ఈయొద్దకుఁ గారణము
వారలు లేరదేశవాసులు కాఁబోవుటయే.

ఇంక తెలుఁగు నాగరికత అచ్చతెలుఁగుపదములు
గుమకూర్చి చూచిఁ దెలియఁగలదు. సంస్కృతపద
ములు చేరినపుడే కవిత్వము పు న్నకరూపము దాల్చినది.
కాననములలోనిపదము లెటు లున్నను, నన్నయభార
తము అది యని చెప్పవచ్చునాద మధ్యహీన మైనను
గత్యంతరము లేదు. కావున నన్నయ్యతెలుఁగు సం

స్కృతపదమిశ్రిత కావ్యము వ్రాసి “నన్నయభట్టు తె
లుంగునన్ మహాభారతసంహితారచనబంధుఁడయ్యె”
నని యిది తెలుఁ గనియే వ్యవహరించినాఁడు. తరు
వాతివారును “ఆదిని శబ్దకాననమహాకవి వ్రాసిన భా
రతంబులో నేది వదింపఁగాఁబడియె, యెందును దానినె
గాని నూత్రసంపాదనలేమిచేఁ దెలుఁగుపల్కు మఱొ
క్కటిఁ గూర్చి చెప్పఁగా రా దని దక్షనాటికవిరా
క్షునుఁ డీయమఁబుఁజేసినన్” అని యిది తెలుఁ గని
యే వాడినారు తెలుఁగు న్యాయముల కిదే ఆధార
మని నేఁటికిని అనుసరించుచున్నారు.

ఇంకఁ దెలుఁగు పోచీతురూపము మాటి నెక్క
మారులు పొందినది. నన్నయమలనాఁటి కిందు సం
స్కృతపదములే పెక్కులు చేసెను. కాని తరువాత
కొన్ని మార్పులు వచ్చినవి “ఏను” అని భారతము చె
ప్పుచుండ, అది “నేను” అయినది. ఇట్లే “వెళు”
“వెళ్ళు” “వాడను,” “నాను” అని అనేకరూపములు
మారినవి. కాని “పను” అయినది ఏభాషాపదమో తెలి
యవలసి యున్నది. దీనికి చిన్నయనూరి ప్రత్యేకనూ
త్రము గల్పించి సంస్కృతపదములతో చేసనని వ్రాసి
నాఁడు. మోహపడు, భూపడు ఇత్యాదులు:- ఈపడు
అనునది మైచ్చాదిభాషలలోఁగూడ నీయగునుననే ప్ర
యోగింపబడుచున్నది. “అనాపద, పదోపద” ఇత్యా
దులు ఉపదులున్నగు భాషలలో సంస్కృతపదములు
చేరునుగాని తెలుఁగుపదములు చేరవు. ఈపడు పదము
సంస్కృతము గాదు. తెలుఁగన్నవో డీనిచరిత్రవై ను
దనారి. చివట్లు, తక్కినవానికంటె విలక్షణముగనున్నది.

మఱియుఁ దెలుఁగొక ప్రత్యేకభాష కాదు సరే
కదా, సంస్కృతమిశ్రితమైమాత్ర ముండక. అరవము,
కన్నడము, మళయాళము మొదలగుభాషల సాంకర్య
మును బొందినది. తుదకు ఉరుదు, అరబ్బీ, పారసీకపద
జాలముగూడ తెలుఁగుపదములతో క్షీరసీరములవలె కలి
సిపోయినది. పోవుత క్యవహరపుఁదెలుఁగులోనే కాక
గాంధికపుఁ దెలుఁగులోఁగూడ నెడలెగనిపదములు ప్ర
వేశించినవి. రాను రాను ఇంగ్లీషుపదములును జేరినవి.
వానిని సువిమర్శగా లక్షణింపఁ మాపఁబ్రాబత్. “కం.

క్షీతిష్టేచ్చభాష కృత్రిగ | ర్నిత మగునట్లెవ నీభరిత్రిని
దానికొ | మతిరోసి విడువఁగూడదు | సతతము వ్యవహార
హాని సంధిలుకతనకొ" అని అంగీకరించిరి. "తామరస
నేత్రలింగి బంచాలు గారె" అనుదానిలోని, "బం
దా" పారసిపదము "మస్తేదు," హుర్రానినారి, "వహ
వా," "వసందు," "మఖములు" "కాలువ" "జంబు
ఖానా" "బరాబరులు" తరువాయి "పరపు" "అత
ఁపు" "తతిమ్మ," "అత్తరు" "మితాయి" "తరుకు"

"హాతా" "బజారు" "కలము" "కాగితము" "సిరా"
"అంగరఖా" "హోఖు" "రకము" ఒకటి యేమికి నూటికి
15 శబ్దము లిట్టి వగవడుచున్నవి. ఇవన్నియు భావము
రసస్వరూపమునకుఁ దేవలె నను సంకల్పము గలవృత్తికి
అనుకరణీయములు పద మేభాషలోనిదైనను భావము
నూతనమై వికాస మొసంగుపదములచేఁ గూర్పఁబడవల
యును. అందుచేఁ దెలుఁగు శానాభాషలలోనిపదము
లరణము దెచ్చికొని యొకగొప్పరత్నాకరమునలె చె
న్నారచున్నది.

మాతృభాషాప్రకీర్తనము.

[సాహిత్యసరస్వతి. పిల్లారిసెట్టి పంపావతిరావుగారు.]

భా వవిద్యోతితంబు ప్రభాతగీతి
హాయిగాఁ బాడఁ గలను శ్రీవోయుగమున
నమృతబిందులు గుమికూడ, నరయ రాని
లేమిడియె నన్న సతతము పామికొనెడు.
పొట్టకొఱ కయి దాస్యపుంబుద్ధి దవిలి
పొందఁ జాల నధోగతిఁ జిందువాటు
రససముజ్జ్వలగీతవిరావములను
వెల్లి గొలిపి ముదంబును జల్లుచుందు.
పోతనార్యునియమృతపునీత మైన
లేఖనీగమనంబు వ్యాలీభభావ
వీచికల కిక్క యాడుఁ బ్రేరేచు నన్నుఁ
గావ్యతోయధిమృదుతరంగముల మునుఁగ.
లేదు పార్థివ సంపద లేక మైన
ఇంచుకయుఁ బ్రయోజనము సాధించలేను

గాని కల్పనారాజ్యసుఖంబు నందఁ
జేయఁపీయాష కలితస్వర్గీయశక్తి
కలుగుకలమున నతులభాగ్యంబు నాది !
విశ్వహృదయంబు నలరింప నెడల లేదు;
సార్వభౌమపదమున కాళ పడ లేదు;
ఏయమేయనిదో యాయమేయమహిమ
పూవునకుఁ దావి వోలె నపూర్వగీత
మాతృకు సహజ మయ్యె. సుధాప్లుత మగు
గీతమున మాతృభాషాప్రకీర్తనంబుఁ
జేసి, జన్మవాసన భావసీమలందు
నిలువరించెద ! లోక మనిత్య మైన
నగును గాక ! భావగరిమ యమరభావ
భరిత మగునాగీతప్రభావ మమర
భావకలిత మై కళ్యాణపదవి గాంచు !

నాహృదయేశ్వరి.

[కాళూరి వేంకటరామా రావుగారు.]

మంధురమధుమాససాంధ్యసంకలన
మానిసిమణితోడి సుభాషణములు
దుర్భరవియోగవార్ధిని దొర్లి పోయె—
శర్వరీపూర్ణిమాచంద్రిచంద్రికలను
సకియమృదుగాత్రదృఢపరివ్వంగనుఖము
లావిషాదాంధకారమం దంతరించె—
మన్మనోహరిణీస్వచ్ఛమార్ద్రవంపు
అననేందూడృవానందహాసరుచులు
కాలజలధరాచ్ఛాదనగతి నడంగె—
ప్రేయసీసాత్వికామృతప్రేమభావ
ములును, మోహనోద్దీపితమూర్తి నాదు
హృదయకాంచనపత్రముదిగ్రము లగుచు
మఱచిపోవుద మన్నను మఱపు రావు—

* * * *

భయదగర్జితవోషేత, వశయకాల
వాయుసంహతజీమూతకటలియంగు
మించుపోలిక తరుణి కాన్పించి, నాకు
తనమహేనాజ్వలమూర్తిదర్శనము నిడుచు
అధమనరజాతి కేమాత్ర మందరాని
పర్వతోన్నతశిఖరాగ్రభాగములను

దివ్యసిఃహాసనంబున తేజరిలుచు
కొలుపు చేయుచు నుండు నాకోమలాంగి—
సాంధ్యరక్తిను నల్లడ జల్లుకొనగ
వికసితానంతపుష్పవాటికలలోన
నిర్మలానందసౌరభాంచితకథమున
వేడ్క వివ రింపుచుండు నాప్రియశుభాంగి—
నేను శోకాంధకారబంధితుడ నగుచు
కన్నగానక తొట్రిలుగడియలందు
అతివజ్రోత్తిర్మయూమూర్తి యవతరించి
నాకు సన్మార్గదర్శనానంద మొసగు—
అను ? దన నేల? బ్రహ్మాండభాండ
మంతటను విశ్వరూప మై యలరుచుండి
ప్రకృతిలో నైశ్వరుడు నాప్రణమరాజ్య
లక్ష్మి యెల్లడ దోచు సర్వాశ్రయోతె—

* * * *

మావిదిశచిత్రముల్; మావిలాస
భరితకేళీవినోదముల్; ప్రియమీను
సారచంద్రికాకలితవిహారములును;
మామహాకష్టసుఖములు; మాప్రణయపు
కథలు చెప్పిన భారతగాథ లగును.—

మధుపానరక్షణసంఘము.

[తెన్నేటి విశ్వనాథముగారు, ఎమ్. ఏ. బి. యల్.]

మన

పూరియందు మొన్న నొకముఖ్యమైన ముచ్చట జరిగినది. పూరిలో నున్న పెద్ద పెద్ద వారందరు చేరి ఒకసభ సాగించి మధుపానముయొక్క మంచి చెడ్డలను శాస్త్రాధికభావముతో చర్చించి, మధుపానానంతరపు స్తుతమందు ఉన్న కష్టములు గావించి, మధుసేవ మాతృసేవకన్నను ఇహపరములకు తొగ యని సిద్ధాంతిక రించి “శ్రీమధుపానరక్షణసంఘము” అని ఒకసంఘము స్థాపించేరు. లోకప్రభుభావముకొరకున్నా, మానవలోక విజ్ఞానముకొరకున్నా, ఆసభయొక్క చర్య అంతయు పొచురించుట తప్పనిది అని తలచి, నన్ను జరిగిన దంతయు ప్రాప్తమౌచుట ప్రయత్నించితిని. ఆప్రాప్తమైన దానినే ఇప్పుడు మీచదువరులకు స్వచ్ఛమైనవిరూపమున సమర్పించుచున్నాను.

సభాధ్యక్షుని ఎన్నిక.

సభకు లనేకమంది ఉత్సాహములు లయి సమావేశమవగనే మ. రా. శ్రీ శిరాల పేర శాస్త్రీగారు లేచి నన్నుగ ఊరకర్మ గావించినముఖ్యులతో, సిల్కనూటుతో, గుహితర్గతజలధారానినాదముకంటిగొంతుధ్వనితో ఇట్లు చెప్పేరు. “వహేఽనులారా! వనమందరము నేటిదినమున ఇక్కడ సమావేశమగుటకు కారణము మీకు నాకరణత్రయలద్వారా తెలిసియే యున్నదని నమ్మదను. ఇటువంటిముఖ్యసభకు, ఇటువంటిఅవసరసభకు అధ్యక్షులుగా ఎవరిని పెట్టెదమా అని ఆలోచనచేయుచుండగ, ఆదబోయినతీర్థ మెరులైనట్లు, శ్రీచైత్యపూరి వెంటటనాథ శ్రేష్ఠిగారు ఈరోజుననే కరువైల్లూరునుండి ఊరికి తిరిగిదయచేశారు. వీరయొక్క కలమర్యాదాసాంప్రదాయములక, మతపారంపర్యవ్యాపారమధుసాంగత్యసంజనితసద్గుణగణమును, నీరంటకుండ నీటిలో నీడుహంసవలెను, తాము త్రాగక నలుగురిచే త్రాగించు వీరకైసామగ్ధ్యములును, మధుపానపీయములకు వలయు రహస్యసమయ్యలంబుల నొ

డగుర్చుచాక చక్రమును, సాధారణవశిజాలవలె కేవలము సంపల్లాభముమాత్రము చూడక, మధుపానప్రచారమునకై సాటుపడు వీరిమధుభక్తియు, సాధుజనవిరక్తియు, మీ కందరకును ఎరుకయే అనుభవపూర్వకముగ చెప్పుటయందు ఉత్పేక్ష యుండదు. వీరిగౌరవవాసన ఈపట్టణముం దిడుడక మదరాసుమంత్రివర్గమువరకు వ్యాపించుటచే, మొన్న నూతనసంవత్సరపుటరుదుల సంకర్షణయందు “రావుబహద్ర” రసవీరుడు వీరికి లభించినది, మనసభకు అధ్యక్షులుగ ఉండవలసినవారు వీరుగాక మరెవ్వరు లేరనుట నిర్వివాదాంశము; కాబట్టి శ్రీశ్రేష్ఠిగారిని అధ్యక్షకపీఠ మలంకరింపవలె నని కోరుచున్నాను.

అంతట మ॥ రా॥ శ్రీ శ్రీమాన్ పీ. వారిజవాహనస్వామి అచ్యుతగౌర అచ్చుకో ఎం. ఏ. ఎల్. టి. గారు ఆతీర్థానము నామోదించుచు ఇట్లు చెప్పేరు. “న్నేహితులారా! మాది తమిళదేశమై యుండే దైనను ఈదేశతలే చాలకాలముండి ఉండిఉండడముచేత అంధులందు నాకు చాలా అభిప్రాయంగా ఉంది. మీరు ఆలోచనలయందు తాలయాపనం చేసి ఉండండి లేదు. ఈహరివక ఛాయాపతనముఖంవారిభావనలో, వాక్కులులు కారు; కార్యమూలు మీరు. శ్రేష్ఠిగారియొక్క ముఖ్యగుణములను నాప్రియశిష్యులైన శ్రీమాన్ శాస్త్రీలుగారు చెప్పే ఉంది. ఆయన కెప్పిందంతా నిజము శ్రేష్ఠిగారు మొన్న అల్మోరాకొనుటియందు నాతాలూరు వీనెట్లు ఇండికు రిస్పెరికాన్సు ఎత్తుకపోయి, ఎనిడక ఇచ్చివుండారు. అంచేత ఆయనే మనకు ప్రెసిడెంటుగా ఉండకగదా.”

దీనిపై శ్రీమేకటశ్రేష్ఠిగారు పెన్నిమనోహరైవలె తెల్లనైనవంగనామములతో వజ్రపిష్టకృష్ణమృత్తుమెరుగులతో, బంగారుమురుగుపట్టెలమరి పెమ్మలతో, గంజపెట్టినగ్లాసుగోమట్టుపంచలోనుంచి కనబడే

కార్యసమర్థులతో, మాంచెప్పరు లాల్లాడు మధ్యతో, నేలాంబరివాణితో, నగుమొగముతో, నంపత్నాచక మైన కడ మాత్రపు బొజ్జతో, అగ్రత్యక్తపీఠము నధిప నించి, పెండిచేతికరిగిన బల్లమీద పెల్లగానుంచి నభివ లకు మెడవచి బోచేసి ఇట్లు సభ ప్రారంభం చేసెను.

“అర్యులారా! ఈసభయందు అన్ని చదువులు చదివిన అనేకమంది ఉన్నప్పటికినీ, వారల కాదని న న్నెన్నుకున్నందుకున్న, నాయందు మీరు చూపించిన గౌరవమునకున్న ఎంతోకర్తృత్వ తాతూర్వకంగా వందనములు నన్నెన్నుకొనటయందు తమకు మధుపానమునందు గలగౌరవము పెల్లడియగుచున్నది. ఎంతయు సంతోష కారణము. ఎఱెందాఁటికి చూడగా కార్యకర్త మము చాల ఉన్నటులున్నది అందుచేతనే చెప్పవలసిన దంతయు, నాఅంత్యోపన్యాసమున చెప్పెదను. కార్యకర్తమము అరంభింతాము. హరిదాసుల నల్లశ్శ క్రాస్తుల్లగార్ని ప్రార్థనచేయ మని పిలుస్తున్నాను.”

క్రాస్తుల్లగారు లేచి, బాలారణవిస్మరితవచనముల నాల్గువైపుల తిరిప్పుచు, అస్తమయసమయారణ సూర్యునిబహిమాణ మగు కుంకుమబొట్టు నెన్నడుట నూగులాడచుండగ ఇట్లు రాగము తీసి ప్రారంభించెను.

“జయజయ మధుదేవీ, జయ మధురాననా జయజయ : బుధభూజితా, జయనవతీవభ్రాజితా జయ సాధునవసంసేవితా, జయస్త ప్రమస్వగద్రదాయినీ.

ఓం కాంతిః కాంతిః కాంతిః.

అగ్రత్యక్తలు :—పెండిటి తీర్మానమును మ.రా.

శ్రీ.....ఎమ్మె ఎల్లీగారిని ప్రతిపాదించమని పిలుస్తున్నాను.

శ్రీమంత..... గారు చురుగ్గా లేచి కమిషనరీపురాలనుంచి “నల్లి బెడ్డు వి.పెను ఆఫ్ దివాన్” అని చిత్రింపబడినబట్టుచేతియములు తీసి బల్లమీద పరచి బ్రీఫ్ బాగులానుండి రెండునిమిష సేనాలకు దీసి దానిపై నిలవబెట్టి, నేత్రద్వయము నరమోక్షు చేసి, సేనాలకు నమస్కరించి, చిరునవ్వుల నల్లి కులకు ప్రవహింపజేయుచు, చక్కనిగొంతుకతో ఇట్లు ప్రవహించెను.

“అర్యులారా, గుణగ్రహణపారీమలార, ముకవి బుధవిరాజితమై, నానాసదస్య త్తిలకభూషితమై, నిరంతరవధులక్ష్యపదకచులసం నేనాచ్యుతభరితనోవిలాసమై యలరారు యీసభాసరసనదనమందు నిలచి, సకలలోక పుణ్యప్రాగ్భమునకై సంఘస్థాపనము జేయుటకు ప్రతిపాదించగ నాపేరుపైనిలుచున్న తీర్మాన మిట్లు పర్యవచున్నది.

“జగదేశపిఞ్జాప్రభోధమునకును, లోకైకమత సంస్థాపనకున్నూ, దేశైకమత్యముకునుమది కానమునకును, మధువును రక్షించి ప్రోత్సించి మధుపానాసక్తుల హెచ్చరించి, మధుపానసామ్రాజ్యసంస్థాపన జేయుట మనదేశీయులకు ముఖ్య మని ఈసారమహాసభయొక్క ఏకగ్రీవాభిప్రాయము. ఏతదాశయములను కార్యసంధానముగ జేయుటకు “శ్రీమధుపానరక్షణసంఘము” ను స్థాపించడ మైనది.”

మహాజనలారా, కార్యదురంధరులార, అస్మత్సురీలముకంఠమునబరగు కాలహరమునందు ప్రధానముత్తముగ పరిగణింపవలసినయీదినము కడ గుదినము. మనము నేను చేయుచున్న కార్యము స్వరాజ్యగిరాజ్య మను మతిభినిబణకన్న, హిందూమస్త్వముగిస్త్వమునమమ్యకన్న బ్రాహ్మకాబ్రాహ్మణోద్భవగిద్భవమంధ్యప్రాయుత్నములకన్న, సెర్విసుసూర్యులెన్ను- శేషనల్ ఏవోగెన్ను ప్రోత్సేయింకన్న, సత్యాగ్రహదురాగ్రహవెగిచేవాంతములకన్న మనఅభ్యుదయమునకును, మనదేశాభ్యుదయమునకున్న మనఆర్థికనిశ్చలత్వమునకున్న ఆవశ్యకమై యున్నది ఇదివరకే, మనమెంతయు అనవసరమైన ఆహారన యాలగ్యదోషముల గావించియున్నాము. నేటికైనను మనము ఈవిషాదస్థితిపాతాలనునుండి తప్పుకొనుటకు యత్నించుచున్నా మనుట నిశ్చయముగ ననోగర్వమునకు కారణంబు. అప్పుడే వీర్విద్రింపకేంపై వ్రటు, అట్లాగిరిఫాయటటు, ప్రోహిదివన్నటు, త్రప్పీత్రటుబాన్నవ్రటు (తైదేశములటు, ఏవియో ఇలాంటిస్మకానములటు అనేకములు బతులుదేసినవి. ప్రభుభయమున వీటి ఆయు వెంతని మనవారలం ప్రోస్పర్త్యప్తిభావముతో ఊరకొని నేటికి పీకలవైకి ఈసమస్యకేంద్రమును దెచ్చికొనియున్నారు. ఈకేంద్రాధమును నేను వెయ్య

రుతునకలగ భేదించుభారము మనభుజములపై నున్నది. అయితే వికరేయోపనిషత్కాలమునుండి నేటివర కయిన అష్టాదశసహస్రార్బుములనుండియు సర్వజ్ఞానసంపత్తి లకసంనేవితమై ఆసేతుకీతాచలవ్యవస్థయను రమ్యస్థల పూజితమై, దేశంబునకును కాలంబునకున్న వన్నెలవెన్నెల నొడగూర్చినమధుకట నేడట నిషేధయోగ్యులు నేడవరిపారవజేసినవిబుధు లెవ్వరును అమానుకమైన మధుపానావప్తలపై దండెత్తజరు. ఇందులకే లోకనూన్యలైన దేశభిక్షులు “వెనకకు వేరములకు” అనుభూషింప మొదలుపెట్టెనారు. పరమవైదికులై సోమయాజివారోహణయనకు ప్రవర్తించు బ్రాహ్మణోత్తములు ఎవ్వరును మధుపానపుపై జగదమానకు మధువే లేవన్న యజ్ఞంబు లేరీతి సాగగలవు యజ్ఞంబులు సాగకున్న యజ్ఞభూమియైన మనధరతభూమిస్థితి యేమగునోద ? యజ్ఞంబులపావచలవకున్న అస్మద్బ్రాహ్మణులు లేవిధంబున ఇంద్రలోకభోగంబులకు అర్హులగుదు? ఇంద్రలోక మనన రంభామేనకతిలోత్రమాదిఅపసరల సరస విహారములకు అటగట్టు ఇంద్రుండును తదేవతాకాంతా నీకంబును సురాపానమ త్రవిత్తులగుటచేతనే మరలై; వారుండుది ములోకము. అట్లు మురాదేవిసేవకులుగాని వారే వృత్తానుర, రావణాసురాదులెల్లరు. ఆమరులు ఆనగా రాక్షసు లని నేడకాస్త్రపురాణేతిహాసప్రమాణముగ పిలువబడుచున్నారు. అట్టినురలోకమునకు పరితిఫలంబుగ సృజింపబడిన యీభూలోకవాసులు సురావిముఖులయి ఆసురభావ మూనడివ్వితిరేని నా కీభూలోకము వద్దు. కాని మదియదేకీయులు ఇట్టికాస్త్రనిషిద్ధమయి అమానుషమయిన మధుపానవిహారమున కీడుకొనరని నమ్మక మున్నది.

ఇంతయగాక, పరదేశీయులయ్యు, మనమేలు సేంచి మనదొరతనమువారే నాగరికప్రపంచభావముల ననుసరించి, ధర్మసంయుతమైన రాజకీయార్థికవిధానమందు మధువున కిగ్గిసాన మిచ్చి, మధుపానవిముఖులను కార్యాచారముఖులగ నైనజేసి, నానాశాసననిర్మాణములో మధుసేవసేయవీలు కలిగించుచున్నారో, దేశీయులు, దేశాభ్యుదయము వృద్ధయమందుండువారల, దేశీయఅర్థికపరిస్థితి బాగుండవలె నని కోరువా రేతరున

మధువునకు విముఖులయి అనాక్షిణ్యమాని క్రతుభావానలము రగిలించుచున్నారో నా కథము గాకున్నది.

ప్రాచీనలిఖితవాతీయచరిత్రాత్మకమగు నానావిధకార్యములందును, అలంకారరసపోషణార్థము మగువే అగ్రగణ్యముగ నెన్నబడినవిషయము పండితులకు పరిపూర్ణ విదిత మైరియే; దానిగూర్చి, పండితనికేతనమునకు అభ్యుక్తు లయిన బ్రహ్మశ్రీ ముగవానుక రావుచిగారు లిఖించిన స్త్రీభగవత మూలముల ఈసభలోనికవచ్చునపు డుంచితముండిరి. అష్టాంగయోగధారణను జేసి సమాధిజొంది నిశ్చలమైనపరమగతి యందు మనంబు జొనిపి, చైతన్యవినలె, కలీరదాసునివలె, సూరిదాసునలె, త్యాగరాజునలె, నిర్గుణబ్రహ్మ పరంబున కైవల్యంబుగాంచుటకు మధువే యవసరమౌదుమని గ్రహించి తత్త్వజ్ఞులుగు మతాధిపతులును, హిందుదేవాలయోద్ధరణసంఘసన్మాన్యలను మధువు ననేకవిధముల బోషించుచున్నారు. ఆధునికనాగరికత గలపెళ్ళి మసామృద్యములందును వై నుడవారిచిన యానిజబును గ్రహించియే, దేశకాలపాత్రవిచక్షణల నతిగ్రహించి భ్రాతృభావముతో పెంపిల్ల గట్టి మధుపానమును మర్త్యలోకమునందు ఆచర్యముగ జేయుచు భావికాల పుష్కరలక్ష్మణులకు సత్పితృముగట్టుచున్నాడు.

కావున మీవంటిముఖులకు, మీవంటి అనుభవకాలలకు, నే నెచ్చుగ చెప్ప నక్కర లేదు. కాన ఏకగ్రీరముగ, ఉత్సాహపూరితముగ కరతాళధ్వానసహితముగ భక్తిప్రధానమనస్సుభవానుకూలరాగాయణనే త్రిసహస్ర సంయతముగ ఆమోదించి, మధుసేవయు మాతృసేవయు, చేయుదు రని నిండునమ్మకముతో వనరాసీనుడ నగుచున్నాను. (కరతాళధ్వానము - బాగుబాగు, హేమహేయ- బూట్టిపుల్ - అని కేకలు)

అభ్యుత్థులు:—సుగుణాలవాలములారా!

ఈతిర్మానము నామోదించుటకు మనపురమునకు భూషణమైన శ్రీయంత డాక్టరు ఇందీర్, ఎం. ఏ. ఎం. బి. ఎస్. ఎల్. ఆర్. సి. పి. ఎఫ్. ఆకా. సి. ఎస్. గారిని ఇప్పడు పిలుస్తున్నాను.

అంతలో డాక్టరు ఇందీర్ గారు, ఆకర్షణాత్మకమైన రెండుమీసంబులను రెండుకరంబులతో చటుక్కున

నది, ఉట్టిపడుచున్న కనుదోయితో, వధురధుర సంభావనావాసన లూరించుచున్న ఓత్తవ్వకనుతో, పొటకరించిన బొజ్జవై పిటపిటలాడుచున్న వెట్టకోటు జేబులోనుండి బంగారువాచీ తీసి బల్లమీద నెదురుగ నుంచినాని, కుడిజేబులోనుండి ముప్పాసాపిల్ల గల గాజుపెట్టెదీసి, ఎడమజేబులోనుండి వైసుసాపిల్లగల మైకాపెట్టెదీసి చూపగుల కెదురుగా నుంచి గుట్టమై స్వశోభ్యోర్ణశ్రుతమై, చార్మిన్స్ ప్రాంతంగా వాహినీవలె పీనులనిచ్చెనని తెలియిత్తుంగున మాటలాడిరి.

న్నేహితులారా! సత్యాన్వేషణలార,

ప్రస్తుతసమయమున, లోకమున అసత్యదేవీపూజ రోజురోజునకు పెరుగుచు మోజుగనడుచుచున్నది సత్యదేవత బ్రహ్మవలెనే పూజ లేక బూజు గనచున్నది. ఇట్టిసమయమందు లోకాభిప్రాయప్రవాహమునకు ఎదురిది సత్యాన్వేషణలై సత్యదేవతయొక్క సద్వ్యజును కరంబుల ఒట్టి బహిరంగముగ మనసుకొలది మాటలాడి మానవోద్ధానము జేయ సవకట్టినమీక దరకును కృతజ్ఞతాపూర్వకముగ వందనము లర్పించుచున్నాను. మీసాహసము మెచ్చుకొనుచున్నాను. ప్రాపంచికసీతిహీనారము వధుసేవ యంతయు ఖ్యమో శాస్త్రులుగారు చెప్పియున్నారు. వారు చెప్పిన దంతయు ఎంతయు నిజము వధుపానభండనలు మునిగి లేలవాచాలతాప్రవాహ ప్రాధరసంబులు నాసామ్యుల గావు. తత్త్వధర్మమున పూర్వమున కీర్తిస్తుబుద్ధుడు మొదలగు సన్యాసులు సత్యాన్వేషణ మెట్లు జేసితిరో అట్లులే నేనును నావృత్తి ధర్మమున, దూషణములకు జడియక, స్తుతిభూషణముల కానించక సత్యోభసమే జన్మసాఫల్య మని యెంచిన వాడను. కావున మీ రందరును పక్షపాతబుద్ధి విడనాడి సీతివేత్తల మని సంఘప్రాణముల దినివేయువారలయొక్క ప్రాణహాన్యకవోగుంధనల నొక్కమారు మరచి, నే జెప్పుముడుమక్కలను వివలయును.

నాచిన్మతమందును ఇంచుమించుగ ఇప్పటితీరుననే అసత్యదేవీపూజ జరుగుచుండెను. అప్పుడును సీతివేత్తల మని చెప్పి ధనాపహరణమునకై బహిష్కార సంఘముల స్థాపించవలయు ననువా రుండేవారు; అప్పు

డును శాస్త్రజ్ఞుల మని జెప్పుచు మూఢత్వము ప్రచురించునైన్దిట్లు లుండేవారు. వీరివనములకు వంచించబడిన ముసలమృతవంటివారు ప్రతియింట నుండేవారు. చిన్న వారియొక్క శాస్త్రభావము జంపుచు, అశాస్త్రీయ మైట్టిము ఆశయోధనము లై నట్టివియు మూఢభావవ్యాసవచనబాలు, చెన్నపట్టుచుట్టుముట్టిన కూమునది వలె యుగకులద నోభావములచుట్టును ఆవరించియుండెను ఇటువంటిసమయమునకు ఒకనాడు నాకాలేదీకి నేనపోవునప్పుడు కేటూర్గ, బ్రహ్మోదయము దిగమ్రుగునంతటికి ఆక్షునులతో భవిష్యప్రాణభిన్నులకెరముల పగులగొట్టిన ప్రవహించు రక్తపురంగనువంటి ఎరువుదనముతో “బ్రాగుడు తప్పు” అని ముమ్మారు చుద్రించి ప్రకటన జూగితిని. తన్నైవనో ఇంత పెద్దక్షురములతో చెప్పవలసింతఅగత్య మే మని సందేహము గూడ జనించెను. నేను లోపునకు పోవుననికి దీని నిజము ఎరిశోధించవలె నని కతూహలము పుట్టెను. తక్షణము హాస్యపటస్టోతనకు జోయి ఒకసీసాపుచ్చుకొని కారుకు విప్పి త్రాగితిని. త్రాగినపిమ్మట కులాసాగా ఉండెను గాని ఏవిధ మయినవంతయు జరుగ లేదు. అందున్న తప్పేమియో తెలియలేదు. తిరిగినచ్చుననికి కాలేదీ లైబ్రరీయందు “నెన్నరు ద్రింకు” అని ఏదో ఛార్టు కనిపించెను. ఇ దేమని తిన్నగ హైజిక్ ప్రార్థనరుదగ్గరకు బోయి, నిజము గ్రహించవలె నని కతూహలముగ నన్నది. కొంతఆల్కహోలు ఇచ్చుని అడిగితిని. ఆయన, గురుబ్రహ్మజ్ఞుడు, చెదిదగ్గరకువంగి “జరివాడా ఆఛార్తులకు ఆ అనందస్థనీతివేత్తలను ఎన్నడూ నమ్మకు” అని చెప్పెను. అయినచో ఆ అసత్యములనేల సత్యపరిశోధనే ముఖ్యము జేసికొనిన కళాకాలయండే ప్రచురించుచుంటిరి? అని ప్రశ్నించితిని. ‘అనియేదానిమోస్తరు’ అని ఆయన జవాబుచెప్పెను. అట్లై నేను మూడున్నరకపుస్తకాల ఆల్కహోలు తక్షణమే రిసెప్షన్ బరేటరీ లోనికి తీసుకపోయి ఎనలైజు చేసితిని. అట్లు చేయగ పంచదార, మొలాసెను, బ్రీటూరీటు, హైడ్రోజిక్ ఆక్సజిక్ కార్బను అయినవి కెమికలుగాకలిసిన ట్లయితే ఆల్కహోలు ఛార్మగు నని నిర్ధారణ జేసికొంటిని.

అహా ! మూఢాచార్యులబలిమివలన ఇట్టి ఆరోగ్యప్రదాయిని యైనువస్తువును నరలోకవాసులు నాశముచేయు నుండిచివారగదా యని విస్మయనిపించు లొక్కమారు నాహృదయము భేదింపజొచ్చెను. అల్పహేలునందు గలపదార్థముల పేర్కొనియుంటినిగా! వాటిగుణగుణములను పరిశోధింతము ౧ పంచదార: దీని యందు గలదోష మేమి? పంచదార ప్రక్రియభర్తయుగ తమలో లేనిఫలజాతులు లేవు అయినను ఆఫలముల నన్నింటిని నడవననని బాతములకలె భుజించుచున్నాము. పనికిరానివియులందు పంచదారపనికిరాని హెచ్చగు మున్నది ప్రాప్తించి యెరుగు తొలగియిటుకు పోరా గికులు ఇత్యసాగమును కల్పించియే యున్నాడు మరి పంచదార పాపమున చెప్పినప్రకారము నాకుంటు బడలేదు

(౨) మెలానెనుజీటుంటు — అనపదార్థములం దోషము కలదు ? మహానిదులారా ! ఈకర్మక్షేత్ర మై భరతభూమియొక్క ఘనతమ కారకు లైకలుపి తుంగవు లెల్లయు ఇట్టిందములాదుల భుజించెదవారు కారా ? తిరిగి ఏనాడు మరల మనఆహారము ఇట్టిదవ్య మైననున్నంతో గూడియుండ నో ఆనాడు మనదేశ మనకు మరల స్వాస్థ్యత్యాగము — డొక్కతము — స్వాస్థ్య రాజ్యము చేకూరును.

(౩) ఇది గాక ఆల్కుహోలునం దేమి కలవు ? ఆక్సిజన్. హైడ్రోజన్, కాబ్బును మానవదేహము యొక్క కెమికల్ ఫాస్ఫేటస్ మాచినట్లయిన ఆక్సిజన్ 66% కాబ్బును 18% హైడ్రోజన్ 10% ఉన్నట్లు శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ధారణచేసియున్నారు. ఈమూడున్న నైజమైన అపాశ్శకు తక్కువ అయిన యెడల దేహము చెడు నని వేరే చెప్పద మేల ? ఇది యిట్లుండగా వీటిగుణములు పరిశీలింతము. ఆక్సిజన్ అనగా ప్రాణవాయువు. ప్రాణవాయువు లేనిచో ప్రాణి నశించు నని మీ రెరిగినదే. నరకలోకమునం దనే కమైనజబ్బులు కలుగుటకు, హిందూదేశమునం స్త్రీలు మెంటాలిటీ అను మనోబాధ్యమునకు కారణము ఈప్రాణవాయువు వలయునంతగ మనర క్తసాళమునందును హృ

దయమందును వాయుకోశములద్వార ప్రవహించకపో వుటయే అని ఎక్కసరిమెంటల్ రీసెర్చలన సిద్ధాంతికిం పబడినది. (వైజీ-హిందూ మెడికల్ జర్నల్ 42 వ భాగము) అందుచేతనే యిప్పుడు పాశ్చాత్యులు ఆక్సి జన్ ట్రీటుమెంటు అను ఒకచికిత్సానిధానము గనిపె ట్టియున్నారు. ఆక్సిజన్ తరువాత ఆహారించవలసినది హైడ్రోజను. హైడ్రోజను ఉండి ఆక్సిజన్ తో స్నేహముచేసి కలియవన్న యెడల లోక ముండియు లేకుండుటయే నీరు ప్రాణానికి ఎంతఅవర మో, గంగను నిరాకరించి సాగ్యత యెన్ని పాట్లుపడెనో మీరు తెలి సింపంగతియే స్నేహితులారా, మీరుంటి వస్తుశాస్త్ర జ్ఞులకు హెచ్చుగా చెప్ప నక్కర లేదు. ఇది గాక ఆల్కు హోలునం దున్నది కాబ్బును. కాబ్బును మీదేహమును నిద్రా జాగ్రద్వాస్థానివత్తణ లేకుండగ సకలములందు జరు గుచున్న కేటాబలిజం, ఏనాబలిజం, అను జీవనిర్మాణ కార్యక్రమమున కాధారము గాని వేరుకాదు. ప్రాణి ప్రియలారా ! వింటిరా ! ఇటువంటి సద్గుణసంభూత ప్రాకృతవిస్ఫురితదోష రాహిత్యవస్తువువై ప్రోటైన్ టెంట్లు వై మధ్యకాలమున క త్రికట్టిన కాఫలిక్కులవలె వాడ్లుల వై ప్రోక్టోబ్యూలవలె శక్తిధానమని జంపిన వరుసవలె ఇక్కామందు సత్వావత్వవిజ్ఞానరహితులైన కొందరు, ఏమిటో ఏకానమి ఇంచుకైన యెరుగని కించిజ్ఞులగు మరొకందరితో కలిసి సర్వభోజ్యపదార్థములందును ఉన్న ప్రకృతిపదార్థములవై కత్తికట్టినారు. ఇట్టివడం గుమానిసీపిండులవలన లోకము వెలవెలపోవుచున్నది. తెలివితక్కువ అగుచున్నది. ఆకలి హెచ్చుచున్నది. నుబు తక్కువ అగుచున్నది. మూఢత్వ మెచ్చగు చున్నది.

ఒహో కార్మిక స్నేహితులారా ! మనదేశముడు కష్టపడినగాని జీవనాధారములేదు. సూర్యోదయము మొదలుకొని సూర్యాస్తమయమువరకు ఆలబిడ్డల నింటి కడ విడిచి దూరక్షేత్రములందు కూలినాటి జీయుటకు బోయి చెమటూడ్చి నిరాహారలయ భూస్వాముల భూషణమాషణముల కొరతేరిగ దేహమానములను బలిజేసి అల సినాలని దీపముల తెట్టువేళకు మూర్ఖులెంద నున్నప్రాణమును తెప్పరిల్లగ జేయుకత్తికల దెద్ది, మతోద్ధీపకు

అధ్యక్షుడు:- సురసేనకులారా! సభ్యులారా! ఈ తీర్మానమును ఓట్లుకు పెట్టుచున్నాను. ఫర్- అందరు. ఎగ్జెక్టు- నక. అంగీకృత మైనది. మరియు రెండవతీర్మానమును పరిశీలించుటకు బ్రహ్మశ్రీ పృథమపాటి శ్రీధరదాసుకవితలకాలంకాదలవారిని ఇప్పుడు పిలుస్తున్నాను.

అ.తలో చక్కగాదువ్వోముగురునిగనిగలతో వేసివేలుముడివేడ్లతో, ముచ్చటగా తియ్యగుమ్మడిపండువంటిబాజ్జీకింద దోపినకుచ్చెలమడపుబెడంగుతో, మత్తకేంద్రమధ్యసమానమగు నెన్నడుమున జుట్టిన జల్తరు పట్టురుమూల రుచులతో పేరేత్తుకపీతజంబులకున్నైన విస్తీర్ణ భుజవత్సోజ్జ్వలంబులకదలికలతో, వానివై నూగాడెబుంగరుహారస్పృహలతో రెండుకరంబులముంజేతుల గణగణలాడుచున్న వానానేకకవితా సంగరరంగవిజయద్రభావహేమకంకణంబులతోగంగాబ్రహ్మపుత్రాసంగమసమయసంజనితధ్వనిప్రమాణమగు కంఠస్వంబుతో, వామహస్తంబున కొత్తగ అనకాపల్లి యందు కవిత్యవటుత్వమునకు కానుకగా గొన్నచక్కని కాంతులవెండితోచేయబడిన చేతికర్రతో, కుడికాలనున్న గంపవెండేరము అప్పటప్పటవిడల్పుకొనుచు మాటిమాటికి పదములు ముందునకు వెనుకకు వేయుచు, లేనవ్వు సభామందిరమున నలువంకల వెదజల్లుచు శ్రీధరదాసుగారి రెత్తరంగున గొంతెత్తి చెప్పిరి.

“అస్మత్ప్రతిపాదితం బగుతీర్మాన మివ్వినంబున- మధుమావణం జీనర్షచాగ్రతలు వాఙ్మయకళంకములు గావున అతైరంగుననున్న చాగ్రతల నన్నింటిని ఆంధ్రీవాఙ్మయమునందు సవరించవలెను. అవ్వధమున సవరింపని పుస్తకంబుల నచ్చువేయం జనదు. వికరీయింపం జనదు. చదువం జనదు. తీర్మానమునకు వ్యతిరేకులు శిక్షార్హులు. ఆధునికరసపుంజములారా! నవోదయభావలారా! అవలో రాత్రవిచక్షణాతీతసురసేనైకసంజనితమ త్రచిత్తప్రణ్యులై గణ్యతగాంచినకాన్పుల్లవాయన్ను, చతురాననస్పృశితజంబూర్వీకపరహస్య సత్యాన్వేషణయశోవిభూషణులై, కాన్త్రుజ్ఞ ముతిహేషణులై వెలయు ఇందీరకృతైవ్యశోమణి గారును, యీవసంతకాలకుసుమితకుసుమసువాసలతో, ఈసాయంకాలవృద్ధారణమూర్త్యవిభాభాసురంజిత

మోముదమ్యులతో వెలయు నీపభాసరమ్మున నిలిచి ఉపన్యాసపుష్పంజలి నర్పింపంగ నందుకొనుభాగ్యము ఏమని వర్ణింతును?

పుష్పంబులయందు సన్నపూజాజంబులై, ఫలంబులయందు పదిమూరులేకుల మువళ్ల లేఖులై, నీరంబులయందు గంగాజలంబుంబులై, రాజులందు రామచంగురింబులై సున్నితంబై, నిర్మలంబై, నిష్కలంకంబై, వేదాంతునిహృదయుమలై సర్వమిభ్యప్రమాణంబై, న్యాయవాది మనంబుపగిది న్యాయేతరపధావలంబువై, వైద్యునిడెందంబులైరంగున అనారోగ్యప్రచారప్రధానమై, అయ్యనారులఅలావనంబుపగిది కూపస్థమందూకభావముఖ్యమై, మానధనునిచరిత్రంబుపగిది నిష్కల్మషచిత్రకళారూపి తంబై, ఇట్లు వివిధసమయంబుల వివిధసమల బరగుచుండు పుయొక్క మాన్యచరితంబు పొగడుపుణ్యంబు కలిగిన మీరలున్ను, నేడున్న సర్వాంతరంగుండైన ఆశ్రీరంగ వాసునికదా ఎన్నుకొనవలెను.

గిరిగిరి జోడుగ త్రిప్పికబొంగరంబుపగిది శిరోతర్కాగంబు తిరుగుచుండ, తిరుగుచున్న శిరంబును సరకలోకసంబంధంబులనుండి విడిపింపుచున్నదయంబు పెద్దనగుచుండ, వెచ్చనైనచూదయంబు వేమూరు కరవల్లకములనూరార్చునునంబుతన్మయత్వ మొందుచుండ, తన్మయత్వ మొందినచునంబుతో జగమెల్ల జంపించినట్లు కన్పట్టుచుండ, జగంబునందలిజను తెల్లరు నమనసనిశాటికత్వంబులపగిది మిలమిలలాడుచుగన్నట్లు, ఎక్కువైనమత్కుర నొక్కమారు ప్రక్కనున్న నిమ్మవంబగు కొక్కాయమెరుంగులగిమ్మటమ్మలాడి కాంతయొడ గుక్కుచేయక త్రాగుమోషికగూర్చియు, నెలకొకసారి లాడ్జియందు విందులారగించుసమయంబున మనప్రియమిత్రబృందములో నివారగు కొందరు, త్రాగిననీనాను త్రాగిత్రాగకయు, తిన్న ఫలాహారములను తినీ తినకయు, అడిసమాటను అడి అడకయు, పాడిసమాటల పాడిపాడకయు, పలుకరించిన పలుకరింపుల పలుకరింపి పలుకరింపకయు, బిడ్డలుగొట్టి నసోడాబుడ్లను చూచిమాడకయు, మరొక్కణ్ణాను మరొక్కణ్ణాను అని రకరకములబొమ్మల పృతిఫరించు విడే శక్సటికప్రవాహముకంటిమధురాజంబుల త్రాగిత్రాగకయ ప్రక్కవార లదిలాగిలాగుకొనకయు, తననోరని భృ

మించి యీప్రక్కనున్న సోదరునితోటిలో గ్లాసు సోసీ పోయకయు రెండవప్రక్కనున్న వారిమూతి తుడిచివేయకయు, అర్థిజియను నూతిలోనుండి వహ్యజంపలే వాల్చి మూలకునుండివచ్చు గంతోషతిరంగముల సంగీతశబ్దరూపంబున గావించిగానించకయు, కరంబుల నావన్నెల పియని పెంపేనుసీసాను గట్టిగ కాగలించి కాగలించకయు, అంతలో పెద్దమనిషి యనిపించుకొను మరొక సోదరుండు వచ్చిన అనిసాతోపాటు బల్లకింద దూరి పక పకవీసవ్వకయు నిగ్గుయానందకండలితమగు డెండతములతో అర్ధరాత్రీయవరకు నిశ్చేషసంతోషపూరితంబులైనతమాసాలపోషణపొంది, మధునేపకులు గానిసాపాట్మలైనసోదరులు గృహంబులకు జన్మపిమ్మట తమ్ము ఇంతికిగువేళయైన దని బంట్రోతు మందలింప ఆహాహా! యని లేచి, వై కెతనినైన కాగిపింగులతో, విడిపోయి నేలెదురున్న నెట్లెలతో, బొత్తాయిలు తప్పిపోయిన ప్రితుకాలల్లతో, మధుచిహ్నుములుగల డ్రెస్సువర్షులతో, జారినమేజోళ్ళతో, దిగజారిన పెంట్లాయిలతో, నేర్పుకోటు బొత్తాయిలు పెట్టినకోటుల ఎగుడుదిగుళ్ళతో, పెంటరాపుగాలిలిటీ యనుసూత్రీయ కెప్పినమూట న్నుత్తిట్టలాడునడకలతో కడకు ఇండ్ల జేరునపుడు ధూరి ధూసరితకత్త్రధారలగుసోదరులగుచ్చియు, గ్లాసునందు సరసరనునబోయి అందుపొత్తిధరించు శ్వేతచాయ, కృష్ణవాయాదులగు చిత్రకళాసంజనిత కవితృపటుత్వరూపాత్వములగుచ్చియు నోదూర నవులార వర్ణించుపయస్థంబు లియ్యచి గావు. అయినను పొరలనీటిలోని కమలంబులభంగి నిత్యంబును త్రవనవాహినీయహిమంబు అమాంబునో రహస్యంబుగనో అనుభవించు ఆనందమావాహితాగ్నులుగాన నే నెదుర్క చెప్ప నక్కర లేదు. నాట్యముల కల్పించి, కవిత్యము లూరించి, గానగనము నుద్భవించజేసి, కళాచయంబు గలుగజేసి, నగలోకము నురలోకముగ జేయుమధువు సర్వాకస్థలయందును సన్మానితంబని నావరితివారు మీవంటిగుణాధిపతులకు చెప్పవలెనా? కావున జేతద్రోహముయి, మానవస్పృహయ దూరమై, కళావిహితమై, భోగవిమతిమై, అబ్బులు కొందరు తమకు లేదను తామసంబుచేతనో, కాక పిమ్మట రసాంతగత పరిణాసాస్పృహనభాగ్య మెల్లరి కారణంబుచే

తనో, కవుల ధగ్గుంబువీ, గులూలులకు కంటకంబుల తగిలించినీతి వాగ్మయపుష్పంబులకు ముగాపానమాన నిధూనాన్త బుగంబు కంటకపువ్వువారికలను గొన్ని వ్రాసియున్న వారు అబ్బుగి నూనాధూయ్యులయిన వ్రాతల సరసవలయును నగి నేను నేర్చు రదియింపవలెనా? కాక, భావికాలయందు అట్టి కంటకంబులకు కంటకంబులైయు యింటిపెట్టు వాటను గాదని మోహుటను లేక గట్టిగ జెప్పవలయునా? కావున, రసోన్మత్త ప్రేమ సోదరులారా! మీ కాలంబు వారియింపక, మధునేపయాదిజేవులసేన యనియు, మధుసూసు సాయరస మనియు మధుసూయ్యత్వము కవితా వారణంబులయి, మధువాసన సంసారవిచారభజనంబులయి, మధుసోపానా వాగరికతావిధాన మనియు, విమలంబుగ విన్నవించి కలకాలంబు నభయతారణకలె మీరు మధుపూజకులై వర్ణియదరుగాక యని అభీష్టమింది విమలంబులయ్యాను.

అధ్యక్షులు:- సోదరమధునేపకులారా, గుణిగ్యా నమువోటులైయున్నాను. ఫర్ అందరు ఎ నెనట్లు-ననో.

సోదరులారా! సభ జనుప్రదముగ జరిగింది.

అ త సభాభూతుండి ఒకరు "అయ్యో నేను కొంచెము చెప్పవలెన చెప్పగిమ్మనా?" అని అధ్యక్షులపై పిమ్మట, ఒకరు చామనచామరదీరును మోగి గనూటునందు బెట్టిచారు, కళ్ళకోరువారు, కొంచెమయిటయిందు వాటనునగు ముగ్ధమాటయులవారు లేచి యిట్లు జెప్పిరి. "సోదరులారా! నాజన్మము ధగ్గమైంది. నాజీవనంబు పాధకంబై నది. చిచ్చు నాటినుండి నాతలంపులుకై లాసపొవ్వకెక్కినీ తమలు కీర్తియు పాతాళ సమానములు. అట్టివన్న నాతలంబులమేరకు రసవాహినీ తరంగములపెట్టి చింతిత్తలాసకెఖరంబులకు జేర్చు పుణ్యము మీకు గల్గింది. మునులైన మాతలివండుగిల ముసలివనంబుల వినియు, పొట్టచీల్చిన అక్షరములులేని మాతయ్యవారుల ప్రలాపంబుల వినియు, డబ్బుకై వ్రాసెము కొందరువొంగవైచియుల వ్రాకలజదివియు, మూఢత్వమున నోలలాడు సంఘాభిప్రాయమునకు పెరచియు ఇన్నినాల్గి నాయుద్వరంబు మధుజేపిస్పృహయంబునకు దూరంబుగ జేసితి. నేటికి నాపూర్వపుణ్యము

ఫలింప యీ సభా సరస్సునందు రుమలూరించి విహరించు
మీమంట్రి రాజహంసల సత్సంగత్యము గలిగినది. కావున
నన్న మీ సంగతునందు జేర్చుకోవలయు నని ప్రార్థిం
చుచున్నాను."

ఇంచీకర్ దాసు. "పోదరా! యీయవనదు
యీపురమునకు, యీ కాలమునకును భూషణంబు. ఆజీ
ముజ్యము.

అగ్యక్షులు:- స్నేహితమాతమలార! నేటిసభ
జయప్రదంగాజరిగినది. మరి నే చెప్పవలసిన దేనియులేదు.

వణిజుల పోషించి, దేశముఅధికస్థితి బాగుచేసి, సకల
కళాపోషణంబుగావించు మీమంట్రి మహాసత్తులకు
కష్టమేమి? - మరి మనసంఘమును స్థాపించవలెను.

అగ్యక్షులు:- కాస్తులుగారు ఏమేల్చిఎల్. ఆ
పాఠ్యక్షులు:- వేరికాస్త్రిగారు కోశాధిపతి:- వేంక
టనాథ శ్రేష్ఠిగారు; రాజపోషకులు-జిల్లామందుగలజ
మిందారులందరును; పోషకులు-వణిజులు, బాలర్లు, మే
దర్లు, మెసానికునోదర్లు; చుదాదారులు- మధ్యప్రగోరు
చారందరు కావచ్చును. మరి నేటిసభ సరి."

చెల్లెలా!

[కొడవంటి బ్రహ్మజీరావుగారు.]

స్నేహమీపథలి నెపుడు నెగడ మాకు
దుఃఖ మది మది కత్వంతదూర మగును;
మఱపురానిసేగుమోము నరసినంత
చింతలు దొలంగి మది కెంతో శాంతి యొదవు
సంతతానంతసామ్రాజ్యసాగ్వభౌను
ఇదవి నొడఁగూర్పుభవదీయభవ్యలలిత
మధురవచనాశి:-

చూచి సంతసించుగ నైన నులుపు లేదు
మాహృదయపరితాపంబు మానుభంగి
మఱి కనంగరాదు నిన్ను నేమాడ్కిఁ గాని.
వంతఁ గుందెపమాయాత్మ లింతసంత
సింహుగా నిఁ కేవాటికిఁ జేసె దీవు?
చెల్లెలా! నీవియోగంపుజితచేత
ధరణీనర్వయ్యు తిమిరసంభరిత మయ్యె.

* * * *

అక్కటా మందభాగ్యు
లము గడచు ని న్నాసి దుఃఖమున మున్ది
పాడుతనువు భరింపఁగా వలసె మాకు.

రమణఁ దనరెఘస్త్రియండలమున కెల్లఁ
బ్రబలత్వ మ్మా జీవితకథ ము నడపి
నట్టి నీనిర్మలాత్మకు నచ్యుతుండు
కూర్చి నిత్యశాంతిని సమకూర్చుఁ గాత!

* * * *
నేను నీ వెంతో దర్శన సలిచినావు

ఆంధ్రకవితాపితామహుడు.

[శ్రీరంగము శ్రీనివాసరావుగారు.]

నీయఖండపృతిభ విరిసి ఘ
నీధవించి తుఱుంగలించెడు
మధువు లొలికినమంజుకవితల
మనుచరిత్రమున.

ఆదినమ్మన కృష్ణరాయధ
రాధిపునిపేరోలగమ్మన
త్వత్కవిత్వరససృవంతిని
ధారకట్టినది.

మృదుమధురగానధ్వనుల విని
కృష్ణసర్పము లవత మొందిన
విధము లపు డటచున్నవండిత
హృదయములఁ దోఁచె.

పారవశ్యముచేత కడుసం
భ్రమము గదురగ కృష్ణరాయలు
తనకుఁ దానై నీమృదులపా
దము సమీపించె.

అపుడు వెలిగెను నీమపాదము
సందునుండి జనించి సభలో
గండపెండేరపుసమజ్జ్వల
కాంతిపూరముల!

నారవము గని గరువముం గని
పారవశ్యముఁ జెంది యాశీ
ర్థ్యమలతో శ్రీకృష్ణరాయని
ధన్యుఁ జేసెతివి!

* * *

ఏండ్లు పూండ్లును నాఁడు మొదలు గ
తించెఁగాని భవద్యతస్సులు
నేటివఱకు శరత్సుధాకర
నిర్మలతఁ దాల్చు!

నీవు నాటినతోటలోపల
చేవతఱగనిపూవుగుత్తులు
నేటివఱకును తేటవలపులు
నింపెడిని దెసల!

జీవచిత్రకళారహస్యము
చిందువార్చిననీకవిత్వము
చిత్రకారులచేతఁ గలకుం
చియల లేపినది.

తెలుఁగుకవనపుతీరుతీయము
నిలిచి వెలుఁగుట కొకమొఱుంగును
చిలికి చుక్కలనడుమమింటను
కులుకుచున్నావు.

దృఢానురాగము.

[కేతివరపు మేకటశాస్త్రి గారు.]

గీ. వయసునను రూపమునఁ బ్రాభవమున వఱియు
ధనమునను గల్లననురాగము నశించు,
సహజమై నిర్మమి త్రమై సంభవించు
రాగ మతిదృఢ మగు నశ్వరంబు గాదు.

నరసాంబ బ్రాహ్మణబాలిక. సుగుణవతి. బుద్ధి
మతి సంసారిణి కుండలలసినచక్కఁదనము గలది పల్లె
టూరుబాలిక యగుటచేతను, కరుపేద దగటచేతను
జనువుకొన నవకాళము లేని దయ్యెను. ఆకారణమున
నామెకు విద్యాగంధము లేఁపోయినను జాలినతనివేక
సంపద గలదు. ఆమెకుఁ బిన్నతనమునుండియు నాటసా
టలకంటెఁ బురాణశ్రవణాన క్తి యధికపిఱుము. పది
వత్సరములవయసునాఁటి కామె భారతభాగవతరామా
యణాదులందరికథలన్నియు ననగ్గతముగాఁ దా గ్ర
హించి యుండుటయేకాక తనయాడుజోడు బాలికల
కు వాని నన్నింటిని జెప్పు సమర్థురాలయి యుండెను.
బాలికల కలంకారముల దధికపేరై యుండుట సహ
జము కదా? ఆయూరి ధనికబాలికలు పలువిధముగ
నలంకరించుకొని తనతో నాఁడుకొనవచ్చుచుండిరి. వా
రినిచూచి తనకు నట్టియలంకారములు గావలె నని కోరి
తల్లిదండ్రుల బాధించుట బాలికల నైజము. కాని నర
సాంబమాత్రం వట్లు చేయలేదు. తనకున్న పూర్వ
వస్తువుననే సంతోషముతోఁ దాల్చి యాడుకొనఁచుండె
డిది. అట్లయ్యెను “సరిసిజమనువిధింజైవలేనాపిరమ్య”
యనునట్లామె కదియే శోభాదాయక మగుచుండెను.
సహజసౌందర్యమున కలంకారములు గావలయునా?

ఆబాలిక యాటలకయి పొరుగుండలకుఁ బోవునది
కాదు. పోవ నవకాళము కలది కాదు. ఆమె కయిదుగురు
సోదరులు. అందు ముగ్గురు పెద్దవారు. ఇరువురు చిన్న
వారు. తల్లిదండ్రుల కామె యొక్కతయే యాఁడుపిల్ల.
తక్కినవారి రందఱును మగవారు. ఆకారణమున నరసాం
బ తల్లికి గృహకృత్యములందు సుతతము తోడ్పడవలసి
యగుండుటయేకాక తనతమ్ముల నెరుకొని యాడింపవల

సిసభారముగూడ నామెయే భరింపవలసివచ్చెను. ఇట్టి
యామె కాట లాడ నవకాళ మెక్కడ. ఊరిలోనిబాలి
కలందఱును నరసాంబ సధికముగాఁ జేసిమించియుండు
టచే నామె వచ్చుచుండునాట లాడ మాని యామెకై
పత్రిక్షించుచుండురు. ఎప్పుడైనను నరసాంబ జన్మపడి
కాని, గృహకృత్యములఁజ్ఞంధమువలనఁ గాని యాటలకు
రానిచో నాబాలిక లందఱును గాలుగాలిస పిల్లులకలె
నామెచుట్టును దిరుగుచుండులేకాని యాడుకొనఁజోవు
వారు కారు. నైగికముగా నోకప్పుకు రోగి మంతురించి
యామె మృచముపట్టెను అప్పు డాబాలిక లామె మం
చముచుట్టును జేరి యుపచారము లొనర్చుచు నామెవల
నఁ గథలు పాటలు చెప్పించుకొని యిఁటి కరుగుచుం
డువారు అఁతినుకాని నరసాంబ లేకుండ వారాట
లాడ మొనసినవారు కారు. వఱియు నామె గృహకృ
త్యనిమగ్నయై క్రిందింప నవకాళము లేనిచో నాబాలిక
లామెకు గృహకృత్యములందుఁ దోడుపడి త్వరగాఁ
బలులు మగించి యామె నాటలకుఁ దీసికొనిపోవుమం
డిరి. ఆబాలికల నింతగా నాకర్షించివచ్చి, నరసాంబనగ్గు
ణములును నానాధికభాగధనసామగ్ధ్యమునని నేతి
చెప్పకకట్టలేదు. ఇట్లు నరసాంబ బాల్య మతిక్రిమిం
చి వివాహవయస్కు యయ్యెను.

నరసాంబవివాహము విషయమై తల్లిదండ్రులకు
విశేషశ్రమ కలగలేదు. ఆయూరినే నరసాంబకు మేన
త్తకొడు కొకఁ డుండెను. మెడఁబట్టినమేనఱికు. ఆ
సంబంధ మెట్లుతప్పను? మఱియు నరసాంబతండ్రి
పరమసాధువు. తల్లి పరమపతిశ్రీత. తనసోదరివచ్చి తన
కుమారునికి నరసాంబ నిమ్మని యడిగినప్పు డతఁడు దానిని
నిరసింపగలఁడా? పతివ్రత యగు నతనిభార్య పతికి విరు
ద్ధాభిప్రాయ మియ్యగలదా? తల్లిదండ్రుల నిలువేల్పు
గా భావించునరసాంబ వారియభిప్రాయమును నిరసిం
పగలదా? ఇఁక వివాహము స్థిరపడుటలో నాటంకమే
మిగలదు. కాని తరుఁ దగురామకాష్ట్యికి వరుని కుండ
వలసినగుణ మొక్కటియు లేదు. అతనికి గన్నక గోరు

రూపస పద యిచ్చుకయును లేదు. అతనికేరీరచ్చాను సీగోళాతివారిని వజ్రపించును. అగ్రసౌప్తక వతివృక్షము. అంతకంటె దక్కువయగు వతియొక్కబిడ్డలు భావలో లేనదగు గురూపి యని యవలసివచ్చుచున్నది. కరూపమునకుదోడు వతి స్వకూడ మదిరినది. అతని కిప్పుడు నలువదవత్సరము. ఇక్కడ దల్లి గోరుకట్టి ధనసంపద నాలోచితమా? అదియు బూజ్యమే. అతనికి చిత్రార్జితముగొంచెమ భూవతి కలదు. పెడ్డికి గావలసినధన మాభూమి కడవడెట్టి లేవలయును. ఇక్కడందీ గోరుకట్టిచ్యవము మేలేము ! అదియు మున్నయే. అతడు చిరకాలము బడిలో జదివి చదివి చేవ్రాలు చేయనేర్చుకొనె నని చెప్పిన జాలును. అది యైనను మధుగా నుండలేదు. ఏదేనిపత్రిమమై కేవలం చేయకలసివచ్చినచో దనపేరును గుడ్డిచ్చుకాను లంతలేనియత్తురములతో మూడుపంతులలో నిమిచ్చువాడు. ఏవయినకేమి నరసాచారామకాన్తులికు వివాహ పయినది. గామియగు లీదాంపత్య మనరూపమైన దనియు గాకిముక్కునకు దొండపండు వేలాడగట్టి పట్టున్నదనియు వాదోపవాదములు చేయ మొదలిడిరి. కాని నరసాంబత్తిదండ్రులుగాని నరసాంబగాని యట్లెన్నడును భావించలేదు. నరసాంబ దైవదత్తుడగు నాపతి తనవేల్పుని భావించుకొనెను. వివాహాదిగములలో నాయూరివారు ముఖము మడిచికొని గునియజొచ్చిరి. కాని నరసాంబ పెడ్డిలో గునియలేదు. ముఖము ముడవలేదు. ఆమెకదన మెప్పుడును వివాహాశలచే శోభావంతమై పొలుపాటుచుండెను. అది చూచి నరసాంబవర్తమునకు బలువు రానందించిరి. ఇట్లు నవాజుగు నరసాంబపత్నినరాగము నిష్కపటమై కరిల్లజొచ్చెను.

రెండవ ప్రకరణము.

గీ. పెన్నెల కళాంతునిం బాసి వెడలలేదు
తాచి పుష్పంబును బాసి తరలలేదు
సహజగాధానరాగసంసక్త యైన
యువతి పతి బాసి నిమగ్నమే నుండలేదు.
మఱికొన్ని దినములకు నరసాంబ యత్తింట
గాపురము చేయనేగెను. అత్తింట గాలు వెట్టినది మొద

లామె వివేకమతో గృహకృశ్యము లొనర్చుచు నత్ర గారికిని నాడ కిడ్డలకును, బతికిని దగువిధముల నుపచారము లొనర్చి వారియందటయకును, మన్ననకును బాతుగ్రాలయ్యెను. చిన్న పుట్టినండియు గృహకృశ్యములం దాటితేరిన దగటచే నత్తింట బండెంపనిచేసినను నరసాంబకు గష్ట మునిపింపలేదు. ఇట్లత్తింట బనులన్నియు నవలీల నెఱవేర్చుకొని యేదోయొకసమయమున తనపుట్టినిట్టి కరిగి పిల్లలతో గృహకృశ్యము లొనర్పబిన్నగా లగుకల్లికి దోడ్పడి మాతృబుధునునుగూడ దీక్షకొన చుండును అచేవకతుండుగువతి యొక్కప్పుడు తనచే గుపవలందు లోపము లెంచి పిడుగులవంటి కేక లివ మన్నను నరసాంబ ముఖమందుగాని మృదము మందుగాని వికృతి నొడక వఱింతనిశ్చలభక్తితో జతిని సేవించుచుండెను అత్తింట భర్తగాక తదితరులెవ్వరైనను దన్ను దూలనాడినచో నందుల కామె ప్రత్యుత్తరముగా మందహాస మొనర్చుచుండెడిది. అదియైనను కన్నగొనలందును, స్నిగ్ధకపోలులుందును మాత్రమే యనుమేయమై యుండును. ఇట్లామె గృహిణీపద మనక దగియుండెను.

నరసాంబబర్మి కెప్పుడును గష్టములపాలే. ఇంత నజుకు గృహకృశ్యభారమన్నయై యుండుటచే నొకప్పుడును విశ్రాంతి లేక పుట్టింటను, నత్తింటను గొడ్డువలె బాటుపడుచుండెను. ఇట్టియు త్రమరాల్లికి సంతానము కలుగలే దనువిచార మొకటి కొత్తగా నలముకొని బాధించుచుండెను. ఇట్లామె యవార్నికలు బాటుపడుచు సంతానార్థ ముపనాసనీతము లాచరింప నారంభించెను. అత్తగారు కాని భర్త గాని తలిదండ్రులు గాని యెంతవారింపినను నరసాంబ తనవీతమును విడువలేదు. చిన్న పుట్టినండియు నామెకు గార్యదీక్ష యధికము. ఒకరు వారించుచున్నను దనకు ధర్మమనియు, విహితమనియు దోచినపని విడుచునది కాదు. ఉపపాసనీతములు, దేవతారాధనలు, విశేషించి యొక్కొక వారములం దొంకిత్రూట భోజనములు, మొదలగునియమములతో రెండుసంవత్సరములు గడచెను. అంత వైవానుగ్రహములన నరసాంబ పుత్త్రవతి యయ్యెను. సంతానకలి యైనప్పటినుండియు నామెకు మఱికొన్ని కష్టము లెక్కు

వనుయ్యెను. ఇదివఱలో నన్నగృహకృత్యభారమునకుఁ దోడు కలుపొవఁజాల భార వధికమయ్యెను. ఇట్లు నరసాంబ రాత్రిందినములు పనులవలన నలగిపోవుచున్నను లక్ష్య పెట్టక పరమసంతోషమున వర్తింపచుండెను. అత్తింటి పనులలో నొక్కటియైన గొఱుతపడరాదు. పుట్టింటఁ దనకల్లికిఁ బనులందు దోడ్పడ మానరాదు. ఉపవాసాది నియమములు వదలరాదు. ఆఱవపాఠాని మగుతనపుత్త్రుని సురక్షణచుం దెట్టిలోపమును గల్గరాదు. అట్లు యితరు లెవ్వరును బుత్తరక్షణము చేయరాదు. తాను స్వయము గా నొనరించినగాని నూమెతు సంతుష్టి లేదు. ఇట్లనవర తయు పాటుపడుచున్నను, నామెకు విసుగు లేదు. విచారము లేదు. శ్రమలేదు. ఎప్పుడును నిద్ర నంభోషమే. ఇట్లు డ నామెకు వఱియొక పుత్త్రుఁడు కలిగెను. వాని వలన నామెసంతోష మియ్యవడించెను. కాని దైరమామె సంతసము నట్లుండనియలేదు. రెండవపుత్త్రుఁడు పుట్టిన యాఱు నెలలకుఁ బెద్దకొడుకు రోగిపీడితుఁడై మరణించెను. పుత్త్రోకమున దుఃఖ మెవ్వరికుండదు? కాని నరసాంబదుఃఖము వర్ణనాతీతము. కాని యేమికారణ మో చెప్పలేదు కాని, మఱికొన్ని నియమములకు దుఃఖించినట్లు గనబడలేదు. అన్యలకైయో దాద్యుల ననే యామెదుఃఖము విడిచి, దని యందఱును దలంచిరి. పెద్దవాఁడు గలిగినను, భగవంతుఁడు రెండవపిల్లవానిని బ్రసాదించెనుగాని వానిని జూచుకొని దుఃఖము వదిలి పెట్టి యందునని యందఱును దలంచిరి. ఇంతలో నప్పుడే నిద్రకుండి లేచిపనిబాలును గొనివచ్చి యామె యొడిలోఁ గూర్చుండఁబెట్టిరి. ఇది యామెదుఃఖమున కూటకు గల్గింపవచ్చునుగాదా! కొంతసేపటికిఁ బెద్దనమరుని శవమును గొనిపోయిరి. రెండవబాలునికి నీళ్ళు పోసి పాలిచ్చి నరసాంబ పండుకొనఁ జేసెను. ఆమెయుఁ గూడ స్నాన మొనరించి వాకింటఁ గూర్చుండెను. అంతవఱకును, నత్తగారు, నాఁడబిడ్డలు, తల్లిదండ్రులును, నామె చుట్టును గూర్చుండి నానాపురాణవాక్యములను విని పించి యామె యొక స్వస్థచిత్తురాలయినదని భావించి తమతమపను లొనర్చుకొనుచుండిరి. అప్పటికే నూర్య భగవానుఁడు పశ్చిమదిగ్భాగమున కభియఁతుఁడై యుండెను. నరసాంబభర్త భుజించుచుండెను. నరసాంబను

గూడ భుజింప రమ్మని యత్తగారు పిలుచుచుండెను. అత్తగారిపిలుపునకు నరసాంబ సమాధాన మొనఁగలేదు. వారియింటికిక్కడ యాగాధమగు నొకనూయి గలదు. వర్ష కాల మగుటచే నది జలపూర్ణమై భయంకరమై యుండెను. అది నేలనూయియుగుటచే నొడ్డు విటిగి యందు గూలుకుచే మిక్కిలి వికాలమయి సుమద్రయువలె గాన వచ్చుచుండెను. నరసాంబ స్నానమునకు దిగినదేమో యన్నట్లనూత గుభాలున నుఱిగెను. అనరసాంబ యట్టి ఘోరకృత్య మాచరించునని యెవ్వరు నెఱుంగరు? పుత్త్రోకొనహిష్టులె యామె పాఠానిత్యాగము చేయ సంతకల్పించుకొనియే బాహ్యదుఃఖమును విడిచెను. అది ప్రమాదమని యెవ్వరును దెలిసికొనలేకపోయిరి. ఆచప్పుకు విని భుజించుచున్న భర్త యదిరిపడి చటూరన లేచి వచ్చి తనపిత్తయ్యురాలు చేసినవారణమును గ్రహించి నూత నుఱికి మునిగిపోవుచున్న భార్యకేళిపాకమును బట్టుకొని నూతియొడ్డున మెలచిన జావ్విమొక్కవేలు నొకదాని నాధారముగాఁ జేసికొని నీళ్ళలోఁ దేలియుండెను. అంతలో నలువురు పోయియు వానిని నూతికండి యుద్ధరించిరి. నరసాంబ యొకఁ జేయునదిలేక లజ్జావశన వదనయై యొరులను జూడలేక యట్లే కూర్చుండెను. అప్పుడు పలువురు పలువిధములఁ బఱుకఁజొచ్చిరి. అని యన్నియు నామెచెవిని బడెనో లేదో చెప్పలేదు కాని యామెతల్లిదండ్రులు వచ్చి జరిగినఘోరమునకై యెద్దినయేడ్పునూత్ర మన్ని భ్యులను నతికృమించి యామెచెవిని బడెను. తోడనే యామె నుఖమై తల్లినిజూచి యావురనియేడ్చి కాలింపకొనెను. అదివఱకామె యెన్నఁడును దల్లియేడ్పు విసలేదు. అట్టితరి రోదనధ్వని యామెహృదయమునకు మార్పుగల్గించెను. తా నొనర్చినపనులధర్మచని యామె కప్పుడు బోధపడియుండనోవు. ఆమె స్వస్థతవహించినట్లు కానవచ్చెను. కాని దానిని నమ్మలేక తల్లిదండ్రులు రాత్రిందినము లామెను కఁటిని ఆపవలెఁ గాచుకొనియుండిరి. కొన్ని దినములకు నరసాంబ దుఃఖము పోతవడెను. ఇంతలోఁ బని బాలుఁడు కృమముగా వర్ధిల్లి వచ్చియురనిమాటలాడి తల్లి పుత్త్రోకమును బూర్తిగానశింపఁజేసెను. నరసాంబ స్వస్థచిత్తురాలయ్యెను. మఱికొంత కాలమున నొకకూతు

దుష్టవించినతోడనే వెనుకటియానందము నొంది వర్తిం చుచుండెను.

అయినను నరసాంబయానందము చిరకాల ముండ లేదు. పుత్రికాపుత్రులతోగూడి ముఖింపఁబడునను యనున నామెతండ్రీ మృతిచెందెను. దెబ్బనియేడ్ల వయస్సుగల తండ్రీమరణమునకు నరసాంబ యంతగా విచారించవలసిన పనిలేదు. కాని యామెమనఃస్పృహ కాదు. అది యతిస్మృతియు అస్మిత్తులయందలి స్నేహ ప్రియగౌరవాదుల కాస్పదము. అతికరుణామయము. ఇతరకలకష్టములఁ గాంచినంతనే యామెహృదయము కరఁగి నీరగును. ఇట్లుండఁ దనబాంధవులు-కాదు, అప్త బాంధవులు—కాదు—కన్న తండ్రీమరణమున కామెమనః స్పృహనగోచరమైనచో చెప్పవలయునా? ఆచారముచే నామె కొంతకాలముదిక్కిఁబయలుండెను. ఆమె స్వస్థచిత్తుగా లగు నప్పుటికిఁ గొన్ని నెలలు గతిచెను.

అంతట నరసాంబకు వతీయొకయోడపిల్ల గలి గెను. ముద్దులు మాటఁగట్టు నాపిల్లకు గాంచి యామె హృదయమున రంజింపఁబడుననుయమునఁ బెద్దపిల్ల పొం గురోగముచే మరణించి మిక్కిలి దుఃఖాతులచిత్తము గా విించెను. ఇక నామెదురవస్థ మెట్లుండఁగో చెప్పవలయు నా? కాని యాత్మీయలచావులు రెండు మూడు మా చుటవలసినగాఁబోలు నామెహృదయము వెనుకటివలె దుస్సహనీదనాపరవశ మయి సాహసమునకుఁ బూ ర్ణమై నెను. కాని యాగర్భ్యతోకాగ్ని హృదయహాసంతి ముందు నిలిచి సంతతము రదిలి దుస్సహసంతాపమును గల్గింపక పోలేదు. ఇట్లుండ “గోటిచుట్టువై రోకటిపో”టన్నట్లు తనీయజయంత్రీ కాలధర్మము నొంది యాదుఃఖమును వతీత వర్ధింపజేసెను. సంతకదుఃఖాగ్ని బ్యాలులమూల మననామెకరీరముక్తిమముగా కుష్కింపనాగెను. ఆమె గృహకృత్యభారమునకుఁ దోడుగా నీదుఃఖభారమును గూడ నహించుచుఁ బుత్రికాపుత్రుల బాల్యచేష్టలకు నడుమనడుమఁ గౌతయానందించుచు రాత్రింబదివములు పతికి సకలౌపచారము లొనర్చుచుఁ గాలముపుచ్చుచుం డెను. దెబ్బతగిలినకాలికే దెబ్బతగులుట సహజము ఆ పన్నులకే యాపదలాదవుట చిరకాలము ఈసమయ ముననే నరసాంబ కనిష్ఠసోదరుఁడు మృతిచెంది యామె

కఠికదుఃఖ మొదలిచ్చెను. గృంథపతకసామర్థ్యము లేక పోయినను దనకుఁజూరనిచే భాగవతాదిగ్రంథములు చది వించి యలరటిచికోస్తవజ్ఞానబలముచే నామెదుఃఖసహన పాటవ మభ్యసించి యుండుటచే నాదుఃఖముల నడఁచి యుంపఁగల్గి యుండెను. కాని యాదుఃఖము లామెహృ దయమునుమాత్రము విడిచిపోలేదు. ఇట్లుండఁ గనిష్ఠసోద రుఁడు మృతినొందిన నాజననముననామెభర్త కాకస్మి కముగ చెక రోగ ముద్భవించి మంచమునఁ గూలవేసెను. వానితో నరసాంబదైవ్యము యథామధులు కాఁజొ చెప్పు తనపతిదేవత కెట్టిప్రసవమృత్యునోయని భయ పడనాగెను. నిశ్చిహారములు మాని పతికిఁ బలు భయ లగుచుండు లిప్పింది సకలౌపచారములు చేయువారఁభి చెను ఏమయినను రోగము మరలనుఖంసకు రాలేదు. క్రియముగా వర్ధిల్లఁజొచ్చెను. రోగము హెచ్చినకొలఁ దిని నరసాంబదుఃఖముగూడ హెచ్చఁదొడఁగెను. పతికి బాహ్యజ్ఞాన మంతరించినతోడనే నరసాంబబాహ్యజ్ఞా నముగూడ నశించెను. అతికఠినుఁ బ్రాణసందంబు గాఁ బెంచినపిల్లలు గోలుగోలున నేళ్ళయన్నను కాచి యో వార్షకపోవుటయే యిందులకు నిదర్శనము తఃపతి మన సానదేశము దువ్వాడనని గ్రహించి యామె సమస్తాను బంధములను ద్రెంచుకొనెను భర్త నభివృద్ధిమముచేయుం చిరి తోడనే నరసాంబ పతివ్రతఁబడే నేలఁ బరుండి తనబాహులతను పతిమెడమఁ పెంచెనే స్తబ్ధమై యుండె ను అంతట బతిప్రాణము లెగిరిపోయెను. పతితోఁ దన ప్రాణముఁ నుగూడ విడువ యత్నించెను. ఆదుఃఖాతిరే కమునఁ దనప్రాణములను వదలఁగల నేమో యని యామె పరీక్షయించెను. కాని మొండిప్రాణము లట్లేగలేదు. భర్తతోఁ బ్రాణత్యాగముచేసి తనకరీరమును బతినిది యందుఁ బతికరీరముతో భస్మముచేయు యత్నించుచుం డెను.

కాని యది యెట్లుసాధ్యమగును. యోగబలము న్నవో నట్టిచ్చటకుండియే నరసాంబ ప్రాణత్యాగము చేసియుండును. కాని యామె కట్టినుదృఢము లేనందు లకు దుఃఖించెను. వెంటనే మూలఁబడి చావలెనని పెక్కులు మిమలు కల్పించుకొని పెరటిలోని కరుగ య త్నించెను. కాని యామెనిశ్చయ మెట్టిగిరిసోమె యీ

దరులు బంధువులు నామెను విడువలేదు. ఇంక నేమి చేయాలను. పతితోఁగూడఁ బరలోకమున కేగలేక పోతి నన్నవిచారము తప్ప నామెకు రెండవవిచారము లేదు. అతఁడు బతికి దహనంపఱురారు లానర్పించడియె. నరసాంబకుఁ దిండియందుపననులేదు. నిద్రయందు లేదు. సంతానము నందులేదు. పరలోకగతుఁ డగుఁటయందుఁదప్ప నామెనునన్ను వేరెచ్చటనులేదు. ఆమె దుఃఖము పూర్తిగ విడిచిన ట్లగుటయె. అందువలన బంధుగులు కొంత స్వస్థులైరి. కానియామె యెప్పుడెట్టిసాహస మొనర్చునో యని కానుకొనియేయుండిరి. అత రాత్రి

యేతెంచెను. నరసాంబ నొకగదిలోఁ బరుండఁజేసిరి. పిల్లలనిద్రపుగను నామెకుఁ జెఱియొకపాన్వమునను బరుండఁజేసిరి. మఱినట్లుయత్త్రీ లామెచుట్టును బండుకొనిరి. ఆమెసోదరులు ద్వారమున కడ్డముగా శయనించి యుండిరి. కాని యేమిలాభము? అర్ధరాత్రిమునం దామె యందఱను దప్పించుకొనిపోయి నూతఁబడి పాణిములను దృఢించి స్వర్ణమార్గ మధ్యమునందె పతిని గలిసికొని తన దృఢానురాగమును లోకమునకు వెల్లడించెను. ఆహా ! అట్టిది కదా దంపతీప్రేమ.

ఆత్మకు నిర్బంధము లేదు.

[అష్టావధాని - వడ్డాది సీతారామాంజనేయులుగారు.]

౧

రాతిగోడలు క్రమ్ముమాత్రమునఁ జెఱయె ?
బలిసి యినువత ల్పున్న నే పంజరంబె ?
శాంతు లగుమహాత్ములకు ఋష్యాశ్రమంబు
గాదె ! నిర్బంధ మాత్మకు లేదు లేదు.

౨

నాదుప్రేమకు స్వేచ్ఛ యున్నదియేయేని
ఆత్మసీమ స్వతంత్రుడ నైతి నేను
మహిని దైవాంశ కలవారె మహిమమీఱ
నిండుస్వాతంత్ర్య మంది మించెదరు సతము.

౩

ఎంతవఱకుచూపులువాలు నంతవఱకుఁ
గలవగిడేశంబు బుధనాగారమె నును
కనుల కందనియాచోఁచె గద యనంత
కుదనియును, స్వేచ్ఛ నిండురుసదన మహాహా !

గదబలు

[గొడవర్తి రామదాసుగారు, బి. ఎ. ఎల్. టి.]

విశాఖపట్నం జిల్లా కొండలలో నుండఁజాతులలో గదబలాకరు. వీరు సవరలవలె మూండా రీతక (శబ్ద) జాతులలో జేసినవారు. వీరచ్చటచ్చట జెడరియుండుటచే వీరివిషయమై యేమి తెలిసికొనుటయు దుర్లభమే. అయిననూ నవకాళమైఁపప్పుడెల్లఁగ వీరి విషయమైన భోగట్టా సంపాదించియు, లోగడ వీరివిషయమైన భోగట్టాను బ్రచురము చేసినవారివ్రాతల ననుసరించియు, నిచ్చట సమకూర్చి యాజాతివారినిగుఱించి వ్రాయఁబూనుకొంటిని.

ప్రస్తుతకాలమందు గదబ లనేకవృత్తుల నవలంబించి బ్రతుకుచున్నారు. కొంతమంది వ్యవసాయము జేయుచున్నారు. కొంతమంది యడవిలో బిట్టలు మొదలైనవానిని బట్టి బ్రతుకుచున్నారు. మఱికొంతమంది సవారీలు మోయువృత్తి నవలంబించియున్నారు. వీరి జాతికి నిర్లితమైఁపచ్చి చేపలు బట్టి జీవించుటకలె నగ పడుచున్నది. ఏజాతియొక్కయైనను సుకజవృత్తినిగ్గి హించవలెనన్న, నాజాతివారు వివాహకర్మలయందు, నపరక్రియలయందును, కోర్కగా నావరించుసాంప్రదాయకములను బాగుగ గమనింపవలెను. భాష, దుస్తులు, నలంకారములు మాత్రము మాఱునుగాని పెద్దిపెదాకులనాడుమాత్రము పూర్వాచారములను విడువనేరరు. గదబజనుడు మృతుడైన వానివారు వానిని కార్చియో పూడ్చియో వచ్చి గడ్డలో స్నాన మాచరించి, చేపలను బట్టి, యంటికి తీసుకువెళ్లి చిన్నపిడకతో నింతయన్న మను, మఱియొకపిడకతో నీచేపలను వండి స్వకానముకు వెళ్ళుతోడల వీనిని వదలివత్తురు. దానితో జ్యోతకు తృప్తిగలుగునట. వివాహకాలమందు గడ్డలోబట్టి తెచ్చి నచేపలనే మధ్యముగా వండవలెనట. వీరు సాధారణముగా గడ్డలయొడ్డున నీనివనిచెడరు గడ్డలతో సంబంధించిన కారే గనక వీరికి 'గదబ' లని (గడ్డ లేకగాడ + బ = గదబ) పేరువచ్చెనని నేదలచెదను.

గోదావరియొడుగునుండి వచ్చినవారు గాన వీరికిపే ౫ వచ్చెనని కొందఁ జూచుకొనెదరు కాని ప్రస్తుతము గదబలు నివసించియున్న స్థలములకు గుర్తించి చూచిన గోదావరీనదితో సంబంధమేమున్నట్లు తోచదు గంజాం విశాఖపట్నంజిల్లాల మాలయాలలోను, బస్తరు కలాహండిరాజ్యములలోను వీరు చిస్తాముగా నున్నారు. ఇంతేగాక యాచారవ్యవహారములలోను వీరు సవర, కర్వా, సంతాలీ, మూడారీ మొదలైన మధ్యహిందూ స్థానజాతులవారలతో సంబంధము గలిగియున్నట్లు గనుపడెదరు. ఈయంశములనుబట్టి యాలోచింప గోదావరి నదికిని వీరికిని యేవిధమైనసంబంధ మున్నట్లు తోచదు.

గదబలలో నైదుతెగ లున్నవి:—

1 కెడ్డ లేక గుటాబ్ గదబలు:—వీరియడవారు చెవులకు కెడ్డ యిత్తడితగచుట్లు పెట్టువందురు. కట్టుకునెకు బట్టలకు నెఱుఁతనీలిబద్దెలు పెగ్గరి యుండును.

2 పారె గొంగదబలు:— చెవులకు తెట్టుకునె యిత్తడిచుట్లు చిన్నచి. చుక్కకు కమ్మలుండును. కట్టుబట్టలకు సన్నని దోరియూలుండును.

3 ఒలార్ గదబలు:— పారెగొంగదబలవలెనే యలంకారములు, బట్ట లుండునేగాని మొలచుట్టుకు నొక చిక్కపుత్రాగిళ్ళను ధరింతురు.

4 కాపుగదబలు:— తెలుగుదేశములో నేజాతి వారైనను, వారివారి స్వజాతి మర్యాదలనుమాని తెలుగు దేశాచారముల నవలంబించినవారికి "కాపు"లనే యొక యుపపదమునుజేర్చి చెప్పుట యాచారము. అట్టివారే యీకాపుగదబలు; గంజాంజిల్లాలో కాపుసవరులున్నారు.

అలంకారములు:—ఈజాతిలో పురుషు లంతయులంకరించుకొనరు. అలంకారములెల్ల నాడువారి కే. పొతినీత్యము పొత్తిత్రీ పొగ్గినననే తల చువ్వుకొని తలకు నిత్తడిదిగాని, నత్తుదిగాని లేక గవ్వలతో జేసినది

గాని, యొక చక్రమును ధరించును. తలజున్ను శృంగారము చాలా పట్టి పు. అందులకే పృథిగదబస్త్రీయు మెడలో నొక యద్రమును, నొకదువ్వెనను పేర్లగట్టి కొనును. చెవులకు నిత్రదీతీగలముట్లు పెద్దవియు చిన్నవియో తెట్టుకొందురు. మీద జెప్పినట్లుకొన్ని తెలవారు ముక్కులకు గమ్ములకుగూడ ధరియితురు చేతులకు నిత్రదీవియో కంచువియో కడిమును లుండును. ఇవి చీలవంశమొదలు మోచేయిపర్యంత ముండును. గాజులుగూడ నీజాతులవారు ధరించెదరుగాని యొక్కయెడనుచేతికే. మెడయందు గంటెలు, పూలతోగూర్చిన హారములు, వేసికొనియెదరు. కాళ్లకు నందెలు, కాలి పేర్లకు పిల్లార్లు, ముగ్గులు పెట్టికొనియెదరు.

స్త్రీలు ధరించెడి బట్టలు రెండు. ఒకటి కట్టు కొనుటకు, రెండవది మ్రెటగా వేసికొనుటకు. ఒక్కొక్కటి మాడుమూర్పు పొడవును. ఈబట్టలు స్త్రీలే స్వంతముగా నేయుదురు గదబలలో తాను గట్టుకునే బట్ట తానే నేసికునే పర్యంతము స్త్రీలు వివాహయోగ్యులు గారు. 'కెర్రె' అను నొకవిధమైన యడవి మొక్కవారతో నీబట్టలు నేయుదురు మధ్యకుధ్యకు నిటవుబద్దె తెట్టించి, నీలిని పెట్టి నేయుదురు. ఈబద్దె లుండ స్థలములలోని దారములకు రంగు కనజనులైన దిగులులతోనే వేయుదురు. సీచునూలు వచ్చినవాట నుండి బట్టకు సీచునూలును, పడుకుకు 'కెర్రె' వారయు వేయుచున్నారు.

ఈకాలములో పట్నములచెత జేసిన గదబస్త్రీలు వారి నైసర్గికాలంకారములకు విడచి పట్నవాసపునుస్తులను, కలంకారములను, ధరించుచున్నారు. గదబలు పయ్యెద పెడచుభుజముపైవెండిగో వేయుదురు.

గామీయకూటము :—గదవి లందఱు నొక్కస్థలమునే యిండుకట్టుకొని నిసించెదరు గామీయకూటము యొందును. గామీయములో దక్షులశెల్ల నతడు వాగామీయములోని పెద్దలతోకూడ గలసి తీర్మానించును. అట్టిస్థానువిధ్యులలో వాడువారుగూడ గలియవచ్చును. పృథిగ్రామమందును బెడ్డిపేరంటకుములు జేయుచుట కొకప్రకారమితుడు (దిసారి) ను, మంత్రితంత్రినెడనులు జేయుట కొకబెజును యుండును.

పృథిగ్రామమందును యవకులు, యవకులు రాత్రులయందు వేర్వేలుగా బవలించుటకు బ్రత్యేగ్యుచూను లుండును. యువకు లందఱు నొక గృహమందును, యువతీజన మందఱు మఱియొక గృహమందును శయనింతురు. ఒకరి శయనగృహమున కొకరు రాగూడదు. పడమరయనన గా కన్యలకు 12 సంవత్సరములు బాలురకు 16 సంవత్సరములు పూర్తియు వచ్చిన తోడనే వారు వారివారి శయనగృహములయందు బవలించవలెను. వివాహమైన తరువాతనే వీరి యిండ్లలో పడుకొనట మానవలెను.

యువకుల కొక యజమానుని యువకుల కొక యజమానిని వారలలోని వారి నే నియమింతురు. ఆ యజమానుల యాజ్ఞానుసారము మిగతావారందఱు నడచుకొనవలెను. ఉదయమున లేచినతోడనే యెవరిగృహమును వారు శుభ్రపఱచుకొనవలెను.

వివాహములు:— స్త్రీలకు వ్యక్తురాండ్రైన తరువాతనే వివాహము జేయుదురు. మగపిల్లవాడు వివాహయోగ్యుడైన తోడనే వాని తల్లిదండ్రులు కన్యను విచారింప బ్రతుక్కించెదరు. గదబలలో గోత్రములున్నవి. సగోత్రీకుల పిల్లలను వివాహము చేసికొనరు. కాన నితర గోత్రీకురాలును, యుక్తవయస్సు వచ్చిన యువతిని విచారిం చెదరు. ఇందులో మగపిల్లవాని యిష్టా యిష్టములను జూచెదరు. ఏయువతిని దమపిల్లవాడు కోరియున్నాడో యట్టి పిల్లయింటికి కొంచెము భత్యమును, మద్యమును బిల్లవాని తలిదండ్రులు కట్టించుకొని వెల్లి పిల్లదాని తలిదండ్రులకు నిచ్చెదరు. 'ఏమికార్యము వైని మీరు వచ్చితిర' ని పిల్లదాని తలిదండ్రులకుగా, 'ఏమిలేదు- మీతో నొక చిన్న యవసర మున్నద' ని జవాబు జెప్పి తిరిగి యింటికి వచ్చెదరు. మఱివాన్నట్లవరకు వాప్రకంబయే చేయరు. ఒకటి రెండు మాసములు గతించినవెనుక మఱిన్ని బియ్యమును, సారాయమును పెట్టి భుజ్యనర్తని యొకరిని సంపెదరు. ఆతను వాటిని పిల్లదానితలిదండ్రుల కిచ్చి పిల్లను తమపిల్లవాని కిచ్చి వివాహము జేయుటని యాశుగును. వారి కిష్టము లేనిచో నట్లు చెప్పి తెచ్చినకానుకలను దిగిపెట్టివేయుదురు. ఇష్టమున్న యెడల, 'సరే, ఇంకను మాలో చిన్న పెదలు వా'

రుగదా! వారలతో నాలోచించి చెప్పెదను" ని చెప్పి కానుక లందుకొని పరివేతురు. మఱికొన్నాళ్ళు పోయినతర్వాత మూడుకాళ్ళసారాయి పట్టించుకొని మధ్యకర్తని దోడ్చుకొని బంధుమిత్రులతోగూడ పిల్లవాని తండ్రి వెళ్ళును. సారాయిని పిల్లవాని యింటివారికి టెట్టి వివాహపర్యంతం చేయగా, పిల్లవాని బంధుమిత్రులు యావస్థనందీ సమావేశమై యచ్చి పుచ్చుకొనుటనియమమై చర్చించెదరు. పిల్లవానినియమమై దానంతండి కీర్తనలనైన కుల్లము, మొదలైనవాటి విషయమై యంతయు వచ్చుటచే నిశ్చయించబడును. కన్యాకుల్లము గుమారు రు 20 మొదలు రు 60 కంటకుండును. అటువైన దిసారి వచ్చి వివాహము జరుగవలసిన దినము మొదలైనది నిశ్చయించును. ఇట్లు అంతయు నిశ్చయమైనపైని దెచ్చినసారాయి వీరు వారు నడదరుగలసి త్రాగుదురు.

వివాహదినమున పెండ్లికూతును దీసికొని, వాని తలిదండ్రులు బంధుమిత్రులు వాయిద్యములతో పెండ్లిమహారై యింటికి వెళ్ళుదురు. అచ్చట వియ్యంతుని కొకరూపాయి వివాహఖర్చునిమిత్తమును, వియ్యపురాలి కొక కొత్త బట్టయు, నొక యర్ధరూపాయయు, గ్రామవధూజనునకు, వారి కలికలైన దీసికొనిపోవుచున్నందు కొక యర్ధరూపాయయు నిచ్చి, పెండ్లిమహారై మడిచేతికి నితడికడియములు పెండ్లిమహారై తోడగును. పెండునే పెండ్లిమహారైను చేయి జల్లుకొని దీసికొని పోవయత్నించును. అడపెండ్లివారంతా యాటూకపెట్టి, మగపెండ్లివారు నాడపెండ్లివారు దెబ్బలాడకొని కొట్టుకొనజల్లు నట్టివెదరు. ఈసందర్భము కొంత జరిగిపిమ్మట పెండ్లికూతును దీసికొని యభయపక్షములవారు వాయిద్యములతోగూడ పెండ్లిమహారైని యింటికి దిరిగి వత్తురు. వివాహ మంతయు నిచ్చుటచే జరుగును.

పెండ్లికూతుని నిట్టియెద్ద నొక పదిరేపియందురు. దానిమధ్య నొకగిల్గిపుకట్టు, నొకయడ్డగిల్లకట్టు, నొకపెద్దరుకట్టు, మూడుమగలిపి యొకటిగాగట్టి యొక్కరాటవలె బాతుదురు. ఈరాటపక్క నొక తిరగటిదిమ్మవేయదురు. కానిపైన పెండ్లికూతునుగూ

డబెట్టుదురు. అచ్చటనున్న స్త్రీలందరు నావధూనరులపైని కనుపుగుండయు, బసపుగలవిన నీరును జల్లుదురు. తరువాత వధూనరులను స్నానముచేయించి కొత్తబట్టలు గట్టించును. అప్పుడు దిసారివచ్చి పాణిగ్రహణము చేయించును. అందరూగలసి బాగా తిని త్రాగి గీతవాయిద్యములతో నాట్యమాడుదురు. ఇది మొదటిరోజు పెండ్లి.

రెండవదినము వధూనరులను దిరుగ బందిలోనికి దీసుకొనివత్తురు. ఈలోపునందిరికి వెలుపల దానికి సమీపముగా కొంతమన్నును గుప్పవేసి యుంచెదరు. అపట్టిలోని మూడుచేరలు దీసి దిసారి పందిలివధ్యను వేయును. తరువాత పెండ్లికొమారుడు, పెండ్లిమహారైయు వామిగిలిన మట్టిలో నీళ్ళుబోసి బురదజేసి యందరిపైనను జేతురు. ఉభయపక్షములవారు జేరి యొకరిపై నొకరు బురదను జల్లుకొనియెదరు. ఇట్లు కొంతసేపు వినోదించి, గడ్డకుబోయి యందరూ స్నానము లాచరించెదరు. ఇంటికివచ్చి విందు లారగించి యున్నపుత్తులై వాయిద్యములు మోగగా గంతులువేతురు. ఇందులో వధూనరులు గలయక వేరే గూర్చుని వినోదమును జూతురు.

భర్తమరణానంతరము విధవ తిరుగా పెండ్లిజేసి కొనవచ్చును. చచ్చినవాని తమ్ము డాపెను వివాహమాడుట యుచితము. అతనిని వివాహమాడు టామె కిష్టము లేనియెడల నామెను వివాహమాడు పురుషుడు పెద్దలు నిగ్గయించిన కుల్లమును నామె మరదికి జెల్లించి యామెను నైకొనిపోవలెను. పురుషునకు దనభార్యయందు యష్టములేక వదిలివేసిన నాభార్యకు రెండురూక లిచ్చి విడియాకు లివ్వవచ్చును. స్త్రీకి పురుషునిపై నిష్టములేక విడిచి మఱియొకపురుషుని పెండ్లియాడిన నాపురుషుడు దాని పృథమభర్తకు బెద్దలు నిగ్గయించిన కుల్ల మిచ్చుకొవలెను.

ఉత్సవములు:—సంవత్సరములో మూడుపండుగల నీవాతీవారు విశేషవైభవముతో జేతురు. వసంత కాలమందు చైత్రీపర్వము, వర్షాకాలమందు బలిజాత్రీ, శీతకాలమందు పుష్యపర్వము.

1 చైత్రీపర్వము:—చైత్రీపౌర్ణమి మొదలు వైశాఖపౌర్ణమివఱకు నీయుత్సవము పృథిగ్గానుచుండును

జరుగును. ఈ కాలములో గ్రామములో నున్న దృఢశరీరము గల యావన్మందిత్రుడును వనములోనికి వేటకు జోయెదరు. ఇంటియొద్దనున్న శ్రీ లలంకరించుకొని మంచిదస్తులను, నలంకారములను, ధరించుకొని యాట, పాట, మొదలైనవి నోదములను సలుపుదురు. వీరు వనోచాగమైన స్వరముతో రవ్యమై పాటల బాడెదరు. ఈ పాటలు శ్రీ పురుషులుగలసి వాకోపవాక్యములుగా బాడినప్పుడు విశిష్టతలకు ఈ పాట పూర్వము దెలిసి చేతను గల్గించినది గవు అప్పటికప్పుడు సందర్భము సారము శ్రీలు శ్రీవాక్యములు పురుషులు పురుషవాక్యములు గల్గించి పాడుదురు. పదపరియోగము, కల్పనాచమత్కృతి, భావపరిదర్శము మిక్కిలి యానందదాయకములుగా నందును. ఈకిరాతజాతివారి కీకవిత్వధార యెట్లు లభింపగా యని యాపించున! యుక్తియు నూహలయు గల శ్రీపురుషులు పాడవారభించినచో నాపాట కంఠమే యుండును. పరపురుషుడు చమత్కారముగా బాడగలిగినవాడు లభించిన శ్రీయొక్క చాతుర్యము యానందము జూచి తీరవలెను. తన వాగ్ధోరణి, యుక్తులచే పురుషుని వీరగొట్టినచో నాపురుషుడామెకు సంజలిచేసి నెలపుపుచ్చుకొనును శ్రీయే వీరి పోయిన నా పురుషునకు విందుచేసి వానిని సంతోషపెట్టును సాధారణముగా నవివాహితులైన యవతులే గొట్టి పాటపాడుటకు బూనుకొనియెదరు. ఈ పాటకు గూడ వైశ్రావ్య మునెదరు.

ఇక వేటకు వెళ్ళినపురుషుల తనైన కొక జంతువును గొట్టి తెచ్చి ను సరియే; తేటన్న వారిపై గ్రామశ్రీలందఱును బెడసిట్లు గొట్టి యవమానపఱచెదరు. ఏదైన జంతువు ననగా బులి, చిరుతపులి, కణ్ణు, మొదలైనవానిని జంపియుండి నెఱుంగునే యొక దూరికి పరుగెత్తి వచ్చి వర్తమానము నూరిలో జెప్పెను. వెంటనే శ్రీలందఱు బాగా నలంకరించుకొని పాద్యములను దీసికొని యడవిమఖమునికు వెళ్లుదురు. అప్పటికి నేటాడినవారందరు జంపిన కంతువును మోసికొని యచ్చటకు వచ్చియుండురు వెనుకను నామృతమును వారు మోసికొనిరాగా ముందర నీశ్రీలందరును నాట్యమాడుచూ వాయుద్యములు వాయించుటం

టూ నూరిలోనికి వత్తురు. భోజనాన్న మైన జంతువేమైనయెడల దానిని గోసీ యందయను పంచికొనియెదరు. తినదగనిదియైనచో దానిచర్మమును మాత్రము జాగ్రత్తపెట్టి యుంచెదరు. ఇట్లు నాటుకు వంతమైనవరకు వేటలాడుదురు.

2 బల్లిజాత్య:- ఈయుత్సవము భాద్రపదమాసములో జరుగును. చివరిన్న మట్టిపాలికలలో ననధాన్యములు జల్లి పాటిని తొమ్మిదిరోజులకంటె బూజించును నాటపాటలలో నెనోదముగా నుండురు డప్పులు, తప్పెటలు వాయించుకొనుచు నాట్యమాడుదురు.

ఈయుత్సవములో ప్రధానపూజానికి కీరసాని (బెజ్జు) గలసి వేరు. ఇతను సాధారణముగా నపునకుడుగా జేయబడిన పురుషుడే. శ్రీవేషధారి అట్టివాడు లభింపనప్పుడు శ్రీయే యీపనిని జేయును పురుషులందరును తప్పెటలు మొదలైన వాద్యముల నేకధ్వనిపట్టుకొని వాయించగా నీపూచన్నల ఖడ్గధారియై నాట్యమొనరించును. పురుషులు వివిధవిశేషవేషములను ధరించి నెనోదముగా దిరుగులాడుచుండురు ఇట్లు తొమ్మిదిరోజుల రాత్రింబడళ్ళు గడపి నదివరకాడు గ్రామస్థులుందరు వేషములతోడను, వాద్యములతోడను బాలికలంచినస్థలమునకు వచ్చి యచ్చట కొంత నెనోదముగాంచి బాలికలను దీసికొని యూరిమధ్యకు వెళ్ళుదురు. అనట కంట కాననము గల యొకయుద్యల వేసి యుండును. పాలికల నచ్చట యుంచి, కీరసాని కొంత నేపు నాట్య మాడును. తరువాత నాయుద్యలపై నధిష్ఠించి యూగును. అసమయమందు వానికి దేవత యావేళించు ననియు, నతడు కోరినకొరికల నెల్ల జెప్పననియు నొక నమ్మకము.

3 పుష్కలదర్శము:- ఇది పుష్కలమాసములో జరుగును. ఇందు బంధుమిత్రులు గలసి భుజించి యాడుదురు. పిల్ల లింటింటికి నుష్టికి బాడుకుంటూ వెళ్ళుదురు.

మైన జెప్పిన యుత్సవములే గాక గ్రామములో నెప్పుడు మొదలైన జాడ్యము లుత్పన్నమైనపుడుకూడ నుత్సవములు చేసి గ్రామమునకు దూరముగా వెళ్లి యచ్చట నాడవలెటకు బలియిత్తురు. ఈయుత్సవములయందు దిసారియే ప్రధానము.

తినుబడివదార్థములు:— గదబలు ముఖ్యముగా గడ్డలలోనిశిబోయి చేపలనుబట్టి తెచ్చి తిందురు. కడ్లు, బోళ్ళు, చాచులు, ధాన్యజాతులలో వీరికి తెలిసివని. వీటికి వీరిభాషలో బ్రత్యేకపదములున్నవి. పెనురువేళ్లు, అడవిదుండలు, పుట్టికొమ్మ మొదలైన వనజములనుగూడ తిందురుగాని వీరు చేపలకన్న వాటికి బదులుగా నీవస్తువులను బుచ్చుకొనియెదరు. పాములను (నాగుపాము వివా) కప్పలు, ఎడ్రకాచులు, ఎలుకలు, కామలు, గడ్డలు, కోళ్లు, పార్వలు, చిలుకలు, గోరికలు మొదలైనవాటిపై భజి చెదరు నెరులి మాంసము బహుప్రీతికము. ఆవుల నెనునును బహుళములయందు వధించి భుజింతురు మధుపానమందు జాలప్రీతి ఇప్పవృత్తులనేరి యెండబెట్టి సాగాయి జేతురు బోడిపిండి వులినుబట్టి 'లాది' యను నొకమత్తుపదార్థమును బర్చిదినములలో జేతురు. సారాయిని గాని యీలోండనుగాని వీ రాకుదొప్పలలో బోసికొని త్రాగటమందు కుడివేయి వేలితో మూడుసార్లు మైనిజలకించెదరు. ఇదివారి కెద్దలకొరకట తరువాత ద్రాగెదరు. లేన దొరకకప్పుడు త్రాగెదరు. పెనుబొంగులు దొలచి యొకపద్మమైన కల్లుతుమ్మెద గుడ్డు బెట్టును. ఆగుడ్డునుదీసి తిందురు.

అపరక్రియలు:—గదబలలో బుర్రులు మృతి నొందిన గాల్తురు. శ్రీలను బిల్లలను పూడ్చురు. మృతకశేబరమును సృశానమునకు గొనిపోవునపు డాగ్రామములోని శ్రీపురుషుడు లందరూగూడ వెంటకెళ్ళుదురు. ఆకశేబరమును గాల్చుటయో పూడ్చుటయో చేసినవైన యందఱు తిగివచ్చి గడ్డలో స్నానమాచరింతురు. చచ్చినవానికొడుకో, యగ్నదమ్మడో యాగడ్డలో నే కొన్ని చేపలనుబట్టి యింటికి దెచ్చును. ఈమత్తువులు నొకమట్టిపదార్థము, మరియుకపిడతలో నన్నును నువండి, యారెండుపిడతలు సృశానమునకు వెళ్ళుకొనిన లోబ్రేతవృత్తుగ్నమై విడతరు. పిడనవాడు బంధుమిత్రులుగూడి మృతుడైన వానిపేరు అన్నము చేపలు వండి బలిప్రదానమిచ్చి తాము భుజింతురు. ఇంతటితో సజీవులైనవారికిని పరలోకగతులకును సంబంధ మింతటితో వీరలేదు. మృతుడైనవానిపేర నొకరాయి సృశానము

నుండి తీసికొనివచ్చి యింటికగ్న పూజ నొనర్చుచు మూడుగంధర్వనరు లుంతురు. తరువాత జ్ఞాతిబంధువులందరికి 'గోత్రము' చేయుదమని వర్తమానము సంపెదరు.

గోత్రము:— ఎక్కడెక్కడున్న బంధుమిత్రులను బిలువనంపగా యజమానునికి సోదరులైన వారందరూ నొక్కొక యింటికి నొక్కొక యెనుముచొప్పున దీసుకొనికెత్తురు. అందరూ కమావేళమైన వెనుక రెండు మూడు దినములవరకు విందులారగించి, యింటికెటుటయైలో గుంజలుబాతి యొక్కొకదానికి నొక్కొక కుశువుచొప్పున గట్టుదురు. వారివారి కుటుంబములో జన్మించివారిపేరున నొక్కొక కుశు వాకుటుంబము గట్టుదురు ఇట్లు సోదరులైనవారే గట్టుదురు అన్ని కుశువులను గట్టివైగ యగ్ని తిని కప్పివేసి బావలైనవారికితీసుకుపొమ్మిచ్చుదురు. వారు చాటిట వెంటదరుముకొని చిన్నగొడ్డళ్ళు, పరకుగోళ్ళుతోను నరకుదురు. అని క్రిందబడినత్రోడనే వాటి గుదస్థానముగుండా జేయి లోపలికి దూర్చి వేల్పులను నైగి బెరకీ లాగుదురు ఇట్లు యెవరికి దొరకిన మాంసమును వారు నోటిలోబెట్టుకొని పోదురు. ఒకడు మాంసమును బెరకునమయమున మరియొకడువచ్చి గొడ్డలితో వానిని గొట్టగా వా డాదెబ్బ కొర్చియుండి నగరియే; లేనిచో వానిని త్రొక్కివేసి యాకొట్టినవాడు మాంసమును బెఱుక నారంభించును. ఇట్లు నొకరి నొకరు కొట్టుకొని మరియొమిమెకగ్నంబు యొనరింతురు. గోత్రమును గదబలు జేయుచుండగా జూచిన జాల ఘోరముగానుండును.

కానాకాలమునుండి విడిపోయి దూరస్థలములకు బోయిన నొక్క కుటుంబీకు లనేకముజేయు సంస్కారమిది యొకటుల దోచుచున్నది. గోత్రము గలుపుకొనుట కీకర్మ నిర్ణయించబడ్డది గాన దీనికి గోత్రమని పేరు.

భాష:— ఈకాతివారిభాష కబరభాషలలోనిది. ఈకబరభాషలకే పాశ్చాత్యుల ముండారిభాషలని యనిరి. గదబలు దేశమందు జెడరిపోయి తెలుగుదేశమందు గొండఱు, నోభిదేశమందు గొండఱు, కోడు గొందులతో కలసిపోయి కొండఱు నిట్లుండుటచే వారి స్వభాష చాలామట్టుకు మిశ్రమైపోయినది. స్వచ్ఛమైన గదబభాషను సంపాదించువలెనన్న నీ కాలమందు దుర్లభము.

భము. అందులోనును నొకేస్థలవందున్న నావంటి వారి కి మఱీను స్థము. గదబలు కొండలలోను నడవులలోను మారుమూలలలో నుండురు. అట్టివారే యితరభాష సంపర్కము లేనివాక్కులను మాట్లాడెదరు అట్టివారి తో గలసిమెలసి యున్న నేదప్పు వారిభాషసాంఘిక దాయమును నభ్యసించునెరుము. అయినను గొంతవరిశ్రమ చేసి సంపాదించిన గదబభాషాపదములను బొందుపఱచి యిచ్చట వ్రాసెడిను.

నామవాచకములు- ఏకవచనము, బహువచనము మాత్రమే గలవు నేక, నాన, ని యను పుష్కలముల వలన బహువచనము తెలియజేయబడును. ఈ దిగువను కొన్ని నామవాచకములను నుదాహరించెదను.

(శరీరావయవములు)

తెనుగుపదము.	గదబపదము.
1 చెయ్యి	తిత్తి, తీతి (నెయ్యి)
2 పాదము	సునంగ్, ఘునంగ్ (పావల)
3 ముక్కు	మి (నువు)
4 కన్ను	మో (మా)
5 నోరు	సామ్మో (తోవో)
6 పల్లు	గీసే (డీ)
7 కవి	లిత్తిర్, లిన్తిర్ (లావ్వి)
8 జుత్తు	ఇగ్గో, ఇంగ్గో (తిక్కోయి)
9 తల	బోక్ (భా)
10 నాలుక	లఱంగ్ (లావు)
11 కడుపు (పొట్టు)	సులొయి (పుటాని)
12 నీపు	గిఇడాంగ్ (పాడుమిన్న)

(బంధువులు.)

13 తండ్రి	అపాంగ్ (అబ్బానీ)
14 తల్లి	ఈయోంగ్ (అయ్యానీ)
15 ఆన్న	బ్యాడింగ్ (అన్నానీ)
16 తోబుట్టువు	మిమింగ్, తోనాక (తోన్నానీ)

తెనుగుపదము.

గదబపదము.

17 వనిషి (మొగవాడు)	రేమల్, గండా, రేంమ
18 ఆడమనిషి	కుంటై (గున్ని) అవుక
19 పెండ్లాము	కుంటై (కాడమాని)
20 కొడుకు	ఒనుఅక (బొబ్బుగి)
21 కూతురు	ఒనుఅక (కొడమ్మ)
22 మొగపిల్లవాడు	ఒటక
23 ఆడపిల్ల	గుగాయి
24 కొడలు	ఇంటింగ్
25 పిఠి	బుట్యం
26 పెద్దపిల్ల	మొడియం
27 పాడుగుచునిషి	తియ్యిర్ రేమల్

(జంతువులు.)

28 గొట్టము	కిర్తా, కిర్తాక, కిర్తాని, కిర్తాక
29 ఆవు	కిట్టియక, బండి, కిఇటాంగ్ (కుఇటాంగ్)
30 కుక్క	ఘుసో (కుసో)
31 ఎనుము	బొంగ్ తెలి, బొంగ్ లేల్
32 ఏనుగు	కో
33 పిల్లి	గిరేమ, (రుమాంగ్)
34 కోడి	ఘిసింగ్, ఘుసాంగ్ డాంగ్ (తాదారు)
35 కాకి	గుగాయ
36 బాతు	గాగు
37 గృడ్డు	యింతో
38 గాడిద	గడై (గడోడి)
39 లేడి	అబ (హర్న) C. f. హరిణం
40 మేకలు	గిమే (కిన్నే)
41 ముండ్లపంది	గిబ్బి
42 కోతి	గుసాన్
43 వెలుగుబంటి	గుబో
44 పులి	గిక్కిర్
45 పాము	బుడుబు
46 చేప	అఅడోమ్, అడ్డోమ్
47 దోమ	కింగిక్

(చెట్లు, చేమలు.)

విశేషణములు.

తెనుగుపదము.	గదబపదము.
48 పువ్వు	సరి c. f. సరము, సరిగ
49 ఆకు	బిల్లా, వొల్వ
50 చెట్టు	ముంగళ
51 అరటిపండ్లు	పుసుబుల్లు
52 చాచలు	ఇరి
53 చోళ్ళు	సాక మెల్
54 ధాన్యము	కెరంగ
55 బియ్యము	రుక్క
56 అంబలి	ఇడ్డా
57 కూర	మా

తెనుగుపదము.	గదబపదము.
80 ఆకుపచ్చ	పసరు
81 కెడ్డ	యట్టో, యెటో
82 చేదు	పుసమ్ c. f. నిమము (చేసు వివం)
83 పులుపు	ససో
84 తియ్యిలి	సుబ్బుల్
85 నలుని	యిస్సాయ
85 తెల్లని	తత్తార్
8 పల్లని	రుంగో
88 వంకై	సె.గొడి

(ఇతరములు)

58 కొండ	బిరంగ, బిరక్
59 ఏరు	కిండియా
60 నీరు	డా, డా
61 ఊరు	ముంగల్
62 ఇల్లు	డియేక్, అనూక్ (ఇల్లు)
63 పేరు	ఇమ్మి
64 రాయి	బిరేల్
65 ఉప్పు	బిత్తి, బిట్టి
66 వంటచెట్టు	సోఅలో c. f. సమిథలు
67 నిప్పు	సుబ్బో (కుడం) c. f. కుండం
68 జేముడు	కీటుఆక్
69 దయ్యము	సెకరాఇ
70 సూర్యుడు	సీఇ, సింజీ
71 చంద్రుడు	అర్కి
72 వత్తుము	పోటీగ
73 గొల్లవాడు	ధోర
74 వ్యవసాయవారుడు	సుసింగ్, వొరుల్లేరు

89 దూరమైన	సులూమ్
90 సదునైన	తెకో
91 మంచి	లిమ్మొకా, లెకో
92 గొప్ప	ముడో
93 వేడి	గెప్ గెప్
94 తేలిక	లియా
95 చిన్న	ఖండికి, వెంజెమ్
96 పొడవైన	తియ్యార్
97 విశేషమైన	లాంగ
98 క్షుర	ఒక్ బక్
99 పచ్చి (పండ్లని)	బొంగ కా

100 యట్టు	బెరెక్
101 పండిన	బుల్లు
102 కుండ్రని	కుండ్రొక
103 పొట్టి	కల్లె
104 పలచన	పలసన
105 ఒకటి	మూము
106 రెండు	ఉప్పర్
107 మూడు	వెగ్గో
108 నాలుగు	పూక్, లెకో c. f. పుంజుక్
109 ఐదు	మెల్లాయి
110 ఆరు	తీయార్
111 ఏడు	తీయార్ మూము

సర్వనామములు.

75 నేను	నీ, సింగ్
76 మేము	నేఇంగ్
77 నీవు, మీరు	నోమ్
78 నాడు	మాయ
79 వారు	మాయో శేక్

తెనుగు పదము	గదబ పదము.	తెనుగు పదము.	గదబ పదము.
112 ఎనిమిది	ఉంబర్ పుంజ	124 ఎనుట	వక
113 తొమ్మిది	ఉంబర్ పుంజయ్య	125 పుంజుతుట	దుట
114 పది	ఉంబర్ ఉంబ	126 నవుతుట	ఉంబర్
115 ఎత్తైన	ప్రీ	127 ఎత్తుట	వేక
క్రియలు.		అవ్యయములు.	
116 వెళ్ళుట	ఇయా (యో) c. f. యా (సంస్కృతము)	128 క్రింద	అలామే c. f. అనులామము
117 తినుట	సామ్ (గా)	129 లేదు, కాదు	వురె, ఉరా
118 కూర్చొనుట	లేఇసా (కూనున)	130 మీద	తీర్
119 వచ్చుట	అలా (వాయి)	131 అవును	ఉంగ్ పేక, ఊ
120 చంపుట	ఒగ్గోయ్	132 వెనుక	గిఇడింగ్
121 చచ్చుట	గోఇగు (కిత్తుడమ్)	133 ఇవాళ	ఉసంగ్
122 కొట్టుట	బుగ్గో (లా)	134 రేపు	బీర్
123 నిలుచుట	తునాక (తిసాంగ్)	135 ఎల్లుండి	మార్క

పలుకరింపు.

[భమిడిపాటి చినయజ్ఞనారాయణ శర్మగారు.]

మాటిమాటికి అవ్యక్తమధురశిష్య

ఎవరిగూరిచి - ఏమని - ఎప్పుడు నీవు

నముల - ప్రేమస్వరూపి - ఆనందగీతి

పాడుచుందువా చెప్పి ముపస్రవంతి !

వ రా న్వేష ణ ము.

[కాళ్యూరి రామమూర్తిగారు]

సీ లస్తమిం చెను పశ్చిమాంబోధిఁ బర్జివ రక్తరంజితా ధ్వరాగ లేళి;
 విన్నవోయెను కాంతి వీడి దిక్చక్రిఁ బు యామినికాంతు నె మ్మమునుగూడి;
 పటతెంచుచుండె దిగ్భాగంబులందుండి పశుబృందములను సంభారవంబు;
 తడఁబాటుపడియె సంధ్యచుపతంగ శ్రేణి చవఁ గాంతుఁ గనలేక చక్రివాకి;

గీ. మించి వీతెంచె బాలసమీరములును; ఆలమందల పాట గోపాలబాలు
 రరుగుదెంచిరి; నీరాక తెరపు లేదు; సుక్కి యొనుంటి వోయి కిశోరమూర్తి !

సీ. బాలసమీరసంచాలితకల్లల వానిపూరితసరోవరములదరి,
 వివిధవర్ణవిశాసవిభవంబులను బొచ్చురమణీయతరులతౌతములగముల,
 బహుపుష్పగంధసంపత్పరంపరలభారమున మందము కువాతములన సమ
 సంపూర్ణపూర్ణిమా సాంద్రచంద్రిద్యుత్తుల్ వర్షేషుపచ్చికబయలుందు

గీ. వన్నెగుల్కెడులేమావిగున్న చెంత, వేణువును పాణి. బూని విన్నాణ మొదవ
 గోపికలు గోగణంబులు గోవిందగారి, బాడర మ్మొక బాలగోపాలమూర్తి!

సీ. తేటిదాటుల మించి దీప్తివముంగురుల్ చెదరె ఫాలంబునఁ జిందులాడ
 పొందుగా నొసటను సిందూరతిలకంబు కమ్మకస్తుతితావి కుమ్మరింప
 పండ్లువెన్నెలఁ గేరుచుండెడులేనవ్వు లధర రాగిహస్తీ నతిశయి ప
 కమనీయరుచిఁ బొచ్చుకొస్తుభాభరణంబు కంఠసీయను వింతకాంతి గులుక

గీ. గజై లందెలు కాళ్యూరు గల్లుమనఁగ, మురి? చే మాని గోపిల్ మరులుగొనఁగ
 భువనమోహన మగునీదుపుణ్యమూర్తి, జూపి పాల్చిపు బాలకిశోరమూర్తి!!

మహామహాపాద్యాయ శ్రీ పరమస్వరంగాచార్యులు ఆయ్య వారలుగారి జీవితచారిత్రము.

[సన్నివీరు సత్య కేశవరావుగారు]

శ్రీ మత్పరమహంశంబునకుఁ గావేరికీరత్నం వైన యరణిపురము జన్మస్థానము. అం దానంశంబున కాదిపురుషుం డగు పెరుమాళ్వాయ నివసించుచుండె ఆతంకు వైష్ణవుఁడు; భారద్వాజగోత్రుఁడ; ద్వాపర్యుగ నూ త్కుఁడు ఆతనివంశస్థులు యజ్ఞ ముగంబులు దౌగ్ధాత్మి బొందుచుండిరి. వారికి సామకాఖివా రుపేక్షగూడఁ గలదు. సామగానమునందు వారికి నసమానబ్రజ్ఞ గలిగి యుండుటయే యందులకుం గలకారణము. పెరుమాళ్వాయ నున కెనిమిదవతరపువారు శ్రీ తిరువత్తిళ్ళెత్తించున కే తెంచిరి. వారిలోఁ బ్రధానుండు గోవిందనాసరప్పకా. ఆతంకు పండితుండు. భాషామోహూరుణాపాత్రులై గీర్వాణభాషాసర్వలంకారములు వడసిన యానంశస్థులం దాతంకు ప్రధానుండు. ఆతంకు మనచాళమహామని కడ దగ్గరిడవేదమును సరిహద్దుంబుగ నభ్యసించి, యమ్మనిశ్చేష్టనిచ్చే నష్టగిగ్గజంబులుగ నెన్నుకొనఁబడిం పండితకోశములలో నొక కఠోమని యై నిలసిల్లే. “నష్టరీరకా” అనుదిరుగుగూడ నాతనికే గలదు.

కొంతకాలము గడచిన యనంతము గోవిందనా సరప్పకాయొక్క యెనిమిదవతరపువారు వే కటగిరి స్థానంబునకు వచ్చిరి. వారిలో రఘునాథాచార్యులు, రామానుజాచార్యులు ననవారు ముఖ్యులు. వారు సోదరులు; పండితులు. వేకటగిరిరాజు, దారిపాండిత్యప్రతి భకచ్చెగవొంది, వారికి బోధనగుట, గొల్లపూలెము నననగ్రహారంబులఁ గాన్కగ నొసరిగనట కాని యా సోదరు లిద్దరును నాయగ్రహారంబులఁ జిరకాల మనుభవించినట్లు కానరాదు. ఏలయున వారిజ్ఞాతు లీర్ష్యచే రఘునాథాచార్యునకుఁ గుక్కపాలతో నన్నముఁ బెట్టెనుట

అంత నాతంకు మతిభగిష్టుడై మృతికొందెనట. రామా నుజాచార్యులు రానపుండువలన మృతికొందెనట. కాని యాతనికి శ్రీనివాసాచార్యులకు పుత్రుండు గలఁడు. జన ముండు స్వర్గస్థుం డగుకప్పటిక బొబ్బలుండు గడుంగడులే బ్రాహ్మపువాడు. దాయాదు లాతనిం తెంచి యుపక యనఁబు గావించిరి ఆదాలని జ్ఞాపితృపుత్రుం డగు నర్జున పేకటాచార్యు లాతనికి వైష్ణవమతసంప్రదా యంబులం గఱచె ఇట్లుండ హైదరాబాద్ పేకటగిరి ననే కపర్య నములు చుట్టడించె. వారిబాధల కోర్వంబాలక యబ్బాయిని జననియుఁ బితామహియుఁ బితృవ్యసయుఁ దోడ్కొని యాంధ్రదేశస్థుం బగువిజయనగరంబున కేగి వారిదిరపరిచితు లగు శ్రీమహా మాదభూషి వేకటా చార్యుల వ్యాని గలిసికొనిరి.

విజయనగరంబున నబ్బాలుండించుమించు పను నానునగ్రంథులసాగ్రమును వచ్చునపు నుండి విద్యభ్యసించి పండితుం డయ్యె పిగ్గుట వివాహితుండు గాఁ దలంచి యప్పుడితుండు జన్మభూమి యగు వేకటగిరికిం బోఁ బయనమై, మార్గమధ్యంబున నీవిశాఖపట్టణంబున నాగి, ధన, విద్యాధనసంపన్నుం డగు శ్రీగణేష్వరాయనిగ జూడం బోయె అంత నాధనికుం డప్పుండితయవకునిం గడు గౌరవించె అనంతరము గాడే వారికులీయులచే నాయన శ్రీకొండరావుస్వామ్యుల య బుగరు ప్రసాదాచార్యుండుగ నియమింపబడె. ఈ యుద్యోగంబును బడయుటయే కాక, వారు స్వయము గ శ్రీదేవకటేశ్వర, రామానుజస్వామ్యులయంబులను గట్టించిరి. శ్రీనివాసాచార్యులవారు, సంస్కృతభాషా భిమానులకుఁ గల్పతరువై నిలసిల్లుదున్న “సర్వశబ్దసంబో

* “పట్టరీరకా” అనుదిరుగు గలవానిని సంస్కృతంబున భట్టనాథుం డని యుండురు.
 † స్థానాచార్యుఁడు: దేవోత్సవాదులు సకరిమంబుగ జరుగుటలు మాయ నుద్యోగి.

ధిని" యను నిఘంటువును రచించిరి; భక్తిరత్నావళి, విశ్వగుణాదర్శ మను సంస్కృతగ్రంథములం దెఱిగించిరి; నాయాత్మజసారంబును వ్రాసిరి

ఈపండితున కిద్దఱుఁడత్రికలు నిద్దఱు పుత్రులుం గలరు. పుత్రికలలోఁ గడసాఁగిడ్డ రంగనాథకమ్మ. ఆమె కవయిత్రయనియు, శ్రీకృష్ణాభ్యుదయంబనుమాఁ డశ్వాసంబులు గలతెనుగు కావ్యంబును, శ్రీవిద్యా సమర్థం బనువ్యాసంబును, రచించెననియుఁ దెలియ వచ్చుచున్నది. కాని యాగ్రంభంబులలో మొదటిది కానరాదు. కాలగర్భంబుఁ గలిసియుండవోవు. శ్రీని వాసాచార్యుఁడత్రయంబు రామానందాచార్యులు జ్యేష్ఠుఁ డు; వేదకటరంగాచార్యులు కనిష్ఠుఁడు. ఈసోదరు లిద్దఱు నిందుమిందుఁ దాదాశక్తు ప్రాయంబు లగువఱ కు నిజజనకసాన్నిధ్యంబునఁ గావ్య, సాహిత్య, కవి త్వంబులనభ్యసించిరి. పిమ్మట జనకుండు స్వగృహం దయ్యెఱుఁ దిరిగి జన్మించున కేగినయనంతరము జ్యేష్ఠుండు త్రిశతవర్ష ప్రాయంబునఁ గాలధర్మంబు నొందె.

శ్రీనివాసాచార్యులవారి ద్వితీయపుత్రులగు వేం కటరంగాచార్యులవారు మన కథానాయకులు. ఆయన గరిరక చిత్రభానుసంవత్సర వైశాఖ బహుళ పాడ్యమి మంగళవారంబున (క్రీ. త. 1822 సం॥౧౦ మే నెల 28 వ తేదీన) జన్మించిరి. ఆయన గని భక్త్యంతం గాంచిన యమ్మ మంగమ్మ. ఆయన యెనిమిదవయేటఁ గుంభ కర్ణ విజయం బనుపేరం బరఁగు మూఁడశ్వాసంబులకా వ్యంబును రచించిరి. "శయేతైశ్చవేష్టమే వన్నేకాన్యం సంస్కృతభాషయా, తంభకర్ణ కన్యవిజయత్రిభిన్నకై ర్యరీరచన్" అను స్లోకం బిండులకుం గలపద్యమాణుఁడు. దీనినిబట్టి శ్రీరంగాచార్యులవారు తైశ్చదవశమండియు నెంతమేధావంతులూ యూహింప గలు. తండ్రిగారు గణించినయనంతరం బాచార్యులవారు పితృకృతగ్రం థంబులను, శ్రీమద్వేదాంతాచార్యకృతగ్రంథంబులను తదితరొద్దోధంబులను స్వయముగఁ జెరించి పాఠశిష్యం బు నలవడఁజేసికొనిరి; వ్యాకరణశాస్త్రంబునఁ గొంత శ్రీమాక రామానందాచార్యులవారియొద్ద నభ్యసించిరి. తర్కశాస్త్రములలో ననుమానఖండంబును బ్రహ్మశ్రీ

కొండపల్లి వేంకటకాస్తులవారికడఁ బఠించిరి. శబ్దఖాండంబును నవద్వీపపండితు లగు సదరమాకాసుబోధన మిళిగారితోడఁ గృషి సల్పిరి. ఇవియే వీరు గురుశిష్య వ్యామంబున నలవడఁ జేసికొనినవిద్యలు. శేషించిన విద్యలను స్వయంకృషిచలన నాయన యభ్యసించి విద్యా శోమమలై కాశ్వతయశోవంతు లైరి. వీరు తొలుదొల్ల సాంధ్యకావంతలము; ఆంధ్రకమలినీకలహాసక యను గ్రంథంబులను వ్రాసిరి. కావంతలమును దెలింగించిన వారిలో వీరు మొదటివారు. వీరికాగ్యం బొసరించిన యనంతర మనేకసంవత్సరంబులు గడించువఱకు కావం తలాంధీకరణంబులు వెలువడలేదు. తరువాతఁ బ్రచు రింపఁబడిన యాంధ్రీకృతకావంతలంబులను నాచా ర్యులవారి యాంధ్రీకావంతలమును గాకనాడనివాను లగు బ్రహ్మశ్రీ కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యకాశ్రమిగారు విమర్శించిరి. వై నదహరింపఁబడిన గ్రంథరచనానంతర మాచార్యులవారు మంజులనైవధ మనుసంస్కృతనాట కమును రచించిరి. ఇది నలదమయంతులకథ. ఇం దేవంక ములు గలవు. ఈనాటకము నాచార్యులవారు శిష్యులై రణంబున దినమున కొకయంకముచొప్పున నేడంకములను నేను రోజులలో వ్రాసిరి; పిమ్మట వెలువడినది యాం గ్లాదిరాజ్యస్వాతము. ఇది యొక చిన్నసంస్కృత కావ్యము. శ్రీవిష్ణోరీయామహారాజ్ఞిగారు "Empress of India" (ఎంప్రెస్ ఆఫ్ ఇండియా) యను బిరు దును వహించినసంవత్సరంబున దిల్లీనగరంబున జరిగినద ర్బారున కిది పంపఁబడెను. సంస్కృతవ్యాకరణము బా లురకుఁగూడ నుభోధకర మగునట్లు చేయుటకు నాచా ర్యులవారు లఘువ్యాకరణ మనుపేరుతో నొకగ్రంథ మును వ్రాసిరి. ఇందు వీరియద్భుతవ్యాకరణపాండిత్య ము తద్ధిత, కృదంతప్రకరణములవలనఁ దెలియఁగలదు. ఇంతియకాక వీరు బాలాపయోక్తంబులగు చిన్నపాత్రం బులను వ్రాయుటకూడఁ గలరు. వర్ణనిర్ణయము; కథా గంగనాను; బాలపాఞ్జ సంవాదము మొదలగునవియట్టివి. ఆంధ్రగీర్వాణభాషలయందసమానప్రజ్ఞగలయాచార్యుల వారికి ద్రవిడభాషయందుఁ బాండిత్యమున్నదని వేఱుగ వ్రాయనవసరములేదు; అదివారిమాతృభాష; అందువారికిఁ

* మా. లఘుకర్తానాకాసమితిక,

బాండిత్యము సహజము. తిరుప్పావై యనుగ్రంథవ్యాఖ్యాన మనుసారిబోధికత్తింశవ్యాఖ్యయు, తిరుప్పలాండువ్యాఖ్యయు, రహస్యత్రయసంగ్రహమును వారి దగ్గరిదభాషాసాహిత్యమును జూతురు.

భాషావిషయములందే కాక మతవిషయములందుగూడ నాచార్యులవారు కృషి నల్పిరి. హిందూమతమును బ్రబోధించుటకు వీరు కొన్ని యుపవాసములును ఇచ్చి వారిని సంగ్రహము లనుపేర నన్నొత్తిచి ప్రకటించిరి. ఈసంగ్రహము లన్నియు మొత్తముమీద ౨౭ ఇంచుగొన్ని యాధ్యాత్మికవిషయములును, గొన్ని సామూహికవిషయములును గలవు. వీరియందు వీరస్వరూపత్రాభిరామంబులు గలవు. వీరియంత్యవశయందు దశోపనిషత్తులను బద్ధరూపమున నాంధ్రీకరింప నిశ్చయించి యేకపరిపక్తులను దెలియించిరి. ఇవి కాక యాచార్యులవారు రచించిన మఱియొక మహోద్దంఘము గలదు; అది శక్త్యాశ్చర్యవ్యవస్థము; దానిని వ్రాయుటకు నాయు ౩౭ వయసు (అఁగా సిద్ధాంతసంశ్చరణము) వ్రాసినట్లందితమునతటిని ధారవోసిరి. కాని యాంగ్రిధులు ౩౭ అ" యను నక్షరంబులక్షాత్రమే యన్నొత్తింపబడి. శేషించిన గ్రంథమంతయును బూర్తియైయున్న నవ్యాది జగద్వాప్తి జెందఁజాలకయున్నది. ఆగ్రంథమును బరవస్తువారు ప్రాణప్రదముగ భద్రపఱచి యున్నారు. ఎతభద్రులుగ నుంచినను నది క్రిమికేటకంబుల కెఱ యగుటకు నవకాశం బున్నది కదా! కాఁజి యోభాషాభిమానులారా! ఆమహోద్దంఘము నచ్చువేయింపఁ ద్వరపడుడు. అట్టి గ్రంథంబు బలపడుట దుర్లభము. అదిఖలమైనచో నట్టి గ్రంథమును వ్రాయుటకాని, వ్రాయించుటకాని దుస్సాధ్యము.

గ్రంథరచయిత కాక విద్యాచానముగూడ నీపండితుని ప్రధానాశయము. బాలరకు సంస్కృతవిద్యగణప కామర కొంగ్రసంవత్సరంబున నాన్న విద్యాపాఠశాలను స్థాపించిరి ఆపాఠశాలకు విజయనగర, బొబ్బిలి, సిరిపుర, జగ్గపేట జమిందారులును, కార్మికవేలకత్తరును ధనసహాయ్యం బొనర్చుచుండిరి.

మారాండచండమయూఖతతి లోకంబున నానామఖంబుల వ్యాప్తి జెందువగది క్రివేంకటరంగాచార్య నగ్గలాంధ్రగిర్వాణభాషాపాండిత్యప్రతిభ దేశంబున వ్యా

పించె. త్నానాధులెల్లరు నీపండితశిరోమణియెడ గౌరవాదరములఁ బ్రదర్శించుచుండిరి. వారిలోఁ బ్రీతికాపుర, బొబ్బిలి, స.గమనలస, వేంకటగిరి, మందసాజమిందారులు గొందఱు ప్రతిజమిందారుఁడును బ్రతిసంవత్సరము నాచార్యులవారికి ౧౧౭ రూపాయల బహుమానములిచ్చుచుండిరి; తురిజమిందారు సెలకురూ ౨౩-గ-౪ చొప్పున నేడాదికి వెయ్యిరూపాయల నిచ్చుచుండె. వైకడచాంపఁబడిరాజు లండఱకుఁ బై చీకటిగోట, మైసూరాజు లాచార్యులవారి సభికుముగ గౌరవించిరి. చీకటిగోటగా లాచార్యులవారికి నొకముగ గ్రహించు నొసఁగె. మైసూరుదేశంబునకు నాచార్యులవా రేగియుంప, వారిని గోటకు రప్పించుటకై రాజు పంజీరి, బోయియ, నివాసిబల్లెనుబర వాల్లను, తామరవృలను, బిళ్ళు బొ"తును బంపెను. వారికి సభాస్థలి యందు బృగ నాసము వేయించెను స్వయముగ రాజాచార్యులవారికిఁ బుష్పహారమువేసె; బంగారుతోడాలం దొడిగె. వేదోక్తాశ్చర్యచరణంబ్రాక్షరభూమిలం గైకొని, వాక్యాశ్చర్యసంగము విని, రాజు వారికి దుస్సానిలం గాన్కగ నొసఁగె; పండితపూర్ణసత్కారము గావించె.

రాజసన్మానము వడవినను నాచార్యులవారు రాజులకు నొదిగియుండలేదు. ఆయన యేసంస్థానంబున కేంద్రులతో యాసంస్థానాధీశుడు దొలున్న సింహాసనమునుండి లేచి యాయనకు నమస్కరింపవలెను అచ్చటనుండి యాచార్యులవారు మఱియవచ్చు డాసంస్థానాధీశుడు లేచి యాయనకు నమస్కరించి, యాశ్చర్యచరణము వడసి సెలవు నొందవలయును. ఇట్లు గౌరవించు రాజసంస్థానంబునకే యాయన వెళ్ళుదురు. లేనిచో వారవోచ్చితికి బోరు. గౌరవవిషయంబునఁ బట్టుదలచేత నే యాచార్యులవారు విజయనగరసంస్థానంబునకుఁ బోనిచ్చగించలేదు. చీకటిగోటయాస్థానంబునకుం బోయి యచ్చటనుండి యాచార్యులవారు మఱియవచ్చు డాసంస్థానాధీశుడు లేచి నమస్కరించి, యాయనకడ సెలవుండలే దనుకారణంబున నారా జొసంగియుండినయ గ్రహించును దిగి యారాజునకు నాచార్యులవారిచ్చివేసిరి.

జమిందారులతోఁబాటు ప్రభుత్వమువారు కూడ నాచార్యులవారిని గౌరవించుచుండిరి. వారిచార్యులవారికి ౧౮౮౨ సం॥రం జూను ౪ వ తేదీన “మహామహోపాధ్యాయ” బిరుదము నొసంగిరి. ౧౮౮౨ వ సం॥ వత్సరంబున జేసఁబడిన యాయుధభాసనమునకుఁ గట్టువడకుండ నాను ససామాన్యాయధముల నుంచుకొంటుకు ననుజ్ఞనిచ్చిరి. ఇంతియక క మతములుగూడ గూర్చి న్యాయమూర్తులు తీర్పు నివ్వవలసికచ్చినపుడు వీరితో నావిషయముగూర్చి ప్రసంగించుచుండిరి.

ప్రభుత్వోద్యోగముకడఁగూడ నాయన యొడిగి యుండలేదు. ౧౮౮౨ వ సం॥వత్సరంబున నాచార్యులవారికి “కల్యాణ” అను కలత్తరమునకు బంగిన వివాదములో నాయన విజయమొందిరి ఆకలత్తరు ౧౮౮౩ వ సం॥వత్సరమునకు బహుముఖమున సమర్థితమున నుండిన స్థలంబు నాక్రమించు బ్రతుక్కిరిగఁగా దానిగూర్చి యాచార్యులవారు సాతమునకు దగుచ్చ జరిగించి జయంబును వడలిరి.

శ్రీరంగాచార్యులవారికిఁ దండ్రి గతించినను సంతరము, చతుర్వేదము ప్రాప్తియందును వివాహం బుష్కలముననుభవమునను శ్రీమతి తిరువేంగళమ్మ. ఆమె సింహాచల నివాసులగు శ్రీరంగ క వరహాచార్యులవారిపుత్రికారత్నము. ఈదంపతులకు వేంకటరంగమ్మ, రామానుజస్వామి, శ్రీనివాసజగన్నాథస్వామి, మంగతాయారమ్మ, అండాళమ్మ యనవారు జన్మించిరి. వారిలో మొదటి నలుగురును జనకుండు నజీవుండై యుండఁగ నేకాలభరత్ము నొందిరి. శ్రీమతి అండాళమ్మగారు నజీవులై యున్నారు.

అచార్యులవారు విశిష్టాద్వైతమతప్రచార మొనర్చుచుండిరి. వారు హయగ్రీవంతోపాసకులు. వారికి ౧౮౮౨ వ సం॥వత్సరంబున సంగమవలసలో వచ్చిపూర్తి యయ్యెను. సంతానవస్తువు వాటిల్లకుండి యుండెనేని యాయన యామహాత్మ్యము జరిగిండులకు మిక్కిలి సంతసించియుండెడివారు. ఆయన మైనూ

రుప్రార్థనంబునకుం బోయి వచ్చుచు మౌగవత్సరంబునకు దునిగార్చుంబున వాఁగి తునిజమిందారుగారి సత్సంబున బసకేసిరి. వీరిరాకగూర్చి భూజమిందారు రాలకించి, యదికలకు వీరిపాండిత్యప్రభావముగురించి వినియుండుటచే, వీరిని దళసుగంధానంబునకు నాహ్వానము నేసి గౌరవించెను అ తిరుకాళ, చూరాజు వీరిని దనయాస్థానంబున తుండుచుని కొరి, వీరికి నేడాదికి వెయ్యిరూపాయల గౌరవవేతనము నియ్య నేర్పాటు నేసెను. నివసించుటకు నొక భవనంబును నిర్మించెను. ఆచార్యులవారు తునిజమిందారుగారి యభివాద ప్రకారము తునిగార్చుచునగుండ నిశ్చయించిరి. అప్పటినుండి యుండురా జాచార్యులవారికి, గౌరవవేతనమునుండి నెలకు రూ ౮౩-౪-౪ చొప్పున బ్రతిసంతవత్సరంబున వెయ్యిరూపాయల నిచ్చుచుండెను. ఆచార్యులవారు తమ చరమదశ నంతరించి (అనగా ౧౮౮౨-౧౮౯౦ వలకు) దునిగార్చుంబునకు గడపిరి. వారు నివసించుచుండిన భవన మిప్పటికిని గలదు. అది యిప్పుడు తునిహైస్కూలులో నొకవంతరార్థ మైయున్నది. ఆచార్యులవారు తునిగ్రామంబున వికాససంస్కర పుష్కలమునకు పంచమి శనివారంబున (అనగా ౧౯౦౦ సం॥రం జనవరి ౨౦ వ తేదీన) రాత్రి ౮ గంటలకు స్వర్గస్థులైరి. ఆయన జ్ఞానవతులై, స్మృత్యుక్తులై ప్రాణంబుల విడిచిరి. ఆయనకు నసానకాలం బాసన్నం బగుచు నుండ నాయన రెండవమనుమఁ డగు శ్రీవేంకటభట్టనాథస్వామిగారు భగవద్గీతను బాదావణము నేయుచు నుండిరి. అర్జునవివాదయోగము మొదలు, మోక్షసన్యాసయోగము పూర్తియగునఱకు విని, యది పూర్తియైనదాయని భట్టనాథస్వామిగారి నడిగి యాచార్యులవారు పంచత్వం బొందిరి. శ్రీతునిరాజుగా రాచార్యులవారి యంత్యక్రియలను వేదోక్తంబుగ విశిష్టాద్వైతమతాచారాననుసరంబుగ, కడంగడు గౌరవంబుగ జరిపిరి.

మహామహోపాధ్యాయ శ్రీ పరమసురంగాచార్యులవారు స్వర్గస్థులైనను యశశ్శాయలై నజీవులై యున్నారు.

* vide Calender Case No. 2 of 1872.

ఈచారిత్రికవిషయంబులకు శ్రీపరమసురారియంట నుండు గ్రంథములను, లిఖితపత్రంబులను బ్రమాణములు. శ్రీరంగాచార్యులవారి మనుమలగు శ్రీలక్ష్మీస్వామినివాస్వామిగారుకూడ వారికిఁ దెలిసినవిషయములను జెప్పినాకు సహాయము మొనర్చిరి.

భ్రమరగీతము.

[భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు.]

విన్ను మన్నుగ నకుండమిట్టిపడుచుఁ

జెవులు చిట్లులు వడ రొద చేసికొనుచు

తెక్కలక బాఁపి చుట్టును గ్రిక్కిరిసిన

కులమువారితో జెలరేగి కెలన గలుగు

మల్లి కావద్దముందారముహితకుసును

వారనిష్ఠుడమరందధారలందు

విముఖత వహించి ముందును వెనక గనక

యెగిరిపోయెడునంతకీ జేమి నచ్చె ?

నిలు నిలు మిళిందమా! అహహా నిలువ వేమి ?

అలరునలరులు నీ కరు లయ్యె నేమి ?

అ దొలుకు తేనెయను విన మయ్యెనేమి ?

అర్థసందర్భములు మొదలైన వేమి

లేనినీపాడురొద యొక మాన వేమి ?

న్యూనతక గన్ననీనోరు నొవ్వ జేమి ?

౨

పొగరుబోతుతనంబున నెగిరిపోయె

దంతియేకాని కీ జేమి యబ్బు నీకు ?

అవనిఁ బాపీచిరాయు వన్నటు భవాదృ

శాధముం డావదలు లేక యలరుచుండు;

సుకవికవితాప్రవాహంబు సొంపు నింపు

మధురమధురస మానినమత్తుచేత

నొడలు తెలియవు మఱి వినఁబడవు నీకు

నార్యులహితోక్తు లిసుమంత యైనఁ గాని;

ఎక్కడకొ చని యిటు కడుపెక్కఁద్రాగి

యుందు నీ వందుచేత నిందిదిరంబ !

తినఁ దినక గార చేదెక్కె నకవిధాన

నెల్లపుడు నీవె మెచ్చు నిమ్మలైపూపు

నింతనిర్లక్ష్యముగఁ జూచి యేగుచుంటి.

౩

చెవులుగీపెట్టి రొద మాని చెలిమిఁ బూని

షట్పదము కడ కొక్కప్రశ్నమునకైన

నుత్తరం బొనఁగుచూ నీవు చిత్తమందు

నెయ్యది తలంచి రొద సేతు విట్లు నీదు

దీర్ఘర్సుకారమున మాకు తెలియునట్టి

యర్థ ముండెనె ? యున్నచో నదియు సుజన

భూషణమొ లేక దుర్జనభూషణంబా ?

పరమసాధుల నార్యసంభావనీయ

వర్తనలఁ బట్టి దూషించుభావ మందు

లేదు కద చంచరీకమా లేశ మైన ?

ఎన్నఁడును లేనిదుర్వార్త లెన్నో పన్ని

అనఘు లైనట్టివిద్వాంసులను గడంగి

తూలనాడెడుదుర్వాక్యజాల మందు

లేదు కద చంచరీకమా లేశ మైన ?

తలకుదగనట్టివేసంబు దాల్చి మిన్ను

మన్ను పట్టనిపెద్దడంబముల, గాలి

యందు మేడలఁ గట్టుదురాశ లందు

లేవు కద చంచరీకమా లేశ మైన ?

త్వత్కులమ్మున సహజ మై తనరునట్టి

నలుపు గలభృంగిపై నీకు వలపు లేక

యనయమును నన్యకాంతావిహారచింత

లంతకంతకు సారంతమం దతిశయింపఁ

గంటఁ బడుకల్వకంటఁ జేగంటితోడ
నరసి యలవాటుపట్టి నీ వాడునట్టి
కడునసస్యాంబు లైనవాక్యంబు లందు
లేవు కద చంచరీకమా లేత మైన ?

౪

భీమరమా! నిన్నుఁగాంచిదుర్భమ వహించి
యెన్నియోపశ్న లడిగితి నింతవఱకు;
పొంత గలయట్టిసంపంగిపూలవనము
కంటఁ బడినంత నీవబోకడగఱిందె
కలరహస్యమ్ము లన్నింటిఁ దెలిసికొంటి
చంపకమునకు నీకును సహజ మైన
ప్రబలతత్పత్వ మంటఁ దద్భవ్యకుసుమ
జాతసంజాతసౌరభ వ్రాతకలిత
మందమారుత మరిసేనమాడ్కి నిన్ను
పెంటఁదఱుముచునుంటచే వెనుక గనక
సవరివారమ్ముగా నీవు సాగినావు !
ఇదియె వాస్తవ మేల దాచెడు విశిష్ట !
త్రాగుఁబోతుతనమ్ము నర్థమ్ము లేని
ద్రష్టులాఱమ్ము తగినహేతువులు లేని
వైరములు జన్మతోడనే వచ్చె నీకు;
గానియెడఁ గారణము లేనికలహ మేల
గంధఫలితోడ నీకు? తత్కనకకుసుమ
మేమియపరాధ మొనరించె మోమునైన
జూడ నొల్లనిహేయంపుఁజూడ్కిఁ దత్స
మీకమున నుండ నాపరమేష్ఠిస్థష్ఠి
యందు సాధు వసాధున కయ్యె వైరి
పులికి గోవున, పిల్లికిఁ జిరుక, సింగ
మునకు నేనుఁగ, పావురమునకు డేగ,
గ్రంథవిక్రియార్జితధనాకర్షణునకు
సుకవి, సతాపు లీనుచంపకకుసుమ్ము
నీకుఁ బగ ఘటియించె నిఁదిఁదిరంబ !

౫

కడునికారంబు నీరూపు కాఱునలుపు

కనకకుసుముతైరగు బుగారురంగు;
నిరతమును ధూంకృతిక్రియ నీమతిమ్ము
మహితమానప్రతమ్ము చంపకముమతము;
కలవు నిర్గంధము లగురెక్క లవి నీకు
గంధఫలిరెక్కలు సుగంధబ ధురములు;
చంపకమునకు నీకు ముజ్జగములందు
హంసకుఁ గాకి కున్నంతయంతరంబు;
మీయిరువురందు నిజము నీచేయి క్రింద;
అందుకే తక్కినసుచమ్ముల్లు నీకు
గిందుగాకుండ నజుడు సురందరసము
చంపకమ్మున నుంపక శత్రుభావ
మిట్టలొనఁగూర్చె; భీమరమా! యి తెకాకు
కవులునైతము నినుఁ గిందుగా నొనర్చు
నిర్ణయించియె నాయకీవర్ణనములఁ
దుమైదలఁబోలుకొ వ్పంచుఁ దొలుత బోల్చి
కొవ్వనైఁ జంపకమ్మును గొప్ప సేతు;
రిదియు నిట్లుండఁ జంపక మీనుతోడ
నబలనాస యై యిర్వంకలందుఁగూడఁ
బూనఁ బ్రేక్షణానుధుకిపుంజము లని
యింక నేమేమియై రసజ్ఞు లెల్ల మెచ్చు
కల్పనయుఁ బన్ని యిందఱికపులకన్న
ముక్కుతిమ్మున్న నీకొంప ముంచినాడు;
బలిమిఁ జెఱుపట్టఁదలఁచినపట్టునందు
కాముకులు మానవతులకు గఱపునట్టి
దుష్టనీతులతో నిన్నుఁ దోడుగొనుచు
'వలయుపూడేనె గో'లదే యలి' యటంచుఁ
బలుకునటు సౌబంధములఁ గన్పడుచునుండు,
నెంతసీచోపమానమే యిది మిలింద !
కడగి జగమెల్ల నిను గిందుగా నొనర్చు
ఔఱుఁగవో లేక యెఱిఁగె సిగ్గెల్ల విడిచి
భూషణములును దూషణములును దలఁచు
దనువునకే గాని కలుగ వాత్సవు నటన్న
మెట్టవేదాంతమున నిట్లు మిట్టిపడదా ?

క వి త.

[దేవులపల్లి సీతారామశాస్త్రిగారు.]

విద్యలలో నెల్ల కవిత నుత్తమవిద్యగను పరిగణించుచున్న కుకవులధీవైకాల్య మింత యని వర్ణించ నలవి గాదు.

సామాన్యముగా విద్య లన్నియును జన్మాంతర వాసన ననుసరించి లభింపవలసినయవి యైనను, “నాఱు ప్పిఁకురులే కావ్య” మ్మని, ఆర్థాంశోత్పన్నులకుఁగాని, కవిత లభించునది గాదు. కవితాస్వరూప మిట్టిది యని వివరింపఁబూనుకొనుట మహాసముద్రము నీచుడుటకు ప్రియించుట వంటిది. కొండఱు కవితాలత యని కవితను లతతో సరిపోల్చిరి. లతలయందుఁ గలవిశేషము లన్నియు యిందు మనఱుద్ధికొలంది బయల్పడఁ గలవు. కొన్ని లతలయందుఁ గల, ఆకులు చూచువారి కన్నుల నాక్షిించును. మఱికొన్ని లతలు పుష్పములయందలి సౌందర్యవిశేషమును గనఁబర్చుచు సంతసంపఁజేయును. మఱికొన్ని పువ్వులు లేవన్నను పత్రములయందు మనోహరములైన సువాసనలను గలిగి యుండును. మఱికొన్ని ఫలములయంద నేకరచులను గలిగించి భక్షించువారి జిహ్వల నాకర్షించును. ఇ.తియేకాక సమస్త రోగములను హరించుటకు సమర్థములైనవి కొన్ని నేచించువారలకు కాంతివిశేషముల నిచ్చుచుకొన్నియును, గాయములను మాన్ప సమర్థములైనవి కొన్నియును, వితిగిన యెముకలను గూడ కలుపుచు కొన్నియును, మరణాసన్నులను బ్రతికింపఁజేయునవి కొన్నియును గలవు. ఇట్లే కవితగూడ శబ్దసౌందర్యవిశేషములవల్లను, యమకచిత్రాదికబాలంకారరూపమునను, ఉపమాద్యులంకారివిశిష్టము లగుచును, మఱియు బహువిధరూపములను కొండటి నుఘాలవాలమునఁ బొడమి నవరసములను బోషించుచు, సంతసంపఁజేయుచున్నది. ఏవిధమైన అలంకారములు లేనిదైనను, భక్తి, జ్ఞాన, వైరాగ్యములను గలిగించుచు, సత్ఫలదాయకమై నెలుంగుచున్నది. సహృదయు లెటువంటిభాషలలో నున్నవార లైనను, భగవంతు మగుకవిత వినినతోడనే, దానియందు మగ్న

మృదయలై, తా మదిఁజూచు పొందుచున్న పీడలను మఱచి సంతసించుచున్నవారు. వైరితని భర్తార్థకామ మోక్షములను గలుగఁజేయు సామర్థ్యముగూడ కవితకుఁ గలదని యెల్లవార లెఱింగిన విషయమగుటచే విస్తరించి వ్రాయనవసరము లేదు. మఱియు నియ్యది మస్తరూపమున దేవతలనుగూడ పోత్యక్షముగ కనఁబర్చుఁగలిగియున్నట్లు లనుభవసిద్ధ మైనయది. ఓషధీలతలయందుఁ గల సమస్తవిధము లగుసత్వాదులను గలిగియున్న కవితను లతలతో సరిపోల్చుట యెంతయు క్తమైనదో చదువరు లూహింతురుగాతః—

మఱియు కాళిదాసాదిమహాకవులు తమ కవి తాళక్తి సార్థింపి పంచభూతములను వశపఱచుకొని రనియును, పండితరాయలు కాశీయందు గంగానదినీ తనవద్దకు రప్పించుకొనె ననియును, భవభూత్యాదులు సరస్వతీదేవిని పోత్యక్షము చేసికొనిరనియును, శంకరులు “లక్ష్మీకృపింహమమదేహికరావలంబమ్” అని చెప్పి లక్ష్మీకృపింహదేవుని యవలంబన వడసెననియు పోబలిన వార్తలు సత్యములుగాని అర్థవాదములు కావు. ఇపు డిట్టి మహాకవులు మిక్కిలి యరు దగుటచేతను, మన కట్టి మనోదాగ్ధ్యము లేకపోవుటచేతను, మన కావార్తలు ఆశ్చర్యకరములై తోచుచున్నవి. దూరముగ నీవిషయము నాలొచించిన నవి సత్యము లని తోచకమానదు. మనము పారాయణల నాచరించియును, పట్టాభిషేకాదులు జేసియు, నాదరించుచున్న వాత్యీకైపోక్త మగు శ్రీమద్రామానుజము, వైవిషయముల సత్యతను గుఱించి నిర్ణయింప సహాయము చేయఁ గలదు. వ్యాసు మహామునిచే వచింపఁబడిన గీతలుగూడ నీవిషయమును సిద్ధపఱుపఁగలవు. ఇంతయేలే కబ్ధార్థములకూర్చుగదా కవిత. అపారమేయము లగువేదములుగూడ కవితాలతకు మొదటిరూప మన కవితాతత్వ మెంతదో యోచింపుఁడు. ఇట్టి కవితాలతను పరిశుద్ధమగురీతిని నిలుపనెంచియే లాక్షణికులు లక్షణగ్రంథములు, ఆలంకారములు

అలంకారకాస్త్రములు, శాబ్దములు శబ్దకాస్త్రము, ఆర్థములు అర్థకాస్త్రము మొదలగు సన్నేకవిషయములను ప్రపంచమునందు గ్రంథరూపమున వ్రాసి రక్షించుచున్న వారలు. కాని వారలైనను, కవితాలతాస్వరూపమును నిర్ణయించి యుండలేదు. లత సృష్టికాలముం దుదయించి గంగాదిమహానదులవలె భూమ్యంతరగతమై నడచుచు, అనసర మైనకాలమున నాయా స్థలములయందు ప్రత్యక్ష మగుచున్నట్లు కవితాలతయును, జనమానసభూముల యందు లీనమై సంచరించుచు కాలానుసరణమైన విధముగ తనంతటతాను ప్రత్యక్ష మగుచున్న యదియె కాని యొకరు నియమించినవిధుల ననుసరించి మఱియొకరిచే నిర్మింపబడునది కాదు. ఈవిషయము నిశ్చయమైన దనిను కవుల హృదయమునకు ముఖ్యముగ గోచరింపక తప్పదు. ఏనుకవిగాని తనచిత్తవృత్తి ననుసరించి చెప్పియుండ లేదు; చెప్పలేడు! మఱియు “నుకవితాయద్యస్తి రాజ్యేనకీ” మ్మని రాజ్యాధికారముకన్న నుకవితను గొప్పదానినిగ గొనియాడిన విషయమునుగూడ సత్యమైనదానినిగ భావింపవచ్చును. రాజునకు కాసనాధికారము గలిగియున్నట్లు కవులకుగూడ కాసనాధికారము గలదు. ఇందుకు చాత్మికమహాముని నీపాముని “మానీషదప్రతిష్ఠాంతర్వ” మ్మని శపింప వాడు తత్క్షణముననే మర

ణించిన విషయము నిదర్శనము. ఇంతియే కాక భీమకవి మొదలగు వారలయందు గలవని వివరింపబడిన అద్భుత శక్తులుగూడ దాంబికము లని యనుకొనరాదు. కవితాలత, కల్పలతవలె కొరిసికొరికిల నియ్యగఁడనటకు పోత నాదినుకవులచితములు నిదర్శనములు. మఱియు కృతి అష్టవిధసంతానములలో ముఖ్యమైనదానినిగ వివరించి యుండుటయుఁ గలదు. సృష్టిస్థితిలయాదలకు మూలకారణమని చెప్పబడిన మనస్సునందు తనంతటతా నుదయించినకవిత కసాధ్యము లెవ్వియును గలుగ నేరవు దాని నుపాసించు సరణినిగుఱించి కొంత విచారితము. సత్యధర్మములను విడనాడక తమతమ మంశాశ్రమాచారములను తప్పక దురాశలకు లోనుగాక శాంతాదివర్ణముల కాలపాల మగునుకవుల హృదయములందు దుదయించిన కవితాలత ప్రపంచమునకు వలసినంతయుపకారమొనర్పఁగల దని వేయిముఖముల చాటుకచ్చును. కవితనుగుఱించి విమర్శించి వ్రాయఁదలంచిన నెంతయోగ్రంథబాహుళ్యము కాఁగలదు. ఇప్పుడు సత్కవులకుఁగాని, సత్కావ్యములకుఁగాని యేకతమైన నవలంబనలను చేయక దేకియు లుపేక్షించుట కను శోచనీయము. కాన, కవితాభిమానుల సత్కవులకు పోత్వానా మొనఁగి, సత్కావ్యము లభివృద్ధి నొందింపఁ బ్రయత్నింతురు గాక!

ఈమకొనిపోదుమా ! ప్రాణనాథ ! మనము.

[కాళూరి వేంకటనరసింగరావుగారు]

ఈపవిత్రప్రశాంతనిశితవేళ
నీవినీలగగనసీమపై వెలుగు
తారకలతెలికాంతిసంతతుల మెరసి,
ఈమహాన్నతవృద్ధమహిజనిటపి
విసరవలయుతనివిడతమనగభీర
రాసులను ప్రవాహంపుచురవడి నొరసి,
ఈవిశాలవిశ్వోదర మెల్ల నిండి,
క్రిక్కిరిసిపోయినట్టి విక్రీర్ణసాంద్ర
శాంతనిశ్శబ్దహృదయకోశాల విరిసి,
పొంగి పొరలెమడు స్రరాధంగభయద
భావవాహినిలో దేలిపడెనునట్టి
తలపుకెరటాలతరిపిదొంతరులలోన
నీమకొనిపోదుమా ! ప్రాణనాథ ! మనము.

* * * *

యుగయుగాల, మానవజన్మతోద్భవముల
నిస్తులదర్శముల, వ్రతనియమములను,
నియతి బాటించుపూన్మల నిర్వహించి,
నిశ్చలులయి వెల్గిన మహానీయవరుల
మహితజీవితమాన్యసమశ్చ లెల్ల
చెరుపరానియక్షరముల జెక్కియున్న
మేలివాతల, తమగర్వారాల దాచి,
నీలిముసు గిడ నీతిమిరాలపొరలు;
ప్రాజ్ఞహైందవపూజ్యసామ్రాజ్యవిభవ
దుర్నిరీక్ష్యసీరేజబంధుం డరిగిన,
తన్మహాజ్యలకిరణప్రతానరుచుల
హృదయభేదనకరపూర్వకభల ప్రాత

పొత్తముల నెల్ల తమగర్భములను దాల్చి,
క్రిమకొనుచున్న వీతిమిరాలపొరలు;
శ్రీచయనేకజగదైకశిల్పి యెవ
ఈశ్వరునికల్పనానై పుణీవిదిత
నిత్యచూతనమహిమ లెన్నియొ స్ఫురించు
ప్రృతిసౌందర్యలక్షణభద్రచిహ్న
ముదితము లైనలేఖనముల నవెన్న
వేలు తమచుంజుచికురజాలాల యుంగ
రాల నిరికించె నీతిమిరాలపొరలు;
పొరలతెరల విదల్చి, యపూర్వదృశ్య
దర్శనానందమందు చైతన్య మెడలి,
ఒరగి, యొడొరుకొగిండ్ల నిరియునుఖము
మరగి, బాహ్యప్రపంచపుచూటె మఱచి,
మునిగిపోవుద మందు విముగ్ధుల మయి,
భావవాహినిలో దేలిపడెనునట్టి
తలపుకెరటాలతరిపిదొంతరులలోన
నీమకొనిపోదుమా ! ప్రాణనాథ ! మనము.

* * * *

ఎన్నినాల్లైన నాయె ప్రాణేశ ! నాకు
కలదు ఈతీషికోర్కె హృత్తలమునందు
మనవి సేయంగ లేక వేమూరు లెంతో !
ఎంతో ! యలజడిబడి శమియించితేను,
నేడూ ! నోము ఫలియించె, నిండె సుఖము,
ఎంతభాగ్యము ! తమి చన విచ్చి యిచ్చి,
ముద్దు నెల్లించి, మోహలమూట విప్పి,
ఊరుతీయందనము లెల్ల చూట లిచ్చి,

కరగి, కమ్మగా కరగించుకాంతు దుంట.
 చల్లచల్లగా మగవారు పైతురె గడ!
 ఆపవాండ్రోలల సమయమ్ము తెరిగి
 ఉండదా, బోటులకును ప్రియులనుగూడి
 ఇట్టు లగువారి, కసి ప్రాణ మిచ్చువారి,
 ఆత్మబంధుల, ననుగు లైనట్టివారి,
 గాంచి సుఖమున గాటుపుకాంతు మదివి?
 భారతకుటుంబమున మనవార లాత;
 తల్లిగర్భమ్ము తామరతంప మగుచు
 విరిసినది వెన్నెలను పాలవెల్లి వోలె;
 దశదిశల మాతృకీర్తి గీతారవముల
 మారుమోగించినట్టిసన్యాస్య లయిన
 అన్నదమ్ముల జూచి, అనన్యసులభ
 ధర్మదీప్తాచరణకార్యతత్పర లయి,
 కరమపతిధక్తినిరత లై, భరతకాలము
 పావనమ్ముగ నుదయించి, ప్రజ్వరిలిన,
 అక్కసెలైండ్ర జూచి, ప్రేమాస్పదంపు
 కాగిలింతల కష్టసుఖాల నడిగి,
 దాఖసంతసమిశ్రితతోయకణము
 లొక్కపరి రాల్చ నేలేమ కుండకుండు ?
 తాకటికిగుండెమిగ నా ర్మకతురుగాక.

* * * *

అదిగో ! చిత్తూరుగడము, మహాయగడ్డ
 అదియె ! కోటపెచ్చరుజు లల్లవియె ! కూర
 ముక్కరతురుక్క రాజచమూసమూహ
 భీషణారావముల దిశల్ బెండువడియె.
 సంధ్యవేళ భాస్కరుముడుసలికరాలు,
 జాలిచేత గాబోలు, రానేల, రక్త
 మడుగుల బుంగుమణియయమకుటలసిత
 వీరరసపుత్రరాజన్యవైభవయద
 మూర్ధముల మెలమెల్ల నిమరుచునుండె.
 అవియె ! అంతఃపురోద్ధానమందు రాజ,

రవిలి శేగినపెనుమంట లవిరళముగ
 నుప్పరా లెగయగ, వెన్న నున్నయట్టి
 దుర్గమారణ్యవీధులందునను వన్య
 జుతువులు దావపావకభ్రాంతి వారు,
 చిటిలి పడునగ్నికీలి కాపటలమందు
 నుప్పటిల్లినదారుణాత్మ్యగ్రాసినద
 తతులు గిరికొను గిరులకన్దరములందు
 ధరణి బీటలుగా ప్రతిధ్వనుల సీని.
 అట్టిసంకులసంక్షోభమందు వెడలి,
 అమలసద్ధాంతకాంతాసమావృత యయి,
 వీరరసపూరసురుచిరోదారమూర్తి
 నార్యరక్త ముప్పొంగగ, సంతరంగ
 పావనద్యుతి వదనబింబుబునందు
 తాండవింపుచు దివ్యసాందర్య మీయ,
 పలుకులను శౌర్యరసము చిప్పిలి స్రవింప,
 చెలులకును భారతీయవిశిష్టమాన
 రక్షణోత్తమధర్మకర్తవ్య మెల్ల
 మరల మరల గజపి, మనోహరు దలంచి,
 ఆహుతాశనజ్వాలల నదిగో ! యుజిత
 పద్మినీమానవతి సర్వప్రకృతి యదర.

* * * *

ఆపవిత్రశరీరభస్మావలేప
 మిర్వరము ఫాలముల హృదయేశ ! పూసి,
 తల్లిరూపమ్ము నుడుకుచిత్తాల నిలిసి,
 భక్తిదీప్త బూనుదము; తత్ఫలసమాప్తి
 కనుపమశుభప్రదాశీర్వాచనము గోరి
 కమగిగతి పాడుదా మైక్యకంతరవధి
 చటులభీషణానలమహాజ్వాలికలను
 సుఖమయామృతకరసుధాజ్యోత్స్న జేయు
 చల్ల నగుసోదరికి నమస్కారశతము."

జాన్స్ ను లేఖ.

[మొసలికంటి సంజీవరావుగారు]

(మిథ్యాప్రోషక నిరసనము)

‘జాన్సు’ నామధేయుడు అసంతృప్తానందమును పొందుచున్నాడు. ఈ యాశ్చర్యమును కవియు, విమర్శకుడు, వ్యాసకర్తయు, కవిజీవితకారుడును, మించి ప్రపంచమాదామణియు నై వన్నె గాంచెను.

గ్రంథరచనకారణమున ధనసంపాదన మొనరించువారము కామరి కొందఱు భీరున భరించుకొనవలసిన బీదము లొనరురు. *

వతికొందఱు ధనసంపాదనార్థము ఎట్టిప్రయత్నమునకైనఁ బాల్పడుదురు. జాన్సు అట్లు నిట్లు గాక, గ్రంథకర్తత్వమున కొకయునూనగౌరవము గడించి తనకాలమున నిరంతరసాహిత్యచక్రవర్తియై యశోవంతుఁ డాయెను.

ఈతఁ డొకనిఘంటువు రచించెను. నేడు నామమాత్రాభివృద్ధియై యున్నను, అది యొకమహాగ్రంథము. ధనరహితఁ డగు జాన్సు ఏకసంవత్సరము లష్టకష్టము లనుభవించి, గ్రంథరచన మొనరించెను. తద్గ్రంథసాగరభావనమున, ‘చెట్టయశిల్లు’ ప్రభువుని ఘంటువుకర్తవలయునహోయ మొనరించువానివలె నడించి, కృతిపతి కాఁగోరెను. కాని, ఆశనిపోషణము మాట లందే గాని, క్రియాయందుఁ గాన్నింపవలెడను. అమా

యికుఁ డగుజాన్సు పోషకుఁడు ప్రసన్నుఁ డగునని భ్రమి చి, ప్రభుసంపన్నుఁ డు వేచి వేచి, విసిరి వేసారి, పరిభవావలక్షణము వేచిదిరిగెను

గ్రంథము పూర్తియైంతవే, అప్రభుత్వము మొక్కసారి వికార మాయెను. అంత నిఘంటువు కను నవసర మనియు, వివ్యాధి యగుజాన్సు నిక్కముగ భాషాకాసం మొనరింప సమర్థుఁ డనియు నుద్ఘోషించు నాప్రభువు రెండువ్యాసములు వ్రాసెను. మహామాని యగు జాన్సునకు అట్టిప్రవృత్తము కదంగడు మన్నన మాయెను. తా నొకయువారవంతునివలె, వివ్యాధి పోషకునివలె నడించి, అవసర మగుకష్టసమయముఁ గనుటయై యుపేక్షించిన ప్రభువు కృతిపతి కాఁగోరియే గ్రంథరచనాంతర మట్లు ప్రకటించెనని యెంచి జాన్సు హపితుఁడై, అప్రభువే గాక ఇతఁ మిథ్యాప్రోషకు లందఱుఁ గూడ విశిష్టత్వము లగునట్లు లొక కమ్మ కలిఖించి యాతని కంపెను. ఆంగ్లసారస్వతమున సాధారణజ్ఞానము గలవారలకును, అంగ్లాంకారకాశ్రయమున దోకింతపరిచయము గలవారలకునుగూడ నీప్రసిద్ధలేఖ నుపరిచితము

* c. f. “No man but a blockhead” said Johnson, “Ever wrote except for money.” She doctrine is, of course, perfectly outrageous, and specially calculated to shock people who like to keep it for their private use, instead of proclaiming it in public.....In this case it implies also contempt of the professional for the amateur.....So long as the author supplied a good article and got a fair pride, he was a fool to grumble, and a humbug to affect loftier motives.—

Leslie Stephen.

1 Carlyle calls this letter “the far famed blast of doom proclaiming into the ear of Lord chesterfield and through him, of the listening world, that patronage should be no move.”

ప్రభూ!

నేను విరచించిన సిఘంటును నీవు “ప్రపంచ పత్రిక” యందు రెండుసార్లు అచ్చడించితివని వినియుంటిని. ఇట్లు ప్రశంసాపాత్రుడైనగుట కడు గౌరవప్రదమే కాని, ఇట్టి మహానీయుల ఆదరణ మెన్నఁడును చవిచూచి యెఱుంగనివాడ నగుటచే నీయభినందనము నెఱుఁగు పరిగ్రహింపవలయునో తెలియకున్నది.

కించిత్రోత్సాహమున నిన్నుఁ దొలిసారి సం దర్శించి, నీవు వచనరచనాసారశక్త్యులు గాంచి, ఇతర జనానీకములవలె తిచ్చనడి, అన్యజనా సాధ్యపరాధము నాకు సాధ్యమాయె నని ఉప్పొంగితిని. కాని, నీప్రోత్సాహ మంతరించెను మామతుండ నకు నేను అంత నీసరు త్తయనకు రాజాలకపోలితి. ఒకానొకసమానేతయన నిన్నుఁ గాంచినపుడు, నాకుఁ గలకథాప్రాప్తిశక్త్యులు వెల్లడి యగుగట్టిపలుకుల నిన్ను రంజింపఁ గడంగితిని. చేయఁగలంత చేసియుంటిని. కాని, తాక్షియునది స్వల్పమే యగుఁగాక:- యమ అదియంతయు రిత్త యగుట ఎట్టిమనుజునకైనను దుస్సహము గదా?

నీదు మొగసాలల నేలెడి, వెడలింపఁబడి నేఁ టికి వీడుసంవత్సరము లాయెను. ఈలోనఁ గష్టములఁ బొరలఁడుదు నేనాపని సాగించుచుంటిని. నాకష్టములు జేర్కొనుట నిరర్థకము. ఒక్కఁడలుకైనను పో

త్సాహములేకఁ అదరణమందహాసమైన నెఱుంగక నా గ్రంథమును బూరించి ప్రచురణ యోగ్యమొనరించితిని. ప్రభూ! మున్నేన్నఁడును పోషకుని ఎఱుంగనికారణమున ఇట్టిప్రవర్తనమునకుఁ బాల్పడుదు నని కలలోనైనఁ దలంపనైతి.

ప్రభూ! “వక్రీ య” గాథనుందలి గోపాలుఁడు ప్రేమకేలాంతరవాసి యని ఎట్టకేలకుఁ దెలిసికొనెను!*

నీరుఁబడిన మనుజుఁడు నజహ్నిణ సంరక్షణార్థ మటునిటుఁ గొట్టుకొనుచుండు సమయమునఁ గరినా త్కృదై యుపేక్షించి, ఆశుతభాగ్యుఁ డెట్టులోతీరముఁ జేరునంతనే యువారచిత్తమున సాహాయ్య మొనరిం పఁగోవునాఁడె? పోషకుఁడు? ప్రభూ! నాపరి శ్రమయు తొలఁదొల్లనే యరసియుంటివేరి, అది సక రుణముగ నుండెడిది. అటుగాక నేను ఉత్సాహరహి తుండనై, ఉదాసీనుడనై యనభవంపఁబాల కుండు సంకవతిమను నన్నుపేక్షించితిని. నేను పరిచితుండనైతి. నీప్రశంస అపేక్షింపను. ఉపకారమేలేనపుడు కృతజ్ఞత వెలిపుచ్చుట అసంభవము, దైవికముగ నేనే సాధిం పఁబాలునది పోషకుని ప్రోత్సాహమనిజనులు భ్రమించుట కవకాశ మియ్యకుండుట సమంజసమే యగుఁగాని కూరదూషణము కానేరదు.

*c. f. “The shepherd in *Virgil* grew at last acquainted with love, and found him a native of the rocks.”

జానకీపశ్చత్తాపము.

[గర్భాశి అప్పారావుగారు, బి. ఏ.]

అజనకైన వర్ణింపఁగా నలవికాని
 ఆత్మకష్టాలి దెలుపఁగా నరిగి మొఱలు
 వెట్టి నింద్రాదిసురలకు వీలుకాని
 అనదృశాకృతుల నెలుంగునలరుఁబోండ్లు
 వ్రతశత్రులుఁ జేపట్ట వశముకాని
 ఘోరతపముల తాపచుల్ చేరరాని
 నిరుపమాకారు నచ్యుత నిర్గుణాత్ము
 కారణశరీరు దివ్యమంగళశరీరు
 సగ్గుణస్తోమ సీరదశ్యాము రాము
 వరునిగాఁ గంటి నాపుణ్యఫల మ దేమొ
 కరము పట్టితి వామభాగమున నంటి
 నన్నిధిని మెలంగుచు నుంటి; జ్ఞానహీన
 నగుచు నటచేతిమోక్షంబు నవలఁ దోగి
 చేతియద్దంబు నిరసింపుచీకువలెను
 పూర్వకవృత్తకమనీయపూతలలిత
 మృదుమధురపదాలంకారమిళితసరణి
 వదలి శ్రుతికటువులు జగుప్సములు నైన
 గ్రామ్యపదజాలముల కయి పోకులాడు

చుండెడు కవితాకన్యాయద్యోగ మట్లు
 వెట్టి నై భ్రాంతి కలిగించువిధముఁ జూచి
 యొప్పచిన్నారినడకలహాయిలు చూచి
 అచటి బంగారుపైపూతరుచులఁ జూచి
 కరము వెలుంగునంగమ్ములమురుపుఁ జూచి
 ధర నశాశ్వత మియ్య దక్షతలఁపు లేక
 మాయలేడిమాయలఁ బడి మఱచిపోతి
 రామసాన్నిధ్యము; నను దూరాన వీడి
 పోయె పరమాత్మ “నీ కట్టిభోగఫలము
 లిత్తు” నని చెప్పకైవడి నెంతవెట్టి
 నైతి ‘కామరావణబాధ యాక్రమించె
 బోవు మో రామ! సంహరింపు మరిసమితి
 కోర్తులను జేర్చినావంట, కోప ముడిగి
 కోర్తివంటినాదీత్రంబును కుదురుపఱచి
 చేర్చుకో నన్ను వాఱిలోన్నేహరీతి
 నీవు దక్క నేవస్తువేనియును నాకు
 వలదు; కోరుచో వెంటనే వనములందుఁ
 దిరుగఁ బంపుము, రక్షించు దేవ దేవ !”

తెనుగు - ప్రాకృతము.

[శ్రీ పరవస్తు వేంకటరామానుజస్వామిగారు, ఎమ్ ప]

అంధ్రీవై యాకరణులు తెనుగుభాష లో: పదములను తత్సనుములు, తద్భవములు, దేశ్యములు- అను మూడు కక్ష్యలలోనికి విభాగము చేసియున్నారు “సంస్కృతప్రాకృతతుల్యో బగుభాష తత్సమంబు” (1) ఊ! రాముడు, విద్య, హరి, అగ్ని, కారము, జడ మొ|| “సంస్కృతప్రాకృతభవం బగుభాషతద్భవంబు” (2) ఊ! ఆకాశము, గోడ, చందురుడు, ఇంగలము, అచ్చర, పసస మొ|| “తీలింగదేశ వ్యవహారసిద్ధంబగుభాష దేశ్యంబు” (3) ఊ! ఊరు, ఇల్లు, మేడ మొ|| ఇట్లే యరవ కన్నడ వైయాకరణు లాయాభాషలలోని పదములను తత్సమతద్భవదేశ్యములను మూడు తెఱుగుల విభాగము చేసియున్నారు. “కన్నడదల్లి అచ్చకన్నడ శబ్దగళిగ దేశ్యశబ్దగళెంతలూ; స్వల్పపూ వికారవన్న హొందరె ప్రయోగి సల్పకువ సంస్కృతశబ్దగళిగ తత్సమశబ్దగళెంతలూ; సంస్కృత శబ్దగళు సంపూర్ణ వాగి అభవా బుదుభాగదల్లి వికారవన్న హొంది ప్రియోగిసల్పట్టరె అవక్కె తద్భవశబ్దగళెంతలూ సజ్జె” (4) ఊ! (దేశ్యక్కె) నెల, హొల, మనె; (తత్సనుక్కె) వన, ధన, వస్త్రు; (తద్భవక్కె) పయణ, బీది, వీణె.

“ఆరియచ్చొల్లుమ్ వడశొల్లుమ్ ఉచ్చారణత్తినాట్ శమమాయిరుప్పిళ్ అదు తచ్చుమమ్” (5) ఊ! కమలమ్, కారణమ్. “ఆరియచ్చొల్ వడశొల్లాగుంపోదు వడేమిమివి కారంగళెయ్దిళ్ అదు తత్సవమమ్” (6) ఊ! విశయమ్, చట్టి, పిచ్చై, మాదమ్.

‘ద్రావిడ’ భాషలలోని పదముల వ్యుత్పత్తినిగుఱించి ఆయాభాషల వ్యాకరణములలో చెప్పబడిన విషయ మింతియే యగపసుచున్నది. దేశ్యపదములు దేశ్యవ్యవహారసిద్ధములని చెప్పబడియున్నది. వాని వ్యుత్పత్తినిగుఱించి వ్యాకరణములలో నేమియును చెప్పబడియుండలేదు.

‘ద్రావిడ’ భాషావ్యాకరణకర్తలు ప్రాకృతవ్యాకరణముల ననుసరించి యిట్లు పదములను మూడు తెఱుగులుగా విభాగము చేసి రని మనము నిశ్చయముగా చెప్పవచ్చును. ప్రాకృతవ్యాకరణకర్తలు ప్రాకృతపదములను తత్సను తద్భవ దేశ్యములను మూడుభాగములుగా విభజించియున్నారు. “.....ప్రాకృతస్యానుశాసనం సిద్ధసాధ్యమానభేద సంస్కృతయోనేరేవ తస్య లక్షణం నదేశ్యస్య ఇతీజ్ఞాపనార్థమ్” (7)

(1) బాలవ్యాకరణము - సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదము - సూ|| ౧౫. (2) బా|| వ్యా|| ప|| సూ|| ౨౦. (3) బా|| వ్యా|| ప|| సూ|| ౨౧. (4) శబ్దాద్య - (నామప్రకరణ) 85. (5) ఇలక్కణయ్యుక్కమ్ - (వడశొల్) 86. (6) ఇలక్కణ|| (వడశొల్) 87. (7) హేమచంద్రీవ్యాకరణము అ|| ౮. సా ౧ సూ|| ౧.

“ప్రాకృతంతస్సమంచేత్స్యదన్తద్భవంచేత్సద
 స్త్రిధా తస్సమంసంస్కృతసమంసేయం
 సంస్కృతలతాణాత్ దేశ్యమార్షంచరూ
 ధత్వాత్సృతంత్రత్వాచ్చభూయసా లక్ష్మ
 నాపేక్షతే తస్యసంప్రదాయోహిభో
 ధకః పక్రతేః సంస్కృతాత్సాధ్యమా
 నాత్సిద్ధాచ్చయద్భవేత్ ప్రాకృతస్యా
 స్త్యలక్ష్మోనురోధిలక్ష్మచక్షుహీః॥” (8)

ఈమూఁడువిధము లగుపదములలో
 ను తద్భవపదస్వరూపమును మాత్రమే ప్రా
 కృతవ్యాకరణము లన్నియు నిరూపించుచున్న
 వి. అనఁగా తద్భవపదముల వ్యుత్పత్తియే
 వర్ణింపఁబడియున్నది. దేశ్యపదములనుగూటిం
 చి ఈవ్యాకరణములందుఁగూడ ఏమియును
 చెప్పఁబడియుండలేదు. అవి సంప్రదాయసిద్ధ
 ము లని చెప్పఁబడియున్నది. మఱియు “దే
 శ్యం.....లక్షణైరసిద్ధం తత్తదేశపసిద్ధం
 మహాకవిప్రయుక్తం లడహపాట్టతోక్తాది”
 యని యొకప్రాకృతవ్యాకరణకర్త (9) చెప్పి
 యున్నాఁడు.

భోజదేవుఁడుకూడ దేశ్యపదములను
 గూటించి యీక్రిందివిధముగా వాసియు
 న్నాఁడు.

“దేశే దేశే వరేంద్రాణాం జనానాంచ
 స్సకేస్సకే భంగ్యాప్రవర్తతే యస్మాత్త
 స్మాదేశ్యం నిగద్యతే॥” (10)

కాని దేశ్యపదములకు వ్యుత్పత్తియే
 ప్రాకృతవ్యాకరణములలో వాయఁబడియుం

డలేదు. ప్రాకృతవ్యాకరణములయందును
 తెనుగువ్యాకరణముందును కూడ దేశ్యప
 దంబులు దేశవ్యవహారసిద్ధంబు లనిమాత్రము
 వాయఁబడియున్నది. ఈరెండువ్యాకరణము
 లలో సూచింపఁబడిన దేశ్యము ఒకటేయగు
 టచే రెండుదేశ్యములకును పరస్పరసంబంధ
 ముండుట న్యాయము. వానిసంబంధము
 కొంతవఱ కీక్రింద సూచింపఁబడును.

‘ద్రావిడ’ ప్రాకృతవ్యాకరణములరీతిని
 బట్టి దేశ్యపదముల సంఖ్య యింత యని స్ప
 ష్టముగా చెప్పటకు విఠలేదు. సంస్కృతప
 దసంబంధము లేనిపదము దేశ్యము కనుక,
 అట్టిసంబంధమును నిరూపించుటకు పూను
 కొనువారిజ్ఞానము ననుసరించి దేశ్యములసం
 ఖ్య మారుచుండును. సంస్కృతవాఙ్మయము
 నందు విశేషజ్ఞానమును సంపాదించినవా
 రు, అట్టిజ్ఞానము స్వల్పముగా నున్నవారి
 కంటె యధికసంఖ్యాకము లగుపదములకు
 సంస్కృతసంబంధమును జూపఁగలుగుదురు.
 అందుచే వారికి దేశ్యములసంఖ్య తక్కువ
 గా నుండును. అట్లే ప్రాకృతదేశ్యములసంఖ్య
 కూడ సంస్కృతప్రాకృతవాఙ్మయజ్ఞానతా
 రతమ్యమునుబట్టి భేదించుచుండును. బహు
 జనపల్లి సీతారామాచార్యులుగారు సుమూ
 రు 1000 పదములకు సంస్కృతసంబంధము
 ను వారి వైకృతదీపికయందు సూచించియు
 న్నారు. ఇటీవల నాదేశ్య పురుషోత్తమకవి
 గారు సుమారు 2000 పదముల కట్టిసంబం

(8) త్రివిక్రీవ కణ్ఠానుశాసనము అ॥ 1 పా 1 శ్లో॥ ౬౮౮. (9) మూర్కండేయుఁడు. మా॥ ప్రాకృతసర్వ
 స్వము పా 1 సూ. 8. (10) చూ॥ మూర్కండేయ పూ॥ 3॥ పా 1 సూ॥ 8.

ధము కల దని వారి నామాంకిత మగునిఘం
లువునందు చూపియున్నారు. ఇవియన్నియు
మన మంగీకరింపకపోయినను సీతారామా
చార్యులుగారికంటె రెండవవారి దృష్టి
యందు దేశ్యములసంఖ్య తగ్గినదని మనము
నిశ్చయముగా చెప్పవచ్చును. అందుచే మన
ప్రాచీను లట్టిపని చేయుటకు పూనుకొనక
ప్రాకృతసమతద్భవదేశ్యపదములను అచ్చ
తెనుఁ గని వ్యవహరించి కోశములయందు
వానిని నట్లు సూచించి యున్నారు. దేశ్యపద
ములనుమాత్రము ప్రత్యేకించుటకు వారు
ప్రయత్నించియుండలేదు. 'అంధ్రభాషాసంగ్ర
హము' తచ్ఛేషము 'అంధ్రభాషార్ణవము' మొ
దలగు గ్రంథము లిట్టివే. 'దేశ్యనామార్థకోశ
ము' నమాత్రము కృష్ణయామాత్యుఁడు దేశ్య
పదములను నిర్ణయించి వానినిమాత్రము పరి
గణించియున్నాడు. ఇందు కొన్ని పదములకు
మనము సంస్కృతసంబంధమును చూపవ
చ్చును. ప్రాకృతదేశ్యకోశములకూడ నిట్టి
లోపములతోనే యున్నవి. దేశ్యపదములను
నిర్ణయించుటకష్టసాధ్యము. భాషాంతరపరిశీల
నచే వాని స్వరూపమును నిర్ణయింపవలసి
యున్నది. అట్టిపనిని మనవా రెన్నఁడును తల
పెట్టియుండలేదు. అందుచే మనవారి దేశ్యప
దనిర్ణయప్రయత్నము సఫలము కాలేదు. భా
షాంతరములను విమర్శించి తెలుఁగుభాషలోని
దేశ్యపదముల నెవ్వరేని నిర్ణయించినయెడల
వారు తెలుఁగుభాషకు విశేషాశకారము
చేసినవారగుదురు.

ప్రాకృతమున కోశములసంఖ్య అతి
స్వల్పముగా నున్నది. సుచూరేబదిసంవత్సర
ముఁక్రిందివఱకు మన కొకటైనను ప్రాకృ
తకోశ ముపలభ్యమానము కాకుండెను.
1873 వ సంవత్సరమున రెండుప్రాకృతకో
శములు దొరకినవి. ధనపాలుగి 'పాలిలచ్చి
నామమాల' వానిలో ప్రాచీనము. ఇది దేశీ
కోశ మని చెప్పఁబడియున్నను, ఇందనేక త
త్సమతద్భవపదములు కలవు. హేమచంద్రుని
'దేశీనామమాల' రెండవది హేమచంద్రుఁ
డు తన యపార మగుసంస్కృతసారస్వతజ్ఞా
నముచే తనగ్రంథమునుండి విశేషముగాతత్స
మతద్భవపదములను తొలఁగించి యున్నాఁ
డు. వానికంటె సుచూరయిదుశతాబ్దములు
నవీనం డగుతివిక్రముఁడు తన 'శబ్దాను
శాసనము'న హేమచంద్రునిగ్రంథములోని
యనేకపదములకు సంస్కృతసంబంధమును
చూపియున్నాడు. హేమచంద్రుఁడు తన 'దేశీ
నామమాల'యందు 22౮౫ పదములను పరి
గణించియున్నాడు. వీనిలో ౬౩౮ పదము
లకు తివిక్రముఁడు తన శబ్దానుశాసనమున
సంస్కృతసంబంధమును చూపి యున్నాఁ
డు. ౮౩౬ పదములనే నిజమగు దేశ్యములు
గా తివిక్రముఁ డంగీకరించి తనగ్రంథముచి
వరను చేర్చి యున్నాడు. హేమచంద్రుని
గ్రంథములో పేర్కొనఁబడిన మిగిలినపద
ములకు తివిక్రముఁ డంగీకరించినట్లు కాన
రాదు. దేశీనామమాలలోని యనేకపదము
లకు వాఙ్మయమున ప్రయోగము కనఁబడుట
లేదు. అవి హేమచంద్రునిదేశ్యమునమాత్ర

ము వ్యవహరింపఁబడునవి కావచ్చును అట్టి దేశవిశేషమాత్రపుకయుక్తపదములు హేమ చంద్రుని గ్రంథమునఁ గల వని మనము రూఢిగా చెప్పువచ్చును. పతంజలి¹¹ మహాభాష్యమున హమ్మధాతువు గత్యర్థమున సురా ప్రదేశమున వ్యవహరింపఁబడుచున్నదని చెప్పియున్నాడు. (1)

ప్రాచ్యదేశములలో వ్యవహరింపఁబడక పోవుట చేతనే మార్కండేయూదులగు (12) మఱికొందఱు ప్రాకృత వ్యాకరణకర్తలు హమ్మధాతువును దేశ్యముగా భావించి ధాత్యాదేశములలో పరిగణించియున్నారు. సురాప్రదేశస్థుఁ డగు హేమచంద్రుఁడు హమ్మధాతువు సంస్కృతమునందే కలదనియు, అందుచే ప్రాకృతమున వది దేశ్యము కాదనియు చెప్పియున్నాడు (13) ఈరీతిగానే దేశీపదములలోకూడ సురాప్రాదివశ్చి మదేశమాత్రీవ్యవహృతపదములను హేమచంద్రుఁడు చేర్చియుండవలయును. వీరిని త్రివిక్రముఁడు దేశ్యములుగా నంగీకరించియుండకపోవచ్చును. అందుచే నవి సామాన్యవాఙ్మయమున కనఁబడకపోవచ్చును. సురాప్రాదివాఙ్మయమున కనఁబడినను కనఁబడవచ్చును.

‘దేశీనామమాల’ యందు హేమచంద్రుఁ డనేకప్రాచీనకోశకర్తల పేర్కొనియు

న్నాఁడు. వారిగ్రంథములు మన కిప్పుడు దొరకీయుండలేదు. కాని హేమచంద్రునిగ్రంథమునుబట్టి వారి గ్రంథవ్యవహములను మనము కొంత యూహింపఁ గలిగియున్నాము. అభిమానచిహ్నుఁ డగువాఁడు సూత్రరూపమున ఒక దేశీకోశమును వ్రాసి దానికి వృత్తినికూడ వ్రాసెను. ఈ రెంటికిని ఉదాహరణలు డరువాఁడు వ్యాఖ్యానమును వ్రాసెను. కాని యనేకస్థలములలో ఈ వ్యాఖ్యాత అభిమానచిహ్నునియభిప్రాయమును సరిగా తెలిసికొనియుండలేనట్లు హేమచంద్రుఁడు వ్రాసియున్నాడు. “సరాహయ బాణపయ లాయం । ఇత్యభిమానచిహ్నునూత్రపాతే స్థితే అన్యోన్యవర్తాయతయా ద్వాపపి సర్వవాచ కా లిత్యజానతా పయలాటకరాహత ఇతి వ్యాఖ్యాయ సాలోదూఖితేనయరుదాహృతమ్ ....తదేతదీనమంజసమ్.” (14) గోపాలుఁడు శ్లోకరూపమున ఒక దేశీకోశమును వ్రాసి యందు దేశీపదములకు సంస్కృతమున అర్థమును వ్రాసెను. “పేహునూ పెండ లశబ్దా పిచ్చేచరసేచబోర్ధక్యా.” (15) దేవరాజునునతఁడు మఱియొక శ్లోకరూప మగు కోశమును వ్రాసెను. ఇతఁడు హేమచంద్రాభిమానచిహ్నులవలె దేశీశబ్దములకు ప్రాకృతముననే యర్థములను తెలియఁజేసెను. ఇతనిగ్రంథమువలె అమరసింహుని ‘నామలిం

(11) చూ॥ కీల్ హాన్న పుకటిందిన మహాభాష్యము. పు- 9. పంక్తి-26. (12) “అగమ అహమ్మజతా స్మాతామ్” ఉ॥ అహమ్మ ఇ అజత్త ఇ. (ప్రాకృతస్వస్వము పాదము 7. నూ 140) (13) హమ్మ ఇ, జీహమ్మ ఇ, జీహమ్మ ఇ, అహమ్మ ఇ, హహమ్మ ఇ, ఇ థ్యేతేతుహమ్మతా లిత్యన్యై భవివ్యంతి “హేమ॥ వ్యా॥ ౪-౧౬౨- (14) దేశీనామమాల- వర్గ ౮-శ్లో-౧౨. (15) దేశీనామమాల, వర్గ-౬-శ్లో-గ౮.

గానుశానము' వలె పదముల యర్థములను బట్టి ప్రకరణములలోనికి విభజింపఁబడి యుండవలయును. "గోకులప్రకరణే దేవరాజస్త్రావః॥ పరిహరిణీ పయస్థాని పశిచ్చి ఆపారిహర్తీనః." (16)

ఇట్లే దోణుఁడు, ధనపాలుఁడు, పాదరిప్తాచార్యుఁడు, రాహులకుఁడు, శీలాంకుఁడు మొదలగు వారుకూడ దేశీకోశములను వ్రాసినట్లు హేమచంద్రుఁడు చెప్పియున్నాఁడు. వాయుండటిగ్రంథములును దోషభూయిష్టములుగానున్నట్లును హేమచంద్రుఁడు బహుతరపుస్తకప్రామాణ్యముచే నాదోషములను పరిహరించి యథార్థజ్ఞానమును కలుగజేయుటకు తనగ్రంథమును వ్రాసినట్లును చెప్పుకొనియున్నాఁడు. "అథుచాతన దేశీకారాణాం తద్వాఖ్యాత్యాణాంచకియంతః సుమోహః పరిగణ్యంతే । కింవా పరదోషోద్భవనేనం మోహోపనరణార్థం త్విదముక్తమిత్యలం బహునా." (17) అందుచే హేమచంద్రుని దేశీనామమాత్రచే తత్సార్వగ్రంథము లన్నియు గతార్థములయైననీయు, అందుచేతనే అవి ప్రచారలోతేవనియు మన మకాహింపవచ్చును రము

'దేశీసామూహ' లోని పదములను విమర్శించి చూచినయెడల వానిలోకూడ కొన్నితద్వ్యవహరముల చేరియున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ప్రాకృతవ్యాకరణములలో వర్ణింపఁబడినవానికంటె భిన్నములగు ఆయత్తరవివర్యయము లిందుకనఁబడుటచే వానిని దేశీ

శ్యము లనిరి. ఈపదములలోని వర్ణవిపరీణామ స్వరూపము ననుసరించి త్రివిక్రీముఁడు వానిని తన వ్యాకరణములో ఆయావిపరీణామములను విమర్శించుభాగములచివరను గణములకింద చేర్చియున్నాఁడు. (౧) అచ్చులలో విశేషపుమార్పులను పొందిన ట్లగపడు దేశీపదములను "పుట్యూదిగణము" పేర అట్టి పరిణామములను వర్ణించు ప్రకరణము చివరను చేర్చియున్నాఁడు. "పుటఈ ఇత్యాదయః శబ్దాః స్వరాదేశవిశేషితావానిపాత్యతే" (18) ఉ పుట ఈ. (సం. పిశాచః) మాహివాహి. (సం. మాఘవాతః) కిరో. (సం. కిః) (2) మరికొన్నిపదము లిల్లీవ్యంజనములలో వికారవిశేషములను పొందినట్లు కనఁబడుచున్నవి. వీనిని త్రివిక్రీముఁడు వ్యంజనపాదముచివరను గోణాదిగణముపేర చేర్చియున్నాఁడు. ఉ॥ గోలా. (సం. గోదా) మువ్వహతి. (సం. ఉద్వహతి) ణిరాసో. (సం. నృశంసః) (3) మఱికొన్ని ప్రాకృతపదములు తదర్థమున రూఢమగు సంస్కృతపదములతోకాక గాణపదములతో సంబంధించియున్నవి. ఇట్టివానిని త్రివిక్రీముఁడు తనవ్యాకరణమున ప్రకీర్ణకప్రకరణముచివరను గహితదు లనుపేర సంగ్రహించియున్నాఁడు. ఉ॥ గహిత-కామ్యమానా. (సం॥ గ్రహ్య) పడిసొత్తో-వృత్తికూలః. (సం॥ వృత్తిప్రోతః) అగుజ్ఞహరో-రహస్యభేదే. (అస్యాగుహ్యధరశబ్దభవత్వేయక్తిమక్తా.) అని హేమచంద్రుఁడు

(16) దేశీసామూహ. పర్వ. ౬-శ్లో. ౭౨. (17) దేశీసామూహ. పర్వ. ౮-శ్లో-౧౨. (18) త్రివిక్రీయవ్యాకరణము. ఆధ్యాయ-౧ పా ౨౦-మూల ౧౦౦.

కూడ చెప్పియున్నాడు. (19) భట్టిట-విష్ణుః (జగత్పీఠకత్వాదభర్తృకః.) పండరంగో-మ హేశ్వరః. (పాండరాంగః) (౪) మఱికొన్ని పదములలో వర్ణవివర్యములతోపాటు ప్రాకృతకృతద్వితీతాదిప్రత్యయములుకూడ కనబడుచున్నవి. ఇట్టిపదములను తివిక్రిముండు ప్రత్యయప్రకరణముచివరను “వరభిత్తాదిగణము” పేర చెప్పియున్నాడు. ఉ॥ వరభిత్తో-నూతనవరః. (సం॥ వరయితృ) మఘోణో-మఘవా. (స్వార్థేణః) చండికో-కోపః (చంఘోతోపేషికః) అవమక్కిలం-నిపతితంకూపాద్యవపేషు. (అవతూదుక్తేర్థేషుక్కిలం) (గీ) మఱికొన్నిపదములు ప్రాకృతభాతపులక్తప్రత్యయాంతములవలె కనబడుచుండును. వీనిని ధాత్వాదేశముల బోధించు ప్రకరణముచివరను తివిక్రిముండు చెప్పియున్నాడు. ఉ॥ అష్టణ్ణ-ఆకాంతం ; వప్పిల-భుక్తమ్.

ఇట్లనేకదేశ్యపదములకు సంస్కృతసంబంధ మగపడుచున్నను కొన్నిటి కట్టిసంబంధము లేదని మనము స్పష్టముగా చెప్పవచ్చును. వానిలో కొన్ని ‘ద్రావిడ’ భాషాపదములతో సంబంధించియున్నట్లు కనబడుచున్నది. ఉ॥ పుల్లీ=వ్యాఘ్రః (దేశీనామ మాల.వర్గ-౬ శ్లో-౭౯) (పులియనుపద మీ యర్థమున యన్ని ‘ద్రావిడ’ భాషలలోను కనబడుచున్నది) ఓప్ప- శాణాదినామశ్వాదేర్మాజకనమ్ (దేశీనామమాల.వర్గ-౧ శ్లో-౧౮౮ (కన్నడమున ఓప్ప యనుపద మీ

యర్థమున వ్యవహరింపబడుచున్నది.) మీ- మాతులానీ. (అరవమున అమ్మమీ యనుపదము కలదు.) ఇట్లే యనేకప్రాకృతదేశ్యపదములు తెనుగుభాషలోని పదములకు సరిపడుచున్నవి. వాని నీక్రింద పొందుపఱచుచున్నాను.

ప్రాకృతము.

తెనుగు.

అక్కసాలా - బలాత్కారః అక్కసు (?)	
అక్క - భగనీ	అక్క
అట్టట - దేవః	అన్న
అత్త - పితృవ్యసా, శ్వశురభార్యౌచ. అత్త	
అద్దట - దర్పః	అద్దము
అపో - పితా	అప్ప
అమ్మ - జననీ	అమ్మ
అవ్వ - జననీ	అవ్వ
ఉబ్బూరో - అధికః	ఉబ్బు, ఉబ్బ (?)
పూరో - గ్రామః	పూరు
కల్లా - మద్యమ్	కల్లు
కనో - పంకః	కనపు
కారం - కటు	కారము
కానీ - నీలవర్ణా	కాని
కురులా - కుట్రలకేశః	కురులు
కొట్ట - నగరం	కోట
కొండట - భేదన	కొండెము
భట్టికో - గ్రామభోక్తా, సానికః	కటిక
భడక్కి - లఘువ్యారం	కిటికీ
బడ్డం - శృంగి	గడ్డము
భిణ్ణం - భాతం	కన్నము
గత్తం - పంకజ	గత్తము
ఘోరో - ప్రాకారజ	గోడ
చిచ్చి - మృతాశనః	చిచ్చు
చిప్పం - భిక్షా	చిప్ప (?)
యడ్డి - నిరంతరవృష్టిః	బడి
డొ - తాదృశ్యః	డొక (గ్రామ్యము) ?

ప్రాకృతము.	తెనుగు.
జ్ఞానో- జ్యేష్ఠభాగతా	అన్న (?)
కట్టి- వృతిః	కట్టి
తలారో- నగరరత్నకః	తలారి
దారో- కటునూత్రిమ్	దారుము
కడ్డి-ప్రభవప్రసూతా	కడ్డి
పసండి- కనకమ్	పసిండి
పావో- గర్వః	పాను (కన్నడము-పావు)
పుల్లీ- వ్యాఘ్రః	పులి
పెండం- బలముః	పెండరము (పెండారుము)
పొట్టం- ఉదరం	పొట్ట
పిడ్డో- } వామనః	పొట్టి
పిడ్డో- } మామనః	
బులంబులా- బుద్ధుడః	బులబుల (గావ్యం) ?
భండి- గత్రి	బండి
భాట- జ్యేష్ఠభగినీపతిః	భావ
మలారో- గతతేజః	మయిల
మగ్గునూ- } నమః	మంగిన
మగ్గునో- }	
మందుసో- }	
మట్టిఅం- పీతం	మట్టిగ
మట్టో- ఆలసః	మట్టి
మడో- కంతః	మెడ
మలటం- గిర్యోః దేశః	మల
మాడిఅం- గృహం	మెడ
మానూ- మాతులూనీ	మామ
మాన్దీ- చుంతితం	మాన్ద
బుండి- చుంబనం	
మెరూ- మర్యాదా	మేర
మొగ్గరో- మామలం	మొగ్గ, మొగడ
రోట్టం- తండులపిష్టం	రోట్టి
వంగం- వృంతాకం	వంగ
వడ్డో- మహాక	బడ్డు
విల్లిం- ఆచ్యం	వెల్లి
విల్లిం- భవం	

ద్రావిడభాషాపదములే కాక అన్యదేశ్యములుకూడ ప్రాకృతదేశ్యములలో నున్నట్లు కొందఱు అభిప్రాయపడి యున్నారు. అంగుత్థల (అంగులీయం) మనుప్రాకృతపదము పారసీక భాషలలోని అంగుస్త యనుపదమునుండియు, దత్తరో (-హస్తశాటకః) యను ప్రాకృతపదము దస్తా రను పారసీకపదమునుండియు, బధో (-భృత్యః) యనుదేశ్యపదము పారసీక దేశపు బుధ క్కనుపదమునుండియు, పరక్కం (-అల్పసోతః) అనుపదము పరక్కను పారసీకదీ నామమునుండియు, జయణం (-హయసన్నాహః) అనుపదము పారసీకపుడీను అనుపదమునుండియు, వచ్చినవని కొందఱు చెప్పుచున్నారు. (23)

ఇట్లే కరాళీ (-దంతపవనకాష్టం) యనుపదము అరబ్బీ భాషలోని ఖలాల శబ్దభవమని మఱియొకరు చెప్పుచున్నారు. (24)

కాని, ఇట్టి యన్యదేశ్యములు చాలా స్వల్పముగా నున్నట్లు తెలియుచున్నది. 'ద్రావిడ' భాషాపదములు మాత్రము విశేషముగా నున్నవి. అందుచే ప్రాకృతమున దేశ్యములని వ్యవహరించుపదములలో కొన్ని సంస్కృతపదములవలెను, కొన్ని 'ద్రావిడ' పదములవలెను కనబడుచున్నవి. ఆ ద్రావిడపదములలో సంబంధవాచకములును, వక్షిమ్యగవాచకములును, మొదలగు సామాన్యపదములే కనబడుచున్నవి గాని శాస్త్రీయపదములు గాని అచరిచితవక్షిమ్యగాదివాచకములు గాని లేవు.

(23) చూ. "ఇండియన్ అంటుక్వరీ" సం. 48. పుట 83-86.

(24) చూ. 'రాయల్ ఏషియాటిక్ సొసైటీ' వా. పత్రిక. 1919 సం॥ ౧౦ పుట 285.

సంస్కృతప్రాకృతభాషలు 'ఇండో యూరపియను' భాషాకుటుంబములో చేరిన వనియు, తెలుగు, కన్నడము, అరవము 'ద్రావిడ'భాషాకుటుంబములో చేరిన వనియు, ఈ రెండుకుటుంబములకును ఏవిధమైన సంబంధమును లేదనియు, భాషాశాస్త్రజ్ఞులు తగునిదర్శనములతో స్థిరపఱచి యున్నారు. 'ద్రావిడ'భాషలలో సంస్కృతప్రాకృతపదములు విశేషముగా నున్నను, అవి 'కృత్రిమ' పదములు గాని 'ద్రావిడ' భాషలకు 'స్వాభావిక'పదములు కా వనియు, తత్సమ తద్భవదేశ్యములలో మూడవజాతిపదములే 'ద్రావిడ'భాషలకు స్వతఃసిద్ధము లగునదము లనియుఁ గూడ వారి యభిప్రాయము. వీనిలో కొన్నిపదములు ప్రాకృతభాషలలో

కనఁబడుచున్నవి. అట్టిపదములను 'ద్రావిడ' భాషలనుండి ప్రాకృతభాషలు గ్రహించిన వని చెప్పవలసి యున్నది. సామాన్యముగా సంబంధవాచకములు, అవయవవాచకములు జీవనయాత్రయందు తఱచుగా నుపయోగించు పదార్థనామములు, గ్రామ్యపక్షిమృగవాచకములు మొదలగుపదము లొకభాష నుండి మఱియొకభాషలోనికి ప్రవేశింప వని భాషాశాస్త్రజ్ఞుల యభిప్రాయము. కాని, వైపట్టికను చూడఁగా తెలుగు మొదలగు 'ద్రావిడ'భాషలనుండి ప్రాకృతమును ప్రవేశించినపదములు చాలవఱకు నిట్టివిగానే యున్నవి. దీనికి కారణమును వుడితులు విచారించుదు గాక.

ప్రణయమల్లిక.

[శ్రీరంగం నారాయణబాబుగారు.]

క్రందతితనర్వసౌందర్యకంద మైన
ఓశ్వ మనువిదోఁట, నవరళగాన
లోహలము లగుసుఖపుకాలువలకోస,
కెరలుపాలకడలి కొత్తమరుగమెఱుఁగు
జిడ్డుకెరటాలఁ బోలుసున్నీగ్ధనవ్య
భావదళధాళధశ్యసంపదలు పాలయ,
సరళయావనకౌముదీచ్ఛాయలందు,
జీవవిచిలవల్లరిచివరకొమ్మ
జీబుకొను హృదయపుఁగావిచిపురుగుబురు
లోన కమ్మగా వికసించినాను; వినుల
ప్రణయమల్లికాబాలికామణిని నేను.
నాయతులమాధురీవర్ణనల నిరతము
పాడుచుండెడు బంధరబాలకవుల
మంజుమానససీరేజమందిరాతె

యిచ్చమెయి హాయి నే విహరించువిడిదె;
లలితరోత్సాహచకితాంతరాత్మ్య లగుచు
నాయఖండనిర్మలవాసనాకథాంక
గేయమాలికలను నలుకెలకులందు
వల్లివేసికొనెడుమందనాయపోత
గాయకశిఖామణిశ్రావ్యకంఠగళిత
గానలహరితరంగసంఘాలు నాకు
ఫేలనముల నెయ్యంపుటుయ్యాలబాదు;
కళలఁ దొలకునీయుద్వానతల మదెల్ల
గాదు తేనెలతీపిగానములవలన
నాదువలపుల కమ్మగానముల వలన
ఎల్లపుడు నెలుగిచ్చి ధ్వనించుచుండు
శ్రీవణసుఖమున పారవశ్యంబు నొందు,
అకలుషామ్లాననిత్యమల్లికను నేను.

పత్నీదానము.

[చెలికాని సత్యనారాయణగారు]

“ఎంతచక్కగా చెప్పేదోయి! ఈబాల్యవివాహంతో దేశ మధోగతిలో పడిపోతూ వుండన్నమాట. నిశ్చయమే. వాళ్ళ మూర్ఖతేగాని మరోటి వివరకదా మనముసలివాళ్లు! ఆదారవిరుద్ధమైన పని చెయ్యడంతాంటే కొండలు మునిగిపోయివట్టు ఆలోచించడమే కాని-దేశకాలపరిస్థితులవల్ల- సంచూళివృద్ధికోసం- యెలాంటాచారాలైనా మార్చడమవసరమని యెంతచెప్పినా తలకెక్కదు. ఈవేళ సాపం! బ్యాప్తాకు చాలా శ్రమపడ్డావ్- ఏమంటావు?” అయిదు లలితశక్తి- తనప్రాణమిత్తుండగు మురహారావుతో పల్కెను.

మిక్కిలిపల్కులకు పరధ్యానముగా ఏమియో ఆలోచించుచున్న మురహారా పిట్టు నడిచెను.

“ఏమిటో శర్మా! ఈలాంటిలెక్కర్లు యిదివరకెన్నిసార్లు వివదలారు- మహాజనసభల్లో, నోరార్చుకొని పోయేలాగ లెక్కర్లించినంతమాత్రానిన్ని, వార్తాపత్రికల్లో పేజీలకు, పేజీలు వ్యాసాలు వ్రాసినంతమాత్రానిన్ని- యేమీ లాభంలేదనే నానమ్మకం- ఈకబుల్లచెప్పేవాళ్ళంతా కార్యరూపంగా తాము ముందంజవేసి- యిద్దరికి బోధించాలి కాని- మీరంతా విధవల్ని పెళ్ళాడడంలాంటి యేమైన సభిస్తుందా?

“అదికాదునేచెప్తున్నావునీ. ఈపూర్వాచారపరాయణతచే నుంచి చెడ్డా తెలియకుండా- వాళ్ళకర్మచాలకపోతే మనమేం చేస్తామని చెప్తున్నా- క్రిమంగా మాటులరానిపిల్లలకే పెళ్లిళ్లు చేస్తూవున్న ఛాందసులకు- నచ్చచెప్పాలంటున్నాను గాని- నోటితడాఖాలవల్లనే లాభం వుంటుందని నేనమాత్రమనుకొంటున్నావా?”

“అవును! ఏమీ లాభంలేదు. ‘మనసలివాల్నిబిడ్డపడతారనీ’ ‘ఏన్నప్పటికొచ్చి పెంచి పెద్దచేసిన తల్లిదండ్రుల కిడ్నా చెప్పి సామాసిందదానికి మనస్కరించడంలేదనీ’ ‘మాకుటుంబం చాలా పెద్దది, నామూలాన్ని వాళ్ళందరూ సంబంధాలు దొరకక-మీలానికి మారమై- అల్లరిప

డిపోతారనీ’ ఎవడికివాడు తప్పించుకొనే మాటులు చెప్తున్నా, స్టేజిమీద కెక్కి తమ వాక్పాత్యుర్యమంతా చూపి కబుల్లచెప్పేవాళ్ళని మాస్తే ఒళ్లు మండుకుపోతూవుంటుంది- వాళ్లే నిజంగా యిలాంటి ఉద్యమాలన్నిటికీ ద్రోహులవుతున్నారని చెప్పక తప్పదు. వాళ్ళ కలాంటి ధైర్యం చాలనప్పడు- నల్లతోబాటు నోరు మూసుకొని ఏమూలనో పడివుండక- క్షిరకోసం- మీటింగులు పెట్టితే ఏమైన అర్థంవుందా!” అయిదు మురహారా విందుక కోపముగాపల్కెను.

మిక్కిలి యకారణకోపమునకు లలితశక్తి చిలువకువ్రుతో నాతనిభుజముపై జేయివైచి మెల్లగా దట్టుచు- “నిజమేనోయి! నీవు చెప్పినట్లుగా యీకబుల్ల చెప్పేవాళ్ళంతా “సంఘసంస్కర్తల”మని నల్లరిలో మెప్పుపొందడానికే కాని తమదాకావస్తే వెనుకంజవేసేవాళ్లే. అయినా అందరూ జలాంటివాళ్ళే అని మన మనేయకూడదు.”

అయిదు ఇరువురని వ్యర్థ లాఠితోనొకరు వాదప్రతివాదములు చేసికొనుచు రాజుచుపొందగ్రవరపురమందిరమునుండి గోదావరీనదీప్రాంతమునకు పోయి ఒకచో ఆసీనులైరి. వారిరువురను పూజింపజేసేమాటులు. వారిన్నే హమందజిన్నే హమంజిది కాదు. ఏమియును నందైనను వాటిరువు రొకేమాటు పై నుండురు. శరీరమందొక అవయవమున కిబ్బంది గల్గిన మిగిలిన అవయవములెట్లు బాధకొందునో అట్లే వారిర్యురలో నొకరికొకకింతకష్టము సంభవించిన రెండవవారిది పంచుకొనవలసినదే. ఇరువురను పట్టుపరిశీలక చదువుచుండిరి. బసభోజనము లొక్కచోటునే.

లలితశక్తి కిపు దీరుపదిమూడవ సంతకృతము నడుచుచుండెను. తల్లిదండ్రుల కొక్కండే భుజియించుచు. కాపురపుష్కలము అచ్చట కించుకదూరములో నున్న అంపాపురమను పల్లెటూరు. వివాహమై అయిదుసంవత్సరము

లు దాఁటెను. భార్య పుష్పరత్నయై సంవత్సర మైరది. తల్లి దండ్రులు కార్యముచేయు తొందరపడుచున్నను- చదువునుగించినఁగాని- వీలుపడదని శర్మ ఖదితముగా చెప్పుటచే ఇరువురును చేయునది లేక “సరే” అనిరి.

మరళీధరరావున కిరువదిసంవత్సరములవయస్సు కంటె హెచ్చు ఉండదు. అయినను మిక్కిలి చుటుకుఁ దనముతో ఏతరగతిలోను వెనుకఁబడక పిన్నవయస్సుననే పట్టపరీక్షకు సిద్ధుడయ్యెను.

మరళీధరరావున కొకచెల్లెలును, తమ్ముఁడును గలరు. చిన్నచా రగుటచే వా రిద్వరును తల్లిదండ్రుల కద్దనే యుండిరి. మరళీధరునితండ్రి గవర్నమెంటులో గొప్పయుద్యోగము చేసి, విశ్రాంతి తీసికొని కొద్దికాలమే యైరది. సంవత్సరాదాయము మూడువేలండును. అప్పుడే మురళీధరరావునకు కేలకువేలు కట్టుములతో నిల్లల నిచ్చెద మని, ఈనాందార్లు, ఇడ్డీలు పలు మార్లు కలుగ్లంపుచుండిరి. తల్లిదండ్రులు బలవంతపెట్టుచున్నను, మురళీధరుఁడు వివాహవిషయమై యేమియు బదులు చెప్పలేదు. సామాన్య మగు ఎత్తు కలిగి బలముగ నుండి మాపలుల కుల్లాసముకలుగజేయు ముస్వరూపంతుఁడు. ఈతఁడు శృష్టాజిల్లానుండి చదువునిమిత్తము రాజమహేంద్రవరమునకు వచ్చి మూడేండ్లయినది. ఈమూడేండ్ల నుండియు శర్మ మురళీధరు లొక్కఁవోటనే యుండి విడుటకు వీలులేనిస్నేహలకచే బంధింపఁబడి యుండిరి.

అట్లే ప్రతిదినము కాలేజి విడిచిపిమ్మట సాయంకాలమున వచ్చి గోదావరినియొడ్డున నీకట్టిపడు వఱకును కూర్చుండి యేదియో లోకాభిరామాయణమును గుఱించి చుచ్చుటించుకొని గృహోన్ముఖు లగుట వాడుక.

II.

పరీక్షాదినసమయ సమీపించినది. విద్యార్థులు రాత్రిలందు నిద్రాదేవికి భయపడి- తేనియ గోలుచు తెల్లవాలుబామువఱకును ఏకదీక్షగా చదువుచు శల్యమాత్రావశ్యు లగుచుండిరి.

ఒకనాఁడు మురళీధరరావు మిక్కిలికొఱకు కాలేజి అంతా తిరిగి తిరిగి యింటికి వచ్చి ఒకగదిలో

మంచముపై నాసాదన సకము మునుగిడి- మూల్గుచు పండుకొనియున్నలలితశర్మకు జూచి “ఏమోయి! శర్మా! ఎప్పుడు వెళ్ళిపోవచ్చావు కాలేజినుంచి! జ్వరం తగిలించా ఏమి” టుచు మంచముపైఁ గూర్చుండెను.

మిక్కిని పల్కులు విని శర్మ తేటిపాటు జూచుచు,

“మురళీధరా! వచ్చావా! కాలేజీలో కూర్చుని వుండగా రెండుచెక్కలైపోతుందా-అన్నంతగా తలనొప్పి వచ్చింది. నీతో చెప్తానుమిక్కిలినను గాని-మీ కేదో పాఠం చెపుతూవుంటే - ఆమట్టానే యింటికి వచ్చేసాను. ఇంటికివచ్చేసరికల్లా ఉపద్రవమైన చలితో జ్వరం వచ్చింది-తల పగిలిపోతూవుంది! నీ వెట్లో ఆమ్మ తాంజనం ఉందికాబోలు. తీసి కొంచెం వ్రాయి” అని చలితో వణకుచు దుప్పటిని సర్దుకొనెను.

వెంటనే మురళీధరరావు అమ్మతాంజనము తెచ్చి శర్మ నుదుటిపైని- కణఁతలకును- నురుగునచ్చేలాగున రుద్ది వణకుచున్న మిక్కిని గట్టిగా పట్టుకొనెను. ఒక గంటవఱకును చలి తగ్గలేదు. పిమ్మట శర్మ లేచి “మురళీధరరావు! దానం జాస్తీగా వుండోయి! కొంచెం మంచినీళ్ళు” నెను.

“నీ క్లెయిదుకు! సోదా తెస్తా నుండు” అని మురళీధరరావు బయటికి పోయి, సోదాబుడ్డి తెచ్చి, ఒకగ్లాసులో పోసి మిక్కిని కందించెను. శర్మ సోదా పుచ్చుకొని- అట్లే శయ్యపై మూల్గుచు పండుకొని “ఏమిటో గాని వెన్న విరిచేస్తుండోయి! అవయవాలన్నీ మలిచి వేస్తున్నాయి!” అనెను.

మురళీధరరావు శర్మచేతిని బట్టుకొని నాడిని పరీక్షించి, “బీట్- జాస్తీగానే వుంది. డాక్టరును పిలుచునా?” అనెను. “అబ్బే! ఎందుకూ! అక్కడేవు” అని శర్మ యట్లే పరుండెను. రాత్రి మురళీధరరావు కొంచెము పాలునమాత్రము మిక్కిని కిచ్చి పరుండజేసెను. కాని రాత్రి ఒక్కనెమనమైనను శర్మకు నిద్రుర లేదు. తెల్లవాలువఱకును మూల్గుచునే యుండెను. శర్మతో పాటు మురళీధరరావునకుఁగూడ రాత్రి జాగరమే యని వేఱుగా చెప్పవలెనా? ఏరున- వారిరువురిస్నేహ మట్టిది.

మఱువాడుకూడ లలితశర్మ కుష్టు మగ్గులేను. కాని- తలనొప్పి గాని- మఱేయితరబాధలు గాని- లేవు. డాక్టరు వచ్చి పరీక్షించి- మం దిచ్చి- యురభీభ రునితో, మం దెట్లు యెం తెంతవేళ కియ్యకలనో వివర ముగా చెప్పి వెడలెను.

మూడవనాడు పాపము! లలితశర్మ కుష్టు మగ్గు మితముగా వచ్చినది. శరీర మంతయు అగ్ని కలె కాలి పోవుచున్నది. యురభీభరరావున కేమియు తోచుట లేదు. పరుగెత్తుకొని పోయి డాక్టరును తోడ్కొని వచ్చెను. డాక్టరు జ్వరమానీయంత్రీయతో పరీక్షించెను. 105 డిగ్రీ అష్ట మున్నది. శరీరమువై స్ఫుటితమండ- అట్లే యేమేమియో ఫలవరించుచు శర్మ పడియుండెను. యురభీభరరా వట్లే కనిపెట్టుకొని యుండి. 'శర్మతండ్రి కుత్తరమువచ్చినువా' యని పలుసార్లునొని, వాకేమైన గాజరావడెడదేమో ? యని విన్నవించెను. డాక్టరు లేచియోతుం దిచ్చుచునే యుండెను. సాయంత్ర మైదు గంట అగుసరికి శర్మ కండ్లు విప్పి- మిక్కిలి పిల్చి 'చెడు చేతులు కాశనకంతమును కాగిలింపుకొని కన్నులపై బడి జలజల బాష్పకణములను రాజ్యచు ఏమేమియో అనబోవుచుండగా డాక్టరు వచ్చుటచే అట్లే మరల శర్మవై పరుండెను.

III.

అది కాగినామాసము. పత్రికాగ్రామముందును, నూతనకథకుల బక్తుత్పాదమున కుక్కినారపునోములు నోచుకొనట కారంభించిరి. ఉదయము నే లేచి స్నానముచేసికొని తమ కుష్టు వానిలో నిలువకల వస్త్రములు నగలు ధరించి, పూజాద్రోహములు నేకరించుకొని, అందఱొకటో కూడి, ఒకరియంద మొకరు చూచుకొనుచు, ఒకరినొక లొకరు పర్దుకొనుచు విడిత్రీముగా సంభాషించుచు, ఒకఁడో ఆరీసులై యుండిరి.

అంతటతోపాటు రుక్మిణీదేవికూడ ప్రాతఃకాల మండే లేచి కాలకృత్యములు నిర్వర్తించుకొని, స్నానము చేసి గులాబిరంగు పరిగంచుచీర కట్టుకొని, తెల్లనిపట్టు అవిక తొడిగి, నొక్క-నొక్కలు కలిగి జలదమాలికల నెత్తిపైనుంచి విసిరికట్టిలకుతలములు కాళ్ళరెండు మీరాడ- పర్వదా సంతపిని తెలుపుచు ముద్దులు కుత్కి-

డినెమ్మాయితో దక్షిణహస్తమున పూజెజ్జ పూని తోడి చెలులతో పూజకై సిద్ధ మగుచుండెను.

రుక్మిణీదేవికి పండ్రెండేళ్లు చాటి కొలదిదినము లుమాత్రమే యొనరి. ప్రాయమునకు మించిన యవయవ ఫష్టియూ, పొడవున కలిగి చూడ ముచ్చటగ నుండెను. ఆమె ఎంతసో దగ్ధవతియో అంత సుగుణవతి. శిల్పిరం ద్రుల కొక్కర్తుకయే బిడ్డ యగుటచేత పుట్టికప్పటినుండి యు వారామెను కడు గారామయితో పెంచి, వివాహము కావించిన రెండేడ్లలోనే పరలోకగతు లగుటచే, పాపము! రుక్మిణీదేవి యత్తవారియంటి నే కనువినయము తో మెలగుచుండెను తల్లిదండ్రులు పోవుపట్టి కామె కనిమిచేడ్లుమాత్రమే ప్రాముఖ్య అందుచే రుక్మిణీదేవి యత్తవారు, కోడలివలెగాక రుక్మిణీదేవిని పుత్రికకంటె సుహృద్దుగా చూచుకొనుచుండిరి.

ఇంచుమించుగా సమవయస్కు లగు చెలులతో కిలకీలారావములు నేయుచు రుక్మిణీ పూజ నే యరుండగా వీధిలోనుండి, "బాబూ! కాస్తులుగారూ!" అనకేక విఘటెను.

ఇంటియందర నున్న పండితిగ్నింద ఒకకుర్చీపూడ కూర్చుండి ఏదియో తాళపత్రగ్రంథమును మాటిమాటికి జాటిపోవుచున్న నులోచనములను గర్దుకొనుచు పరిశీలించుచున్న నేకటకాస్తులుగా రాకేకమ విని చప్పున లేచి, "ఎవరువారు! వస్తున్నాను." అనుచు పుస్తకముక వో నిడి పండితి గుంజులెగిలింపియున్న యంగవస్త్రమును భుజమవై వైచికొని వీధిలోనికి బోయెను.

అచ్చట వేచియున్న తపాలాధటుండు చేతనున్న కవ గంపించి వెడలిపోయెను.

"ఏమిటి! తెలిగ్రామే!" అని ఆశ్చర్యచకితులై "ఎక్కడనుంచి వీటి!" అనుచు నడచుచున్న చేతులతో వేంకటశాస్త్రి గారాకవరును చించి చదివెను.

పాప మాయన చదువుచుండగానే మొగము క్రమముగా కళావిహీనుమైపోయెను.

ఇంతటిలో ఆతనిభార్య యగుబాసకమ్మ త్వరితముగా వచ్చి "ఏమిటండీ! ఎక్కడనుండి! అలామాస్తా రేం!!!" అని పగిల్చివై పగిల్చి వేయుచున్నను- శిలాద్రుతివలె వైతక్యరహితుడై శాస్త్రి యట్లే నిలువబడి పోయెను.

భక్తస్థితిఁ జూచి బానకమ్మ సహజశ్రీచాపల్య ముచే గొంతెత్తి బాపు రని ఏడ్వవోడఁగెను.

పాపము! ఎ.తో శత్రువులను పూజనేయును నెచ్చెలుఁతో హాస్యము లాడుచు, అచంద్రానందమున నోఁటాడుచున్న రుక్మిణీదేవి అకస్మాత్తుగా అత్తగారి రోదనధ్వని విని, అడలిపోయి, ఒక్కపరుగున వీధిలోనికి పోయి, “ఏమండీ! అత్తా!” ఎందుకండీ! అని అబ్బుచుచు తానుగూడ ఏడ్వవారఁభించెను. వీరిని జూచి యింటిలో నున్నశ్రీధర మ.తయు రోదనధ్వనలతో అప్రదేశము నింపివైచిరి. కారణ మేమియో ఒక్క కాశ్రీకిఁ దప్ప ఇతరుల కెవ్వరికిని తెలియదు.

ఇంతటిలో ఇరుగుపొరుగువా రందఱును పరుగెత్తుకొని వచ్చిరి. ఈనాడవిడిలో కాశ్రీ చేతులలో నున్న కాగిత మట్లే బాటించిది, నేలవై కూలబడెను.

వచ్చినవారిలో నొక రాకాగిత మంగుకొని చదివెను. అం ది ట్లున్నది.

“మీరుమారుఁడు చాల జబ్బుపిడిలో నున్నాఁడు. వెంటనే తల్లిని భార్యను తీసికొని మిమ్మలకు రాఁగోరుచున్నాఁడు.”

మరళీధర ర వ్రు.

విచారకారణంబునందఱును తెలిసి కడంగుడు దుఃఖింప వారఁభించిరి. “అయ్యో! సాపము! రుక్మిణీదేవి ఎ.త దురదృష్టవంతురాలమ్మా! తల్లిదండ్రీ! పోయినా, అన్నింటికీ ఆధారమైన పెంమిటున్నాడుగదా! అంటే వానికిగూడ ప్రాణసంకటము రావలెనా!” అని శ్రీబ్రహ్మ, “అహ! ఎన్ని కష్టముపడినా కొడుకుకోసం సర్వం ఖర్చుపెట్టి చదువుచెప్పించి ముఖపడరా మనుకొన్న కాశ్రీగా రెండుపాపం చేసుకొన్నారో- ఎంతటిలో జబ్బు ముంచేసింది! ఎలాగుంటుందోకదా!” అనిపురుషులును తమతమ విచారములను వెలిబుచ్చుచుండిరి. విన్నవారందఱును కడంగుడు విచారించుచుండ- ఇంక కాశ్రీ- బానకమ్మ- రుక్మిణీదేవుల దుఃఖపరిమితి చెప్పనలవి యగునా! ఏడ్చి-ఏడ్చి శక్తి లేకనుట్లే మూర్ఛనోయినది పాపము! రుక్మిణీదేవి! విధిచెయినములకు పరు యాసమయము లందఱును కాఁజోలును!

IV.

“మీ రలయేకమూహార్పుచే ఆతనికి జ బ్బెక్కువౌతుంది! అది రోగి కెంతపాపమో మీకు తెలియదు. ఇప్పుడే మందిచ్చాం. ఒక్కక్షణంలోనే నిద్రాపట్టుతు ది. అందుచేత మీ రీనలకు రండి.” అనుచు లలిత శర్మ పరుండియున్న గదిగుచ్చుచువద్ద నిలుచుండి, డాక్టరు జవాబ్దనరావు ఇంటిలో రోగి మంచముచుట్టును గూర్చుండి రోదనమునేయుచున్న ఆతని తలితండ్రిలను భార్యను ఊఁబడించుచు, సొంగిపూరిలెచ్చు నుఁఖమును దిగ్రమింగుచు కనలనుండి బాష్పములను రాలిచ్చుచున్న మురళీధరని పిలిచెను.

ఎన్నియూఁజింపుఁబల్కులు విన్నను దుఃఖానల మార్గక చిన్నపిల్లలవలె నేర్పుచున్న- బానకమ్మ రుక్మిణులు- “రోగి కిబ్బాదికలుగుతుం”దను డాక్టరు మాటను విని, గదినుండి బయటికి వచ్చిరి. కాశ్రీయట్లే గోడవై కొరరికి కనలు తుడుచుకొనుచుండెను. ఇంక మరళీధర రావు కంగుతిగుఱించివేయఁ చెప్ప నేల! శర్మ వజ్రము వచ్చినవాడిగ రోగముచే అతఁ డెట్లుబాధపడుచుండెనో- అంతకంటెను పదిరెట్లధికముగా మితునిసి సితఁజూడలేక మురళీధరుఁడు మందుచుండెను.

తుణమున కొకసారి డాక్టరు గుండెచలనమును పరీక్షించుచునే యుండెను. సామంతాల మ్రొగుంటులైనపిదప డాక్టరు రోగికి మరల ‘ఇంజక్షన్’ నిచ్చి “రాత్రి 12 గంటలకు మరల వచ్చెద గంట కొకసారి మండి” మృని ఒకసీసా మురళీధరను కిచ్చి, ఆతనితో “నేమియో మాట్లాడి పోయెను.

లలితశర్మ అట్లే చూల్లుచు శయ్యవైచి పొద్దాడుచుండెను. కృతముగా మూలు గెక్కురయ్యెను. రాత్రి యెనిమిదిగంటలు దాఁచెను. మంచమున కొకతట్టు వేంకటకాశ్రీ మురళీధరులును- రెండవైపు బానకమ్మ రుక్మిణీదేవులును కూర్చుండి కన్నీరు విడుచుచుండిరి. ఉన్నట్లుండి శర్మ దదాలునలేచి- గట్టిగా “మరళీ! నాన్నా!” అనివర్చుచు “నాన్నా! మఱి-నాకు జీవి-తాళలేదు.” అనుచు ఆయాసముచే మాట్లాడఁబాలక అట్లే పడిపోయెను.

శర్యపల్కుల కందఱును ఒక్కసారిగ గొల్లు మనిరి. కొంచెమునే పట్టుండి శర్య తిరిగి లేచి-“దాహం! దాహం!” అని మెల్లగా ననెను. వెంటనే మురిశీధరుడు చప్పున లేచి ఒక్కగానుతో కొంచెము పాలను దెచ్చి మి త్తునితోట నుంచెను. ఉదయమునుండియు బొవధమే పుచ్చుకొనుట కసాధ్య మగుస్థితిలోనుండియు యేకారణమునో కాని- శర్య పాలన్నియు త్రాగివైచి, “మఱి కొంచె” మనెను. మఱియొక్కగానుపాలను దెచ్చి మురిశీధరుఁ డిచ్చెను. అవిహడ త్రాగి లేస్తప్పుడు శర్యలేచి కూర్చుండెను.

శర్యయొక్క యాయద్యుతవర్య కచ్చటకూర్చున్నదా రంతా మిగుల నదృశ్య మందసారీ.

అశ్రద్ధముతో వేంకటాశ్రమి ప్రేయహ్వలకముగా తనయుని వీపువై నిమిరుచు “నాయనా! ఎలావుంది?” అనెను. తిండిప్రశ్నకు శర్య బొటబొట కన్నీరు విడుచుచు- ఆయాసముతో “ఎలావుందా! నాకోసం మీరు డుఃఖించకండి! అన్నింటికీ- యీ నా మిత్రుండే- యీ నా సోదరుండే- ఉన్నాఁడు. ఇంక మీ రితనినే మీతనయుఁ డనుకొండి” అని మురిశీధరునిచేయి సట్టుకొని చూపుచు- తల్లివైపుతిరిగి “అమ్మా! ఏడవకు! ఇడుగో నీకాడుకు! నన్నెంతప్రేమించేవానో- అంతకంటె ఎక్కువగా నాచుకో యీతనిని. నాన్నా! అమ్మా! మీరు పుట్టినప్పటినుంచీ ఏలోపం లేకుండా- నేటికాకా- సకలశ్రమాల కోర్చి- వెంచి- పెద్దచేసి- విద్యావంతునిగా జేసినందుకు- మీవృద్ధాప్యంతో మీ కెందుకూ పనికిరాక- మీబుణం తీర్చలేకుండా- వెళ్ళి పోతున్నానుకదా! అన్న విచారమే నాకెక్కువగా వుంది!” అని ఆయాసముచే ఇంచుకనేపాఁగి తిరుగలేచి మురిశీధరుని కంఠమును తుప్పించిపోయిన తనబాహువులతోఁకాగిలించుకొని- “మురిశీ! తమ్ముడూ! నీబుణం యెన్ని జ్వాలలై నా తీర్చలేను. నీసహవాసం విడిచి పెట్టి పోతువున్న యీడేశం- ఎంతబాధపడతూవుందో- అపరమేశ్వరునికే యెరుక- నేజచ్చిపోయినా- యింకా నీకల గాదగిన కార్యం ఒక టుండిపోయింది. అది నీవు తప్పక నెరవేరవస్తానని మాటిస్తేనేగాని- తెలుపదలచుకోలేదు.” అనినవెంటనే మురిశీధరరావుకన్ను లాత్తు

కొనుచు- “శర్మా! ఎంతమాటన్నావు! నీవుకోరినకార్యం నావల్ల కాదనుమాట యీనోటితో- అనగలనా! నీకోరికెలాంటిదై నానరే- ఎన్నికష్టాలువచ్చినానరే- దైవం తోడుగా- తప్పక చేసితీరతాను.” అనెను.

మిత్రుని వాగ్దాసమును విని శర్య విక సితవదనుడై “మరిశీ! నాకోర్కె- నీకెన్నో- శ్రమలు కలుగజేస్తుంది! ఆయినా- నాకోరకై నీ నాశ్రమలను లెక్కనీయవనునవ్యక్తం- నాకుంది” అనుచు- తలగడక్రిందనుండి మూఁడుబాబులు తీసి, వానిలో ఒకటి కైకొని “ఇదిగో! నీవు చేయవలసినపని దీనిలో వ్రాసి యుంచి నాను” అని యిచ్చెను. తక్కిన రెండుబాబులలో ఒకటి రుక్మిణికిని ఒకటి తండ్రికిని యిచ్చి, ఇవి మీరు పదువార్లుదివములయినతరువాత విప్పి చదువుకొని, నాఅత్తుకాంతి కోరుదురేని నాకోరిక తీర్పుడి. నాకు నవ్యక్తము కలిగి సుఖముగా ప్రాణము వదలుటకు నాచేతిలో చేయి వేయండి. అని తల్లివైపు తిరిగి, “నీవుకూడా నాకోరిక చెల్లించాలి. చేతిలో చేయివేయి.” అని కోరి అందఱును అట్లుచేసిరి.

సిమ్మట శర్య తండ్రివైపునకుఁ దిరిగి- “నాన్నా మీ రీ కార్యంలో- యేమీ అడ్డుచెప్పకూడదు- నా మిత్రుఁడు- నాకోసం- సర్వము త్యజించి- సిద్ధపడ్డాను- మీ రడ్డుపెట్టితే నాప్రాణికోట్లుకోట్లుంది! లోకాన్ని విడిచిపెట్టేనున్నాను. ఆఖరకోరిక- మీరు- మురిశీ-నిన్ను అని యేమియో చెప్పవోవును- “అమ్మా!!” అనిరెండు చేతులతో గుండెనుపట్టుకొని ఒకపెద్ద- అబుభ్రతో వెనుకకు పడిపోయెను. క్రిందఁబడునేమో యని చప్పున మురిశీధరుడు రెండుచేతులను చూచెను. పాపము! శర్య ఆకొప్పితో మిత్రునిచేతులలోనే విగతజీవుఁ డాయెను. తుణములో ఇల్లంతయు రోదనధ్వనులతో నిండి పోయెను.

V

“మరి మీరెంత విచారిస్తేమిత్రం- యేమైన లాభం వుందా! జరిగిపోయిందానికి మనమేంజేస్తాం- కగ్మరేపటినుంచేకాబోలు ఆరంభించాలి. ఇక్కడ చేయడానికీ వీలులేకట్టుకావుంది! ఏమంటారు!” అని ఒకచో కూర్చుండి గుండెలు పగులునట్లేడ్చుచున్న వేంకటకాన్తులిగారిని నూఱుడించుచు మురిశీధరుఁ డనెను.

“నాయనా! ఇంక మా కీలాకంతో పనేముంది! మాకు కడుపుబిమ్మ పెట్టి నాకన్నతండ్రి వెళ్ళిపోయాడు! నామధులబాబు! నామాట కెన్నడూ యెదురాడి యెలుగఁడు. నానుగుణములరాసి! ఇరవైయేడ్లకే ఖాతికదేవాన్ని విడిచిపెట్టేకు! నాయనా! షటి నాకీదేహంయెందుకు! నీవంటిమిత్రుని విడిచిపెట్టిపోయిననాకాడు కెంతదురదృష్టవంతుడో బాబూ! కర్మ యింటికి బోయే చెయ్యాలి! నీ వీపరితలైపోయి వెంటనేరా! మా పిల్లవాని తుదిశోరికపిమ్మో ఉత్తరముఁబ్బి చూచుకొనితెలిసికొని చేయవలసిన యేర్పాట్లుచేసి మేమిద్దర-— భక్త్యక్షేత్రాలకి పోతా”వనుచును రభీధరునిబట్టుకొని వేకుట శాస్త్రీ చిన్నెట్లలవలె బావురని యేడ్వఁగొడఁగెను మురళీధరుఁ డాతని నెట్లో యూఱఁజింపఁజేసెను గాని ఒకేరితఁ రోదఁచు నేయుచున్న ఆశ్రీలను వారింప నాతనితర మగునా! పాపమా! మురళీధరుని దుఃఖానలము గుండెలు బద్ధిల్లునేయుచున్నది. అహా! మిత్రప్రేమ యెంతటిది!

ఆసాయంకాలమే స్వగ్రామమేగ శాస్త్రీ-రుక్మిణీ బానకన్యలతో బయలుదేరెను. వారితో మురళీధరఁడకూడ ఇంటివఱకుఁ బోయి “నిచారింపవద్దు” అనిచెప్పి చెప్పి వెనుకకుఁ దిరిగెను.

పరీక్షలయినవిదప అంపాపురము వెళ్ళినచ్చేస. బసకు వచ్చెనేకాని మురళీధరుని మనస్సునకు స్పృహ లేదు. అచ్చటకుఁడియచ్చటికిని ఇచ్చటకుఁడి అచ్చటికిని పిచ్చివానివలె దిరుగుచు-నోటిలో ఏమేమియో గొణుగుకొనుచు- తటాటన ఏడ్చుచు- అట్లే పచారు చేయుచు- ఉన్నాడ మెత్తిపట్టెయున్నాడను.

అట్లాతఁడు మూఁడుదినము లుండెను. బడికి పోలేదు. భోజనము లేదు. నిద్ర లేదు. నాల్గవనాఁడు చరచర గదిలోనికిఁ బోయి- ఒక కాగితమును కలమును పట్టుకొని బయటికివచ్చి తండ్రి కీక్రిందివిధమున ఉత్తరము వ్రాయఁగొడఁగెను.

శ్రీవేదమూర్తయై న బ్రహ్మశ్రీ కా. కుటుంబ రావునాన్నగారి పాదపద్మములకు-

మీకుమారుఁడు మురళీధరరావు కు మావణపూర్వ కవందనములతో వ్రాయు నిజ్ఞాపనము.

నాకు జ్ఞానము వచ్చినదాదిగ మీమాట కెదురాడి యెలుగఁను. మీ కనిష్ఠ మైనకార్యము కలలానైనను చేసి యుండలేదు. నాశ్రేయోభివృద్ధికై మీ రక్షంతప్రేమ పూర్వకముగ బెద్దవాని జేసి, విద్యావంతుని గావించిరి. ఈముఖ జన్మాంతరములందుఁగూడ తీర్పజాలను. ఇప్పటివఱకు నాయం దున్న వాత్సల్యమే- ఈ ఉత్తరము చూచినపిదపఁగూడ నుంచిన ధన్యుడ నగుదును. మీ ర్నెఁ డకొనగిరితిగా మీయనుచుతి గైకొనకయే-ఒక వింతవనికి కడంగితిని. అనుచుతి వేఁడకొనటకుఁగూడఁ అవకాశము లే.పోయినది. మిక్కిలను పార్థివినను మన్నింప రని యెలుఁగుదును నామిత్రుఁడు వరణకాలముఁ నొక్కకోరిక కోరెను అది నేను మనస్ఫూర్తిగాఁ జేసెను నంగీకరించితిని. అదేమినినఁ నామిత్రుఁ డగు లలిత శర్మ మూఁడురోజులు విషమజ్వరపీడితుడై వరలాక నున కేగుచు- తనకోరిక తీర్చునట్లు వాగ్దానము గొని బాంధవీతంతూవాదము లవసరము లని వాదించుచుండు నన్ను ఆమెను వె.డ్లాను మనికోరుచు జాబు వ్రాసిచేతి కిచ్చి, పరమపదిఁచెను. నేను వృందయపూర్వకముగ నందులకు నమృతించితిని. ఏకాఁణముననైక ఇరులకు న్యతి లేకముగా నడచిన నామిత్రునియాత్మకు అకాంతి కలుగఁజేసి మిత్రప్రేమ నగుదును. కావున మీరు నాత స్వల యమించి- నామధులతమ్మఁ డగు గోపీనాథునే మీ కన్నివిధములను జేఁగొడుగా నుండుకొన పార్థివించుచున్నాఁడను. మీరు న న్నికార్యమునుండి మరలింప ఇంచుకైనను ప్రయత్నింపవలదు. ప్రయత్నించినను లాభ ముండదని ముందుగానే మనవి చేయుచున్నాఁడను.

చిత్తగింపవలెను.

మురళీధరరావు.

అనివ్రాసి అది పోష్టు చేసెను.

శంక గతించిన రెండుమాసములకు మురళీధరరావు పరీక్షలో ఉత్తీర్ణుడై, నెలకు నూఱురూప్యముల జీతము సంపాదించు ఉద్యోగములో ప్రవేశించి స్వజనా మోదముగ విద్యజ్ఞుఁడు- సంఘసంస్కర్త-మిత్రులు- పత్రికాధిపతులు వేనోళ్ళ నుతింప- రుక్మిణీదేవిని వివాహమాడి మిత్రునకుఁ జేసినవాగ్దానము నెఱవేర్చి కృతకృత్యుఁడాయెను. స మా స్త ము .

తిమ్మరుసు-కృష్ణ దేవరాయల కృతఘ్నత.

[పేకట వీరరాజ కవులు.]

గీ. మండితోద్దండదోర్దండ మండలాగి
ఖండితాఖండశాత్రపమండలుండు
కృష్ణరాయుడు, గనె భవత్క్రపను గాదె
మహితసామ్రాజ్యపదవి? తిమ్మరుసుధీ దగ్గి!.

* * * *

ఉ తుంటరు లాడుపల్కులను తోరపుసత్యము లన్న నమ్మిక
గట్టును నీకుమారకుని గం డడఁగించి రఁటంచు సర్వదా
కంటికిఁజెప్పనోలె నినుఁ గాదు మఁ బెంచినమంత్రినౌతతి
గంటివి నిర్దయక బళిరె! కాలమహత్వము కృష్ణభూపరా!.

సీ. వినతల్లితిప్పాంబ విన మిచ్చి నినుఁ జూప నెంచి దాదిని నియమించునాడు
మరణించుతటి వీరనరసింహస్వపుండు నీగుడ్లను వెఱికింపఁ గోరునాడు
పాత్రసామంతులు పృథునన్నిధికి నిన్నుఁ బట్టితేఁ బట్టునుబట్టునాడు
రామయమంత్రినీ రాజ్యపదభ్రష్టుఁ జేయుట కెత్తులు వేయునాడు

తే. గీ. బుద్ధివికసనముననిన్నుఁ బోగించినట్టి, తిమ్మరుసుఁ బట్టి చెఱఁబెట్ట నెమ్మనంబు
కటకటా! ఎట్టు లొప్పె? సత్కవివిధేయ! ధీరజనగేయ! శ్రీకృష్ణదేవరాయ!.

మ. సరసింహుండు త్వదీయనేత్రముల నన్యాయంబుగాఁ దీయఁ ది
మ్మరుసుక బేరణ సేయ నిన్ను ననుకంపం బోచునావృద్ధునిక
గరుణక మాని కృతఘ్నమానసుడవై కన్దోయి నూడ్పించుటా
అరయక పృత్యవకార మయ్యె? తగవేనా? యిద్ది కృష్ణాధిపా!.

సీ. 'చేతభావలలోనఁ దెనుఁగు లెస్స'ని మాతృభాషను బోషించి పృబలలేదె?
అష్టదిగ్గజసమాఖ్యుల మీటుకవులకుఁ గల్పవృక్షంబ వై కాలలేదె?
శరణాగతతాణిబిరుదాంకమున భువి నేకచక్రింబుగా నెలలేదె ?
ఆసేతుశీతాచలాంతర్గతాత్మంతవిమలవిఖ్యాతిని వెలయలేదె!

తే. గీ. అనమభవదీయనిష్కల్మసాతివేల, సాంద్రసత్కీర్తి సంపూర్ణచంద్రావంబ
మున కిదికళంకమాయెఁగా బుధవిధేయ! ధీరజనగేయ!! శ్రీకృష్ణదేవరాయ!!!.

సర్వసిద్ధి - రాయవరము.

[గొబ్బూరు వెంకటానందరాఘవరావుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.]

మహాభారతము తెనుఁగున వ్రాయించి యాంధ్రదేశమునకు వాఙ్మయమునకు మహోపకారము గావించిన రాజనరేంద్రుని మన మందరము నిత్యము స్మరించు కొనుచు న్నాము. రాజనరేంద్రుడు ఇప్పటికి తొమ్మిదివందలసంవత్సరములకిందట 1022 (కీ॥ 9॥) సంవత్సరములో కట్టాభిషిక్తుడయ్యెను. అతడు చాళుక్యవంశపురాజు.

చాళుక్యరాజులు మొదట మహారాష్ట్రదేశమున వాతాపినగరము రాజధానిగా చేసికొని కీ॥ 9॥ 4-5 శతాబ్దములలో నా ప్రాంతదేశము నేలినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ఆరవశతాబ్దాంతమునందు హర్షవర్ధనుఁడు దిగ్విజయము చేయఁజేసి దక్షిణాపథమునకు వచ్చినప్పుడు చాళుక్యరాజుగు సత్యాశ్రయశ్రీపులకేశివల్లభుఁడు హర్షవర్ధను నెదుర్కొని పరాజితుని గావించి స్వగృహాన్నాభుని గావించెను.

పిమ్మట సీసత్యాశ్రయఁడు కల్కింగ, వేంగీదేశముల జయించి తనసోదరుఁడగు కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని యాదేశములకు రాజప్రతినిధిగా నేర్పఁబడితాను వాతాపినగరమున కరిగెను. అనంతరము కుబ్జవిష్ణువర్ధనుఁడు స్వతంత్రుఁడై తూర్పుసముద్రతీరమున నున్నదేశములలో చాళుక్యరాజ్యము స్థిరముగ స్థాపించి యీశాఖకు మూలపురుషుఁడయినాఁడు.

ఈరాజ్యస్థాపనము కీ॥ 9॥ 618 సంవత్సరములో జరిగినది. పిమ్మట నాల్గువందలసంవత్సరములకు ఈవంశములో నిరుపదియైదవ వాఁడగు రాజనరేంద్రుని పోతనాచార్యులన భారతము. తెనిగించఁబడినది. ఈచాళుక్యరాజవంశవృక్షము మొదట 1859 సంవత్సరప్రాంతములో సర్ వాల్టర్ ఇలియాట్ దొరగారిచే ప్రకటింపఁబడినది. వీరేశలింగముగారి కవులచరిత్రలోన, వీరభద్రరావుగారి ఆంధ్రులచరిత్రలోను వివరముగా వర్ణింపఁబడినది ఈచాళుక్యవంశమునకు మూలపురుషులయిన కుబ్జవిష్ణువర్ధనునియొక్కయు, ఆతని పుత్రుఁడగు జయసింహునియొక్కయు చరిత్రములు తెలిసికొనినపక్షమున సర్వసిద్ధియొక్క చరిత్రమును, ప్రాచీనకాలమునం దానగరీమతల్లియొక్క ప్రాముఖ్యమును మనకు కొంత తెలియగలదు.

ఈవిష్ణువర్ధనుఁడు మిక్కిలి పొట్టివాఁడగుటచేత ఈతనికి కుబ్జవిష్ణువర్ధనుఁడని పేరువచ్చెను. ఇతని శాసనమొకటి యీనడుమ తిమ్మాపురమున నొకరయిత పొలము దున్నుచుండఁగా దొరకినది. ఆశాసనమునందీతని పరాక్రమము చక్కగా వర్ణింపఁబడినది. “స్థలజలాదపి దుర్గవిషమేవృషి” అనఁగా భూమి పైనిగాని, సముద్రముపైనిగాని యున్నదుర్గము- ఎంత బలిష్ఠమైనది, సాధింప

రానిది, అయినను అనగా నెంత విషమమును నదైనను యీశ్వరుఁ డవలీలగ ముట్టడించి, సాధించి స్వాధీనము చేసుకొనుచుండెడివాఁ డట. కనుక విషమస్థితియని బిరుదువచ్చెను. ఇతనినాణెములు కొన్ని కలకత్తా మ్యూజి యములో భద్రపఱుపఁ బడి యున్నవి. ఇతఁ డు 618 మొదలు 633 వఱకు రాజ్యమేలెను.

ఇతని కుమారుఁడు జయసింహుఁడు 633 లో కట్టాభిషిక్తుఁడై 633 వఱకు రాజ్య మేలి నాఁడు. ఇతని కోరిక లన్నియు సిద్ధించినవి గనుక నితనికి సర్వసిద్ధి యని బిరుదునామము గలదు. సర్వసిద్ధిపట్టణము నీతఁడే కట్టించి నాఁడు ఇతని శాసనము లనేకములు దొర కినవి. కొన్ని కృష్ణజిల్లా పెదమద్దాలి, గుడి వాడ గ్రామములలో కూడ దొరకుటవలన నీతనిరాజ్యము కృష్ణజిల్లా పైవరకు వ్యాపి చెనని యూహింపఁబడుచున్నది.

ఈతఁడు చేసినభూదానములనిరూపించు తామ్రశాసనము లనేకము లీనడుమ 'భారతి' సంపుటములలో ప్రకటింపఁబడినవి. అన్నింటిలో 'సర్వసిద్ధి'యను బిరుదునామము గాఢముచున్నది. ఈజయసింహుని కాలమునందే చీనాయాత్రికుఁ డగు హయూన్ త్సాంగ్ ఈ దేశమును చూడవచ్చెను.

మఱియు నీజయసింహసర్వసిద్ధి దండిమ హాకవి రచించిన దశకుమారచరిత్రయందు ప్రశంసింపఁబడి యున్నాఁడు. ఆంధ్రనాథుఁ డైన జయసింహుఁడు "అనేక సలిలతీరణ సాధనములు" అనగా, ఓడలతోను, "అనేకా నీకములు" అనగా విశేష నైవ్యముతోను

కల్పింగదేశముపైఁ బడి, వసంతోత్సవసమయ మున సముద్రతీరమున నున్న యుద్వానకన ములో భార్యాపుత్రీకాసహితుఁడై విహరించుచున్న కల్పింగాధిపుఁ డగు కర్దనుని బట్టి చెఱగొనిపోయినట్లు మంత్రగుప్తచరిత్రము నందు వర్ణింపఁబడి యున్నది. దండిమహాకవి కాంచీపురపల్లవప్రభువులయొద్ద నాస్థానపం డితుఁడుగా నుండినట్లు నిదర్శనములు గలవని "కావ్యాదర్శము"ను ప్రకటించిన కీ॥ శే॥ పోప్రెసర్ రంగాచార్యులవారు చెప్పుచున్నారు. రమేశచంద్రదత్తు మొదలగుపండితు లనేకులు దండి యాఠవశతాబ్దమువాఁడని వక్కాణించిరి. అది సరికాఁజాలదు. ఏడవ శతాబ్దివాఁ డగు సంధిజయసింహుని ప్రశం సించిన దండిమహాకవి జయసింహుని సమ కాలికుఁడో, తరువాతివాఁడో, కావలయునే కాని ముందు కాలపువాఁడు కాఁజాలఁడు.

మఱియు నొకవిశేషము. ఈసర్వసిద్ధి పురము బహుమనీషావంతు లైనసరసులకు నివాసస్థానముగా నుండెడిది. జాణతనంబున మిన్న లని వన్నెకెక్కిన నెల్లూరి నెఱజాణల యాటలు మఱెచ్చటనైన సాగెడివి కాని యీసర్వసిద్ధిసరసులకడ సాగెడివి కావు. అన్నివిధములచేతను వారల త్రోసిరాజను సామర్థ్యము వీరికే కలదని శ్రుతిపరంపరగా వినవచ్చుచున్నది. ఈచమత్కారప్రసంగము లు కొన్ని వద్దివర్తి కోనకవిగారు రచించిన మహాలక్ష్మీవర్ణియపీఠికయందు తద్వంశజు లగు పీఠరాఘవస్వామిగారు ఇటీవల ప్రక టించి యున్నారు.

ఇట్టి సందర్భములు కొన్ని పట్టిచూడగా, సంధి నాథుడుగు జయసింహుని రాజధానియైన యాంధ్రనగరి యీ సర్వసిద్ధియే యని తోచుచున్నది. దండిమహాకవి యాంధ్రనగరి వర్ణించుచు నాసమీపమున ననేక జలపథముల కాకరమైన గొప్పసరస్వతీగలదని వర్ణించినాడు—ఆసరస్సు కొల్లేతేయనియు, ఆంధ్రనగరి యాసమీపమున నెచ్చటనో యుండియున్నదనియు కొందఱు తలచుచున్నారు. కాని సర్వసిద్ధి 'పల్లపునాటి' నడుమనుండుటయు, ఎలమంచిలి కాగ్నేయ దిశనున్న పెంజెలువు మొదలు సర్వసిద్ధియ వలిపక్షకు స్వాభావికమైన సరస్సు వర్షియిండుటకును, వరాహశారదానదు లీ సరస్సును జలప్రపూర్ణము గావించుచుండుటకును నై సర్గిక కారణము లగపడుచున్నవి. దిమిలెసమీపకు న రత్నాకరస్వామి యాలయమున్నది. సర్వసిద్ధినిగుఱించి విశాఖపట్టణ జిల్లా గజెటీలో నిట్లు చెప్పబడినది. (Page 314) "Sarvasidhi lies 5½ Miles S. W. of Yellamanchili and view contains only 1015 people. It was, however the Head-Quarters of the Taluq upto 1861, and in days gone by was apparently of considerable importance tradition declaring that it was one of the seats of the kings who ruled in these parts. Bricks the large kind used in ancient buildings are constantly dug up in its fields."

కాబట్టి జయసింహుని కాలమున నీపట్టణము ఆంధ్రదేశమునకు రాజధానియై యుండెననియు, దండిమహాకవి వర్ణించిన

యాంధ్రనగరి యిదియే యైయుండుననియు చెప్పవలసియున్నది. జయసింహుఁ డీపురమునకు శంకుస్థాపనచేసిన మహూర్త మెట్టిదో కాని పెక్కుసామ్రాజ్యము లస్తమించినను, 'చాపటిగినను చల్లరంత' యన్నట్లు, ఆ తాలూకా యిప్పటికిని సర్వసిద్ధితాలూకా యనుపేరనే వ్యవహరింపబడుచున్నది. ఈ పట్టణమును గట్టించినజయసింహుహారాజు పట్టాభిషిక్తుడై యిప్పటికి సుమారు ౪౪ మూడువందలసంవత్సరములు కావచ్చుచున్నది. చరిత్రాభిమానమును, దేశాభిమానముగల యీ ప్రాంతమువారెల్లరు నాసమయమున చక్కగా వర్ధతియుత్పన్నము జరిపి యారాజచంద్రుని స్మరించుట విధి యని విన్నవించుచున్నారు.

రాయవరము.

సర్వసిద్ధికి రెండుమూడుమైళ్ళదూములో రాయవర మను నొక గ్రామమున్నది. ప్రజలిప్తు డీ గ్రామమును 'రాయార' మనుచున్నారు ఇప్పు డిది వంకాయలకు పసిద్ధిచెందినది. సర్వసిద్ధితాలూకాలో మునసబుకోర్టు రాయవరమునందె ముందు స్థాపింపబడెను. కాని ట్రంకురోడ్డు ఎలమంచిలిమీదుగా పోవుచేతను, ఈ గ్రామ మొకమూల నుండుట చేతను కోర్టువెమంచిలికి మార్చబడినది.

చరిత్రదృష్టితో చూచినపక్షమున నీ రాయవరముగూడ చాల ముఖ్యమైనదనుటకు సందేహము లేదు. ఇయ్యది శ్రీకృష్ణదేవరాయరాజచూడామణిపేరుతో ఖ్యాతి చెందినది. రాయలవారు 'ఆముక్తమాల్య

ద'లో వణించినట్లు, కళింగదేశ విజగీషా మసీపం దండెత్తిపోవుచు, మార్గమున నిచట నైస్యములో విడిసిరి. ఈస్థలము దేమివి శేష మామహారాజునకు గోచరించెనో కాని యిచ్చట తక్షణమే తనపేర కృష్ణదేవరాయ వరమని యీ పట్టణమును కట్టించెను. గొప్ప శిలాశాసనము వ్రాయించి ప్రతిష్ఠించెను. రాయవరముసంతబీటో రాచబండ యను పేర, బరగుచు నీశాసనము గల రాయి యిప్పటికిని పడియున్నది. ఈనడమరు సర్కారువారియద్యోగస్థు లీశాసనమును వ్రాసికొని వెళ్ళినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. కనుక త్వరలో ప్రకటింపబడునని తలంప వచ్చును.

రాయలవారు రాయవరమునండి పంచధారాక్షేత్రమును, అచటనుండి సింహా చలక్షేత్రమును సందర్శించుకొని సేనానాయకులు మాడుగుల, వడ్డూరి మొదలగుప్రదేశముల భస్మము చేసిరి. సింహాచలము దాటి పొట్నూరుకడ జయస్తంభము ప్రకీర్తిచి

రాయలవారు మంత్రితమృదుసుబుద్ధిబలముచే కళింగమును జయించి, కటకరాజు కుమారికను కైకొని తిరిగివచ్చిరి. ఈయంశములన్నియు మనుచరిత్రమునందు ఆధృకవి తాపితామహుఁ డగు నల్లసాని పెద్దన వర్ణించి యున్నాఁడు.

అట్టి కృష్ణదేవరాయవర మనుపదము నందు కామహాత్మ్యముచేత 'కృష్ణదేవ' యను మొదటిపదము జాతిపోయినది. రాయవరముచూత్రము కుగ్రాహుడై మిగిలి యున్నది. అయినను చరిత్రప్రసిద్ధమైన రాయలవారి కళింగదిగ్విజయయాత్రకు చిరస్థాయి యైనసాక్ష్య మిచ్చుచున్నది. దేశాభిమానము, చరిత్రాభిమానము, భాషాభిమానముగలవారందఱు కృష్ణదేవరాయలశాసనము గలనల్లరాతిని—అనగా నచ్చటి రాచబండను పైకి తీయించి, సాలతో భద్రపఱచి, రాయలవారిశాసనము నుచితరీతిని పూజించి గౌరవింతుడుగాక యని కోరుచున్నాము.

సత్యసూక్తములు.

[సెట్టి లక్ష్మీనరసింహముగారు.]

రంగము—అయోధ్య వెలుపటి దారి.

[హరిశ్చంద్రుడు, చంద్రమతి, లోహితాస్యుడు, విదూషకుడైన గణపతి, నక్షత్రకుడును బ్రవేశింతురు.]

గణ—మిత్రమా హరిశ్చంద్రా! నీసత్యని యమపు వెట్టి నాకు వింతి గొలుపుచున్నది. ఇప్పుడు నేను నీవెంటఁ గాశికి రాక మాన నంటిని. ఏదో ప్రమాదమున నాకాలు వి టుగు ననుకొందము. అప్పుడు, ఈనక్షత్ర కుని వీపుమీఁదఁ గూర్చుండి యైన రాక తప్పదా? రానిచో, సత్యభంగ మగునా?

హరి—గణపతీ! మనకేవిధమున నైన వీలు గల పనులనే మనము చేయఁ గలము గాని, వీలు లేని పనుల నెట్లును జేయఁ జాలము గదా? రాఁ గలవన్న యుద్దేశముతో నీవు వచ్చెద నంటిని. రాఁ గలిగియు నీవు రా గున్నయెడల, అది సత్యభంగమే. ప్రమా దమువలనఁ గాలు విఱిగియో, నీకంటె బల వంతుఁడు నిన్ను బలవంతముగా నాఁపుటచే తనో, మఱి యేయసాధ్యమైన హేతువునో నీవు రాలేనియెడల, అది నీదోష మెట్ల గును?

గీ. అస్మతమని యెఱిగిన దాని హాస్యమునకు ననఁగరాదు; చేయ నశక్యమంచు తెలిసి-
నట్టిది యొనర్తు ననఁగ రా; దనినయెడల,
జచ్చియేక చేయవలె; ఇదే సత్యదీక్ష.

గణ—చచ్చి చేయంగలవి విన్నపములే. మిత్రమా, ఇంకొక్క శంక: హాస్యమునకుఁ గూడ ససత్యము కూడదన్నావు గదా? ఈ నక్షత్రకుని పిల్లసిగ వంకాయమోటికవలె నున్నదని హాస్యమున కన్నచో, అదియు ససత్యమగునా? వంకాయమోటికవలె నితని సిగ పచ్చగా లేదు; దానియందున్నట్లు దీని యందు మండ్లు లేవు; దానికి వలె దీనికిరుది లేదు గదా?

హరి—ఓయూ, అది యసత్య మనిపించు కొనదు. ఏల యింకఁగా, నీవు పోల్చిన రెండు వస్తువులకు నేదో సామాన్యఫర్మము మన స్సునందుఁ బెట్టుకొనియే యట్లని యుండువు. పోలిక లేవియు ససత్యములు కావు. కవులు ముఖము చంద్రబింబమని వర్ణింతురు. ముఖము చంద్రబింబమును గాదు; అన్ని విధములను జంద్రబింబము వంటిదియుఁ గాదు. అట్టి వర్ణన కుద్దేశ మేమనఁగా, ముఖము చంద్రబింబ ముతో నేదో గుణమున సరిపోలు ననియే. అట్లు వర్ణించిన కవులు మన కేమియు ససత్య ము చెప్పఁ బ్రయత్నింప లేదు.

గణ—నీయమ్మ కడుపు చల్లగా! అంత మాత్రమైన నొప్పుకొంటిని. లేనియెడల,

గవులందఱు నసత్యములకుఁ బుట్టినిండ్లయి నరకకూపమునఁ బడి కొట్టుకొన వలసినదే. కవుల క్రుశంస వచ్చినది గనుక మఱి యొక సంశయము: ఉపమారూపకముల కేమి? అతిశయోక్తులును వారు వాడుదురే! మేడలు మింటికంటుకొన్నవందురు; ఆడువారికి నడుములు లేవందురు; వారి కన్నులు చెవులలోఁ దూలుచున్న వందురు: ఇవి యైన ససత్యములగునా?

హరి—ఇవియు ససత్యములుగా లెక్కింపరాదు మాటలకుఁ బైకిఁ దోచు నర్థములుగాక యతర్థములు నుండును. మేడలు మింటికంటుకొన్నవన్న దాని కర్థము మిక్కిలి యెత్తుగా నున్నవనుటయే; అంతే గాని, నిజముగా నంటుకొన్నవనుట కాదు. అట్లే, నడుములు లేవనుటకర్థము మిక్కిలి సన్నముగా నున్నవనుటయే; కేవలమును లేవనుట కాదు. అట్లు వర్ణించిన కవుల యుద్దేశమంతే; చదువరులకు స్ఫురించు నర్థము నంతే.

మ. చెవికి సొంపుగ, అశ్మ కింపుగ ధరాచిత్రబులం గూర్చి యా-

త్మవహోమాధుని వన్నె ప్పెట్టుచును స-

ద్గ్రీ తంబులన్ వ్రాసి, యీ

భువిలో జ్ఞానము పృథ్వి చేసెడి మహా

పుణ్యాత్మతౌ వారు సత్

కవులే; వారు వదించువాక్కుల నస-

త్యంబుండఁగా నేర్పునే?

గణ—ఇక్కడకుఁ గవులు గట్టెక్కినారు ఇంక సామాన్యుల నొగతి; హాస్యమునకెన

ససత్యమాడ రాదంటివి; సరియే. మర్యాద కైన నాడవచ్చునా? ఈనక్షత్రాకుని జూచి, “ఓయీ, నీవు కోఁతివలె నున్నా,” వని యున్న దున్నట్లుగానే చెప్పక తప్పదా? చెప్పట మానినచో, అసత్యదోషము కలుగునా?

హరి—నక్షత్రాకుని గూర్చి నీవామాట చెప్పవలసిన యవసరము లేదు. అది చెప్పుమని నిన్నెవ్వరును గోర లేదు. చెప్పవలసిన బాధ్యతనీకు లేదు. అనవసరముగా మాటలాడుటయే కూడదు.

తే గీ. పలుకు సరిగ దైవస్వరూపంబె గాన, మాటకును దేవునికి బలె జాటు వలయు: మూఢమానవులకె కాక, భువిని సర్వ పురుషులకు మానమే సుమ్ము భూషణమ్ము.

‘పలుకు బంగారమా?’ అని లోకములో సామెత కలదు. నిజముగాఁ బలుకు బంగారమత విలువైనదనియే యెంచి మితముగా వెచ్చింపవలయును. అయినను, ఒక్కటి: మానమువలన సత్యము కప్పిపుచ్చఁ దలఁచుట మాత్రము దోషము; అది యసత్యము తోడనే సమానము.

క. లేని దనుట, సందిగ్ధము.

తొనుడులనసృతమునమ్మునటాచేయుటన్,

మానమున నిజము దాఁచం

బూనుట మనసత్యములనిభువి నెన్నఁబడఁ.

గణ—మిత్రమా, ఏదైన ననవసరముగాఁ బలుకుట కూడదు గనుక, నక్షత్రాకుని రూపముఁ గూర్చి యడుగనిదియుఁ జెప్పురా

జంటివీ. సరియే: ఒప్పుకొన్నాను. నక్షత్ర
కుండే తన రూపమును గూర్చి నన్నడిగిన
నో? అప్పుడేమి చెప్పవలెను? అతనిది కిష్కిం
ధలోఁ బుట్టిన వారియాకారము వంటిది యని
నా యభిప్రాయము. అట్లే చెప్పవలయునా?
అతనిమనస్సు నొప్పించుట యెందులకని కొం
చెము మార్చి చెప్పినయెడల నసత్యమగునా?

హరి—నిజముగా నీ యభిప్రాయమదియే
యైనయెడల, అట్లే చెప్పవలయును.

గణ—మార్చి చెప్పినచో, ఎవ్వరికేమి
నష్టము ?

హరి—ఉన్నదున్నట్లుగానే చెప్పినచో,
ఎవ్వరికేమి నష్టము ?

గణ—ఇంతకు ముందే చెప్పితిని గదా?
నక్షత్రముని మనస్సు నొప్పి చెందును.

హరి—అట్లయిన యెడల, గొంత యుద్దే
శము తోడనే బుద్ధిపూర్వకముగా నీవు సత్య
ము మార్పఁ దలఁచితివన్న మాట. అట్లు
చేయుటే యసత్యమనిపించుకొనును. సత్య
మాడుటవలనఁ గలుగు నష్టములకు జనులు
భయపడియే యసత్యములాడుదురు. బొంకు
ట యనఁగా జంకుట యన్నమాట.

గణ—నక్షత్రముని యొద్ద నాకుఁ గల
జంకేమి ? నా కర్మము !

హరి—ఉన్నదున్నట్లు చెప్పిన యెడల,
నక్షత్రముని మనస్సు నొచ్చునేమీ యని
జాకియే నీవసత్యము పలుకుటకుఁ బ్రయ
త్నించుట. ఇదియే కాదు. ఏయసత్యమున
కైనను భయమే నిజమైన కారణము. భీరుఁ
డైనవాఁడు సత్యభీరుఁడు కానేరఁడు.

గణ—మఱి యొక్కసంగతి: ఎవరైనను
మన కుశలముఁ గూర్చి యడిగినప్పుడు,
“తమ దయవల్లఁగుశలమే,” యందుము మన
బద్ధశత్రువులడిగినప్పుడును మర్యాద కట్లే యం
దుము, అది యసత్యము కాదా ?

హరి—కాదని నా యభిప్రాయము.
“తమ దయ వల్ల,” నను పదములకుఁ బైకిఁ
దోచుచున్న యర్థమక్కడ సరి కాదు. అట్లు
నుట వట్టి మర్యాదాసూచకము. కుశలమడు
గుట దయ సూచించుచున్నదని సూక్ష్మము
గాఁ దెలియఁ జేయుదుము.

గణ—ఓహో ! సత్యసూక్ష్మము లేంత
వింతగా నున్నవి !

వి వి ధ ప ద్వా వ ల్లి.

[శ్రీవిక్రమజేవవర్మగారు.]

ద్విప్రాసకందము.

నీరదనీలనిభాంగా

శారదరాకాశశాంకసమముఖ జగదా

ధార దరచక్రహస్తా

ఘోరదనుజహంతకాస్త్రకూరిమిమమ్మున్.

త్రిప్రాసక దము.

రామ కమలేశ జలద

శ్యామ కమలమందిర వినతాద్రికుమారీ

భీమ కమనీయతాజిత [తోకా.

కామ కమలనేత్ర నన్నుఁగావుముకృప

గీ. జగము బ్రహ్మమయంబుగా జ్ఞానియెంచు
భక్తుఁడుదలంచు జగమెల్ల ధ్రువముదిగ
జ్ఞాని కర్మసంచయమును బూనివిడుచుఁ
గర్విగోరఁడు దాఁజేయు కర్మఫలము.

గీ. తనదు జీవితమున రెండు దినములేని
సరిగఁ గడిపెడు పూరుషువరుఁడు లేడు
కానఁ గర్తను శాస్త్రను నేనయనుచు
విట్టవీగుట చెల్లునే వెట్టి యగుచు.

గీ. చెదపురుగునిజాస్థమునుండిఁచెప్పు, సాలె
పురుగులెంతవ్రుగలిగించుఁబొలుపుఁజాలి
చేతనంబగు బ్రహ్మాంబ ధ్రువీయశక్తి
కులనజడసృష్టిజేయట దెలియఁదగును

గీ. గదిఁ ద్రిదీపంబులవెలుంగఁగింపఁదగుచు
వ్యాప్త మగురీతిబ్రహ్మాంబునందుఁ గలిసి

పానరు జ్ఞానక్రయేచ్ఛల ధ్రువశక్తి
లెపుడుఁబూర్ణంబులయి జగద్ధేతువులయి.

గీ. అమరురూపభేద మచేతనములయందు
జ్ఞానతారతమ్యము చేతనముల నొప్పు
నొక్కదానిని బోలి వేఱొకటి లేక
వస్తుజాలంబు జగమున వలయుచుండు.

ఆ హరికిఁ దులసిగలదు హరునకుబిల్వంబు
గలదు ధాత క్షేత్రి దశము లేదు
ఇట్లు లుండఁ బూజ నికనెట్టులయ్యెడు
సృష్టికర్తకు దశ యిట్లు కలిగె!

క. పతి మెచ్చనిసతి, వసుధా
పతి మెచ్చనికింకరుండు, వస్తయుజనియనొ
మతి మెచ్చనితనయుండు బం
దితనాథులు మెచ్చనికవి నీచులు గారే?

గీ. జ్ఞానమునకునొప్పెడుసాధనంబు మెదడు
భక్తికిని సాధనంబు హృత్స్పృంకజంబు
కర్మసాధన వింశ్రియఁగావు మగును
జలన మటుబుద్ధి వైరాగ్యసాధనంబు.

గీ. కర్మయుక్తంబుగనొ జ్ఞానకలితముగనొ
భక్తివెలయును మనుజహృత్స్పృంకజమునఁ
గఫయుతముగానొ వైత్యసంకలితముగనొ
వాత మంగంబునం గనంబడెడుభంగి.

గీ. ఏకవచనరూపం బుండి యెసఁగ నిత్య
బహువచనశబ్ద మహాద్భి కరమచిత్ర
మయ్యు దుద్దినశబ్దంబయిట్లులుండు
సకలభావల మతి సర్వసమయములను.

గీ. ధనముగలవాఁడె ఘనతను ♦ గ నెడుచోట్లు
రెండె కల వందు మొదటిదిఁ రెయిలుబండి
రెండవది కణ్యసుందరిఁగృహము దలఁప
మూడవది వేటొకటి లేదు ♦ ముజ్జగముల.

గీ. భోజ్యరసములలోఁ రెండె ♦ ముఖ్యములయి
తవును మొదటిది యుప్పు రెండవది తీపి
కావ్యరసములయందు శృంగార వీర
హాస్యకరుణారసములుముఖ్యంబులగును.

గీ. శిశుత మొగ్గ, కౌమారంబు ♦ చెలఁగు పూవు
బ్రహ్మచర్యంబు పిండె, గాఢస్థ మెన్నఁ
గాయ, వనవాసిధర్మంబు ♦ కష్టంబంబు
తలఁపసన్యాస మయ్యెడు ♦ ఫలరసంబు.

గీ. విగ్రహారాధనంబును ♦ విడువవలయు
దేవు నైదుకాలములఁ బాఠింపవలయు
జనులమితదానములచేతఁ దరువవలయుఁ
గొలతఁదూనిక న్నమముగ ♦ సలువవలయు
పడ్డిగొనుకొల్కి బొత్తిగ ♦ వదలవలయు
ననుచుమాత్రమే తెలియఁ జేయుచుగురాను.

సమస్యాపూరణము.

క. ష్రీతికష్టము వారింపఁగ
సతిపాతకుఁడైన తారఁ కాసురుఁ జంకకొ
రతిపతియునురులఁ గొన్నస
సతిసతిఁగవయంగఁబుత్తఁసంతతిగలిగెకా.

గీ. ఇలను సోదరభావంబు ♦ నెలయఁజేయు
మామతంబంచుఁగొందఱుఁమనుజులందు
దానినివిశుద్ధచిత్తంబు ♦ దక్క నొకమ
తంబు నెలకొల్పునే శృంగలంబుగాను?

గీ. చావులేనివాఁడుల వోలె ♦ జనులుచచ్చి
నట్టివారికె శోకింతు ♦ రజ్జు లగుచు

దగ్గఱవయున్న తనుచావుల దలఁచియెట్టి
తిరుగ నద్ది రానట్లుల ♦ తిరుగు టొప్పు.

గీ. సాతెపురు గాత్మనిర్మితజాలమందుఁ
జక్కుకొనియుండువడువున ♦ జీవుఁడాత్మ
రచితకర్మజాలంబున ♦ బ్రబలముగను
జక్కుకొని పరమపదంబుఁ ♦ జేరలేడు.

గీ. కర్మవితతికి నధికారి ♦ కంజభవుఁడు
భక్తి కధికారి యిందిరావల్లభుడు
జ్ఞానమున కధికారి యీశానుఁ డగుట
వారి కృపలేక పడయరు ♦ వాని జనులు.

గీ. ఎట్టి నాతివైనను పరిఁఱువవచ్చు
నెట్టి వస్తువైనను భుజియింపవచ్చు
నెట్టి చితము నైనను గ్రహింపవచ్చు
నించుకైన దోషంబు లే ♦ దిప్పు డకట!

గీ. జనన మొందుట బాధలం గనుట దుదను
నీల్లుట సమస్తజేహులనియఁతి గాన
వానికై ధీరుఁ డడలఁడు ♦ భయపడెండు
సేయఁదగు చేతలను బూనిచేయుచుండు.

ఆ. నాలుకలు పడేనుఁనయనంబులు పదాఱు
కాళ్ళు రెండు రెండు ♦ కరము లమరు
వంతలందు మిగులఁవంత భావింపఁగా
దీని భావ మేమి ♦ ధీమలార ?

క. పయడిదధియందు నహిపై
శయనించెదవిభుఁడునీరజాతాత్రుఁడుదా
దయఁ జూపి యభీష్టార్థని ప్రముఖ.
చయ మొసఁగుచుఁ గాచుఁగాక సతతము

చ. ఎనుబడినాల్గులక్షలకు ♦ హీనముగాని
విచిత్రవేషము ల్, గనుఁగొననిపు నీయెచు
టఁ ♦ గాదె ధరించితిగయ్య నీవు తృప్తిని

గడు నొందితేని మదభీష్టవరంబు నొసం
గు; కానిచో, ననుచుము వేషము ల్విషు
పుమా యిక నీవని కృష్ణ - కేశవా.

ఆ. పరఁగఁదాల్చితి నెనుబడినాల్గులక్షల
భూమికలను నీడుఁమోలఁ దుష్టిఁ
గంటివేని నాడఁకామితవర మిచ్చు
కనకయున్నఁ జాలు ఁ ననుచు కృష్ణ.

చ. అలరిసుధద్రబ్రహ్మగ మహాహలిహల
హలాశనుంఁగుగా, నలపురుషోత్తముండు
కమలాక్షుఁడుగాను ద్రిమూర్తు లావఁన్,
జెలుపుగ వాణియు న్విమల ఁ శ్రీయుఁ
ద్రీశక్తులుగాఁగఁ దోచుటక, సులలిత
భక్తిచేఁ బురినిఁ సొంపుగఁ గొల్తుము నిత్య
మాతృలోక.

గీ. భర్తలింగఁబుఁ జూడఁజెష్టపులకు
లింగమే బ్రహ్మ మనులైవఁపుంగవులకుఁ
దెలివి గలిగింప సింహాద్రి ఁ వెలసి లింగ
తను దదంతర్గతాకృతి ఁ దనరున్మహరి.

సీ. ఒకచేత బంగారు ఁ నొకచేత పెండిని
బూచుచు వచ్చినఁమానవునకు
సరిసంఖ్య పైడికిఁ ఁ జన బేసి పెండికి
గుఱుతులుగానుంచుఁ కొమ్మనియును
గుడిచేతిదానిని ఁ గుదురుగా సరిసంఖ్యఁ
బెఱచేతిదానిని ఁ బేసిసంఖ్య
చే గుణకముచేసి ఁ బాగుగా నారెండు
మొత్తంబులను నొక్కఁమొత్తముగను
జేసి యాయంక నీతోడఁ జెప్పచునియు
నడుగు మాతండు సెప్పినయంక బేసి
యైనచో దక్షిణ కరంబులోను బైడి
సరిగనుండిన పెండియంఁ చరసివలుకు.

క. పను తాను బ్రీయత్నముచే
తన; కావవిబహుచునోరథములున్నంతకా
దనగుహనిద్రించినఁ హరి

ఘనముఖమునఁజొచ్చునేమృగృపకరమెటకా
గీ. ఎచటినుండివచ్చితి నెట ఁ కేశద నని
తలఁపఁదలఁపంగఁబరమాత్మఁదెలియఁబహు
ఎవఁడనేనని తర్కింప ఁ హృదయమందఁ
దెలియఁబడియెడుజీవాత్మఁ దెల్లముగను.

ఆ. సుధయన నమృతంబుఁసున్నంబునౌసుధా
కరుఁ డనుగ ధనశఁ కిరణుఁడనుమి
సుధకిరవనుచుద్ది ఁ సూరికల్పిత చుగు
నమృతమునకువసతి ఁ యగునెగ్రహము?

క. కనకముఁ గాంతయుఁ గీర్తియుఁ
దనరఁగ కారత్రీయంబుఁదాననొకటఁ జి
క్కినమనుజునిమానసమున గలుగున్.
కనిశము భ్రమణులు మఱియు ఁ నటమట

గీ. గౌరవముగలవానిని ఁ గడఁగి దించి
గౌరవములేనివానినే ఁ పారనెత్తి
సుప్రమాణపదంబును ఁ జూఱకొన్న
దాననంచుం దులాగర్వ ఁ మూనఁబోకు.

ఆ. చేతలు సరిగాను ఁ జేసెద నని పెంపు
జెప్పవారు వానిఁ ఁ జేయలేరు
చేయువారెపుడునుఁజెప్పికొనరు గాంచ
నటచుచుండుకుక్క ఁ గఱవ దెచట.

గీ. నిత్యతోషదస్థానఁబు ఁ నీఁగి దుఃఖ
దయగు నిలఁ గల్గి నీవు రోదనముసేయ
నగినబాధుల నితరుల ఁ వగచునట్లు
చేసి నగుచు స్వస్థానంబుఁజేరఁగడఁగు.

గీ. నరుడుఁ జనేత్రీములతోడఁబరునిఁటలుఁ
జూచెడినిగాని తనలోటుఁ ఁ జూడలేడు

తనదులొటును దానెల్లు † గనఁగలండా
యపుఁడునుజ్ఞనియచునాఖ్యసందు గాదె?
క. చెవులుండియు గానరసముఁ
జవిగొనలేనట్టియధమఃజన్మునికంటె
జెవిలేకయె తద్రసమను
జవిగొనిఁబుదమొందుపాముఃసనుత్రమమై
గీ. చెఱకువిలుకానిదాకకు † న్నెఱపు నొండ
కుండునే మర్త్యతతి దాని † కోర్వలేక
పరఁగఁజిల్చిపురాసురాంతకుఁపారుపంబు
గనఁగనగమయ్యెనరఖ్యాతిఁవనరుమండ.
గీ. అజ్ఞులనునట్లు కాలంబునందు బాగు
నోగునుడవు పనులంద † యుండు నవ్వి
యొక్కసమయంబుననెఱెడ్లిఁయొక్కచోటఁ
జావువేటొండుచోటునం † జరుగుఁగాదె?
క. గీతాశాస్త్రంబును విడి [సుస్మృత]
యైతలమున మఱొకదాని † జరువుట
పేత మగుపాయసము విడి
యాతతరాగంబుతోడ † నంబలిడినుటే.
గీ. ప్రణవజపమున జ్ఞానసంఘాప్తిమనుట
గల్గఁ; చిత్తశుద్ధిమ దాని † కారణంబు
జీవమున్నగాడిదయు నిర్జీవమైన
సంకునబ్రణవోచ్ఛరణమఃసలుపుఁగాదె?

క. ఆసకు దాసుం జెప్పఁజొ
దాసుఁడగునతండు సర్వధరణిచరులకుఁ
ఆస యెవనికి దాసియొ
దాసులగుదురెల్లజనులుతథ్యమతనికిఁ.
గీ. విశువఁబడునూపిరి మరలఁ † బీల్పఁబడని
స్థితియెమరణంబుతత్త్వాప్తిదెలియఁబడదు
కాన విశుచునూపిరితోడ † మానవుండు
రాముస్మరియించుచుండఁజేయమగును.
గీ. ప్రాణులకుడుఃఖమునొసంగిపరమసుఖము
నొండఁజూచునువేటకాఁ † డుర్వియందుఁ
బ్రాణులకుడుఃఖమునుబాపిపరమసుఖము
నొండఁజూచునుగదతానుఁయోగివరుండు.
గీ. ప్రతిమ నర్చింప నత్యంతఁపాప మబ్బు
ననుచు నుడి నెడువాచాటుఁ † డధికభక్తిఁ
గనకమునుగాంతఁబూజించుచనవరతము
విహితకర్మతోడ నని విట్టవీఁగుచుండు.
గీ. గొప్పయెమున్నయంతనఁగొప్పయగునె?
గొప్పవైయుండు తాడును † నొప్పనీత
చెట్టు నిచ్చునే నీడను? † జెలఁగువాని
ఫలముఁలొందంగఁదరమా నెఁసులభముగను?

తెనుఁగు-పరిపూర్ణపాండిత్యము.

[మూరేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రిగారు]

ఎవరికిగాని తమది ఏదేని గొప్పదని పైవారు మెచ్చుకొనునపుడును, తాము గొప్పదని నిబ్బరముగా చెప్పుకొనఁగలుగునపుడును ఎంతోసంతోషము కలుగుచుండును. అట్టివానిలో భాష ఒకటి. భాషకు గొప్పదనము కలిగించులక్షణములు మూడు మొదటిది మాటలాడుజనులసంఖ్య హెచ్చుగా ఉండుట; రెండవది పరిపూర్ణపాండిత్యము కలిగించుటకు సాధనము లగుగ్రంథము లన్నియు ఉండుట; మూడవది పైభాషలవారు కోరితమభాషలలోనికి మార్పుకొనఁ దగినయెంచి గ్రంథము లుండుట. ఇందు, మొదటిది సాధారణలక్షణము; తక్కినవి విశేషలక్షణములు. తుదిది ఒక్కటియే లక్షణముగా కొందఱు కైకొందురు తొలిదానికంటె రెండవదియు, రెండవదానికంటె మూడవదియు మిన్నలనఁ దగు. కాన, వరుసగా అవి అధమమధ్యమోత్తమలక్షణము లన వచ్చును. ఈలక్షణములనుబట్టియే మహాభాషలతారతమ్యమును నిర్ణయ మగునుగదా! దీనినిబట్టి మనమాతృభాష— తెనుఁగు— ఎట్టిదో కనుగొన నగును.

మన తెనుఁగు రెండు కోట్లకంటె హెచ్చుమందిమాటలాడుమహాభాష; జనసంఖ్యనుబట్టి భరతఖండములోనిదేశభాషలలో మూడవది. హిందీబుగాళీభాషలే దీనికంటె

తె గొప్పవి. తక్కినవన్నియు దీనితరువాతివే. అందుచేతనేకదా భరతఖండమునకెల్ల ఏదో ఒకదేశభాషకు ముఖ్యభాషగా చేయవలయు ననునద్యుచును బయలుదేరినపుడు తెనుఁగు తానను తల యెత్తి హిందీతో పోటీచేయ సాహసింపఁగలుగుట! ఇతియ కాక, తెనుఁగు తనమాటతీయ్యఁదనంపుబె పుట్టి పాశ్చాత్యపండితులచే 'తూర్పుటాలియనుభాష' అనుచిరు దొందఁ గలిగినది. ఇక, భాషాచరిత్రయు చూచినచో— ఇది పెక్కువేలెండ్లనుండి వాడుకలో నున్నటుల తెలియ వచ్చును. ఇందు, మహాభారతము కొంత నన్నయభట్టు ౯౦౦ సంవత్సరములక్రిందట వ్రాసె; తక్కినది తరువాత తిక్కనసోమయాజియు, ఎఱ్ఱా ప్రగడయును ముగించిరి. పిదప, రామాయణము. భాగవతము మొదలగుగ్రంథములు పెక్కులు పుట్టినవి. వ్యాకరణములు, ఛందోగ్రంథములు, అలంకారగ్రంథములు మొదలగునవి వెలువడినవి; వెలువడుచున్నవి. ఎంతోకవులును, మహాకవులును, కవిరాజులును, పండితకవులును, పండితులును, మహాపండితులును వెలసిరి; వెలయుచున్నారు. మహాపాద్యాయ మహామహాపాద్యాయుడిచిరుదములును మనపండితులకు లభించుభాగ్య మబ్బినది. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తేర్పడినది. దానివెదజిక్కుకొంద సూర్యరా

యాంధ్ర)నిఘంటువు సిద్ధ మగుచున్నది. ఇంక ను, ఎన్నో సంఘములు పొడమనవి; పనిచేయుచున్నవి. దినవారపక్షమాసముకుపత్రికలు, గ్రంథమాలికలు, వార్షికసంచికలు మొదలగునవి వెలసి, దేశమం దెల్లడల వ్యాపించుచున్నవి. ఇంతే కాదు. తుదకు, ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాపరిషత్తుకూడ స్థాపిత మైనది.

ఇంతవని మనభాషావిషయమున పూర్వము జరిగి ఇప్పుడు జరుగుచుండఁగా సంతసింపనిస్వభాషాభిమాని అగు తెనుఁగువాఁడెవఁ డుండును?

కాని, పఁకించి చూచినచో మనభాషనుగూర్చి మనకు కలుగుసంతసము నిలుకడ గలనిండుసంతస మగుటకు వీలుండనో! ఉండదో! అక్కడనే చిక్కు. నిజము చెప్పవలసి వచ్చినపుడు, మనవాఙ్మయమునకు వైభావలవారు కోరి తమభాషలలోనికి వ్రీసికొనఁదగు ఉత్తమగ్రంథములు లేనికొంతయే కాక, అవశ్యకములగులక్షణగ్రంథములు లేనికొంతయు కలిగి, స్వభాషాభిమానులకు పరిపూర్ణ పాండిత్యము సమకూర్చుపసలే కున్నదని చెప్పక తప్పదు. దీనినిబట్టియే కొందఱు తెనుఁగు మహాభాషలో లెక్కింపఁ దగినది కాదని నిరసించఁ గలుగుచున్నారు. ఇందుచేతనే మనమును 'తెనుఁగు మహాభాష.' అని నిబ్బరముగా చెప్పఁ జాల కున్నారము.

ఇంక, పరిపూర్ణ పాండిత్య మబ్బునట్లు చేసి, భాషకు గౌరవము కలిగించులక్షణగ్రంథములు మనభాషలో ఎంతవఱ కున్నవో చూడము. "౧ తెనుఁగుభాషలోని పదములకు

వ్యుత్పత్తి మొదలగు నానిని నిరూపించుచు లక్ష్యసహితముగ నర్థమునువివరించుసర్వంకష మగునిఘంటువునొకదానిని రచించి వ్రచురించుట, ౨ తెనుఁగుభాషకు సజాతీయే కరభాషలతో సాదృశ్యములను సాకల్యముగ నిరూపించునొకవ్యాకరణమునురచించి ప్రచురించుట, ౩ సారిభాషికశబ్దకోశముసిద్ధముచేయుట"

మొదలగు ప్రయోజనములకొఱకు ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తైర్పడుటయే అప్పటికి మనభాషకు లక్షణగ్రంథపరిపూర్ణతలే దనుటకు పెద్దనిదర్శనము. పరిషత్తువారు నిఘంటునిర్మాణమునకు పూనుకొనిరి; వ్యాకరణముగాని సారిభాషికశబ్దకోశముగాని రచింప ఇప్పటికి ప్రారంభించినటుల కానరాదు. మొదలిడిననిఘంటువును ప్రచురించిన దానిలోని మచ్చుపదములనుబట్టి సర్వంకషము కాదు. సాధనసామగ్రి చాలమిచే వాగు శబ్దోత్పత్తి నిర్ణయించువ్రాయత్నము మానివేసినారు. కాన, తెనుఁగు వ్యాకరణమున విభజించినవిధము ననుసరించి కూడ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువున పదములు కానరావు. విపరీతజ్ఞానముకలిగించుటకంటె ఊరకుండుటయే ఉత్తమ మని నిఘంటునిర్మాతలు శబ్దర్త్నాకరములోని పదవిభజనపద్ధతి గ్రహింపరై రని అనుకొనవలయును. కాని, ఈవిషయము స్వభాషాభిమానులకు ఎంతో ఆశాభంగము కలిగించినది. వానకై వేదియుండు వానకోయిలలకు వానకు బదులు పఱపు వచ్చినపుడు వగపులుగుట వింత కాదుగదా! పైసాధనసామగ్రిలోపము లోకమున కంతకును తెలిసినదే. అందుచేతనేకదా పరి

పత్తువారు నిఘంటునిర్మాణమునకు కొత్తగా తాము పూనుకొనవలసి వచ్చుట! అట్టిచో వా రాలోపము తీర్చుటకు వలయు ప్రియము చేయ కుందురా? తప్పక చేసియుండు రనుకొనఁ జను కాని, అక్షయత్న ఫలము వారికి తృప్తి కలిగింపఁజాలినది కాకపోయి యుండ వచ్చును. తగినపండితులు దొరక లే దందురా? లేనివా రెక్కడనుండి వచ్చెదరు? ఉన్నవారిచేతనే వలయుకృషి చేయించి, లేనిసాధనసామగ్రి సమకూర్చుకొనవలసి యుండును. అది ఏకతమున నైననేమి జరుగలేదు. కాన, సూర్యరాయాధ్యక్షిఘాటుపు వలన అచ్చతెలుఁగునుడులకు ఉత్పత్తిగాని, వ్యుత్పత్తిగాని తెలిసికొనఁగలుగుభాగ్యము తెలుఁగువారికిఁ బొపకపోవుట నిశ్చయమైనది.

ఇంతదాక ఎందులకు? ఇప్పటికిని మనభాషకు పేర్లగు తెలుఁగు-తెలుఁగునుడులకు ఉత్పత్తిగాని, వ్యుత్పత్తిగాని ఏమో! సరిగా తెలియదు.

ఈదృష్టి సర్వంకష మగునిఘాటుపు లేలోపము వేనోళ్ళ వెల్లడించుట లేదా?

ఇట్లే లక్షణగ్రంథములన్నియు మనకు లోపములే. ధాతుపాఠాదులతో సమగ్రమగువ్యాకరణముగాని, ప్రకృతిశాస్త్రాదులు రచించుటకు సాయపడుపారిభాషికశబ్దకోశముగాని సమర్థము లగుచండఃకావ్యనాటకాలంకారలక్షణగ్రంథములుగాని తెలుఁగున కానరావు. ఇట్టిచో ఉత్తమవాఙ్మయము మనకెక్కడనుండి వచ్చును?

ఇక్కడనే మాతృభాషాభిమాను లగు తెలుఁగువారు పట్టదలతో పని చేసి—వలయుసాధనసామగ్రి సమకూర్చుకొని—పైలోపములు తీర్చుకొననిచో, లోకములో తమభాషమహాభాష అని చెప్పుకొని, తలయెత్తుకొని తిరుగఁ జాలరు.

ఇప్పుడు తెలుఁగున పరిపూర్ణపాండిత్యము గగనారవింకముగా నుండుటనుగూర్చి వివరించుటకు ముందు, దానికి వలయుసాధనసామగ్రిలోప మెట్లు కలిగినదో కనుగొనవగు.

భాషాపాండిత్యమునకు లక్షణగ్రంథములు ముఖ్యసాధనములు. అందు, నిఘంటువ్యాకరణములు అత్యవశ్యకములు. కాన, వాఙ్మయాభివృద్ధియు-దానిచే జ్ఞానాభివృద్ధియు చేసికొని మేలొందఁగోరువారునిఘంటువ్యాకరణములు--సంపూర్ణములు దుర్లభములుగాన--సమర్థము లయినవి సిద్ధముచేసికొన వలయును. ఈపని కొన్నిగ్రంథములు బయలుదేరినవిదపనే జరుగునుగాని మొట్టమొదటనే జరుగుట సమాజము కాదు. సంస్కృతమున నిఘంటువ్యాకరణము లట్టివే పుట్టినవి. అందుచేతనే అది సర్వసమర్థ మగుభాష కాఁజాలినది. అంగ్లేయాదిభాషలందును అటులే జరిగి, అవియు సర్వసమర్థములు కాఁజాలుచున్నవి. కాని, మనతెలుఁగుభాషకు ఆభాగ్యము కలుగ లేదు. రాజమహేంద్రుఁడగురాజరాజనరేంద్రుఁడు 'భారతకథాశ్రవణాభిరతి' చేకొర, 'విపులశబ్దానుశాసనుఁడు' నన్నయభట్టు వేఁగినాటితెలుఁగున భారతము కొంత

రచించె. దానిననుసరించియే తిక్కనసోమ యాజిమొదలగువారు గ్రంథములు రచించిరి. అయినను, అప్పటికి నిఘంటువురచించు ప్రయత్నముమాత్రం మేకారణముననో ఎవరును చేసినట్లుగాని, చేయించినట్లుగాని కానరాదు. అంతే కాదు. పిదప, ఆంధ్రభాషా పోషకుఁ డని పేరొందినకృష్ణదేవరాయల నాఁడును ఆప్రయత్నము జరుగ దయ్యె. అది తెనుఁగువారిమరదప్ప మే. తుదకు పదునెనిమిదవశతాబ్దిని దక్షిణదేశమున నుదురుపాటి వేంకనార్యుఁడు 'ఆంధ్రభాషార్ణవము' అను రకోశపద్ధతిని కష్టమున కోర్చి, అచ్చతెనుఁగునుడు లేర్చి, పద్యములుగా కూర్చి, తెనుఁగువారికి మహోపకార మొనర్చె. ఆంధ్రనామసంగ్రహము మొదలగుమఱికొన్ని పద్యనిఘంటువులును వెలువడె కాని, అవి అన్నియుకూడ శబ్దోత్పత్తివిభజనము ననుసరించి వ్రాసినవి కావు. కావున, వానివలన ఉత్పత్తి తెలియ గాదు. పోనిండు. తరువాత బయలుదేరిన అకారాదినిఘంటువులవలన ఆ లోపము తీరినదేమో! అని చూచిన అది యను జరుగ లేదు. శబ్దరత్నాకర మందులకు ప్రయత్నించినది. సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు సాధనసామగ్రి చాల దని ఆప్రయత్నమే పడలుకొనినది. ఇటుల నిఘంటు నిర్మాణమున లోపము కలిగినది.

నిఘంటునిర్మాణమున లోపము కలిగిన దనుటకు అర్థమేమి? తెనుఁగువారికి ఎవరికిఁ గాని అర్థజ్ఞానము సంపూర్ణముగా లభించుటకు అవకాశము లే దనుటయే.

అయిన, తెనుఁగున పరిపూర్ణ పాండిత్య మెవరికిని లేదా? ఉండుటకు వీలున్నదో లేనో చూతము.

అర్థజ్ఞానము పాండిత్యమునకు తల్లి. ఇది నిఘంటువులవలన ముఖ్యముగా కలుగ వలయును. నిఘంటువులకు పదములు లోకవ్యవహారమువలన సిద్ధ మగుభాషనుండి రా వలయును. పూర్వము తెనుఁగున పాండిత్యము సంపాదించఁ గోరువారు అచ్చతెనుఁగునుడు లయర్థజ్ఞానముకొఱకు ఆంధ్రనామసంగ్రహ మందఱును, సాంబశిఘంటువు- వేంకటేశాంధ్రము మొదలగునవి కొందఱును చదువుచుండెడివారు; సంస్కృతశబ్దార్థజ్ఞానముకొఱకు అమరకోశ మందఱును. నానార్థరత్నమాల మొదలగు నవి కొందఱును చదువుచుండెడివారు. తెనుఁగు బడులలో కొన్నినిఘంటువులు చదివించెడివారు కాని, మనదేశమున ఇంగ్లీషుబడులు బలిసి, వానిననుసరించియే తెనుఁగుబడులును మాఱుటచే ఇపు డావాడుక మొత్తము మీఁద పోయిన దనియే చెప్ప వచ్చును. తెనుఁగుపాండిత్యమునకై నిఘంటువులువర్లించినయిప్పటివఁడితులకు ఈనడుమనే అచ్చు పడిన 'ఆంధ్రభాషార్ణవము' ఎంతమందికి ప్రాతప్రతిగా లభ్య మైనదో తెలియదు. వైని చెప్పిననిఘంటువులును, తదితరములును వర్లించి కంఠస్థములుగా చేసికొన్నవారికిని అర్థజ్ఞానము పరిపూర్ణముగా కలుగు ననుట కల్ల. వీనితోద్పాటు కొంతవఱకే. వీనికి తోడు అకారాదినిఘంటువులు కా వలయు

ను. అందు, అచ్చతెనుగునుడులకు ఆంధ్ర పదసాహిత్యాలక్షిణానారాయణీయనిఘంటువుల యు- సంస్కృతశబ్దములకు సర్వశబ్దసంబోధిని, ఆప్తినిఘంటువు మొదలగువానియు- తెనుగునుడుల కన్నిటికిని ప్రానునిఘంటువు, శబ్దరత్నాకరము మొదలగువానియు సాయమిప్పటికిని తప్ప కున్నదికదా? సూర్యరాయనిఘంటువు వెలువడుచో ఇవి అన్నియు చేయుసాయమును- చేయఁజాలనిసాయమునుకూడ అది ఒకటియే చేయఁ జాలునేమో యని వలుపు రాసిండు చుండిరి కాని, దానిమచ్చునుడులనుబట్టి చూడ, అందు తెనుగునుడు లన్నియు ఊడ వనుకొన వీలు కలుగుచున్నది. కాన, అది ఆళత ఫలింపఁ జేయఁ జాలదేమో! ఇప్పటికి వైనినుడివిన రెండు తెలుగులనిఘంటువులును కలసికూడ అర్థజ్ఞానము పూర్తిగా కలిగింప తోడ్పడఁ జాల కుండుటచేత, సందర్భమును బట్టి ఏదో అర్థము చెప్పకొని సరిపెట్టుకొనుటయో, అదియుకుదుర కున్న వదలి వేయుటయో తటస్థించుచున్నది.

అటు వదలి వేసిననుడుల యర్థమునకు గతి ఏమి? కలుగఁగ్రంథములు పరిశోధించుచో ఒకదానిలో సందర్భమును బట్టి స్పష్టముగా తేలినఅర్థము మఱొకదానిలో అంత కుమునుపు విడకుండ నుండిన సందేహమును తీర్ప వచ్చును. కాని, అర్థవిషయమున సం దేహాస్పదము లగుఅన్ని కదములయర్థమును ఆట్లే విడుటకు వీలగునా? కాదనియే చెప్పక తప్పదు.

కావున, అర్థజ్ఞానము సంపూర్ణ ముగౌ లభించుటకు ఇప్పటికి తగిననిఘంటువులు లేవనట స్పష్టము.

ఇదిసాధారణార్థజ్ఞానమునుగూర్చియే.

ఇక శ్రవ్యత్వత్వర్థజ్ఞానమును గూర్చి చూతము. సంస్కృత సమ పదముల వ్యుత్పత్త్యర్థము సంస్కృతగ్రంథములసాహాయ్యమున తెలిసికొన వచ్చును. కాన, అంతవఱకు సంపూర్ణజ్ఞానము లభించుటకు వీలు కలదు. కాని, అచ్చతెనుగునుడులవ్యుత్పత్త్యర్థము వీవిద్యాధియో సంస్కృతసమాచ్ఛిక కదభేద మెఱుంగక ఆచ్ఛికకదమునకు దేని కేని వ్యుత్పత్త్యర్థ మే మని యడుగునపుడు కొందఱుఊదాధ్యాయులు నిరసనపునగపునగుచు 'అది అచ్చతెనుగు; దానికి వ్యుత్పత్త్యర్థ మేమి?' అనుచుండుటయే ఈవిషయమున సంపూర్ణ పాండిత్య మెవరికిఁగాని లేదనుటకు దృష్టాంతము. ఇందులకు కారణము, అధర్వణాచార్యుని 'దేశ్య మవ్యుత్పత్త్యన్న' మనువాక్యమే కా నోపును.

అయిన, అచ్చతెనుగు నుడులకు వ్యుత్పత్త్యర్థము తేనిమాట నిజమా? ఇది నిజమెట్లుగును? అచ్చతెనుగు భాష కాదా? భాష అనునపుడు దానియందలి నుడులకు వ్యుత్పత్త్యర్థము లేదనుట ఎట్లు? సంస్కృతకదములకువలెనే అచ్చతెనుగు నుడులకును ఊడ వలయును. కొన్నిపదము లవ్యుత్పత్తి తెలియగాక పోవచ్చును? అంత మాత్రమున వేసికిని వ్యుత్పత్తి లేనలేదనరాదుకదా? కాని, వ్యుత్పత్తి తెలుపునిఘం

టువు తెనుఁగున లేమింజేసియు, తెనుఁగు నుడులకు వ్యుత్పత్తి ఉండు దనువెట్టినమ్మక మునుబట్టియు కొందఱు వైవిధమున ననుట తటస్థించుచున్నది. కాని, అది సరిగా ఆలోచించి చెప్పమాట కాదు. ఆలోచించినను వ్యుత్పత్తి తెలియకున్నను తెలియ దని చెప్పఁ దగునే కాని లే దని చెప్ప రాదు.

ఎటు లయిన నేమి? ఇప్పటికి అచ్చ తెనుఁగునుడుల వ్యుత్పత్తిర్థజ్ఞానము తెనుఁగుపండితులకు చాలవఱకు శూన్యమే. సాధారణార్థజ్ఞానమందును కొంతలోప మున్నట్లంతకుముందే అనుకొన్నారము. ఇట్టిచో ఎట్టివారికిఁగాని తెనుఁగున అర్థజ్ఞానము పరిపూర్ణముగా లభించుట ఎట్లు? పరిపూర్ణ మగుసర్థజ్ఞానమే లేనిచో పరిపూర్ణ పాండిత్యము లభించు టెట్లు?

ఇఁక వ్యాకరణపుముచ్చట చూతము. భాషాచరిత్రము లరసినచో, ఏదేశమునఁగాని గ్రాంథికభాషకు ఆదేశపువ్యావహారికభాషయే తల్లి. వ్యాకరణపాండిత్యే దాది. కబ్బపుబాసబిడ్డకు తనతల్లి పాలే తొలిపాపు; దానికి తోడు దాదిపాలు. పెరి బాసచెలువలును ఎడనెడ తమపాలు కోలినిచ్చెదరుగాక! తల్లిపాలతో పెరిగినప్పిలి తల్లిగుణములతో విలసిల్లి, తనవారియుల్లములు రంజిల్లఁజేయఁ జాలుచుండును. ఇఁక తల్లిపాలపెంపునకు దాదిపాలపెంపును సాయపడినచో చెప్పవలసిన దేమి? కాని, మఱొక తెనుఁగున పెరుఁగవలసివచ్చినయెడల ఆమురుపు తొరఁగ కుండునా?

పైపరిపాటినిబట్టి మనపొత్తపుబాస బిడ్డరూపు పరికింతము. ఇది తల్లిపాలపాపు మీఁదనే పెరుఁగుభాగ్యమునకు నోచుకొనదయ్యె. దాదిపాలతోడును దీనికి సరిగా దొరకదయ్యె. బిచ్చపుఁబోతపాలబలిమియే పెనుసాయ మయ్యె. ఇట్టికడకండ్లలో ఎట్లు లో పెరిగినది; పెద్ద దయినది. కాని, తల్లి పాలుగాని- దాదిపాలుగాని- సరిగా లేనికొఱత పెంపులో కనిపింప కుండు టెట్లు? సాజ మగుచాలతో రావలసినసాగసును- బలిమి యును రాక, రూపు చెడకుండు టెట్లు? పోతపాలరూపుతోడను- ఎరువునగలవేసముతోడను ఇది తనవారిని కొండఱును కొంతవఱకు సంతసింపఁజేయఁ గలిగె. అంత, దైవానుగ్రహమున దీనికి తల్లిపాలును బాగుగ త్రాగు భాగ్య ముబ్బె. అందువలన హెచ్చుగా క్రోలినపోతపాలచే వచ్చినవెఱరూపు చాలవఱకు తగ్గి, తల్లిపోలిక పొడగట్టి, ఏపుగా పెరిగి, తనవారికి తొల్లిటికంటె ముద్దుమరిపెములు చూపఁ గలిగె. ఇటుల, తొలుత ఒకరూపును- పిదప మఱొకరూపును దీని కొదవె. అప్పటినుండి ఇప్పటిదనుక పోషణభేదమునుబట్టి సహజరూపము మాటుదురవస్థ దీనికి తప్ప లేదనియే చెప్పవలసి యున్నది. భాషాయోషల కొండొరులసరకు తెరపుగొని వాడుకొనునలవాటు వింత కాకున్నను మితి మీఠిన పేరు చెడునుగదా? దురదృష్టవశమున ఆదురవస్థయే మనగ్రాంథికభాషకు కలిగినది. చూడుఁడు. నన్నయోదులకవిల్వమున తెనుఁగునుడులకంటె సాస్కృతకదము

లే ఎంతో హెచ్చు. అంతటితో అయినదా? తొలి తెలుగువ్యాకరణ మగు 'ఆంధ్రశబ్దచి తామణి' సంస్కృతభాషలో నున్నది. దాని వ్యాఖ్యానము 'కవిశిరోభూషణము' సంస్కృ తభాషలో నున్నది. 'వికృతివివేకము' సం స్కృతము. 'హరికారికలు' సంస్కృతము. చిన్న యనూరి రచించిన తొలి తెలుగువ్యాకృ తి సంస్కృతము. 'ఆంధ్రకాముది' సంస్కృత ము; దీనికి కొసరు నాగరలిపి: ఉదాహరణ ములుమాత్రము తెనుగు. ఈ తెనుగువ్యా కరణము లెవరికొఱకు వ్రాసిరో! తెనుగు వారికొఱకా? సంస్కృతపండితులకొఱకా? దీనినిబట్టి తెనుగువారు తెనుగువ్యాకరణ ము చదువుకొనుటకుమందు సంస్కృతము చదువుకొన వలయును; పాండిత్యము సంపా దించుకొన వలయును. నాగరలిపి నేర్చుకొ న వలయును. అప్పుడు తమభాషావ్యాకరణ ము చదువుకొన వలయును. ఇట్టిదుర్గతి తె లుగువారికేకాని, లోకములో మఱియెవరి క్కిని కలిగినటుల కాన రాదు. దీనికి కారణ ము, వై తెనుగువ్యాకరణములు వ్రాసినవారు తెనుగునందే గాఢాభిమానము కలవారు కాక. సంస్కృతమునందే గాఢాభిమానము కలవారగుటయే. అని అనుకొనక తప్పదు. ఇట్లనుటకు సాక్ష్య మే మందురా? కనుడు. ఆంధ్రశబ్దచితామణి 'ఆద్యప్రకృతి: ప్రకృతి శ్చాద్యే ఏషా తయో ర్భవే ద్వికృతి:' (సం స్కృతప్రాకృతములు ప్రకృతులు; ఈ ఆం ధ్రభాష వానివికృతి.)—అని శాసించె. ఈ పాటయే తక్కినవ్యాకరణములు పెక్కులు

పాడినవి; ఇంకను పాడుచున్నవి! 'అభీనవ దుడి' అనుచిరు దొందినమూలఘటికకేతన, స్వతంత్రముగా తాను వ్రాసినతొలిపద్య వ్యాకరణ మగు 'ఆంధ్రభాషాభూషణము' నందును—

“తే.గీ. తల్లి సంస్కృతంబె యెల్ల భాషలకును దానివలనఁ గొంత గానఁబడియెఁ గొంత దాన కలిగె నంతయు నేకమై తెనుగుభాష నాంగ వినుతి కెక్కె.”

అనియే చెప్పె. కాని, తెనుగును కేవల వికృతిగా మాత్రము చేయఁ డయ్యె. అయి నను, సంస్కృతమువలన కలిగినకొంత ముం దుదా? తనకుఁదాన కలిగినకొంత ముందు దా? సహజముగా తనకుఁదానకలిగినదే కదా ముందుది కావలె అపుడు సంస్కృత ము తెనుగునకు తల్లి అగునా? కాదే!

ఇటుల స్వతంత్రదేశభాష అగుతెను గు తనయందభిమానము లేనిసంస్కృతపం డితులకును, వారి ననుసరించువారలకును వికృతియే అయినది; అగుచున్నది. మహారాష్ట్రదేశభాష అగుప్రాకృతము ప్రకృతి కాఁగా, తెనుగుదేశభాష అగుతెనుగు ప్ర కృతి కాదు; వికృతి. —అనుటకంటె సాహ సము మఱొకటి ఉండునా? అనాహసము తెనుగువారి కెల్లరికు చిరకాలము సమ్మోహనాస్త్ర మగుటకంటె మిన్న యగువంతి మఱొకటి ఉండునా? అప్పుకవి తెనుగు ప్రాకృతభేద మనియు—ఆద్యభాషలలో ఒకటి అనియు చెప్పియు, అది సంస్కృతప్రాకృత ములవికృతి అని తెనిగించి, అంతటితో, ఊర

కుండ, దీనికి మాతృభాషయందు గాఢాభి
మానములేమి కాక కారణము మ తెమి ?
తుదకు విదేశస్థులు మనదేశమునకు వచ్చి,
మనభాష పఠింపి, తెనుఁగును స్వతంత్ర
భాషయే—ప్రకృతియే—ఒకదేశభాషయే;
సంస్కృతప్రాకృతాదిభాషలసాయము పొంది
నంతమాత్రమున కేవలవికృతి అగు తెలుగు?
అని స్పష్టముగా బోధింపఁగా మనలో కొం
దఱి కాసమ్మోహము పోయినది; కొందఱి
కింకను పోనే లేదు. అహా! అస్వతంత్రత
దేనిలోఁగాని ఎంతకు చాలదు? అది మను
ష్యులను మనుష్యులు కాకుండఁజేయఁ గలు
గుచో స్వతంత్రభాషను వికృతిగా చేయఁగ
లుగుటలో వింత ఏ మున్నది?

నిజమునకు ఆంధ్రరాజులనాటి ఆంధ్ర
ము ప్రాకృతములలో ఒకటి కా నగు; మహా
మహాసాధ్యాయ పరవస్తు వేంకటరంగచా
ర్యులయ్యవారలుగా రొకడొకన్యాసమున తె
లిపినటుల పైశాచీభేదము కా వచ్చును. కా
న, ప్రాకృతభేద మగు ఆ ఆంధ్రము వికృతి
అయిన అగుఁగాక! కాని, ఆంధ్రశబ్దచింతా
మణి తెలిపినఆంధ్రము-- తెనుఁగు—చూత్ర
ము వికృతి కాదు. ఆవ్యాకరణమే 'దేశ్యము
ప్రవాహిని' అని తెలుపక తప్పినది కాదు.
దేశ్యము వికృతి కాదుకదా? అదే తెనుఁగు
న ముఖ్యభాగముకదా? అట్టిచో తెనుఁగున
కు--ఆంధ్ర మనుపేర—వికృతిత్వము కల్పిం
చుట న్యాయమా? కా కున్న నేమి? సం
స్కృతమునందుఁ గలగాఢాభిమాన మట్లు
చేయించినది. ఆవికృతిత్వము బాగుగా వ్యా

పించినది. కనుంగొనుఁడు.—తెనుఁగు నా
లుగువిధము అని చెప్పటలో- వికృతిసిద్ధాంత
ము బలపడు నని కాబోలు—'తజ్ఞా సమా
చ దేశ్యా గ్రామ్యా చేయం చతుర్విధా భ
వతి' తద్భవము, తత్సయము, దేశ్యము, గ్రా
మ్యము—అని ఇది నాలుగువిధములు. అని,
తత్సవతత్సమభాగములకు ప్రాముఖ్య మి
చ్చి, ఇంటిలోనివస్తువులజాబితా వ్రాయు
మొదలుపెట్టి తరువాతవచ్చినవి మొదటను.
మొదటినుండియు ఉన్నవి తుదకు వ్రాసినట్లు,
పిదప వచ్చినతద్భవతత్సమములను మొద
టికి తెచ్చి, మొదటినుండి ఉన్నదియు- ప్ర
వాహినియు నగుదేశ్యమును వానిపెనుకకు
ఈడ్చివేసివారు. ఇట్టిఅన్యాయము తెనుఁగు
నందే అభిమానము గలతెనుఁగువారు తెనుఁ
గువ్యాకరణము వ్రాయుచో ఎన్నఁ జైన
కలుగునా?

ఈపట్టున ఒక్కవిషయము చెప్ప నగును.
ఆంధ్రరాజులభాష అగుఆంధ్రము ప్రాకృత
భేద మనియు- దేశ్య మగుతెనుఁగు ద్రావిడ
భాషాభేద మనియు పిదప అవి రెండును
కలసి ఒకేభాష అయి, అది ఆరెండు
పేర్లతోడనే కాక 'తెనుఁగు' అనుపేరుతో
డను పరఁగుచున్న దనియు విమర్శింపమియు!
దేశ్యప్రాముఖ్యమును గణించమియు, సం
స్కృతమునకును—దానితోపాటు ప్రాకృత
మునకును--అత్యధికప్రాముఖ్య మిచ్చుటయు,
మనవారు వికృతిసిద్ధాంతవిమోహమునకుఁ
నగుటకు కారణములుగా కాన వచ్చును. పం
డితులు యథార్థ మారసి, నిర్ణయితురుగాక!

ప్రాకృతము భారతీ బాల్యభాషితమని అం
గీకరించియు, అది సంస్కారము పొంది సం
స్కృత మయిన దని చెప్పుటకు బదులుగా,
ప్రాకృతదేశ్యపదములను తెక్కింపక ప్రాకృ
తము సంస్కృతభవ మని చెప్పినవద్దలినే సం
స్కృతపండితులు తెనుఁగు విషయమునను
అవలంబించిరి! ఇది వారికి సంస్కృతముదుఁ
గలగాఢాభిమానమును వెల్లడించుటచే అం
దులకు సంతసింప వచ్చునుగాని, విమర్శన
సామర్థ్యమునుగాని- సత్యమునుగాని ప్రక
టింపమికి వగవక తప్పదు.

ఇంతటితో పోయినదా ఈపాఠం
త్ర్యదోషము? లేదు; లేదు. ఇప్పుడు దేశస్వా
తంత్ర్యమును పోగొట్టుకొని విదేశప్రభుత్వ
మునకు బానిస లగుమనవారు మనదేశము
ననే అమర్చుకొనఁ దగినబట్టులు మొదలగు
వస్తువులకూడ అమర్చుకొని వాడుకొనక ప
రదేశములనుండి దిగుమతిచేసి వాడుకొను
నట్లు, తెనుఁగువ్యాకరణములు వ్రాయువా
రు-సంస్కృతవ్యాకరణములోని పారిభాషిక
పదములు విచ్చలవిడిగా తమకృతులలోనికి
దిగుమతిచేసి వాడ మొదలిడినారు; వాడు
చున్నారు. చూడుఁడు:—వ్యాకరణము, వర్ణ
ము, అచ్చు, హల్లు, సంధి, అక్షు, ఉత్తు, లట్టు,
లిట్టు, లృట్టు, తుమర్థము, తద్విధము, కృదంత
ము మొదలగునవి పెక్కులు దిగుమతిసర
కులే. అచ్చు, హల్లు మొదలగునవి సం
స్కృతవ్యాకరణమున సార్థకములు గాని,
ఇవి నిరర్థకములే. పోనిడు. క్రొత్తపారి
భాషికపదములు కల్పింప బద్ధకించి సిద్ధరూ

పములు కొన్ని వాడుకొన్నా రనుకొన్నను,
విషయము సంస్కృతవ్యాకరణము ననుసరిం
చి తెనుఁగువ్యాకరణమున సంపూర్ణముగా
తెలిపిరేమో యని చూచిన అదియును సున్న
యే. దానియందున్నట్లు దీనియందు భా
తుపాఠము లేదు; గణపాఠము లేదు. అంతే
కాదు. ఉచ్చవిషయము లైన సంపూర్ణము
లా? అదియును కానరాదు. కనుఁగొనుఁడు:-
సంస్కృతప్రాకృతభాషాసమము తత్సమము;
సంస్కృతప్రాకృతభాషాభవము తద్భవము;
లోకవ్యవహారసిద్ధము దేశ్యము; లోకవ్యవ
హారసిద్ధమై శాస్త్రునిరుద్ధ మైనది గ్రామ్య
ము. —అనికొన్ని యుదాహరణము లిచ్చుట
తో భాషావిషయము సంజ్ఞాప్రకరణములోని
భాగముగా పెక్కు-వ్యాకరణములలో ము
గిసినది. అప్పకవి విస్తరించి చెప్పెద నని భా
షాపరిచ్ఛేద మనుపే రొకయాశ్వాసమున
కుంచెఁగాని, అందుచు అతఁడు భాషావిషయ
మునుగూర్చి పూర్తిగా చెప్పఁ జాలకపోయె.
సంస్కృతసమములు సిఘంటుసాహాయ్యము
నను- తదితరసాహాయ్యమునను తెలిసికొ
నవచ్చు ననుకారణమున వానినిగూర్చి విస్త
రించి చెప్ప లేదనుకొన వచ్చును. శాస్త్రు
నిరుద్ధ మైనదానితో పని లేమింజేసి గ్రామ్య
మునుగూర్చి చెప్ప నక్కఱ లేదనుకొన
వచ్చును. కాని మిగిలిన ప్రాకృతసమతద్భవ
దేశ్యములనుగూర్చి యైనను విస్తరించి చెప్ప
నక్కఱ లేదా? ఏవిప్రాకృతసమములూ, ఏవి
సంస్కృతభవములూ, ఏవి ప్రాకృతభవము
లూ ఉదాహరణములుగా నిచ్చినకొలుదిపడ

ములు గాక తక్కినఅచ్చతెనుఁగునుడులలో తెలిసికొనుట కాధార మేమియు లేదు. ఇంక జ్యేష్ఠముగూర్చి, అది ఆంధ్రజ్యేష్ఠము, అన్య జ్యేష్ఠము—అని ద్వివిధ మని చెప్పి, వానికి కొన్ని యుదాహరణము లిచ్చుటతో ముగిసె. ఆంధ్రజ్యేష్ఠములలోనే ఒకమండలము లోనివదములు కొన్ని మఱొకమండలము వారికి తెలియవు. అట్టిచో వానినిగూర్చియు, అన్యజ్యేష్ఠములనుగూర్చియు నయిన చెప్పనక్కఱ లేదా? చెప్ప వలయును. కాని, చెప్పటమాత్ర మంతములు వగువని కాదు. ఆంధ్రజ్యేష్ఠముతో సంబంధము గలజ్యేష్ఠభాష తెన్ని కలవో అన్నియు తెలిసినఁగాని ఏవద మేఅన్యజ్యేష్ఠమో చెప్పఁ బెట్లు? కాన, ఈ విషయము ఏవో కొన్నిఉదాహరణము లిచ్చుటతో జాతి విషవవలసి వచ్చినది. అందుచే తెనుఁగువ్యాకరణపుగతి పులిని చూచి నక్క వాఁతలు పెట్టుకొన్నట్లు మాత్ర మైనది. వాఁతలు పులిబగ్గి లగునా? నక్కకు పులిసత్తువ వచ్చునా? కాని, వాఁతలు బగ్గి లని భ్రమవడుతెనుఁగువిద్యార్థులకు తెనుఁగువ్యాకరణము బెబ్బలి అగుట నిశ్చయము; ఇది ఎల్లరకును అనుభవైక వేద్యమే.

కావున, పారిభాషికవదములదిగుమతివలన తెనుఁగువ్యాకరణమునకు వికృతరూప మొక్కటియే వచ్చినది కాని, సంస్కృత వ్యాకరణమునకుఁ గలసంపూర్ణత్వము రా లేదు. ఇంతకు, సంపూర్ణత్వము తేరగా రమృన్న ఎట్లు వచ్చును? పాణిని మొదలగు వైయాకరణు లెంతో కృమవడి, ఎంతో అభి

మానముతో భాష అంతయు గావించి, ఎంతో బుద్ధిబల ముపయోగించి సంస్కృత వ్యాకరణము రచించిరి. తెనుఁగునం దట్టి అభిమానముతో అంతకృమవడి వ్యాకరణము వ్రాసినవా రేమి? విద్యావిశేషమురాచార్యుడ నని చెప్పుకొన్న కాకునూర్యప్పకవి ఎలకూచిబాలసరస్వతీసకలభాషాకవిమహా పాధ్యాయప్రణీతాంధ్రవ్యాఖ్యానగ్రంథం బాధారంబుగా విరచించిన 'ఆంధ్రశబ్దవితామణి'యందు (అప్పకవీయమందు) ప్రబంధమహిమ యనుశీర్షికకింద మొట్టమొదట.

“క. ఇది చదివినమ్మట మఱి
యెదియేనియుఁజదువుబుద్ధియేలావొడము
స్ఫవపడి గ్రంథము లన్నియు
వెదకివెదకి సార మెల్ల వివరింపంగఁక.

గీ. పర్యతములెల్ల నొక్కదర్పణమునందుఁ
జూపెడుతెఱుగునను గవిత్వోపయోగ
లక్షణము లన్నియును సరిశంబుగాఁగ
నెఱుఁగఁబడునిందుఁదెలియనూహించిరేని.

గీ. సారభాషకు శబ్దశాస్త్రబుగపడిఁ
దెనుఁగున కవశ్యకం బిది.....”

అని చెప్పుకొనె. కాని, అదియు సతఁడనుకొనినట్లు ౮ ఆశ్వాసములతోఁగాక ౫ ఆశ్వాసములతోడనే ఇపు డసంపూర్ణముగా కాన వచ్చుచున్నది. అతఁడు కొంతవఱకు శ్రమపడినను ఉన్న భాగములలోనివిషయములును సంపూర్ణములు కావు. పిమ్మట వ్రాసినవచనాంధ్రవ్యాకరణములతో చిన్నయనూరివరచిత మగు 'బాలవ్యాకరణము'ను, బహుజనపల్లిసీతారామాచార్యరచిత మగు 'ప్రా

ధవ్యాకరణమును ఇపుడు పాఠశాలలలోను, కళాశాలలలోను పైతరగతులవిద్యార్థులును, మైగా తదితరులును ప్రమాణగ్రంథములుగా వ్రతించుచున్నారు. అవి రెండును కలసినను తెనుగువ్యాకరణము సంపూర్ణమగు నని సుతసింహుడు కవకాశము కలుగ కున్నది. అందుచేతనే, ఆంధ్రీసాహిత్యపరిషత్తువారు కొత్తగా సంపూర్ణ వ్యాకరణము రచించవలసియున్న దని తీర్మానించుకొనవలసి వచ్చినది. కాని, ఆ తీర్మానము క్రియాయోగమున ఏకా రణముననో ఇప్పటికి పరిణమింప లేదు. నిరు దు బ్రహ్మశ్రీ మల్లాదిసూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు 'ఆంధ్రీభాషానుశాసనము' పరిశ్రమ మొనర్చి వ్రాసి పుచ్చుచు నారు. దానిని కొందఱు పొగడిరి. కొం దఱు తెగడిరి ఏ మయినను, అదియు నమగ్నము కా దని శాస్త్రిగారే తెలిపిరి. కొంతకాలముక్రిందట కీ! శే! పాడి వేంకటస్వామి యను వేంకటనారాయణసాహిత్య విరచించిన భాతుపాఠసూత్రపాఠగణపాఠ యంతాంధ్రీశబ్దానుశాసన మనునాంధ్రీవ్యా కరణ మొకటి యున్నట్లు తత్పండితరచిత మగు 'ఆంధ్రీక్షరతత్త్వము' వలన తెలియ వచ్చుచున్నది. పేరును బట్టి అది సంపూర్ణ వ్యా కరణ మగు నేమో యని తోచును. కాని, పైకి రామిచే దానినిగూర్చి నిశ్చయముగా ఏమియు చెప్ప వీలు కా కున్నది. తక్కిన వ్యాకరణము లేవియును సంపూర్ణములు కా వని పైనివ్రాసినదానివలన తేటతెల్లమే. కావున ఇప్పటికి తెనుగున సంపూర్ణవ్యాక

రణము లే దనియేకదా తేలినది. సంపూర్ణ వ్యాకరణమే తెనుగున లేనియెడ సంపూర్ణ వ్యాకరణజ్ఞాన మెవరికిఁ గాని లభించు తెల్లు? అది లభింప వీలు లేనిచో తెనుగున సం పూర్ణపాండిత్య మబ్బు తెల్లు? కావున, భాష్యాంతపండితులు సంస్కృతవ్యాకరణ మున పరిపూర్ణపండితు లని చెప్ప వీలున్నట్లు, తెనుగున పరిపూర్ణ వ్యాకరణమే లేమి చే ఏపండితులును పరిపూర్ణవ్యాకరణపాండి త్యము గలవారని నిస్సందేహముగా నొక్కి చెప్పటకు వీలు చిక్క కున్నది. అయినను, పరిపూర్ణవ్యాకరణసాహాయ్యము లే కున్న ను స్వయంకృషిచే పరిపూర్ణవ్యాకరణజ్ఞాన ము సంపాదించినమహాపండితు లుందు రే మో! కాన, సంపూర్ణవ్యాకరణము లేకు న్నను సంపూర్ణపాండిత్యము తెనుగువ్యాక రణమున కొందఱకు సాధ్యమే యనుకొంద మని తలంచినను దానికిని చిక్కే కానవచ్చు చున్నది. ఏ మందురా? అర్థజ్ఞానమునుగూర్చి చర్చించునపుడు వ్యుత్పత్త్యర్థజ్ఞానము మొత్త ముమీఁద ఎవరికిని సంపూర్ణముగా లే దని యే తేలుటచే భాషలోనిపదముల కెల్ల వ్యుత్పత్తి తెలుప సాయపడని వ్యాకరణజ్ఞాన ము సంపూర్ణ మని చెప్ప వీలు కాదు. కావు నను, తెనుగుతో సంబంధము గలభాష లన్నిటిలోను ఎట్టిగొప్పపండితుల కైనను పాండిత్య మబ్బుట దుర్లభము. కావునను, అర్థజ్ఞానవిషయమున పరిపూర్ణపాండిత్యము లభించుట ఎవరికిఁగాని సాధ్యము కానికరణి నే వ్యాకరణజ్ఞానవిషయమునను ఎవరికిఁ గాని

పరిపూర్ణ పాండిత్యము లభించుటయు సాధ్యము కా దనియే తేలును.

పాండిత్యపరిపూర్ణత్వమునకు అర్థజ్ఞానవ్యాకరణజ్ఞానములకు తోడుగా ఛందోజ్ఞానమును కావ్యనాటకాలంకారజ్ఞానమును కావలయును. ఇది లభించుటకు తెనుఁగున ఎంతవఱకు వీలు కలదో చూతము.

ఛందోజ్ఞానము కోరువారు సాధారణముగా సులక్షణసారమును- అప్పకవీయమును చదువుదురు. అనంతనిఛందము మొదలగు మఱికొన్ని గ్రంథములును కలవు. వీనిలో 'అప్పకవీయము' ముఖ్యగ్రంథముగా నున్నది. కాని, అదియును స్పష్టముగాను- సులువుగాను ఛందోవిషయము లన్నియు బోధింపజాల కున్నది. కాన, ఛందోవిషయమునందును కాలక్షేప మగుచున్నను పరిపూర్ణ పాండిత్యము లభించుటకు ఆధారము లేదనియే చెప్ప వచ్చును.

కావ్యనాటకాలంకారజ్ఞానము కలిగించు గ్రంథములు మనభాషలో చాల తక్కువ. ఉన్నవియు సంపూర్ణములు కావు. ఇక సంస్కృతగ్రంథములును, ఇంగ్లీషుగ్రంథములును చదివి, ఈజ్ఞానము పరిపూర్ణము చేసికొనవలయును. ఇందులకు సంస్కృతాంధ్రీయ భాషాపాండిత్య మావశ్యకము. కాన, తద్భాషాపాండిత్యము లేనివారల కీజ్ఞానము సరిగా కలుగ నేరదు. కాన, తెనుఁగున కావ్యనాటకాలంకారవిషయముననుపరిపూర్ణ పాండిత్యము మృగ్యమే.

ఇప్పటికి తేలినసారాంశ మేమి? అర్థజ్ఞానముకాని, వ్యాకరణజ్ఞానముకాని, ఛందోజ్ఞానముకాని, కావ్యనాటకాలంకారజ్ఞానముకాని పరిపూర్ణముగా సమకూర్చు గలుగుగ్రంథములు మనభాషలో లేవనియు, కావ్యనాటకాలంకారములనుగూర్చి సంస్కృతాంధ్రీయభాషలు తెలిసిన తెలుఁగుపండితులు కృషిచేసి వలయుజ్ఞానము గడించుకొనుటకు వీలున్నను-అర్థజ్ఞానముకాని, వ్యాకరణజ్ఞానముకాని, ఛందోజ్ఞానముకాని ఆవిధమున నైన సంపాదించుటకు వీలు కాదనియు, అందుచే తెనుఁగున పరిపూర్ణ పాండిత్యము లభించుననుకొనుటకు వీలు లేదనుటయే.

అయిన మన మిప్పుడు చేయవలసినదేమి? ఈకొఱత తీర్చుకొనవలయునా? అక్కఱ లేదా? తెనుఁగునందభిమానము కలవా రెవరేని ఈకొఱత—మనభాషకు కళంకము తెచ్చు ఈపెద్దకొఱత—తీర్చుకొననక్కఱ లేదనఁగలరా? తెనుఁగువాఙ్మయము సంపూర్ణకారవము పొందుటకును- 'తెనుఁగు మహాభాష.' అని డంకామీద దెబ్బ కొట్టి చెప్పకొనుటకును ఉత్తమగ్రంథములు పెక్కులు బయలుదేరి వలయును. కాని, పరిపూర్ణ పాండిత్యము లేనిచో ఈపని జరుగు తెట్లు? కాన మొదట పరిపూర్ణ పాండిత్యము లభించుటకు వలయుసాధనసంపత్తి సమకూర్చుకొనవలయును.

సరేకాని, ఇది సమకూడు తెట్లు? ఈమహాకార్య మొకరిచే కావలసినది కాదు. ఎందఱో భాషాసేవకులు అభిమానముతో

డను- ఓపికతోడను పాటుపడ వలయును. భాషాసేవ చేయుతలంపున మనదేశమున ఎన్నో సంఘములు బయలుదేరినవి; ఇకను బయలుదేరి వచ్చును. ఇ వన్నియునుకూడ మొదట భాషాపాండిత్యమునకు వలయుసాధనసంపత్తి సమకూర్చుటయే తమకర్తవ్యముగా నిర్ణయించుకొని పని చేయ వలయును. వీనిలో చేరనిభాషాభిమానులును దీనిని గూర్చి పని చేయ వలయును. ఇప్పటికే కొందఱుభాషాభిమానులు ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తువారు, మ. రా. రా. గిడుగు వేంకటరామమూర్తికంతులుగారు, చిలుకూరి నారాయణరావుగారు, బ్రహ్మశ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు, కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు మొదలగువారు మనతెనుగునకు పెంపు కలిగింప పూనుకొని పని చేయుచున్నారు. అందులకు సంతసింప నగును. కానీ, చేయవలసినపని ఎంతో కలదు. తగిన కృషి చేయక ఏదో వ్రాసి ప్రచురించుట చేతను, అక్కఱ మాలిన వాదోపవాదముల చేతను తత్కర్తలకుఁగాని- భాషకుఁగాని మేలు రవంతయు కలుగదు. కాన, భాషాభిమానులు—పండితులుకానిండు; తదితరులుకానిండు—ఎవరికి తగినట్లు వారు నియమపూర్వకముగా భాషాసేవ చేయ వలయును. ఎట్లందురా? దయచేసి కనుంగొనుఁడు.

తెనుఁగున మంచిసాహిత్యముకలవారు, తమసాహిత్యఫలము తెనుఁగువారికి సమకూడుటకై ఆయాగ్రంథములందు అర్థకాఠిన్యమును- అన్వయకాఠిన్యమును కలపదా

దులయందు తాము తమబుద్ధి వీనియొగించి విడఁగొట్టినఅర్థాన్వయములు తెనుఁగుపత్రికలలో ప్రచురించుచుండ వలయును. సమర్థులు వ్యాఖ్యానములు లేనికఠినకావ్యములకు వ్యాఖ్యానములును, తక్కినవానికి లఘుటీకలును వ్రాసి ప్రచురింపవలయును. ఇంతే కాదు. ఇప్పుడు జరుగుచున్న పనినిబట్టి సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువున కొన్నిగ్రంథములలోనిపదములే కాని తక్కినవానిలోనివి చేరు ననుకొనుటకు వీలు కనబడదు. అట్టిచో గ్రంథస్థములు కాని నుడులుకాని, వ్యావహారికభాషలో వ్రాసినవ్రాతలలోని నుడులుకాని దానిలో చేరకుండుట వింత కానేరదు. అందువలన, అది సంపూర్ణనిఘంటువు కానేరదు. మనకు సంపూర్ణమగుతెనుఁగునిఘంటువు కావలయును గాన దానినిగూర్చి పని చేయవలసి యున్నది. అందు సూర్యరాయనిఘంటునిర్మాతలు గ్రహింపనిగ్రంథములలోనిపదములు సేకరించుట మొదటిపని; ఇది సులువగుపని. ఈపనిలో ఎవరికిష్టమగుగ్రంథమువారుకైకొనుట మేలు. భాషాభిమానులు వివిధము లగువృత్తులను గూర్చివివరముగా వ్యాసములు వ్రాయవలయును. కృతికర్త లెల్లరును తాము శ్రోత్రగా వాడిన నుడులజాబితాలు వెల్లడింపవలయును. ఇక గ్రంథస్థములు గాక లోకవ్యవహారసిద్ధము లగుదేశ్యపదము లెన్నియో కలవు. అవి అన్నియు శ్రమపడి భాషాభిమానులు గనులలోని మణులనువలె ఏర్పి కూర్చ వలయును. అవి అమూల్యము

టు గౌన, వానిని గడింప మనము పడుకట్ట
మునకు ప్రితిఫలము వేయుమడుగు లని త
లంచి సంతసింప వచ్చును. ఆసంతస మెట్టి
దో అనుభవమే తెలువఁ గలదు. కాన, భా
షాభిమాను లగు పెద్దలును- పిల్లలును తమ
తమప్రదేశములలో వాడుకలో మాత్రముండి
పోతములలోని కెక్కనినుడులను కడుంగడు
మెలంకునతో గడించి తెనుఁగుని పెంచి,
దానిచే తామును వన్నె కాంతురుగాక! ఇదే
రెండవపని; బలు పనులని. దీనినిగూర్చియే
మఱొకమాట చెప్పవలసి యున్నది. మన
వారు కొందఱు నాటువారిని పాటించక గేలి
చేయుచుందురు. కాని భాషాభిమానులకు
వారిసాయమును కావలయును. తెనుఁగునా
టను ఆయాపట్లలోని సేద్యగాఁడ్రీవలనను,
పనివాండ్రీ వలనను, కూలివాండ్రీ వలనను,
అందు ముఖ్యముగా ముసలివాండ్రీవలనను
మనము నేర్చుకొనవలసినవిషయము తెన్నో
కలవు. అందు మన కిప్పుడు కావలసి పొత్త
ములలోనికి రానినుడులు వారివలననే హె
చ్చుగా రా వలయును. కాన, మనపని నెఱ
వేల్చుకొనుటకు మనము వారి నాదరించి
ముచ్చటలాడుచు—వా రెటుల చెప్పినను
సరే—వారిచే కథలు చెప్పించియు, బోగ
ట్ట లడిగియు శ్రద్ధగా వినుచు కొత్తనుడి
అని మనస్సునకు తట్టిన దెల్ల వ్రాసికొను
చుండవలయును. తక్కినవారితో మాటలా
డునపుడును పైవారు మాటలాడు కొను
నపుడును అటులే చేయవలయును. ఇటు
లొనరించుచో తెనుఁగునుడులు ఛాలవఱకు

ఒక్కచో చేరి తెనుఁగునిఘంటువునకు ఒక
విధ మగుపరిపూర్ణత కొంతకాలమునకైన
కలుగును. ఈపరిపూర్ణత వదసంఖ్యనుగూర్చి
సంతపఱకే. ఇందువలన సందేహముగా ను
న్నవదములయర్థము చాలవఱకు విడిపోవు
టకు వీలు కలుగును. ఈసందర్భమున ఇం
కొకమాట చెప్ప వలయును. తెనుఁగునాటి
సరిహద్దులలో నుండువారికి తెనుఁగునకు
తోడు దగ్గఱదేశభాషయును తెలియుట సహ
జము. ఇటుల స్వభాష అగు తెనుఁగును--
దగ్గఱదేశభాష అగు ఓఢ్రీమో, మహారాష్ట్రీ
మో, కన్నడమో, తుళువమో, అరవమో,
మఱొక భాషయో తెలిసినవారును, తెనుఁగు
నం దభిమానము కల తద్భాషాపండితులును
తెనుఁగునుడులను పోలి ఆయాభాషలనుడు
లు కనిపెట్టి-ప్రాసీ-అకారాదిగా కూర్చి వెల్ల
డింప వలయును. అందు వీలున్నంతవఱకు
అన్యదేశ్యములకు సంబంధించినభాతువులు
ను, వానియర్థములును చేర్చ వలయును. ప్రా
కృతసమతదృవములను గుర్తించుటకు సం
స్కృతనాటకములలోని ప్రాకృతభాగములు
ను, ప్రాకృతగ్రంథములును పరికించి, మూల
పదములతో వాని జాబితాలు వెల్లడింప వల
యును. ఇందువలన వ్యుత్పత్తి తెలియరాని
దేశ్యములలో కొన్నిటి కైన వ్యుత్పత్త్యర్థము
తెలియ వచ్చును. శబ్దరత్నాకరకర్త కొన్ని
నుడులకు వ్యుత్పత్తి సూచియుండుటచే పరి
కించి వానిలో సరియగునవి కైకొన వచ్చు
ను. తదృవములకు మూలపదములను బట్టియు,
ఆంధ్రీదేశ్యములకు కొన్నిటికి భాతుసాహా

య్యమునుబట్టియు, మిగిలిన అన్యదేశ్యములకు అన్యదేశభాషాకృషినిబట్టియు, అన్యభాషా పండితుల సాహాయ్యమునుబట్టియు వృత్త త్యర్థము తెలిసికొన వచ్చును. ఇటుల పాటుకడి నచో అచ్చతెనుగునుడులకు పెక్కింటికి వృత్త త్యర్థము లభింపఁ గల దని ఆశింప నగును. మైని తెలిపినటుల పనిచేయునెడల దానివలని ఫలము అరజ్ఞానపరిపూర్ణతకు ఎంతో సాయపడును.

తెనుగువ్యాకరణమునం దభిమానము కలిగి కృషి చేయువారు తమకృషిఫలము వ్యర్థము కా కుండుటకై సంబంధమున్నయితరభాషలతో సరిపోల్చుచు-వ్యాకరణ మంతయుఁగాని, అందలిభాగములుగాని ప్రమరించి సంపూర్ణ వ్యాకరణము మఱికొంతకాలమున కైనను సిద్ధ మగుటకు తోడ్పడ వలయును. ఇది వ్యాకరణజ్ఞానపరిపూర్ణతకు సాయపడును.

తెనుగుఛందస్సునం దభిమానము కలవారు తాము చేయుకృషిఫలము నెల్లడించుచుండ వలయును. ఇది ఛందోజ్ఞానపరిపూర్ణతకు సాయపడును.

కావ్యనాటకాలంకారములయం దభిమానము గలవారిలో సంస్కృతాంధ్రేయాదిభాషలయందు మంచిసాహిత్యము కలవారు ఆయాభాషలయందు ఆవిషయములకు ప్రమాణము లగుగ్రంథములు చదివి, ఆవశ్యక

మగుచో విషయ మంతయుఁగాని, కానిచో కొంతకాని వ్రాసి ప్రచురింప వలయును. ఇది కావ్యనాటకాలంకారజ్ఞానపరిపూర్ణతకు సాయపడును.

మైని సూచించినచందమునను- బుద్ధియంతు లగుభాషాభియానులకు తట్టుతక్కినఛందములను తెనుగుకొఱత తీర్చుటకై పాటుపడునెడల మనవానికి మనభాషయందు పరిపూర్ణపాండిత్య మబ్బుటకు సాధనసంపత్తి లభించును. అపుడు భాష సర్వసమర్థమై కొఱవడినవాఙ్మయము పూర్తి చేసికొనుటకు వీలు కలిగి, తెనుగు మహాభాష కాదనువెలితి కొంతకాలమున కైనను తీటుభాగ్యము కలుగును. కాన, మనసాహితీకవితాసంఘములు మైని తెలిపినకరణని తమతమశక్తికొలదిని మాతృభాషాసేవచేసి ధన్యము లగుటకు ప్రయత్నించుఁగాక! భాషాభిమాను లగు ధనికులు తమధనమును- బుద్ధియు భాషాసేవకైవినియోగించి కృతార్థు లగుదురుగాక! ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమున మాతృభాషాసేవ చేయుతెనుగువానికి తోడ్పడి సార్థమగుఁగాక!

గీ. కారు సర్వజ్ఞు లెందు ఎవ్వర లేని;
కాని, అది యెఱింగినవారు కాన రాదు;
భర్తృహరిహాకృటీసులు ప్రౌఢు లగుటఁ
అది ఎఱిగి మార్గదర్శకు లయిరి మనకు.

అకారాది విషయసూచిక.

విషయము.	పుట.	విషయము.	పుట.
౧ అంజనేయవినుతి.	౪	౧౮ ప్రణయభిక్ష.	౨
౨ ఆంధ్రకవిలాపితామహము.	౪౬	౧౯ ప్రణయమల్లిక.	౮౧
౩ ఆత్మకు నిర్బంధము లేదు.	౫౧	౨౦ ప్రబంధపరమేశ్వరుడు.	౨౩
౪ “ఈమణినిపోదుమా! పాణినాథ!		౨౧ ప్రబోధగీతిక.	౧
మనము.”	౬౯	౨౨ భాష-దానివరిణామము.	౩౨
౫ కవిత.	౬౭	౨౩ భ్రమరగీతము.	౬౫
౬ గదబలు.	౫౨	౨౪ మధుసానరక్షణసంఘము.	౩౭
౭ చెల్లెలా!	౪౫	౨౫ మనదేశ చరిత్రము—స్వకీయాధా	
౮ జానకీవత్సాత్తాపము.	౭౩	రములు.	౫
౯ జాన్మనులేఖ. (మిథ్యాపోషక		౨౬ మహామహాపాథ్యాయ శ్రీపరవస్తు	
నిరసనము.)	౭౧	రంగాచార్యులు అయ్యవారలు	
౧౦ తిమ్మరుసు-కృష్ణదేవరాయల		గారి జీవితచరిత్రము.	౬౧
కృతఘ్నత.	౮౮		
౧౧ తెనుగు-పరిపూర్ణపాండిత్యము.	౧౦౦	౨౭ మాతృభాషాప్రకీర్తనము.	౩౫
౧౨ తెనుగు-ప్రాకృతము.	౭౪	౨౮ వరాన్వేషణము.	౬౦
౧౩ దృఢానురాగము.	౪౭	౨౯ వసంతము.	౨౨
౧౪ నావృద్ధయేశ్వరి.	౩౬	౩౦ వివిధపద్యావళి.	౯౬
౧౫ పత్నీదానము.	౮౨	౩౧ సత్యసూక్ష్మములు.	౯౩
౧౬ పలుకరింపు.	౫౯	౩౨ సర్వసిద్ధి-రాయవరము.	౮౯
౧౭ ప్రణయధర్మము.	౨౨	౩౩ సుధానిధి.	౩౦

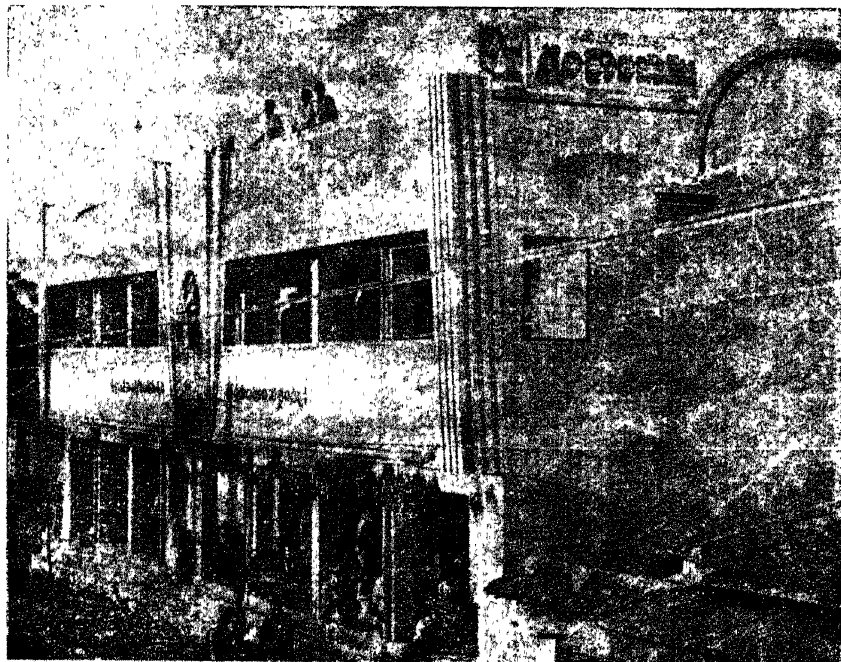

రజతోత్సవ గుంచిక

1963

24

శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘము
చిలకలూరిపేట

1963-64 సం॥ కార్యనిర్వాహక వర్గము

అధ్యక్షులు : శ్రీ గృంధి వెంకటరత్నంగారు

ఉపాధ్యక్షులు : శ్రీ గాదం శైట్టి సత్యనారాయణగారు

కార్యదర్శి : శ్రీ కొప్పరావూరి కోటేశ్వరరావుగారు

సహాయకార్యదర్శి : శ్రీ బచ్చు రామలింగంగారు

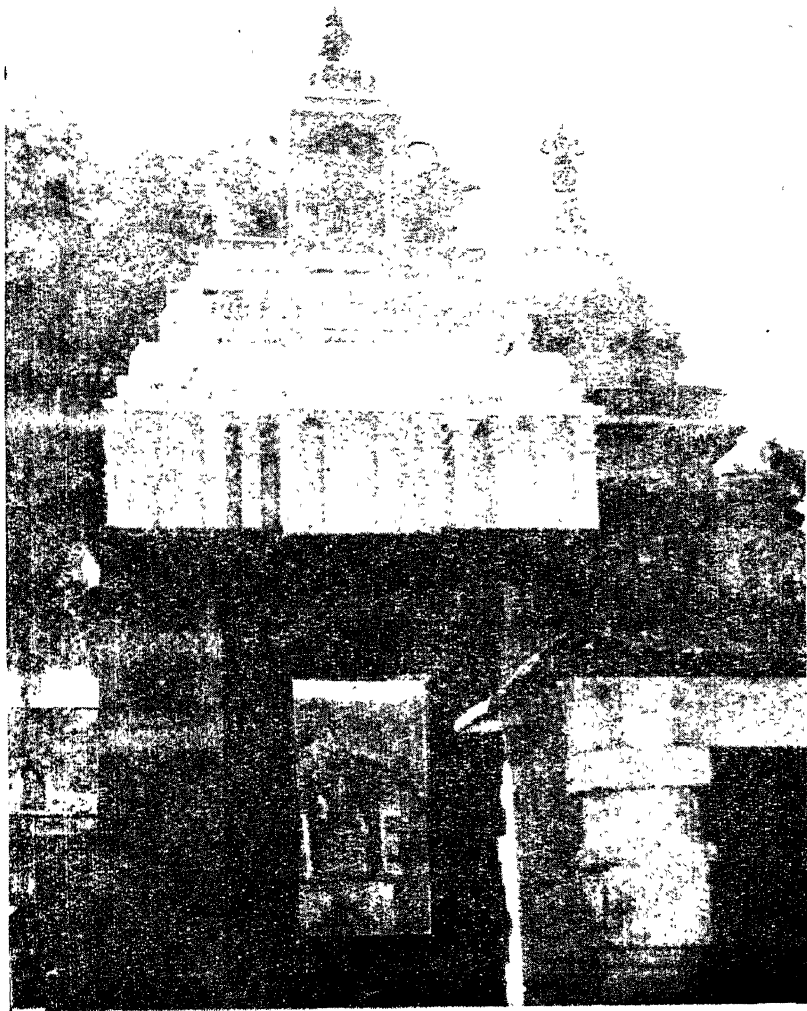
సభ్యులు

- శ్రీ కొప్పరావూరి సత్యనారాయణగారు
- , కొల్లా సత్యనారాయణగారు
- , మద్ది రామమూర్తిగారు
- , కొత్తమాను క్రిష్ణారావుగారు
- , గృంధి పూర్ణచంద్రియ్యగారు
- , పసుమర్తి వెంకట కోటయ్యగారు
- , అరవపల్లి పేరయ్యగారు
- , మున్నలూరి వెంకట కోటయ్యగారు
- , రాచుమల్లు వెంకటేశ్వర్లుగారు
- , చండ్రపల్లి కాశీవిశ్వనాథంగారు
- , చంటిపల్లి లక్ష్మయ్యగారు
- , అరవపల్లి తాతయ్యగారు
- , బచ్చు సత్యనారాయణగారు
- , రాచుమల్లు రామక్రిష్ణారావుగారు
- , మున్నలూరి ముత్యాలగారు
- , మేళ్ళచెర్వు రాములుగారు
- , రాచుమల్లు వెంకన్నారావుగారు

ఆయా శాఖల అర్గనైజర్లు

- గోశాఖ : శ్రీ గృంధి పూర్ణచంద్రియ్యగారు
- , బచ్చు రామలింగంగారు
- గ్రంథాలయశాఖ : , కొప్పరావూరి సత్యనారాయణగారు
- , రాచుమల్లు వెంకటేశ్వర్లుగారు
- చలివేంద్ర శాఖ : , గాదం శైట్టి సత్యనారాయణగారు
- , మద్ది రామమూర్తిగారు
- దేవాలయశాఖ : , పసుమర్తి వెంకటకోటయ్యగారు
- , బచ్చు రామలింగంగారు
- , ~~బచ్చు సత్యనారాయణగారు~~
- , బచ్చు సత్యనారాయణగారు

నామోత్పత్త వనంశిక

శ్రీ వాసవి కన్యకా పరమేశ్వరీ దర్శన సంఘము
చిలకలూరిపేట

ప్రతులకు :

శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘము
చిలకలూరిపేట :: గుంటూరు జిల్లా.

రజతోత్సవ సంచిక

సంపాదకవర్గము

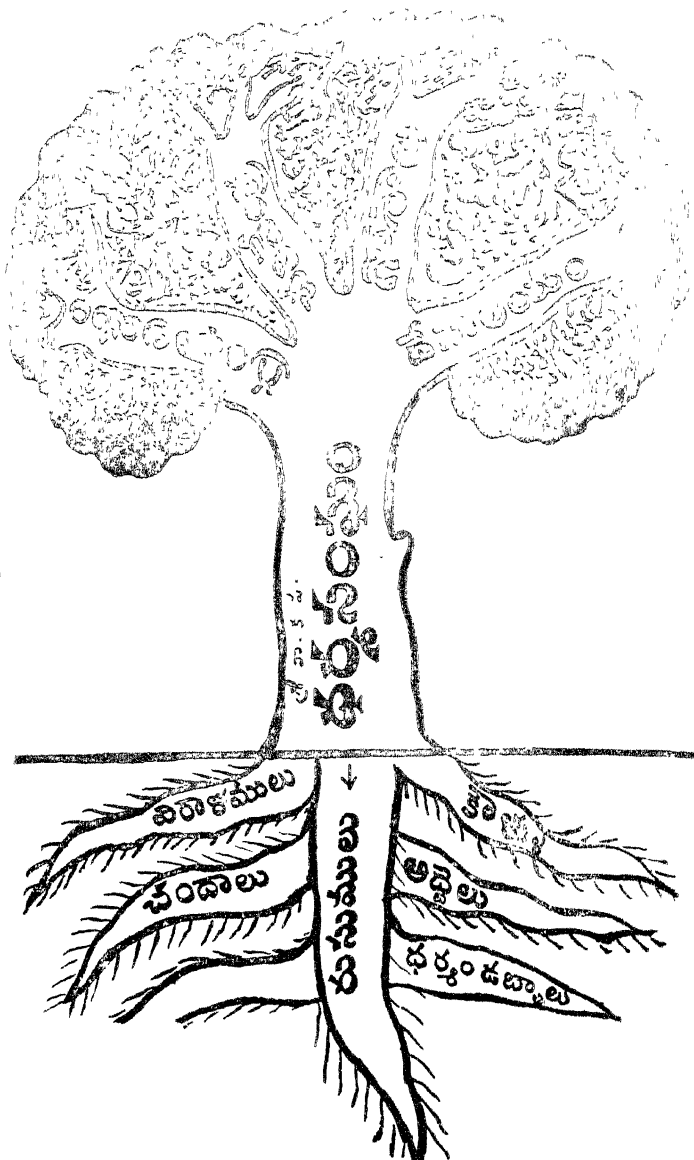

వంకాయలపాటి లక్ష్మీనారాయణ
కొప్పరావురి కోటేశ్వరరావు
కొప్పరావురి సత్యనారాయణ
పొత్తూరి నరసింహారావు
బచ్చ సత్యనారాయణ
బచ్చ రామలింగం
మున్నయారి వెంకట కోటయ్య

ప్రకాశకులు :

శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘము
చిలకలూరి పేట

చతుస్సఖిలచేనోష్పారు
 ఆ భాసవి కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మసంఘ మహావృక్షము
 చిలకలారిపేట.

విషయ సూచిక

స్వాగత వచనములు :

ఆకాంక్ష :

విన్నపము :

కార్యదర్శి నివేదనము :

అధ్యక్షోపన్యాసము :

శ్రీ వెంకటేశ్వర పంచరత్నములు :

ధర్మ సంస్థకుజై :

శుభాకాంక్షలు :

గ్రంథాలయ భవనదాత శ్రీ రామమల్లు
రంగనామకులు శ్రేష్ఠి

శ్రీ వానపీకన్యకావరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘచరిత్ర
చలివేంద్ర.

చిలకలూరి పేట.

చిలకలూరి పేట చరిత్ర.

చిలకలూరి పేట.

నాదస్వర గురుకులము, చిలకలూరి పేట.

పుస్తక భండాగారం

గ్రంథాలయం.

పుస్తకము.

జలదానము.

అత్యవసర పరిశీలితా లైబ్రరీయనుల ప్రముఖ
పాత్ర.

శ్రీ కొప్పరావూరి సత్యనారాయణ

ఆర్గనైజర్ - గ్రంథాలయశాఖ

, పి. యు. ఆర్.

, బచ్చు సత్యనారాయణ

, కొప్పరావూరి కోటేశ్వరరావు కార్యదర్శి

, గ్రంథి లక్ష్మణస్వామి, విజయవాడ.

కవిపాదుమా శ్రీ కొప్పరావూరి సత్యనారాయణ
విజయవాడ.

శ్రీ ధూళిపాళ వేంకట సుబ్రహ్మణ్యం

, తూబాటి నాగభూషణరావు

, వంకాయలపాటి లక్ష్మీనారాయణ

కవిపాదుమా శ్రీ కొప్పరావూరి సత్యనారాయణ
విజయవాడ.

శ్రీ కొప్పరావూరి సత్యనారాయణ

, జాస్తి వేంకటనరసయ్య

, షేక్ ఆలీ బి. ఎ.

, తూబాటి నాగభూషణరావు

, నాగరాజు వెంకటేశ్వర్లు

ఖండ కృతీనుండి.

శ్రీ వల్లభనేని హనుమంతరావు

, కె. రాఘవరెడ్డి

గ్రంథాలయములు-ఉత్తమ సాహిత్యము.

మాకుతున్న నారీలోకం

శ్రీ వాసవీ కన్యకావరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘ
రజత జయంతి ప్రశంసాపద్యములు

గ్రంథాలయోద్యమ చరిత్ర.

గ్రంథాలయాలు - స్త్రీలు.

మణిహారం.

గోవు.

గోపోషణ.

మీ కోర్కెలు తీరాలంటే.

గోశాలలు.

ప్రజాస్వామ్యం-గ్రంథాలయాలు.

కన్యకా జననము.

శ్రీ వాసవీ కన్యక.

న్యాయం.

భారతనారి.

, జాస్తి వేంకట నరసయ్య

శ్రీమతి ఆవుల జయప్రదాదేవి

దావూదు.

శ్రీ ఆయ్యంకి వేంకటరమణయ్య

శ్రీమతి రాజ్యం సిన్హా బి.ఎ., శాంతినికేతన్

, గుడిపూడి రాజేశ్వరీదేవి

శ్రీ బొడ్డు బాపిరాజు

, వంకాయలచాటి శేషనారాయణం

, నిమ్మరాజు చిర వేంకటేశ్వర్లు

, జోస్యభట్ల సత్యనారాయణ

, కోదాటి నారాయణరావు

, వనమా వేంకట రమణ గుప్త

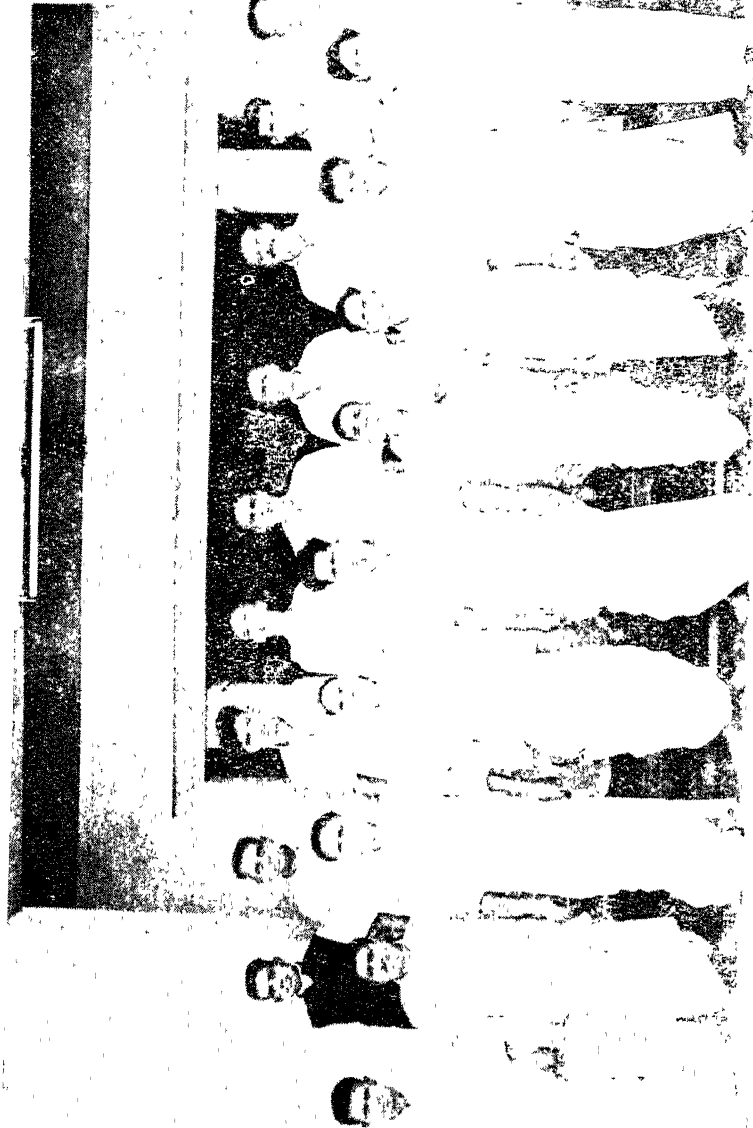
, వారణాశి లక్ష్మీనారాయణ బి.ఎ.,

, ఉన్నవనేతు మాధవరావు బి.ఎ.,

, జాస్తి వేంకట నరసయ్య

చిలకలూరిపేట శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘ
కార్యవిర్వాహక వర్గము 1963 - 64

చిలుకలవారిచేట శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘ
రజత జయంతి సంచికా సంపాదక వర్గము

1. శ్రీ పంకాయలపాటి లక్ష్మీనారాయణ. 2. శ్రీ బొమ్మరి నరసింహారావు. 3. శ్రీ కొప్పరావూరి గోపేశ్వరరావు,
4. శ్రీ బచ్చ రామలింగం, 5. శ్రీ కొప్పరావూరి సత్యనారాయణ 6. శ్రీ బమ్మ సత్యనారాయణ,
7. శ్రీ మున్నలూరి వెంకటగోటయ్య.

స్వాగతవచనములు

కొప్పరావూరి నత్యనారాయణ, ఆర్గనైజర్.

సర్వజ్ఞులూ, విజ్ఞులూ, సాహిత్యప్రియులూ, ఆరాధకులూ, సంఘసేవకులూ, పెద్దలూ అయిన మిమ్మందరినీ యీ సభా ప్రాంగణానికి ఆహ్వానించే అవకాశం లభించినందుకు నేనంతో సంతోషిస్తున్నాను.

ప్రపంచం యీనాడు వైజ్ఞానికంగా ఎంతో ముందుకు నడిచింది. మానవుడు చేపలాగా సముద్రంలోనూ, పతంగములాగా నీలకాశంలోనూ విహరించగలగటమే కాకుండా చంద్ర, శుక్ర, అంగారక గ్రహ ప్రయాణాలకు కూడా సాహసాలు నిర్మిస్తున్నాడు. అయితే మానవుడు యంత్రో ఆగలేదు. ఒక్క తృటి కాలంలో యీ సువిశాల సుందర వసుంధరను నాశనం చేసి స్మశానంగా మార్చగలిగిన వివేక వివర్జిత పశుత్వం పరిణామాలను సృష్టించగల మారణాయుధాలను కూడా ఉత్పత్తిచేశాడు. మానవ వికాసానికి బదులు మానవతా వినాశనానికి దారులు పడుతున్నాయి. ప్రమాదాన్ని కలిగించాల్సిన మానవుడి తెలివితేటలు ప్రమాదాన్ని కొనితెస్తున్నాయి. మానవ ఉపాధికి ఊపకరించాల్సిన వజ్ర మానవతా సమాధికి పునాదులు వేస్తుంది. ప్రపంచ సంతులనం కావలసిన మానవజీవితం విషాదస్థితి అవుతుంది.

పురోగమించాల్సిన క్రాంతి పథం వక్రించి తిరోగమిస్తుంది. క్రాంతిని, శాంతిని అందించటానికి బదులుగా మానవ జీవితాన్ని విషాదాంతంచేసి ప్రపంచాన్నే అంతంచేసేదిగా మారుతుంది. ఇందుకు కారణం ఏమిటి? ఐహికమైన వైజ్ఞానిక అభివృద్ధితోపాటు పారమార్థికమైన జ్ఞానాభివృద్ధి లోపించటమే. యీనాడు మానవుడికి కావలసింది వింతవింత వస్తువులను ఉత్పత్తిచేసే విజ్ఞానం మాత్రమేకాదు, ఆ విజ్ఞానాన్ని సరసమైన రీతిలో నడిపించగల విజ్ఞత మానసిక వికాసంతో పాటు బుద్ధివికాసం కూడాకలగాలి. అందుకు అవసరమైంది సత్సంగత్యం, సద్గ్రంథ పఠనం. అందుకే గ్రంథాల అమూల్యము. మరి అటువంటిప్పుడు గ్రంథాలయాల ప్రాముఖ్యాన్ని గురించి మీకు తెలియండి ఏముంది? స్పష్టాదిలో మానవుడు పశుత్వంబుగా వున్నాడు. కాల పరిణామ క్రమంగా బుద్ధి వికాసం పొంది ఆలోచనచేసి, ఉచితానుచిత, జ్ఞానాజ్ఞాన వివేకాన్ని అలవరచుకున్నాడు. యింకా యీ సీతినండి ముందుకు పోయి మానవుడు దేవుడుగా మారాలిగాని దానవుడిగా మారకూడదు. అటువంటి జ్ఞానాన్ని ప్రసాదించే ధారగ్రంథాలు సర్వకాల పూజితాలు.

శ్రీ వాసవీ కన్యకావరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘ నిర్వహణలో నడపబడుతున్న గ్రంథాలయం తగినంత వసతిలేదని యిదివరకు మేము బాధ పడుతూ వచ్చాము. ఒక సుందర సువిశాల భవనం ఉంటే ఎంత బాగుండునా అని కలలు కన్నా. అయితే కలలు ఫలించినయ్. సహృదయులూ, సుహృదయులూ అయిన శ్రీ రామ మల్లు రంగనాయకులుగారి దాతృత్వంతో చదువుల సరస్వతికి సకల సౌకర్యాలుగల సుందరమైన సువిశాల భవనం సిద్ధించింది.

శ్రీ వాసవీ కన్యకావరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘ నిర్వహణలో నడపబడుతున్న గ్రంథాలయం తగినంత వసతిలేదని యిదివరకు మేము బాధ పడుతూ వచ్చాము. ఒక సుందర సువిశాల భవనం ఉంటే ఎంత బాగుండునా అని కలలు కన్నా. అయితే కలలు ఫలించినయ్. సహృదయులూ, సుహృదయులూ అయిన శ్రీ రామ మల్లు రంగనాయకులుగారి దాతృత్వంతో చదువుల సరస్వతికి సకల సౌకర్యాలుగల సుందరమైన సువిశాల భవనం సిద్ధించింది.

యీనాడు గ్రంథాలయ నూతన భవన ప్రారంభోత్సవం మాత్రమేకాదు, శ్రీ వాసవీ

కన్యకావరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘ రజతోత్సవం కూడా. ఉత్సాహంగా యీ మహోత్సవాలకు వచ్చిన మీ అందరికీ మా హృదయ పూర్వక మైన స్వాగతం చెబుతున్నాను. అవ్యాజమైన మీ ప్రేమాను రాగాలతో, సహాయ సంపత్తులతో మా సంఘం అహరహమూ అభివృద్ధి పొందుతుందనటంలో సందేహంలేదు.

నిరంతర సేవా పరాయణ త్వం లో నూ' సద్గ్రంథ పారాయణత్వంలోనూ అమూల్యమైన మానవసేవ చేసే ఎందరో మహానుభావులతో అలంకరించబడిన యీ సభకు మరొక్క మారు స్వాగతం చెబుతున్నాను. శైలవు-

★ ఆ కాంక్ష ★

ధర్మ సంఘ ధ్యేయానికి జయం జయం జయం
సంఘపు సంకల్పాలకు శుభం శుభం శుభం.

పరమేశ్వరీ కరుణతోడ వీక్షించాలి,
ప్రీతి ఒక్కరి జీవితాన్ని రక్షించాలి,
సేతులూ సంపదలతో ధరణి పులకరించాలి,
కాంత సుఖ కీరాలను చిలకరించాలి

||ధర్మసంఘ||

నీకు, గాలి, వెలుతురు అందివ్వాలి,
పంచభూత సంపదలను పంచివ్వాలి,
మంచిసీటి పందిళ్లే పెంపొందాలి,
పంచభక్త్య పరమాన్నం ప్రసాదించాలి.

||ధర్మసంఘ||

గోశాలలు పూరూరా పరిధ విల్లాలి,
కరుణామయి గోదేవి కాపాడాలి,
పశుసంతతి సంపదలె పెరిగి పోవాలి,
సాడిపంటలతో దేశం పరుగులెత్తాలి.

||ధర్మసంఘ||

అజ్ఞానపు తిమిరావళి తొలగిపోవాలి,
విజ్ఞానపు దీపావళి వెల్లివిరియాలి,
సరస్వతికి సాహిత్యపు పూజచేయాలి,
చదువు సంధ్యలతో దేశం నిండిపోవాలి.

||ధర్మసంఘ||

విన్నపము

బిచ్చు సత్యనారాయణ.

ఒక సంఘం రజత జయంతి జరుపుకుంటుంది అంటే అది ఆ సంఘము యొక్క ప్రోత్సాహాన్ని కార్యకాశలత్వాన్ని వ్యక్తీకరించేదిగావుంటుంది. అట్లానే (శ్రీ) వాసవి కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘం కూడా అనేక అడ్డంకులను అధిగమించి కష్టనష్టాలకు ఓర్చి అస్తవ్యస్త పరిస్థితులను సరిదిద్దుకొని ముందుకుసాగి నిండిన ప్రోత్సాహంతో రజతోత్సవం జరుపు కుంటుంది. యీ సమయంలో గృంధాలయ నూతన భవన ప్రారంభోత్సవం కూడా జరగడం సంఘం సంతరించుకున్న సంగృహణీయ ప్రత్యేకత.

యీ సందర్భంలో ఒక ప్రత్యేక రజతోత్సవ సంచికను వెలువరించాలని భావించాము. ఇందులో మీరు ధర్మసంఘంయొక్క చతుశ్శాఖల చరిత్రలూ, వాటి పుట్టు పూర్వోత్తరాలు, సంఘాభివృద్ధికి కృషి చేసిన పెద్దల అనుభవాలు తెలుసుకుంటారు. అంతేకాకుండా వివిధ విషయాలమీద పెద్దలు రచించిన వ్యాసాలు కూడా చూస్తారు. కవితా కోకిల కమనీయ కూజితాలుకూడా వింటారు

మా విన్నపాన్ని ఆలించి యెంతో మంది కవులూ, పెద్దలూ అనేకమైన వ్యాసాలనూ పద్యాలనూ పంపించారు. అవి అన్నిటినీ స్థలాభావంచేత ప్రకటించలేక పోయాము. మరో ప్రత్యేకసంచికలో వీలన్నిటినీ ప్రచురించే సదవగాళం త్వరలో లభిస్తుందని ఆశిస్తున్నాము.

సంఘచరిత్ర వ్రాయడంలో రికార్డు గూపేణా చిక్కిన వరకూ సేకరించి విశదపరచాము. కాని అంతకు పూర్వచరిత్ర సేకరించటంలో గూఢి అయిన ఆధారాలు మాకు లభించలేదు. అందువల్ల గ్రామ పెద్దలను కొందరను అడిగి తెలిసిన వరకు తెలియజేశాము. ఇందులో ఏ వైనాలోపాలుంటే విజ్ఞాన మన్నించి సూచించాలని ప్రార్థిస్తున్నాము

యీ రజతోత్సవ సంచికకు అమూల్యమైన రచనలను వ్యాసాలను పంపిన పెద్దలందరకు కృతజ్ఞతా పూర్వక సమస్కృతులు సమర్పిస్తున్నాము. యీ సంచికలోని బ్లాకులను చక్కగా తయారు చేసిన స్వతంత్ర ఎంటర్ ప్రైసెస్ విజయవాడ వారికి, కొద్దికాలంలో అహర్నిశలూ పనిచేసి మాటి మాటికి వచ్చే మార్పులను చేసేటటువంటివైనట్లుగా నేర్పుగా కూర్చి తీర్చిన ధనలక్ష్మిప్రెస్. విజయప్రెస్ వారికి కృతజ్ఞత తెలుపుకుంటున్నాము. సంచికను సుందరతరంగా తయారించటంలో ఎనలేని కృషి చేసిన శ్రీ వంకాయలపాటి లక్ష్మీనారాయణగారిని ప్రత్యేకంగా ఆభినందిస్తున్నాము.

యీ సంచికను సర్వాంగ సుందరంగా తయారు చేయాలనే సంకల్పంతో శాయశక్తుల కృషిచేశాము. మాకృషి ఎంతవరకుఫలించిందో నిర్ణయించగల మీబోటి పెద్దల పవిత్ర హస్తాలకు వినమృతతో యీ చిన్న సంచికను అందిస్తున్నాము.

కార్యదర్శి నివేదనము

అధ్యక్షా, ఆహ్వానిత పెద్దలారా !

సోదర సోదరీ మణులారా !!

(శ్రీ) వాసవి కన్యకా పరమేశ్వరి ధర్మ సంఘ చరిత్రలో ఈనాటి దినం సునర్ణాక్షరాలతో లిఖింపదగినది. అందున పూజనీయులైన, గౌరవ నీయులైన భారత దేశాధ్యక్షులు (శ్రీ) సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణన్ వంటి మహనీయుని ఆశీసులు లభించుట మన భాగ్యం.

ఇరువదియైదు సంవత్సరాల కఠోర కార్యవీక్షా ఫలమే ఈనాటి “సంఘ రజతోత్సవ పుణ్యదిన” మని వేటుగా జెప్పబలికేడు ఇట్టి శుభసమయంలో, ఇందరి మహాజనుల సమక్షంలో, “చంద్రునికి నూలుపోగువలె” నాకీ కొద్ది కార్యదర్శిని పేడిక నందిచు సదవకాశం లభించుట నా అదృష్టం. ఇందుకు సంఘ సభ్యులకు, నా కృతజ్ఞతలు.

దాదాపు డెబ్బై ఏనబై సంవత్సరాల క్రిందట చల్లని వేళలో కొద్దిసాటి “చలివేంద్ర”తో ప్రారంభమై, కఱకు కసాయివాని బలి పీఠ మెక్కబోవు గో మాత ద్వయం యో “గోసంఘ” మెలసి, శారదగళమున కలంకారమన్నట్లు కొద్ది గ్రంథాలతో గ్రంథాలయ మేర్పడి, కరుణతో జూచు కన్యకామ తల్లి దేవ శమ్మున వెలయ వేరు వేరు శాఖలతో దిన దిన ప్రవర్ధమానమై తుదకు చతుశ్శాఖలు ఏక రూపమై (శ్రీ) వా. క. పరమేశ్వరి ధర్మ సంఘ మన పవిత్ర నామంతో నుచ్చరింపబడుతూ కల్ప వృక్షంగా మన కన్నులెదుట ధర్మసంఘ మినాడు సాక్షాత్కరిస్తూవుంది. సంఘమీగా డిట్టి పుష్ప తోపుత సీతికి రావటానికి పండిన

వంటగా మన చేతులకండటానికి కారణం నాటి సంఘ కార్యకర్తల నిరంతర నిస్వార్థ సేవాదీక్ష. దాతల అపార దాతృత్వమే. చిరస్మరణీయులైన అట్టి సేవాపరాయణులకు విశాలమైన దానశీలు రకు నా హృదయ పూర్వక వందనాలర్పించు తున్నాను.

ప్రజలు ఈర్ష్యా ద్వేషాలతో, ఒకరి యభి వృద్ధి నింకొకరు కంటగించుగొన వ్యత నశించి సంఘులతో ప్రసంచమౌతా కొట్టుమిట్టాడు తున్న తరుణంలో బాధ్యతాయుతమైన పదవీ నిర్వహణ మొత్త కష్టసాధ్యమో విజృంభింపగలదే. ఇట్టి పరిస్థితులలో సంఘ సభ్యులు, ప్రేమాభి మానాలతో, నిష్కలమ హృదయాలతో పవిత్రమైన ‘సంఘ కార్యదర్శి’ పదవీ భారాన్ని నాపై నిడినారు. వయస్సులో అనుభవంలో చిన్నవాడనైన నేను గొప్పవారైన అనుభవజ్ఞులచే స్థాపించబడి నడుపబడుతున్న ధర్మ సంఘ పవిత్ర కార్యభారాన్ని మోయగలనాయని భయపడ్డాను. కాని భగవంతుని కృపవలన, పెద్దల ఆశీస్సులతో, సంఘ అధ్యక్ష సభ్యుల అండదండలతో, దాతల అపార, అనుపమ, అనిర్వచనీయమైన దాతృత్వబలంతో కొంత వరకు ధైర్యం చిక్కింది. శక్తివంచన లేకుండా నాకు లభించిన ఈ సదవకాశంతో కార్యదర్శి పదవీ కాలమందు కొన్ని పనులు చేయగలిగాను. అట్టివి కొన్ని పనులందు పొందుపరచుట కార్య దర్శిగా నా ధర్మమున్నూ సమంజసమున్నూ అనుకుంటాను.

నా పదవీ ప్రారంభ కాలమందు కొన్ని శాఖ లకు లేగిన వసతి, స్వంతభననాలు లేకుండుట

బాధకలిగించింది. సభ్యుల హృదయాలలో ఆ వేదన వుప్పొంగింది దాతల దాతృత్వం వెల్లి విరిసింది. వెను వెంటనే చక్కని నూతన స్వంత గోశాల, దేవాలయ నిర్మాణం జరిగింది. కొంత వరకు ఆ వేదనలుడిగి హృదయాలు చల్ల బడినాయి.

“ధనమూలమిదం జగత్” అన్నట్లు సంఘాభివృద్ధికి ఆధారం, అండ. ధనమేగదా! సంఘ ఆర్థిక బలానికి ‘రుసుములు’ ఏర్పాటు చేయబడి వున్నాయి. కాని “రుసుములు” సంఘానికి అస్థిరమైన ఆర్థిక బలమేగాని స్థిరమైన, శాశ్వతమైన బలమివ్వజాలవను సంకల్పం. భయంజనించింది స్థిరమైన ఆర్థిక బలానికొక వుపాయం కనుగొన కనిపించింది. చిలకలూరి పేట వాణిజ్యబలయ సుగుటచే వాణిజ్యానికనువగు భవనాలు అద్దె కొట్టు. పాత గోశాలయందు నిర్మింపబడినాయి యిట్టి భవనములింకను నిర్మింపదలచాము.

పాత గోశాలయందలి కి్రింది భాగంలో సంఘ ఆధ్వర్యాన భవన నిర్మాణం జరిగినదో దాని ప్రభాగమున ‘ది టెక్స్ టెల్ డీలర్స్ అసోసియేషను’ వారు భవన నిర్మాణ మొనర్ప వాగ్దానమిచ్చినారు. కాన అసతి కాలంలోనే పాత గోశాల కి్రిందభాగంలో భవన నిర్మాణం జనుగు శుభసమయం రానున్నది.

గ్రంథాలయ ఆర్గనైజరుగా పనిజేసిన నేను, నాకు ప్రాణసమానమైన గ్రంథాలయానికి స్వంతభవనంలేకుండుట ఎంతో బాధకలిగించింది. స్వంతభవన నిర్మాణానికి చాలాకాలం పరితపించాను. సంఘసభ్యులంతా ఎన్నో కలలుకన్నాడు. కొంతకాలంతకుపాత ఇప్పటికి ఇరువదియైదు సంవత్సరాలకితం శ్రీ రామమల్లు రంగనాయకులు శ్రేష్టిగాను నూతన గ్రంథాలయ భవన నిర్మాణ మొనర్చుటకు వాగ్దానంచేశారు. ఆ నాటి వాగ్దాన ఫలితమే. మేము కన్నకలల పంటయే ఈనాడు శ్రీ రామమల్లు రంగనాయకులు శ్రేష్టిగాను తమ భార్యమణియేన కీ! శ్రీ! శ్రీమతి కనకమ్మగారి జ్ఞాపకార్థం 15/ వేల రూ

చిలకలూరి పేట

పాయలతో నిర్మించి ఇచ్చిన నూతన గ్రంథాలయ భవనం. వారి కుటుంబమున భగవంతుడు ఆయురారోగ్య సంపదలిచ్చి బ్రాపుగాక. సంఘపక్షమునవారికి నా ధన్యవాదాలు.

రజత జయంత్యోత్సవ శుభ సమయమందు ధర్మరంఘాని కర్పించు పవిత్ర కానుక ‘ రజత జయంతి సంచిక’. సంఘ కంఠహాగమగు రజత సంచికను సర్వాంగ సుందరంగా తీర్చిదిద్దుటకు అపార్వితలు శ్రమపడిన శ్రీ వంకాయలపాటి లక్ష్మీనారాయణగారి సేవ మరువరానిది. సంఘానికి వారూ. వారిసేవ శ్రాత్తగాదు. ఎంతో కాలంనుండి ఎన్ని పనులున్ననూ తీరిక వేళల్లో వచ్చి సంఘకార్యకలాపాలుచూస్తూ అమూల్య సలహాలిస్తూ. గ్రంథాలయంపట్ల అతి శ్రద్ధ వహించి అన్ని విధాల మన సంఘాభివృద్ధికి తోడ్పడుతున్న శ్రీ లక్ష్మీనారాయణగారికి నా హృదయపూర్వక ధన్యవాదాలు. యికమందు గూడ సంఘంపట్ల ఇట్టి ప్రేమతో మెలగుతూ సహకరించగలరని వారిని మా సంఘ పక్షమున కోరుతున్నాను.

సంఘ రజత జయంత్యోత్సవం, నూతన గ్రంథాలయ భవన ప్రారంభోత్సవాలను పురస్కరించుకొని విరివిగా ధన, వస్తు, గ్రంథ, చిత్రము లాది వేరు వేరు పరికరములు దాన మొసంగిన దాతలకు నమోవాకములు.

సంఘ సర్వతోముఖాభివృద్ధికి కారకులైన కార్యకర్తలకు, సభ్యులకు, దాతలకు నా వందనములు:

సంఘ సేవకై తమ అమూల్య సేవాసహకారాలు. అండవండలిచ్చిన ఇచ్చుచున్న కార్యకర్తలకు సంఘ సభ్యులకు, దాతలకు రజత జయంత్యోత్సవ కార్యక్రమ సందర్భంలో పనిచేసి సహాయపడిన తీవ్ర మహానుభావులకు నా అభినందనములు.

ఇకమొందు ఇట్టి బలోత్సాహంతో అందరు అన్ని విధాల సంఘాభివృద్ధికి తోడ్పడగలరని ఆశిస్తూవున్నాను.

ఇట్లు భవదీయుడు,
కొప్పురా పూరి కోటేశ్వరరావు

క॥ శ్రీనర, సిరిజానాయక

గోవింద, లలాటస్తోత్ర, గోకుల తిలకా

భావజనంహర, హరిహర

భావాత్మక, శివముకుంద, పరమానందా!

ఆధ్యక్షోపన్యాసము

గ్రాధి అభ్యుదయస్వామి,

విజయవాడ.

★

అనుభవము వలననే తెలుసుకున్నాను. ఈ ఆనందము వల్లనే, కష్టములనైన లెక్కనేయక పలువురు యిటునంటి ధర్మ కార్యభారములను శిరోధార్యముగా వేచుచున్నాను. సమస్త ధర్మములకును దేహమాధారము కదా! దేహమునకు అన్నమాధారము కదా! అట్టి దేహాధారణకుపయక్తములగు ద్రవ్యములలో ముఖ్యమైన జలమునిడి. మానవుల కెంతో సేవజేయుచూ, ఆనందించుచున్న యీ సంఘము చలివేంద్రపు చక్కని కార్యక్రమము చేపట్టి నది.

దానములనబడు వాటిలో విద్యాదాన మొక టైయున్నది. అన్నదానము వస్త్రదానము, ధనదానము, గృహదానము, యిష్టాన్నోపున్నవి. అందు ప్రముఖస్థానము విద్యుది. విద్యుదయనగా జ్ఞానము. మానవునకు సర్వోత్కృష్టమైనది. సమాజములో విద్యను పొంద కొందఱు పాత్రులు కొందఱు కారని భగవంతుని నిర్ణయము కాదు. ఇందు జాతి, మత, లింగ భేదములు లేవు. దాతలకును. ప్రతి గ్రహీతలకును లాభము, ఆనందము కల్గించునది. ఉభయులకును వెచ్చించిన కొలదిసీపెచ్చు పెరుగునది. వదలనీ, వదలించుకొన వీలులేని ఆమోఘ మందరత, విశిష్టకీర్తి, సౌఖ్యవాలకము, సమన్వయ

శ్రీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘం రజతోత్సవమునకు అధ్యక్షునిగా ములంకరించ తగిన వ్యక్తులు ఆంధ్రావని ననేకులుండగా నన్ను ఈ పదవిని నియుక్తిగా చేయుటలో నాపై యీ సంఘ కార్యకర్తలకున్న వాత్సల్యం విడితమైనది. రజతోత్సవ మంటేనే, పాతిక సంవత్సరాల కార్యనిర్వాహకత్వం దీక్ష, ప్రజామోదము పొందినట్లు బహుధన వ్యయ ప్రయాసలతో అనేకమంది దాతల అనుగ్రహముతో ఆయాశాఖల పాలూ పాటవమును స్ఫురింపజేయుచున్నది. కనవడని లాభములకై కఠిన దీక్షతో కష్టపడటం చాలమందికి కానిపని. అట్టిది నిర్వహించుటలోనున్న కష్టము అనేక సంస్థలతో సంబంధమున్న నాకు అనుభవమే. కాని మానవోపయక్తమగు పనులను నిస్వార్థముగా, నిశ్చలతతో నిర్వహించుటలో నొక అనిర్వచనీయమైన ఆనందము కూడా కలదని

సంపద, సజ్జన భూషితము. అట్టి విద్యను కొన్ని
వేల గ్రంథముల ద్వారా ప్రజల మస్తిష్కముల
నెక్కించు కార్యక్రమము యీ సంఘము
చేపట్టి సాగించుచున్నది. బాహ్య వేషములకు
పటాటోపములకు, పదవులకు, పనితనమునకు,
పరిశ్రమలకు, శ్రమసాయమునకు, పార్టీలకు,
భాగ్యమునకు, బహుధా ఆధారము విద్య. విద్య
లేనివాడు వింతపశువు అని ప్రబంధకర్తల పలు
కులు వినియే యుందురు. అట్టి విద్యను పాఠశా
లలో బోధింతురు. గ్రంథాలయములు
ఆ విద్యను వృద్ధిచేసి శాశ్వత మొనర్చును. ఇట్టి
గ్రంథాలయ నిర్వహణ చేయు యీ సంఘం
సేవ ప్రశంశనీయము.

విహికా ముష్టిక విషయముల యందు
అమోఘ ప్రమాణముంచి, యీశ్వర సద్భావ
మును మనమున నిట్టుకొని, మోక్షసాధనము
లను పూర్ణముగా తెలుసుకొనుటకు చక్కని
రాజబాట దేవాలయము, మానవ ప్రకృతి అతి
ప్రశాంతముగా, ప్రబోధదాయకముగా, కాంతి
ఛటఛటలతో సర్వభూతదయార్ద్ర సమన్వయ
కార్యక్రమములతో, సామూహిక సర్వమంగళ
సద్గుణావలంబకతో విరాజిల్లకొర్రు మానవులకు
అది మహాదాశ్రయము. ముక్తిమార్గపు కవా
టము. బాహ్యనందముల నన్నిటిని మానవు
డనుభవించినను చరమదశయందైనను భగ

అలయంబులు బోలె గ్రంథాలయములు
విమలభక్తిని జనుల సేవింపవలయు;
ఎందువెదకేన నందని యీశ్వరుండు
కాపురముసేయు నిరతంబు కావ్యవాటి

వత్సాన్నిధ్యము కోరక తప్పదు. అదేశాంతి
నిలయము. అట్టి వివేకమును దేవాలయ నిర్మా
ణము ద్వారా మానవులకందించి ఈ సంఘము
పరిధులు దాటినది.

హైందవులకు ముఖ్యపూజా విధానములలో
గోపూజ యొకటి. గోవు యింటనున్న సర్వ
మంగళ ప్రదముని శాస్త్రముబుద్ధిపించు
చున్నవి. గొప్ప గోసమూహమున్న దేశము
అతిశుభముల కాలవాలమని ప్రతీతి. అట్టి
గోవులను వధ్యశాలలకేగకుండా గంరక్షించి,
గోరక్షణ విధిని, కులవృత్తిని నిలబెట్టుకొనిన
యీ సంఘమువారి పటుతర బాధ్యతా నిర్వ
హణ పవిత్రమైనది.

ఈ సంఘము సేవ ఆదర్శప్రాయమైనది ఆ
నిర్వచనీయమైన యీ సేవా కార్యమును
అందరు ఐకమత్యముతో కల కాలము యిటు
లనే కావించు చుండునట్లు కన్యకాపరమేశ్వర్ణ
దేవి అనుగ్రహించుగాక.

SECRETARY TO THE PRESIDENT OF INDIA,
RASHTRAPATI BHAVAN.
NEW DELHI-4.

No. F. 9 (3) - G/63.

November 16, 1963.

Dear Shri Koteswara Rao,

The President has asked me to convey his best wishes on the occasion of the **SILVER JUBILEE** of the Sri Vasavi Kanyaka Parameswari Dharma Sangham and the opening of its library building donated by Shri Rachumallu Ranganayakulu Sreshti.

Yours Sincerely,

(Sd) S. DUTT.

RAJ BHAVAN,
HYDERABAD.

14th November 1963.

MESSAGE

*I am glad to know that Sri Vasavi Kanyaka
Parameswary Dharma Sangham, Chilakalurpet, is
doing such good work. I send my good wishes.*

(Sd) General S. M. Shrinagesh.

MINISTER FOR EDUCATION

HYDERABAD

Dated. 14-11-1963

I am glad to know that under the auspices of
SRI VASAVI KANYAKA PARAMESWARI DHARMA
SANGHAM a new library bulding is being constructed to
celebrate the Silver Jublee of your Sangham. I send my best
wishes to Sangham on this occasion.

Yours truly,
(Sd) P. V. G. R A J U

DR. M. CHANNA REDDY

Minister for Planning and
Panchayati Raj.

VIJAYAVILLA

Lallaguda.
Hyderabad - 17

Date : 14-11-63

I am happy to associate myself with the **RAJATHA JAYANTHI** which you are celebrating in the third week of this month. The handsome donation given by **Sri Rachumallu Ranganayakulu Chetty** is for a worthy cause and his gesture is worthy of emulation.

The importance of education in the present day, needs no reiteration. In fact the progress and prosperity of our country hinges on this. The knowledge of science and higher technology now constitutes the very life breath of our nation without which we cannot survive.

Education is like a torch which illumines every soul it comes into contact with. It is very necessary that more and more facilities for spreading literacy and knowledge are made available. The existence of Libraries helps in the fulfilment of this goal

I wish your celebrations and the Rajatha Publication all success.

Yours Sincerely,
(Sd) **M.CHANNA REDDY**

A. BALARAMI REDDY,

Minister for Agriculture,

HYDERABAD

Dated : 11-11-1963

Dear Friend,

Thank you very much for your letter dated 5th November 1963. I am happy to learn that you are publishing a Souvenir on the occasion of the Silver Jubilee of your Association. I wish you all success in your enterprise.

Yours Sincerely,
(Sd) **A. BALARAMI REDDY**

శుభా శీః

మీ శుభ సంకల్పము విజయోపేతమై మీ ధర్మకార్య ప్రవణతకు ఇతోధిక
బలోత్సాహ సంపత్తులు సమకూర్చుగాక !

ముప్పది ఏండ్లుగా నెడద

ముప్పిరిగొన్న సమాజ సేవకున్

చెప్పని సాక్షులౌచు విలసిల్లెను

‘గ్రంథనికేతనమ్ము’ మే

లొప్పిన ‘ధేనురక్షణము’

‘జౌ’ ననిపించెడి ‘కన్యకాలయన్’

విప్పటి యల్ల వేయినొక

యేడు వెలింగెడు మీదు దీక్షయున్

మీ
(Sd) బొడ్డు బావిరాజు,
ఏలూరు.

ఆ శీర్షాదము

చలివేంద్రకౌమరి

గోవు రక్షణము, సత్సాహిత్యపుంశాలయున్

ఇలవేల్పున్ గొలువంగ దేవళము

గాయెన్నేని సత్కార్యముల్

సలువన్నేర్చిన మిమ్ముగూర్చి

వలకన్ సంతోషముల్ కల్గెడిన్

చిలుకావట్టణ వైశ్య సంఘమునకున్

చేకూరు దీర్ఘాయువుల్

(Sd) జమిలి నమ్మాళ్వార్
సంపాదకుడు గుంటూరు పత్రిక
గుంటూరు.

ప్ర శం స

దేవునకుకా, భారతికికా,
గోవునకున్, డప్పి డప్పిగొన్న నరునకున్
సేవ యొనరించు సంఘము
(శ్రీ) వాసవి భవ్యనామ చిహ్న మెసఁగుతన్

రాచుశుల్లువారి రంగనాయకులు ధ
ర్మాదరంబు దాతృతానురక్తి
నేర్చి నేర్చి గ్రంథ నిలయమ్మునకు దివ్య
భవనమిచ్చెనట్టె ప్రజలు మెచ్చు

చిలకలూరి పేట (శ్రీ)మంత్రులకుఁ దోట
యగుట మధుర ఫలముల నిశ మొసఁగు
నెసఁగుఁగాక యిందు నిద్దకళాశాల
శారదాగళ ప్రశ స్తమాల

తేనుగులెంక,

(Sd.) తుమ్మల సీతారామమూర్తి

My dear Secretary *Koteswara Rao Garu*,

Many thanks for your kind communication
dated 5th November.

I am heartened to note about the Munificent gift of
Sri Rachumallu Ranganayakulu for a very legitimate cause.
Libraries afford good lot of education and knowledge to
the needy.

I am delighted that you are Publishing a souveneir on
this auspicious occation of GRUHAPRAVASAM of your
library BUILDINGS. I wish you endeavours all success.

Sincerely yours,

(Sd) *Maddi Sudarsanam*

GUNTUR

శు భా శీ స్స లు

తమ గ్రంథాలయ భవన ప్రవేశ మహోత్సవమును సంఘ రజత జయంతిని జరుపుకొనుట చాల సంతసమునైన విషయము

దాహోర్తులకు జలదాన, జ్ఞానోర్తులకు జ్ఞానదాన, గోమాతలకు ప్రాణదాన, మోక్షోర్తులకు పరమేశ్వరీ దర్శన దానములకు దోహద కారియైన తమ సంఘ సభ్యులు తదితర ధార్మికులు ఎంతయు స్తవనీయులు. దినవరభాగ జనితమైన ఛాయ పోలిక సంఘము ప్రవర్తిల్లి సువర్ణ జయంతిని జరుపు కొన గలదని, సంఘ సభ్యులు, గ్రంథాలయ భవనదాత శ్రీ రామముల్లు రంగనాయకులు శ్రేష్ఠిగారు, విహిక పారశాక్తికానందమును పొందగలరని ఆశించుచున్నాను.

తమ సంఘాభిమాని,

(Sd.) తెలూకుల జాలయ్య,

మాజీ, యం. యల్. ఎ.
గుంటూరు.

శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘ రజత జయంతి సంచికకు

చిలకలూరిపేట ఆర్యవైశ్య సోదరులకు !

అయ్యో, తామందఱును మన కులదేవతయగు శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ యందు లత్యంత భక్తిభావముంచి ఆమె పేసన ధర్మసంఘము సేర్పాటుచేసి తద్వారా అనేకములైన దేశహిత కార్యములను సాధించుచుండుట మిక్కిలి సంతోషము. పాతికేండ్ల నుండి ఈ విధముగా దేశహితమునకు, స్వసంఘాభివృద్ధికిని పాటుపడుచుండుట మిక్కిలి ప్రశంసాపాత్రమైన విషయము.

మన తల్లి కన్యకామాత త్యాగస్వరూపిణి కలిలో త్యాగమును జనులకు నేర్పుటకై అవతరించిన భవానీమాత; శ్రీ వాసవీమాత! ఆమె వంశమున జన్మించి నేటికిని సద్ధర్మవరాయణులుగా ఉన్న మన జాతి ధర్మము మెచ్చదగినదే; కాక, సర్వులకు ఆదర్శప్రాయము.

మీరు ఈ సంఘము పేరున కావించుచున్న సమస్త కళ్యాణ కార్యములను భగవాను డాశీర్వదించి ఇతోధిక ప్రోత్సాహమిచ్చి మీచే పవిత్ర కార్యములను ఇతోధికముగా నిర్వహింప జేయునుగాక.

బాపట్ల }
20-11-63 }

సోదరి,

(Sd) డా. టు కూ రి లక్ష్మీ కా న్తమ్మ.

శుభాకాంక్షలు

మీ పుర వైశ్యుల కార్యదీక్ష దక్షత, నన్ను ముగ్ధుడను గావించి నది. దిన దిన ప్రవర్ధమానమై వెలుగొందుచున్న మీ సంఘము పలుశాఖాప శాఖలై విరాజిల్లుటకు పరమేశ్వరి శక్తి, సామర్థ్యములను, సదానొసగుగాక.

ఇట్లు
(Sd.) తవ్వో శ్రీరాములు.
చైర్మన్
తెనాలి.

లోక శ్రేయస్సు, ప్రజాసేవలను లక్ష్యముగా నిడుకొని మీరు చేయుచున్న సేవాకార్యములు అతిపుణ్య వ్రేదములు, ఇతరులకు అనుసరణీయ ములై వున్నవి. ఈ విధమగు ఉత్తమోత్తమ సేవాకార్యదీక్షగల “శ్రీవాసవీ కన్యకాపరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘము” రజిత జయింతిని జరుపుకొనుట అభిముదా పహము. ఇట్టి ఉత్కృష్ట సేవాకార్యములకై దీక్ష వహించిన కార్యకర్తలగు మీరు కడుంగడు ప్రశంశనీయులు భగవానుడు మీ పుద్యమమునకును, భవన దాతయగు శ్రీ రామమల్లు రంగనాయకులు శ్రేష్ఠిగారికిని శుభములొనర్చు గాక.

భవదీయుడు,
(Sd.) దిగవల్లి శేషగిరిరావు
సంపాదకులు
టింబర్ సమాచార్

శుభ సందేశము

అర్థా !

మీ సంఘము రజత జయంతిని, గ్రంథాలయ నూతన భవన మహోత్సవమును జరుపుకొనుట ముదాహవము.

మీరు స్థాపించిన “శ్రీ కన్యకా పరమేశ్వరీ గ్రంథాలయము”ను నేను గుంటూరు జిల్లా గ్రంథాలయ సంఘ అధ్యక్షునిగను జిల్లా గ్రంథాలయ అధారిటీ(ప్రభుత్వసంఘం) అధ్యక్షునిగను పలుమారులు చూచుభాగ్యము కలిగినది. శ్రీ రామమల్లు రంగనాయకులుగారు గ్రంథాలయమును తమ స్వంత సంస్థగా చూచుకొనుచు, యెంకో ఉత్సాహముగ, శ్రద్ధగ, పోషించుచు ఆనందపడుచుండుట స్వయముగ. యెరుగుదును.

గ్రంథాలయమును చక్కనిది; శ్రద్ధగను నిర్వహించు కార్యక్రమము నేనెఱుగుచును. మీ సంఘము యేర్పరచి కడు శ్రద్ధతో విజ్ఞాన ప్రచారము గావించుట సంతోషము. నర్సరావు పేట తాలూకాలో మీ గ్రంథాలయము ఆదర్శవంతముగ నడపబడుచు ప్రజల నాకర్షించును. గ్రంథాలయమును పలువుర మహాపురుషుల, రాజకీయ నాయకుల చిత్రపటములతో నలంకరించి పాఠకులకు చక్కని ఆదర్శముల నుద్ఘోషించెదరు. పలురకముల దిన పత్రికలు, వారపత్రికలు, మాసపత్రికలు తెప్పించుచు పాఠకుల నాకర్షించెదరు. గ్రంథాలయము ఒక చిలకలూరి పేట పట్టణమునకే గాక పరిసర 20 గ్రామములకు కూడ చక్కని గ్రంథములందించుచు విజ్ఞానవ్యాప్తిని గావించుచున్నందులకు జిల్లా వాసులందరు మిమ్ముల నభినందించెదరు.

మీ గ్రంథాలయము గుంటూరు జిల్లాలో అగ్రగ్రంథాలయములలోనకు జేరినది. గ్రంథభాండాగారి పాఠకుల నాకర్షించు ఆదర్శగ్రంథాలయ సేవకులు, ఆదర్శవంతములైన పలుగ్రంథరాజములు ప్రజల నాకర్షించుచుండును ఇన్ని సుగుణములు గలిగిన మీ సరస్వతి మందిరమునకు చక్కని భవనమును నిర్మించి శ్రీ రామమల్లు రంగనాయకులు శ్రేష్ఠిగారు తమ ప్రియసతీయగు కీ॥శే॥ కనకమ్మగారి స్మృతి చిహ్నముగ ధర్మముచేసినందుకు శ్రీ శ్రేష్ఠిగారిని హృదయపూర్వకముగ నభినందించుచున్నాను.

మీరు కెలకొల్పి కడు శ్రద్ధతో నిర్వహించు గోరక్షణ శాలను కూడ చూచి చాల ఆనందపడితిమి మీ సంస్థలన్నియు దిగ్దినాభివృద్ధిగాంచి చిరస్థాయిగ ప్రజలకు ఉపయోగపడునని యాశించుచున్నాను.

ఇట్లు,

కరణు రామస్వామిచౌదరి.

చిలకలూరిపేట యందలి శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మసంఘము వారి నర్పుచున్న బహు ముఖసేవ ముఖ్యముగ గ్రంథాలయ నిర్వహణము ప్రశంసించదగి యున్నది. గ్రంథాలయమునకు స్వంతభవనము లేనికొరతను వదాన్యులు శ్రీ రాచుమల్లు రంగనాయకులు శ్రేష్ఠిగాను తీర్చిరని తెలిసికొనుటకు మిక్కిలి సంతసమైనది.

అన్ని దానములలో జ్ఞానదాన మత్యుత్తమగుటచే గ్రంథాలయములు విజ్ఞాన నిల యములని గుర్తింపగి యిన్ని సంవత్సరములుగా గ్రంథాలయమును నిర్వహించుచున్న మీకు నూతన భవనమున గ్రంథాలయమున కన్ని వసతులను సమకూర్చి సర్వజనోప యుక్తముగ గ్రంథాలయము నభివృద్ధి పరచెడి శక్తిని పరమేశ్వరుడు ప్రసాదించుగాక.

(Sd) అ. శ్రీ ని వా న రా వు,

Hon. సెక్రటరీ

సారస్వతనికేతనము, వేట వా లె మ.

శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘం, చిలకలూరిపేటవారు (యీ సవం బకు మాసములో) సంఘ రజత జయంతి మహోత్సవములును, గ్రంథాలయ నూతన భవన ప్రవేశ మహోత్సవమును జరుపుకొనుట చాల సంతోషవృద్ధమైన విషయము.

ఎనుబది సంవత్సరముల క్రిందట బాటసారుల దాహమును తీర్చుటకు కొందరు వైశ్య ప్రముఖులు చిన్న చలివేంద్రుని స్థాపించిరి. అంతటితో వారు తృప్తిపడక శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘమును స్థాపించి తద్వారా చదువరుల జ్ఞాన పిసాసును తీర్చుటకు గ్రంథాలయమును, దేశసంపదను వృద్ధిచేయు గోరక్షణ శాఖయును, భక్తుల ముక్తిసాధనకు కన్యకా పరమేశ్వరీ దేవాలయమును స్థాపించి జయవృద్ధముగ నడుపుచున్నారు. వారి కోరిన సమయమున అనేకమంది భక్తులను, విద్వాంసులను కవు లను పండితులను, కళాకారులను పిలిపించి వారిని సన్మానించుటయు వాకి ద్వారా సాంస్కృతిక సాహిత్య కార్యక్రమములను నడుపుచుండుట నేనెరుగుదును. కార్యక్రమ ములు నడుపుచున్న పై సంఘమువారికి ఉదారతతో గ్రంథాలయమునకు భవనమును నిర్మించిన శ్రీ రాచుమల్లు రంగనాయకులు శ్రేష్ఠిగారికి అభివందనములు. భగ వంతునికృపవలన ఈ కార్యక్రమములన్నియు దినదిన ప్రవర్ధమగు గాక.

(Sd) ఉన్నవ రాజగోపాలకృష్ణయ్య,

మాచవరం, విజయవాడ-౪

మకాం : హైదరాబాదు-౪

దక్షిణభారత హిందీప్రచారసభ - ఆంధ్ర, హైదరాబాదు-4.

ఆర్యా !

.....తమ సంస్థ ఇప్పుడు తన రజత జయంతి జరుపుకొనుచున్నందుకు చాల సంతోషము.

తమ సంస్థ ఇతోధికాభివృద్ధి జెంది “స్వర్ణ జయంతి” జరుపుకొను నాటి కొక గొప్ప దేశ సేవా సంస్థగా రూపొందు భాగ్యమును భగవదను గ్రహము వలన పొందగలదని ఆశించుచున్నాను.

భవదీయుడు,

(Sd) ఎట్టూరి లక్ష్మీనారాయణశర్మ,
కార్యదర్శి.

ఆర్యా,

రజతోత్సవ సందర్భమున శ్రీ వా. క. ప. ధర్మ సంఘమునకు నా శుభాకాంక్షలు.

చలివేంద్ర, గ్రంథాలయము, గోసంరక్షణము, దేవళముఇవన్నియు పరమ పావన కార్యక్రమములు, మీ సంఘము వారి కృషికి లభినందనము లను, జోహార్లను తెలుపుచున్నాను. నాహృదయ సన్నిహితములైన కార్యము లను మీరు దక్షతతో నిర్వహించుచున్నారు.

‘ఆర్యవిద్యాభూషణ’

జటావల్లభుల పురుషోత్తము, M. A.

ప్రిన్సిపాల్ వంశపూత కళాశాల,

ఏ లూ రు, ప, గో జిల్లా.

మహాశయో !

(శ్రీ) వాసవీ కన్యకాపరమేశ్వరీ ధర్మ సంస్థను నెల కొల్పి పరోపకారార్థము సేవలను గావించుచు గత 80 యేండ్లుగా మీరు సాగించు చున్న కృషి ప్రశంసనీయము. అల్పముగ ప్రారంభమైన మీ సేవా సంస్థ మహావృక్షముగ వర్ధిల్లి వికసించు చుండుట మాననీయము. ఇంచే మీ సాహసము, ప్రతిష్టలు. పాదుకొన్నవని నుడువుట అతిశయోక్తి కాదు. గీత బోధించు రీతి మీరొనర్చుచున్న నిష్కామ సేవ ఇహపర సాధనము అందునను హిందువులమైన మనమార్థిండు గోమాత సేవ ప్రతివారికి ధర్మము, తన్నిర్వహణము సముచితము. యోగ్యము.

ఇట్లే మీకృషి ఇరికనూ వర్ధిల్లి, పుష్పించి మధుర ఫలముల నందించు చుండునుగాక.

భగవంతుడు మీ సంస్థలోపాటు పడుచున్న వారికి, దానిని పోషించుచున్నవారికి చిరాయువును ప్రసాదించి మీ జీవితములను ధన్య మొనర్చునుగాక. ఇవియే నాశుభాక్షిణాలు.

ఓం. శాంతి. శాంతి. శాంతి:

ఇ ట్లు,

(Sd.) శ్రీ కల్లూరి చంద్రమౌళి

పంద్యమాశిషగర్

గుంటూరు.

నా పరిచయం

మీ ధర్మ సంఘం నిర్వహించు శాఖలతో పరిచయము నాకీ నాటిదికాదు.

1928 వ సంవత్సరము నేను ప్రాథమిక పాఠశాలకు వెళ్ళే రోజులు. మొదట నకురాని మంచినిటి యెద్దడి. “డబ్బెనా యిస్తాముగాని మంచినిటి మాటెత్తు” అనేవాడు గృహస్థులు అంటే అబ్బురంలేదు. సోదాలు, కూలుడింకుల వ్యచారము లేని దినాలు. మండు పెండల్లో మెల్లగా బడిక వెళ్ళుతూ రోజుకొకసార్తైనా చిన్నరథం దగ్గరి చలివేంద్రంలో చల్లని నీరుత్రాగి పెళ్ళిపిల్లలలో నేనొకణ్ణి. స్వవర గామిష్ఠులు తంజోపతండాలుగా చల్లని మంచి నీరు త్రాగి “అబ్బా! ప్రాణము చల్లబడ్డది” అంటూ పోతూంటేచూచేవాణ్ణి. అప్పటినుండి ఇప్పటివరకు ప్రజాసేవచేస్తూ వర్ధిల్లుతున్న మీ చలివేంద్ర ఇంకాచివరిన ప్రవక్తమానంకావాలని నా ఆకాంక్ష.

అది 1938 వ సంవత్సరము. అప్పటికేనేను ఐ. యల్. టి. డి. ఉద్యోగిగావున్నా. సినిమాలు, పాఠ్యాలు, క్లబ్బులు ఇంకా అనతిరించలా. సాయంత్రంకాగానే కాలక్షేపం చేయడానికి సాంకేతిక ప్రదేశం లేని రోజులు. నేను నా అనుచులు గ్రంథాలంటే చెవికోసుకొనే వాళ్ళం. ఆ సమయంలోనే శ్రీ వాసవీ కన్యకాపరమేశ్వరి గ్రంథాలయము శ్రీ రామముల్ల రంగనాయకులుగారి భవనమున ప్రవేశ పెట్టబడింది. దీనితో మాకు సాంకేతిక ప్రదేశంకుడిరింది. మిత్రులంఅంతా గ్రంథ కాలక్షేపం, పత్రికా పఠనం, రోజూ చేసేవాళ్ళం. గ్రంథాలయ నిర్వాహకులు మీకేపుస్తకాలు కావాలంటే అవి తెప్పించుకోమని ప్రోత్సాహమిచ్చారు. మా ఆనందానికి మేరలేదు. సభలు, సమావేశాలు, తర్కాలు జరుపుకొనేవాళ్ళం. నేనీపరిచయ వాక్యాలు వ్రాయు సమయంలో మన ఉపరాష్ట్రపతి పుస్తకాలను గురించి అన్నమాటలు పత్రికల్లోయిలా చూచా. “The book is the life Companion of modern man”, a marvellous Companion the most mannerly of companions, accessible at all times, in all moods, frank without being offensive. It never spoke unless it was spoken too and it could wait eternally for our approach. It is ever ready to oblige and to offer the best it has to whosoever seeks it. It instructs advises, inspires, rebukes, but stops immediately you have had enough of these”

మీ గ్రంథాలయంలో యున్న ఆరువేల పుస్తకాలు పత్రికల్లోకి ఆరువేల స్నేహితులు. ఆరువేల గురువులు. మీ గ్రంథాలయంలో కూర్చోనే ప్రపంచాన్నంతా ఒకసారి చూడవచ్చు. ప్రియతమమైన ఇట్టి గ్రంథాలయ సుందర మనిషాల భవనంలో నలకొల్ప బోతూండంటే నాకు ఆనందంగా ఉంది. ఈ గ్రంథాలయం చిరస్థాయిగా నిలచి ప్రజాసేవ చేయాలని ప్రార్థిస్తా. ముందు ముందు సంచారక గ్రంథాలయం ఏర్పాటుచేసి ఇంటింటికీ గ్రంథాలందిస్తారని తలస్తా.

మనదేశ సాభాగ్యం గోసంరక్షణ మీద ఆధారపడి వుంది. ఎందుకంటే మనది వ్యవసాయ దేశం. మీ గోరక్షణశాఖ నిర్వహించుచున్న పాత్ర ప్రశంసనీయం. 1933 సంవత్సరం నుండి దినదినాభివృద్ధి చెందుచున్న గోరక్షణ విషయములో నా చిన్న మనవి. మంచి జాతి ఆబోతులను, ఆవులను మీరు తెప్పించి గోజాతిని వృద్ధిజేస్తూ పసిపిల్లలకు పాలను దానంచేస్తూ పాలకేంద్రంగా కూడా ఏర్పాటు చేస్తారని నా ఆకాంక్ష.

1940 వ సంవత్సరము కీ॥ శే॥ మైలవరపు గుండయ్యగారు నాకు పరమ మిత్రులు. ఆయన చాలాకాలం పంచాయితీ బోర్డు అధ్యక్షులు, నేను సభ్యుడను. ఆయన అప్పుడే మొలకెత్తిన రిక్వియేషన్ క్లబ్ పెరిసిడెంటు, నేను కార్యదర్శిని. వారితో కలసి అప్పుడప్పుడు శ్రీవాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ దేవాలయానికి వెళ్ళేవాడిని.

బ్రహ్మాండమైన భజనలు, అలంకారాలు, ఆరాధనలు. రోజూ తిన్నంతతియ్యని ప్రసాదం. ఇట్టి దేవాలయాన్ని పునర్నిర్మాణం చేసి సంఘం నిర్వహిస్తుందంటే పరమానందంగా వుంది.

మొదటనుంచీ మీ సంఘముల ఉదారత్వము, ఉత్సాహం, పట్టుదల, డీక్ష నాకు తెలియనివి కావు. ఇక యువకుల ఉత్సాహం, శ్రద్ధ యింతింతకాదు.

త్రాగడానికి మంచివీరూ, విజ్ఞానాభివృద్ధికి గ్రంథాలూ, దేశసాభాగ్యానికి గోసంరక్షణ దైవభక్తి ప్రేరేపణకు దేవాలయము ఏర్పాటు చేసి అమోఘమైన ప్రజాసేవ చేస్తూ విలసిల్లున్న మీ సంఘం రజత జయంతి జరుపుకోవటం శ్లాఘనీయం. ఇంకా అనేకవిధాల ప్రజాసేవ చేస్తూ, అనేక ఉదార స్వభావుల ఆదరణను పొందుతూ దినదిన ప్రవర్ధమానమై అనేక సువర్ణ జయంతాలు జరుపుకొనేటట్లుగా దేవుడు మిమ్ములను ఆశీర్వదించి ప్రోత్సహించాలని ప్రార్థిస్తా.

ఇట్లు.

తేలస్రోలు సాంబయ్య,

వి. యల్. టి. డి. కంపెనీ, ఎకాంట్సు ఆఫీసరు,
చీరాల్.

శుభాశీస్సులు

శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘము సేవ అదర్శప్రాయమైనది. అనిర్వచనీయమైన యీ సేవాకార్యమును అందరువశమత్యముతోకలకాలము యిటులనే కావించు చుండునట్లు శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీదేవి అనుగ్రహించుగాక.

గృంధి లక్ష్మణస్వామి,

అధ్యక్షులు : డిక్లాక్ మర్రంట్సు ఆఫీసియేషన్,
విజయవాడ.

అభినందనలు

ప్రజా సామాన్యము కొరకు చతుర్విధ సేవల నొనర్చుచున్న చిలకలూరి పేట శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరిమేశ్వరీ ధర్మసంఘము రజత జయంతి మహోత్సవము జరుపు కొనుట మిక్కిలి ప్రశంసించ దగిన విషయము.

విద్యా విహీనతతో బాధపడుచున్న మన మాతృదేశమున గ్రంథాలయములకున్న స్థానమద్వితీయము.

కాలమును గుర్తించి శ్రీ రామమల్లు రంగనాయకులు శ్రేష్ఠిగారు గ్రంథాలయ భవనమును ధర్మముగా నిర్మింపజేసి యిచ్చి నందులకు మా హృదయ పూర్వక అభినందనలు.

ఇట్టి దాతల సహాయమునను నిర్వాహకుల కృషి ఫలితమునను ధర్మసంఘము యితోధిక వృద్ధి నొందుటకు ఆశించుచున్నాము.

ఇట్లు,

(Sd) కోదాటినా రాయణరావు ప్రాదరాబాదు	(Sd) అడుసుమల్లి శ్రీనివాసరావు, వేటపాలెం
, పాతూరి నాగభూషణం	, కొలిశెట్టి సుబ్రహ్మణ్యం
, బి. రంగారెడ్డి, రేణుగుంట చిత్తూరుజిల్లా,	, చిత్తూరు నాగభూషణాచార్యులు
, మహీధర జగన్మోహనరావు, రాజమండ్రి	, వల్లభనేని కాశీవిశ్వనాథం. ఏలూరు
, వెలగా వెంకటప్పయ్య, తెనాలి.	, పి. సోమేశ్వరశర్మ తణుకు
, జాస్తి వేంకటనరసయ్య	, జి. రామారావు
, ఆయ్యంకి వెంకటరమణయ్య	, జె. సుబ్బారావు
, గొర్రెపాటి వెంకటసుబ్బయ్య	, టి. వి. యస్. ఆర్. కృష్ణవ్రహ్మాద్
, మాజేటి రామచంద్రారావు, మాజేరు	, జి. వి. గోపాలకృష్ణమూర్తి
, కొత్తమాసు కూర్మారావు, విజయవాడ	, వనమా పూర్ణచంద్రారావు
, నాగినేని వెంకయ్య ధేనుపుకొండ	, కె. ఆదెయ్య, కామరీపాలెం
, కె. నాగేశ్వరరావు, ఖమ్మం	, పల్లూరు చలపతిరావు
, బి. వెంకటరామారావు, కరీంనగర్	, జాస్తి భాస్కరరావు
, పాలడుగు శేషచలార్య, కుందేరు.	, ఆచంట లక్ష్మీనరసింహం
, పి. బయప్పరెడ్డి	, కొమ్మ సీతారామయ్య
, కొమఱ్ఱాజు సత్యనారాయణరావు, ఖమ్మం	, శ్రీ వెలిదండల హనుమంతరాయ గ్రంథాలయ కార్యదర్శి, విజయవాడ
, ఇటికాల నీలకంఠరావు, ఖమ్మం	, త్రిపురమల్లు లక్ష్మయ్యగూప్ల, గుంటూరు.
, ఉన్నవరాజగోపాలకృష్ణయ్య, విజయవాడ	

సం దేశము

ధర్మంకోసం పరితపించే కొంతమంది దాతల కృషి ఫలితంగా ఏర్పడిన ధర్మ సంఘం రజత జయంతి జరుపుకొనుండుట ఆనందదాయకము.

గ్రంథాలయమునకు భవనమును ధర్మమొసంగిన శ్రీ రాచమల్ల రంగనాయకులు శ్రేష్ఠిగారి దాతృత్వము ప్రశంసనీయము.

శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘము ముందు తరాలలో గూడ యితోధిక సేవచేయుటకై పునాదులను బలిష్ఠం చేసుకోగలడని నమ్ముచున్నాను.

భవదీయుడు

పెమ్మరాజు ఖాపిరాజు

మీనవల్లూరు,

ప. గో. జిల్లా.

శుభాకాంక్షలు

పవిత్ర భారతీయ సంస్కృతికి ఆదర్శమైన శ్రీ వా.క. పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘము తన రజత జయంతిని జరుపుకొనుట మిక్కిలి శ్లాఘనీయము. సంతోష దాయకము; సముచితము.

చల్లని చూపులతోడ శ్రీ విష్ణువు “చలివేంద్రము”ను జూడ, “గ్రంథాలయము”ను వాణి దీవించి, ‘గోసంఘమున’కండగా గోపాలుడుండ, కరుణతో గాచు కన్యాకాపరమేశ్వరీ ‘దేవళమున’ వెలుగ చతుర్ముఖుని పగిది చతుర్శాఖలతో శ్రీ వా. క. ప. ధర్మసంఘ మహావృక్షము కల్పవృక్షమై కలకాలము పరిల్లుచు లోకోపకార మొనరించుగాక.

తారదక్షై రమ్యహర్మ్య మిచ్చిన రమనీయమూర్తి రాచమల్ల వంశాబ్ధి చంద్రుడు శ్రీ రంగనాయకులు శ్రేష్ఠి ‘దాతృత్వము’నకు ప్రతిబింబమై లోకమునకాదర్శ ప్రాయుడగుచు వర్ధిల్లుగాక —

నా దేండ్ల {
26-11-63

వల్లభినేని హనుమంతరావు,

హిందీ పండిట్.

అ కౌం క్ష

ఆర్యా :

తమ సంఘ “రజత జయంతి” జరుపుకొనుట ముదాపమాము. సంఘము ద్వారా చేయుచున్న సాంఘికసేవ ప్రశంసార్హమైనది. “మానవ సేవయే మాధవసేవ” యను నార్యోక్తి సార్థకపరచుకొని మీ సంఘము రజత జయంతి జరుపుకొను చున్నందులకు మీరు అభినందనీయులు.

అందు గ్రంథాలయోద్యమ విభాగము గూడ యుండుట సంతోష దాయకము. గ్రంథాలయము ద్వారా మానవులను విజ్ఞానవంతులనుగా రూపొందించుటకు మరింత కృషి సల్పగలరని ఆశించుచున్నాను.

రైలు పేట
గుంటూరు }
28-11-63

ఇట్లు,
(Sd) త్రిపురమల్ల లక్ష్మయ్య గుప్త.
కార్యదర్శి,
గుంటూరు జిల్లా గ్రంథాలయ సంఘం.

ఆర్యా :

మంచివట్టుదల ఓర్పుతో సమిష్టిగా, శ్రమపూరితముగా గ్రంథాలయము దిన దినాభివృద్ధి నందగలదని భావించుమా భవన దాతయగు శ్రీ రామచంద్రుల రంగనాయకులుగారికి నా హృదయ పూర్వక ధన్యవాదము లర్పించుచున్నాను.

గుంటూరు }
27-11-63

ఇట్లు,
గుడివాడ గోపాలకృష్ణమూర్తి.

శుభాకాంక్షలు

శ్రీగల వారల ప్రాప్తున
వాగ్విశ్వరి నాట్యమాడె బాలాంబదయన్
గో గణములు విలసిల్లెను
గంగాధురి పొంగిపొరలె గడుకొని యిచటన్ —

ధనమునకును జరితార్థత
గిననగు తగుదానముననె కనుగొన నిచటన్
ధనదు సమానులు నీరల్
వెనుదీయట గాక యిట్టి వితరణములలోన్ —

వాసవి కన్యక దయ శ్రీ
వాసవి గ్రంథాలయంబు వరభవనమునన్
వాసిం గాంచెడు గావుత
భాసిత సత్కీర్తులగుచు బ్రబలగమిరల్ —

గుం టూరు.

ఇట్లు,

(Sd) అన్నపర్తి సీతారామాంజనేయులు.

ఆశీర్వాదము

చతుశ్శాఖలచే నొప్పారుచున్న మీ ధర్మసంఘము దిన దిన ప్రవర్ధ
మానమగుచు, నిరంతరాయముగ సకల జనోపయోగ, కార్యముల నొనర్చు
చుండగలదని ఆశించుచున్నాను.

గ్రంథాలయ భవనదాత శ్రీ రాచుమల్లు రంగనాయకులుగారి దాతృ
త్వము ప్రశంసా పాత్రము.

ఇట్లు,

చిలకలూరిపేట.

(Sd) డాక్టర్ : చిట్టి వెంకటనరసింహారావు.

ను త్రి

కరుణా పూరణి, దివ్యకల్ప హృదయా, కాత్యాయనీ, పావనీ,
వరదాయీ, శుభదాయీ, ప్రేమ జననీ, ఛాపై కృత్య సందాయినీ,
దరహాసాంచిత హాస, హాస వదనీ, దాక్షిణ్య దాత్రయినీ,
స్థిరచిత్తా, పరమేశ్వరీ గిరిజ, శ్రీ శ్రీ వాసవీ కన్యకా !

ఒక్కరు నింద జేసిన మరొక్కరు ప్రోత్సాహ మొనర్చు సాగినన్
వెక్కన మంది యింకొకరు వెక్కిరిపించిన ప్రీతితోడ యిం
కొక్కరు చేరదీసి సరిసోత్తులు దేల్చిన వారి నందరిన్
నిక్కపు ప్రేమ గొల్వగను నేర్పవె మా కిల దీనరక్షణీ !

మంచికార్యాలు జేయంగ మనసునిమ్ము,
ప్రజల సేవయె యొనరించ ప్రగతి నిమ్ము,
దేశకళ్యాణ చేష్టకై దీప్తి నిమ్ము
శుద్ధ చైతన్య బుద్ధి వాక్కుబుద్ధి నిమ్ము !

—కవి పాదుషా.

★ గృంథాలయ వేదము ★

- ౧ నాయువు ఎల్లవారికి ఎట్లు స్వాధీనమై యున్నదో జ్ఞానముకూడా అట్లు స్వాధీనము కావలయును.
- ౨ ఉదకము ఎల్లవారికి ఎట్లు సేవ్యమై యున్నదో జ్ఞానము కూడ అట్లు సేవ్యము కావలయును.
- ౩ సూర్య చంద్రుండలముల తేజస్సు ఎల్లవారికి ఎట్లు సౌఖ్యప్రదముగా నున్నదో అట్లే జ్ఞానముకూడ సౌఖ్యప్రదము కావలయును

— చిలపిమ రి లక్ష్మీనరసింహము
అంధ్రప్రదేశ్ గృంథాలయ సంఘము,
హైదరాబాదు - విజయవాడ-6

చదువుకోండోయ్; చదువుకోండోయ్

చదువురాని పెద్దలంతా

చదువుకొందుకుగాని రంజోయ్

చదువుకొందుకుగాని రంజోయ్

చదువునులభము వ్రాతనులభము

చాలనులభం తెలుగుచదువూ

॥చదు॥

సుఖపువద్దతి నులభమార్గము

తల్లి బాసను నేర్వరంజోయ్

తప్పకుండా నేర్వరంజోయ్

॥చదు॥

అక్షరంబె సూర్యుడంజోయ్

మీదెరాజ్యం అయినదంజోయ్

చదువుకుంటే బాగుపడునోయ్

చదువుకోండోయ్ చదువుకోండోయ్

॥చదు॥

— శ్రీ గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావు

శ్రీ వానవీ కన్యకా సరమేశ్వరీ గ్రంథాలయ భవన చిత్రం
 శ్రీ రాచుమల్లు రంగనాయకులు దంపతులు

రాచుమల్లువారి రంగనాయకులు భ
 ర్మాదరంబు చాతృతాసురక్తి
 నేర్చి నేర్చి గ్రంథనిలయమ్మునకు చివ్య
 భవన మిచ్చె నట్టే: ప్రజలు మెచ్చ

భ ప న ద త

శ్రీ రాచుమల్లారంగనాయకులు శ్రేష్టిగారి కొ॥
 చి॥ ఉమామహేశ్వరరావు, నాగేశ్వరరావు

చిలకలూరిపేట

శ్రీ వా. క. ప. గ్రంథాలయ భవనదాత
శ్రీ రామమల్లు రంగనాయకులు
కేడ్డిగారు

శ్రీ టాటాటి నాగభూషణరావు,
చిలకలూరిపేట.

శోభకృషునామసంవత్సర వైశాఖ బింబులు
(1908 సం॥) రామమల్లు నాగయ్య వర
లక్ష్మన్న దంపతులకు వారి గర్భస్థుక్తి
ముక్తాఫలము గా రెండవ కుమారుడై
జనించెను

అల్లారు ముద్దుగా పెరుగుచు నవ యేట
అక్షరాభ్యాసమును ఆరంభించి జీవితమున
కవచరచుచు చదువునంతయు నేర్చు, నాటి
నాల్గవ తరగతి వరకు చదివెను.

16వ యేట చిలకలూరిపేట కాపుర
ములు గ్రంథి రాఘవయ్యగారి పుత్రిక
కనకమ్మగారిని వివాహమాడెను.

16వ యేట వ్యాపార రంగమున ప్రవేశిం
చి విద్యాపాదక్షుడను పేరుపొంది తన
సోదరులగు శ్రీకన్నయ్య, సీతారామయ్య
గార్లతో కలసి అనేక దానధర్మములను
చేసెను.

33వ సంవత్సరమున (1936లో) భార్య
కనకమ్మగారు నిస్సంతకుగా కీర్తిశేషులైనం
దున ఆ సంవత్సరమే వినుకొండ వాస్తవ

వృత్తులు చీతిరాల పుల్లయ్యగారి కొమార్తె
నాగరత్నమ్మ గారిని ద్వితీయ వివాహము
చేసికొనిరి.

ఈ పుణ్య దంపతులు యిద్దరు కుమారులు
అయిదుగురు కుమార్తెలతోను సిరిసంప
దలతోను కులదేవతయగు శ్రీ వానపి
కన్యకా వరమేశ్వరీ కృపనలన హాయిగా
జీవితములు గడుపుచున్నారు. వీరి జ్యేష్ఠ
పుత్రుడు చి॥ శివరామశేష్వరరావు
ప్రస్తుతము మెకానికల్ యింజనీరింగ్
విద్యార్థి.

అజ్ఞానాంధకారమును పారద్రోలుటలో
గ్రంథాలయములకున్న సౌకర్యము అద్వితీయ
మైనది. నేడు భారతదేశమున ప్రజలలో
నూటికి యిరువదిమంది మాత్రమే విద్యా
వంతులుగలరు. రష్యా అమెరికా మున్నగు
దేశములలో నూటికి యెనుబది తొంబది
మంది వరకు విద్యావంతులున్నారు. అందు
వలననే ఆ దేశములు అంత సిరి సంపద
లతో తులనాగుచున్నవి. మనదేశము
నందు గూడ విద్యావంతుల సంఖ్యను
పెంచుటకు గ్రంథాలయములు వయోజన

వారకాలము మిక్కిలి అవసరమనుటలో
 సందేహ మానవలయులేదు.

మానవునకు పీల్చుటకు గాలి, తీనుటకు
 తిండి, త్రాగుటకు నీరు, చూచుటకు నేలుగు
 పట్టు అవసరమౌచుచున్నది. మరచివార్తమున జేసి
 చుటకు విద్యయు అట్లే అవసరము.

“విద్యా విహీనా నః పశుభిర్భూతాః”
 అన్నట్లు విద్యలేని మానవుడు పశువునో
 కమానము. విద్య మానవుని విజ్ఞానినిగా
 చేసి దేశ సమస్యలను తెలియబరచి వాని
 పరిష్కార మార్గమును తెలిపి కర్తవ్య
 పరాయణునిగా జేయును.

మన దేశమందు నూటికి యెనుబదిమంది
 ప్రజలు పల్లెలలో నివసించువాడు ఎక్కు
 వగా చదువుటకు అవకాశములు లేక పో
 మితముగా చదువుకొనిన వాడు తమ
 విద్యను మరచిపోవక అభివృద్ధిపరచుకొని
 లాభము నొందుటకు గ్రంథాలయములే
 ముఖ్యశరణ్యములు.

అట్టి గ్రంథాలయమునకు సొంత భవ
 నములేని కొరతను గుర్తించి శ్రీ రంగ
 నాయకులు గారు 27 సంవత్సరముల క్రిం
 దట చనిపోయిన భార్య కనకమ్మగారి
 యొక్క పేరును శాశ్వత మొనర్చుటకు
 రు. 15000/- లు ఖర్చు చేసి గ్రంథాల
 యమునకు సుందర సౌధమును నిర్మా
 ణము చేయించి ధర్మమొసంగ సంకల్పిం
 చుట వీరి దాంపత్యానురాగమును విద్యా
 విమానమును బోధార్థమును తెలియ
 జేయుచున్నది.

మంచివనికి అనేక విఘ్నములు. అవి
 బయటివి అయినచో ఎటులనో సర్దుకొన

వచ్చు. యింటిలోనికే అయి ఉన్నచో
 “ఇంటిలోని పోకు యింటింత కాదయ్యె”
 అన్నాడు బేమనయోగి.

ఈ కాలములో సాధారణముగా
 భర్తల అర్జనలను తమ చేతులలో నుంచు
 కొనుచు తమకు యిష్టము లేని ఖర్చులను
 చేయనీయక భర్తల ఖర్చులను గూడ
 వారే నిర్ణయించుచు భర్తవైపు వారిలను
 సరిగా చూడక, చూడనీయక తన బిడ్డను
 సారిమునడువనిచో నానా తర్జన భర్జనలను
 చేసి భర్తలను హింసించు స్త్రీలు యెంత
 వరలో గలరు.

రంగనాయకులుగారికిగూడ యీ కాల
 ముననుసరించి యింటిలో పోకుండు నను
 కొనుటలో ఆశ్చర్యమేమియులేదు. ఎరువ
 రెండవభార్య. పిల్లలుగల తెల్లి. పిల్లల
 అవసరములు తీచుట కెంతయో ధనము
 కావలె. తన యవసరము లిట్లుండ ఎంత
 సంపదయున్నను యెప్పుడో చనిపోయిన
 తన సవతియందు భర్త యింత అనురాగ
 మును చూపి వేలకొలది గూప్యములను
 ఖర్చు చేయుటకు ఏ సాధారణ స్త్రీ సహించ
 గలదు?

కాని రంగనాయకులుగారి పూర్వపుణ్య
 విశేషంబున వారి సంకల్ప బీజము మహా
 ఫల పృక్షముగా పృథ్విసందుటకు దోహ
 దము గావించిన వ్యక్తి వారి రెండవభార్య
 లి సౌ నాగరత్నమ్మయే. నాగరత్నమ్మ
 నిజముగా మహిళారత్నమ్మయే. కానిచో
 రంగనాయకులుగారి సంకల్పము సంకల్ప
 ముగనే యుండి పోయెడది.

ఒక చాటవృత్తి

ఒక గ్రామములో కొంత సింగరాజు అను గృహస్థుడుండెను. ఆయన భార్య గంగమాంబ. సింగరాజు దానధర్మ సరాయుడై నిరతాన్నదాతయని ప్రసిద్ధి నొందెను.

ఒకనాటి రాత్రి సింగరాజు యింటిలో భోజనములై నిద్రించుచున్న సమయమున ఒక కవి ఆకలితో వచ్చి తలుపు తట్టి పిలువగా గంగమాంబ ఏమియు విసువుగొనక ఆతనికి సాదరముగా కమ్మని భోజనము పెట్టెను.

ఆయనయు కడుసార భుజించి ఆరాత్రేకి వారియింటనే విశ్రమించెను. విశ్రమించిన యాతనికి ఏమిటోచినదియో

కొంత సింగరాజు మాటవాసియై గాని గంగమాంబ వలన ఘనత కెక్కె గంగమాంబ తాను గర్వాన్ని యైనచో సింగరాజు యేమి చేయగలడు?

అన్నాడు.

నాగరత్నమ్మ ఏమాత్రము వ్యతిరేకించినను శ్రీ రంగనాయకులు నిజముగా శ్రీరంగ నాయకులు అయ్యెడివాడే!

అట్లుగాక సతీ మతల్లి యగు నాగ రత్నమ్మ సవతియగు కనకమ్మ గారి పేరును శాశ్వత మొనర్ప భర్త చేసినపని

చాలదో యన్నట్లు యీ భవనమునకు గాని గృహిణియమునకుగాని యింకను కొంత పరాశమిచ్చియైనను సోదరి కనకమ్మగారి కీర్తిని యంతకంటె శాశ్వత మొనర్ప సంకల్పించి అట్టి మార్గముల నారయుచున్న సుకీల. ఈమె సౌజన్య మెంతయు కొని యాడ దగినది. ఇట్టి మహిళా మతల్లుల సత్సంకల్ప బలము వలననే సంఘములు అభ్యుదయములను పొందుచున్నవి.

“మణినా వలయంభాతి వలయేన మణి ర్యథా”.

మణివలన వలయమును వలయము వలన మణియు ప్రకాశించునట్లు అన్యోన్యము రాగవంతులయిన యీ పుణ్య దంపతులు ధన్యతములు, సుకృతులు. వీరి సంతానము గూడ వీరి సుకృతముల కెంతయు తోడ్పడుచుండుట యీ పుణ్య దంపతుల పూర్వ పుణ్యమే.

మహిళా లోకము మానినీ రత్నమగు నాగరత్నమ్మను ఆదర్శముగా గొని లోకము నెద్దరింతురు గాత.

శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీదేవి వీరి కుటుంబమునకు సర్వదా సకల సుభము లొసంగ ప్రార్థన.

దా తృ త్వ ము

మతి నెఱదాత లెప్పుడును మంచివి దాచుక చెడ్డ వొండ్లకున్
 వితరణ మీ దలంపక వివేకమునం దగినట్లొనర్తు కా;
 బ్రతి ధరణీజరాజమును బక్ష్వఫలంబులు గాయలుండ, భూ
 సతికిని బండు లిచ్చుట నిసర్గగుణంబగుగాదె; మిత్రుడా.

మహాదాతలు ఎప్పుడును మంచి వస్తువులు దాచుకొని చెడ్డవి దాన
 మీయ తలంపక వివేకముతో మంచివే యిత్తురు. ఎట్లనగా! పృతి వృక్షము
 నకు పండిన ఫలములు; వచ్చికాయలు ఉన్నను భూదేవికి పండ్లను యిచ్చు
 టయే సహజగుణము.

తానిడు టీయకుండుటయు దత్తణమే సుజనుండు దెల్పెడిన్
 హీనుడు తిప్పి తిప్పి విసిగించి తృణమ్ము నొసంగ కంపెడున్;
 గానమెకాల వేసగిని గ్రీక్కున నిచ్చియొ యీశొ పంపు రా
 గానె మడుంగెడారి యుగా దడియాసల జెట్టు; మిత్రుడా.

తాను యిచ్చుటయో యివ్వకుండుటయో మంచివాడు వెంటనే తెలు
 పును. హీనుడు తిప్పి తిప్పి విసుగును బుట్టించి ఏమియు యీయక నేపంపును.
 ఎట్లనగా! వేసవికాలమందు అడవిలోని జంతువులు మడుగువద్దకు రాగానే
 అది నీరు యిచ్చిగాని, యివ్వకగాని వెంటనే పంపును. ఎడారి ఆ విధమున
 గాక వ్యర్థపు ఆశలను కల్పించి బాధపెట్టును.

ఇయ్యకు మంచు జెప్పినను హీనుడొసంగమాను; గాని తా
 నియ్యక పోడు దాత యెవరెన్ని విధంబుల నడ్డగించినన్
 ఇయ్య కళింగ యడ్డవడ గట్టువడుం బొలమెండ బాటినం
 బయ్యెర గెంటు చుండినను బందగునే జలదంబు? మిత్రుడా.

ఒకరు యివ్వనడ్డని చెప్పినచో హీనుడు యివ్వక మానును. కాని
 ఎవరు యెన్ని విధముల అడ్డపడినను దాత యివ్వకమానడు. ఎట్లనగా! పొలము
 యెండిపోవుచున్నను చిన్న కాలువ తీగలు సహితము అడ్డము వచ్చినను పారక
 ఆగిపోవును. కాని గాలి బలముగా నెట్టుచుండినను మేఘము వర్షింపకమానడు.

—వ. సు. రాయడు

శ్రీ రాచుమల్లు కన్నయ్యగారి భార్య
హనుమాయమ్మగారు

రాజుపోషకులు

వీరి తల్లిగారైన కీ॥ శే॥ గ్రంథి వెంకటరత్నంగారి భార్య
రామలిక్ష్మమ్మగారి జ్ఞాపకార్థం చలివేంద్ర ప్రక్కన
వాణిజ్యమునకనువగు భవనమును
రు. 2000 లతో కట్టించి యిచ్చిరి

శ్రీ మున్నలారి రంగయ్య గారు

రాజపోషకులు

అధ్యక్షులు : గో. సం 1934.

(శ్రీ) వా. క. ప. 1941-58.

శ్రీ రాచుమల్లా కన్యయ్య గారు

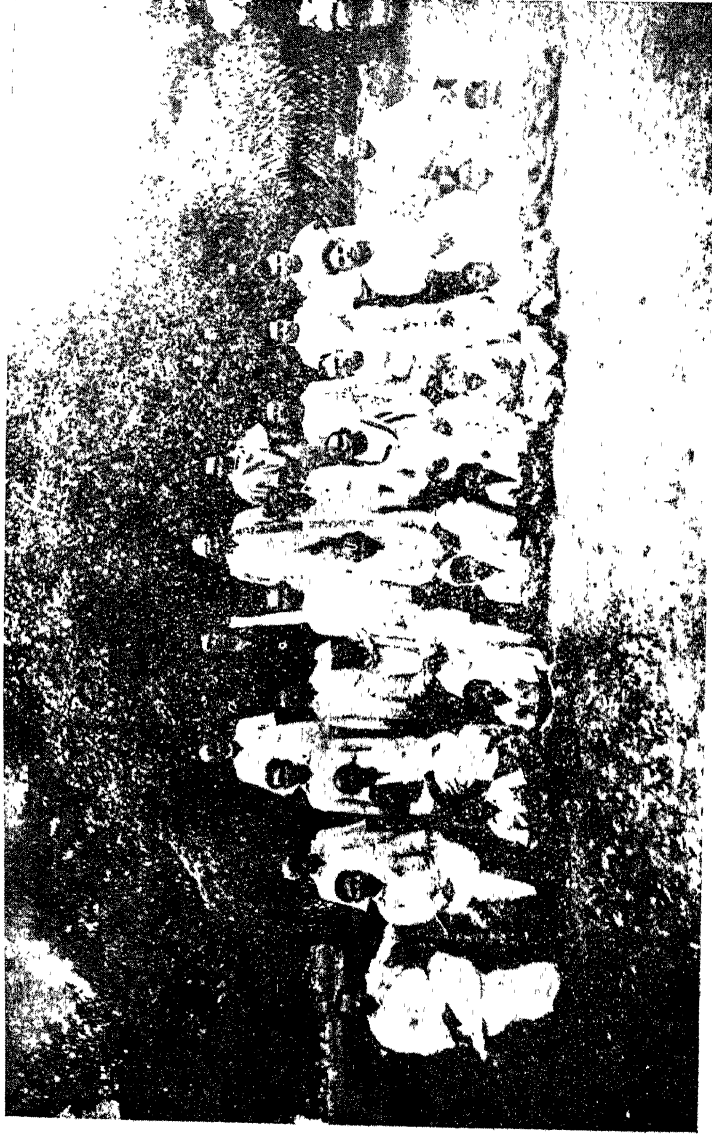
రాజపోషకులు (కార్యదర్శి)

1932-40. గ్రం. ఆధ్యక్షులు

1941-58 గో. సం. ఆ.

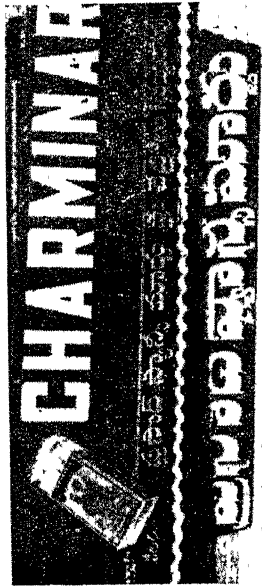
గ్రంథాలయ పునః ప్రతిష్ఠాపకులు. సంఘ పటిష్ఠతకు జీవగ్రర.

కార్య నిర్వాహక వర్గము - సంఘాద్యోగులు 1945-46.

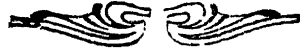

శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరిమేన్దరీ ధర్మ సంఘము
చైలకలూరిపేట

శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరివేశ్యరీ ధర్మ సంఘ భవనములు

” ఓ టి జ్య పు పీ లి చరివేశ్యర భవనములు

ప్రభు చరివేశ్యర భవనములు

శ్రీ వాసవి కన్యకా పరిమేషరీ ధర్మ సంఘము - 1958-59 సం॥ కార్యనిర్వాహక వర్గము

కార్యకర్తలు

శ్రీ కొప్పురావూరి వెంకట సుబ్బారాయు:

రాజ పోషకులు

గో. సం. సభ్యులు 32-40

శ్రీ చండ్రపట్ల కాశీ విశ్వనాథం

కా. ని. సభ్యులు 1953-63.

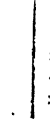
కార్యకర్తలు

శ్రీ చండ్రపట్ల లక్ష్మయ్య

కా. ని. సంఖ్యలు. 59-63.

రూ. 500-00 లు విలువగల అమ్మవారి ఊరేగింపు
మందిర వాతలు

శ్రీ కొల్లా సుబ్బారావు

కా. ని. సంఖ్యలు 1941-42.

కార్యకర్తలు

శ్రీ॥ శే॥ మైలవరపు గుండయ్యగారు

రాజపోషకులు

కా. ని. సభ్యులు 1941-45, 50, 51.

ఉపాధ్యక్షులు 46-49

శ్రీ వాసవీ కన్యకా సరమేశ్వరీ దేవాలయమును
సంఘపర మొనర్చినవారు.

శ్రీ॥ శే॥ కూనల పున్నయ్యగారు

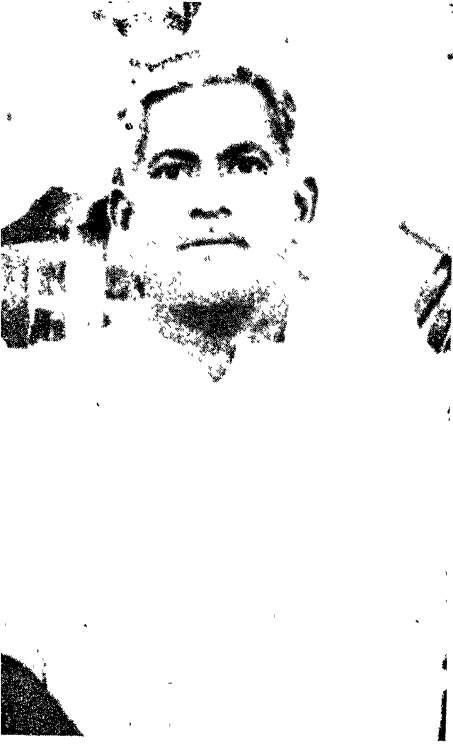
రాజపోషకులు

కా. ని. సభ్యులు 1941-43,

కౌఠ్య కర్తలు

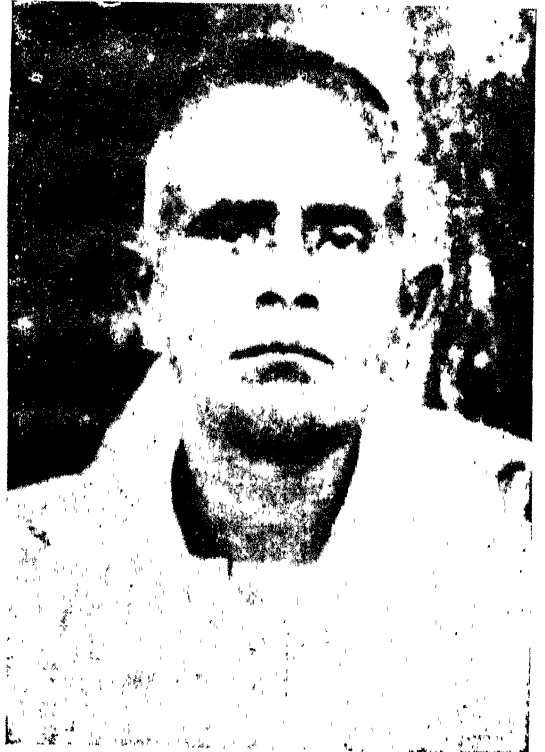
కీ॥ శే॥ ఆకుల విశ్వనాథం

కా. ని. సభ్యులు 1950-57, 59-62.

చ. ఆ. 50-52, 56-59. డి. ఆ. 53-55, 61-62.

శే॥ శిఖాకొల్లి రామకౌటయ్య

కా. ని. సభ్యులు 1959-61.

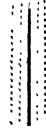
కార్యకర్తల

శ్రీ కొప్పరావూరి హనుమంతరావు
కా. వి. సభ్యులు. 49-51, చ. ఆ. 49, గ్రం. ఆ. 51.

శ్రీ కొప్పరావూరి గురవయ్య
కా. వి. సభ్యులు. 49, గ్రం ఆ. 49.

కార్యకర్తలు

శ్రీ బచ్చి సత్యనారాయణ

కా. వి. సభ్యులు 1953-53

గ్రం. ఆ, 53-57; డి. ఆ. 62-63

శ్రీ కొప్పరావూరి సత్యనారాయణ

కా. వి. సభ్యులు. 1952-53; 56, 58-63

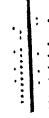
గ్రం. ఆ 52-53; 59-63.

కార్మికర్తలు

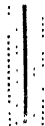
శ్రీ॥ శే॥ తవ్వ బాపనయ్య (పెద్దశెట్టి)
కన్యకా పరమేశ్వరీ చలివేంద్ర సంఘ అధ్యక్షులు
హోషకర్తలు

శ్రీ తవ్వ వెంకటసూర్యనారాయణ
(పెద్దశెట్టి)

కా. వి. సభ్యులు. 49-52. గో. ఆ. 49

గ్రం. ఆ. 50 డి. ఆ. 52.

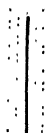

కార్యకర్తలు

కీ॥ శే॥ మద్ది బ్రహ్మయ్య

కా. వి. సభ్యులు 1942-48, 50.

చ. ఆ. 46. గో. ఆ. 47-48.

కీ॥ శే॥ కొత్తూరి బాపయ్య

కా. వి. సభ్యులు 1945-49, 52.

కార్యకర్తలు

శ్రీ మున్నలూరి వెంకట కోటయ్య

కా. ని. సభ్యులు 1946; 48; 52-54; 59-63.

శ్రీ కొలిశెట్టి నాగభూషణం

పోషకులు

కా. ని. సభ్యులు 1944-45, 47-48

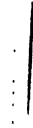
గ్రం. అ. 44-45

కార్యకర్తలు

శ్రీ కొల్లా సత్యనారాయణ

కా. వి. సభ్యులు 1961-63 సం॥

శ్రీ కొత్తమాసు క్రిష్ణారావు

కా. వి. సభ్యులు 1957-63 సం॥ డి. ఆ. 57

కార్యకర్తలు

శ్రీ రాచుమల్లు రామకృష్ణారావు

రాజపొషకులు

కా.ని. సభ్యులు 1944-46, 49-52, 59-60, 62-63

చ. అ. 49

...

శ్రీ గ్రాంధి పూర్ణచంద్రయ్య

రాజపొషకులు

కా. ని. సభ్యులు 1941-44, 46, 48, 51, 59-63.

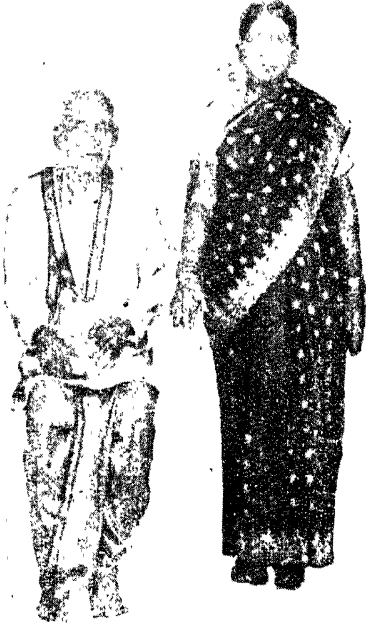
చ. అ. 43. దే. అ. 44-46. 'గో. అ. 61-63.

...

కార్యకర్తలు

కీ॥ శే॥ దేవిశెట్టి చినసుబ్బయ్య గారు
వీరి ధర్మపత్ని అచ్చమ్మ గారు
రాజపొషకులు

రా. ని. సభ్యులు 1941-44,
నూతన వాణిజ్య భవనముల నిర్మాణమునకు
వీరి కుమారుడు శ్రీ వేంకటసుబ్బారావు
రూ. 1116-00 లు ధర్మమొసంగిరి.

కీ॥ శే॥ గ్రంధి వెంకటేశ్వర్లు గారు
వీరి ధర్మపత్ని శ్రీ విరరత్నమ్మ గారు
రాజపొషకులు

నూతన వాణిజ్యభవనముల నిర్మాణమునకు
రూ. 2500-00 ధర్మమొసంగిరి.

కార్యకర్తలు

కీ॥ శే॥ కొత్తూరి చిన లక్ష్మయ్యగారి కీ॥
బాపయ్య

కా. వి. సభ్యులు 1941-42.

కీ॥ శే॥ రాచుమల్లు బాపయ్య

కా. వి. సభ్యులు 1945-46, 51-52.

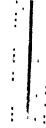
సహాయ కార్యదర్శి 53-57.

గో. ఆ. 46, 51, 57.

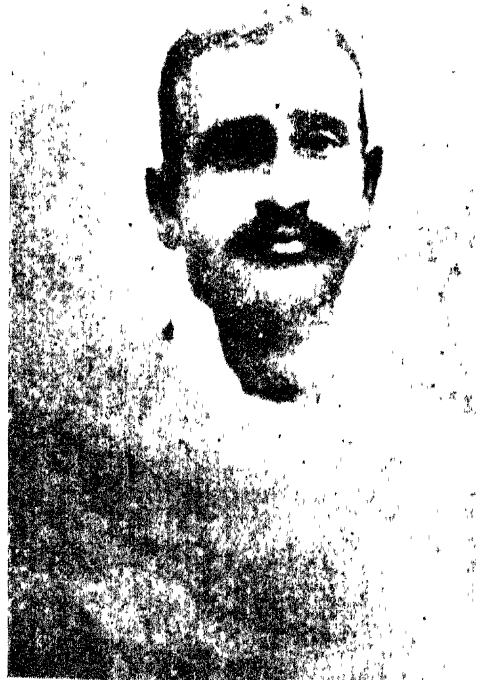
కా ర్య కర్తలు

కీ॥ శే॥ గుంటూరు రోశయ్యగారు
పోషకులు

కీ॥ శే॥ కుంభారి వెంకన్నాచార్యులుగారు
1945 సం॥న యీ సంఘమునందు తీనమొనర్చబడిన
శ్రీ లక్ష్మీ నృసింహ గ్రంథాలయ
స్థాపకులు, పోషకులు

కార్యకర్తలు

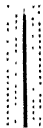
శ్రీ మద్ది రామమూర్తి

కా. ని. సభ్యులు 1954-55; 57-63.
చ. ఆ. 51-55, 58-61, 63. దే. ఆ. 57.

శ్రీ అరవపల్లి పేరయ్య

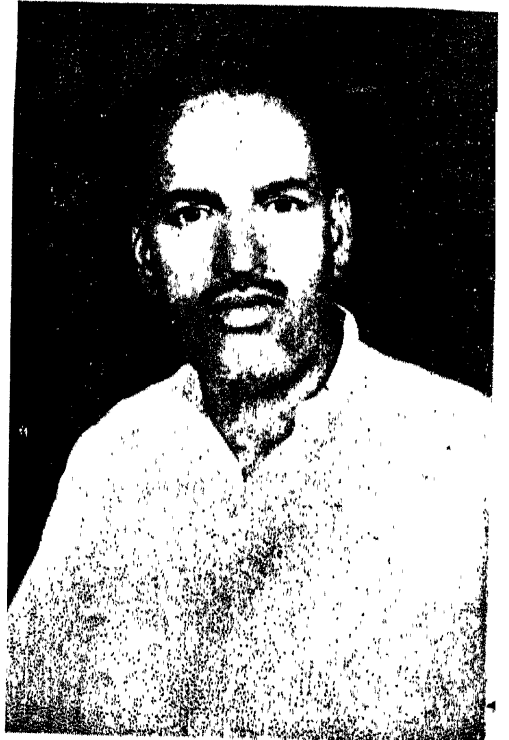
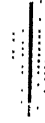
కా. ని. సభ్యులు. 45-49, 51-52, 55-63.
చ. ఆ. 47-48, 51, 57, 58. దే. ఆ. 58.

కాఢ్య కర్తలు

శ్రీ గాదం నెట్టి సత్యనారాయణ
స. కార్యదర్శి. 1958; ఉపాద్యక్షులు. 59-60, 62-63,
గో. అ. 58-60; చ. అ. 61-63

శ్రీ బచ్చు రామలింగం
కా. వి. సభ్యులు. 46-57; స. కార్యదర్శి. 59-63;
గ్రం. అ. 46; 52; దే. అ. 47-48; 53-57.
గో. అ. 61-63.

కాఢ్య కర్తలు

శ్రీ కొత్తారీ రామూలు

హా ప కు లు

కా. ని. సభ్యులు, 51-53 గ్రం. అ. 54-56.

శ్రీ రాచుమల్లు వెంకటేశ్వర్లు

కా. ని. సభ్యులు 1964-63.

గ్రం. అ. 61-63.

కావ్యకర్తలు

శ్రీ పసుమూర్తి వేంకటకొటయ్య

రాజపోషకులు

రా.వి.సభ్యులు 1911-12, 59-63.

చే.అ. 59-63.

శ్రీ గ్రంది రాఘవయ్యగారు

రాజపోషకులు

గ్రంథాలయ చలివేంపూట ఐక్యసంఘ పాలకవర్గ సభ్యులు

1910

శ్రీ వాసవీ కన్యకాపరమేశ్వరీ ధర్మసంఘం (రిజిస్టర్డ్)

చి ల క లూ రి కే టి.

సంఘచరిత్ర

పరిచయము లేని కొత్తవారి కెవరికైనను సంఘముపేరు విన్నంతనే యిది కేవలము “శ్రీ కన్యకా పరమేశ్వరీ అమ్మవారి పరమైన ధర్మాదాయముల పర్యవేక్షక సంఘం”మనిపించ వచ్చును. కాని పూర్తి వివరము లరసిన వెనుక తన పరిపూర్ణ కరుణా కటాక్ష వీక్షణముల ప్రసరింపజేయుచు తన యనుంగు బిడ్డలే యైన సమస్త ప్రజానీకపు పురోభివృద్ధి నాకాంక్షించి యందుల కావశ్యకములైన సమస్త సదుపాయముల నేర్పరచి యనుగ్రహింప “చతుర్భాషులులతో సాక్షాత్కరించిన ధర్మదేవతయే” “శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ అమ్మవారి ప్రతిమూర్తియే” యీ ‘ధర్మసంఘము’ యీ ‘ధర్మసంఘ’ అని తెలియ వచ్చినపుడు కలిగే యానందము వర్ణనాతీతము కాగలదు.

సాక్షాత్కరించినది. ఆ చతుర్భాషులే “చలి వేగద్ర”; గ్రంథాలయము; గోసంరక్షణ; శ్రీ వా. క. ప. దేవాలయము, ఆ బృహద్రూపమే “ధర్మసంఘము.”

చలివేంద్రశాఖ - దానిపుట్టుక

ప్రాచీన కాలమునుండియు మనదేశము అతిథి యభ్యాగతుల దనియించుట యందగ్రీకే! చెందియున్నది. ముఖ్యముగా మంచినీటి సౌకర్యము కలుగజేయు వాపీ, కూప తటాకాదిముల నిర్మాణ వైశిష్ట్య మెన్నెన్ని రూపములుగానో పౌరాణికులు వర్ణించియున్నారు. ఇచ్చలున పండితు.

చలివేంద్రముల ప్రాముఖ్య మంతంతయో వేరుగ చెప్పనవసరములేదు.

“ఇంతింతై నలుడింతయై” యని మహాకవి పోతన్నగారు భాగవతములో వామనావతార ఘట్టమున పలికినట్లు ఈనాడు ముచ్చటైన తన నూతన ప్రవేశ మహోత్సవముతోబాటు రజతోత్సవము నతివైభవముగ జరిపించుకొనుచున్న యీ మహాసంస్థ ఆతంభమున వేరువేరు దశలలో, వేరువేరు చిన్న - చిన్న రూపములతో వెలసియున్నది. అట్లే కొంతకాలము ఎరకా వేరువేరు రూపములతోనే యల్లారు ముద్దుగా పెరిగి పెద్దయై తుద కన్ని రూపములలోని యన్ని కళల సౌక్యచో కేంద్రీకరించుకొని యొకే యొక బృహద్రూపమున చతుర్భాషులతో

వరక వ్యాపారములకు కూడలియై దశదిశల నుండి నిరంతరము వచ్చిపోవుచుండు ప్రజానీ మసంఖ్యాకమై యుండు చిలకలూరిపేట మం నీటి యెద్దడిగల గ్రామమగుట “అన్నపూర్ణ యింట అన్నమే కరువాయె” అన్నట్లు చిల లూరిపేట వాస్తవ్యుల దురదృష్టమనక తప్పదు పరిసర గ్రామముల నుండి కార్యార్థులై వచ్చి పోవుచుండు ప్రజానీకము త్రాగుట కిన్ని మం

ఘటించక అలాడి పోవలసిన దుస్థితి నివా
ంచు నుద్దేశముతో కొంతమంది వైశ్య శిఖా
మణులు చిలివేంద్రుని స్థాపించిరి. కొంతకాల
మునకు కీ॥ శే॥ శ్రీవ్యా మామయ్యగారు గ్రామ
పర్యంతే గ్రంథి స్వగృహమును మొదలగు
గృహములను నడుపుచూ వచ్చిరి. తరువాత కీ॥ శే॥
శ్రీవ్యా బాపయ్య ఆకుల వెంకయ్య, పతు
రు ర్తి గోపయ్య, గ్రంథి కోట్లంగంగారు వైశ్య
భృందమువారి తో డ్పాటు తో నడుపు
చుండిరి.

వదాన్య లెప్పుడును ఇతరుల శ్రేయస్సునే తమ
శ్రేయస్సుగా భావించి ప్రజాహిత కార్యములకు
ముందడుగు వేయుచుందురు.

కీ॥ శే॥ గ్రంథి నరదయ్య శ్రేష్ఠిగారు ఇట్టి
కోపకు చెందిన వారనుటలో సందియములేదు.
వారి సేవాస క్రియద్వితీయము అట్లుగుటచేతనే
నరదయ్య శ్రేష్ఠిగారు మరొకరిని వైశ్య శిఖా
మణుల సహాయ సంపత్తుల సేకరించుకొని
శ్రీ లక్ష్మీనృసింహ సోమయాజి గ్రంథాలయము
అనుపేర నొక చిన్న గ్రంథాలయమును తమ
యింటనే స్థాపించి చదువుల తల్లి నారాధించు
టకు పూనుకున్నారు.

మరికొంత కాలమునను శ్రీ వాసవి కన్యకా
నరమేశ్వరీ ధర్మచలివేంద్ర సంఘము అను
పేరుతో 16-2-1932 సం॥న రిజిష్టరు చేయబడి
రిజిస్ట్రానుముగ దన కార్యకలాపమును నిర్వ
హించు చున్నది.

×   ×   ×

గ్రంథాలయము - దానిపూర్వచరిత్ర.

శ్రీ కన్యకా నరమేశ్వరీ అమ్మవారు క్షేప
లము దాహార్తులకు మంచినీటి సౌకర్యము కలి
గించుటతో తృప్తిపడి యూరకుండలేదు. దాహార్
తులకు మంచినీటి వలెనే జానార్తులకు విజానా
మృతము కూడ నందింప సంకల్పించినది. అదే
విసంకల్ప మమోఘముగదా! ఆదివ్యమూర్తి
సంకల్పము కార్యరూపము దాల్చుట కెంత
కాలము కావలయును. సంకల్పసిద్ధి కనునకు
వాతావరణ మంతకుముందే యేర్పరచుకొన
జాలిన మహామహిమామయురాలుగదా ఆత్మలి
అందుకు ప్రత్యక్ష నిదర్శనమీ గ్రంథాలయమే.

ప్రతివ్యక్తి ప్రతి సంస్థ, ప్రతిదేశము, కన్నత
స్థితి నందుటకు కావలసినది పుష్కలమైనధనము,
ధనాభానము సర్వసంకటములకు సోతువు.
కావుననే “ధనమూల మిదంజగత్” అను నా
ర్యోక్తి వెలసినది. అది ప్రస్తుతము నరదయ్య
శ్రేష్ఠిగారిచే నడువబడుచు వచ్చిన గ్రంథాల
యము పట్ల సాధికమైనది. ఆరిక ప్రాముఖ్య లేని
కారణమున నరదయ్య శ్రేష్ఠిగారిచే నడువబడు
చున్న శ్రీ లక్ష్మీనృసింహసోమయాజి గ్రంథా
లయము కొలది కాలమునకే మూలపడవలసి
వచ్చినది. ఈ ది సెటికి నరదయ్య శ్రేష్ఠిగారి
హృదయము పరితపించినది. ఇక నీ సరస్వతీమ
తల్లిని శ్రీధర్మ కులతో సేవించుకొనగల్గువారికి
అప్పగించుటమేలని వారికి తోచినది. చిలక
లూరిపేటకు సమీపమందలి అనంతవరం
గ్రామ గ్రంథాలయమందు తమ గ్రంథాలయ
మును లీనమొనరించుట లెస్సయని వారు
భావించిరి. ఈవార్త శ్రీ రామమల్లు కన్నయ్య
సోదరులకు కర్ణ కంఠోరమైనది. చదువుల తల్లిని
పరాయి పంచలకు పంపి వేయటాయని వారి
హృదయము లాందోళనపడినది వెంటనే కార్య

విజ్ఞాన విలసితజ్ఞాన భారతదేశమున విజ్ఞానో
పాదకులకు, వదాన్యులకు కొడువ లేదు.

శ్రేష్ఠమునకు కదలి రమ్మని ఆ కన్యకాపరమేశ్వరి వారిని ప్రేరేపించినది. ఇది యంతయు నాతల్లి చిద్విలాసమే. కావున శ్రీ రాచుమల్లు కన్నయ్య సోదరులు వరదయ్య శ్రేష్ఠిగారితో కలసి సంగతి సందర్భములను చర్చించి చిలకలూరి పేటయందే యీ గ్రంథాలయమును నిలిపి యుంచవలెననియు దాని యభివృద్ధికి తాము తమ శక్తిసంపన్నులై పాటుపడగలమనియు వాగ్దానము గావించిరి. వరదయ్య శ్రేష్ఠిగారు యిందుల కపరిమితానందము నంది వెంటనే సరస్వతీమతల్లి సేవాభాగ్యము శ్రీరాచుమల్లు కన్నయ్య సోదరులకు కల్పించి కృతకృత్యులైనారు.

శ్రీ రాచుమల్లు వారి వదాన్యత నిందు ప్రత్యేకము ప్రకృతమనబనిలేదు. అది జగమెరిగిన విషయమే. శ్రీ కన్నయ్య సోదరులు వరదయ్య శ్రేష్ఠిగారిననుండి పరిగ్రహించిన “శ్రీ లక్ష్మీ నృసింహ సోమయాజి గ్రంథాలయము” నకు ద్విజత్వమును గలిగిది వారా గ్రంథాలయమునకు” శ్రీ వాసవి కన్యకా పరమేశ్వరి వైశ్య గ్రంథాలయము” అను నామకరణముచేసి శ్రీ రామాలయ దేవాలయమునకు చెందిన ఒక చిన్న గదియందు దానిని స్థాపించిరి.

శ్రీ రాచుమల్లువారి యీ పూనికకు హద్దించి వర్తక బృందము గ్రంథాలయాభివృద్ధికి చేయూత నిచ్చుటకు ముందంజవేసి కొట్టు కొట్టున ధర్మపు డబ్బాలుంచి ధర్మము వసూలు చేయుటకు ఏర్పాటు గావించిరి. లాటరీలవంటి యితర సాధనములను గూడ ఉపయోగించి అచిర కాలముననే దాదాపు 5, 6 వందల రూపాయల వరకు సేకరించి ప్రస్తుతము కంది మళ్ల వారి కంపెనీ కెదురుగాయన్న మార్కెట్ వీగయ్యగారి తాలూకు య. 4-15 సెంటు భూమిని విక్రయించుకొనిరి. యితవరకు స్వ

యం కృషితో సంస్థ నిర్వహణమునకు పాటు బడుచు వచ్చిన శ్రీ రాచుమల్లువారు మరియొక అడుగు ముందుకు వేసి యీ సంస్థను నిర్వహించు బాధ్యత ప్రత్యేకముగ మనయందే యుండట సంస్థ పురోభివృద్ధికి ఆటంకము కలుగుననియు పదుగురితో కూడిన సంఘముచే నిర్వహింప బడుట మేలనియు భావించి వెంటనే డబ్బాల గూవముగను, చందాల రూపముగను ధర్మమును యిచ్చు వారిని సభ్యులుగా భావించి ది 27-11-1982న విస్తృత సమావేశము గావించి ఆ సమావేశములోని వైశ్య ప్రముఖులు “శ్రీ కన్యకా పరమేశ్వరి అమ్మవారి వైశ్య గ్రంథాలయ సంఘము”గా ఏర్పడి గ్రంథాలయ నిర్వాహణమునకు శ్రీ రాచుమల్లు కన్నయ్య గారు అధ్యక్షులుగను వారి సోదరులు ప్రస్తుత గ్రంథాలయ భవన దాతలు శ్రీ రంగనాయకులు గారు కార్యదర్శిగను ఏర్పరచి మరికొంతమంది సభ్యులతో ఒక కార్యనిర్వాహక వర్గము నెన్నుకొనిరి.

(కార్యనిర్వాహక వర్గము అనుబంధమున చూపబడెను)

ఇది రాచుమల్లువారి దూరదృష్టి నేగాక ఆడంబరములేని వారి నిస్వార్థ సేవాపరాయణతను గూడ చాటుచున్నది.

కొలది కాలములోనే చతువులతల్లి చల్లని చూపులు దశదశల పరువులైతినవి. వైశ్య బృందము వారి ఆధ్వర్యమున అలాగుముద్దుగా పెరిగి పెద్దయగుచు వచ్చిన ఆ కల్లి పౌరజన బాహుళ్యము నాకరించినది. అందుచే గ్రంథాలయమును ఆచటనుండి విశాలమగు శ్రీ రాచుమల్లు రంగనాయకులుగారి మేడమిదికి మార్చబడినది.

తనకంటె ముందుగా ఏర్పడియున్న చిట్టి సంస్థ “చలి వేంద్ర సంఘము”ను తనతో కూడ

గట్టుకొని ప్రజాదరణ పొందుచు ఆ గ్రంథాలయ సంఘము దినదినాభివృద్ధి నందుచు వచ్చినది. రెండు సంస్థలను తోలుట్టువులే యగుట పరస్పరానురాగమున విలసిల్లుచుండినవి. యే పౌరపాఠ్యములు లేక కార్యకలాపములు సాగించు చుండినవి ఇది చూచి ఆ కన్యకా పరమేశ్వరి అమోఘమైన తన సంకల్ప బలమునకు తానే మురిసిపోయినది. ఆ మురుపు దేదీప్యమానమై వెలుగొందినది. తత్ప్రభావమే “గోసంరక్షణ సంఘ ఆవిర్భావము.

×   ×   ×

గోసంరక్షణము - దానిపుట్టుక

మనదేశము కృషి ప్రధానమైనది. తత్ఫ్రుష్టి సాఫల్య సాధనము గోధనము, ప్రాచీనార్థ సంస్కృత వికాసమునకు మూలకందము గోసంరక్షణ. కారడవులలో కందమూల ఫలదులే జీవనాధారముగ కాలము గడుపుచు వచ్చిన తపోధనులు సహిషము గోసంరక్షణ తమ తపశ్చర్యలో నొక భాగముగ స్వీకరించియుండిరి. గోసంరక్షణవశ్యత నుద్ఘోషించుచు వేడ శాస్త్రపురాణేతిహాసము లెన్నిన్ని తీరులనో గోనుహాత్మ్యమునువర్ణించి యున్నవి. ఇంతియేల (శ్రీ) కృష్ణభగవానుడే స్వయముగ గాపాలకుడై గోపాలకృష్ణ సార్థక నాముడై యుండ గోసంరక్షణ ప్రాధాన్యమును వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు.

చలివేద్యమును గ్రంథాలయమును నెలకొల్పించి నిర్విఘ్నముగ నడిపించుచున్న ఆ తల్లికిది కొరతగనే కనిపించినది. ఆ కొరత వెంటనేతీర్చి సర్వాంగ శోభితమైన “గోసంరక్షణ

శాల” నిందు నెలకొల్పి నడిపింప సంకల్పించినది. ఆమె సంకల్పము తిరుగులేనిది కదా.

ఒకనాడు శ్రీ రామమల్లు కన్నయ్యబ్రదర్సు వారి కొఱ్ఱముందు గ్రంథాలయ సంఘ సమావేశము జరుగుచుండెను. గ్రంథ సృజయ్య మద్ది బ్రాహ్మయ్య అను వణిక్రమముఖు లిగ్గరు వధ్యశిలకు కొని పోవడుచున్న రెండు గోవులను తోలుకొని వచ్చి సభాసభ్యమున నిల్పిరి. గ్రంథాలయ పోషణ మొక్కటేగాక వధ్యశిలకు కొనిపోవడుచున్న యిట్టి గోవులను రక్షించుట గూడ యీ సంఘము వారొక ముఖ్యకర్తవ్యముగా భావించగూడదా? నేమీ గోమాంశల గొంతు కత్తెరి తప్పించితెచ్చి మీముందుంచుచున్నాము మీరు నీని రక్షించెదరో లేక చేతకాదని మరల కసాయిపాలు చేయుదురో యిక మీ యిష్టము అని ఆవేశ పూరితమును ఆవేదనా యుతమును అగు పలుకులు సలికిరి. సంఘసభ్యుల హృదయములు దివిించినవి.

సంస్థలు స్థాపించబడుటవేగు. అవి నిర్విఘ్నముగను చిరస్థాయిగను నిర్వహించబడుట గలుగుట వేరు. మఖలో పుట్టి పుబ్బలో మాడిపోయిన సంస్థలెన్నియో గలవు కనుకనే యొక సంస్థను నెలుకొలుపుటకు ముందు జాసి నిర్వహణ విషయమందేర్పడగల బగువు జాగ్రత్తలను కూలంకషముగ చర్చించుకొనట ప్రధాన కర్తవ్యమని అనుభవజ్ఞులు వక్కాణించు చుందురు. అందు ముఖ్యముగ గోసంరక్షణ యింటి మహాత్కార్యమునకు పూనుకొనవలెనన్న సాధ్యసాధ్యములను గురించి సమగ్రముగ నాలోచించుటెంతయు అవసరముగదా. అనాటి సమావేశమందు ప్రధాన చర్చనీయాంశమై నిల్చినదీ సమస్యయే. యీరూపముగ గోసంరక్షణసంఘ ప్రాధుర్యావమునకు ప్రాతిపదిక గావించిన (శ్రీ) కన్యకా పరమేశ్వరి తన యభీష్ట సిద్ధికి

తగిన మార్గము మార్తము చూపక మిన్నకుండ
గలదా.

పర్యక్త వ్యాపారములకు విశేష ప్రాముఖ్యత
వహించి పరిసర గ్రామాదు లెన్నింటికో కేంద్ర
ద్రోమై నిలచిన చిలకలూరిపేటలో జరుగు
సమస్త వ్యాపారములకు 'దిగుమతి రుసుములు'
చెల్లించు విధానము నేర్పరచి ఆ విధముగ
నేర్పడగల ఆర్థికబలముతో యింతకుముందేర్ప
డియున్న చలివేంద్ర, గ్రంథాలయములతో
బాటు గోసంరక్షణమును గూడ నిర్విఘ్నముగ
నిర్వహింపవచ్చునను నిర్ణయము ఏకగ్రీవముగ
గావించబడుటేమి గ్రామములోని పర్యక్త వ్యా
పారములతో సంబంధముగల చిన్న పెద్ద వణి
క్రమముఖులందరితోగూడిన మహాజనసభాసమా
వేశము జరిగి దిగుమతి రుసుముల విధానము
ఏకగ్రీవముగా రూపొందించబడుటేమి శీఘ్రగ
తని జరిగిపోయినది.

ఇది "శ్రీ వాసవీ కన్యకాపరమేశ్వరీ గోసంర
క్షణ సంఘము" ఏర్పడిన విధము. ఇందుకు
ప్రధాన కారకులైన గ్రంథి సుబ్బయ్య, మద్ది
బ్రహ్మయ్యగార్లు ఎంతయు పూజనీయులు.

1934 సం॥న రూపొందిన "గోసంరక్షణ
సంఘము" 7-9-1935 న రిజిష్టరు కావించబడి
నది సంఘ నిర్వహణమున కేర్పరచిన దిగు
మతి రుసుములలో సగభాగము గ్రంథాలయ,
చలివేంద్రలకును వినియోగింపబడినట్లు నిర్ణయ
మయ్యెను యిట్లు వేరువేరు రూపములతో
నలకొనియున్న మూడు సంఘములను సమిష్టి
ప్రయోజనము ను సాధించునవియై సమిష్టి
ఆదాయముతో ఏకగర్భ జనితులన్న నుడి
సార్థక పరచుకొనుచు దినదినాభివృద్ధి నందుచు
వచ్చినవి.

ధర్మసంఘ ప్రాధుర్భావము

అ పరమేశ్వరీ లీలలత్యద్భుతములు. అమో
ఘములైన యా దేవి సంకల్ప వికల్పముల పర
మార్థ మెరుగ నెవరితరము. సృష్టి స్థితిలయము
లాతల్లి చిద్విలాసములు. చేయునదియు,
చేయించునదియు, చేయవలసినదియు సమస్తము
తానయై కర్తృత్వ మితరుల పరమొనర్చి యా
నందించు కృపాతరంగితాంతరంగ యాచల్లని
తల్లి. కార్యకారణ సంబంధ సమన్వయ సమో
పేతములైన యామె సేతలాశ్చర్య కరములే
గాని యర్థ రహితములు కావు. ఏ చిన్ని యణు

వునో యొక పెద్ద మేరు మహాధరముగన
ఏ మహా మేరువునో యొక పరమాణువుగన
రెప్పపాలులో మార్పివేయగల యా మహ
శక్తిచే ప్రచ్ఛన్నముగ ప్రేరేపించబడి సంఘ
స్వరూప మినాడున్న రూపములో తీర్చిది
నైనది.

ప్రప్రధమమున దాహార్తుల దాహావశం
గావించు సంకల్పము చలివేంద్ర సంఘమైనిల
పెద్ద వ్యాపార కేంద్రమై వాసిగన్న యి
యూర నెందరెందరో వణిక్రమముఖులుండియ

పరమార్థ చింతనమున వరదయ్య శ్రేష్ఠిగారు వెలకొల్పియున్న ఒక చిన్న గ్రంథాలయము ఆర్థిక బలము సున్నయై పరాయివంశలకు తరలించబడుటయూ యన్న యావేదనము, అభిమానము గ్రంథాలయమే నిలచినది కనాయికోతల కెరగా బోవుచున్న ఒక్కచిక్కిన రెండు గోకంకాళముల వ్యధా పూర్ణములై చెమర్చుచున్న కడకంటి చూపులు చూపరుల కడుపులు చెరువుల జేసినవిని ఒకానొక గున్ని వేశముచుండి యావిర్భవించినది గోసంరక్షణ సంఘము. ఇట్లు వేరువేరు సందర్భములలో వేరువేరు గూఢములలో వెలకొన్న చలివేంద్రీ, గ్రంథాలయ, గోసంరక్షణ సంఘముల సమగ్ర సమన్వయ స్వరూపమే శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ సర్వ సంఘమును నామము దాల్చి యున్నది.

కేవలము సంఘ నిర్వహణ సౌలభ్య సాధకమే యీ మార్పులోని పరమార్థమైనచు అందుకు దారితీసిన పూర్వపర సందర్భముల నిందు పొందుపరచుటయు ఆవసరము కాకపోదు.

ప్రభుత్వమువారి పరమైయున్న కొద్దిపాటి ప్రముఖ చలివేంద్రీమునకు సేకరించు పూనిక సంఘము రిజిస్ట్రగుటకు దారితీసినది అట్లే గోకాల నిర్మాణము, దాని గుర్తింపు సమస్యలు గోసంరక్షణ సంఘము రిజిస్ట్రగుటలేవని పరికావించినది. కాని యీ రెండు సంఘముల హిందుత్వావమునకు మధ్య కాలమున వెలసిన గ్రంథాలయ సంఘము మాత్రమే నిలగి రోయినది. ఆ సంఘమును రిజిస్టరు చేయించలేనన్న ప్రసక్తియే చాలకాలము నరకు గాలేదు.

గోసంరక్షణ సంఘ స్థాపనముతో బాటు దిగుమతి రుసుముల యేర్పాటు వర్తక బృందము వారి యామోదముద్ర పొందియున్నది. ఆ రుసుములలో సగభాగము గోసంరక్షణసంఘము

నకు, తక్కినసగములో సగముచలివేంద్రీ సంఘమునకు సగము గ్రంథాలయ సంఘమునకువిని యోగవడవలెననికూడ వర్తక బృందము కట్టడిచేసి యున్నది. ఆ కట్టడి ననసరించి నసూలైన రుసుమెప్పటికప్పుడాయా సంఘములకు పంచిపెట్టబడుచుండెను. కాని అపంచిపెట్టబడుట వేరుకు మాత్రమేగానే పరిణమించుచు వచ్చినది. ఏల నన చలివేంద్రీనిర్వహణము యించుమించుగా ఆ సంఘమునకు చెందినకొట్టు అద్దె రూపమైన ఆదాయముతోనే సాగిపోవుచుండెడిది. తరుగు పెచ్చుల సర్దుబాటు లతి స్వల్పములు కనుక దిగుమతి రుసుముల తాము కు ఆ సంఘము వంతు ధనము అట్లే నిల్వయుండి పోవుటయు ఆ నిల్వ సామ్యు ఆసంఘము ద్వారా గ్రాంటు రూపమున షరల గోసంరక్షణ సంఘమునకే యివ్వబడుటయు జరుగుచుండెను గోసంరక్షణ సంఘమునకు క్రమానుగతముగ కొంతభూమి సేకరించబడినను దానిఆదాయము, దానికీసరిపోవుచుండెడిదికాదు అందుచేత గ్రంథాలయ సంఘపు వ్యయముకూడ పరిమితముచేయబడి ఆ ఆదాయములలో సాధ్యమైనంతి హెచ్చు మొత్తమును మిగిల్చి దానిని గ్రాంటురూపమున గోసంరక్షణ సంఘమునకే సమర్పించుట కధిగా జరుగుచు వచ్చినది. ఈ కారణముగా గ్రంథాలయము చాలాకాలమువరకు ఎదుగు బొదుగులు లేక నిలచియుండవలసి వచ్చినది. ఈ స్థితి యువకలోకమున అసంతృప్తిని కేటించకపోలేదు.

ఇది యిట్లుండ మిగిల్చబడిన మొత్తములను గోసంరక్షణమునకు మంజూరు చేయించుటకు ప్రతిసారి వేరు వేరుగా ఆయా సంఘసభ్యులను సమావేశ పరిపించుట శ్రమతో కూడినపనియై అసలెన్ని సంఘములు లేకుండ రద్దుచేసి ఒకేఒక సంఘమునేర్పాటు చేసిన యేబడదయు నుండదు కదాయను ఆలోచన గోసంరక్షణ నిర్మాహకులలో బలముగా నేర్పడినది.

ఇందుకు మొదటిచర్యగా చలివేంద్ర సంఘము రద్దుపరచబడి అది గ్రంథాలయ సంఘములో లీనమొనర్చబడినది. గ్రంథాలయ సంఘము రిజిస్ట్రుకాని కారణమున యీలినీకరణమును ప్రభుత్వమువారు ధృవపరుపరైరి. మరల దానిని గోసంరక్షణ సంఘములో లీనము చేయగా నదియు రిజిస్ట్రేషను నిబంధనముల ననుసరించి జరిగినదికాదని త్రోసివేయబడినది నామకార్థమున సంఘములు మూడుగా పేర్కొనబడుచున్నను, గోసంరక్షణ సంఘమునకు ఆరంభమునుండియు కార్యదర్శిగానుండి మూడు సంఘముల నిర్వహణ భారము తానే వహించియున్న శ్రీ రామమల్లుకన్నయ్య శ్రేష్ఠి గారి కిది యొక పెద్ద సమస్యయై నిల్చినది. నమూనైన రుసుములు పంచివేసి ముందాయా సంఘముల వేర వేరు వేరు చితాలలో జమకట్టవలసియుండుట, మరల గ్రాంటురూపమున ఖర్చువ్రాసి పుచ్చుకొనవలసి వచ్చుట, ఇందుకు మాటి మాటికాయా సంఘ సభ్యుల సమావేశములనేర్పరచి ఆమోద ముద్ర పొందవలసి వచ్చుచుండుట వారికి చీకాకు కలిగింప సాగినది.

భివరకు పూర్వాపరముల నాలోచించి ప్రభుత్వ నిబంధనలమేరకు అవసరమగు పద్ధతులవలంబించి గోసంరక్షణ సంఘములోనే చలివేంద్ర, గ్రంథాలయ సంఘముల లీన

మొనర్చుటయు, తదనుగుణముగా సంఘ నామము, నుద్దేశ్యములను మాట్టుకొని విస్తృతమైన నియమావళిని రూపొందించుకొని ప్రభుత్వమువారి ఆమోదము బడయుటయు జరిగినది

బహుప్రాయాసకోర్చి నిర్విరామ కృషియొనర్చి దాదాపు ఆరునెలల పైకాలమిందు కొరకు వినియోగించి సంఘమునకు ప్రస్తుతమున్న రూపమును, నియమ నిబంధనలను, మరి కొన్ని సాంప్రదాయకమైన కట్టుబాట్లను ఏర్పరచిన ఘనత ఆ కాలమున గ్రంథ భాండాగారి గారుగా నుండినను ప్రసిద్ధ హిందీవండితులు శ్రీ వంకాయలపాటి శేషానతారముగారికి చెందవలసియున్నది. గ్రంథాలయ వార్షికోత్సవము, సరస్వతీ కట్నముల చదివిపులు, సంవత్సరారంభమున విధిగా బజ్జెట్టు ఆమోదము, సంవత్సరారంభమున ఆదాయ వ్యయముల వివరణముతో కూడిన కార్యదర్శి నివేదికా ప్రకటనము ఇవి వారు ఏర్పరచిన కట్టుబాట్లలో ముఖ్యముగా పేర్కొన తగినవి.

ఇంతవరకు ప్రభుత్వముగ నుండిన కన్యకామతల్లి సంఘాభివృద్ధిని పరికించి ఉప్పొంగి పోయినది. ఇప్పటివరకు తాను వేరు, యీ సంఘము వేరుగా చూపకులకు గోచరించుచు వచ్చిన యాదేవి తానే సంఘము, సంఘమే తానుగా నిలువ సంకల్పించినది. తత్ఫలితమే దేవాలయ శాఖగా సాక్షాత్కరించినది.

శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ దేవళము

పూర్వము మైలవరపు వంశీయులచే నొక చిన్న దేవళమున ప్రతిష్ఠింపబడి చిలకలూరి పేట వైశ్య ప్రముఖుల సహకార సానుభూతులతో నిర్వహింపబడుచుండెను.

సర్వ చరాచరములను సమదృష్టితో చూచుచూ మానవులెల్లరచే పూజలనందుకొను ఆతల్లి ఒకే ఒక కుటుంబ పరమై యుండుట కిచ్చగింపలేదు. తన యభిమాన సంస్థయగు ధర్మ సంఘమునందు ప్రవేశింప యువ్వెట్లొరెను ఆ జగన్మాత సంకల్ప మమోఘముగదా!

కీ॥ శే॥ మైలవరపు గుండయ్యగారు తన ఆధ్వర్యమున నిర్వహింపబడు శ్రీ. వా. క. ప.

దేవళమును సంఘమున చేర్చుకొనుడనియు, తామా సంఘమునకు నాలుగు యశరముల భూమి నిచ్చెదమనియు కోరిరి. సంఘ సభ్యులు యెంతయో వుల్లూసపడిరి. ఆ తల్లితమ యింటికే అడుగొచ్చినట్లు భావించిరి. వెంటనే యేకోన్ముఖ ముగా అంగీకరించిరి. ఇట్లు 1943 సం॥లో ఆ తల్లి ధర్మ సంఘమునందు ప్రవేశించెను.

జగన్మాత సంకల్పముతో ధర్మసంఘము చతుర్శాఖలుగా రూపొంది నిత్య నైవేద్య దీపారాధనలతోను, వివిధ ఉత్సవములతోను దేదీప్యమానముగా, నిత్య నూతనముగా దినదినాభివృద్ధి నొందుచు వెలుగొందుచుండెను.

భూ ము లు

గోసంరక్షణ సంఘము స్థాపించటం చాలా శులభమే అయింది. గాని, దాన్ని నిర్వహించటం చాల జటిల సమస్యగా రూపొందినది. మనుషులు, అమావాశ్య పాటలు మొదలగునవి స్థిరమైన ఆదాయములుగావు. అవియు కొంత మంది సభ్యుల జాప్యతవల్ల వనూలగుట దుర్లభ మగు చుండెను. ఈ సాధక బాధలననుభవించిన ఆనాటి సంఘ కార్యకర్తలు సంఘమునకు స్థిర

మైన ఆదాయము వచ్చునట్టి భూసేకరణ విధానము రూపొందింప నిశ్చయించిరి. గోమాత కొకయశరము చొప్పున సేకరించిన గాని దీని నిర్వహింప జాలమని తలచిరి, శ్రీ కన్యకావరమేశ్వరి ఆశీర్వాదించెను. ఆనాటి అధ్యక్షులగు శ్రీ మున్నలూరి రంగయ్యగారు, కార్యదర్శి యగు శ్రీ రాచుమల్లు కన్నయ్యగారు ముందడుగు వేసిరి. చేరి ఒక యశరము దాన మొన

ర్సిరి. వారి దాత్తత్వమునకు, దీక్షాపరత్వమునకు సంఘసభ్యులు సంఘాభిమానులు యెంతయో సంతసించిరి. సంఘకార్యకర్తలు భూదానోద్యమమునకు నడుములు బిగించిరి. పరిసర గ్రామాదుల యందును పర్యటించిరి.

దాదాపు 20 యశరముల భూమిని దాతలవల్ల పరిగ్రహించిరి గోమాతల చల్లని చూపులతో (శ్రీ) కన్యకాపరమేశ్వరి ఆశీస్సుల ప్రభావమున. గోశాల నడుపుటకు కొంత సుగమ మేర్పడెను.

చేర్చడం

చతుశ్శాఖలతో ఈనాడు “రజత జయంతి మహోత్సవము” జరుపుకొనుచున్న ‘ధర్మసంఘము’నకు నాంది “చలివేంద్ర”. అట్టి చలివేంద్రకు ప్రప్రథమమున వైశ్య బృందమువారిచే నిర్మాణ మొనరింపబడిన భవనమే సంఘ భవనములలో మొట్టమొదటిది. అయ్యది ఈనాడు సంఘమునకెంతయో ఆర్థిక సహాయ మిచ్చుచున్నది. (అద్దె రూపమాన) 1954 నం॥ మున (శ్రీ) ప్రభుత్వము వారిచే స్థలమును పొంది దాతల సహకారమున సువిశాలమైన భవనము యేర్పరచి అందు చలివేంద్ర చేర్చబడెను. ఇది ద్వితీయ భవనము. ఆనాటి మొదటి భవనము అద్దెల కివ్వబడుచుండెను.

గోమాతల గృహములు పిపీలికాది బ్రహ్మ వర్మంతము గల ప్రతిజీవికి వాసయోగ్యమైన గృహ మత్యంతావశ్యకము. ఆహారము సంపా

దించు కొనుటకంటె ముందు నివసించుటకు గృహము కావలయును గదా.

గోమాతల చేర్చడం గోసంఘము సాపించటం జరిగింది గాని ఈ గోమాతల కాశ్రీయ మెచ్చుట? కీ॥శే॥ తవ్వా బాపనయ్యగారు వారి దొడ్లో ఆశ్రయ మొరంగిరి. కాని వర్షాకాలంలో చాల బాధ జనించినది. కార్యకర్తల హృదయము ద్రవించినది. జగన్నాథ భక్తుల పరితాపము చూచి మిన్నకుండగలదా! పోతుగుంట వారి భావి ప్రకృత రేకుల పెద్ద వేయ సంకల్పముదయించెను దాతలు ముందుకు వచ్చిరి. పెద్ద నమర్చి గోమాతల నందు ప్రవేశ పెట్టబడెను. క్రమానుగతముగా అచట గల 18 శెంట్ల ప్రదేశమునకు ప్రభుత్వమువారి అనుమతి లభించెను. విశాలమగు రేకులపెద్ద దాతల సహకారమున యేర్పడి 959 వరకు గోమాతల చలనే నివసంపాగెను.

ఇయ్యది గోమాతల ప్రథమ భవనము.

నూతన గోశాల భవనము

వేసవియందు శేకులపెద్దనందు గోమాతల నుంచుట కార్యకర్తలకు కొంతబాధగాడండెను. గోమాతలకు ప్రత్యేకముగా సుందర సుఖశాల భవనము నిర్మింప సంకల్పించిరి. 1955 సం॥ లో 15 శెం. 300 లింకుల స్థలము సేకరింపబడెను.

1959 సం॥ దాతల సహకారమునను సంఘ ప్రయత్నముతోను గోమాతల కెంతో ఆనంద మొసగు విశాలముగు గోశాల నిర్మాణ మొన రింపబడి గోమాతలందు ప్రవేశ పెట్టబడెను

సంఘ కార్యాలయము

అనాదినుండి 1959 సం॥ వరకు సంఘమునకు ప్రత్యేక కార్యాలయ భవనము లేకుండెను. కార్యదర్శిగారి గృహమే (రికార్డునకు) కార్యాలయము. వ్యాపారకూడలియగు శ్రీ రామమల్లు రికార్డువయ్యగారి కొట్టు ముంగిలిభాగమే సమావేశములకు ప్రదేశము గాను జరుగుచుండెను అట్టిలోటును శ్రీ చిలకూరుపేట జనరల్ మర్చంట్సు అసోసియేషన్ వారు తీర్చి.

శ్రీ జనరల్ మర్చంట్సు అసోసియేషన్ వారు దాతల సహకారముతో షుమారు 5 వేల రూప్యములతో భవన నిర్మాణ మొనరించిరి. ది 11-1-1958 న శ్రీ డి. సంజీవయ్యగారిచే ప్రారంభింపబడినది అతివైభవోపేతము చేయించి యిచ్చిరి అందుచిత్రపటములు; 2. బీగవాలుగా 1. మొదలగు పరికరములు గూడా అమర్చి ఇచ్చిరి. సంఘసేకరణలో ఇయ్యది 6 వది

దేవాలయ నిర్మాణము

1944 సం॥ లో సంఘమునందు తానొక భాగస్వామిగా చేరిన ఆతల్లి సంఘ సభ్యుల, కార్యకర్తల, మనోభావములను సంఘశక్తిని

పరికించుచు పూర్వీకులచే నిర్మాణ మొనరింప బడిన ఆ చిన్ని గృహమునందే కాలము గడువ సాగినది. ఎంతకాలమని ఓర్పు నహించగలదు. తన యనుంగు బిడ్డల మేల్కొల్పినది. సంఘ సభ్యులకు కలవరము పొచ్చెను. విశాలముగు ప్రత్యేక స్థలమును సేకరించి అందు దేవాలయ నిర్మాణ మొనరింప నిశ్చయించిరి. గాని తగు స్థలములభించలేదు.

ఎట్లు కేలకు దేవస్థానమునందే నిర్మాణ మొనరింప కృతనిశ్చయమైరి 1961 న. సుందర దేవళమును నిర్మించి పునః ప్రతిష్ఠాపనాది కార్యక్రమము అతి వైభవముగా జరుపబడెను.

వాణిజ్యమునకు వగు భవనములు

[క్రాంటి]

జగన్మాత వైదములు వర్ణనాతీతములు, తన యధీష్ఠసిద్ధికి తగినట్లుగా మానవుల హృదయములను సైతము మార్చగల శక్తి సంపన్నురాలా మహాశిల్పి.

గోశాఖ ప్రాంగణము కాగానే అనాటి సంఘ కార్యకర్తలు గోవుకొక యకరము చొప్పున సంపాదించ భూదానోద్యమమునకు గంగి కొంతవరకు కృతకృత్యులైరి.

ఈ నాటి సంఘ అధ్యక్షులు శ్రీ గ్రంథి వెంకట రత్నముగారు కార్యదర్శి శ్రీ కొప్ప రావూరి కోటేశ్వరరావుగారు సంఘకార్యకర్తలను, సంఘసభ్యులను ప్రేరేపించి సంఘమునకు నికరాదాదాయము వచ్చునట్టి మార్గమును "కొట్లనిర్మాణమునకు మానుకొని" గృహదానోద్యమమునకు గడంగి కొంతవరకు కృతకృత్యులైరి.

వర్తక వ్యాపారములకు కూడలియైన పాత గోశాలదక్షిణభాగమున దాతల సహకారమునను సంఘప్రయత్నముతోను కొట్లు నిర్మాణ మొనరించిరి.

అ లంకా ర ము

భవనములు నిర్మాణ మొనర్చుట కంటె ఆయా భవనములు సుశోభితముగా నుండుటకు కను పరికరములు సమకూర్చుట కష్టతమము. కాని చాతల సహకారమున చతుశ్శాఖలలో ఆయా శాఖలకు కావలసిన పరికరములు సమకూర్చబడెను.

జ యంతులు

విజ్ఞాన వ్యాప్తిగావించుటకు గ్రంథసేకరణ, గ్రంథ పఠనా సౌకర్యము కలిగించుటయేగాక ఆయా మహానీయుల జయంతులను వర్ణంతులను జరుపుట ఎంతయో అవసరము. ఇట్టి జయంతులను 1939 సంవత్సరమునుండి ప్రారంభింపబడి ఆయా సందర్భముల యందు వివిధ విజ్ఞాన విషయముల గూర్చి వుపన్యాస సభలు ఏర్పాటుగావించబడియుండెను. ముఖ్యముగా వారికోత్సవ సందర్భమున ఇట్టి సభలు ఏర్పాటుగావించబడుచుండెను.

భక్తి ప్రభోధమునకు అనువుగా శ్రీవాసవి కన్యకావరమేశ్వరీ జన్మోత్సవము నవరాత్రోత్సవము శ్రీరామనవమి సందర్భమున హరికథలు వుపన్యాసములు మొదలగునవి కూడా జరుపబడుచుండెను.

గోమాతల ప్రాధాన్యతను ప్రజలలో ప్రచార మొనర్చుటకు గోసంవర్ధన, ఆది పుత్సవములు గూడ గావించబడెను. ఇట్టి శీత్రవ సమయములందు పెద్దలనేకులను ఆహ్వానించి ప్రజలలో ఆయా శాఖల విశిష్టత గురించి ప్రచార మొనరింపబడెను. 25-2-59న గోశాల ప్రారం

భోత్సవము శ్రీ జాస్తి వేంకట నరసయ్యగారిచే జరిపబడెను.

ఇతరసంస్థలు

ఆరిక స్తోమతు ఎక్కువగా లేకున్నను “ఉడుతాభక్తి అన్నట్లు ఇతర సంస్థలకుగూడా విరాళ రూపముగా యివ్వబడెను. ముఖ్యముగా యీ సంస్థయందు లీనమైన లక్ష్మీనృసింహ గ్రంథాల యమునకు ప్రారంభమున మాధ్యమిక పాఠశాలకును కొంత సహాయ మొనర్చబడెను,

ఆ గంతుకులు

ఆయా ఉత్సవముల సందర్భములయందును, ఇతర సమయములయందును ఆహ్వానింపబడిన పెద్దలు ఈ గ్రంథాలయము తిరికించి వారి అభిప్రాయములను ఒసంగి యుండిరి. అట్టి పెద్దల నామములు అనుబంధమున చూపబడెను.

కృతజ్ఞత

ఎవ్వరి శుభ సుకల్పముచేతను, యెవరెవరి అనుపమాన కృషిచేతను యీ సంఘమింత అభివృద్ధికి వచ్చెనో సందర్భాను సారమునకొద్ది మంది నామములు మాత్రమే పైన సూచించి యుంటిమి. ఇంక నందరో అకుంత దీక్షతో సంఘాభివృద్ధికి చేయూత నొసంగినవారు గలరు. వారందరి నామములను ఇచ్చట ఉదహరించుట

కష్టపాధ్యము. అందుకు విజ్ఞులు మన్నించెదరని ఆశించుచున్నాము.

శుభచిహ్నములు

యీ సంఘముయొక్క ఆదర్శము గైకొని వివిధ వాణిజ్య వర్గములు పేరుపేరు సంఘములుగా ఏర్పడి వికమత్యమును పెంపొందించుకొని యెంతయో అభివృద్ధికివచ్చుచూ ఆయా సంఘములద్వారా దీనికి దోహదకారులగుచున్నారు అందుకు నిదర్శనముగా “ది టెక్స్ టైల్ డీలర్స్ అసోషియేషన్ వారు ఈ సంఘమునకు పాత గోళాల స్థలమునందు డాబా నిర్మాణమొనరించినచో దానిపై సువిశాల సుందర భవనమును నిర్మాణము గాపించ సుస్థిరమన స్కూలై యుండిరి.

ఆనందం

ఎన్నో ఏండ్లుగా కలలుగన్నాం. గ్రంథాలయం దర్శించిన పెద్దలంతా “విశాల భవనం ఏర్పడాలి” అని దీవించారు. సభ్యులంతా స్థలాన్వేషణకై పరుగులెత్తిరి గాని సమయం రాలేదన్నది సరస్వతీసుతల్లి. అదనుకై వేచియున్నాము. శ్రీవరమేశ్వరి అనుగ్రహించింది. కోర్కె ఫలించింది.

(శ్రీ) రామమల్లు రంగనాయకులుగారు ఉప్పొంగిపోయినారు. నిర్మాణం ప్రారంభించారు తలంచిన బడ్జటు దాటింది. అయినా వెనుకంజ వేయలేదు. సర్వాంగ సుందరంగా ప్రజల ముందు సాక్షాత్కరించినది భవనం. కనకమ్మ గారి నేనాడో మరిచారు ప్రజలు, కాని భవన నిర్మాణంతో తిరిగి జన్మమెత్తినదా అనిపించి

నది. ప్రజాసమూహం ఆమె భవనాన్ని నలంకరించ సిద్ధమైనారు. తమతమ శక్తికొలది పరికరములర్పించసాగిరి. కనకమ్మగారి తండ్రి గ్రంథి రాఘవయ్యగారు, ఆమె సోదరులు ఆనంద వరనకులయిరి. జ్యోతి (కరెంటు) మేమే వెలగించాలి అని ముందుకు వచ్చారు.

సంఘ సేకరణలో ఇయ్యది మహత్తరమైన భవనం.

ఆశయము - భవననిర్మాణము

యీ సంఘమునకు నికరాదాయము వచ్చునటుగా కొన్ని కొట్లను నిర్మాణమొనరింప నిశ్చయించ బడెను. ఇప్పటికి పూర్తియైన భవనములు గాక ఇంకను పూర్తికానున్న భవనములకు దాతలు దోహద మొనగ ముందుకు వచ్చుచుండిరి త్వరలో జగన్మాతయొక్క కృపవల్లను దాతల దాతృత్వమునను ఇట్టి ఆశయముసిద్ధించ గలదని నివేదించుటకు సంతసించు చున్నాము.

ముగింపు

యీ రజతోత్సవ సందర్భమైన సంఘచరిత్రను నివేదించు భాగ్యము కలిగినందులకు మేము సంతసించుచున్నాము. ఇందలి లోపాలోపములను విజ్ఞులు మన్నింతురని ఆశించుచున్నాము.

ఇట్లు

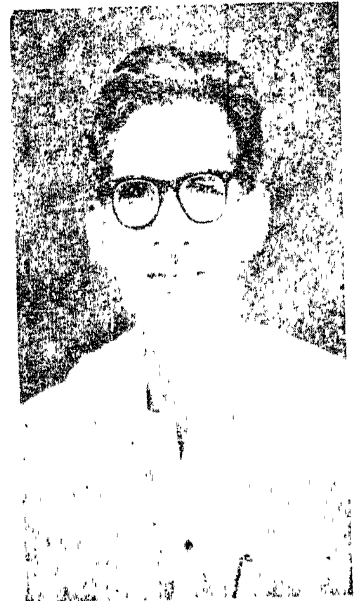
వంకాయలపాటి లక్ష్మీనారాయణ.

శ్రీ వంకాయలపాటి శేషవతారంగారు

హిందీ పండితులు, ఉన్నత గుంటూరు తాలూకా.

1938-1940 గ్రంథ భాండాగారిగానుండి సంఘ నిర్వహణ సౌలభ్యమునకు, ప్రతి సంవత్సరము ఐడెల్ అమోదము, ఆదాయ వ్యయ వివరములతోగూడిన కార్యదర్శి నివేదిక, మొదలగునియమ నిబంధనలను, గ్రంథాలయ వార్షికోత్సవము, సరిస్వతీ కట్టుములు చరిత్రపుట, మొదలగు సాంప్రదాయక ఆచారములను ఏర్పరచి సంఘాభివృద్ధికి నిర్విరామ కృషి సలిపినవారు.

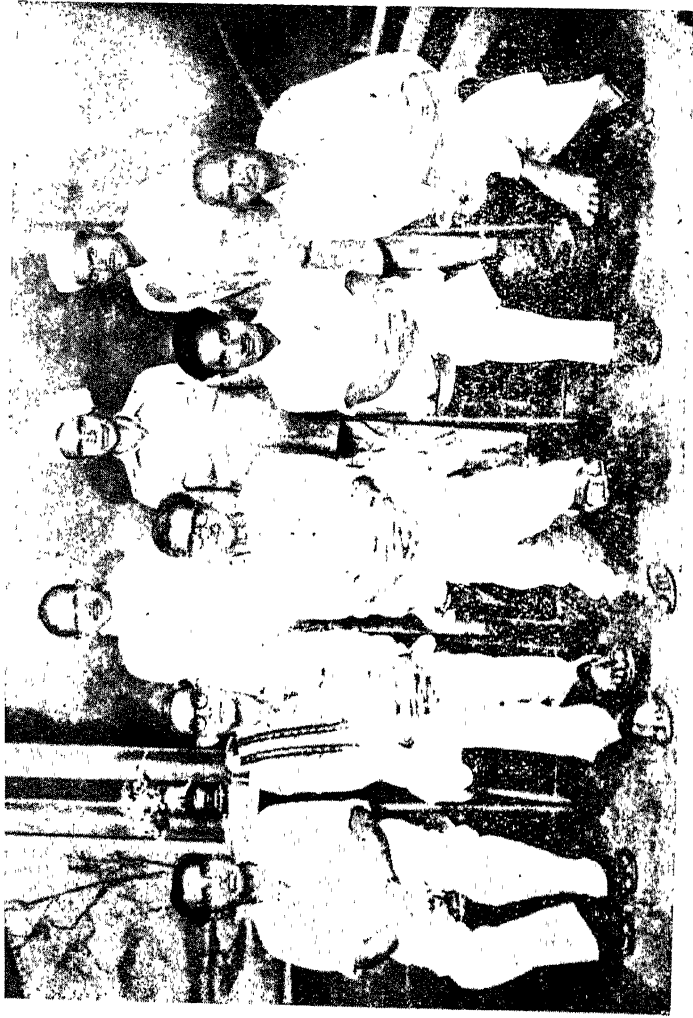
శ్రీ వంకాయలపాటి లక్ష్మీనారాయణగారు

ఉన్నత, గుంటూరు తాలూకా.

తలిదండ్రులు: శ్రీ రామకృష్ణయ్య, మహాలక్ష్మమ్మ గార్లు

1941-45 శ్రీవాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ గ్రంథాలయము నందు భాండాగారిగా నుండిరి. గ్రంథాలయమును విదవి స్వగ్రామము వెళ్ళినను ధర్మసంఘ కార్యక్రమములన్నిటియందును శ్రద్ధ గలిగి తత్కార్య నిర్వహణమునకు యిప్పటికిని యెంతయో తోడ్పడుచున్నవారు.

శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘము, చిలకలూరిపేట.

సంఘాధ్యక్షులు 1963 సం॥

శ్రీ కన్యకా పరమేశ్వరీ వైశ్య గ్రంథాలయము

పా ల క వ ర్గ ము

(1932 నం: నుండి 1940 నం: వరకు)

1. శ్రీ రాచుమల్లు కన్నయ్య, అవ్యక్తులు,	7. శ్రీ రాచుమల్లు వీరరాఘవులు సభ్యులు
2. , రాచుమల్లు రంగనాయకులు,	8. , పొట్టి వెంకటేశ్వర్లు ,
3. , గృంధిరామకృష్ణమ్మ కు॥ రామయ్య సభ్యులు.	9. , తవ్వ బాపనయ్య ,
4. , దేవిశెట్టి చిన సుబ్బయ్య ,	10. , మద్ది వెంకటస్వామి కు॥ సుబ్బయ్య ,
5. , మున్నలూరి రంగయ్య ,	11. , మున్నలూరి రాములు ,
6. , రాచుమల్లు బాపయ్య ,	12. , కొత్తూరి చిన బాపయ్య ,

గో స ం ర క్షణ స ం ఘ ము

పా ల క వ ర్గ ము

(1932 - 1940)

1. శ్రీ మున్నలూరి రంగయ్య, అవ్యక్తులు.	5. శ్రీ మేళ్ల చెరువు లచ్చయ్య
2. , గృంధి వెంకటేశ్వర్లు	6. , రాచుమల్లు వెంకటసుబ్బయ్య
3. , కొప్పరావూరి వెంకట సుబ్బారాయుడు	7. , రాచుమల్లు కన్నయ్య
4. , వసుమత్రి రామమూర్తి	8. , కూసల పున్నయ్య
	9. , తవ్వ బాపనయ్య

గ్రంథాలయ, చలివేంద్రాల ఐక్య సంఘము

పా ల క వ ర్గ ము

1940

1. శ్రీ రాచుమల్లు కన్నయ్య అవ్యక్తులు	9. శ్రీ రాచుమల్లు వెంకటసుబ్బయ్య
2. , మున్నలూరి రంగయ్య	10. గృంధి వెంకటేశ్వర్లు
3. , గృంధి రామయ్య	11. , గృంధి రాఘవులు
4. , మున్నలూరి రామయ్య	12. , వసుమత్రి వెంకటకొటయ్య
5. , కొత్తూరి చినబాపయ్య	13. , మద్ది సుబ్బయ్య
6. , దేవిశెట్టి చినసుబ్బయ్య	14. రాచుమల్లు వీరరాఘవయ్య
7. , పొట్టి వెంకటేశ్వర్లు	15. , గృంధి రామనాథం కు॥
8. , రాచుమల్లు బాపయ్య	వెంకటరత్నం

శ్రీ వాసవి కన్యకాపరమేశ్వరీ ధర్మసంఘము (రిజిస్టర్డ్)

చి ల క బా రి పే డ.

కా ర్య ని ర్వా హ క స భ్యు లు

1941 సం॥ నుండి

గమనిక :— చ. ఆ. = చలివేంద్ర ఆర్గనైజరు.

గో. ఆ. = గో శా ఖ ఆర్గనైజరు.

గ్రం. ఆ. = గ్రంథాలయ ఆర్గనైజరు.

దే. ఆ. = దేవాలయ శాఖ ఆర్గనైజరు.

1. శ్రీ మున్నలూరి రంగయ్య
అధ్యక్షులు 1941-58
2. , రాచుమల్లు కన్నయ్య
కార్యదర్శి 41-58; గో. ఆ. 42-58
3. , గింధి వెంకటరత్నం
స. కార్యదర్శి 44-49; ఉపాధ్యక్షులు 52-57
అధ్యక్షులు 59-63; చ. ఆ. 51-57;
గో. ఆ. 59
4. , కొవ్వరావూరి కోటేశ్వరరావు
సభ్యులు 43-51; 57-58; కార్యదర్శి 59-63
గ్రం. ఆ. 43-51, 57-58
5. , గింధి వెంకటేశ్వర్లు
స. కార్యదర్శి 41-43; ఉపాధ్యక్షులు 45;
చ. ఆ. 42
6. , గింధి వరదయ్య
ఉపాధ్యక్షులు 41; సభ్యులు 42-43; 47-48;
53
7. , మేళ్ల చెఱువు అచ్చయ్య
సభ్యులు 41-43
8. , మున్నలూరి రాములు
సభ్యులు 41, 42, 50; 51, గ్రం. ఆ. 42
దే. ఆ. 51
9. , మున్నలూరి ముత్యాలు
సభ్యులు 41, 62, 63
10. కీ॥ శే॥ కూనల పున్నయ్య
సభ్యులు 41, 42, 43
11. కీ॥ శే॥ మైలవరపు గుండయ్య
సభ్యులు 41-45, 50, 51 ఉపాధ్యక్షులు
46-49
12. శ్రీ వడ్డి సుబ్బయ్య
సభ్యులు 41-51, 53; చ. ఆ. 44-48
దే. ఆ. 49-51, 56
13. , కొల్లా సుబ్బారావు
సభ్యులు 41-42
14. , పసుమర్తి వెంకటకోటయ్య
సభ్యులు 41-43, 59-63 దే. ఆ. 59-63
15. , గింధి పూర్ణచంద్రియ్య
సభ్యులు 41-44, 46, 48, 51, 59-63
చ. ఆ. 43, గో. ఆ. 61-63, దే. ఆ. 44-46
16. , దేవిశెట్టి చినసుబ్బయ్య
సభ్యులు 41-44
17. , కొత్తూరి చినబాపయ్య
సభ్యులు 41-42
18. కీ॥ శే॥ వడ్డి బ్రహ్మయ్య
సభ్యులు 42-48, 50 చ. ఆ. 46
గో. ఆ. 47-48
19. , ఆలపాటి లక్ష్మయ్య
సభ్యులు 43-44, 46, 50-60
గో. ఆ. 50-59 దే. ఆ. 57
20. శ్రీ ఆకుల వెంకటసుబ్బయ్య
సభ్యులు 44; దే. ఆ. 44

21. శ్రీ గృంధి సుబ్బారావు
సభ్యులు 44, 55
22. , పొట్టి అంజయ్య
సభ్యులు 44
23. , రాచుమల్లు రామకృష్ణారావు
సభ్యులు 44-46, 49-52, 59-60
62-63, చ. ఆ. 49
24. , కొలిశెట్టి నాగభూషణం
సభ్యులు 44-45, 47-48
25. కీ॥ శే॥ రాచుమల్లు బావయ్య
సభ్యులు 45-46, 51-52,
సహాయకార్యదర్శి 53-57 గో. ఆ. 46, 51, 57
- 26 శ్రీ అరవవల్లి పేరయ్య
సభ్యులు, 45-49, 51-52, 55-63
చ. ఆ. 47-48, 51, 57, 58 దే. ఆ. 58
27. , కొత్తూరి బావయ్య
సభ్యులు 45-49, 52
28. కీ॥ శే॥ బూరగడ్డ సుబ్బన్నాచార్యం
సభ్యులు 45. దే. ఆ. 45.
29. శ్రీ కొలిశెట్టి కోటిస్వామి
సభ్యులు 45 దే. ఆ. 45.
30. , రాచుమల్లు సుబ్బారావు
సభ్యులు 46-48 దే ఆ 46-48.
31. , రాచుమల్లు రామమూర్తి
సభ్యులు 46 దే. ఆ. 46.
32. , బచ్చు రామలింగం
సభ్యులు 46-57 స కార్యదర్శి 59-63. గో ఆ
61-63; గ్రం. ఆ 46, 52 దే. ఆ 47-48 53-57
33. , మున్నలూరి వెంకటకోటయ్య
సభ్యులు 46, 48, 52. -54, 59-63
గో. ఆ. 46-48 52-54, 59-60
- 34 శ్రీ గృంధి పుల్లయ్య
సభ్యులు 47-48; గో. ఆ. 47-48
35. , మద్ది కృష్ణస్వామి
సభ్యులు 48-50 చ ఆ 50
36. , కొప్పరావూరి హనుమంతరావు
సభ్యులు 49-51 చ. ఆ. 49. గ్రం ఆ 51
37. , తవ్వ వెంకటసూర్యనారాయణ
సభ్యులు 49-52 గో. ఆ. 49 గ్రం. ఆ 50
దే. ఆ. 52
38. , గృంధి రామకృష్ణయ్య
సభ్యులు 49-50. 53-54 దే ఆ 49-50
39. , కొప్పరావూరి గురవయ్య
సభ్యులు 49. గో. ఆ. 49
40. కీ॥ శే॥ అకుల విశ్వనాథం
సభ్యులు 50-57, 59-62. చ. ఆ. 50. 52.
56-59 దే. ఆ 53-55. 61-62.
41. శ్రీ దేవిశెట్టి వెంకటేశ్వర్లు
సభ్యులు 50-51.
42. , పొత్తూరి నరసింహారావు
సభ్యులు 51-60 గ్రం. ఆ. 51, 54-58, 59-60.
43. , కొప్పరావూరి సత్యనారాయణ
సభ్యులు 52-53, 56, 58-63 గ్రం ఆ.
52-53, 59-63
44. , మేళ్ళచెరువు రాములు
సభ్యులు 52, 60, ఉ. ఆ. వ్యక్తులు 61
సభ్యులు 62 63 చ. ఆ. 60
45. , మేళ్ళచెరువు పెద్దన్న
సభ్యులు 52, 53, దే. ఆ. 52
46. , పొత్తూరి వీరరాఘవయ్య సభ్యులు 53.
47. , చండ్రవల్ల కాశీవిశ్వనాథం
సభ్యులు 53-63

48. శ్రీ దివ్యైల వెంకట కోటయ్య
సభ్యులు 53, 54 చ. ఆ. 53, 54.

56. శ్రీ గాదం శెట్టి సత్యనారాయణ
వ. కార్యదర్శి 58, ఉ అధ్యక్షులు 59-60
62-63 సభ్యులు 61, చ. ఆ. 61-63,
గ. ఆ. 58, 60

49. , బచ్చు సత్యనారాయణ
సభ్యులు 53-63, గ్రం. ఆ. 53-57,
దే. ఆ. 62-63

56. , కొప్పరావూరి బ్రహ్మయ్య
సభ్యులు 58

50. , గ్రంథి శివయ్య సభ్యులు 54-57

57. , అర్వపల్లి తాతయ్య
సభ్యులు 58-63, చ. ఆ. 59-60, దే. ఆ. 58

51. , కొత్తూరి రాములు
సభ్యులు 54-58 గ్రం. ఆ. 54-56

58. , తవ్వ అంకమ్మ సభ్యులు 58

59. కీ॥ శే॥ గార్ల పాటి వెంకటరత్నం
సభ్యులు 59-60 దే. ఆ. 59-60

52. , మద్ది రామమూర్తి
సభ్యులు 54-55, 57-63
చ. ఆ. 54-55, 58, 61, 63 దే. ఆ. 57

60. , శిఖాకొల్లి రామకోటయ్య
సభ్యులు 59-61

53. , చంద్రపల్లి లక్ష్మయ్య సభ్యులు 55-63

61. శ్రీ కొల్లా సత్యనారాయణ సభ్యులు 61-63

54. , కొత్తమాను కృష్ణారావు
సభ్యులు 57-63 దే. ఆ. 57

62. , రామమల్లు వెంకటేశ్వర్లు
సభ్యులు 61-63, గ్రం. ఆ. 61-63

పాలకులను జెఱచు - పదవిపై మోహంబు
పాలము పైరు జెరచు - కలుపు మొక్క
పల్లె ప్రజల జెఱచు - పార్టీల కక్షలు
కలియగావతార - గాంధీదేవ.

—శ్రీ వల్లభనేని

“ప్రపంచమరిదు నీకు వేరే శత్రువుగాని, మిత్రుడుగాని లేడు.
నీ నడవడికయే నీకు మిత్రులనుగాని” శత్రువులనుగాని లభింప
చేయుటకు కారణము కాగలదు.

—బాణమృదు

ధర్మదాతలు

రాజగోపాళులు

శ్రీ పొత్తూరి సుబ్రహ్మణ్యం

వలపర్ల.

ధర్మదాతలు

శ్రీ రాచుమల్లు సీతారామయ్య శ్రేష్టి

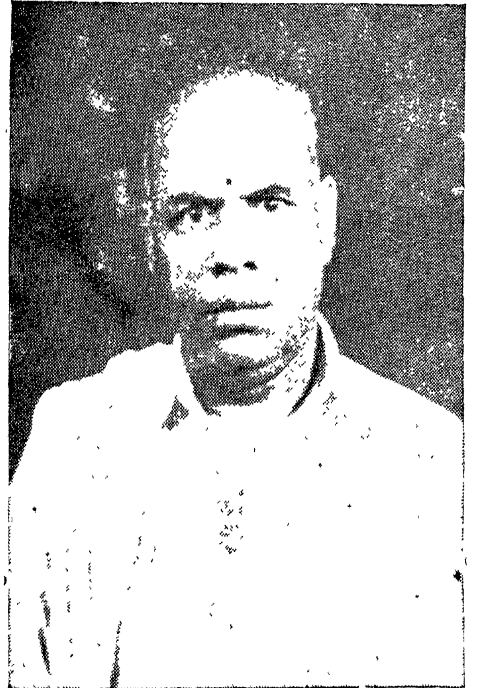
రాజ పోషకులు

ధూ, గృహ, దాతలు.

శ్రీ పసుమర్తి సుబ్బారావు

పోషకులు

గర్భ వాతలు

రాజహోషకులు

శ్రీ రావికింది అప్పయ్య, ఆంజనేయులుగార్లు

నూతన వాణిజ్య భవనముల (కొట్టు) నిర్మాణమునకు
రు. 1116-00 లు ధర్మమొసంగిరి.

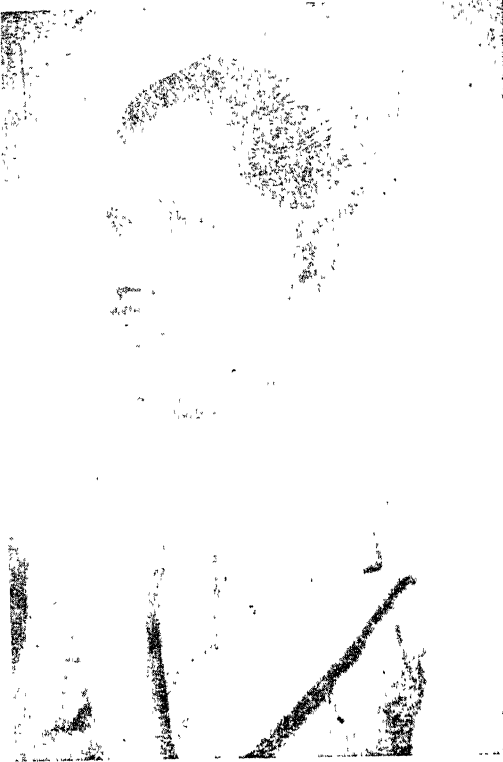
దర్శన ప్రజలు

రాజు హోషి కులు

1. శ్రీ కొత్తూరి వెంకట సుబ్బారావు, 2. రాములు, 3. లక్ష్మయ్య, సాంబశివరావు,
4. వెంకటేశ్వర్లు వరప్ (శ్రీనివాసరావు) గార్లు

దర్శనా తలు

రాజు పోట తలు

శ్రీ॥ శే॥ సంగినెట్ట పాపయ్యలింగం

వీరి శ్లాపకాంక్షం తండ్రి వీరభద్రయ్యగారు
మాతన గోరాల నిర్మాణమునకు చిట్ట మొసంగిరి

శ్రీ॥ శే॥ తూనిగుంట్ల ఆప్పారావు,

కామేశ్వరమ్మ దంపతులు

వీరి శ్లాపకార్థము పుత్రులు

వెంకట మహాదేవరావు, (ఎగ్జిక్యూటివ్ ఇంజనీరు)

వెంకట లోకనాథరావు, (వెటర్నరీ అసిస్టెంటు సర్జను

చిలకలూరిపేట) గార్లు ధర్మ మొసంగిరి

ధర్మ వాతలు

శీ॥ శే॥ గ్రంది చినలక్ష్మయ్యగారి కొమారు
వెంకటరత్నంగారు

శీ॥ శే॥ గ్రంది వరదయ్య గారు
వీరి ధర్మపత్ని శ్రీ స్వరాజ్యలక్ష్మమ్మ గారు
శ్రీ లక్ష్మీ నృసింహ సోమయాజి గ్రంథాలయ స్థాపకులు
ఉ. అ. 41; కా. ని. సభ్యులు 42-43, 47-48, 53.

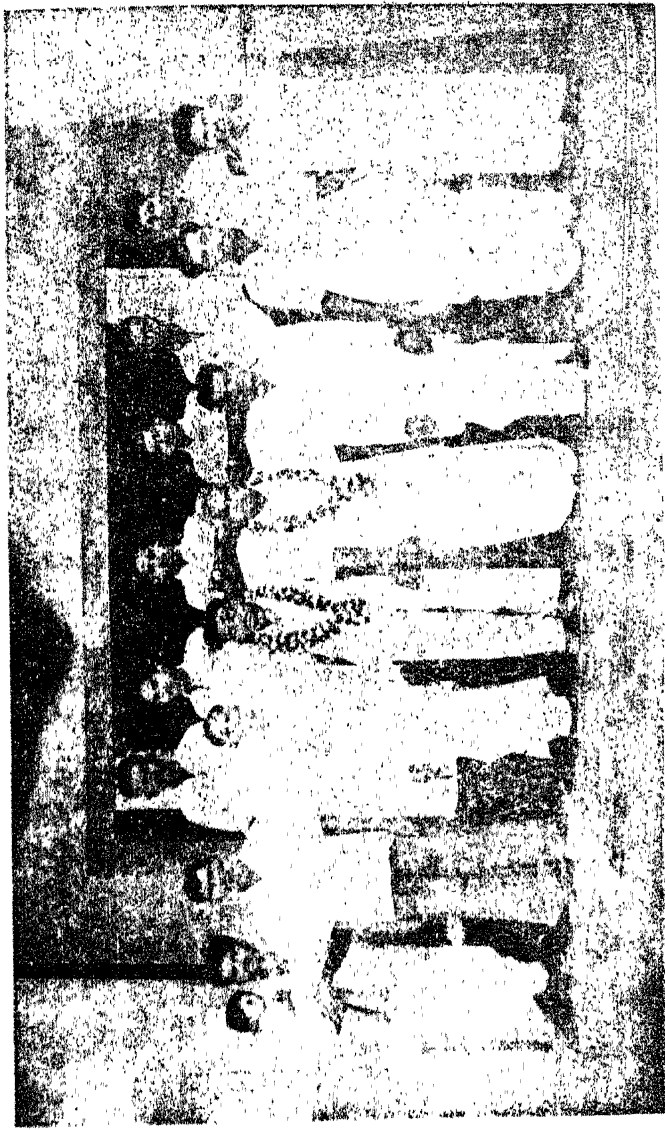

కామరాజులు
శ్రీ కదానినెట్ల వెంకట పిఠయ్య
సంరక్షణ

శ్రీ పంకాయల శివకోటేశ్వరరావు
సీ. మేనత్తరీ. శే. సంకా శేషమ్మగారి క్షాత్రాధిపతి
నూతన వాణిజ్య భవనముల నిర్మాణమునకు
రూ. 1116-00 ధర్మమొసంగిరి

- క్రింది వరుస :- 1. దాసరి గురవయ్య, 2. గుంటూరు నాగేశ్వరరావు, 3. కబణా మంగయ్య, 4. మాశేటి వెంకటేశ్వర్లు (కోర్కడర్లు), 5. కొప్పరావూరి గురవయ్య (అధ్యక్షులు) 6. కొప్పరావూరి సత్యనారాయణ, 7. తాటికొండ రంగారావు (మాజీకార్యదర్శి)
- పై వరుస :- 8. కొప్పరావూరి రామారావు, 9. షేక్ అబ్దుల్ నబీ, 10. మద్ది వెంకట అంజనేయులు, 11. కొప్పరావూరి సుబ్బారావు, (కోశాధికారి)
12. అర్యవలిమ లక్ష్మణరావు, 13 కబణా లక్ష్మయ్య 14 బొందిలి రామసింగ్.
- ఫాటోలో లేనివారు :- చేబ్రోలు సుబ్బారావు, కొత్తూరి రాములు డి. బ్రదర్లు, కంప్పం పీఠయ్య, పసుమర్తి వెంకటేశ్వర్లు, రాచమలు సత్యనారాయణ డి. రాధాకృష్ణమూరి .

కీ॥ శే॥ రాచుమల్లు వీరరాఘవయ్యగారు

భూ దా త లు

గ్రం. పా. సభ్యులు 1932-40

గం. చ. ఐక్య పా. సభ్యులు 40

యింటూరి కోటయ్యగారి కుమారుడు
యల్లమందగారు

రా జ పో ష కు లు

సూరవరపువల్లె

దా త లు

చ లి వేం ద్ర

భవన నిర్మాణమునకు

1934

శ్రీ గుబ్బా సర్వేశంగారి భార్య మహాలక్ష్మమ్మ గారు

- , గ్రంథి చినలక్ష్మయ్యగారి కుమారుడు వెంకటరత్నంగారు
- , కొత్తూరి భోజయ్యగారి కు|| బాపయ్య అండ్ బ్రదర్సువారు
- , పసుమర్తి వెంకటేశ్వరగారి కు|| రామమూర్తి, సుబ్బారావు గార్లు

గో శా ల

షెడ్లు వేయించుటకు

1935

శ్రీ కొప్పరావూరి పున్నయ్యగారి భార్య బాపమ్మగారు

- , రాచమల్లు నాగయ్యగారి కుమార్తెల సకయ్య బ్రదర్సువారు
- , రాచమల్లు నాగయ్యగారి భార్య వరలక్ష్మమ్మగారు
- , రాచమల్లు వెంకటరత్నంగారి భార్య హనుమాయమ్మగారు అండ్ సుబ్బారావు గారి భార్య చినలక్ష్మమ్మగారు

- , రాచమల్లు రంగయ్యగారు
- , రాచమల్లు రామమూర్తిగారు
- , రాచమల్లు పున్నయ్యగారు
- , గ్రంథి అవంతయ్యగారు
- , గ్రంథి పూర్ణచంద్రయ్యగారు
- , గ్రంథి రామయ్య, వెంకటేశ్వర్లుగార్లు
- , గ్రంథి వెంకటరత్నం, లక్ష్మయ్యగార్లు
- , గ్రంథి రాఘవులుగారు
- , పోలికెట్టి కోటయ్య అండ్ బ్రదర్సువారు
- , మితాయికొట్ల వారు
- , మున్నలూరి రంగయ్యగారు
- , రాచపూడి కేశవగిరిరావుగారు
- , తాడేపల్లి వెంకటనారాయణ అండ్ కంపెనీవారు
- , మేళ్ల చెరువు నరసింహులు భార్య గురనమ్మగారు, కబళా వెంకటసుబ్బారాయుడుగార్లు
- , మైలవరపు వెంకటప్పయ్యగారు
- , దేవికెట్టి సుబ్బయ్య, పొత్తూరి బాపయ్యగార్లు
- , ఎక్కల చిన్నమ్మాయి, గుంటూరు రోశయ్యగార్లు
- , పాదర్తి పుల్లమ్మ, పొట్టి వెంకటేశ్వర్లుగారు
- , తవ్వా మామయ్యగారి భార్య మహాలక్ష్మమ్మ, కూనల పున్నయ్యగార్లు
- , కొత్త చెంచయ్యగారు

నూతన గోళాల నిర్మాణ దాతలు

1959

శ్రీ గింధి వెంకటేశ్వర్లుభార్య వీరరత్నమ్మగారు	శ్రీ ఆలపాటి సుబ్బారావుగారు	1
, పసుమర్తి వెంకటకోటయ్యగారు	, పసుమర్తి వెంకటేశం కుమార్లు	1
, రాచమల్లు శన్నయ్య, రంగనాయకులు	రామమూర్తిగారు	1
శీతారామయ్యగారు	, పసుమర్తి వెంకటేశంగారి కుమార్లు	1
, రాచమల్లు వీరరాఘవులుగారి కు	సుబ్బారావుగారు	1
రామసుబ్బయ్యగారు	, గింధి రాములుగారిభార్య రత్నమ్మగారు	1
రాచమల్లు వెంకటరంగం, శేషమ్మగారు	, గట్టా సూర్యనారాయణ శి బ్రదర్సువాడు	1
పుత్తేడు వెంకన్నారావుగారు	, కొత్త సుబ్బారాయడుగారి కు	1
కొప్పారావుగారు కోటేశ్వరరావు,	కోటిస్వామిగారు	1
కొత్తూరు మాణిక్యారావు,	, తవ్వ పున్నయ్యగారి కుమారులు	1
గుండబోలు హనుమంతరావుగారు	శ్రీరాములుగారు	1
మద్ది కామయ్యగారి కుమారులు : వెంకట	కీ శే వంకాయల లక్ష్మమ్మగారి జూప	1
సుబ్బయ్య వెంకటరత్నం, నారాయణ,	కార్థం కుమార్తె సంకా శేషమ్మగారు	1
లక్ష్మయ్యగారు		1
సంగి శైట్టి పాపయ్యగారి జూపకార్థం		1
తండ్రి వీరభద్రయ్యగారు	శ్రీ బచ్చి రోశయ్యగారి భార్య గురవమ్మగారు	1
మేకపోతుల లక్ష్మయ్యగారి కుమారులు	, రాచమల్లు ముత్యంగారి దత్తు కు	1
నాగూరుగారు	వెంకటేశ్వర్లుగారు	1
గింధి వెంకటరత్నం, లక్ష్మయ్యగారు	, చండ్రప్పల్ల లక్ష్మయ్యగారు.	1

-: నా ప రా త్మ :-

నూ త న వా ణి జ్య భ వ న ము ల [కొట్ట]

నిర్మాణమునకు ధర్మ మొసంగిన

పాఠము

1. కీ! శే! గ్రంథి వెంకటేశ్వరుగారి భార్య
శ్రీ వీరరత్నమ్మగారు తమ కు||
మల్లికార్జునరావు జ్ఞాపకార్థము ఇచ్చినది

రు. 2500

2. శ్రీ తవ్యా పోలమ్మగారు తమభర్త
నాగభూషణంగారి జ్ఞాపకార్థము
యిచ్చినది

రు. 1116

3. శ్రీ కబళా సీతారామయ్యగారు తమ
తండ్రి సుబ్బారాయడుగారి జ్ఞాపకా
ర్థము ఇచ్చినది.

రు. 1116

4. శ్రీ దేవిశెట్టి వెంకట సుబ్బారావు
గారు తమతల్లిదండ్రులు చినసుబ్బయ్య
అచ్చమ్మగార్ల జ్ఞాపకార్థము ఇచ్చినది.

రు. 1116

5. శ్రీ రాచుమల్లు వెంకన్నారావుగారు
తమ తండ్రి వెంకటరంగంగారి జ్ఞాప
కార్థమును తల్లి శేషమ్మగారి గౌర
వార్థమును ఇచ్చినది.

రు. 1116

6. శ్రీ రావికిండి అప్పయ్య ఆంజనేయులు
గార్లు తమ తండ్రి వెంకట చలంగారి
జ్ఞాపకార్థమును తల్లి బాపమ్మగారి గౌర
వార్థమును ఇచ్చినది.

రు. 1116

వాగ్దానదాతలు

1. శ్రీ కొత్తూరి కాశీ విశ్వనాథంగారు
తమ తల్లి దండ్రులు బాపయ్య
వెంకట సుబ్బయ్యగార్ల జ్ఞాపకార్థము
వాగ్దానము చేసినది.

రు. 1116

2. శ్రీ కొత్త సుబ్బారాయడుగారి కు||
పున్నయ్యగారు తమ భార్య వెంకట
కోటమ్మగారి జ్ఞాపకార్థము వాగ్దానము
చేసినది.

రు. 1116

3. శ్రీ వంకాయల శివకోటేశ్వరరావు
గారు తమ మేనత్త సంతా శేషమ్మ
గారి జ్ఞాపకార్థము వాగ్దానము చేసినది

రు. 1116

4. శ్రీ రాచుమల్లు రాఘవమ్మగారు తమ
భర్త నాగయ్య గారి జ్ఞాపకార్థము
వాగ్దానము చేసినది.

రు. 116

5. శ్రీ కనమర్ల పూడిహనుమయ్యగారు తమ
భార్య అదిలక్ష్మి జ్ఞాపకార్థము వాగ్దానము
చేసినది.

రు. 250

ప రి క ర ము లొ స ం గి న దా త లు

బీ రు వా లు

- (శ్రీ) రాచుమల్లు కన్నయ్య అండ్ బ్రదర్సు
 వారు 1
 , రాచుమల్లు రంగనాయకులు శ్రేష్ఠిగారు 2
 , తాడేపల్లి వెంకటనారాయణ, రాచపూడి
 శేషగిరిరావుగార్లు, నర్సరావుపేట 1
 , గ్రంథి పూర్ణచంద్రయ్యగారు 1
 , కొప్పరావూరి వెంకటసుబ్బారాయడు,
 లక్ష్మయ్య గార్లు 1
 , కొప్పరావూరి కోటేశ్వరరావు
 కొలిశెట్టి నాగభూషణంగార్లు 1
 , యక్కల రామయ్య, చీరాల 1
 , గుంటూరు బాపయ్య అండ్ సన్స్
 చీరాల 1
 , అరవపల్లి చెంచయ్య దొంగలమ్మయ్యగారు 1

- , పచ్చిపులుసు అప్పయ్య, రాఘవయ్యగార్లు
 చీరాల 1
 , గ్రంథి లక్ష్మయ్య సన్స్, మద్దు బాలకోటి
 గుప్తగార్లు చీరాల 1
 , గ్రంథి వెంకటరత్నంగారి కుమారుడు
 వెంకటేశ్వర్లుగారు 1
 , కొప్పరావూరి హనుమంతరావుగారు చేబిలు
 , రాచుమల్లు సీతారామయ్య (సంస్కృత వేద
 ములతో) పెల్లు.
 , తవ్వ బాపయ్య, పొట్టి వెంకటేశ్వర్లుగార్లు
 తక్తాబల్ల.
 , అరవపల్లి రాఘవయ్య పొడుగుబల్ల
 , రాచుమల్లు రంగనాయకులు శ్రేష్ఠిగారు
 వేదవృక్షము.
 ఇంకను వివిధ చిన్నచిన్న వరికరములు, చిత్ర
 వటములు, గ్రంథములు, దాతలు సమర్పించిరి.

ప్ర సా ద్ ష్యా న్ని మా డ్డు

మె యి క్ బ జా రు

చి ల క లా రి పే టు.

*

ప్రాప్తియిటరు : చేబ్రోలు సుబ్బారావు.

మావద్ద నమ్మకముగా అన్నిరకముల ష్యాన్సీ
 సామానులు, మరియు బీడీ సిగరెట్లు,
 క్లీన్ సామానులు, హోల్ సేల్,
 అండ్ రిటేల్ గా దొరుకును.

స్టా కి స్ట్యూ :
 హిందూస్థాన్ లిమిటెడ్,
 సోఫ్టు డివిజన్.

రమాగోల్డు కవరింగ్ వర్కు, మచిలీపట్నం

మావద్ద నమ్మకంగా అన్నిరకముల రమా
 గోల్డు కవరింగ్ సామానులు
 అమ్మబడును.

భూ దా త లు

శ్లో॥ శే॥ అయితా కృష్ణస్వామిగారి కొ॥ సత్యనారాయణగారు	య. శె., 1 00
, గుత్తి వీరయ్య గారి కొ॥ చిన కోటి వీరయ్య	0 58
(శ్లో) రాచుమల్లు నాగయ్యగారి కొ॥ కన్నయ్య రంగనాయకులు, సీతారామయ్యగార్లు	1 06
శ్లో॥ శే॥ మద్ది గురవయ్యగారి కొ॥ కామయ్యగారు, పసుమర్రు	0 50
(శ్లో) మున్నూరి హనుమయ్యగారి కొ॥ రంగయ్యగారు	1 00
, కూని శెట్టి వేంకటరత్నంగారి కొ॥ వేంకటపీఠయ్యగారు, సంజెపూడి	1 00
శ్లో॥ శే॥ రాచుమల్లు రంగయ్యగారి కొ॥ వేంకటసుబ్బయ్య	
(శ్లో) రాచుమల్లు కన్నయ్యగారి కొ॥ రామకృష్ణారావుగార్లు	0 40
, కొప్పరావూరి పున్నయ్యగారి కొ॥ వెంకటసుబ్బారాయుడు లక్ష్మయ్యగార్లు	0 40
శ్లో॥ శే॥ రాచుమల్లు రామకృష్ణమ్మగారి కొ॥ వీరరాఘవులుగారు	0 40
, పసుమర్రు వేంకటసుబ్బయ్యగారి భార్య మాణిక్యమ్మగారు	0 40
శ్లో॥ శే॥ గ్రింధి వెంకటరత్నంగారి కొ॥ వెంకటేశ్వర్లుగారు	1 03
, గుంటూరు అమరయ్యగారి కొ॥ రోశయ్యగారు	0 75
, రాచుమల్లు వెంకయ్యగారి కొ॥ పున్నయ్యగారు	1 00
(శ్లో) కొలిశెట్టి వీరరాఘవయ్యగారి కొ॥ కోటిస్వామిగారు	0 26
, గ్రింధి వెంకటరత్నం లక్ష్మయ్యగార్లు	0 50
, గ్రింధి పూర్ణ చంద్రయ్యగారు	0 70
, బొడ్డుపల్లి వీరరాఘవయ్యగారి ద॥ కొ॥ దత్తాత్రేయమూర్తిగారు	0 14
, కొలిశెట్టి నాగభూషణంగారు	0 36
శ్లో॥ శే॥ అరవల్లి చంచయ్యగారు	0 50
(శ్లో) పొత్తూరి సుబ్బారాయుడుగారి కొ॥ మల్లి కార్జునుడు, వేంకటసుబ్బారావు,	
బాలనాగేందుగార్లు, వలపర్ల	0 42
, దేవి శెట్టి నరసింహారావుగారు, రాజాపేట	0 22
, కొత్తూరు వెంకట బావయ్యగారి భార్య మంగమ్మ, వీరి కొ॥ శ్రీ లక్ష్మయ్య,	
రామయ్య, సుబ్బారావు, సాంబశివరావు, వెంకటేశ్వర్లుగార్లు	0 22
, పొత్తూరి సుబ్రహ్మణ్యంగారు, వలపర్ల	0 23
దివ్యేల బావయ్యగారి కొమారులు, వెంకటసుబ్బయ్య, విశ్వనాథం,	
కృష్ణయ్య, వెంకటరత్నయ్య, వెంకటేశ్వర్లు గార్లు	0 33
శ్లో॥ శే॥ కూనల పున్నయ్యగారి కుమారుడు పున్నయ్యగారు	1 00

గ్రంథాలయమును దర్శించి అభిప్రాయముల నిచ్చిన ప్రముఖులు

1938 నుండు.

భి

శ్రీ గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావు పంతులుగారు M. A.

ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘాధ్యక్షులు.

- , కస్తూరి కుటుంబరావుగారు గుంటూరుజిల్లా గ్రంథాలయ సంఘ కార్యదర్శి.
- , డి. రామయ్యగారు, గుంటూరుజిల్లా విద్యాశాఖాధికారి.
- , రాయసం వీరేశ్వరశర్మగారు
- , యం. గుండయ్యగారు, పంచాయితీ సంఘాధ్యక్షులు.
- , శంకర సీతారామయ్యగారు, పోలీస్ సబ్ ఇన్ స్పెక్టరు
- , పండిత దేవదూత విద్యారి, దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభ ప్రాధికార సంఘాలకులు.
- , గ్రంథాలయోద్ధారక శ్రీ అయ్యంకి వెంకటరమణయ్యగారు
- , బొడ్డుపాటి శీతాబాయిమ్మగారు, ఆనరరీ బెంచి మేజిస్ట్రేటు, విజయవాడ
- , కవికిశోర, శ్రీ జవ్వాజి సుబ్బరాయగుప్తగారు, "దక్కన్ వైశ్య" పత్రికాధిపతులు.
- , పద్మద్భిరోమణి కాశీకృష్ణాచార్యులుగారు
- , "ఉభయభాషాప్రసాద" శ్రీమతి ఊటుకూరి లక్ష్మీకాంతమ్మగారు
- , ఇలింద్ర రంగనాయకులు M. A. L. L. P. గారు, హిందూకాలేజి ప్రొఫెసరు, గుంటూరు
- , కనువర్తి రామకృష్ణశర్మగారు
- , కవికిశోర శ్రీ గచ్చే సత్యనారాయణ గుప్త. గారు
- , వావిలాల సోమయాజులుగారు, గుంటూరు
- , ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ పంతులుగారు

డాక్టరు. పుట్టవర్తి శ్రీనివాసాచార్యులుగారు M. A. P. H. D. (London)

పిన్సిపాల్, S. R. R. కళాశాల, విజయవాడ.

శ్రీ మల్లెల శ్రీరామమూర్తిగారు, సహాయకార్యదర్శి, ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సేవకసభ,

విజయవాడ

- , గోరంట్ల సూర్యనారాయణరాజుగారు, సబ్ రిజిస్ట్రారు, చిలకలూరి పేట.
- , శరణరామస్వామి చౌదరిగారు. అధ్యక్షులు గుంటూరుజిల్లా గ్రంథాలయసంఘం.
- , కొణిదెన బాలకృష్ణయ్యగారు, చీరాల
- కవిభాషణ బందారామయ్యపంతులుగారు, ఎక్సైజు ఇన్ స్పెక్టరు, చిలకలూరి పేట

శ్రీ జమ్మలమడుక మాధవరాయశర్మగారు, గుంటూరు

శ్రీ కొల్లిమర్ల వెంకటేశ్వర్లుగారు

- , జాస్తి వేంకటనరసయ్యగారు, చిలకలూరి పేట, అధ్యక్షులు భారతీసమితి.
- , కనుపర్తి వేంకటేశ్వరశర్మ, సహాయకార్యదర్శి-నరసరావుపేట తా|| గ్రంథాలయసంఘం
- , తేలపాళెలు సాంబయ్య, ఐ. యల్. టి. డి. కంపెనీ, చిలకలూరిపేట
- , వారణాసి వెంకటేశ్వరులు, గొట్టిపాడు
- , పున్నవ రామలింగం, కార్యదర్శి శ్రీ హనుమన్నిలయ గ్రంథాలయం పున్నవ,
గుంటూరు తాలూకా
- , పెళ్లూరి నాగభూషణం కార్యదర్శి గుంటూరు తాలూకా గ్రంథాలయసంఘం గుంటూరు,
- , పాతూరి నాగభూషణం కార్యదర్శి. ఆంధ్రజేత గ్రంథాలయ సంఘం
- , యీడుపుగంటి వేంకట రత్నమాంబ కృష్ణాజిల్లాబోర్డు సభ్యురాలు పెనమకూరు
- , కంచెర్ల వేంకట కృష్ణయ్య పిన్నిపాల్, ఆంధ్ర హిందీ విద్యాపీఠము విజయవాడ
- , మందలపల్లెరి ఉపేంద్రశర్మ, గుంటూరు
- , దేవకీ సత్యనారాయణ వ్రాసిడెంటు శ్రీ కన్యకాపరమేశ్వరీ గ్రంథాలయము, ఐనుకొండ.
- , ఆ|| సత్యనారాయణ హెడ్ మాస్టర్ గవర్నమెంట్ ప్రైవేట్ స్కూల్, నెల్లూరు
- , తాపీ మోహనరావు, మద్రాసు
- , బత్తుల కామాక్షమ్మ పిన్నిపాల్ ఆంధ్ర యువతీ సంస్కృత కళాశాల, రాజమహేంద్రవరం.
- , జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రి కరుణశ్రీ, గుంటూరు
- , సూ|| శ్రీహరిరావు
- , గూటాల సత్యనారాయణ, యినస్పెక్టర్ ఆఫ్ స్కూల్సు, నరసరావుపేట
- , యం. యల్. నరసింహం , , , ,
- , జి. సూర్యనారాయణ , , , ,
- , యం. ఆర్. రావు , , , ,
- , కె. నారాయణరావు, అడ్వోకేట్, గుంటూరు
- , యన్. రామారావు స్పెషల్ డెవలప్ మెంట్ ఆఫీసర్, గుంటూరు
- , కె. బాపనయ్య లైబ్రేరియన్ డిస్ట్రిక్ట్ సెంట్రల్ లైబ్రరీ, గుంటూరు
- , ఎల్వెన్స్ ఆఫీసర్ ఎడ్యుకేషన్, పంచాయతీ సమితి, నాదెండ్ల
- , పున్నవ రాజగోపాల కృష్ణయ్యగారు, ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీ ప్రచార సంఘకార్యదర్శి,
విజయవాడ.
- , పాలకోడేటి లక్ష్మీపతి B. A. B. L. L.T. నర్సరావుపేట రేంజీ స్కూల్ డిప్యూటీ
యినస్పెక్టరు
- , మాధవపెద్ది బుచ్చి సుందరరామశాస్త్రిగారు
- , జి. వి. పున్నయ్యశాస్త్రి, సంయుక్తకార్యదర్శి, ఆంధ్రమహాసభ, గుంటూరు
- , మారేమండ రామారావు M. A. P. H. D. హిందూ కళాశాల, గుంటూరు

చలివేంద్ర

కవిపాదుషా : శ్రీ కొప్పురావుారి నత్తొనారాయణ

కార్యదర్శి.

శ్రీ దుర్గా మల్లేశ్వర పీఠియంతో మిడిల్ స్కూలు
విజయవాడ.

చలివేంద్రమును గుఱించి నన్నొకవ్యాసము వ్రాయుచుంటిరి. ఈ చలివేంద్రమును శబ్దమే నా కగమ్యగోచరముగా నున్నది. ఈ శబ్దమున కర్థమేమాయని మధనపడితిని. సాహితీ బంధువుల నొకరిద్దరిని సంప్రదించియు విఫలుడనైతిని. ఎట్టకేలకొకమాట స్ఫురించెను. చలివిందల కిది రూపాంతర మని గ్రహించితిని.

ఎనుబడెనిమిది వత్సరములనుండి యీ చలి విందలను దీక్షతో త్యాగనిరతితో ప్రజలకత్వంతోవయుక్తముగా నడుపుచున్న శ్రీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మసంఘమువారి కృషి అభినందనీయము, ఆనందదాయకము.

చలివిందల, చలివిందగయయి, చలివింద్రగా మారి చలివేంద్రయనియుచ్చరింపబడుచున్నది. ఈ చలివేంద్రాలు అతి ప్రాచీన కాలమునుండి యున్నట్లుగా శాస్త్రముల వల్ల తెలియుచున్నది భారత గ్రంథమున చలివేంద్రాల ప్రసంగమున్నది. ఇదిగాక అశోకుడు తన రాజ్యమునననేక చోట్ల నీ చలివేంద్రాలను పెట్టించినట్లున్నది. ప్రయాణ సౌకర్యము లెక్కువగాలేని ఆ కాలమున మార్గమధ్యములలో, పల్లెలలో, పట్టణములలో కూడ జలాభావమున్నచోట్ల, పాంథకుల పిపాస శాంతికి, పాలకులే యీ చలివేంద్రాల నేర్పరచు నాచారమున్నది. తమరాజ్యములలో

ననేక చోట్ల వాపీ, కూప, తటాకముల నేర్పరచు బాధ్యతగల పాలకులే, తమ బాధ్యతనితరులపై రుద్దుటకు, యీ కార్యములతి పుణ్యప్రదములని, సప్తసంతానాంగములని, ఆస్థాన పండితుల చేత శాస్త్రముల జూపించి ప్రచారమొనరింపజేసిరి. వారి కుటిలతనైనను, ప్రజాసేవ, అన్యోన్య సహకారము చేసుకొను అవకాశము, అలవాటు మనకబ్బినది.

ఆహారము, ఆహార్యము మానవుల కతిముఖ్యమని యందుచేగాని వానిని మించినది జలపానము. తిండిలేకున్నను మానవుడు కొన్ని నాళ్లు, పానీయములతో జీవించగలడు, కాని పానీయములేని తిండితో జీవించజాలడు. అందుచేతనే పంచభూతములలో వాయువునకునూ, జలమునకునూ అంశప్రాముఖ్య మివ్వబడినది. అట్టి ప్రాణాధార, ధానాదానము అవసరమయిన జీవులకందించు వుత్తమ కార్యక్రమ నిర్వహణ మొనర్చుచూ, ప్రజాసేవములో ప్రశంసమైన పాత్రను చేపట్టిన యీ సంస్థ గణనీయమైనది." దైవమును దైవలోకమును, జ్ఞానమును, భారతీయ ప్రథమ ఆతిథ్య కళాకలాపమును, శాఖలుగా గల మానవ శరీరమే యీ సంస్థ రూపమగుచున్నది. కలకాల మీ కార్యకర్తల త్యాగనిరతి ప్రజల మన్ననల బడయుగాత."

★ శ్రీ కొప్పరావూరి సత్యనారాయణగారు

చిలకలూరి పేట

పేరు

చేజర్లనుండి బయలుదేరిన ఓంకారనది (ఓగేరు) యీ గ్రామమును ఆనుకొని దక్షిణ దిక్కున ప్రవహించుచున్నది. దీని నీటి వసతి వలన పరిసర భూములన్నీయు ముఖ్యము గాజామ, నారింజ, మామిడి తోటలతో విలసిల్లుచుండెడివి. తోటలు ఫలభరితములై యుండెడివి. పండ్లకొరకు వచ్చు చిలుకలు తోటల యందు గుంపులు, గుంపులుగా నుండెడివి. అందుచే యీ గ్రామము చిలుకలూరుగా పేరు పొంది వాడుకలో చిలకలూరు అయి రాను రాను చిలకలూరి పేటగా మారినది.

పూర్వము

ఒకప్పుడు యీ గ్రామము రాజా మానూరి వారు అనబడు జమీందారల పాలనలో నుండెడిది. ఆంగ్ల ప్రభుత్వము కారణంతరములచే జమీని స్వాధీనపరచుకొని జమీన్ దారులను అలవెన్సు దారులనుగా చేసిన పిమ్మట యిదియును ఆంగ్ల ప్రభుత్వము కిరిందికిపోయెను.

ఇప్పుడు

పూర్వము పేటగానున్న యీ గ్రామము పరిసరములమూడు నూరుగ్రామముల అవసరములను తీర్చు సకలవిధ వ్యాపారములకు కేంద్రమై పట్టణముగామారి యున్నారు 1 లక్ష 50

వేల రూపాయల సంవత్సరాదాయమును 11 వార్డులును, 14 మంది సభ్యులును గల మేజరు పంచాయతీ అయినది. మునిసిపాలిటీ అగు అవకాశములును గలవు

1961 లో పట్టణ జనసంఖ్య 18049. పురుషులు 9809, స్త్రీలు 9040 గృహములు 5075 కుటుంబములు 4186. పరిసర గ్రామములనుండి పొగాకు నీజనులో దినమునకు షుమారు 30000 మంది జనులును, అక్ నీజనులో 15000 మంది జనులును యిక్కడకు తమతమ వనులకై వచ్చి పోవుచుందురు.

వసతులు

ప్రయాణ, రవాణాలు.

ఒంగోలునుండి గుంటూరుకు పోవు ట్రంక్ రోడ్డును చీరాలనుండి నరసరావుపేటకు పోవు రోడ్డును యిక్కడ కలియుచున్నవి యిక్కడినుండి ఒంగోలు, గుంటూరు, చీరాల; నరసరావుపేటలకు ప్రయాణము చేయుటకు ప్రభుత్వబస్ సర్వీసులు గలవు. సరుకుల రవాణాకు దాదాపు 60 లారీలును 4 లారీట్రాక్సు పోర్టు కంపెనీలును గలవు.

దర్శనంస్థలు

శ్రీష్టులచే స్థాపింపబడి సర్వజనోపయోగములగు చలి వేందర్, గింధాలయము, గోసంరక్ష

ఊము శ్రీ కన్యకాపరమేశ్వరీ దేవాలయములను నడుపుచున్న శ్రీ వాసవీ కన్యకాపరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘమును, ప్రతిఆదివారము 50 మంది బీదలకు, వికలాంగులకు భోజనముపెట్టు అన్న దాన సమాజమును గలవు.

దేవాలయములు సత్రములు

మూడు విస్తారములును మూడుశివాలయములును శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ దేవాలయమును, పరభద్రాలయమును, అయిదు ఆంజనేయాలయములును, దత్తాత్రేయాలయమును కృష్ణ చిన్న రథములును రథశాలలును గలవు. ప్రతిసంవత్సర చైత్ర శుద్ధ పూర్ణిమ నాడు శ్రీరాములవారి కల్యాణ రథోత్సవములును, వైశాఖ శుద్ధ పూర్ణిమనాడు శ్రీ లక్ష్మీ సృసింహస్వామివారి కల్యాణ రథోత్సవములును జరుగుచుండును. నాలుగు సత్రములు ట్రావెలర్సుబంగళాయును గలవు.

విద్య

రామమల్లు వరలక్ష్మమ్మ శ్రీ చిలకలూరి పేట విద్యా సంఘం హయ్యర్ సెకండరీ పాఠశాలయును, జిల్లా పరిషత్ ప్రాథమిక ఉన్నత పాఠశాలలును శారదా సెకండరీ బ్రైనింగు స్కూలును ట్యుటోరియల్ కాలేజీలును, శ్రీ వాసవీ కన్యకాపరమేశ్వరీ గ్రంథాలయమును జి. యల్. యల్. ఎ. శాఖా గ్రంథాలయమును గలవు.

ప్రభుత్వ కార్యాలయములు

పోలీస్ ప్రొహిబిషన్ సెంట్రల్ ఎక్సైజ్ సబ్రిజిస్ట్రార్ పోస్టల్ తెలిగ్రాం తెలిఫోన్ హైవేస్ నాగార్జున సాగర్ విద్యుచ్ఛక్తి, సేట్ బ్యాంక్ మార్కెటింగ్ సొసైటీ, కో-ఆపరేటివ్

బిల్డింగ్ సొసైటీ, అర్బన్ బ్యాంక్, నీవర్చు సొసైటీ ఆంధ్రప్రదేశ్ ఖాదీ బోర్డువారి వికరీయశాల మొదలగు ప్రభుత్వ కార్యాలయములు గలవు.

వైద్యము

ప్రభుత్వము వారి ఆస్పత్రియు, పశువుల ఆస్పత్రియు గమయ్యలగు ఆయుర్వేద ఆంక్షేయ హోమియో వైద్యము చేయు డాక్టర్లచే నడుప బడుచున్న సొంత వైద్యశాలలు ఘమాడు 15 గలవు.

పరిశ్రమలు

జిల్లాలో రెండవ పొగాకు పారిశ్రామిక కేంద్రము, విదేశీయుల ఎ. యల్. టి. డి., బి. ఎ. టి., యన్. టి. సి. పొగాకు కంపెనీలును, స్థానిక కండిమల్లవారి, మద్దివారి పొగాకు కంపెనీలును, గుంటూరు వారి బ్రాంచీలు గోల్డెన్, ఈస్టిండియా, పొగాకు కంపెనీలును పెద్దవి ఉన్నవి.

మరియు గుంటూరు వారివియు స్థానికుల వియు పొగాకు కంపెనీలు 20 వరకు ఉన్నవి. మూడు రీడైరింగ్ మిషనులును 100 కి పైగా వర్కుషాపులు, ఫ్యాక్టరీలును గలవు.

చేనేత నూలుకు రంగులు అద్దుట, తడిక లల్లుట, యిటుకలు చేయుట మొదలగు పరిశ్రమలును మూడు సీనిమా హాలులును గలవు.

మరియు

నాదస్వర వాద్యమునందు యావద్భారత ఖ్యాతినందిన శ్రీ షేక్ చిన వీరు సాహెబు ఆదం సాహెబుగార్ల జన్మస్థలము. శ్రీ ఆదం సాహెబు కులపతిగా ప్రభుత్వమువారిచే వడువ బడు నాదస్వర గురుగులము గలదు.

సర్వేజనా స్సుఖినో భవంతు.

చిలకలూరి పేట చరిత్ర

డి. వా. ప్ర

శ్రీ జాన్తి వేంకటనరసయ్య.

గతమునందున్న బాగుడు గాంచి హృదిని
నర్జమానదినమ్ముల పాత్రతఁ గని
సర్వమానవ పరిచర్య సలుపుకొనుచు
ఆంధ్ర సంతతి విజృంభిత సలరుఁగాత.

కలపు సహస్రభాషలు జగమ్మున; నం
దొకఁడేని, తేనియల్
చిలికెడి తెల్లుతోడ, సరిసేయగఁజాలదు;
విశ్వమెల్ల నీ
పలుకున కడ్డుసెప్పదు; సెబాసని విజ్ఞులు
మెచ్చ సుందరో
జ్వల కపితన సృజించి మనజాతికి
నభ్యుదయమ్ము గూర్పుఁడి.

మన భారత దేశములో ఆంధ్రప్రదేశము ఒక
భాగము. మనము ఆంధ్రులమని తెలుగువార
మని వ్యవహరింపబడుచున్నాము. నాలుగువేల
సంవత్సరములనుండి తెలుగువారున్నట్లు తెలియు
చున్నది. శాలివాహన వంశమునకు చెందిన
రాజులు చాలాకాలము తెలుగు దేశమును
పాలించిరి తరువాత క్రీస్తుముగ్గా ఇక్ష్వాకులు,
పల్లవులు, చాళుక్యులు, కాకతీయులు విజయ
నగరపు రాజులు ఆంధ్రప్రదేశమును పాలించిరి.
కృష్ణాతీరమున అమరావతి, ధరణికోట నాగా
ర్జునకొండ, విజయపురి మున్నగు ప్రసిద్ధతీర్థ
ములున్నవి. నన్నయ, తిక్కన, పోతన శ్రీనా
థుడు, పెద్దన మున్నగు కవులు ఆంధ్ర సారస్వ

తమున ప్రసిద్ధి కెక్కిరి. శ్రీకృష్ణదేవరాయలు
కవియై కవితాప్రపంచము ప్రసిద్ధిపఱచెను.
ఆంధ్రప్రదేశముందు గుంటూరు జిల్లా అతి ప్రసి
ద్ధము. అద్దంకి, కొండవీడు ఎత్తిపోతల, జల
పాతము ఇచటివే. పల్నాటియద్ద మిచటనే జరి
గెను. అన్ని జాతీయోధ్యమములలో ఈ జిల్లా
ముందడుగు వేసినది. కీ॥ శే॥ ఆంధ్రరత్న దుగ్గి
రాల గోపాలకృష్ణయ్య, దేశభక్త కొండా
నెంకటప్రయ్య ఇచటివారే. తుమ్మల, జాషువా,
ఏటుకూరి, కరుణాశ్రీ మున్నగు కవులు ఇచటి
వారే, ఆస్థానకవి శ్రీ కాశీకృష్ణాచార్య వండి
తులు గుంటూరువాసులు. భాషాదురభి
మానము ప్రాంతీయుల దురభిమానములు
చెడుగుణములు, అభిమాన ముండవచ్చును.
ఆంధ్రాభ్యుదయము భారతీయపురోగమనము
విశ్వమానవ కళ్యాణముమనలక్ష్యములు కావల
యును. మనము ఆంధ్రత్వములు విడువరాదు.

స్వర్గములులేవు తల్లి దేశంబుకంటె
భాగ్యములులేవు తనతల్లి భాషకంటె
దైవములులేరు తనదగన్న తల్లికంటె
నరులకెల్లర కివి జీవనాడులరయ”

—రాయప్రోలు.

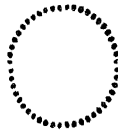
గుంటూరు జిల్లాయందు చిలకలూరి పేట ప్రముఖ
కేంద్రస్థానము నందున్నది. అది చుట్టును పండ్ల
తోటలతో నిండి ప్రకృతి రమణీయతా పూరిత
మగు పట్టణము.

ఇందు శ్రీ వాసవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘమువారు, చలివేంద్ర, గ్రంథాలయం, గోశాల, దేవాలయములను ప్రజాసేవ కొరకు నడుపుచున్నారు.

1 హయ్యరు సెకండరీస్కూలు, 1. హై స్కూలు, 1 సెకండరీ ట్రైనింగుస్కూలు, సమీపముననున్న పురుషోత్తమపట్నములో మరియొక బేసిక్ ట్రైనింగుస్కూలు ఉన్నవి.

ఉన్నత విద్యాసంస్థలు చాల ఇచటనున్నవి. ఇది మెట్ట ప్రదేశమునకు మాగాణి ప్రదేశమునకు మధ్యగా నుండుటచే

రెండు సంస్కృతులు మేళవించి ఇచటనొక అపూర్వతను సృష్టించినవి. సంగీత నాటక నృత్య సినిమాకళలు గ్రంథాలయములు కవిత్వా గోష్ఠులు సాహితీచర్చలు భక్త సమాజములు రాజకీయములు మున్నగువానికి చిలకలూరిపేట కేంద్ర స్థానము.

చిలకలూరిపేట

ఇలవేల్పు యిటరావు సంతతికి స్థాయిక్ గూర్చి భక్త ప్రజా పలి కోర్కెలో సమకూర్చుచున్ సతము సర్వవ్యాపకుండై మనం జలరక్ నిల్చిన మూర్తి వేంకటస్వసింహస్వామి సంసానమై నెలసెక పేట శుకాంగనాగళ సమావిరూపిత గానమ్మనన్.

జలసంప్రీతికి, సాంద్రసారవన శ్రీ సంపత్తికిన్ రాక పో కల మార్గ స్థిరసిద్ధికిన్; మధురభోగ ప్రాప్తికిన్; దైవ నా మల సద్గీతికి; ధర్మ కార్యరతికిన్ పాండిత్య సమృద్ధికిన్ స్థల మాహాత్మ్య విభూతికిన్ నెలవుకాదా! చిల్కలూర్పేటెలన్

శిలలు డ్రీవింప; సర్పములు శీర్ష ములెత్తి నటంప; బాలకుల్ కలతలు వీడి నిర్మల నుఖస్థితి సుప్తివహింప; భక్త హృ జ్జలజము లెల్ల రేప; ఖలస్వాంత దురూహలు మాపనౌషధం బులుగద “పీఠ ఉదముల” పుణ్య ఫలమ్ములు గాన మాధురల్.

రచన: డేక్ అ. లి. బి. ఎ.

తెలుగు పండిట్, కావూరు.

నాచస్వర గురుకులము

చిలకలూరిపేట

శ్రీ
తూ.బా.టి నాగభూషణరావు

మనము 300 సంవత్సరముల క్రిందట ఇప్పటి గుంటూరు జిల్లా నరసరావుపేట తాలూకా నామలూరు గ్రామంలో శ్రీ పేక్ నవీసా హెబు అనువాగు శ్రీవిద్యోపాసకులై ఆపర దేవీయను గ్రహము వలన నాదస్వర వాద్యము నందు విశేష పుష్కరాభివృద్ధిలను బడసి పండిత పామరుల మన్ననలను పొందుచుండిరి.

చిలకలూరిపేట జమీందారులగు శ్రీ రాజా మామూరివారు వారి జమీన్ గామములలోని పలుదేవాలయములకు భగ్గు కర్తలు. సామంతులూరులోని దేవాలయమునకును వీరు భగ్గు కర్తలగుటచే శ్రీ నవీసా హెబు కాలముందున్న కళా పీఠములగు జమీందారులగు వీరి ప్రతిభా సామర్థ్యములను విని తమ ఆస్థాన విద్వాంసులుగా నుండ శ్రీ నవీసా హెబు నోరిరి.

అ మహామహుని బౌద్ధారాధ్యై గుణములను వినియున్న శ్రీ నవీసా హెబు వారి కోరికనునుండి వెంటనే తమ నివాసమును చిలకలూరుపేటకు మార్చుకొని శ్రీ రాజా మామూరివారి ఆస్థాన విద్వాంసులుగా నుండి నాదస్వర కళోపాసన చేసి జీవితమును తరింప జేసికొనిరి.

నాటి నుండి వారి పంశీయులు నేటి వరకు నాదస్వర కళోపాసనయే తమ పవిత్రధర్మము గను బాధ్యతగను యెంచి యావదభారత భ్యాతి నందు చుండిరి.

మరుసగా శ్రీ నవీ సా హె బు, పెద నసర్ది సాహెబు, చిన నసర్ది సాహెబు, దాదా సాహెబు హుస్సేన్ సాహెబు నసర్ది సాహెబు పెదమూలా సాహెబు చినమూలా సాహెబు పెద వీరు

సాహెబు చిన వీరు సాహెబు నసర్ది సాహెబు ఆదం సాహెబు అను వీరెల్లరు రానురాను నాదస్వర కళలో విశేషానుభవములనుపొంది యెవలెని భ్యాతి నందుచు ఆంధ్రదేశములో "సన్నాయి సాహెబులు"గా ముద్రబడియ గలిగిరి.

ప్రయాణ సౌకర్యము లంతగా లేని కాలములోనే పెద మూలా, చినమూలా సాహెబులు నుద్యోగులనుండి విజయనగరము వరకుగల పలు పట్టణముల నుండి ఎడతెరపితేకుండా ఆహ్వానముల నంది తమ విద్యా కౌశలము వలన వారిని ఆనందమయలనుగా నొనర్చిరి. అంతేగాక వీరి కాలములో వీరు విద్య నార్జించుటయేగాక వేల కొలది శిష్యులకు విద్యాదానమునుచేసి వారి జీవితములకు వెలుగును చూపెట్టిరి.

ఆ సంప్రదాయమును వారి తరువాత శ్రీచిన వీరు సాహెబు ఆదం సాహెబులు యెంతయో నుందునకు తీసికొని వెళ్లిరి. అనగా ఆంధ్ర ప్రదేశ్ లో ప్రేక్షమీద లెక్కింప తగిన యే కొద్ది మందియో లెక్క నాదస్వర పీఠముల విద్వాంసులు ఎరమాన విద్వాంసులు యెల్లరును వీరి శిష్య ప్రశిష్యులే.

శ్రీ చినవీరుసాహెబు ఆదంసాహెబులు భారత దేశములోని ప్రధాన పట్టణము లన్నిటిలో పీఠములు ఆహ్వానములనందుకొని పలుసభలు చేసి అందుస్వర్గా నాదస్వరములు గండపెం జేరములు సింహతలాలములు ఘంటాకంఠములు వతకములు రజత పీలులు పాత్రలు కాశ్మీరు శాలువలు పట్టుదుకూలములు సన్నాన పత్రీ

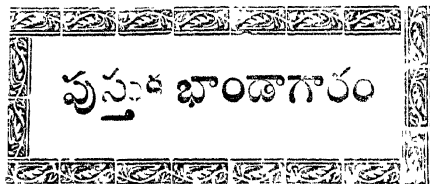
మీలు మొదలగు సత్కారములన్నియొబడసిరి.

దీనిని గుర్తించి అంధప్రదేశ్ సంగీతనాటక అకాడమీవారు ది 1-9-1961 న చిలకలూరు పీటలో శ్రీ మేక్ ఆదం సాహెబు కులపతిగా “నాదస్వర గురుకులము” ను ఏర్పాటు చేసిరి.

ప్రజలు ప్రభుత్వము అకాడమీలు

యొక్కను నీరికి తగు పోత్సాహము నిచ్చిన “నాదస్వర గురుకులము”ను నాదస్వర విశ్వ విద్యాలయము”గా గూఢపొందించ తగిన అవకాశములు ఉత్సాహము యీ సంశయలకు గలవు.

అందుకు భగవంతుడనుగ్రహించ పార్థన.

శ్రీ వాసవి కన్యకా పామేశ్వరీ గ్రంథాలయం చిలకలూరిపేట వణిగ్వయల ధర్మ సంస్థాపనం ఈనాడు కాదు-కొన్ని దశాబ్దాలనాటి సుస్థాపితం సాటిలేని సిర్కాణం-అత్యంత రమణీయ హర్మ్యం వాడవాడల కడువేడుకతో జరుపుకొంటుంది దీనాడు రజతోత్సవం సర్వగ్రంథ సమీకరణం-బీపుస్తక భాండాగారం

అక్కర సౌంజ్ఞ పరిజ్ఞానంతో చక్కని ప్రజ్ఞా విజ్ఞానం పొంది నిక్కమైన అజ్ఞానాంధకార రహితం చేస్తుంది పుస్తక భాండాగారం.

వార్తాపత్రికలకై పెద్దలు చూపే తాపత్రయం సచిత్ర వారపత్రికలకై విద్యార్థులు చూపే ఉత్సాహం బొమ్మల పత్రికలకై పోటీపడు బాలల పోరాటం నవలా సాహిత్యంకోసం నవయువకులు పొందే ఆరాటం

విమర్శనా గ్రంథాలకై కవిపండితులు కాంక్షించే ప్రమాదం జానపద గాథలకై ఉద్విఘ్నము యువదల ఉబలాటం.

సంకల్పం :-

శ్రీ నాగరాజు వెంకటేశ్వర్లు హద్దాక్షర, దంపరూడి.

గ్రంథానికి తగిన విగుచరి-చదువరికి తగినగ్రంథం పాత్రతగల సర్వసమ్యులకు సముచిత గ్రంథం ఇచ్చి కలిగిస్తుంది అందులేని మధురానందం జన్మసంస్కారం, కర్మపరిపాకం, పుస్తక భాండాగారం.

విజ్ఞానులకు - యుక్త యుక్తం
సృష్టికర్తలకు - శక్తిత్వం
తత్త్వవేత్తలకు - ముక్తత్వం
శాస్త్రకారులకు - కర్తృత్వం
చిత్రికారులకు - మూర్తిత్వం
నాట్యాచార్యులకు - రక్తిగల వర్తనం
మహామంత్రులకు - అంత్రాంగం
కవి శ్రేష్టులకు - కన్నుని కల్పనం
గురువుగవులు - తేలియరాని గుప్తం
వాస్తవంగా యిస్తుంది పుస్తక భాండాగారం.

అక్షర లక్షలను నిజచక్షువులతో లక్ష్యముంచి అనుక్షణం విశీలుతుంటే సలక్షణ సుశీలుతునిగ-మోక్షిమిచ్చు రక్షకునిగ ప్రత్యక్షనాక్షీభూతునిగ-దక్షతగల కుక్షినిగ కటాక్షిస్తుంది పుస్తక భాండాగారం.

గ్రంథాలయం

అలయములందు ఘనపహా
అలయము గ్రంథాలయం
బాలసింపక గ్రామ గ్రా
మాలలో స్థాపింపుడీ॥

జ్ఞానమితయు లేక న
జ్ఞాన తిమిరము లోపలన్
దీనజనులకు వి
జ్ఞాన భాస్కరహానుడీ॥

నూటి కేపడిమందియో
కూటికి గలవారలే
మేటివిద్యల నేర్పిరి
నాటి భారతమందునన్॥

విద్యయే జ్ఞానసేత్రం
హృద్యమగు ధర్మక్షేత్రం
అద్యతన భావిసూత్రం
సద్యతః పటహపాత్రం॥

పైరు పండించు రైతా
తీరికా సమయమందూ
చేరు గ్రంథాలయము భూ
సార విజ్ఞానమొదిదా॥

వర్తక మొనర్చు బేహారీ
వర్తక రహస్యమందున్
పూర్తి విజ్ఞాన మొందా
కర్తవ్యమగు గ్రంథపఠనం॥

సకల విధవిజ్ఞానములకున్
ముకుర మీ గ్రంథాలయం
కకవికలు చెందనేలా?
సకల జనులును జేరుడీ॥

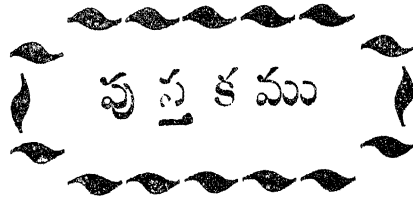
చీట్ల పేకల నాడనేలా?
పోట్లాటలకు పూననేలా?
అట్లుకాలము గడుపనేలా?
ఇట్లు గ్రంథాలయము జొరవా

అన్ని వృత్తుల వారలున్
అన్ని జాతుల వారలున్
చిన్న పెద్దలు స్త్రీలుపురుషులు
చెన్నుమీరగ జేరుడీ॥

బాలబాలిక లందరున్
మేలుగా చిన్నకథలన్
లీల చదువుచు హర్షమం
దోలలాడుదు రిచ్చటన్॥

రసికులౌ యావను లిటన్
హాసియింపగా నభిరుచుల్
రసమొల్కు కావ్యాదులన్
రసము గోలుచు నుండురోయ్

వయసు మళ్ళిన వారికిన్
ప్రియములౌ వేదాంతముల్
నయముగా నేర్వంగ నా
లయము సుమ్మిడి నమ్ముడీ॥

సరసమంజుల కథా సల్లాపములతోడ
 నొకమాటు చిత్తమ్ము నూపు దీపు
 జీవిత చరితముల్ చేదోడుగా నిచ్చి
 మహనీయ నీతులన్ మనుతు పీపు
 విజ్ఞానదాయక విమలబోధలచేతఁ
 బ్రజ్ఞా విశేషముల్ పలుకు దీపు
 సవరస మాధురీ నానార్థ కల్పన
 నొప్పుచు నానంద మొసఁగు దీపు

విశ్వ భూగోళమందలి విషయజాల
 మంతయునుగూడ నీ యందు సమరియుండు
 సర్వజనముల హితమ నీ సద్వృత్తమ్ము
 పూత చారిత్ర నికురుంబ ! పుస్తకంబ !

సారాసార వివేకమున్ దెలుపు సచ్చాగ్రిత
 సంయుక్తుఁడున్
 జారావార గభీరచిత్తుఁ డగుచుక భాసిల్లు
 సన్నిత్రమున్
 మీఱుకాధర్మము నొక్కవ్వడితః; నీ మిత్రత్వ
 మెల్లప్పుడున్

కారుణ్యంబు నుదారవృత్తిఁ గఱపున్ గల్్యాణ
 మార్గమ్ములన్.

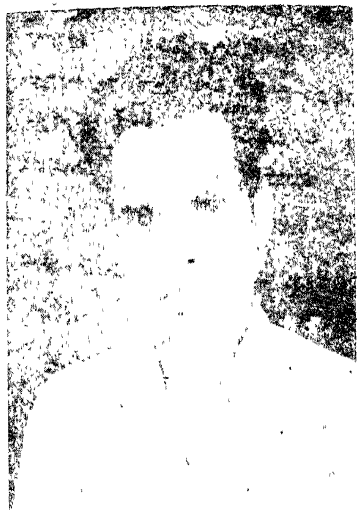
చిత్తము శాంతతన్ విడిచి జీర్ణతనూభవ రోగ
 రాజి నా
 యత్తముగాక మానవుఁడు హా! యని దుఃఖము
 నొందునప్పుడున్

పొత్తమ! నీవ యాతనికిఁ బోవని మిత్రమవై
 హితమ్ము లా
 సత్తిని దెల్పుచుండెదవు సాత్త్వికవృత్తిని తృప్తి
 నిచ్చుచున్.

భూత వర్తమానమ్ముల భ్యాత పురుష
 బోధలన్నియు నీ యందుఁ బొందఁగలము
 మూఁడు కాలమ్ములందును ముదము నిచ్చు
 సత్య శివ సుందరమ్మగు సత్తుపీన.

పొత్తమ మిత్రము బంధువు
 పొత్తమ నానార్థదాత బోధకుఁడున్ సం
 పత్తియు బత్తియు జననియు
 బొత్తమ మన వెలుఁగు, సరితు, పూజ్యహితం
 డుక.
 —ఖండ కృతి నుండి.

జలదానము చరిత్రాంధ్రము

రచన :-

వల్లభనేని హనుమంతరావు,
హిందీపండిట్, నాదెండ్ల.

మనపులు ఈ లోకమునందొనర్చు పాప పుణ్యములు స్వర్గ సరళలోకములకు సోపానములు. ధర్మబద్ధమైన యిహలోక జీవితము పరలోక ప్రాప్తికొక పుత్రము సాధనము. ఇహపరముల రెంటిని సాధించినాడే మహాత్ముడు. ఇట్టి జీవిత పరమార్థమెఱిగియే త్రికాలజ్ఞులైన ఆర్యులును అనాదియందే భారతీయులకు న్నిబద్ధమైన ధర్మబద్ధ జీవితవిధానమును ప్రసాదించినారు. నిత్యానుష్ఠానపవిత్రధర్మములు, కార్యములు, యెన్నో బోధించారు. అట్టి బోధలే వేదములుగా నెలసి వివిధ శాస్త్ర పురాణాదిగ్రంథములలో ప్రతిధ్వనిస్తూ భారతీయులచే ననేక పుణ్యకార్యము లాచరింప జేయుచున్నవి. అందు దాన ధర్మము లత్యంత గణనీయమైనవి.

పుణ్యకార్యములైన భారతీయులకు దానధర్మములు వెన్నతోబెట్టినవిద్య వారెఱుగనిధర్మము వారుచేయని దానమూ లేదు. ప్రాచీనకాలము నుండి ఈనాటివరకునూ లెక్కకు మించిన దానములు, దాతల పుదారచరిత్రలు వింటూ ప్రత్యక్షముగా కంటూవున్నాము.

భారతీయులు నిత్యమాచరించు వేలాది దానములందు అన్నభూ గృహ, గోదానాదిదానములు ముఖ్యమైనవి. అందు జలదాన మొకటి. దానము లందు జలదానమత్యంత ప్రాధాన్యముగా యెంచబడుచున్నది. వానీ, కూన తటాకాదీకముల విశిష్టతను పౌరాణికులు బహు విధముల వర్ణించియున్నారు. అట్టి జలదానావశ్యకతను, దాని మహిమను తెలుసుకొనుట పుణ్యప్రదము.

పూజ్య వినోబాజీ నుడివినట్లు “పవిత్రమైన భారతభూమియందు అనాదినుండియునిరంతరము జ్ఞానధార, దానధార ప్రవహించుచునేవున్నది.”

శృష్టికిమూలాధారములైన పంప భూతము లందు జలము ఒకటి. మనపుని ప్రాథమికావసరములలో నీరు ముఖ్యమైనది. సకల జీవరాసు

ను, 'నీరే ప్రాణదారము' నీటియొక్క వివిధ ప్రయోగము లనంతములు. దేహ పుష్టికి, శోగ్యవృద్ధికి నీరవసరము. పంటలు పండుటకు నీరే మూలము. నీరులేదే పంటలు పండవు. పంటలు పండనిదే పొట్టలు నిండవు. కటికి కీకటి రాత్తులను సహితము పట్ట పగలుగా, పండు వెన్నెలగా చేయగల విద్యుత్తు నీటి నుండియేగదా అభించుచున్నది. వ్యాధు లనే కను జల చికిత్సతో మటుమాయమగుచున్నవి నేటి ఆధునిక విజ్ఞానయుగమందిట్టి వైజ్ఞాని శోష యోగము లెన్నో నీటిపలన జూచుచున్నాము.

వివిధ ప్రయోగము లెట్లున్నను ముఖ్యముగా నీరు దాహోపశాంతికి. ప్రాణ రక్షణకు అత్యవశ్యకమైనదని వేరుగా జెప్ప వలెదు. ఆశలిభాధనైనా సహించవచ్చుగాని, దాహ బాధను ప్రాణ లోర్య జాలవుగదా! వేసవికాల మందు మార్గ మధ్య మందెడలో నీరుదొరకక గొంతుయెండి మృత్యువాత బడుట చూచుచున్నాము. అట్టి తరి అల్ప జీవుల సంగతి చెప్పనవసరములేదు. మృత్యుశయ్యపై పరుండి అంతిమ క్షణములలో అన్నియు వదలి 'ఒక చుక్కనీటిని' నోరు తెరచి ప్రతివాడు అడుగుతాడు. యుద్ధభూమిలో సైనికులుదాహబాధతో తపించి మరణించుతారు. భోజన సమయమందు 'పానీ' పుచ్చు కొనుటలో ఆలస్యమైన పై ప్రాణము పైననే పోవును. గొప్ప గొప్ప వుత్సవములందు మార్గమధ్యమునందు, నీటి కొరత గల పల్లెల పట్టణములందు వ్రజలు పడుకొబ్బందులు వర్ణనాతీతములు. దాహమైన వెను వెంటనే నీరు త్రాగక క్షణ మాగిన ఫలితము మృత్యువాత పడుటయే. కనుకనే అట్టి ప్రాణ భారమైన జలమును దాన మొనర్చుదాతను 'ప్రాణదాతగా' పేర్కొనినారు.

జలదాన మహిమను గురించి నారద పురాణమునందు, "నాన్నోదక సమందానం న్నద్వా దశీ పరమవ్రతం" అని జెప్పబడినది. అనగా అన్ని దానములందు అన్నోదక దానములునూ అన్ని వ్రతము లందునూ ద్వాదశీ వ్రతము వుత్తమమైననీ, మహాఫలదాయక మైనవని యర్థము.

శేషధర్మమందిట్లు జల దాన మహిమను గురించి జెప్పబడినది.

గీ॥ మాఘమాసంబు మొదలుగా మంచినీళ్లు
చల్లయైనను బానీయ శాలగట్టి
పోయువారల పుణ్యంబు బోల్పనరి
యథయ లోకంబులందున శుభముగండు.

శ్రీకృష్ణ భగవానుడు ధర్మరాజుకు ధర్మోపదేశములు వినిపించుచూ "అన్నోదక దానము లకు యే దానమునూ సాటిరాదు"ని వచించినట్లు శేషధర్మమందు తెలుపబడినది. పూర్వము సుశీలుడను బ్రాహ్మణుడు అనావృష్టి కాల మందు నూతులు త్రివ్వించి చలువ పందిళ్ళు పెట్టి జలదానము చేసి పశుపక్షి మృగాది సకల జీవరాసులను కాపాడగా స్వర్గలోక మేగినాడట.

శ్వేతకేతుడను మహారాజు గొప్ప తపస్సు చేసి స్వర్గలోకమున కేగినచు తానన్నడూ అన్నోదక దానము లాచరించ నందున ఆశిలి, దాహములతో బాధపడినట్లును, శివశర్మ యను పండితుడు మిక్కిలి ధనమార్జించి కడులోభియై మరణించి కృష్ణసర్పముగా జన్మించి తను సంపాదించిన ధనమును విడువక దానిచుట్టూ తిరుగుచు కాపలా కాయుచుండెనట. అంత విసిష్ట మహామునిపలన తనసి తిక్కి కారణము తెలుసుకొని తుద కాధనమంతయు చలివేంద్రులకు, అన్నసత్యము లకు ఖచ్చిపెట్టి విముక్తిని బొంది బ్రహ్మలోక మేగినట్లునూ నారదపురాణమునందు పర్చించబడి

నది. అనావృషిచే తన రాజ్యము నందలి ప్రజల బాధలచూడలేక కఠోరమైన తపస్సుచేసి, శివుని మెప్పించి, సముద్రుని ఒప్పించి గంగను భూలోకమునకు రప్పించినట్టి త్యాగధరుడైన భగీరథుని పుణ్యగాథయెఱుగనివారెవరు? బాటలు వేయించి, బాటల కిరువైపుల చెట్లు నాటించి అన్ని సత్రాలు చలివేంద్రులు కట్టించి ప్రజామన్నన బొందిన అశోకుని చరిత్ర తెలియనివారెవరు? ఇట్టి పౌరాణిక చారిత్రక గాథలు వేనకు వేలు నిత్యము పఠించుచునే యున్నాము.

పవిత్రమైన జలదానము అనేక రీతుల ఆచరింపబడుచున్నది వాపీ, కూప తటాకాదీకముల నిర్మాణమొనర్చి చలి వండిల్ల ద్వారా దాహంబుల దాహోపశాంతి కలిగించు యాచారము భారతదేశమునందు ప్రాచీనకాలము నుండియు నచ్చుచున్నది. ఇందు చలివండిల్లు లేక చలివేంద్రముల త్యంత విస్తృతమైనవి బహువ్యావకమైనవి. నీటికొరతగల పల్లెలందు, పట్టణములందు, పుత్తనములందు, మార్గమధ్యములందు వండిల్లు, వేసి చల్లని పానీయము, మజ్జిగ పానకము పోయు దాతలచు మనము ప్రత్యక్షముగా ననేక చోట్ల జూచుచున్నాము. చల్లని నీరుండు వండిల్లు గనుకనే నీనికి చలివండిల్లు లేక చలివేంద్రాలను నామము సార్థకమైనది. ధర్మ సంఘములు స్థాపించి, వానిద్వారా చలివేంద్ర శాఖలను నడుపుప్రజల దాతృత్వ మీనాడునూ పొంగిపొరలుచునే యున్నది. ఇట్టి ధర్మసంఘములు చలివేంద్ర సంఘములనేకములు ఆంధ్ర ప్రాంతమందు ముఖంబు వేయుచునేయున్నవి.

“అతిథి స్వయం నిష్ఠః” అన్నది పెద్దలు ఇంటికి వచ్చిన అతిథియభ్యాగతులను వైవస్వరూపులుగా మొంది ఆచరించు భారతీయుల యాచారము మహోత్సాహమైనది. ఇట్టి పవిత్ర

యాచారమును సదాపాటించుట మనముఖ్య ధర్మము.

ఆశ్రమములందు గృహస్థాశ్రమము పరమ పవిత్రమైనదిగా భావించబడుచున్నది. అనుదిన మొదల అతిథి యభ్యాగతులు కన్నులలో ప్రాణముంచుకొని నకనకలాడుతూ, దాహంబులై గృహస్థు గృహములకు నచ్చుచుండురు. అట్టి వారెవరైననూ అడిగినదే తడువుగా అప్యా యముగా మంచినీళ్ళిచ్చి దాహోపశాంతి కలుగజేయుట పుణ్యప్రదము. “దాహమడిగిన వానిని లేదుపొమ్మని నిర్వృత్యము చేసినవారు మహా సరకయాతన లనుభవించుదురని” పురాణములందు జెప్పబడినది.

ధన, కనక, వస్తు వాహనాది గొప్ప గొప్ప దానములు చేసి పుణ్యగతులు పొందలేని పేదలకు ఇట్టి దానము సులభ సాధ్యము. “సూక్ష్మములో మోక్షమన్నట్లు” శక్తిలేని నిరుపేదల కిట్టి జలదానము ముక్తి బొంతుటకు చక్కని మార్గము. నిద్రి దానములు పొందినను తృప్తి పడని ఘానపురుషు జలదానమును పొంది సం తోష సుఖము లనుభవించును. దాహము తీరి నంతనే కడుపు చలబడి ఆనంద బాష్పములు రాల్చుచూ చేయెత్తి దండమిడుచు. ఇట్టి మహోత్సాహమైన ఉచితమైన, అత్యంతావశ్యకమైన ప్రాణాధారమైన ‘జలదానము’ సర్వజనులు ఆచరింపదగినది.

ప్రజోపయోగకరములైన పవిత్రకార్యము లాచరించుచు ప్రజలను సదా భగవంతుడు కాపాడుగాత. సమస్త జనులు, సదా సత్కార్యనిరతులై, సదాచార సంపన్నులై సంచరించుదురు గాక.

తు భ మ

అత్యవసర పరిస్థితిలో లైబ్రేరియనుల ప్రముఖ పాత్ర

కె. రాఘవ రెడ్డి.

దేశాన్ని ఎదుర్కొంటున్న ప్రస్తుత విషమ పరిస్థితిలో పత్రిక పాఠకుడూ తన శాయశక్తులా కృషి చేయడం అవసరం. భారతదేశానికి చైనా కల్పించిన వరాధవాన్ని వెంటనే తుడిచివేయాలి. దురాక్రమణును పూర్తిగా ప్రారద్రోలి, భవిష్యత్తులో ఇలాంటి దురాక్రమణ మరొకరి జరగకుండా వుండేందుకై మనం కొన్ని సంవత్సరాల పాటు కృషిచేయాలి. లైబ్రేరియన్లకు అన్ని వర్గాల ప్రజలతోనూ పనికలుగుతూ వుంటుంది. ఇలాంటి సమయంలో యధాశక్తి సాయపడటానికి వారికి మంచి అవకాశాలున్నాయి. ప్రజల్లో చైతన్యం కల్పించడం తక్షణ కర్తవ్యం ఇందుకు లైబ్రేరియన్లు బాగా ఉపకరిస్తారు. రక్షణ కృషినిగూర్చి దైనందిన పరిణామాలను గూర్చి వారు ప్రజలకు తెలియజేయాలి.

విజ్ఞాన విషయాలను ప్రజలకు తెలియ పరచడంలో గ్రంథాలయాలు కీలకపాత్ర వహిస్తాయి. పుస్తకాలు, కరపత్రాలు, వ్రాతప్రతులు అచ్చుప్రతులను, సేకరించి, వాటిని పదిలపరచి లైబ్రేరియనులు మన నాగరికతా సాధానికి పునాదులు వేశారు. భావి సాధ నిర్మాణానికి నేడువారు అనేక విధాలుగా తోడ్పడగలరు. రక్షణ కృషిని గూర్చి ప్రజలకు వివరంగా

తెలియజేయడం వారి తక్షణ కర్తవ్యం. అదనపు ఖర్చు లేకుండానే తన గ్రంథాలయంలో వున్న పుస్తకాలు, కరపత్రాలు, చిత్రపటాలు, స్టెడ్డు మున్నగువాటి సహాయంతో ప్రజలకు అన్ని విషయాలు తెలియజేయడానికి అతనికి సులభసాధ్యమవుతుంది.

లైబ్రేరియనులు రక్షణ కృషిని గూర్చి తెలిపే పుస్తకాలను, తత్సంబంధమైన ఇతర సాహిత్యాన్ని సేకరించి, సాధ్యమైనంత మందికి వాటిని లభింపజేయాలి. ఇలాంటి పుస్తకాలకు, ప్రజలకూ మధ్య వారు సంధాన కర్తలుగా వ్యవహరించాలి. స్వయంగా గ్రంథాలయానికి వచ్చి పుస్తకాలు తీసుకునే వీలులేని వారికి ఇలాంటి పుస్తకాలను అందజేస్తే, వారి కార్యదీక్ష ప్రశంసా పాత్రమవుతుంది.

యంతవరకూ యుద్ధాన్ని గురించి, యుద్ధ కృషిని గురించిన పుస్తకాలు చాలా పరిమితుగా వున్నాయి. కనుక, యుద్ధ కృషికి తోడ్పడగలం దులకై అనువైన సాహిత్య రచన కొనసాగించడానికి లైబ్రేరియనులు రచయితలను ప్రోత్సహించాలి. యుద్ధ కృషిని గూర్చి యంతవరకు వెలువడిన పుస్తకాల జాబితాను తయారుచేసి, దానిని గ్రంథాలయంలో ప్రదర్శించాలి.

అయితే కేవలం ఇలాంటి చాబితా పదిమంది దృష్టిలో పడకపోవచ్చు. కనుక తత్సాబంధమైన యితర విషయాలపై వున్న పుస్తకాలను అంటే వ్యవసాయ వుత్పత్తి, నేషనల్ సేవింగ్సు మున్నగు వివిధ సబ్జెక్టులపైన పుస్తకాల చాబితా లను కూడా తయారుచేసి ప్రజలకు అందుబాటులో వుంచినట్లయితే వారికి ఈ విషయాల పైన ఆసక్తి కలుగుతుంది.

గ్రంథాలయ భవనాలలో ఇలాంటి పుస్తకాలను అందరికీ కనబడేట్లుగా ప్రదర్శించినట్లయితే గ్రంథాలయానికి అరుదుగా వచ్చే చదువరులకు కూడా ఈ ప్రదర్శనలో గల ఉద్దేశం అవగతమవుతుంది. చదువరుల దృష్టిని ఆకర్షించడమే వీటి ఉద్దేశం. వీటిని గ్రంథాలయ ఆవరణ బైటకూడా తరచుగా ప్రదర్శించడం అవసరం.

రాష్ట్రంలోని కొన్ని గ్రంథాలయాలలో 16 యం. యం. ఫిల్ము ప్రొజెక్టర్లు 35 యం. యం. ఫిల్ము ప్రొజెక్టర్లు లేడియోలు, టేప్ రికార్డర్లు మున్నగు ఆధునిక దృశ్య-శ్రవణ పరికరాలు కూడా వున్నాయి. ఇవేగాక సైక్లు, పోస్టర్లు చిత్రపటాలు కూడా వున్నాయి. అత్యయిక పరిస్థితిలో ఇవన్నీ అవుసరమవుతాయి కనుక వీటి నన్నింటిని తరచుగా ఉపయోగిస్తూ వుండాలి,

భారత ప్రభుత్వం యుద్ధాన్ని గురించి, యుద్ధ కృషిని గురించి కొన్ని 16 యం. యం. ఫిల్ములు తయారుచేసింది. వాటిని అప్పడప్పుడూ ప్రదర్శించినట్లయితే, ఇవి యుద్ధ కృషికి నోడ్డుడు తాయి. యుద్ధంనల్ల కలిగే కష్టనష్టాలు, సైనికుల విరోచిత కృత్యాలు, యుద్ధానికి సంబంధించిన యితర విషయాల్ని గూర్చిన సందేశాన్ని ప్రజలకు తెలియజేసేందుకై ఉన్నత ప్రమాణంగల చలనచిత్రాలు కూడా నిర్మించబడుతున్నాయి.

దేశంలో ప్రజల నైతికస్థాయికి ఉత్తేజం కల్పించి యుద్ధకాల ఆర్థిక పరిస్థితికి సంబంధించిన సమస్యల్ని వివరిస్తూ కొన్ని చిత్రాలు యిదివరకే తయారైనాయి. 16 యం. యం. ప్రొజెక్టర్లు గల గ్రంథాలయాలు తరచుగా ఇలాంటి చిత్రాలను అరువుకు తెచ్చుకొని ప్రజలకు చూపించాలి. హైద్రాబాద్ ఖైరతాబాదులోని భారత ప్రభుత్వ సమాచార బౌద్ధాస్మింగు మంత్రిత్వ శాఖ తాలూకు ఫిల్ము డివిజనులో ఈ చలనచిత్రాలు లభిస్తాయి. ప్రదర్శనకై ఉచితంగా వీటిని అరువుకు తీసుకోవచ్చు. ఈ విషయంలో ఇతర వివరాలను సమాచార పౌర సంబంధాల శాఖ డైరెక్టరునుంచి పొందవచ్చు. వ్యాయామం, యన్.సి.సి., ఎ. సి. సి. వగైరా విషయాలను గూర్చి కూడా అనేక చలనచిత్రాలు వున్నాయి. విద్యార్థుల కొరకై గ్రంథాలయాలలో వీటిని తరచుగా ప్రదర్శించ వచ్చు.

16 యం. యం. ఫిల్ములకంటే గాఢ సైక్లు ఫిల్ము సైక్లులకు ఖర్చు తక్కువవుతుంది. చలనచిత్ర ప్రదర్శనల్లో వీటిని ఉపయోగించడం సులభం. “తక్కువ మాట్లాడండి. ఎక్కువ కృషి చేయండి”. “పుకార్లు వినవద్దు, పుకార్లను వ్యాపింప చేయవద్దు” వస్తువులను అధికంగా ఉత్పత్తి చేసి అవసరాలను తగ్గించుకోండి’ మున్నగు నినాదాలను గాఢ సైక్లులైన రంగురంగుల సిరాతో న్రాసి, వాటిని ప్రొజెక్టర్ల ద్వారా ప్రదర్శించేట్లయితే ప్రేక్షకులకు ఆకర్షణీయంగా వుంటుంది. వీటిని హామంతో “సెపైం బరు రిన తేదీనాటి రేఖ”. “ప్రత్యక్ష అధిన రేఖ” మున్నగు విషయాలను గూర్చి గల సందేశాలను నివృత్తి చేయవచ్చు.

ప్రజల దృష్టిని ఆకర్షించేందుకు సాధ్యమయిన చోట్లలో సచిత్రప్రదర్శనాలను ఏర్పాటు

చేయడం మంచిది. సచిత్రి వనర్యులకు ఒక ప్రత్యేకతవుంది. వీటివల్ల ప్రజలకు మోజు కలుగుతుంది. యుద్ధకృషిని గూర్చి ప్రజలకు నచ్చచెప్పడానికి జాగ్రత్తగా ఎన్నుకోబడిన వివిధ సచిత్రి పటాలు ఎంతగానో తోడ్పడుతాయి.

మానవ శక్తికి మించిన సాహస కృత్యాలను మన జవానులు ప్రదర్శించారనేది అందరికీ తెలిసినదే. ఇలాంటి సాహస కృత్యాలను చిత్రీకరించే పటాలను యుద్ధకృషికి సంబంధించిన వాటిని తప్పకుండా ప్రచయోగించాలి. ఇవి మన అభిప్రాయాలకు ఒక స్వరూపం కలిగిస్తాయి. ఆలోచనా శక్తికి ప్రాతిపదిక కలిగిస్తాయి. గామీని ప్రాంతాలలో యుద్ధ చిత్రాలను తరుచుగా ప్రదర్శిస్తూ వుండాలి.

ప్రజలకు వాస్తవిక విషయాలు తెలియజేయడానికి మ్యూఫులు చాల సహాయపడుతాయి 1959 సం॥లో భారత, చెనాదేశాల ఆధీనంలోగల రేఖల విషయమై చాలామంది ప్రజలకు సరిగా తెలియదు 1962 సెప్టెంబరు 1 వ తేదీనాటి రేఖ సుస్పష్టంగావుంది. చెనావారి "ప్రత్యక్ష ఆధీనరేఖ" ముందుకూ వెనక్కూ జరిగేవిధంగా వుంది. చెనావారి "ప్రత్యక్ష ఆధీనరేఖ" వాస్తవికంగా చూస్తే చాలా గందరగోళంగావుంది. మ్యూఫుల సహాయంతో ప్రజలకు ఈ విషయాన్ని గూర్చి సులభంగా అర్థమయ్యేట్లు తెలుపవచ్చు.

అత్యయిక పరిస్థితిలో పోస్టరు విరివిగా వాడవచ్చు ప్రజలదృష్టిని ఆకర్షించడానికి. ఈజిప్తాల్లో ఏదైనా ఒక సందేశాన్ని తెలపడానికి పోస్టరు ప్రదేశించబడ్డాయి. ఒకసారి చూస్తే దాని భావమేమిటో నిక్కచ్చిగా తెలపడమే పోస్టర్ ప్రధానోద్దేశం. ప్రభుత్వయుద్ధకృషిని తెలిపే పోస్టర్లను భారీ సంఖ్యలో పంపిణీ

చేస్తున్నది. గ్రంథాలయాల్లో వీటిని ప్రముఖంగా ప్రదర్శించాలి.

నల్లబల్లను సక్రిమంగా ఉపయోగించేట్లయితే ఎన్నో విషయాలను సులభంగా తెలుపవచ్చు. తాజా వార్తలు వాయిడానికి నల్లబల్లను ఉపయోగించవచ్చు.

రాష్ట్రంలో అనేక గ్రంథాలయాలలో రేడియోలు వున్నాయి. ప్రజలు ఆలిండియా రేడియో ప్రసార కార్యక్రమాలు వినేందుకు వీలుగా, గ్రంథాలయాలు అనసరమైన ఏర్పాట్లు చేయాలి. వీటిలో ముఖ్యమైన కార్యక్రమాల్ని రికార్డుచేసి, అనసరమైనపుడు తిరిగి వీటిని ప్రచయోగించవచ్చు. ఈ కార్యక్రమాల్ని సక్రిమంగా ఉపయోగించేట్లయితే, ప్రజలకు సరిహద్దు పరిణామాలు, తదితర విషయాలను గూర్చి తాజా సమాచారం తెలుస్తుంది.

గ్రంథాలయంలో జాతీయ అత్యయిక పరిస్థితిని గూర్చి, తత్సంబంధమైన విషయాలను గూర్చి, ఉపన్యాసాలు ఏర్పాటు చేయాలి. ఈ ఉపన్యాసాలు వివడానికే స్కూలు పిల్లలు, ఇతరులను ఆహ్వానించ వచ్చు. గ్రంథాలయములోనే గాక వెలుపల కూడా ఇలాంటి ఉపన్యాసాల్ని ఏర్పాటు చేయాలి ఇట్టి సమావేశాల్లో కొన్ని సలహాలివ్వడం జరుగుతుంది. ఇట్టి సందర్భాలు లేకపోతే, ఇవి వినే అవకాశం లేకపోవచ్చు. లైబ్రరీయనుకూ, ప్రజలకూ మధ్య వ్యక్తిగతమైన సంబంధానికి అధిక ప్రాధాన్యత వుండాలి. ప్రస్తుత క్లిష్టపరిస్థితిలో ఇది మరి అవసరం యుద్ధకృషిని, వ్యవసాయోత్పత్తి, రక్షణనిధికి విరాళం సేవనలో సేవింపు మున్నగు విషయాలను గూర్చి ఉపన్యాసాల్ని వ్యవలసిందిగా నిపుణులను ఆహ్వానించవచ్చు.

పబ్లిక్ ట్రైబ్యరీ ఒక సమాచార కేంద్రం నంటిది ప్రస్తుత ఆర్థిక పరిస్థితిని గూర్చి ప్రజలు అడిగే విచారణలకు సమాధానాలు ఇవ్వాలి. ఇలా జరగటం మంచి ఫలితాలకు దారితీస్తుంది. ఈ విధంగావచ్చే విచారణలన్నింటినీ సేకరించి వాటిని పరిశీలించాలి. జాతీయ పరిస్థితి మూలకంగా ఉత్పన్నమయ్యే ప్రత్యేక విచారణలకు సరియైన సమాధానా లివ్వడానికి గృహంధానాలు కృషిచేయాలి వుంటాయి. ట్రైబ్యరీయన్ చాలా జాగ్రత్తగా వచ్చే ప్రశ్నలకు సమాధానాలివ్వాలి.

సరిహద్దు పరిణామాలు, చెనా యుద్ధ విరమణ ప్రతిపాదనలు మున్నగువాటిని గూర్చి ఇంతవరకు చేసిన ప్రచారం తగినంతగా లేదని చెప్పబడుతున్నది. నేడు ట్రైబ్యరీయన్ నిర్వహించవలసిన వృత్తి ధర్మాలలో ప్రచారమనేది కూడావుంది. అతను యుద్ధకృషికి ప్రచారంతో పాటు అన్ని విధాలుగా తన విస్తృత విధులను సక్రమంగా నిర్వహించాలి. “ప్రచారం వల్ల లాభముంది” అనేది ఇంచుమించు ఒక సామెత అయింది. ప్రచారం సక్రమ మార్గంలో కొనసాగునంతవరకు దాన్నియెవరూ కాదనలేరు. పోస్టర్లు, కరవత్తాలు, మ్యాగజైనులు మున్నగువాటి ద్వారా సరిహద్దు సమస్యలను గూర్చి ఇతరులకు నేరుగా నచ్చచెప్పే విధంగా ప్రసారాన్ని కొనసాగించాలి. చేసే ప్రచారం నిర్దుష్టంగా వుండాలి ఒక ప్రత్యేకమైన వర్గంకాక సంఘానికి ఉపకరించే విధంగా వుండాలి.

యుద్ధకృషిని గూర్చి ప్రజలకు తెలియచేయడం, ప్రచారం కొనసాగించడానికి తోడుగా, ప్రజల రక్షణకై ప్రతి పారుడు కృషిచేయడం. ఈ ఆర్థిక పరిస్థితిలో చాలా అవసరం. సైనికుల కుటుంబాలు, పిల్లల యోగక్షేమాలు

విచారించేందుకు ట్రైబ్యరీయన్లూ, గృహంధాన యోద్యోగులూ కలిసి గృహంధానయోద్యోగుల రక్షణ సంక్షేమ సంఘాలుగా ఏర్పడవచ్చు. వారు సైనికుల ఇండ్లను అప్పడవ్వడూ జట్టుజటుగా సందర్శించి, సైనికుల కుటుంబాల సంక్షేమ కార్యకలాపాలను కొనసాగించవచ్చు. సాంస్కృతిక కార్యక్రమాలు యేర్పాటుచేయబడినపుడు సైనికుల పిల్లలనూ, వారి పైన ఆధారపడిన వారిని గృహంధానాలకు రమ్మని ఆహ్వానించవచ్చు. వారికి అనువైన పుస్తకాలను సకాలంలో సరఫరా చేయాలి. యుద్ధరంగంలో పాల్గొంటున్న సైనికుల ఉపయోగార్థం ప్రజల నుంచి పుస్తకాలూ, వారపత్రికలూ వగైరా సేకరించాలి. జవానుల కొరకు రక్తదానం చేయవసందిగా ప్రజలను ప్రోత్సహించాలి.

ట్యాంక్, సాయుధపోలీసు దళాలవిధులను నిర్వహించేందుకు ప్రతి పట్టణంలో హాంగార్లు లను ఏర్పాటు చేయాలని భారత ప్రభుత్వం సంకల్పిస్తున్నది. ప్రభుత్వంనుంచి పిలుపు వచ్చినట్లయితే, ఈ సంస్థల్లో చేరడానికి ట్రైబ్యరీయనులు సిద్ధంగా వుండాలి. అవరమైతే రైఫిల్ కాలచుడం, ప్రభుమచిత్ర, అగ్నిమాపకం, విమానదాడినుంచి రక్షణ మున్నగు విషయాలలో వారు శిక్షణ పొందాలి.

ట్రైబ్యరీయనులకు ప్రజలతో అనుదినం ప్రత్యక్ష సంబంధముంటుంది. కనుక జాతీయ రక్షణనిధికి ఉదారంగా విరాళాలివ్వవలసిందని వారిని ప్రోత్సహించవచ్చు. రక్షణ నిధి సేకరణకై బహుళ ప్రచారంలో వారు జిల్లాలో కలెక్టర్లకూ, ఇతర అధికారులకు సాయపడాలి. తమ జీతంలో కొంత శాతం ప్రతి నెలారక్షణ నిధికై ప్రత్యేకించి, తద్వారా కూడా వారు ప్రభుత్వానికి తోడ్పడవచ్చు. కొంతమంది ట్రైబ్యరీయనులు ఇదివరకే రక్షణనిధికై విరాళా

లిచ్చాడు. యుద్ధకాలంలో ప్రజల ధైర్యస్థాయిని నిలబెట్టడం చాలా ముఖ్యమైన విషయమని వాడు గ్రహించాలి. ఈ విధంగా వాడు ప్రజలను ప్రోత్సహించేట్లయితే, గణనీయమైన కృషి చేసినవాడు అవుతాడు. తప్పుడు వార్తలనూ, పుకార్లనూ విశ్వసించకూడదని వాడు ప్రజలను హెచ్చరిస్తూ వుండాలి.

తైబేరియనులు ధరల స్థిరీకరణకు న్యవసాయ పారిశ్రామిక ఉత్పత్తులు అధికం చేయడం ఒకటే మార్గమని ప్రజలు గ్రహించేట్లు చేయాలి. ప్రజలు పొదుపరితనాన్ని అలవాటు చేసుకొని మబారా ఖర్చును తగ్గించడానికి వారిని ప్రోత్సహించవచ్చు. దేహదార్శన్యంగల వారందరూ సైన్యంలో చేరాలని ప్రోత్సహించవచ్చు. కైతులు అఫికోత్పత్తి సాధించడానికిగాను వారికి అనువైన సాహిత్యాన్ని అందచేయాలి. ప్రతి యింటిలో కూరగాయలు పండించాలని వారు ప్రజలకు నచ్చచెప్పాలి.

అత్యయిక పరిస్థితిలో తైబేరియనులు తమ విధులు నిర్వహించడానికి ఇవి కొన్ని సలహాలు మాత్రమే. తైబేరియన్ తన గ్రంథాలయంలో వున్న సాధన సంపత్తిని సక్రమంగా వినియోగించుకొని యుద్ధాన్ని గూర్చి వివిధ పద్ధతులను వివిధ విషయాలను గూర్చి ప్రజలకు తెలియ చేయగలడు. గ్రంథాలయం చేసే సేవనూ, కలిగించే సౌకర్యాలనూ బట్టి దానివల్ల ప్రజలకు అభిరుచి ఏర్పడుతుంది. కనుక తైబేరియనులు ఈ క్లిష్టపరిస్థితిలో, తమ ఆధీనంలోవున్న వసతి సౌకర్యాలను ఆకళింపు చేసుకొని వాటిని ప్రజోపయోగార్థం వినియోగించడానికి యథా

శక్తి కృషిచేయాలి. యుద్ధకాలంలో ప్రజలతో సహకరించి తమ విధ్యుక్త ధర్మాలను సమర్థవంతంగా నిర్వహించాలి. తైబేరియనులు ఈ రోజులలో ప్రజల మిత్రునిగాను, వేదాన్య మార్గదర్శకునిగాను వ్యవహరించాలని వాడు గుర్తు వుంచుకోవాలి.

~~~~~

శ్రీకరంబును, పిబుధ వశీకరంబు
పూజితంబును సత్కారాజితంబు
భాసితంబును, విజ్ఞానసాసితంబు
శారదా దేవి పరంబు సంస్తుతింతు.

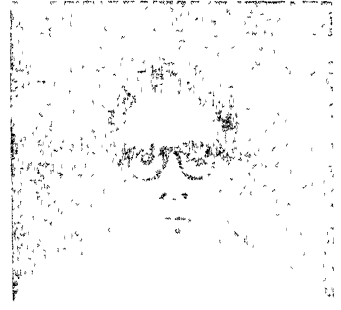
అది సమస్త జనాదరణైక సంస్థ
ఉన్నతంబు, నుదారంబు, నుజ్జ్వలంబు,
ఉత్తమోత్తమ, ముత్యకృష్ణ ముచితపతన
మందిరం బెన్న సర్వాంగ సుందరంబు.

గ్రంథనిలయంబు జాతివజ్రంబునోతె,
స్వప్రకాశంబు సహజంబు స్వచ్ఛతరము;
ప్రబల గాంధాంధకారంబు పాటడోలి
దివ్యకాంతల వెదజల్లి తేజరిల్లు.

పుస్తకాలయ మా విరాట్పురుషు లీల
అప్రేమేయ, మనంతంబు, నమృతంబు;
అదిస్వయంభువు - తనుదానె ఉదయమంది
విశ్వరూపము ధరియించి వెలయుచుండు.

~~~~~

శ్రీ జగదీశ్వరాయనామ సంకీర్తనము

గృంథాలయములు

శ్రీ మహావైష్ణవము

జాన్తి పేరికి పరినియ్య.

శ్రీ జగదీశ్వరాయనామ సంకీర్తనము

“యాదృశీ భావగా యత్ర సి న్ని న్ని తి
తాదృశీ” అన్నట్లు మనసులోని భావనలను
బట్టియే మనజీవిత నిర్మాణము జరుగుచుండును
శ్రీకృష్ణుడు భగవద్గీతలో అన్నాడు ని మి త్తం చి
“యంయం వాపిస్త్రైక భావం త్యజంత్యం డే
క శేబరం తంతసే వైని కాంజేయ సదా
తద్భావ భావితః”

అని భావనాశక్తి మహా త్తిరమైనదిసయు నానిని
బట్టియే పునర్జన్మగూడ ఏర్పడుచుండుననియు
చెప్పియున్నాడు. ఎల్ల సమయములందు డిటె
క్టివు నవలలను చదువుచున్న యువకుడొకడు
అమెరికా దేశమందు డిటెక్టివ్ పత్ర అనుకరిణ
జేయుచు తనయొక్క తల్లిని పిన్చులుజోకాల్చి
చంపినట్లు ప్రతీకలలో మనముచదివియున్నాము
కూచి పూడి నాటక సమాజములో నొక
వృండు స్మరింహావతారము ధరించి న హాసు
హిరణ్యకశిపు వేషము ధరించినవానిని ఉజ్జేక
ములో రొమ్ముబద్ధులుగా చీల్చినట్లును, ఆయన
చనిపోయినట్లును వినియున్నాము

భోయవాడొకడు ముని వేషము ధరించి
తపస్సు జేయుచున్నట్లు నటించెను. పక్షులు విశ్వ

సించి అతనిపైవారెను. వానిని పట్టి తినగోరి
ఆ వేషము ధరించిన ఆ భోయవాడు వానిని
విడచి నిజముగా సన్నాన్ని యయ్యెను “వేష
మును ధరించినంత మాత్రముననే ఈ పక్షులు
నన్ను నమ్మినవి. నిజముగా ‘మునిని’ యగుచో
నే నెంత ధన్యుడనగుదునోకదా” యనియూతడు
తలంచెను. వేచునయోగి, “చిత్తశుద్ధిలేని శివ
పూజ లేలరా, భాండశుద్ధిలేని పాకమేల” యని
సంఘాన్ని పగ్గించెను. కాన జీవితమునకు
హృదయ పవిత్రత, ఆత్మనయము యువకులు
పవిత్ర భావ సముపేయతై దేశభక్తులు కావల
యును.

గృంథాలయాధికారి పాఠకులలో పెద్దవారిని
గౌరవించుచు, చిన్న వారిని సోదరులనుగా
భావించుచుండవలెను. భాండాగారి భిన్న మన
స్త్రోత్తముగలవారైనపాఠకులను పొందుచుండును
కొండరు నిరుపయోగకరమైన గృంథ సమూహ
మును చదువుచు కాలమును వ్యర్థముగా గడుపు
చుండును. చెడ్డ విషయములు తీరిందరగా అల
వడుట సహజము కాబట్టి, దానికి లోబడిపోవు
దురు. త్రాగుడు జూదము మున్నగు చెడులు
అలవడునట్లు చెడు పుస్తకాలను చదువుట కూడ
అలవడును. అంతట జీవితము పతనమగును.

సంఘమునకు నష్టము కలిగించు గ్రంథములు
గ్రంథాలయములందుంచకూడదు. ఎల్లప్పుడు
కథా సాహిత్యమును చదువువారు క్రమ క్రమ
ముగా అంతకన్నను మహత్తరములైన గ్రంథము
లను చదువుటకు ప్రయత్నింపవలయును. భాండా
గారి, పాఠకుల చిత్తవృత్తులను గుర్తించుచువారిని
మొదట గ్రంథపఠనాసక్తులనుగ తయారు
చేయుచు, తరువాత ఉత్తమసాహిత్య పఠనాసక్తు
లనుగా వారిని తయారుచేయవలయును. గురువు
విద్యార్థులను తయారుచేయునట్లు, పాఠకులను
భాండాగారి తయారుచేయవలయును. భాండా
గారి సద్గుణములను కలిగియుండి తన పరిచయ
ముచే పాఠకులు, దేశభక్తులు, దైవభక్తులు
అగునట్లు ప్రయత్నింపవలయును. పుస్తక పఠ
నము పూత జీవిత సంధాయకము.

సరసమంజుల కథాసల్లాపములతోడ
నొకమాటు చిత్తమ్ము నూపు దీవు
జీవిత చరితముల్ చేదోడుగా నిల్చి
మహనీయ నీతులన్ మనుతనీవు
విజ్ఞానదాయక ఐమల బోధలచేతఁ
బ్రజ్ఞా విశేషముల్ పలుకు దీవు
నవరస మార్గురీ నానార్థ కల్పన
నొప్పుచు నానంద మొసంగు దీవు

విశ్వ భూగోళ మందలి విషయజాల
మంతయునుగూడ నీయందు నమరియుండు
సర్వజనముల హితమ నీసద్వ్రతమ్ము
పూత చారిత్ర నుకరంబ! పుస్తకంబ ।

చిత్తము శాంతితన విడచి జీర్ణతనూభవరోగ
రాజి నా
యత్తముగాక మానవుడు హా! యని దుఃఖము
నొందునప్పుడున్

పొత్తము! నీవయాతనికిఁ బోవని మిత్రమవై
హితమ్ము లా
సత్తిని దెల్పుచుండెదవు సాత్విక వృత్తిని
తృప్తినిచ్చుచున్

భూత వర్తమానమ్ముల భృత పురుష
బోధలన్నియు నీయందుఁ బొందగలము
మూఁడుకాలమ్ములందును ముదమునిచ్చు
సత్య శివసుందరమ్ముగు సత్సవీవ

గ్రామ గ్రామమ్మున గ్రంథాలయమ్ములు
విద్యాలయమ్ములు విస్తరిల్ల
భవనంబు లన్నింట వయసు వచ్చినవార
లక్షరాభ్యాసంపు శిక్షనంద
సంస్కృతి రక్షయ సద్గ్రంథ పఠనంబు
నిర్మాణ కృషియును నేర్పుమీఱ
మహిళాది జాతుల మానిత స్వత్వంబు
విజ్ఞాన యాత్రలు వెల్లివిరియ

మూఁడుకోట్ల తెలుంగు సైదోడులార!
నవ్య సందేశ ధర్మంబు భవ్య ఘోషి
నాచరింపంగఁ జేయుఁడి యమలులార!
సుజన మార్గంబు వీడనిసూరులార!

కాలముయొక్క విలువను గుర్తించి నడుచు
కొనవలయును. పోయిన సంవత్సరముల సంపా
దించవచ్చును. కాని పోయినకాలమునుజీవితము
నందు మరల సంపాదించలేము “క్షణశః కణ
శశ్చైవ విద్యామర్ధంచ సాధయేత్” అన్నట్లు
ప్రతి క్షణమున విద్యనుసంపాదించుటకు ప్రయ
త్నింపవలయును. అట్లే ప్రతిక్షణమును పోనీయక
ధన మార్జింపవలయును. “అన్నేనక్షణికాత్మప్రి
యావజ్జీవంతే విద్యయా” అన్నదానముచేక్షణ
కాలము తృప్తి నీయగలము కాని విద్యా దాన
ముచే జీవితవర్ధంతము తృప్తినికలిగింపగలము.
కాబట్టి నూటికి రెండుది నిరక్షరాస్యులు అనగా

విద్యా విహీనులున్న మన దేశమందు విద్యాభి
కులుముందుకువచ్చి విద్యలేనివారికి విద్యాదాన
మొనర్పవలయును. విద్య వినయమును కలిగిం
చును. వినయముచే మంచిపొరుడగును. పౌరులు
కృషిచేసి ధనికులగుదురు. ధర్మాత్ములగుదురు.
సుఖులగుదురు “ఉద్యోగినః పుష్కలం సింహము
వైతి లక్ష్మీకృత్” సోమరితనము మహా పాపము.
దానిని విడచి కృషిచేయువారు విజయలక్ష్మి

సంపన్నులగుదురు. విద్యాసంపన్నులే హక్కు
లను, బాధ్యతలను గుర్తించుకొని నడచుకొన
గలరు. వోటు విలువను గుర్తింపగలరు. నిరక్ష
రాస్యతను నిర్మూలించుటయే నేడు భాగత
దేశముంకు ప్రధాన సమస్య. విద్యా జ్ఞాన
భాస్కరుడు విశ్వమందు వెలుగును అజ్ఞానాంధ
కారమును సంపూర్తిగా అంత మొదించుగాత.

మారుతున్న నారీలోకం

అపుల జయప్రదాదేవి.

భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరువాత
భారత జాతి ప్రోభివృద్ధి వైపు పరుగులిడు
తున్నది. స్వేచ్ఛానాయువులను ఆస్వాదించి,
జీవిత విధానాలను తీర్చి దిద్దుకోవడానికి తాప
త్రయ పడుతున్నది. బానిసత్వంతో ముగ్ధి
భారతజాతిలో ప్రత్యేకంగా నారీలోకం మరింత
ఆంధ్ర పతనం చెందెడిది.

అయితే వంజరం నుండి బయటపడిన పక్షుల
లాగా, సంకెళ్ళను తెగించుకున్న సాధుజీవుల
లాగా, భయవిహ్వాలైన స్త్రీలు, తమ జీవిత
పథాలకు, సరియైన నియమాలను వెనుక నారం
భించారు. స్త్రీ కేవలం ఇంటిలో నాల్గు గోడల
మధ్యనే ముగ్ధ వలసిన పనిలేదు. చార్జవ్యపూరి
తమైన మూఢాచారాలను, గుడ్డిగా అనుస
రించ వలసిన పనిలేదని, గుర్తించ గలిగింది
మహిళాలోకం.

కానీ స్త్రీలు విద్యలోనేమి, విజ్ఞానంలోనేమి
ప్రపంచ జ్ఞానంలోనేమి ఎంతో వెనుకబడి ఉన్న
సమయంలో, దీని పరిష్కారమేమిటనేదే
ప్రశ్న. విజ్ఞానవంతులైన స్త్రీలు, సహృదయు
లైన తమ సోదరుల సహకారంతో, ముందు
స్త్రీ జాతిని విద్యావంతులుగ, వివేకవంతులుగ
చేయటం అతి ముఖ్యమని గ్రహించారు.

దేశంలో నలుమూలలా ప్రణాళికలు తయారై
నాయి. ఎంతో ఉత్సాహంతో దేశభ్యుద
యానికి కృషిచేస్తున్నారు. మాతృస్థానముల
నలంకరించి, భావిభారత సాభాగ్యానికి, పునా
దులు వేయవలసిన స్త్రీల ఆభ్యుదయం అతి
ముఖ్యమని గుర్తించింది ప్రజానీకం దానితోనే
ఈ ప్రజాస్వామ్య సిద్ధాంతాలతో, ప్రజాభ్యు
దయ పథకాలలో, స్త్రీ జనోద్ధరణ ప్రారంభ
మైనది. వెనుకబడి ఉన్న స్త్రీలకు, సకాలంలో

తగిన విద్యా సౌకర్యము లందని స్త్రీలకు, వంచి తులైన స్త్రీలకు, వసతి గృహములను, మాతా శిశుసంరక్షణ కేంద్రాలను నెలకొల్పి, వాటిల్లో వసతి సౌకర్యములతోపాటు, విద్యా సౌకర్యములకూడా ఏర్పాటు చేయబడినవి. ఇంతేగాక సంక్షిప్త విద్యా విధానముల ననుసరించి ఈ స్త్రీలకై ప్రత్యేకంగా శిక్షణ ఏర్పాటు చేయబడినది. ఎందరో స్త్రీలు వీటిల్లో విద్యా ప్రాప్తిని పొందుతున్నారు. చేతి పనులు మొదలైన వృత్తి విద్యలలో కూడా తర్ఫీదు పొందుతున్నారు. యోగ్యతలను పొందిన పిమ్మట, వారు వారికి తగిన ఉద్యోగములను పొంది, జీవనభృతిని కూడా ఏర్పరచుకొనగలుగుతున్నారు.

వాస్తవానికి నేటి దేశాభ్యుదయానికి సగానికి పైగా ఉన్న స్త్రీలను నిర్లక్ష్యం చేయడానికి వీలులేదు. ఉపాధ్యాయ వృత్తిలో, నైద్యవృత్తిలో, నర్సింగు వృత్తిలో స్త్రీలు ఎంతైనా రాణించగలరు. సహజ సిద్ధమైన కరుణామూర్తి స్త్రీమూర్తి. సహనశీల. మన భారతీయ సాంప్రదాయంతో వారు భక్తి గౌరవాలతో తమ సోదరులనూ, బిడ్డలనూ ఆరాధించగలరు. వారు నిజమైన సేవామూర్తులు.

చారిత్రకంగా చూచిన స్త్రీలు తమ దేశ సాభాగ్యానికి, తమ సర్వస్వాన్నీ అర్పించిన విషయం మన కందరకూ విదితిమే. దేశభక్తిని ఉగ్రపాలతోపాసి, తమ బిడ్డలను దేశ సేవా పరులనుగాచేసి ఏకలను తయారు చేసినది స్త్రీ జాతియే. నాడు జిజియా బాయి మొదలైన వీరమాతలు తమ బిడ్డలను దేశ భక్తులుగా రూపొందించి మహా ఏరులుగా తయారుచేశారు. రాణి రుద్రీమ, మల్లమ్మ,

ఝాన్సీ లక్ష్మీబాయి మొదలైన వీర నారీమణులు, తమ దేశములను కాపాడుకొనుటకే అనువులను బాశారు. స్వాతంత్ర్య సమరాలలో బాపూజీకి బాసటగా నిలచి స్వాతంత్ర్య సమరంలో భారతోపాలు అష్టకష్టాలకు గురియైన కన్యార్పణ మనం చూచే ఉన్నాము. ఎండకన్నెకగని సరోజినీ నాయుడు, విజయలక్ష్మి పండిట్ మొదలైనవారందరూ దేశమున కంకితమైనవిషయం మరవరానిది. ఇంకెందరో పహిళా మణులు త్యాగం చేసి సంపాదించిన స్వాతంత్ర్యమును, రక్షించుకోవలసిన అవసరం, బాధ్యత నేటి మహిళలపై ఎంతైనా ఉన్నది.

స్త్రీ గృహిణిగా, సోదరిగా, తల్లిగా తమ కర్తవ్యాలను నెరవేర్చుకొంటూనే, దేశ రక్షణకు, దేశ సాభాగ్యానికి, పురుషునికి తోడు నిడగా కృషి సల్పటంలో ఏహడపాటు ఉండకూడదు. ఎక్కడ చూచినా దేశరక్షణకు కావలసిన ఏర్పాట్లు చేయబడుతున్నవి. ఒక ఆరికం గానే కాదు వివిధ రూపాల్లో సేవచేయవలసిన అవసరం ఎంతోకంది. అందుకనే స్త్రీలకు, ప్రథమ చికిత్స, హామనర్సింగు మొదలైన వాటిల్లో తర్ఫీదు నివ్వడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు. ప్రతి స్త్రీ ఏమాత్రమైనా తీరికను కల్పించుకొని ఈ శిక్షణలో చేరి తగువిధంగా తర్ఫీదు నందడం దేశానికెంతో అవసరం. తమ తమ తీరిక వేళ్లలో అహోరాత్రులు మన సరిహద్దులు కాపాడుతున్న మన జవానులకు కావలసిన దుస్తులు మొదలైన వాటిని తయారు చేయడంలో స్త్రీలంతో కృద్ధమాపుతున్నాడు. స్త్రీలు పురుషులు ఒకరికొకరు సహకారభావాలతో, దేశాభ్యుదయానికి ముందంజవేస్తే నేడు మనకు ప్రత్యక్షమై ఉన్న ఒక్కచైనా సమస్య కాదు సమస్తమానవాళి సమస్యలే వరిమార్గము కాగలవు. శాంతియుత సహజీవనము సుస్థిరపడగలదు.

సాధారణ సభ్యులు

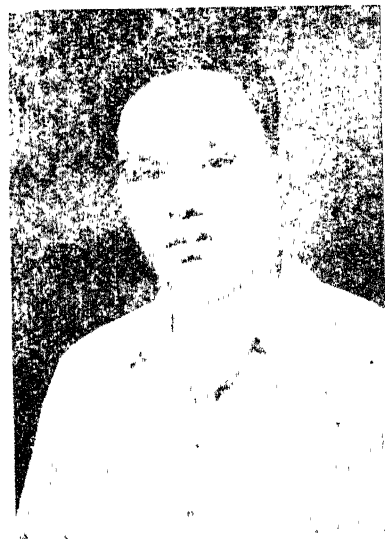
శ్రీ మాజేటి వెంకటేశ్వర్లు
చేరి ప్యాన్సిస్టెంట్

శ్రీ తాటికొండ రంగారావు
ఛాన్సిలర్

శ్రీ బచ్చి వెంకటరంగం
థాట్ డ్రెసింగ్ వర్కుస్

శ్రీ పసుమర్తి వెంకటేశ్వర్లు
జునుమహారాజ్ ఛాన్సిలర్

సాధారణ సభ్యులు

శ్రీ చెల్లబోలు సుబ్బారావు
ప్రసాద్ ఫ్యాన్సీమార్ట్

శ్రీ కంకణా లక్ష్మి య్య
పద్మా ఫ్యాన్సీ ట్రోపు

శ్రీ అరవల్లి మల్లికార్జునరావు
రాజ్ పోషకులు
హనుమాన్ ఫ్యాన్సీమార్ట్

శ్రీ కొప్పరామూరి సుబ్బారావు.
రామారావు
ఆంధ్రా ఫ్యాన్సీమార్ట్

సాధారణ సభ్యులు

శ్రీ కొత్తమాసు ఆంజనేయులు
కిరాణా మర్చంట్సు

శ్రీ శిఖాకొల్లి రామారావు
కిరాణా మర్చంట్సు

శ్రీ తడికమల్లు చెన్నకేశవులు
టుడాకో మర్చంట్సు

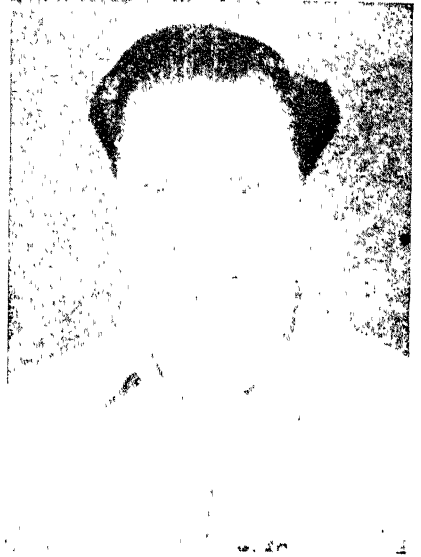

శ్రీ దివ్వెల విశ్వనాథం
ధర్మదాత - పోషకులు

సాధారణ సభ్యులు

శ్రీ కనమర్తపూడి వెంకటేశ్వర్లు
ధనలక్ష్మీ మెడికల్ స్టోరు

శ్రీ తాటికొండ ఆంజనేయులు
మెడికల్ షాప్

శ్రీ మద్ది వున్నారావు
పాత్రసామానుల వ్యాపారం

శ్రీ సామా శ్రీరామమూర్తి
పాత్రసామానుల వ్యాపారం

సాధాన సభ్యులు

శ్రీ అడ్డగాళ్ల పుల్లారావు
నాగార్జున సిల్క్ హౌస్

శ్రీ దేవిగడ్డి వీరవసంతరావు
క్లౌత్ మర్చంట్సు

శ్రీ ప్రగడ రాములు
శ్రీనివాస సిల్క్ హౌస్

శ్రీ గుద్దంటి వెంకటేశ్వర్లు
క్లౌత్ మర్చంట్సు

కా ర్య క ర్త లు

శ్రీ పాత్తూరి నరసింహారావు

కా. వి. సభ్యులు 1951-60 గ్రం. ఆ. 51-60.

సాధారణ సభ్యులు

శ్రీ బచ్చి రాంబొట్టు

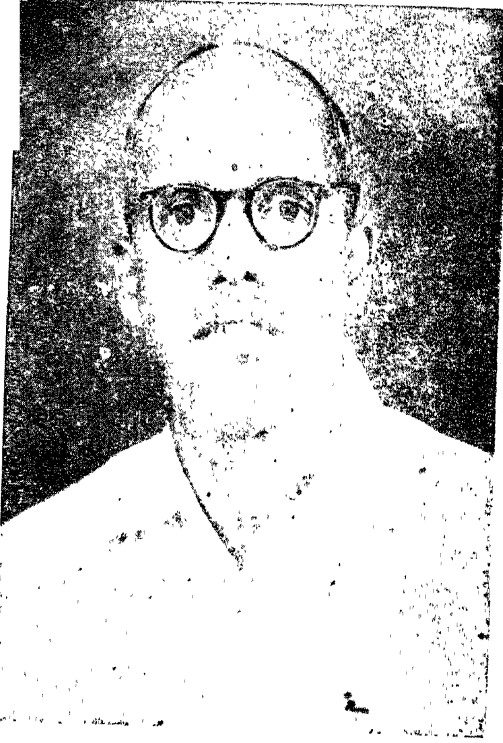

సాధారణ సభ్యులు

శ్రీ మురారిశెట్టి వెంకట పుల్లారావు

శ్రీ రామా వస్త్రాలయం

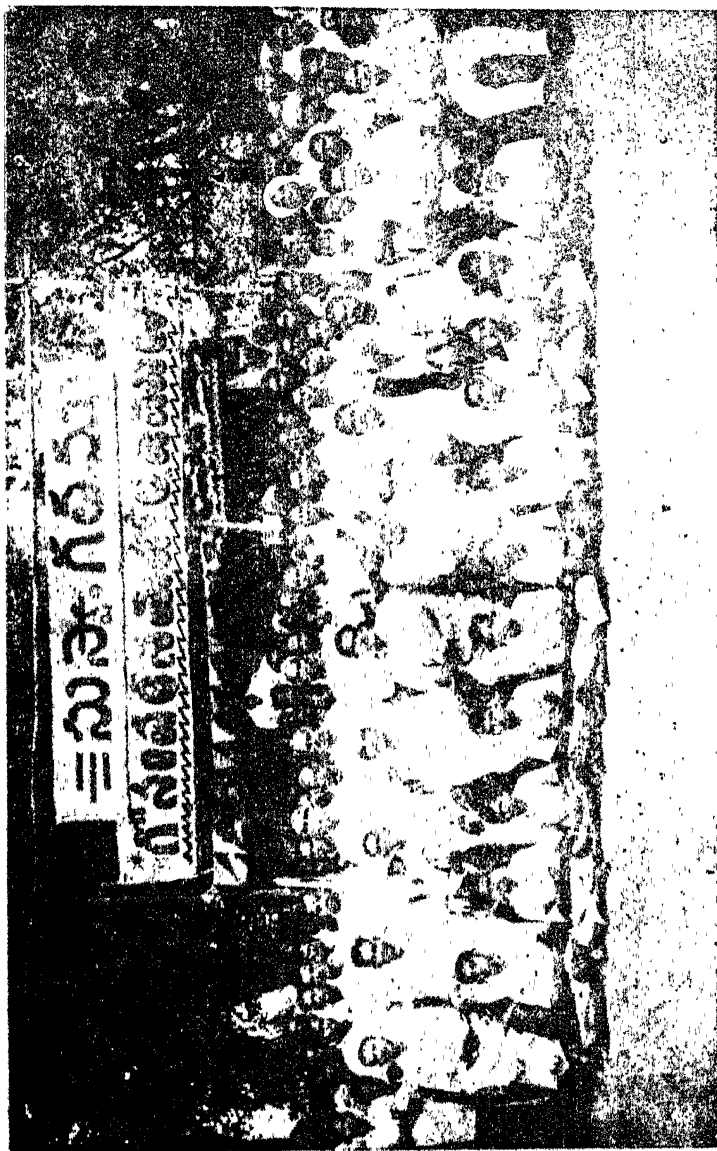
సాధారణ సమ్యలు

శ్రీ గ్రంథి రామయ్యగారి కొమారుడు
సుబ్బారావు
రైస్ మిల్స్

కీ॥ శే॥ బచ్చ వెంకటసుబ్బయ్యగారు

7-28-56

சென்னை நகரில் உள்ள பூங்கா

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

వాసవీ కన్యకా ధర్మసంఘ రజత జయంతి ప్రశంసాపద్యములు

(శ్రీ) వాసవీ కటాక్షము

ప్రేమయి మీ ధర్మసంఘమును నిత్యము వి
ద్యావృద్ధికి గోరక్షకు
త్రోవలు కల్పించి సతముఁ బోచును గాతన్

వాసవీ కన్యకా కార్యసేవా ప్రసక్త
ధర్మసంఘము! నీ జన్మ ధన్యమయ్యె
జ్ఞానపథమున నడపు ప్రచార మొకటి
పూత గోరక్ష యొనరించు పుణ్య మొకడు

సుజనులు నడవఁగ జాగితి
రజత జయంతికి మనోహరముగ నిలచి నీ
విజయధ్వజ మెత్తితివా
ప్రజల జయధ్వానమంది ప్రబలుమ యింకన్

వాసవీ భక్తులగు నార్యవైశ్యులార
ధార్మికాగ్రణులార ! యుదారులార
పుణ్యకార్యపరాయణ పూర్ణులార
సారములమూట మీ చిల్కలూరిపేట.

కాలముతీరు, మానవ వికాసము సౌరు, తలంచి నేడు శ్రీ
ద్వారత పూయ నూడిగము దారత జాతి కొనర్చుచున్న
కౌలము శీలమున్ మనుజ గౌరవమున్ సఫలంబు నందె భా
షా లలితాంగి యుంగనుల, సర్వశుభంబులు దోయిలింపఁగన్

కూర్చిన రొక్కముం, బసిండి కొండలు నాశము నందుగాని, చే
కూర్చిన ధర్మకర్మ నరకోటికిఁ గీర్తి విశిష్ట మొత్తముం
గూర్చును శాశ్వతంబుగ నకుంతిత గౌరవమున్ ముటించు దై
వార్చన సత్యమార్గము మహాత్ముడు తెల్పిన దిద్దియే గదా!

పుస్తకాలయాది పురుష కారంబును । సలుపుచున్న నీకు జయము జయము
శ్రావ్య భవ్య దివ్య నవ్య మార్గంబులఁ । జాటుచున్న నీకు జయము జయము.

రచయిత :- దాపూదు.

గ్రంథాలయోద్యమ చరిత్ర

గ్రంథాలయశాస్త్ర విశారద, గ్రంథాలయోద్ధారక,

గ్రంథాలయ పితామహ

శ్రీ ఆయ్యంగి వేంకటరమణయ్యగారు

ఉద్యమములలోకెల్ల మూలకం దముగ నున్నది. ఉద్యమము లన్నింటికి జీవదాయకమైనది. గ్రంథాలయోద్యమము అభివృద్ధిదాయకములగు విషయములన్నియుచాశ్చాత్యసంస్కరము కలిగిన పిమ్మటనే మనదేశమునందు ఆవిర్భవించినవని, చాలమంది తలంపు. అయితే ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయోద్యమమానకు మాత్రము ఈ భావము బొత్తిగా అన్వయింపదు.

ఆంగ్లేయభాషా సంవర్కము, ఆంగ్లేయసాంప్రదాయ సంస్కరము, ఏమాత్రమును అలవరచుకొనని వజ్రోత్సాహులగు యువకుల వలననే ఈయద్యమము ఆంధ్రదేశమందు జనించి వ్యాపించినది. ఈ యద్యమమును స్వయంభువు అని చెప్పిన అతిశయోక్తి కానేరదు.

ఆంధ్రభాషకు అచ్చు అక్షరములు 1806 వ సంవత్సరమున తయారై 1834 వ ఆంధ్ర గ్రంథములు అచ్చుపడుటకు ప్రారంభమాయెను.

186 వ సంవత్సరమున విశాఖపట్నమున ఒక వీధి బడి ఉపాధ్యాయునిచే స్థాపితమైన “సరస్వతీ నిలయము” ఆంధ్రదేశమున మొట్టమొదటిసార్వజనీనిక గ్రంథాలయము, 1890లో

కడపజిల్లా పులివెందులలో వెలసినది. ఈరెండు ప్రధమ గ్రంథాలయముల పేర్లను సరస్వతీ సామ్రాజ్య అధిష్ఠాన దేవత యగు సరస్వతీదేవి పేరున నామకరణమగుట ఆంధ్రుల ప్రతిభా విశేషమే తర్వాత 1890 లోనే ఒంగోలులో పి. వి. ఎస్. బ్రెజ్జీ 1891 లో విజయనగరమున సింహ చలవతిరావు బ్రెజ్జీ 1895 లో భీమవరం తాలూకా వుండి గ్రామమున నోరోజీ క్లబ్బు, 1897 లో అదే తాలూకా కుముద నల్లిలో శ్రీ వీరేశలింగ గ్రంథాలయము, 1900 లో తెనాలి తాలూకా కొల్లూరున రీడింగు క్లబ్బు, రాజుపేంద్రవరమున పీరేశలింగ పుస్తక భాండాగారము. 1904 లో తెలంగాణా యందలి హైదరాబాదు నగరమున శ్రీ కృష్ణ దేవరాయ గ్రంథాలయములు స్థాపించబడినవి. పిమ్మట 1905 సం॥ న సంభవమైన వంగదేశ విభజనోద్యమ ఫలితముగ యావదాంధ్ర దేశమునను సార్వజనిక గ్రంథాలయములు పొడ జూపినవి. 1911 సంవత్సరమున కృష్ణాజిల్లా బెజవాడ పట్టణమున శ్రీ రామమోహనగ్రంథాలయము స్థాపించబడినది.

1913 లో ప్రధమ ఆంధ్ర మహాసభ గొప్పట్ల యందు జరిగినది మొదలు ఆంధ్రులయందు

నూతన ఉత్సాహము, నూతన తేజము వికసిల్లు సాగినది. అప్పటినుండి ఆంధ్రదేశముయొక్క అన్ని ప్రాంతముల యందును గ్రంథాలయములు, పఠనమందిరములు యవకులచే విరివిగా స్థాపింపబడినవి

ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘము

ఆంధ్రదేశమునందు ఇట్లు బయలుదేరుచున్న వివిధ గ్రంథాలయములయందు సోదర భావమును గలుగజేయుటకును, పరస్పర సహకారమును పెంపొందించుటకును, ధర్మ గ్రంథాలయ మహావృక్షము ఆంధ్రదేశము నందంతటను అవతరించుటకును ఈ విషయముల నన్నింటిని ప్రచారము చేయుటకును 1914 వ సంవత్సరమున బెజవాడ యందున్న శ్రీ రామమోహనధర్మ గ్రంథాలయ కార్యదర్శిగ నేను ప్రథమ ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ మహాసభను సమావేశ పరచితిని. ఆ సభకు సుప్రసిద్ధ కవిశేఖరులగు చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారు అధ్యక్షత వహించినారు.

కృష్ణా గోదావరి, గుంటూరు, విశాఖ పట్నము, గంజాం, నెల్లూరు, కడప, కర్నూలు బళ్ళారి జిల్లాల నుండియు తెలంగాణా నుండియు వలుపురు ప్రతినిధులు వచ్చినారు. ధర్మగ్రంథాలయోద్యమముయొక్క వివిధ దశలనుగూర్చియు, గ్రంథాలయ పాలనా పద్ధతులను గూర్చియు సమర్థులగువారిచే అనుభవ పూర్వకములగు ఉపన్యాసము లియ్యబడినవి.

ఆంధ్రదేశము నందంతటను గ్రంథాలయములను, పఠన మందిరములను నెలకొల్పుటకును, నెలకొల్పినవానిని పెంపొందింపజేయుటకును, అన్ని విధముల తగిన ఉత్సాహమును ఇచ్చుటకు ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘము ఏర్పగుపబడినది.

గ్రంథాలయ వేదము

ప్రథమ ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ మహాసభకు అధ్యక్షత వహించిన శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారు గ్రంథాలయోద్యమము ప్రాముఖ్యమును గూర్చి తమ ఉపన్యాసమునందు ఈ కింది విధముగ జెప్పిరి.

1. "వాయువు ఎల్లవారికి ఎల్లు స్వాధీనమై యున్నదో జ్ఞానముకూడ అట్లు స్వాధీనము కావలయును.
- 2 ఉదకము ఎల్లవారికి ఎల్లు సేవ్యమైయున్నదో జ్ఞానముకూడ అట్లు సేవ్యము కావలయును.
3. సూర్య చంద్ర మండలముల తేజస్సు ఎల్లవారికి ఎల్లు సౌఖ్యప్రదముగా నున్నదో జ్ఞానముకూడ అట్లు సౌఖ్యప్రదము కావలయును

ప్రపంచమునందు ఇంతవరకు వివిధ దేశములందు వివిధ భాషలలో బయలుదేరిన గ్రంథాలయ సారస్వతము నందు ఈ సూక్తి మహాస్మతమై విలసిల్లినది. అందుచేత ఇది గ్రంథాలయ వేదమై బరగినది.

ఉద్యమ ప్రచారము

ఆంధ్రదేశము నందంతటను ఈ యుద్యమమును వ్యాపింపజేయుటకై వివిధ జిల్లాలయందు జిల్లాసభలు, తాలూకా సభలేగాక రాష్ట్రసభలనుగూడ వివిధ ప్రదేశములందు జరిపితిమి.

1920 సం॥న గ్రంథాలయ ప్రచారకులను తయారు చేయుటకై ఒక మాసము దినములు ప్రథమ పాఠశాలను బెజవాడ రామమోహన గ్రంథాలయమందు నడపితిమి. పల్లెటూళ్ళకు సంబంధించిన వివిధ సమస్యలకును, గ్రంథాలయ పరిపాలనకు సంబంధించిన వివిధ విషయములను

గూర్చియు ఆయా విషయములనుగూర్చి పరిశ్రమ జేసిన సమర్థులచే అనుభవ పూర్వకములైన ఉపన్యాసము లియ్యబడినవి.

1930 వ సంవత్సరమున గ్రంథభాండాగారుల తర్ఫీదు పాఠశాలను ఒకదానిని విజయవాడ దివ్యజ్ఞాన సమాజ మందిరమందు నిర్వహించితిమి. ఆ పాఠశాల నిర్వహణమందు శ్రీ కొఠారి రామారావుగారు (హిందూ హై స్కూలు హెడ్మాస్టరు) పుణ్యమూర్తుల రాజశేఖరం బి. ఏ., బి. ఇడి. గాల్లు నాకు తోడ్పడిరి. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమందు గ్రంథభాండాగారిగా నున్న శ్రీ యం ఓ ఛానున్ గారుకూడ ఈ తర్ఫీదు పాఠశాలకు విచ్చేసి, ఉపన్యాసములిచ్చి తర్ఫీదును పరిశీలించి మెచ్చుకొనిరి.

1914 సం॥ మొదలు 1939 సం॥ వరకు ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘమునకు నేను కార్యదర్శిగా నుంటిని. ఈ ఇరువది యైదు వత్సరములను నేను ఆంధ్రదేశమందంతటను నా స్వంత వ్యయముతో తిరిగి ఉద్యమ ప్రచారము చేసితిని.

బ రో డా యా త్ర

1917 సం॥న బరోడా కేంద్ర గ్రంథాలయమువారి ఆహ్వానముమీద అచటికే ఆరాష్ట్రమునందు సార్వజనిక గ్రంథాలయోద్యమ మెట్లు సాగుచున్నదో పరిశీలించి, మన యుద్యమమునకు ఉత్తేజమును చేకూర్చితిని.

రెండవసారి బరోడా రాష్ట్రమునకు 1934 సంవత్సరములో మహారాజు శాయాజీగారు కార్యు ప్తజోత్సవమునకై వారి ఆహ్వానముమీద పోతిని. అచటి కేంద్ర గ్రంథాలయంలో మహారాష్ట్ర గుజరాతీ భాషా గ్రంథములకై

వర్గీకరణ పద్ధతిని, డ్యూయీ-కట్టయల పద్ధతులను సమీకరణంచేసి, ఒక మధ్యమ పద్ధతిని రూపొందించుచున్నాడు. ఆ పద్ధతిని అనుసరించి ఆంధ్ర గ్రంథముల కొక రూపమును సరిదిద్ది దానిని బెజవాడ రామమోహన గ్రంథాలయమందు ప్రవేశ పెట్టితిని. ఆ పద్ధతినే ఇప్పటికిని వారు జయప్రదముగ అమలు చేయుచున్నారు.

స్థానిక సంస్థల ప్రోత్సాహము

1914 కు పూర్వము గ్రంథాలయములను స్థాపించుటయు, పోషించుటయు స్థానిక స్వపరిపాలనా సంఘముల (మునిసిపాలిటీలు, జిల్లా బోర్డులు మొదలైనవి) విధులలోనికి రాదని ప్రభుత్వ వైఖరిగా నుండెను. కొన్ని గ్రంథాలయములకు స్థానిక స్వపరిపాలనా సంఘములు నుంజూరుచేసిన విరాళములను ప్రభుత్వమువారు రద్దుపరచుటగూడ జరిగినది అట్టిస్థితిలో అన్నాదు మద్రాసు ప్రభుత్వమువారి కార్యనిర్వాహక సభాసభ్యులుగా నున్న సర్. వి. యస్. శివస్వామి అయ్యగుారికి ఈ కష్టమునుగూర్చి విన్నపంపగా, గ్రంథాలయములను నిర్వహించుట, పోషించుటయునుకూడ స్థానిక స్వపరిపాలనా సంస్థలయొక్క విధులలోకి వచ్చునని విస్తృతముగా చెప్పివైచిరి. పిమ్మట లోకలుబోర్డు చట్టములోగూడ మన సంఘముయొక్క కృషివలన ఈ సేవకు మార్పు జరిగినది గుంటూరు బెజవాడ పురపాలక సంఘములు గ్రంథాలయములనునిర్వహించుట ప్రధమమున ప్రారంభించినవి, తాడేపల్లి గూడెం తాలూకా బోర్డువారు గ్రామ పునర్నిర్మాణ తరగతులను నిర్వహించి గ్రంథాలయమును స్థాపించిరి. పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా బోర్డు స్వంతముగా గ్రంథాలయములను స్థాపించినది. ఈ రీతిగా ప్రారంభమైన కృషి ముఖ్యముగా ఆంధ్రదేశ మంతటను వ్యాపించినది.

పత్రికలు-గ్రంథములు-ప్రకటన

ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘముచే ప్రకటింపబడిన మొదటి పుస్తకం “సార్యజనిక పుస్తకాలయములు” అనునది. రెండువేల కాపీలు వేసి దేశమునందంతటను విరివిగా పంచిపెట్టితిమి.

గ్రంథాలయ సర్వస్వమును పేరున మూడు మాసముల కొకసారి పత్రికను 1916 సం॥ న ప్రారంభించితిమి. కొన్నాళ్లు మాసపత్రికగా కూడ ప్రకటించితిమి. 1939 సం॥ నకు పిమ్మట ఆంధ్ర గ్రంథాలయమును పేరుతో త్రైమాసిక పత్రిక కొంతకాలము ప్రకటింపబడిన పిమ్మట తిరిగి గ్రంథాలయ సర్వస్వమును పునరుద్ధరించిరి. ఇప్పటికిని అది మాసపత్రికగానే ప్రకటింపబడుచున్నది.

అఖిలభారత గ్రంథాలయోద్యమ వ్యాప్తికి “ఇండియన్ లైబ్రరీ జర్నలు” అను పేర ద్వితీయ పత్రికను ప్రారంభించి, పిమ్మట మాసపత్రికగా మార్చి 5 సంపుటములు నడిపితిమి. కాకినాడ వాస్తవ్యులు యాతగిరి లక్ష్మీ వెంకటరమణగారు “ధర్మ గ్రంథాలయ” పత్రికను మూడు సంపుటములు నడిపిరి. శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు వ్రాసిన “ధర్మ గ్రంథాలయోద్యమ” మనుగ్రంథమునుగూడ ప్రకటించితిమి.

ఆంధ్రదేశమందలి గ్రంథాలయముల చరిత్రలను సేకరించి, 1915-1916 సం॥ లందు ప్రకటించితిమి. 1939 సం॥ లో గ్రంథాలయాల పట్టిక మాత్రము ప్రకటింపబడినది.

ఆంధ్ర గ్రంథములలో ప్రకటింపబడినవాని పేర్ల నన్నిటిని చేర్చి- విషయములనుబట్టి వర్గీకరణముచేసి, తయారుచేయుపనిని విశాఖపట్టణ వాస్తవ్యులైన శ్రీ వెలిదండ శ్రీనివాసరావు

గారికి వప్పగించితిమి. వారు శ్రమజేసి ప్రభుత్వమువారిచే ప్రచురింపబడిన గెజిటర్ నన్నింటి శీర్షికతో పరిశీలించి, తెలుగులో ప్రచురింపబడిన పుస్తకాల నన్నింటికి విషయమునుబట్టి, గ్రంథముల పేర్లనుబట్టి గ్రంథకర్తల పేర్లనుబట్టి, వర్గీకరణ పట్టికలను మూడింటిని తయారుజేసిరి. వానిని ప్రచురించుటకు మన సంఘమునకు ఆర్థిక సంపత్తి లేక పోవుటచేత, శ్రీ దేశోధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారికి వప్పగింపగా వారు, దానిని ప్రచురించిరి. శ్రీ బాలగంగాధర తిలకుగారిచే రచియింపబడిన “వేదకాల నిర్ణయము” అనుగ్రంథమును శ్రీ మానికొండ సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు ఆంధ్రీకరింపగా, దానినిగూడ ప్రచురించితిమి. ఇది 1939 సం॥ వరకు జరిగినవని. పిమ్మట శ్రీ నాగభూషణంగారు గ్రంథాలయ శాస్త్రమునకు సంబంధించినవి అనేక గ్రంథములను ప్రకటించిరి.

ప్రభుత్వము వారి సహాయము

ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘము వక్షమున వివిధ మండలములందు జరిగిన అనేక విధములైన సభలకు పోయి ఈ యుద్యమమునందు ఇమిడియున్న అనంతశక్తులను గూర్చి ప్రజోద్యమ గావించితిని, శాసన నిర్మాణ సభాసదులచే కృషి చేయించితిని. తత్ఫలితముగా, మద్రాసు రాజధానియందలి గ్రంథాలయముల కొరకు కొంత దీప్త్యమును ప్రత్యేకింపవలయునని శ్రీ కొండ వేంకటప్పయ్యగారిచే మద్రాసు శాసన నిర్మాణ సభయందు తేబడిన తీర్మానము తుదకు అంగీకరింపబడినది. అప్పటినుండి ప్రతి సంవత్సరము ప్రభుత్వమువారిచే కొంత సొమ్ము విరాళములుగ ఇయ్యబడుచున్నది.

అఖిలభారత గ్రంథాలయోద్యమము

1918 సం॥లో లాహోరు వట్టణమునందు ప్రభుత్వమువారి ఆదరణ క్రింద అఖిల భారత గ్రంథ భాండగారుల సమావేశము జరిగినది. ఆ సభకు ప్రతినిధులను పంపుటకు మనసంఘము నకు అవకాశ మియ్యలేదు. అందుమీద 1919 లో మద్రాసులో జరుపబడిన ఆరవ ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ మహాసభతో బాటుగా, ప్రధమ అఖిలభారత గ్రంథాలయ మహాసభను సమావేశపరచితిమి. ఆ సభకు బరోడా రాజ్య గ్రంథాలయ శాఖాధ్యక్షులగు జె యన్. కుడిల్ కారు గారు అధ్యక్షత వహించిరి అపుడు గవర్నరుగా నున్న వెలింగుటన్ ప్రభువు గ్రంథాలయ ప్రదర్శనమును తెరచిరి.

ఈ సభయందే అఖిలభారత గ్రంథాలయ సంఘమును కూడ నిర్మించితిమి. ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘ కార్యదర్శిత్వముతో బాటు అఖిలభారత గ్రంథాలయ సంఘ కార్యదర్శిగా పనిచేసితిని. భారతవర్షముయొక్క వివిధ పట్టణములందు ఎనిమిది సభలను జరిపితిమి అఖిల భారత గ్రంథాలయ సంఘ ప్రచార ఫలితముగ మహారాష్ట్రము పంగదేశము, కర్నాటక దేశము మద్రాసు రాష్ట్రము, పంజాబు దేశములందును - పుదుచ్చోట సంస్థానమందును రాష్ట్రీయగ్రంథాలయ సంఘములు ఏర్పరుపబడినవి.

ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సేవకసంఘము

16వ ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ మహాసభ 1934వ సంవత్సరమున కాకినాడ పట్టణమున జరిగినది. ఆంధ్రదేశమందు గ్రంథాలయోద్యమము విరివిగా వ్యాప్తినొందుటకై ఆ సంఘ నిబంధనల యందు సేవకశాఖ యొకటి కలదు. కాకినాడ గ్రంథాలయ సభతో బాటుగ ప్రధమ

ఆంధ్ర గ్రంథాలయోద్యమ సేవక మహాసభ సమావేశపరచబడి - "ఆంధ్రదేశమందు గ్రంథాలయోద్యమ వ్యాప్తిని చేయుటకుగాను ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘమునకు అనుబంధముగ సేవాశాఖను స్థాపించుటకు తీర్మానించడమైనది."

అప్పటినుండి సేవాశాఖ సభలు వివిధ ప్రదేశములందు జరిగినవి. గుంటూరునందు 1942 సం॥ జరిగిన అట్టి సభలలో ఒకదానియందు నాకు డాక్టరు కట్టనంచి రామలింగారెడ్డిగారి సరస్వతీ సామ్రాజ్య గ్రంథము బహుకరింపబడినది.

గ్రంథాలయ యాత్రలు

గ్రంథాలయ సేవకులు చేసిన ఘనకార్యములలో గ్రంథాలయ యాత్రలు విశిష్టమైనవి

వయోజనులయందు గ్రంథాలయముల ధ్యాస కలుగుటకును, గ్రంథాలయముల సిద్ధిని పరిశీలించి అభివృద్ధి పరచుటకును గ్రంథాలయ యాత్రలు భీమవరం-తాడేపల్లి గూడెం-కొవ్వూరు-రేపల్లె తాలూకాలయందు నా ఆధ్వర్యము క్రింద సాగింపబడినవి.

ఒక యాత్రీయొక్క జట్టు రమారమి పన్నెండుమంది యాత్రీకులు పన్నెండుగురును ఈ క్రింద వివరించిన ప్రకారము ఆరు జట్లుగా ఏర్పడుదురు 1. పురోగాములు 2. భజన 3. వేదదర్శనము 4. గ్రామినులను 5. ఉపన్యాసకులు 6. మాజీలోలంతకు.

పురోగాములు వెనుకటిరోజుననే ముందు గ్రామమునకు పోయి గ్రంథాలయ సేవము అచ్చుపేసిన పెద్ద కాగితములను, యాత్ర రాకలను గురించిన ప్రకటనగల పెద్ద కాగితములను గోడలమీద గ్రామమంతయు అంటించెదరు. మరియు గ్రామములోని గ్రంథాలయము మొద

లగు సంస్థలకు సంబంధించినవారితోను, గ్రామ పెద్దలతోను మాట్లాడి గ్రంథాలయాత్రికులకు స్వాగత మిచ్చుటకు తగిన ఏర్పాటులను గావించుట. మునుపటి ఉదయమునకు యాత్రికులు ఆ గ్రామమునకు కాలినడకన బోయెదరు. ముందుగా భజన జట్టువారు భజన చేయుచు గ్రామమంతా తిరిగి, గ్రామంలోని జనుల సందరను సభకు ఆహ్వానించెదరు. ప్రదర్శన జట్టువారు వారి సామగ్రినంతను బహిరంగసభ జరుగు చోటు దగ్గరగా ఒక భవనంలోగాని లేక వీధి అరుగులమీదగాని గోడలకు వ్రేలాడ గట్టి ప్రదర్శించెదరు. ఈ లోపున గ్రామభాను జట్టువారు సభ జరుగు స్థలమున గ్రామభాను రికార్డులను వినిపించు చుండెదరు. భజనజట్టు వారు భజనతో ఊరంతా తిరిగి వారితో ఒక ఉత్సవమును చేరదీసికొని, ఉపన్యాస వేదిక యొద్దకు వచ్చెదరు. అప్పుడు ఉపన్యాసకుల జట్టు వారు వివిధ విషయములమీద ఉపన్యాసముల నిచ్చెదరు. గ్రామంలోని గ్రంథాలయమును పరిశీలించెదరు. అవసరమైన చోటుల అటకల మీదనుండి పుస్తకములను దింపించి, బూజు దులిపించి, పుస్తకముల పట్టికలను తయారుచేసి తిరిగి ఆ గ్రంథాలయాన్ని పనిలోకి దింపి మరీ బోయెదరు. ఈరీతిగా ఆ గ్రామంలోని గ్రంథాలయం పని చేయుచున్న యెడ ఇంకను ఎక్కువ ప్రకాశవంతమగునటుల అసలు పనిచేయుకున్న పనిచేయునటుల ఉద్దోషించెదరు. సభ అయి బోయిన పిమ్మట మాజిస్కూలంతరు ప్రదర్శనము ప్రారంభమగును. బొమ్మల సహాయంతో ఆరోగ్యము, సహకారము, గ్రంథాలయ ప్రచారము మున్నగు విషయములను గూర్చి చెప్పెదరు. ఈ ప్రచారము కార్యక్రమమును ముగించుకొని ముందు గ్రామమునకు బోయెదరు.

ఇట్టి యాత్రలు గ్రామస్థులందు ఉత్తేజమును చైతన్యమును కలుగజేసి గ్రంథాలయముల

ఉపయోగమును, వయోజన విద్య ఉపయోగములను ఎక్కువగా వినియోగించుటకు అలవాటు పడునటుల చేసినది.

చిత్తూరుజిల్లా కుప్పం గ్రామంలో సైకిలు చక్రాలతో ఒక బండిని నిర్మించి ఆ గ్రామము నందేగాక, చుట్టుప్రక్కల గ్రామాల్నుకూడా గ్రంథములను ప్రచారము చేసిరి. కృష్ణాజిల్లా పెడసనగల్లు గ్రామమువారు రెండేడల బండిపై సంచార గ్రంథాలయమును కొంతకాలము ప్రచారము చేసిరి. మచిలీపట్నంలో ఫ్రెండ్సు యూనియనువారు సైకిలుబండిని వినియోగించి కొంతకాలము పట్టణములో గ్రంథములను ఎక్కువ విచ్చిరి. విశాఖపట్నంజిల్లా జగ్గాపురంవారు మనుష్యుల ద్వారానే చుట్టుప్రక్కల గ్రామాదులకు గ్రంథములను పంపుచున్నారు. పట్టణ గ్రంథాలయ సంఘముయొక్క ప్రోత్సాహము చేత, విజయవాడ మున్సిపాలిటీవారు శకటముల ద్వారా పట్టణమంతా సంచార గ్రంథాలయమును నిర్వహించు పథకమును వేసి కొన్ని సంవత్సరముల క్రిందట పంపగా మద్రాసు గవర్నమెంటువారు దానిని తిరస్కరించినారు.

పడవలలో ప్రయాణము చేయుచున్నప్పుడు ప్రయాణీకులు చదువుకొనుటకై గుంటూరుజిల్లా పెడపాలెం సేవాశ్రమంవారు కాలువమీద పడవలలో సంచార గ్రంథాలయాల నేర్పాటు జేసి కొంతకాలము సమర్థతతో ప్రయోజనకరముగ నిర్వహించిరి. తేనాలి తాలూకా సంగంజాగ్గర్లమూడి గ్రంథాలయంవారును ఇట్టి సేవను జేసిరి.

వేటపాలెంనందున్న సారస్వత నికేతనము వారు తమగ్రంథాలయమును గుంటూరు జిల్లా కేంద్ర గ్రంథాలయముగ నిర్మించిరి. శ్రీ పూటుకూరి సుబ్బరాయ శ్రేష్ఠిగారు ప్రారంభి

చిన ఈ కార్యక్రమమును శ్రీనివాసరావుగారు ఇతోధికముగా కొనసాగించు చున్నారు.

లో ఈ సంఘమునకు అధ్యక్షులుగా ఎన్నుకొంటిమి.

స్వంత భవనము

భారత వర్షమున నవీన గ్రంథాలయోద్యమమును 1911 సంవత్సరంలో బరోడా నుఱు రాజుగారు ప్రారంభించిరి. మన ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘము 1914 సం॥లో స్థాపించబడి భారత వర్షమునందంతటను ప్రథమ గ్రంథాలయ సంఘమై వెలయుచున్నది. బరోడా రాజ్యంలో గ్రంథాలయ సంఘం 1920 సం॥ వరకు ఏర్పడలేదు.

ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘమునకు స్వంత భవనముగా బెజవాడలోని రామ మోహన గ్రంథాలయ భవనమును ఇచ్చుటకును, ఆంధ్రదేశమునకు రామ మోహన గ్రంథాలయమును కేంద్ర గ్రంథాలయముగా చేయుటకును, రామ మోహన గ్రంథాలయ సంఘము యొక్కయు ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘము యొక్కయు సభ్యుల సమావేశములలో తీర్మానములు ఏక స్థిరముగా అంగీకరింపబడినవి. అయితే ఆ యేర్పాటువల్ల రామ మోహన గ్రంథాలయం యొక్క పేరు మార్పు చేయవలసింది. అట్టిమార్పునకు కృష్ణా జిల్లా జాయంటు రిజిస్ట్రారు అంగీకరింపలేదు. అందుచేత ఈ ప్రయత్నమంతయు విరమింపవలసివచ్చినది.

1914 సం॥ నుండి 1939 సంవత్సరమువరకు ఆంధ్ర గ్రంథాలయ సంఘమునకు నేనే కార్యదర్శిగా నుంటిని. శ్రీ గాడిచెర్ల హరిసర్వోత్తమ రావుగారితో 1907 సంవత్సరమునుండి నాకు గల పరిచయమును పురస్కరించుకొని వారిని బెజవాడయందే నివాసముగా నిలిపి 1934 సం॥

సిమ్మట శ్రీ పాతూరి నాగభూషణంగారు న్యదోత్సాహముతో గ్రంథాలయ సేవను చేయుటకు ముందుకువచ్చుటచేతను, శ్రీకొమ్మ శీతారామయ్యగారు ఒక యకరము స్థలమును కొనియిచ్చెడిమని వాగ్దానము చేయుటచేతను, శ్రీ పాతూరి నాగభూషణంగారిని ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సంఘమునకు 1939 సం॥ లో కార్యదర్శిగా ఎన్నుకొని, సంఘ కార్యస్థానమును బెజవాడనుండి పటమట లంకకు మార్చితిమి.

శ్రీ కొమ్మ శీతారామయ్యగారు తమ వాగ్దాన ప్రకారము స్థలమును కొనియిచ్చుట యేగాక సంవత్సరమునకు రు. 600 లు ఆదాయం వచ్చే కి ఎకరముల స్థలమును గూడ సంఘమున కిచ్చిరి.

అందుమీద శ్రీ పాతూరి నాగభూషణంగారు విశేషముగా శ్రమజేసి విరాళములను వసూలుజేసి, రు. 25 000 విలువగల కింది అంతస్తు భవనమునేగాక, గాంధీ తత్వ ప్రచారక సంఘమువారి తోడ్పాటుతో మీది అంతస్తునుగూడ నిర్మింపజేసిరి.

మరియు శ్రీ గోపేటి జోగిరాజుగారు తమ వ్యవసాయ గ్రంథము లన్నింటి ప్రచురణాధికారమును రు. 2.500 ల విరాళముతోగూడ ఈ సంఘమున కిచ్చిరి.

జాతీయ వికాసమునకు దోహదము

ఆంధ్రదేశమున 1905 సం॥ రం నుండి వంగదేశ విభజనోద్యమ ఫలితముగను 1917 సం॥ రం నుండి హోంరూలు ఉద్యమ ఫలితముగను

1921 సం॥ నుండి గాంధీగారి అసహాయోద్యమ ఫలితముగను జాతీయ విశ్వాసము దీనినాభివృద్ధి బాంధించినది. తాము బాగు తమతోడివారలను బాగు చేయవలయునను మనుష్య స్వభావమున నాటియున్న తీవ్రమగు వాంచగలయువకుల నేకులు ఈ యుద్యమములకు అంకితమైరి. ఆ ధ్యేయమును సాధించుటకై అట్టి యువకులు దేశమందతిలను సంచారముచేసి, నూతన గ్రంథాలయములను, పతన ముందిరములను స్థాపించుటకును, ఉన్నవానిని ఉత్తేజింపజేయుటకును పలువిధముల చాలుబడియున్నారు. వీరికి జీతములు లేవుగదా, భిక్షములు అసలే లేవు. ఆంధ్రదేశమందున్న అట్టి సోదర సేవకుల పరిశ్రమ ఫలితంగా 914 న సంవత్సరమందున్న 163 ఆంధ్ర గ్రంథాలయములు ఒకప్పుడు పదివేలకు పైగా పెరిగినవి. ఈ రీతిగా అజ్ఞాతులగు ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయోద్యమ నిర్మాతలు వేలకొలది ఆంధ్రదేశముయొక్క నలుమూలల వ్యాపించియున్నారు గ్రంథాలయోద్యమంలో ఆరిపోన ఈ నిర్మాతలే ముఖ్యంగా గాంధీగారి అసహాయోద్యమంలోకూడ ముందంజ వేసిరి. వృత్తి గ్రంథాలయమును అసహాయోద్యమ ప్రచారమునకు రంగస్థల మాయెను.

ఎందరో మహానుభావులు

ఆంధ్ర గ్రంథాలయోద్యమమును దేశభక్తితోగూడిన నైజానికోద్యమముగా గూపొందగలుగుటకు ఎందరో మహానుభావులు తోడ్పడినారు. అట్టివారిలో కవులు, గాయకులు, రాజకీయనేత్రులు, సంఘ సంస్కర్తలు, పూర్వాచార పరాయణులు బీదవాసు.రాజ్యాధిపతులు, దేశేనాయకులు, పేరు వారు అననేల అన్ని తరగతుల జనులును కలరు. ఇందరు మహానుభావుల ఆదరాభిమానముల వలనను మార్గదర్శకత్వము

వలనను గ్రంథాలయోద్యమము ఒడుదుడుకులు లేకుండ తన యాత్రను నిర్విఘ్నముగ కొనసాగించుచున్నది.

గ్రంథాలయ చట్టము

ప్రజలెంత గ్రంథాలయోద్యమమును ప్రచారముచేసి స్థాపించి వ్యాపింపజేసినను ప్రభుత్వము వారి సహాయము ఉండినగాని, సర్వతోముఖమైన కృషి జరుగుటకు అవకాశముండదు. 1934 సంవత్సరమునుండి మేము చేసిన ప్రచారమునకు ఫలితముగ 1949వ సంవత్సరమున మద్రాసు రాష్ట్రమునకు గ్రంథాలయ శాసన మొకటి అవిర్భవించినది. ఈ చట్టము ఏర్పడువరకు అయిలులోనున్న గ్రంథాలయ ఉద్యమముయొక్క అనుభవములను ఈ శాసనకర్తలు ఎంతమాత్రము గమనింపక పోవుటవలన ఈ చట్టమునందు అనేక లోపములు చేరినవి.

పిమ్మట హైదరాబాదు రాజ్యమున కొక గ్రంథాలయ చట్టము చేయబడనది.

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వము ఏర్పడిన పిమ్మట ఈయేడు ఈ రెండు చట్టములను సమీకరించి ఒక చట్టమును రూపొందించిరి. ఈ కొత్త చట్టమునందు అభివృద్ధి కరములైన అనేక మార్పులను చేసినారు.

అయితే కడచిన అరవై సంవత్సరములపైనుండి దేశ సాభాగ్యమునకు గ్రామ జీవనోత్తేజమునకు పునాదులను వేసి, రాజకీయ చైతన్యమును కలుగజేసి, ఆంధ్ర గ్రంథాలయోద్యమముయొక్క ప్రాశస్త్యమును నిరూపించినట్లే వేలకొలది కమిటీల పరిపాలన “గ్రంథాలయములకు ఈ చట్టమునందు చోటులేదు. మరియు ఇట్టి గ్రంథాలయములు కో-ఆపరేటివ్ సొసైటీల

స్థాయిని అనధికారుల పరిపాలనతో గూడిన స్వయంపరిపాలనా వ్యవస్థలుగ రూపొందించాలను. అట్టి మార్పులు జరిగి ఆంధ్ర గ్రామాలయోజనము మహాన్నత స్థాయిని అచిరకాలము లోనే పొందగలదు.

సార్వజనిక విశ్వవిద్యాలయములు

ముఖ్యముగా అమెరికా, ఇంగ్లాండు దేశములలో గ్రామాలయములను జనులందరు తమకు కావలసిన విషయములను విజ్ఞానమును సంపాదించుకొనుటకు - విశ్వ విద్యాలయముల స్థాయిని ఉపయోగించుకొనుచున్నారు. ఆ స్థాయిని పరిశీలిస్తే, మన దేశమున గ్రామాలయ ఉద్యమం ఇంకా ఒక, న. మల స్థితిని దాటలేదని చెప్పిన - సాహసముకాదని నా తలంపు.

అందుచేత సార్వజనిక ధర్మ గ్రామాలయోజనము ప్రచారం యొక్క అవసరం ఇప్పుడు ఇంకా ఎక్కువగా ఉన్నది. ఇదివరకు చేసినది అసలు ఉద్యమం యొక్క ప్రాశస్త్యం - ఉపయోగం - వినియోగాలనుగూర్చి - ఇప్పుడు జరుగవలసినది వాటిని ఎన్ని దృక్పథాల నుంచి పరిశీలించ వలసినదన్నీ ఇందుకు అనుభవజ్ఞుల శాస్త్రవేత్తలు ఏయే మార్గాలను సూచించిన దిన్నీ తెలిసికొనుట.

అందుచేత ఒక చట్టము ఏర్పడినది - ప్రతిదీ ప్రభుత్వము చూచుకొంటుంది - అని ఏమరరాదు - ప్రభుత్వమంటే ప్రజల కోర్కెల యొక్క అద్దమన్నమాట. అందుచేత మనము మంచి రుచులను - శాస్త్రదృష్టిని అలవరించుకొని గ్రామాలయములు సార్వజనిక ధర్మ గ్రామాలయస్థాయిని పొందునరకు కృషిని నిరంతరము చేయాలి.

చదురున వేగు రజ్జులు ప్రసంగము సేయుచు గూతుచున్న గో
విడు డొకడున్న యందమున వేయవపాలును రాదు చూడుమీ;
వదరుచు జూతవృక్షమున వాయుసముల్ పదివేలు మూగినన్
గదురునె పంచమస్వర పికం బొకడుండిన శోభ? మితుండ్రా.

చదివినవార లెప్పుడును సఖ్యమొనర్చెద రెల్లవారితో;
గదన మొనర్తు. రెల్లపు డకారణ మజ్జజనుల్ స్వజాతితో;
ముదమున గీరశౌరికలు ముచ్చటలాడు బరస్పరంబు; దు
ర్యదమున వానిలో నవియె మూర్ఖుని కుక్కలు పోరు; మితుండ్రా.

- ఎ. సు. రాయడు

గ్రంథాలయాలు : స్త్రీలు

శ్రీమతి రాజ్యం సిన్హ, B.A. శాంతినికేతన్
న్యూస్ ఎడిటర్, ఆలిండియా రేడియో, న్యూఢిల్లీ.
కృష్ణాజిల్లా ప్రథమ గ్రంథాలయ సదస్సువారి
సంచిక నుండి

“స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో స్త్రీలు చాల మంది పాల్గొన్నారు. నేడు స్త్రీలకు నోటింగు హక్కు వుంది. మన దేశంలో ప్రభుత్వ చైర్మని నారీమంత్రి అనేకమంది ఉన్నత పదవులలో వున్నారు.” ఇవన్నీ ఉదాహరణలుగా చెప్పి మన దేశంలో స్త్రీలు చాలా ముందుకు వచ్చారనడం పరిపాతున్నది. కాని ఇది ఒక భ్రమ మాత్రమే. భారత స్త్రీలు మొత్తం మీద నెరుకబడే వున్నారు. వారిలో ఎక్కువ మంది ఇవాళ కూడా నిరక్షరాస్యులు. ఇంకా మూలసన్నుతావోనే బ్రతుకుతున్నారు. జీవితాన్ని గురించిన వారి అభిప్రాయాలు ఇంకా సంకుచితంగానే వున్నాయి. తమ గృహజీవితాన్ని సదుపయోగానికి కావలసిన శక్తి సామర్థ్యాల్లో వారిలో తక్కువగా ఉన్నప్పుడు ఇతర రంగాలలో పనిచేయడానికి కావలసిన సమర్థత ఎక్కడనుండి వస్తుంది?

ఈ పరిస్థితులనుంచి వారిని తప్పించడానికి మొదటి మార్గం మానసిక వికాసం కలుగజేయడం అందుకు విజ్ఞానం. అవసరం విజ్ఞానానికి దోహదం చేసేవి పుస్తకాలు.

గ్రంథాలయాలలో పుస్తకాల ఎన్నిక అతి జాగ్రత్తగా చేయవలసి ఉంటుంది. ప్రతి గ్రామీణ గ్రంథాలయంలోను, ఊరుగ్రంథా

లయంలోను ఈ పుస్తకాలు తప్పనిసరిగా ఉండాలి.

1. స్త్రీల జీవిత చరిత్రలు

సృష్ట్యాదినుండి నేటివరకూ ప్రపంచంలో అన్ని నాగరికత దేశాలలో పేరుపొందిన నారీ మంత్రి ఎంతోమంది వున్నారు. నీరీ జీవిత గాథలు తప్పక ఉండాలి.

2. స్త్రీ ఉద్యమం

స్త్రీల ఉద్యమాలకూ ఈ ఉద్యమాలు సాధించిన విషయాలకు చెందిన పుస్తకాలు.

3. సంస్కృతి, మతము

అర్థంలేని దురాచారాలను ఖండించే పుస్తకాలు సాంఘిక చైతన్యాన్ని పురికొల్పే పుస్తకాలు, రాజా రామ్మోహన్ రాయ్, వీరేశలింగం, ఈశ్వరచంద్ర విద్యాసాగర్, వివేకానంద మొదలగువారి పుస్తకాలు ఈ కోవకు చెందినవి.

4. గృహ శాస్త్రం

పాదుపు, పుష్టికరమైన ఆహారం, పిల్లల పెంపకం ఇంటి అలంకరణ, తీరిక సమయాలను

సద్వినియోగం చేసుకోవడం మొదలగు విషయాలకు సంబంధించిన పుస్తకాలు.

5 దాంపత్య జీవితం

అంటే కేవలం 'సెక్సు' మాత్రమేకాదు. స్త్రీ పురుషుల బాంధవ్యం ఆధ్యాత్మిక వికాసానికి తోడ్పడాలి. దాంపత్య జీవితాన్ని ఉదాత్తంగా ఉన్నతమార్గంలో చిత్రించే పుస్తకాలు ఎన్నో ఉన్నాయి. దేశీయ భాషల్లో నైతేనేమి, ఇంగ్లీషు లోనైతేనేమి, ఇంకో సంగతి ఈ రోజున మన దేశంలో 'జనభా పెరుగుదల సమస్య' ఎంత తీవ్రంగావుందో అందరకూ తెలుసు. అందుచేత 'కుటుంబ నియంత్రణ' గురించి సభ్యతగా సంస్కారంతో చెప్పే పుస్తకాలు గ్రంథాలయాల్లో ఉండాలి,

ఈ కోసకు చెందిన పుస్తకాలు మరీ జాగ్రత్తగా ఎన్నుకోవాలి. కనిపించిన వృత్తి చెత్తా మెడదులాకి వెళ్లే ఎంతో ప్రమాదం, దేశానికి మనిషికి కూడా శరద్, ప్రేమచంద్ వంటి ప్రఖ్యాత రచయితల పుస్తకాలు, యాత్రీలను గూర్చి చెప్పే గ్రంథాలు ఎన్నికచేసి చేర్చాలి.

చిన్న చిన్న పట్నాలలో, గ్రామాలలోవున్న స్త్రీల తీరిక కాలం స్వర్ణమైన కాలక్షేపం కలుగజేస్తో పోతుంది. అందుచేత గ్రంథాలయాలు తమ సిబ్బందిలో ఒకరిద్దరిని స్త్రీలను నియమించి వారు ఇంటింటికి వెళ్లి పుస్తకాలు ఇచ్చి పుస్తక ప్రయోజనాలకు వివరించేటట్లుగా చూడాలి. పుస్తకాలను చదివే అభిలాష కలిగేటట్లు చూడాలి. ఈ పని తీరిక సమయాలలో హైస్కూలు కాలేజీ విద్యార్థులు చేయవచ్చు.

దాతలు భోక్తలుం బరము ధన్యులు; సర్వము సస్థిరంబై యీ భూతలమందు; నేదియెటు పోవునో కానగ నేరలెన్నయన్;
దాతుడు మేలి కప్పరపు దండలు పెట్టెల; గొన్ని నాళ్లకుం జాతుడు వాని దారములె; చోద్యమె యర్థము పోక? మిత్తుగదా.

తమకని దాచుకొన్నది వృధా ధన మింటను బూజుగట్టు; లోకమునకు మేలుగోరి యిడగా నది యోగ్యము శ్లాఘనీయమా;
సమితము కంధి దాచుకొను నంబువు లనీము తొరమయ్యె; మేఘములకు నిచ్చినట్టిది యకల్మషముకా మధుగంబు; మిత్తుగదా.

—వ. సు. రాయడు

మ చి హా ర ం

ఆంధ్రమాత కంఠసీమ
 కదియె దివ్య మణిహారము
 నూ పురియె చిల్లలపురి
 ముహూర్తంబా కీర్తినొండె.

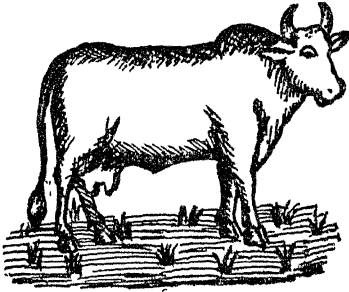
వివిధ శాస్త్ర చయముతోడ
 వెల్లుజూపు శాస్త్రములతో
 నవ్వనాటక శతకములతో
 నిండినదీ గ్రంథనిలయం.

వగను పూజనీయమైన
 గోమాతల సేవించెడు
 కన్యక పరమేశ్వరి గోశాల
 కనుల వింగూ చూడచూడ.

దక్కిగొనిన పాంథులకయి
 మధురజలము లిచ్చిగాంచు
 చలివేండ్రుల చాతృత్వము
 చాటుకీర్తి నీ పురినె.

దానధర్మ త్యాగములకు
 దైవభక్తి దివ్య నీతికి
 కాదాచిగ కీర్తిగాంచ
 కలిదు గల మాపేట.

— గుడిపూడి రాజేశ్వరీదేవి.

గోవు

హిందూ మతంలో

వలూతు.

ఉ. “భవ్యములైన ధేనువుల - పాదరజంబును దాల్చినంతనే
యవ్యయ తోక సౌఖ్యముల - నందఁగవచ్చు” నటంచు ధీ
నిధుల్ | దివ్యముగా నచించిరి విధి - ప్రముఖునకు లెల్ల
వేళ సం | సేవ్యములందు గోవుల భ - జింతురు వాంఛి
తముల్ ఫలించఁగన్.

చం. తపములొనర్చి దానములఁ - దద్దయుఁబ్రాద్దులుపుచ్చి
భక్తిమై | నపరిమిత ప్రయాసముల - నందుచుఁ దీర్థము
లేగి నిష్ఠతో | జనములు సల్పి, కష్టపడి - జాగరణల్ బొన
రించుకంటె న | ల్లపుడును ధేను వర్గము నుపాసనసేఁ త
శుభంబు; గూర్పదే?

గీ. గోవులు పవిత్రములుగాన - గోమయ యుత
నిర్మలజలంబు స్నానంబు - నెఱపునతఁడు
సంతతము సుస్థిరారోగ్య - సంపదలను
బేర్చి శుభములఁ గాంచుఁ బ - విత్త్రుడగుచు.

గో పోషణ

వంకాయలపాటి శేషవతారం.

హిందీ పండితులు

గుంటూరు.

వ్యవసాయమున కంతకు ప్రధానవృత్తి వ్యవసాయము. అట్టి వ్యవసాయమునకు మూలాధారము గోవు. కనుకనే మనకు ఆయువుపట్టు గోధనము. భగవానుడు కృష్ణావతారమున బోధించినది కూడనిదియే. కనుక గో సంరక్షణము, ఆత్మ సంరక్షణమే. గోసంరక్షణాభివృద్ధి ఆత్మసంరక్షణాభివృద్ధియే. తన శక్తినంతయు మానవులకు ధారపోయు మహాదాత గోమాత. అంతటి మహావకార మొనర్చు గోవులు, మనచే తునివరకు పీల్చి పిప్పిచేయబడు చున్న గోవులు, బలముడిగిన పిమ్మట “కసాయివాని” కరకు కత్తి కెర యగుచున్నవి. ఎంత ఘోరము! ఎంత దారుణము!! ఎంత పాపము!!!

నోరులేని సాధుజంతువు! పెట్టిన తినును— కొట్టిన తలవంచి బాధకు సహించును—అంబాయని అంగలాడుచు. తనకు అన్యాయము జరుగుచున్నదని ఫిర్యాదు చేయునా? పగ సాధించునా—?

ఎన్నికష్టములు పెట్టినను మానవ సహాయమునకే అది జీవించును. తన అమృత ధారలచే జీవలోకమును పోషించును. “నాకీడు తప్పించు పుణ్యాత్ములలేరే” యని, బొటబొట కన్నీరు గార్చును. సామాణముల నైన గరగింపజాలు, ఆ వేడి వేడి కన్నీటి ధారకు మానవ హృద

యమా చలించనిది! ఒక్క గోవులే గాదు. మానవ-లోకమునకు అత్యంతోపయోగకరములగు జీవజంతువు లింకెన్ని లేవు? యింతయేల? మన కుపయోగపడు విషయ మటుండనిచ్చి ఉపకారాపకార విచక్షణమాని చీమ, దోమ, మొదలు యీ సృష్టిలోని ఏ జీవికైనను హింస గలిగించుట పాపముగాదా! కనుకనే “అహింసా పరమోధర్మః” “ఆత్మవత్సర్వభూతాని” అను సూక్తులు జనించినవి. సర్వమతముల యొక్కయు సర్వధర్మశాస్త్రములయొక్కయు, సారము యీరెండు సూక్తులందే యిమిడియున్నవి. అదియే మహాత్ముడు గూడ మనకు బోధించునది ఆ సూక్తులను గ్రహింపజాలనిదియే అజ్ఞానము. ఈ అజ్ఞానమునకు మూలము విద్యావిహీనత. విద్యావిహీనత తొలగినగాని మన గ్రామములు బాగుపడవు. కావుననే విద్యా ప్రచారమునకు ప్రాముఖ్యత పొచ్చినది.

ఇక విద్యా ప్రచారము విరివిగా సాగినచో గ్రామములు వానికవియే బాగుపడగలవు. అంత వరకు మనము పేక్షింపక విద్యా ప్రచారముతో పాటు గ్రామ సంస్కరణమునకు పూనుకొనవలెను.

గ్రామములకు ప్రధానవృత్తి వ్యవసాయము. వ్యవసాయమునకు మూలాధారము గోవు. కనుక మన కార్యక్రమము యిచ్చటి నుండియే ఆరం

భము కావలెను. ఈపని గోసంరక్షణ సంఘముల ద్వారా జరుపవచ్చును. కేవలము కోతకు పోవు గోవులను పోగుచేసి మేపుటతో మన పని ముగియదు.

చక్కని పశుపోషణ విధానములను వరిశోధనల జరిపి రైతులోకమున ప్రచారము చేయుట, మంచి పాడి, పంటల చవిచూపుట, గోసంరక్షణ సంఘములు చేయవలసిన బాధ్యతలే వాటి. యుద్దేశ్యముగూడ నదియే.

ఇప్పటికి చేయబడిన సహాయముతో సంఘకార్యములు నెరవేరుట దుర్లభముగాన రుసుములు చెల్లించు సభ్యులును, ఉదారహృదయులును, ధర్మబుద్ధిగల పెద్దలును పూర్తిగా తోడ్పడి బీదగోవుల గోడు మాన్పుటకు ముందుకు రావలెనని మరిమరి పార్థన.

గాలి నీరును లేకున్న గడపవచ్చు.
గ్రాసమును లేక ఎట్టెలా గడపవచ్చు;
గడపవచ్చునె మనమెక్క గడియయైన
గ్రంథభాండారములు లేని గ్రామమందు?

అందమైన ఫోటోలకు ★ చక్కని ఎన్లార్జిమెంట్లకు
రోల్ ఫిలిం డెవలపింగ్ లకు

శ్రీనివాస ఎలక్ట్రీక్ ఫోటో స్టూడియో

శ్రీనివాస నిలయం
చి ల క లూ రి పే టు.

మీ కోర్కెలు తీరాలంటే!

శ్రీయుత నిమ్మరాజు చినవెంకటేశ్వర్లు,

అనంతవరం.
నరసరావుపేట తాలూకా.

సోదర సోదరీమణులారా !

మీరు కోరే కోర్కెలను తీర్చుటలో గోదేవికి మించిన వేల్పులు, ఏలోకమందుచు లేరు. మీ ఇష్టదేవతలందరు గోదేవిలో నివసించుచున్నారు, ఎట్లన!

1. కైలాస పతియైన సాంబశివుడు, గోదేవి యొక్క ముఖమందును. 2 వైకుంఠ నాథుడైన మహావిష్ణువు కంఠమందును. 3 బ్రహ్మదేవుడు మూపురమందును. 4 సూర్యచంద్రులు శేత్రములందును. 5 ఇంద్రుడు, యమధర్మరాజు కొమ్ములందును. 6 భూదేవి రొమ్మున. 7 శ్రీ మహాలక్ష్మి, యమున గోమయము (పేడ) లోను. 8 గంగానది మొదలగు మహానదులు, గోమూత్రము లోను. 9 సరస్వతీదేవి పాలలోను 10 నర్మద పెరుగులోను. 11 అగ్నిదేవుడు నెయ్యిలోను. 12 మహాఋషులు రోమకూపములందును. 13 సుబ్రహ్మణ్యస్వామి ముక్కుయందు, 14 అశ్వినీదేవతలు చెవులయందు 15 సమస్త దేవతలు శరీరమందును. ఈ విధముగ మీయిష్టదేవతలందరు గోదేవియొక్క ఆకారముతో వచ్చినారు. గోదేవిని పూజించినవారికి సర్వకోర్కెలు తీరును.

మాస్వభావం మీకు తెలుసా !

1. ఉష్ణనీళ్ళుపోసినను, ఎంగిలి నీళ్ళుపోసినను 'పోట్లాడక, గోలచేయక' పానకము వలె త్రాగి, బిందెలాడి కమ్మని, పాలనిచ్చుచు, వినయ విధేయతలతో, మెలగుదుము.
2. చెత్తచెదారము వేసినను 'సమ్మెచేయక, పంచదారపొడి లాగిని, ధనధాన్యపురాసు లిచ్చుచు.
3. వ్రజలకు రకరకాల భవనములు నిర్మించుచు మేము ఆరుబైట ఆహ్లాదముతో నివసించుము.
4. జనులకు హంస తూలికాది తల్పముల నిచ్చుచు, మేము రొమ్మలయందే శయనించుము.

మానవులకు మాసంగతి తెలియనంతవరకు, ఆకులలములను తినుచు, నారగుడ్డలు కట్టుచు, పల్లశాలలోనుంటూ, నానావస్థలు పడినారు. ఏలాగుననో మా సంగతి తెలుసుకొని, మా నివాసముల వద్దకు వచ్చి "మీరు లేనిదేమేము బ్రతుకలేము. మిమ్ములను ఇలవేల్పులవలె పూజిస్తాం మీరు తోడుంటే చాలునని" బ్రతిమలాడి మమ్ములను తెచ్చుకొన్నారు. అప్పటినుండి నేటి వరకు మేము పరోపకారదీక్షతో అపకారులనక, కులహినులనక, పక్షపాతము

చూపక, వ్రజలందరికి సమానమైన ఉపకారములు చేయుచు రాత్రిం బగళ్ళు మానవసేవయందె నిమగ్నులమై, జనసత్వములను ధారపోయుచు, మా జీవితములను అర్పించుచున్న సంగతి, మానవులందరికి ప్రత్యక్షమే.

దేవతలు సుత్రముల్ సావడులును
చెరువులును వీటలేకున్న కొంతలేదు,
దివ్యమగునొక్క గ్రంథమందెరిమి లేని
వీడు వీడుగాదది పాడువీడు గాని.

1. మా ఆధారమువల్లనే నసిష్టాది మహామునులు “కరువుకాటకము తెన్ని వచ్చినను” రణరంగాది ఉపద్రవము తెన్ని సంధించినను కలరాది రోగము తెన్ని విజృంభించినను” ఏలాటి బాధలు పొందకుండ, ఏదిగూలు లేకుండ సమస్త భోగములను అనుభవించుచు, వారిఆశ్రయములకువచ్చే రాజాధిరాజులకు, రాజభోగములతో విందులు చేసినారు.

2. మా సేవ వల్లనే దిలీపాది మహారాజులు సంతానము పొందినారు.

3. మా అనుగ్రహము వల్లనే గౌతమ మహాముని, అహల్యను భార్యగా బడసినారు.

వారు వీరు అననేల ఖ్యాతిగాంచిన పెద్దలలో మా సేవను చేయునివారులేరు పూర్వము మా షేమములకు ఏలాంటి భంగము వాటిల్ల కుండుటకై రాత్రింబవళ్ళు పెద్దలందరు, వారి తపోశక్తులను, అధికారములను బలపరచుకొనుములను, ధనమును, దేశమును, దేవమును అర్పించినారు. మా సాహాయ్యము ప్రతి నిత్యము లభించవలెనను వాంఛతోనే స్తోత్రములు, మంత్రములు, వ్రతములు, స్మరించినారు. మా బాధలను పారదోలుటకై దైవ ప్రార్థనలు, పూజలు

మంత్రములు, వ్రతములు పూరిచేయునపుడు “చతుస్సాగర పర్యంతం “గో బ్రాహ్మణేభ్యః శుభమస్తు నిత్యం.” అను ఆశీర్వాద వాక్యమును నియమించినారు,

మా అభివృద్ధి మీదనే పాడిపంటలు దేశ షేమము ఆధారపడి యున్నది. మీరు జాగుసేయక, తక్షణమే మమ్ములను అభివృద్ధి చేయుట మీవంతు. వెనువెంటనే పాడిపంటలొసంగుట మావంతు. జంతు హింసలను మాన్పించుట మీవంతు. ప్రాణదాన ఫలము నిప్పించుట మావంతు. మాసంధికిణ మానుకొనుట మీవంతు. అభయదాన ఫలమునిప్పించుట మావంతు. మీకు మాకు నిదియే గొప్ప పండెం. పాడిపంటలు కోరువారికి, పుణ్యలొకములు కోరువారికి, ఇది గొప్ప అవకాశము. త్వరపడాలి.

గో దేవికి జై. గోమాతకు జై.
బసవేశ్వరునకు జై. బసవయ్యకు జై.
గోరక్షకులకు జై. గోరక్ష సంఘాలకు జై.

గో శా ల లు

జ్యోత్సభిట్ల నత్తనారాయణ.

కార్యాలయ కార్యదర్శి, గోశాల అసిస్టెంట్

ఆంధ్రప్రదేశ్ గోశాల - పింజాగిపోల్ ఫెడరేషన్

విజయనగరం-1 విశాఖజిల్లా

సప్రపంచములో ఆదినండిగోభక్తికి, గోసంరక్షణకు మన భారతదేశం ఆదర్శదేశం. మన దేశ విశ్వర్యమంతా గోవులే. పాడిపంటలకు గోవు మూలాధారం. అట్టి గోవును కటికివారికి విక్రయిస్తుంటారు. గోభక్తిపరులు, భూతదయా పరులు, గోశాలలు స్థాపించి ఇట్టి నోరులేని అనూయక పశువులను సంరక్షణ చేయుచున్నారు. ఈ ప్రకారంగా మన ఆంధ్రప్రదేశ్ లో చాలాకాలము నుండి అనేక గోసంరక్షణ శాలలు నెలసి ఉన్నాయి.

మన కేంద్రప్రభుత్వమువారు ఆహారవ్యవసాయశాఖ క్రింద కేంద్ర గోసంరక్షణ కౌన్సిల్ స్థాపించి, దానికి అనుబంధముగా రాష్ట్రాల్లో రాష్ట్ర ప్రభుత్వోద్యోగులతోను, కొద్దిమంది ప్రజాప్రతినిధులతోను (ముఖ్యంగా యం. యల్. ఎ.), రాష్ట్ర గోశాల సమాఖ్య (Federation) ప్రతినిధులతోను, రాష్ట్ర గోసంరక్షణ కౌన్సిళ్ళను, రాష్ట్రాలలోగల గోశాలల ప్రతినిధులతోను ఆసక్తి పరులైన ప్రముఖ వ్యక్తులతోను రాష్ట్ర గోశాల సమాఖ్యలను ఏర్పాటుచేసి, ఫెడరేషన్ సభ్యత్వంగల వర్గమాన గోశాలలకు గోశాలాభివృద్ధి పథకం వర్తింపజేసి, ఒక్కొక్క గోశాలకు

ఒక్కొక్క మేలుజాతి ఆబోతును, వది ఆవులను ఉచితముగా యిచ్చుటయే గాక, కట్టడములు వగైరాలకు ఆడ్ హాక్ గ్రాంటు (అనావుత)గా రూ 500-00 లు, తాము ఉచితంగా ఇచ్చిన పశువుల పోషణ నిమిత్తం సంవత్సరిక గ్రాంటుగా రూ 2000-00 లు, దూడల పెంపకపు ప్రశ్నోకవార్షిక గ్రాంటు, రూ 600 లును ఉచిత పశువైద్యసహాయమును, మొదలగు అనేక సౌకర్యాలు, సహాయాలు చేసెదరు. ప్రభుత్వంనుండి ఇట్టి పశుధనాది సహాయములు పొందే గోశాలలు అవసరమైనప్పుడు ప్రభుత్వానికి పశువులను ఖరీదుకు ఇవ్వాలి. పశువుల జననమరణములు, ఉత్పత్తి, పోషణ విధానము, మేత పశుగ్రాసము రోజువారీ అవి ఎన్ని పాలిచ్చేది, పాలవినియోగం మొదలగు వివరములు రికార్డు చేస్తూ, కోరినపుడు ప్రభుత్వంవారికి తెలియజేయుచూ, తనిఖీకి వచ్చే, ప్రభుత్వోద్యోగులకు ఆ రికార్డులు, పశువులు. మొదలగు నవి చూపిస్తుండాలి. గోశాలలలో ప్రభుత్వం వారిచ్చిన పశువులను గోశాలయొక్క స్వంత పశువులను వేరువేరుగా ఉంచాలి. త్రైమాసిక, వార్షిక నివేదికలు రాష్ట్రగోశాలా డెవలప్ మెంట్ ఆఫీసరుకు (ఈయన ఫెడరేషన్ కార్యనిర్వాహక వర్గంలో ఎక్సలీషియో మెంట్

రుగా ఉంటారు) పంపించాలి. గోశాల పశువులకు అంటు రోగములు వచ్చినచో వాటిని వేరుగా ఉంచి, వెంటనే పశువైద్యం చేయించాలి. ప్రభుత్వంనుండి పశు ధనాది రహాయములు పొందేగోశాలలు ఇట్టివరుతులు, నియమాలు పాటించి ప్రభుత్వం వారి పాడి పంటల అభివృద్ధి, ప్రజాశిక్షకు ఇతోధికంగా తోడ్పడినట్లయితే దేశం సుఖితుంగా, సస్య శ్యామలంగా వర్ధిలును.

గోశాలలోగల పనికి మాలిన పశువులను సంరక్షణ చేయలేనియెడల ప్రభుత్వంవారు నిలకొల్పిన గోసదనములకు పంపవచ్చును. అచ్చటవానిని సహజంగాచనిపోయేవరకు ప్రభుత్వం వారి ఖర్చుపై సంరక్షణ చేసెదరు. మనరాష్ట్రంలో గుంటూరుజిల్లా, కారెంపూడి (మాచర్ల సమీపం, వద్ద ప్రభుత్వ గోసదనం

గలదు. అచ్చటికి కోరినచో పశువులను ప్రభుత్వం వారు పంపెదరు.

మనదేశంలో మొత్తం 1060 గోశాలలు ఉన్నాయి. అందులో మన ఆంధ్రప్రదేశ్ లో బాగా పనిచేసే గోశాలలు 37 మాత్రమే. అంటే సగటునజలాకు రెండు గోశాలలైన లేవు. కనుక ఆసక్తివారు, గోభక్తిపరులు కొంత గోశాలలు స్థాపించాలి. అట్టి గోశాలలకు ప్రభుత్వమువారు యథోచితంగా సహాయం చేస్తారు. దేశంలో మొత్తం గోశాలల్లో 132000 పశువులు సంరక్షణ చేయబడుచున్నాయి. సాలీనా ఈ గోశాలలనుండి పనికివచ్చే ఆబోతులు 1380 దుక్కి వగైరాలకు పనికి వచ్చే ఎడ్లు 8120 లభిస్తున్నాయి. ఈ గోశాలలన్నిటిలోను 61.6 శాతం పనికివచ్చే పశువులు. పనికిరానివి 38.4 శాతం మొత్తం గోశాలలలో సాలీనా 300000 మనుగుల పాలు సప్లయ అవుతున్నాయి.

ప్రజాస్వామ్యం - గ్రంథాలయాలు

శ్రీ కోదాటి నారాయణరావు

వి.వి.యల్.యల్.వి.

అధ్యక్షులు :

ఆంధ్రప్రదేశ్ గ్రంథాలయ సంఘము,
హైదరాబాదు.

ప్రజాస్వామ్యం అంటే మెజారిటీ పరిపాలన మాత్రమే వనుకున్నంతకాలము ప్రజాస్వామ్యం వర్ధిల్లేరదు. వర్ధిల్లగల వాతావరణం కూడా ఏర్పడదు. ప్రజాస్వామ్యం ఒక జీవన విధానం. సామాజిక జీవనానికి అది ప్రాతిపదిక. దానికై సమాజంలోని ప్రతివ్యక్తి జీవితంలోని ప్రజాస్వామ్య విధానానికి అనుగుణ్యమైన గుణాలుండే

టట్టుచూడాలి. లేకపోతే ప్రజాస్వామ్యం సఫలం కానేరదు.

“సమాజానికి వ్యక్తి మూలము” అను సూత్రము ‘ప్రజాస్వామ్యానికి’ జీవగట్టు. ప్రతి వ్యక్తి తాను స్వయముగా ఆలోచించుకొని మంచి చెడ్డలను గమనించుస్థితిలో నుండవలెను.

ఇతరులు కలిగించు భ్రమప్రమాదాలకు వివిధంగాను లొంగిపోకుండా ఉండగల స్వాతంత్ర్య ప్రవృత్తిని కలిగివుండాలి. మంచిని తీసుకొని చెడ్డను వదిలి వేయగల విచక్షణాజ్ఞానము వినయం వుండాలి. తనకుగల ఆలోచనా స్వాతంత్ర్యము, విచక్షణాజ్ఞానము ఇతరులకు కూడా వుండుననుకోవాలి. తన యాలోచన మాత్రమే సరియైనదనీ, ఇతరులది తప్పునే “పిడివాదం” అనలంబించకూడదు. ఇతరులు చెప్పిన దానిని సానుభూతితో వినవలెను. ఈ విషయంలో సుగుణితక కర్త చెప్పిన “వినదగు నెవ్వరు చెప్పిన, వినినంతనే వేగపడక వివరింపవలెన్, కనికల్లు నిజము చెలసిన మనుజుడె పోనీలివరుడు” అను సూత్రము సర్వదా అనుసరణీయము.

సమాజంలో వ్యక్తులందరు ఈ విధంగా ఆదర్శ ప్రజా స్వామ్యవాదులు కావటానికి చాలాకాలం పట్టినా ప్రజా అభిప్రాయాన్ని ప్రతిబింబింపజేయగల సంఖ్యలోనైనా వెంటనే ఇట్టివారు తయారు కావలెను. నిర్మోహమాటమైన ప్రజాభిప్రాయం దేశంలో ఉన్నదని తెలియడమే పాలకులకు కొరడాలాగా పనిచేస్తుంది. ప్రజా స్వామ్యాన్ని సక్రమంగా జరిపేలా అనువులో పెడుతుంది.

యిట్టి ప్రజాభిప్రాయ నిర్మాణం అవసరం దానికి తగిన వాతావరణమును నిర్మించవలెను. ఇందుకు తగు కార్యక్రమాన్ని వెంటనే చేపట్ట

విమల దేశాభిమానంబు వెలయఁజేయ
నిఖలసౌభ్రాత్ర భావంబు నెఱయఁజేయ,
నకలతోక కల్యాణంబు సాగఁజేయ,
నదమల గ్రంథసదనంబు సాధనంబు.

పనిని వస్తుంది. రాగద్వేషాలు లేకుంటే నిర్మాణాత్మకమైన విమర్శనను వ్యాపింపజేసే ప్రచారము ప్రజా స్వామ్యానికి పునాది యనదగిన విజ్ఞానవ్యాప్తి.

ఈ కార్యక్రమాలకు గ్రంథాల యోద్యమము చాలా యువయుక్తమైనది. 20 వ శతాబ్దారంభమునుండి నేటివరకు అన్ని పుద్యమములకు జీవంగా ఈ ఉద్యమం వర్తించటం ద్వారా ఈ ఉద్యమానికి గల శక్తి ఋజువయినది.

దీనికి ప్రజలచేత నిర్మించు కోబడిన గ్రంథాలయాలే ఎక్కువ ఉపయుక్తములు కాగలవు. ప్రభుత్వము స్థాపించినట్టిగాని ప్రభుత్వ ప్రోత్సాహంతో స్థాపించినట్టిగాని గ్రంథాలయాలు అంత ఉపయోగపడక పోవచ్చును. స్వతంత్ర ప్రవృత్తిగలిగి ప్రజలచేత పోషింపబడి పరిలగలిగిన గ్రంథాలయాలే ఇందుకు భాగాతోడ్పడ గలవు. గుంటూరుజిల్లా, చిలకలూరి పేటలోని శ్రీ వాసవీకన్యకా పరమేశ్వరీ గ్రంథాలయం ఈ మహదుద్యమంలో తగు పాత్ర పోషించవలెనని నా ఆకాంక్ష.

చిలకలూరిపేట

టెక్స్టైల్ డీలర్స్ అసోసియేషన్ [రిజిష్టర్డ్]

సంగ్రహ చరిత్ర

వస్త్రముల వ్యాపార మొనర్చు షుమారు 30 మంది సభ్యులతో 1960 సంవత్సరమున 'డి క్లాత్ మర్చంట్స్ అసోసియేషన్' అను పేరుతో ఒక సంఘముగా ఏర్పడితిమి. ఇందు నూలు వ్యాపారస్తులు కూడా చేరుటకు ఎంతో ఉత్సాహముగా ముందుకు వచ్చిరి. అందుచే 'డి టెక్స్టైల్ డీలర్స్ అసోసియేషన్' అను నామకరణ మొనర్చుకొని సంఘ పటిష్టతకు కొన్ని నియమములతో ది 21—7—62 న మా సంఘమును రిజిష్టరు గావించుకొంటిమి.

సంఘ సభ్యుల ఉత్సాహశీల్యములవల్లను, దాతల సహకారమునను సంఘమునకు ఒక గృహము సంపాదించుకొని ది 4-8-63 న ప్రధమ వార్షికోత్సవ ముత్సవముగా జరుపుకొంటిమి.

(శ్రీ) వా. క. ప. ధర్మ సంఘ పాత గోశాల స్థలమునందు డాబా కట్టించిన వెంటనే దాని పైభాగమున నుండర సువిశాల భవననిర్మాణ మొనరింప కృత నిశ్చయములై (శ్రీ) వా.క.ప. ధర్మ సంఘము వారిని కోరి వారి అంగీకారమును పొందియుంటిమి.

×

×

(శ్రీ) భగవానుని అనుగ్రహమునను, సంఘ సభ్యుల అండదండలతోను, దాతల సాత్వత్వమునను, మా సంఘము దినదినాభివృద్ధి నొందుచున్న దని తెలియజేయుట కెంతయో సంతసించుచున్నాము.

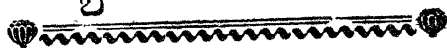
చిలకలూరిపేట }
29-4-63 }

ఇట్లు,
(Sd) రామమల్లు వెంకటేశ్వర్లు,
అధ్యక్షులు.

(Sd) కొత్తూరి రాములు,
కార్యదర్శి.

కన్యకా జననము

రచన : విద్వాన్ వనమా వేంకటరమణగుప్త,
ప్రధానాధికారిపాఠ్యాయులు
శరభశ్యుగుప్త, హైదరాబాద్ పాఠశాల, సత్యనాథం.

కృమముగ నృద్ధిని గొనిన గర్భముతో కుసుమాంబ నిందుమా
సములాక తొమ్మిది గడువ శయ్యబకున్న వృనూతి వేళలో
రమయును, విష్ణుదేవుడును, బ్రహ్మయు, శారదయున్, శచీదుర్ముఖున్
వృమదము మీరవచ్చి జననంబును చెందగఁగోరు దేవినిన్.

కుసుమాంబా వృమ గర్భవాసిని, జగత్కుమారిన్, పరాశక్తినిన్
వృనభూత ముద శుభావలిహారీరా జత్కలసౌలస్థి
విసలుల్ వేల్పులు సన్నుతించిరిటు “దేవీ! జగమసాధరా
భ్యసనంబా జగ మెల్ల నొందుస్థితి నీనాదృష్టి పాతంబునన్.

“నీ దృష్టి మరలు నప్పుడే
ఈ దృశ్యంబైన జగమ దృశ్యము నొందున్
మా దారిద్ర్యంబుడుపుము
ఓ దేవీ! దర్శనంబు నొసగుము కృపతోన్.

“నీ నాభ్యాస్థితుః నిన్ను చెల్లు చమపుల్; నీచేతలోకంబులున్
కావీపటమనన్ము! నీకొరకు మావంకె మోక్షు; నీకంటెనున్
దైవంబొక్కటి లేదు, నీకు నశమా తత్త్వంబు, నీయందుమా
భావంబుల్ వికమించునమ్ము! కుసుమాంబా సుప్రజానూపిణీ!”

అని ప్రియ నాభ్య రత్న కుసుమార్చన సేయు విభాశ్రితుతామరా
లిని గనుచున్, గృహారణ విలీనమనంబుజయై, ప్రసాదదృ
ష్టిని కుసుమాంబికా జతరసీయను దోచి యరత్ని మాత్రయై
తనకుచు దర్శనం బొసగి తావచియించు దేవియొగతిన్.

“దేవతాలార! మీరిటకు తేపకు తేపకు నన్ను బాడగా
రావలదంచు వల్లనపరాధ భయంబును చెందబోకుడీ!
భూవలయంబునక బాడమి భూజగతీనియమంబు తెల్లనున్
నే విడరాడ నర్హుచును! జగదీశ్వరీ నయ్యు స్వతంత్ర నయ్యుచున్.

“మానవదృష్టికి గానిపింపక మీరు
అవతార విధికి సాయపడుడయ్య!”

విష్ణువర్ధనపుత్ర విగత శాపునిఁడేయ
మద్భక్తుడైన సమాధికొనగు

వరముల నెల్లను వరిపాలన మొనర్ప
 అతని బాంధవజన వితతీయైన
 ఏకోత్తరశత గోత్రీకులన్ శాశ్వత
 కైలాసవాసులగా నొనర్చి

అస్మదవతార కృతిని సమాప్తి నలుపు
 దాన నందొక నోవిక బూనుడిపుడు
 మీరు నిత్యంబు చూడగ గోరునాదు
 విశ్వరూపంబు దర్శించి వెడలుడనియె.

పద్మవీణాశుక పాశముఖాయుధ
 కృతనవద్యయ కరము లలర,
 స్వర్ణమయాంబరాభరణ రత్నకిరీట
 కంఠికాకుండల కాంతు లెనగ,
 స్మరకోటి సౌందర్య, శశికోటి ధావళ్య
 రవికోటి తీక్షాంశురాజి చెలగ,
 పాతాళవిన్యస్త పాదంబు లంబర
 చుంచి కిరీట శృంగంబు మెరయ

దివ్యగంధమాల్య దేదీప్యమానమై
 సిద్ధసాధ్య భుజగ సేవితమయి
 విశ్వరూపంబు గూర్చు విశ్వరూపంబును
 చూచివెడలిరపుడు సురలు భక్తి.

మొరసెన్ వేలుపుదుందుభుల్, సురతతుల్ మోగించె శంఖంబులకా
 కురిసెన్ పూవులవాన, గాలివిసరెన్ గోర్కుల్ పినాళింపగా
 విరిసెన్ సజ్జనమానసంబులు, దిశల్ విప్పారె, గంధర్వుల
 ప్సరసల్ నల్మిరియాటపాటలు పరాశ క్త్యధ్వపంబందునన్.

బాలచంద్ర రేఖ ప్రభలంచుటను జేసి
 యవరదిక్కు మోదమంది నటల
 వాసవాంబ జన్మవశమున కునుమాంబ
 తనకు సాటిలేని ఘనత నొందె,
 కన్యకాంబ జననకాల మందెల్లకు
 నల్లవారి కీయ నుల్లసిల్ల
 కొనెడుదాడు లేక కునుమ సెట్టియుగూడ
 నోర్లులేని యాళువార్ల కొనగె.

సుతయన్ భావము తల్లిదండ్రులకు గూర్చున్, మానవీభావనా
 స్థితిసల్పున్ సకల ప్రజావళులకున్, దేవీస్పృహన్ జేయుడై
 వతపాళీమునిరాజి భాస్కరులకుకా బాల్యంబునన్ శుకప
 త్నిధుల్ వృద్ధిని చెంద చంద్రకళరేఖన్ దేవి వర్ణిల్లెడిన్.

శ్రీ వాసవి కన్యక

వారణాసి లక్ష్మీనారాయణ

వారణాసి B. A.

త్రిది గోదావరీ తీరమందలి పేరొందిన పెను గొండ వట్టణము. వైశ్య ప్రముఖులకు నివాస యోగ్యము బ్రహ్మజ్ఞానుసారముగ విశ్వకర్మచే నిర్మితము. అష్టశ్వేర్యముల కాటవట్టు. వైశ్య జాతి యందుగల 714 గోత్రీకు లందు నివసించు చుండిరి. వారిలో సదాచార సంపన్నుడును, ధన సంపన్నుడు నగు కుసుమశ్రేష్ఠి గలడు. కుసుమాంబ యీతని సతి. పతివ్రతా శిరోమణి సద్గుణరాశి. పతివ్రతాను సారణి వారి కే సుఖములకు గౌరవలేడు. కాని ఒక్కటే ఒక్క కొరత. ఏమిటది? సంతానము. నో య ని నోములులేవు. చేయని దానములులేవు. చేయని ధర్మము ల లేవు. “అపుత్రస్య గతిర్నాస్తి.” అని ఆర్యోక్తిగదా! ఒకమారు తమ కులపతి యగు భాస్కరాచార్యుల యొద్దకేగి సంతాన ప్రాప్తి సాధన మేమియని ప్రార్థించగా మున్ను దశరథమహారాజు వోలె పుత్రీకామేష్ఠి యజ్ఞమును కావింపుమని సలహానిచ్చిరి.

ఆచార్యులవారి యాధిపత్యమున కుసుమ శ్రేష్ఠి పత్నీనమేతుడై యజ్ఞము సాగించెను. ఆ దంపతుల పట్టుదలకును శుచిత్వమునకును మెచ్చి పాయసకుంభముతో నగ్నిహోతుడు దర్శనమచ్చి “పుణ్యదంపతులారా! ఈ కుంభమున గల పాయసముతో మీరొక కొమరు

డును, కొమరితయును కలుగగలరు.” అని పలికి దానిని యా దంపతులకిచ్చి అంతర్ధాన మయ్యెను. ఆసమయముననే సంతోషముతో ఆ శ్రేష్ఠి దంపతులు అనేకముగా భూ, గో, వస్తు, వాహనాదులను దానముగా నొసంగిరి. అత్తరి కనుమాంబ పాయసమును నేనించెను. తత్ఫలితముగా నా సతీమణి గర్భవతియై నవ మాసములు నిండిన వెనుక వైశాఖ దశమీ శుక్రవారమునాడు పునర్వసు నక్షత్రమునందు శుభగ్రహములచే సద్ధిష్ఠింపబడి శుభగ్రహము లుచ్చస్థితి యందుగల శుభలగ్నమున శుభముహూర్తమున నొక పుత్రికారత్నమును తదంతరము పుత్ర రత్నమును గనెను.

శ్లో॥

1 తత్తఃకాలే శుభలగ్నే సుమవే పుత్రికాం పురా
అనంతరంతు తనయం సావంశకర ముత్తమం

2 వైశాఖేఽదితినక్షత్రే శుభే భారవ వాసరే
శుక్లపక్ష దశమ్యాంచ శుభలగ్నే శుభ గ్రహైః

3 అధిష్ఠితే శుభోచ్చస్థితే శుభదృష్టే గ్రహత్రయే
జాలంశిశు ద్వయమిదం వైశ్యవంశ వివర్ధనం.

ఆ శిశువు లిరువురునూ పున్నె మనాటి చంద్రుని ప్రకాశముతో నీడగు తేజముతో

నెలుగు సౌందర్యోపేతులై ఉండిరి. పుత్రికా
 నుగేయగు ఆ పసిబాల బక్కపెట్టున కోటి
 సూర్యులుదయించి నంత ప్రకాశము గలదియై
 ఆజానుబాహువై చతుర్భుజాకారిణియై సర్వాభ
 రణ భూషితురాలైన జగదాంబగ దర్శన మొన
 గెను. అంత నా దివ్య దంపతులు అనుచు
 నందకందళిత హృదయులై పరమేశ్వరికి సాష్టాంగ
 నందనము లాచరించి ఇట్లు స్తుతించిరి

శ్లో॥ కైలాసాచల కందరాలయకరీ
 గారిడమాశంకరీ
 కామారీ నిగమాంతగోచరకరీ
 ఓంకారబీజాక్షరీ
 మోక్ష ద్వార కపాలపాలనకరీ
 కాశీపురాధిశ్వరీ
 భిక్షుండేహి కృపావలంబనకరీ
 మాతాన్న పూర్ణేశ్వరీ॥

శ్లో॥ త్రిలోచనాం సూర్యసహస్రశోభాం
 సింహాసనస్థాం ద్విభుజాంధృతాసిం
 పీతాంబరాం విష్ణుమహేశసేవ్యాం
 కామేశ్వరీంతాం హృదయే స్మరామి॥

ఇట్లు పెక్కు భంగుల ప్రార్థించిన యానైశ్య
 దంపతుల భక్తి శృద్ధులకు పరమేశ్వరి మిక్కిలి
 సంతోషించి వారితో నిట్లనెను "ఓ పుణ్యదంప
 తులారా! మీరు జన్మాంతరమున నన్ను పుత్రి
 కగా బడయుటకై తపం బాచరించితిరి. మీ
 కోరిక నెరవేర్చుటకై మీకు తనూజన్మ తిని." అని పలికి
 యథా ప్రకారముగా నా జగదాంబ మరల శిశువయ్యెను.
 కుసుమశ్రేష్ఠి దంపతులు దేవి మాయ వలన దివ్యజ్ఞానము
 తొలగి ఆ బాలను తమ బాలగనేతలంది ఏత్తుకొనిరి. వారి
 యాచార్యులగు భాస్కరాచార్యులవారు శుభ
 లగ్న ఘడియలలో జాతక కర్మాది కీర్తయల
 నాచరింపజేసి బాలునకు విగ్రహాక శ్రేష్ఠి

యనియు బాలికకు వాసవాంబ యనియు నామ
 కరణము గావించెను. వారిరువురు శుద్ధపక్ష
 మందలి చంద్రునివోలే దినదినాభివృద్ధి యగు
 చుండిరి. శ్రీ వాసవి యుక్త వయస్కురాలగు
 టచే యామె తల్లి దండ్రులు దగిన వరునకై
 యస్తేషించుచుండిరి.

మహాశూరులును, చంద్ర నంశజులును
 మహాభారత కథానాయకులునగు సౌంద్రులకు
 ఏడవ మనుమడుగా విష్ణువర్ధనుడను మహారాజు
 జన్మించి రాజమహేంద్రనరమును తన రాజ
 ధానిగా జేసికొని, నాటి రాజలోకమున కెల్ల
 మిన్నయై ప్రకాశించు చుండెను. ఆరాజు దిగ్వి
 జయ యాత్ర సేయదలచి చళంగంగ బల గమే
 తముగా బయలుదేరి తన్నెదిరించిన రాజులను
 పరాజితుల సేయుచు కప్పములు గైకొనుచు
 క్రమ క్రమముగా కల్యాణి పట్టణము వరకు
 జయించెను. అంతటితో విజయయాత్రముగించి
 వెనుకకు మరలి రాజధానికి వయసు సాగించి
 పెనుగొండ పట్టణ సమీపాద్వాయమునకు చేరి
 కొనెను. స్వర్గలోకముతో సమానముగ ప్రకా
 శించుచున్న పెనుగొండ పట్టణ సౌందర్యమును
 చూడదలచెను. ఈ సంగతి తెలిసిన యా పట్టణ
 భూపాలకులూ రాజును సత్కరింప యత్నముల్య
 మగు కానుకలతో జనుదెంచి వాటిని సమ
 ర్పించి "మా పురమున కరుదెంచి పవిత్రము
 చేయుడ"ని వేడుకొనిరి. అందులకయ్యుకొని
 మరునాడు పెనుగొండ పుర సౌందర్యమును
 తిలకించుచు కుసుమ శ్రేష్ఠి నింపించుచున్న
 విధిలోనికివచ్చెను. అది సాయం సమయము.
 అతరి షోడశ నర్తపు జన్మనియు, అందాల
 రాశియు, బంగారు నన్నె గలదియు, రంభ
 ఉర్రటి మొదలుగాగల అన్నిసలను తలచిన్న
 సుందరరాంగియునగు శ్రీ వాసవి కన్యక హంస
 నడకలతో దన సుఖరాండ్రోడ నగరేశ్వర

స్వామి దర్శనార్హమై దేవాలయమునకు బయలు దేరెను. విష్ణు సర్ధనుడా కన్యను చూచుట కోడనే చకిరుడై కొంత తిడవు నిశ్చేష్టుడయ్యెను. శంకన జగన్మోహిని నతెనున్న ఆ దివ్యయంగళి స్వగూఢము మహారాజ హృదయ ఫలకమున ముద్దితిమైపోయినది. తన వెనుక నడచు చున్న వైశ్యపుత్రుల వలన యామె వృత్తాంత మెరిగి ఆమె అవివాహిత యని తెలిసి కొని ఎటులైననూ యామెను వివాహమాడ దలచి మదన వేదనతో పురమును పూర్తిగా చూడకయే తనకై యేర్పరుప బడిన విడిది గృహమునకు జేరుకొనినను

లేని మనో వేదన నెరిగిన యాతని మంత్రి పుంగవుడగు విజయ సింహుడు భటులనంపి కుసుమ శ్రేష్ఠిని దన విడిదికి రావించి యాత నితో నిట్లు నెను. “ఓయీ! వైశ్యపుంగవా! మా తేడు మీక్షయ యందు వలపు గలిగి యుండెను. గాన మీకొమారతను రాజనకిచ్చి వివాహము సేయువలన అన్ని విధముల సుఖముల బొందగలవు. మీ కన్య నీయన్మొల్లనిచో బలసంతముగ నైన దెచ్చి మహారాజుకు వివాహము గావించునని” బెదిరించెను దానికి బదులుగాఁ గుసుమ శ్రేష్ఠి” మంత్రిపుంగవా! వివాహమునది నా యొక్కనిచే పాగునది గాదు బంధువులు సమ్మతించవలయును. కన్యక యొప్పుకొనవలెను. కాన నారల కెరిగించి తమకు బదులు పలికెదనని” నుడివెను. అంతట విజయ సింహుడు “వైశ్యశిరోమణీ! ఇందు ప్రధాన పాత్రినీది. నీవు సమ్మతించిన తక్కిన వారందరు సమ్మతించినట్లే. నీవు సమ్మతించిననూ సమ్మతించక పోయిననూ యీ వివాహమాగు నదిగాదు, ఇది మాత్రము మరువ బోకుము” అనెను. ఇంతలో విష్ణువర్ధనుడు కుసుమ శ్రేష్ఠితో మీనారితో నాలోచించుకొనియే

మాకు వర్తమానము బంపుడు” అని బలికి కుసుమ శ్రేష్ఠిని సగౌరవముగా బంపెను.

గృహము చేరినంతనే కుసుమ శ్రేష్ఠి వైశ్య పుంగవుల నందరిని రావించి యొకసభ ఏర్పాటు గావించెను. వారిలో రెండు తెగలు ఏర్పడినవి. ఒక తెగవారు లేచి” మహారాజు జామాత యగుట ఎంత వారికి ? గావున ఆనందముతో రాజునకు వాసవిని యాయనచ్చునని” యనిరి. రెండవ తెగవారు లేచి “అన్యకులజ్ఞాంతగొప్ప వాడైనను కన్యనొగుట శ్రేయస్కరముగాదు” అనిపలికిరి. అప్పటిముప్పును తప్పించుకొనుటకు, సమ్మతించితి మని రాజునకు కబురంపి తరువాత యాలోచింతమని తీర్మానించిరి ఆ తీర్మానము ప్రకారము వైశ్యకుల పెద్దలచే వాసవారి బను యిచ్చెదమని రాజునకు వర్తమానము బంపిరి. అందులకారాజు అమితానందముతో జ్యోతిష్కుల రావించి ముహూర్తము నిశ్చయింపుడని యాజ్ఞాపించెను. జ్యోతిష్కులు సుముహూర్తమును నిర్ణయించిరి కాని ముహూర్తము చాల అన్యసధిగా నుండెను. రాజు తదుపరి తన రాజధాని కరిగెను.

విష్ణు వర్ధనుడు పురమును వీడిన వెనువెంటనే చుట్టు ప్రక్కలనున్న పడునేడు పట్టణములందు నివసించుచున్న వైశ్యగోత్రీలకు కబురంపి రావించి శి) సగ రేగ్గెరస్వామి దేవాలయమందు భారీ ఎత్తున కుసుమ శ్రేష్ఠి కన్యక వివాహమును గూర్చి సభగావించెను. ఆసభయందు ఈక్రింది విధముగా నిర్ణయింపబడినది.

“విష్ణువర్ధనుడు రాజాజనియు, వీరుడనియు” యోగ్యుడనియు తలచి వర్ణసంకరమునకు బూను కొనుట చాల తెలివి తక్కువ. రాజువలన మన పిల్ల సుఖపడుననియు, మనవ్యాపారము వృద్ధి యగుననియు తలచుట కేవలము భ్రాంతి.

అన్యత్వమును బట్టి ఎవరికేవి సంపాద్యమగునో అవి జరుగక మానవు కావున వాసవాంబను విష్ణువర్ధనునకిచ్చి వివాహముచేయుట తగదు.”

ఈ నిర్ణయమును రాజు కుసుమ శ్రేష్ఠి బంపిన రాయబారులచే దెలిపి కొని తోకతోక్కిన నామములై లేచి “మీ సమ్మతితో మాకవసరము లేదు. మొదట మాటయిచ్చి తరువాతి నిలుపు కొననివారితో సంభాషణలేల వాసవాంబను వివాహమాడి తీగదును. యుద్ధము చేసియైనను గెల్చి కన్యకను బొందగలను. అని నిర్ణయించి సుముహూర్తమునకు పెండ్లి వసులలో నుండు మని చెప్పడు” అని రాయబారుల వంపివెచ్చెను.

మృత్యువు బారినుండి గతించబడిన వారి వోలె యా వైశ్యు రాయబారులు వెనుగొండి కేగి పూసగుచ్చినట్లు కుసుమ శ్రేష్ఠితో జరిగిన దంతయు జెప్పిరి. కుసుమ శ్రేష్ఠి మరల నమ వారినందరిని రావించి దేవాలయమునందు సభ గావించి యిప్పుడు కీమతులసిన పని ఏమియని సభవారిని తార్కించెను. అప్పుడు భాస్కరాచార్యుల వారు లేచి “ఇందు విచారింపబనిలేదు. పూర్వజన్మ కర్మానుసారముగ ప్రతి కార్యము జరుగుచుండును. ఈ విష్ణువర్ధనుడు పూర్వజన్మ మున గూడ మన వైశ్యబాతికి శత్రువుగనే యుండెను. ఆ కిథ మీకు క్షుప్తముగా వివరించెదను. సావధానముగ వినుడు” అని యిట్లు చెప్పి దొడంగెను.

పూర్వము వైశ్యులు ఈశ్వరుని గూర్చి ఘోరముగా తపస్సాచరించగ బోభాశంకరుడు ప్రత్యక్షమై వారికోర్కె ననుసరించి వారిని గైలాసమునకు గొనిపోయెను. అందు వణిక్కుంగ వులు సకలసంపదలు గలిగి సుఖముగా నుండి ఈశ్వరుని ధ్యానించుచు నేవలు జేయుచు ప్రకాశించు చుండిరి. వారితో శంభు శ్రేష్ఠి యను

శిష్య కుసుమ దేవకి యను పుష్పి క గ ల దు. ఆమెయు శివ భక్తురాలై గౌరీనాథుని సేవించి వచ్చుచుండగా మార్గ మధ్యమైన చిత్ర కంఠ డను గంధర్వజాకడు దేవకిని గాంచి మోహ వేశము నొందెను. అతడునూ శివభక్తుడే. కాని విధి విలాసమున కెవని కర్తలు? దేవకిపైగల మోహమునచిత్రకంఠుడు శంభు శ్రేష్ఠిని దర్శించి “మీ తనయను నా కొనగొనని” యరించెను. అన్యకులజునకు మాకన్య నొనగు మూచారము మాలో లేదుగాన మాకన్య నొనగమని దేవకి తండ్రి నిష్కర్షగా నుడివెను. అంతట గంధర్వుడు కృష్ణుండై “మీ! వ్రస పేక్షించి యడుగగా నన్ను చులకనగా చూచుటవలన మీరు భూలోక వాసులగుదుర గాక! అక్కడనొక కన్య కారిణమున మీరు దగ్గవ గునురుగాక! యని వైశ్యులను శిపించెను. వైశ్యులుగూడ అప్పుడు తపస్సంపన్నులు గదా! నామ” నిష్కారణముగా మమ్ము శిపించుట పాడిగాదు. గాన నీవు భూలోకమున రాజునై జన్మించి మాకుల కన్యను ప్రేమించి ఆమెను బొందకయే సరి హాగ్నిచే యాకన్యకచే శిపించబడి తలబద్ధులై మరణించి తిరిగి దేవస్వమును బొందుదువుగాక యను” గంధర్వునకు ప్రశ్నిశాపమిచ్చిరి. ఆగంధర్వుడే యీ విష్ణువర్ధనుడు. ఆనాటిశాపమువలన మనకన్యను రారాజు గోచుమన్నాడు. మనకుల ధర్మముకొరకు ప్రాణత్యాగము జేసితిమేని మనముగూడ శాపమునుండి విడువబడి తిరిగి దేవత్వము పొందగలము. మహారాజును మన వాసవి కన్యకయొక్క శాపమువలన తలవగిలి మరణింపగలడు. అని గతాగతిగుచరిత్రమును భాస్కరాచార్యులు తెలియ జేసిరి.

కుల గుర్వానతి ప్రకారము 162 గోత్రముల వారు తమకుల ధర్మమును నిలబెట్టుకొనుటకు, దేవత్వమును బొందుటకు అగ్ని ప్రవేశ మొనర్ప సంసిద్ధులైరి. రాజు పుర ప్రవేశము

చేయక పూర్వమే అగ్ని ప్రవేశ మొనర్చుటకు వాసని కన్యయుపిద్ధనుయ్యెను. శ్రీ నగరేశ్వరి స్వామి అలయ నుందు మొత్తము 103 గుండములు నిర్మించబడినవి. అందు మంచి గంధపు చెక్కలు సింపి. వైశ్యకుల బాలలందఱునూ పెను గొండ పట్టణమునందు ఊరేగింపులు గావించిరి దేవాలయము చెంతకు వచ్చుట తోడనే అగ్ని కాహుతికి యిష్టపడని 612 గోత్రముల వారు వెనుకంజ వేసిరి. మిగిలిన 102 మంది గోత్రీకులును వాని కన్యకయు దేవాలయ నుందు ప్రవేశించి అగ్ని గుండములకు ప్రదక్షిణములు చేయుచుండిరి కల్యాణమంటపమున నూతన వస్త్రావళులు ప్రదక్షిణములు చేయునట్లు భార్య భర్తలు జంటలు జంటలుగా ప్రదక్షిణములు చేయుచుండిరి. గానీ నాడు సంవత్సరము నేడు దుఃఖము. అది మాఘశుక్లపక్షియంతయు వారము మహారాజు పెండ్లికొనబడి నేర్చుదినము.

పట్టణముంతయు ప్రభుత్వ తోరణములతో నిండి శోభాయమానముగ నుండెను. అగ్ని గుండములందు దూబోవు వతీపత్నుల నొక్కసారి చూచునప్పటికి వాసవాంబకు వారిపై జాలియు మహారాజుపై కోర్కెయును గలిగెను. కోపమున కత్తెజూరెను. ముఖము కండ్లగడ్డయైనది. రాక్షస సంహారమునకు బయలుదేరిన దుర్గతోలె యామె యాకారము భయంకముగా నుండెను.

“ఎవని మూలమున నద్వంశజులగు 102 గోత్రీములు గల వైశ్యులు తమ తమ భార్యలతో మరణింప సిద్ధపడిరో ఎవని మూలమున గా జీవితము నిరర్ధక మగుచున్నదో అట్టి ఆచుహారాజు యీ అగ్ని ప్రవేశపు వార్త వినినతోడనే తలవగిలి మరణించుగాక” యని వాసవాంబ రాజును శపించెను. మరల అగ్ని ప్రవేశము చేయుబోవువారిని చూచి “మీరు యీ భూమి

నాతనోలెను గ్రంథని కేతనంబు
అగ్నిజనముల కెల్ల లేదనకయిచ్చు;
అదివిశిష్టము. స్వచ్ఛంద, మవ్వయంబు
నుధుర మంజుల భావ సమన్వితంబు.

నూతనోలెను పుస్తక మండిరంబు
బాధిం దను జేరవచ్చిన వారి నెల్ల
భేదమెంచక సమముగ నాదరించి
జాతిమత సంఘ సామరస్యంబు నెఱపు.

యందు సూర్యచంద్రులున్నంతవరకు వృద్ధి యగుదురు గాక” అని అనుగ్రహించి 102 గోత్రీముల వారు తన్ను వెంబడించగా అగ్ని గుండములో బడి పవిత్రయై వరమేశ్వరియై గిలచి అగ్ని కాహుతి కాబడిన వారి సంతానములకు వైశ్య కుల ధర్మములను బోధించెను. అంతట వైశ్యుడు ప్రత్యక్షమై వైశ్యుల నందరిని యనుగ్రహించి వాసవాంబతో కైలాసమునకు గొని పోయెను.

ఆ విధముగా 102 గోత్రీకుల వైశ్యులు మరల కైలాసవాసులైరి. విష్ణువర్ధనుడు అధర్మ మార్గమును బట్టి పెండ్లికి తరలి వచ్చుచూ వాసవాంబ శాపమువలన ఈమె స్థితి చారుల వలన తెలిసికొని పెనుగొండ పట్టణము ప్రవేశించక పూర్వమే తల వేయివీక్షితై మరణించెను. గంధర్వ రూపమున తన లోకమున కేగెను. నాటి నుండి వైశ్యకుల శిరోరత్నమగు వాసని కన్యక “శ్రీ వాసని కన్యకా వరమేశ్వరి”గా ప్రతీయింబను. ప్రతిగ్రామమునను వెలసి పూజింపబడు చుండెను

సర్వేజనాః సుఖినోభవన్తు.

★ శ్రీ ఉన్నవ శేటమాధవరావు B. A.
గుంటూరు.

న్యాయ మూర్తి భగవానులుగారంటే, ఆంధ్రలో పేరొందిన న్యాయమూర్తులలో ఒకరు. ఆయన చెప్పిన తీర్పు తిరుగులేనటువంటిది. తీర్పు చెప్పటంలో గల ఆయన నేర్పు అమోఘమైనది. నీళ్ళకు నీళ్ళు, పాలకు పాలు వేరుపరుచుటలో హంసకు ఎటువంటి నేర్పుకన్న దోన్యాయాన్యాయ విచక్షణలో భగవాన్లుగారికి అటువంటి నేర్పు కలదని ప్రఖ్యాతి. అటువంటి భగవాన్లుగారికి ఈరోజు ఒక కేసులో తీర్పు చెప్పటంలో సందేహం కలిగింది. కోర్టు అంతా ప్రేక్షకులతో నిండివుంది. నేరస్థుడు బోనులో నున్నాడు. అతని భార్య, ఇద్దరు బిడ్డలు కోర్టులో ఒక మూల నిల్చుని ఉన్నారు. బిడ్డలు తండ్రి దగ్గరకు పోవాలని చూస్తున్నారు. తల్లి వాండ్రును పట్టుకొని వెళ్ళనివ్వటంలేదు. వంచిన తల ఎత్తకుండా విచార వదనంతో దుఃఖభారంతో ఒక రాయిలా వుంది.

నేరస్థుడుచేసిన నేరం దొంగతనం. అతనిపేరు ఆనందరావు. B.A.దాకా చదివాడు. 5.6 చోట్ల చిన్న చిన్న ఉద్యోగాలు చేశాడు. కాని స్థిరంగా

ఉండే ఉద్యోగము దొరకలేదు. ఉన్న సొమ్ము అంతా అయిపోయింది. భార్యా బిడ్డలను పోషించే బాధ్యత నెత్తిమీద వున్నది. సిరోజులు పస్తువడుకున్నాయి. ఆనందరావుకు తనను గురించిన చింతలేదు. బిడ్డలు ఎలాగ అన్న చింతలో వేరేచేసేదిలేక తన అంతర్జాత్యకు విరుద్ధంగానే ఆపని చేశాడు. ఆపని చేయగూడదని తనకు బాగా తెలుసు. కాని వరిసిల్లు అరిచిని అలా చేసినవి.

ఉద్యోగం కొరకు ఒక ఆఫీసుకు వెళ్ళాడు. అచట తేబిలు దగ్గర కూర్చోని యజమానిని ఉద్యోగం కొరకు ప్రార్థించాడు. ఆయన “ఏం లాభములేదు, ఇక్కడి నవిధమైన ఉద్యోగం దొరకదని చెప్పాడు. ఇంతలో యజమానికి ఫోను వచ్చింది. ఆయన ప్రక్కకు తిరిగి ఫోనులో ఎవరితోనో మాట్లాడుతున్నాడు. ఆనందరావు దృష్టి ఆ తేబిలుమీద ఉన్న మనీపర్సు మీద పడ్డది. ఇంటివద్ద నకనకలాడే భార్యా పిల్లలు గుర్తుకొచ్చారు. ఇంటికి వెళ్ళగానే తన భార్య దీనదృష్టి కళ్ళలో మెరిసాయి. తమపరిస్థితి తెలిసి

నందువల్ల ఏమీ అడుగలేదు. కాని అవతల పిల్లల స్థితి చూస్తే గుండె తరుక్కుపోతోంది. డబ్బు చూడగానే తన భార్య యొక్క మెరిసే కనులలో స్వర్గాన్ని చూచినట్లు ఆనందరావు అనుభూతి పొందాడు ఆలస్యానికి ఆలోచనలకు అచట ఆస్కారము లేదు. వెంటనే అతని చేతులు పూసమీదకు పోయినవి చేతులు వణుకుతున్నాయి. నణక్కుండా వుండటానికి ప్రయత్నం చేస్తూ లావుగా ఉన్న ఆ వర్షును చేతుల్లోకి తీసుకున్నాడు. వెంటనే వర్షు జేబు లోనికి పోయింది అచటినుండి బయటకు చేరి బెదురు చూపులతో ఇంటిదారి పట్టాడు వరు గెత్తుదామనుకున్నాడు. కాళ్ళుసాగలా. ఎంత త్వరగా నడుద్దామనుకున్నాడో అంత ఆలస్య మవుతున్నది. ఇంతలో ఆఫీసు జవాను వెనుకనే వరుగెత్తుకుంటూ వచ్చాడు ఆనందరావుకు తెలియకుండానే కాళ్ళు వేగంగా వరుగెత్త నారంభించాయి. ఇంతలోకే దొంగ, దొంగ పట్టుకోండి అన్న కేకలు, వెంటనే పదిమంది చుట్టుచేరి అతనిని పట్టుకోవటం జరిగింది. అం దరూ అన్నిమాటలూ అన్నారు. కొందరు బెబ్బలుకూడా వేశారు. ఇంతలో పోలీసులు వచ్చి ఆనందరావును పోలీసుస్టేషన్ వైపు తీసుకెళ్ళారు.

X   X   X

ఆనందరావు కోర్టులో జరిగినదంతా చెప్పాడు. తను చేసినదానికి శిక్ష వేయమని న్యాయమూర్తిని అర్థించాడు. న్యాయమూర్తి భగవాన్లుగారు ఆలోచనలో పడ్డారు. ఇలాంటి కేసు రావటం ఇదే మొదటిసారి. ప్రతికేసులోను దొంగ దొంగతనం చేయలేదనటం దానికి తగిన

సాక్ష్యంతో పోలీసులు దొంగతనం ఋజువు చేయటం, దానికి తగిన శిక్ష వేయటం అల్పవాటు. కాని ఇదెక్కడి కేసు. దొంగ దొంగతనం చేశానని ఒప్పుకున్నాడు. దొంగతనం ఏ పరిస్థితులలో చేశాడో కూడా చెప్పాడు. భగవాన్లుగారికి ఆనందరావు చేసింది న్యాయంగా తోచింది. కాని ఆ అభిప్రాయం బయటపెడితే ఇంకేమయినా ఉందా? తనను కూడ దొంగక్రింద జమకట్టరూ? దొంగతనానికి ఏ శిక్ష విధించాలో అందఱకు తెలుసు. తనకూ తెలుసు. తను ఎంతసేపటికీ దొంగ, దొంగతనం చేశాడా? లేదా? అనేది మాత్రమే నిర్ణయించాలి. దొంగతనం ఋజువు అయితే ఏ శిక్ష వేయాలో అది న్యాయశాస్త్రంలో ఉంటుంది. ఏ పరిస్థితులలో చేశాడు అనేది విచారించటం న్యాయమూర్తి పనిగాదు. మరి ఎవరు విచారించాలి? ప్రభుత్వమా? కేసు పెట్టింది ప్రభుత్వ ప్రతినిధులైన పోలీసుశాఖే! ఈ విధమైన ఆలోచనలు భగవాన్లుగారి మెదడులో మెదుల్తున్నాయి. ప్రేక్షకులంతా ఎందుకు న్యాయమూర్తి ఆలోచించుతున్నారు. ఇందులో ఏముంది? దొంగ, తను దొంగనని ఒప్పుకున్నాడు. శిక్ష వేయటానికి ఇంత ఆలోచన ఎందుకు? అని గుసగుసలాడుతున్నారు న్యాయమూర్తి విచరికొక నిర్ణయానికి వచ్చారు. ముఖంలో విషాదరేఖలు గోచరించినవి. నేరస్థునకు శిక్షవేశారు. న్యాయశాస్త్ర ప్రకారం 2 సంవత్సరములు కఠినశిక్ష వేశారు. ఆనందరావు ఒక్కసారి తన భార్యాపిల్లల వైపు చూచాడు. నేను తప్పు చేశాను క్షమించు సుందరీ అన్నట్లున్నాయి ఆనందరావు చూపులు ఆనందరావుభార్య సుందరికూడ అదేసమయ

యములో ఆనందరావు వైపు చూసింది. గారు మాత్రం ఆ రోజుకు కోర్టు చాలించి ఇంటికి వెళ్ళారు.

× × ×

అన్నట్లున్నాయి సుందరి నయనాలు. ఆనంద రావు ఇక సుందరి వైపు చూడలేక ముఖం పక్కకు తిప్పుకొని పోలీసులతో వెళ్ళి పోయాడు. అంతే. సుందరి ఇద్దరు పిల్లలను గట్టిగా హృదయానికి హత్తుకుంది. న్యాయ మూర్తి భగవాన్లుగారు నిజంగా న్యాయమూర్తులు. అని అందరన్నారు. కాని భగవాన్లు

మరునాడు పోస్టులో ఆనందరావు భార్య సుందరి పేర సూయూపాయలు మనియార్డుకు వచ్చింది. ఆనందరావు ప్రదునుంచి వచ్చేదాక ప్రతి నెలా సూయూపాయలు పోస్టులో వస్తవి. వానిని స్వీకరించమని ప్రార్థిస్తూ ఒక ఉత్తరం వచ్చింది. సుందరి ఉత్తరం చదువుకొని రెండు కన్నీటి చుక్కలు రాల్చింది. అవి ఆనంద బాప్సలో! దుఃఖాశ్రువులో!

భారతనారి

రణముల్ చేసిరి సత్యభామ మొదటా రాజవనేత్రిల్ ధృవిన్
చణలాత్రేయియు గార్గియుకా జడివిరాళాస్త్రార్థముల్ భక్తితోఁ
బణమందున్ మనసాధ్యులే ఘనముగాఁ బ్రాణస్వమున్ గాంచినా
రణమూత్రమును సందియమ్ము వల దాయాస్త్రీ చరిత్రములన్.

మానిత మాధురీ భరిత మంజుల శిల్పకళావిశేషమున్
గాన సుధాప్రివూర్ణ కలకంఠవిరాజిత వాక్యమత్కృతిన్
ధ్యానవిలీన మానస పథాంచిత భక్తిగుణాను రక్తియున్
బూనుచు మానసిమణులు పోలుదు రెందును బూనుసాళితోన్.

పావనసేవలన్ బ్రజకు వాంఛిత బోధన నందఁ జేయుచో
దేవత యందుఁ జ్రీని ధర దివ్యకలాన్విత విజ్ఞులందఱుకా
ప్రొవ సమర్థులై మనలఁ బూర్వ నవీన విశేష విద్యలన్
భావపరంపరన్ వెలుంగు భామినులందఱు పూజనీయలే.

—శ్రీ జా.సి

దాన పత్రము

చిలకలూరి పేట శ్రీ నానవీ కన్యకా పరమేశ్వరీ ధర్మ సంఘ అధ్యక్షులు శ్రీ గ్రంథి వెంకటరత్నంగారికి, శ్రీ రాచు మల్లు నాగయ్యగారి కుమారుడు రంగనాయకులు యిచ్చిన దాన పత్రము.

ధర్మ సంఘ వాణిజ్య భవనముల మీద నాచే నిర్మింప బడిన భవనమును శ్రీ పా. క. ప. గ్రంథాలయమునకై యిందుమూలముగా మీకు దాన మొనర్పడమైనది.

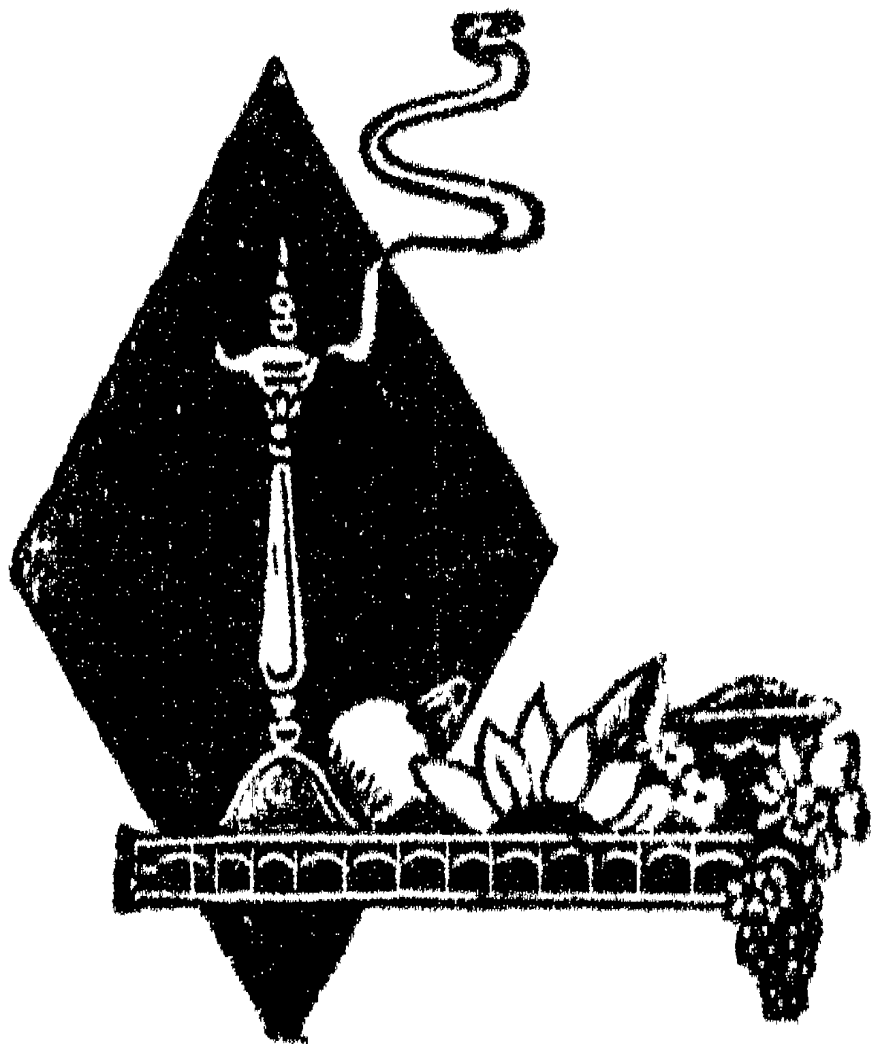
చిలకలూరి పేట

2-12-1963

ఇట్లు,

రాచుమల్లు రంగనాయకులువ్రాలు.

శ్రీ భగవద్గీత ప్రచురించిన గ్రంథం.
చిలకలూరిశేషం.

